

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 1 06.10.2023 13:42

Köszönet mindazoknak a magyar és külföldi közgyűjteménynek és gyűjtőknek,
akik hozzájárultak az általuk őrzött metszetek képének közléséhez.
Köszönet mindenkinek, aki munkámat segítette!

Az első előzék Seregszemle Pozsonynál 1683,
a hátsó előzék Johann Hoffmann Magyarország térképe (1675)
A szövegközti képek szerkesztettek

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 2 06.10.2023 13:42

SZALAI BÉLA

Két császár is ront már minket

A magyar történelem kortárs metszeteken 1666-1684

Magyar Tudományos Akadémia Könyvtár és Információs Központ
Országos Széchényi Könyvtár
Budapest, 2023

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 3 06.10.2023 13:42

Tördelőszerkesztő
Madár Réka
Képszerkesztő
Csikszentsimoni Veress Péter
A Személynév és helynév mutatót összeállította
Budai-Király Tímea

Lektorálta
Farkas Gábor Farkas

A könyvben lévő képek egyedi rejtett jelöléssel védettek az engedély nélküli másolás ellen

© Szalai Béla 2023
© MTA KIK
© OSZK
Minden jog fenntartva

Felelős kiadó
Monok István, az MTA KIK főigazgatója
Rózsa Dávid, az OSZK főigazgatója

ISBN 978-963-7451-91-1
DOI 10.36820/metszetek.2023.szalai.2

A könyv megjelenéséhez hozzájárult a Herczeg Alapítvány /Temesvár/ támogatása

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 4 06.10.2023 13:42

Édesanyám és Édesapám
emlékének

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 6 06.10.2023 13:42

TARTALOMJEGYZÉK

ELŐSZÓ

BEVEZETÉS 1

IN ILLO TEMPORE 5

ANNO DOMINI 1666–1670 7

ANNO DOMINI 1671 8

ANNO DOMINI 1672-1673 11

ANNO DOMINI 1674-1680 14

ANNO DOMINI 1681-1682 16

ANNO DOMINI 1683 19

ANNO DOMINI 1684 22

METSZETSOROZATOK 24

MELLÉKLETEK 27

Katalógus 29

Metszetekkel illusztrált könyvek 52

Felhasznált irodalom jegyzéke 54

Rajzolók, metszők, metszetkiadók jegyzéke 56

Személynév és helynév mutató 58

KÉPTÁBLÁK 1. rész 65

Képjegyzék 66

KÉPTÁBLÁK 2. rész 167

Képjegyzék 168

Metszetsorozatok leírása 169

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 7 06.10.2023 13:42

REGALI CHE FA IL TVRCHO
A SVOI FEDELI.
CARA MVSTAFA
GRAN VISIR.
SEFTAR.
CORCVT
1686 Gr. Mitelli. I. e F.

ELŐSZÓ

Lassan beérik szőlő, közeledik a szüret ideje. A gondos gazdák hamarosan begyűjtik munkájuk gyümölcsét. De nemcsak az elmúlt hónapok odaadó, sokszor gyötrelmes munkája nyeri el ilyenkor a jutalmát (már ha kegyes volt az időjárás), hanem a megelőző évek soráé is, amikor a töveket elültették és fölnevelték, rendbe hozták a pincét, kimosták a hordókat, és sokat imádkoztak, hogy az ég ne bocsásson rájuk aszályt, pusztító vihart vagy jégesőt.

Szalai Béla viszont nem most fog hozzá a szürethez, hanem éppen befejezni készül, hogy utolsó szemig betakarítsa a törődését bőségesen megháláló „szőlőjének" termését. Az ő „szőlője" a magyar történelem képi forrásainak termőhelye, amit régóta óv, nevel, pátyolgat. Közel két évtizede kezdett hozzá a magyar történelem egyik sorsdöntő időszakát, a törökkort megörökítő sokszorosított grafikai termékek, a metszetek összegyűjtéséhez. Ezek ötkötetes katalógusát követően 2021 elején kezdte közreadni magát a metszetanyagot, és jelen könyve már ötödik a sorban. Az első az 1593–1603 (*A tizenöt éves háború metszeteken*), a második az 1514–1592 (*Így tudták, így hitték, így képzelték. A magyar történelem kortárs metszeteken 1514–1592*), a harmadik az 1604–1660 (*Ad jobbat az Isten. A magyar történelem kortárs metszeteken 1604–1660*), a negyedik pedig az 1660–1665 (*Ősi bátorságra emlékezzetek. A magyar történelem kortárs metszeteken 1660–1665*) közötti időszak emlékanyagát mutatja be. Az első négy kötet összesen 1137 metszetéhez a mostani kötet további 356-ot ad hozzá, s ezzel immár 170 év (1514–1684) magyar történelméről rendelkezünk páratlan képi forrásanyaggal.

A mostani, ötödik kötet a korábbiakhoz hasonló elvek és szerkezet szerint épül fel. Hangsúlyozottan nem a teljes korabeli ikonográfiát dolgozza fel, hanem csak a sokszorosított metszeteket. Megkapjuk a szokásos tematikai és kronologikus áttekintést (a szerzőtől megszokott erudícióval), a mellékleteket a rendkívül alapos katalógussal, a rajzolók, metszők jegyzékével, a mutatókkal, végül magukat a metszeteket tartalmazó képtáblákat, mégpedig három csoportba sorolva (Helyszínek és események, Gyűjtőlapok és térképek, Eseményképek). A gyűjtés ezúttal is csak a korabeli metszetekre (ám azokra teljességre törekvően), területileg pedig a történelmi Magyar Királyság területére terjedt ki.

Könyvei bevezetőiben a szerző visszatérően hangsúlyozza, hogy azokat nem csak vagy nem elsősorban tudományos munkának és nemcsak a szakembereknek szánja, hanem a történelme iránt még érdeklődő magyar olvasóközönségnek is – olvasmányul, épülésül. Mélyen egyetértek ezzel a törekvéssel, mivel magam is azt vallom, hogy nincs kétféle történetírás: a jó történelemkönyv mindenkihez képes szólni. Szalai Béla könyvei éppen ilyenek – különösen azért, mert ellátnak egy mifelénk igen fontos funkciót is: szembesítenek bennünket az önmagunkról és a történelmünkről alkotott képről. Márpedig ez a kép épp ebben a korszakban kezd éles ellentétbe kerülni azzal a képpel, amit a külvilág alkotott rólunk. Mi a kereszténység védelmezőinek hittük magunkat, a törökök (mint Szinán nagyvezír) és az „európai népek" (ahogy egy magyarokat gyalázó 17. századi röpirat mondja) pedig egyre inkább szélkakasnak láttak bennünket, akik folyton a törökökkel cimborálnak. Ez a kor – különösen a mostani kötet által lefedett időszak – az, amikor minden korábbinál élesebben vetődik fel a „Kelet vagy Nyugat", a hová is tartozunk vagy hová is álljunk (a harmadik út) kérdése, amire a mai napig nem tudtunk jó választ találni. Szalai Béla könyvei kulcsfontosságú forrásanyaggal szolgálnak ennek az örök problémának a feldolgozásához, hiszen a közzétett grafikák készítői nagyrészt külföldiek, így jól közvetítik a rólunk és világunkról a köreikben akkoriban élő képet is.

Szalai Béla a mostani kötetben is felteszi szokásos kérdését: „…a megjelent öt kötetünk után lesznek-e további kötetek? Őszintén meg kell mondanunk, erre a kérdésre nem tudunk felelni." Mindazok nevében, akiket még érdekel a magyar múlt és jövő, csak azt kívánhatom, hogy Szalai Béla még sokáig maradjon köztünk jó egészségben, és hogy őrizze meg eddigi munkakedvét. Mert kellenek az ilyen könyvek, kell a folytatás, kellenek a Szalai Bélához hasonló, művelt értelmiségiek, akik egyedül is képesek elvégezni egy intézet munkáját hazaszeretetből, elkötelezettségből.

Szentendre, 2023. szeptember 12.

Fodor Pál

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 9 06.10.2023 13:42

BEVEZETÉS

„Két császár is ront már minket” járta a mondás a magyarok között az 1660–1670-es években. Nem alaptalanul. A több mint százéves, egyre nagyobb területű török megszálláshoz immár hozzájárult I. Lipót magyar alkotmányosságot semmibe vev*ő ö*nkényuralma és *„az nímöt császár*” katonaságának növekv*ő és* állandósuló jelenléte a Magyar Királyságban is. A Vasvári-békét követően ugyan a törökökkel komolyabb összecsapások nem voltak, de a korábban békés Felvidéken a Wesselényi-*összeesküvés felszámolására indított, majd* a bujdosók elleni csatározások szinte mindennapivá váltak. Ennek a szomorú korszaknak *és az azt követő, a török megszállás alóli felszabadító harcok kezdetének* fennmaradt képi örökségét vettük számba ebben a munkánkban.

Elsőként azokat a meglátásainkat fogalmazzuk meg, amelyeket a magyar nemzeti örökség fontosságáról általánosságban gondolunk, ezt a véleményünket hogyan próbáltuk meg eddigi és jelen munkánkban érvényesíteni, azt mai korunkban hasznossá és elfogadottá tenni.

Sokakkal együtt valljuk, hogy a magyar történelem örökségének részei azok a korabeli írások és képek, amelyek az egyes korszakok emlékeit megörökítették. Ezek fennmaradt részének gyűjtése, megőrzése és megbecsülése fontos feladat, idézve a tudós Rómer Flórist is: *„Gyűjtendő az ország történelmének és városainak, egyes részeinek képei...”*. De legalább ennyire fontos az összegyűjtöttek minél szélesebb körben ismertté tétele, hozzájárulva ezzel a nemzeti önmegbecsülés megalapozásához is. Különösen időszerűnek tarjuk ezt abban a mai korban, amikor a társadalmakban világszerte egy új értékrend válik uralkodóvá. Ennek sarokkövei az érvényesülés, a pénz, a szórakozás, jellemzője az elhatalmasodó „leépítő kultúra” és szellemi igénytelenség. Mindez értelemszerűen magában hordja az egyén saját nemzeti történelmétől való elidegenítését is. A nemzetköziség szellemi felsőbbrendűségének hirdetése egyúttal a nemzeti múlt megismerésére fordított fáradozást időfecsérlésnek, a nemzeti büszkeséget elavult kacatnak, egy elképzelt „szép új világ” létrejötte akadályának tart.

Ezek a gondolatok (és a gyűjtői szenvedély) vezettek akkor, amikor több mint két évtizede elkezdtük a magyar történelem korabeli képeinek (igaz, azok csak egy részének, a sokszorosított grafika termékeinek, vagyis a metszeteknek) teljességre törekvő összegyűjtését és bemutatását. Ennek eredményei jelentek meg hatkötetes katalógusunkban, majd felhasználva ezeket is az 1514–1665 közötti történelem eseményeit, azok helyszíneit metszeteken bemutató munkánk eddig megjelent négy kötetében. Ez a mostani, immár ötödik kötet időrendben követi az eddigieket, az 1666–1684 közötti kort dolgozza fel.

Ezt a munkánkat önálló műnek tartjuk, de bevallottan, azt az eddigi négy kötet folytatásának is tekintjük. Az „egybetartozás” jegyében a könyv követi az előző kötetek nemcsak szerkezeti felépítését, de szemléletét is. Ez magyarázat arra is, hogy ebben a munkánkban (és rögtön a *Bevezetés*ben is) több olyan meglátásunk, következtetésünk vagy véleményünk található, amelyek már a korábbi kötetekben – talán más összefüggésekben – is szerepeltek. A gondolati azonosság a *Bevezetés*ben szükségszerű is, hiszen az minden kötetben egyebek között a könyv megszületésének általunk gondolt indokait és könyv használhatóságához szükséges tudnivalókat közli.

Kiknek szól és műfaj szerint hova sorolható be ez a könyv? Noha munkánk történelmi, művészettörténeti és könyvészeti kérdésekkel is foglalkozik, könyvünk nem történelmi, művészettörténeti vagy könyvészeti munka, így azok szigorú szakmai elvárásának számonkérése megalapozatlan lenne. Könyvünket nem szántuk tudományos, vagy ismeretterjesztő műnek sem. Nem célunk kizárólagosan csak egy meghatározott társadalmi csoport vagy tudományos kör érdeklődésének felkeltése sem. Azt szeretnénk, hogy mindenki – függetlenül foglalkozástól és képzettségtől –, aki ezt a munkát kézbe veszi és figyelmesen megismeri, az a magyar történelem és annak emlékei ismereteiben gyarapodva és azokat talán még meg is kedvelve tenné le azt. Valójában könyvünket egy még nem létező „magyar történelmi emléktárnak” kicsiny, de fontos részének tekintjük. A munkánk valós értékét pedig majd olvasói határozzák meg, ahogyan ezt Terentius Maurus (*Pro captu lectoris…*) már megírta, a könyvtárosok pedig valamilyen bevett műfaj-elnevezés alá (mint szakkönyv vagy kézikönyv) úgyis besorolják.

Kezdésként rögtön pár megjegyzést kell tennünk, már csak a várható kritika miatt is. Az egyik, hogy munkánkban eddig is és most is, elvi megfontolásokból (amelyek között ott van a folyamatos olvashatóság és az esztétikai megjelenés előnyben részesítése is) kerültük a jegyzeteket. A másik helyesírási kérdés. A magyar nemzet történelme és történelmi hagyományai iránti öntudatból és tiszteletből a csaták, békekötések, történelmi emlékhelyek és ezekhez kötődő elnevezéseket továbbra is nagy kezdőbetűvel írjuk (pl. Vasvári béke, Párkányi csata, Eszéki-híd). Tudatosan térünk el a sokszor értelemzavaró kisbetűs, ezért véleményünk szerint egyértelműen rossz legújabb helyesírási szabályoktól.

Igyekeztünk elkerülni az idegen nyelvű kifejezések használatát, amit sokan a „tudományosság mércéjének” tekintve nyakra-főre alkalmaznak. Teljességében egyetértünk a magyar nyelv védelmében indított Kazinczy nyelvtisztítási mozgalom céljaival, amely elsősorban a kereskedelemben, a szellemtudományi

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 1 06.10.2023 13:42

és sajtó körökben elburjánzott idegen szavak, kifejezések használata ellen kíván fellépni. Soha nem felejtjük boldogult Söveges *Dávid gimnáziumi magyartanárunk életre szóló útmutatását: „Az a magyar anyanyelvű, tudományt művelő vagy hivatali ember, aki egy idegen szó, kifejezés megértése után nem találja meg annak magyar megfelelőjét, és írásában, beszédében nem azt használja, hanem Kárpáthy Abellinóként a külföldit majmolja, az nem szereti, nem tiszteli, hanem lenézi saját magyar anyanyelvét.”*

>>>>XXX<<<<

Amint már említettük, mostani munkánk az 1666–1684 közti évek *eseményeiről*, *helyszíneiről és szereplőiről* megjelent metszetek összegyűjtése, rendszerbe foglalt ismertetése és bemutatása.

Munkánknak az időbeli határok mellett egyéb határai is vannak, amelyek természetesen azonosak a korábbi kötetekével. Gyűjtésünk a történelmi Magyar Királyság területére – beleértve az Erdélyi fejedelemséget is – terjedt ki, de a Wesselényi-összeesküvés megtorlása és a protestáns prédikátorok meghurcolása esetében ettől el kellett tekintenünk. Fontos hangsúlyoznunk, hogy csak a *korabelinek tekintett* metszeteket, vagyis azokat gyűjtöttük össze, amelyek ebben a korszakban kiadott könyvekben vagy más formában (pl. röplapon, térképen), az esemény idején vagy az azt követő pár évben jelentek meg. Ezért nem szerepelnek munkánkban a későbbi korokban megjelent történeti feldolgozások metszetei.

Gyűjtésünk tárgykörének meghatározása a teljes történelmi ikonográfia keretein belül az előzőeknél jóval nagyobb feladat volt. Az eredmény ismertetése egyszerűbb, ha azokat az ikonográfiai emlékeket soroljuk fel, amelyekkel nem foglalkoztunk. Nem foglalkozunk az arckép, derékkép, álló alakos kép és lovas-portré metszetekkel, kivéve, ha azon látható egy beazonosítható város vagy esemény, illetve az utóbbi helyszínének képe. (Zárójelben: szomorú, hogy a mai napig nem készült el a magyar történelmi személyek képeinek teljeskörű összegyűjtése és leltárszerű feldolgozása.) Úgyszintén nem foglalkozunk a nem sokszorosított grafika képeivel: a nagy számban fennmaradt hadmérnöki rajzokkal, a pár ismert festménnyel, freskóval, az emlékérmeken megjelent képekkel, a kisplasztikákon vagy ötvösműveken fennmaradt ábrázolásokkal sem.

Munkánkban nem szerepelnek a Buda metszetek, hiszen Rózsa György *Budapest régi látképei*t feldolgozó munkájával amúgy sem versenyezhetnénk.

A sokszorosított grafika termékeinek, a metszeteknek elterjedéséről, azok művészi hasznosítása mellett tájékoztatási eszközként való felhasználásáról és a különböző készítési technikákról a korábbi köteteinkben részletesen írtunk, azokat nem tartjuk szükségesnek megismételni.

Kutató munkánk során a korszakból összesen 371 képet (300 metszet, 23 metszetváltozat és 48 eseménykép) gyűjtöttünk össze, ezekből 356 szerepel a közzétett képtáblák 302 képén (pár metszetváltozatot elhagytunk). Ez valamennyivel kevesebb, mint egyharmada az előző négy könyvünkben összesen megjelent 1137 metszetnek. Pár év terméseként ez jelentősnek mondható még akkor is, ha ezeknek közel 90 százaléka három eseménynek (Wesselényi-összeesküvés, az 1670-es évek protestáns üldözése, az 1683–84. évi visszafoglalási harcok) és a metszetsorozatoknak köszönhető. Az eddig ismeretlennek tekinthető metszetek száma ugyan nem éri el a tízet, de pár metszetnek eddig ismeretlen eredetét is tisztáztuk. Az előző korszakokhoz képest nagyon sok, közel 60 azoknak a településeknek a száma, amelyeknek az első metszetábrázolása ezekben az években jelent meg (igaz, többségük szinte csak jelképértékű).

Sajnos, a feldolgozott metszetek alkotói között nincsenek olyan közismertnek mondható művészek, metszők, mint a korábbi korokban voltak, de a maguk korában ismertnek számító pár rajzoló és rézmetsző akadt (például Cornelius Meyssens, Mauritius Lang, Johann Martin Lerch, Justus van Nypoort). Nekik köszönhető, hogy ezekben az években is jelent meg pár látványos metszet.

A „látványos” jelző kapcsán mondjuk el, hogy a metszeteket művészeti szempontokból nem értékeljük. Nem azért, amit egy művészettörténész mondott amikor nekifogtunk a metszetekkel való foglalkozásnak *„a könyvekben megjelent látkép és egyéb metszetekre kár időt pocsékolni, azok nem művészi munkák, hanem ponyva termékek*”. A valós okunk, hogy a művészi értékeléseknek nincsenek időtálló és egységesen megfogalmazott ismérvei, ezért azok mindig csak az értékelő személyes véleményét tartalmazzák. Márpedig, ahány ember, annyi ízlés, annyi vélemény. Ki a gótikát találja szépnek, ki a barokkot, ki a sötét színeket, ki a világosokat és folytathatnánk. Amit a meszetekről minősítő jelzővel írunk (lásd az említett látványos), az a saját véleményünk, és nem zavar az ettől eltérő vélemény. Az viszont a metszet alapján eldönthető, hogy az mennyire gyakorlott kezű és részletekben is igényes rézmetsző munkája.

>>>>XXX<<<<

Könyvünk első, *In illo tempore* című részében az összegyűjtött 371 metszetet a korszak történelmére felfűzve, időrendben ismertetjük, megadva mindig azok *metszetazonosítóját* (részletezve lásd Katalógus), és a képtáblákon lévő *képszámukat.* Hangsúlyozzuk, a történelmi háttér összefoglaló jellegű, abban elsősorban azokra a történésekre, helyszínekre összpontosítottunk, amelyekről metszetek is fennmaradtak. A történelmi eseményekre felfűzött metszetek, röplapok, térképek ismertetése után *Metszetsorozatokról* címmel beiktattunk egy általános és összefoglaló jellegű ismertetést a korszak metszetsorozatairól.

Ezt a fejezetet a *Mellékletek* követik, benne első helyen a *Katalógus*, amelyben az ismertetett metszetek adatait három csoportba sorolva *(Helyszínek és események, Gyűjtőlapok és térképek, Esem*ényképek) közöljük. Elsősorban a metszetek azon *adatait* tesszük közzé, amelyek a képekről ránézéssel nem

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 2 06.10.2023 13:42

állapíthatók meg (például méret, megjelenés formája, helye, ideje). Minden esetben megadjuk a metszet képtáblákon megjelenő *képszámát* is.

A Katalógusban az összegyűjtött metszetek elnevezésére helyszínek esetében az általunk korábban kidolgozott *metszetazonosító rendszert* használjuk**:** helynév, készítés éve (ha az bizonytalan, akkor az évszám zárójelben), sorszám. Példán bemutatva: Lakompak (1680)/11. Megjegyezzük, valamennyi látképmetszet ugyanezzel az azonosítóval szerepel a *Magyar várak, városok, falvak meszeteken* címmel korábban kiadott, többkötetes katalógusunkban is. Külön megadjuk, ha az ábrázolás fametszetként jelent meg (ebben a korban már nagyon kevés készült). A gyűjtőlapoknak és eseményképeknek (például Eszterházy családfa, üstökösük, Wesselényi-összeesküvés megtorlásának képei) hasonló rendszerű azonosítókat kellett adnunk: az esemény vagy a személy neve, szükség esetén a készítés éve és sorszám. Például Nádasdy lefejezése 1, Üstökös 1682, Féregeső 3.

A Katalógust a *Metszetes könyvek jegyzéke* követi. Ebben szerepel a tárgyalt korban megjelent minden könyv vagy tudósítás, amelyben érdeklődési körünkbe tartozó metszet jelent meg, függetlenül attól. hogy az címlapon, mellékletként, netán metszetsorozat részeként szerepel.

A *Felhasznált irodalom jegyzék* a Wesselényi-összeesküvés és az 1670-es évek magyarországi protestáns üldözés hihetetlenül gazdag irodalmából és az ikonográfiai alapművekből csak azokat tartalmazza, amelyekről nemcsak tudunk vagy megismertünk, de ehhez a munkánkhoz fel is használtuk.

A *Rajzolók, metszők, metszetkiadók* jegyzéke az ismert személyek mellett pár ismeretlen rézmetsző jelzését is közli. A mellékletek sorát a *Személynév és helynév mutató* fejezi be.

A könyvet a *Képtáblák* zárják, amelyek két részre osztva (1. rész *Metszetek, metszetes röplapok, térképek,* 2. rész *Metszetsorozatok)* 355 metszet képét mutatja be képszámmal és a metszet elnevezésével együtt. A szöveges részekben a képtáblákon lévő képszám egyúttal a metszet hivatkozására szolgáló azonosító is (például 1.31 kép), akárcsak a képaláírásban szereplő metszetnév is. Például Tokaj 1677/1. Sajnos a képtáblákon a metszetekkel nem mindig tudtuk követni az események szigorú időrendiségét az eltérő méretek miatt. A képek keresését mindkét részben a címlapok hátoldalán lévő *Képjegyzék* segíti.

>>>>XXX<<<<

1684-ben sem a magyar történelem, sem annak ikonográfia története nem ér véget, ezért megalapozott a kérdés: a megjelent öt kötetünk után lesznek-e további kötetek?

Őszintén meg kell mondanunk, erre a kérdés nem tudunk felelni.

Viszont rá tudunk mutatni azokra nehézségekre, melyekkel a megkezdett munkánk esetleges folytatójának (az 1800. évi határidőig gondolkodva) milyen nehézségeket kell megoldani.

Elsőként a feldolgozásra váró feladat mennyiségi oldaláról szólunk. Metszet nyilvántartásunk az 1686–1800 időszakból mintegy 3000 *városkép* metszetet és azok képeit tartalmazza, megjegyezve, hogy számos metszetlapon több ábrázolás is van. Ezekből a metszetekből nagyon sok egyúttal *eseménykép* is, például a metszeten együtt látható a vár és annak ostromképe. A katalógusunkban nem szereplő csak eseményképek mennyiségét további két-háromszázra tesszük. Az előbbiek miatt úgy gondoljuk, a feladat nagyobb részét nem az anyaggyűjtés, hanem annak feldolgozása jelenti.

A további, a „jövőről" lévő gondolatainkat persze lehet csupán ötletelésnek tekinteni, és valljuk be, többnyire az is. Az 1684–1800 közötti kor metszetábrázolásainak bármilyen formában történő további feldolgozására csak akkor kerülhet sor, ha arra igény és megszállott vállalkozó is lenne, avagy lesz. Azt sem tudhatjuk, hogy mi lesz magának a „könyvnek" a jövője, ismerve az elektronika rohamos fejlődését. De valójában nem is a forma, hanem a tartalom és annak a fennmaradása a fontos. Igaz, jelenlegi tudásunk azt súgja, a tartalom megőrzésére alkalmasabb a könyv, mint bármilyen technikai eszköz (ami elrontható vagy elromolhat magától is). Látva és tapasztalva a társadalmak változásait világszerte és ismerve az elvégzendő munka nagyságát, joggal merülhetnek fel kétségek az igény és a munkára vállalkozás tekintetében egyaránt. De *Az akarat*, *előbb* vagy *utóbb*, de *borostyánt arat* (Arany János történelmi öröksége). Egyetlen dolgot viszont biztosnak gondolunk – tisztában lévén az emberi élet végességével –, hogy a folytatásra jelentkező elkötelezett vállalkozó nem mi leszünk.

Úgy gondoljuk, a jelenlegi kötethez hasonló összeállításban (önállóan tárgyalva és bemutatva a metszetsorozatokat) az 1685-től folyó törökök elleni felszabadító háborúk időszaka már nem dolgozható fel. Ennek oka nemcsak az, hogy ezekben az években ugrásszerűen megnőtt az érdeklődés a Magyar Királyságból az oszmán megszállók kiűzéséért folyó harcok sikerei iránt, hanem az is, hogy ennek köszönhetően az egyes győztes csatákról, sikeres várostromokról és városok visszafoglalásáról kiadott egyedi képes híradások mellett Magyarország történelmi, földrajzi bemutatását városképek sorozatával gazdagított könyvek tucatjai is megjelentek. Véleményünk szerint ezekben évente háromszor-négyszer annyi, többségében kis méretű (és sajnos, egymást másoló) sorozatkép jelent meg, mint magukról az eseményekről hírt adó metszetek, metszetes röplapok és a háborúról írt könyvek, tudósítások mellékleteként készített képek együttvéve. Az eddigi feldolgozási forma esetén a könyv „történelmi része", az abban lévő metszetek ismertetése jelentéktelennek tűnne az önálló részként megjelenő városképek sokasága mellett.

Csak a felszabadító háborúk végéig megjelent metszetek (a sorozatok nélkül) összegyűjtése után, annak mennyisége ismeretében dönthető el, hogy az időszak történelmének ikonográfiai emlékei hány kötetnyi anyagot (kötetenként 250–300 kép?) tesznek ki és azokat ennek megfelelően – ha szükséges – több részletben ismertetni, közzétenni.

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 3 06.10.2023 13:42

A látképmetszetes könyvek feldolgozását önálló kötetekben történő közlését tartjuk indokoltnak, kissé hasonlóan az Ingo Nebehay–Robert Wagner szerzőpáros *Bibliographie altösterreichscher Ansichtenwerke* (Graz, 1981–1991.) többkötetes munkájához. Esetünkben azonban jobbnak tartjuk a műveket nem a szerzők ABC szerinti sorrendjében, hanem a megjelenési évek szerint számba venni. Ez utóbbinál nyomon követhető lenne például a megjelent látképeknek az idők során egymásra gyakorolt hatása (ez finoman fogalmazva a „ki, mikor, kit másolt" közismert jelenségre utal). A mintaként említett műtől legalább ennyire fontos eltérésnek tartjuk a sorozatok metszetei bemutatásának teljességére való törekvést. Mérlegelhetőnek tartjuk viszont, hogy a nem jelentős eltérést mutató metszetváltozatok – például csak a lapjelzés más – csak szöveges ismertetéssel szerepeljenek.

Azt gondoljuk a legjobb megoldásnak, ha egy-egy korszak teljes metszetanyagának (például az 1685–1688. közötti időszak), feldolgozása részeként történne a metszetsorozatok számbavétele is, ez utóbbi egy önálló második kötetben.

Azzal kezdtük ezeket a gondolatainkat, hogy ez a „jövőkép" részünkről csak ötletelés, és a leírtak ismeretében ez a véleményünk nem változott. A jövőt illetően azt a kérdést viszont fel se merjük tenni, hogy valaha is sor kerül-e a magyar történelem teljes körű (vagyis nemcsak a sokszorosított grafika!) ikonográfiájának feldolgozására, amint azt Rómer Flóris javasolta és amit néhány országban már megkezdtek.

>>>>XXX<<<<

Írtuk már korábban is, de fontosnak tartjuk újra leírni, az anyaggyűjtést forradalmasította és megkönnyítette, hogy a könyvtárak, múzeumok világszerte egyre nagyobb mennyiségben teszik megismerhetővé gyűjteményeik anyagát az elektronikus világhálón (tartalom és képek tekintetében egyaránt). Csak örülhetünk annak, hogy ez a folyamat, ha lassan is, de már itthon is megindult. Annak idején Szabó Károly *Régi magyar könyvtár* anyagának vagy Rózsa György *Budapest látképei* összegyűjtése levelezéssel, utazásokkal zsúfolt éveket, évtizedeket igényelt. A mai kor elkényelmesedett, szinte mindent készen kapó embere pedig morog, ha egy közgyűjtemény közzétett anyagát elvárásához képest szegényesnek találja, vagy nem igazodik el az ahány közgyűjtemény, annyiféle és gyakran nehezen kezelhető, netán elavult keresési lehetőségei között.

Nem egy korábbi munkánkban írtunk már arról, hogy az ilyen jellegű gyűjteseknél a teljességre való törekvés megkövetelhető, maga a teljesség azonban nem. Ezt valljuk erről a munkánkról is. De idézzük – nem először – Antoine de Saint-Exupéry mondását abban bízva, hogy legalább annak megfeleltünk: „*Ember nem alkothat tökéleteset, de már a teljességre való törekvés szándéka is becsülendő.*"

>>>>XXX<<<<

Munkánkhoz nagyon sok segítőnk volt: könyvtárosok, történészek, antikváriusok, muzeológusok, gyűjtők, művészettörténészek, nyelvészek, digitális képszerkesztő és még sokféle más dologban jártas ember. Maga a segítség sokféle volt: figyelemfelhívás, hasznos tanács, képbeszerzés és képszerkesztés, idegen nyelvű régies feliratok értelmezése, fordítása. Akiknek mindezekért köszönettel tartozunk, azoknak mind itt és most mondunk köszönetet– még ha nevüket külön nem is említjük –, tudva, hogy a köszönet mellett nekik hálával is tartozunk.

Köszönetet mondunk név szerint mindazoknak, akik magának a könyvnek megszületése körül bábáskodtak. Köszönet Farkas Gábor Farkasnak nemcsak a lektorálásért, hanem a sok-sok egyéb segítségéért, amit ehhez és korábbi munkáinkhoz egyaránt nyújtott. Köszönet Veress Péternek, egykori pannonhalmi osztálytársamnak a képszerkesztésért, Madár Rékának a könyv tördelésének tervezéséért és magáért a tördelésért, Budai-Király Tímeának a *Személynév és helynév mutató* elkészítéséért.

Segítőink közül ki kell emelnünk két közgyűjteménynek, az Országos Széchényi Könyvtár Apponyi metszetgyűjteményének és a Magyar Nemzeti Múzeum Történelmi Képcsarnokának munkatársait, név szerint is említve dr. Varga Bernadettet, Gödölle Mátyást és Király Attilát.

Külön köszönet a temesvári Herczeg Alapítványnak, amely a korábbi négy kötet után ennek a könyvnek a megjelenését is *támogat*ta.

Befejezésként valljuk, a bemutatott kor eseményeiről, városairól készített metszetek mind értékes és megbecsülendő részei a magyar történelem ikonográfiai örökségének.

Budapest, 2023. augusztus 20. Szent István király napján.

Szalai Béla

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 4 06.10.2023 13:42

IN ILLO TEMPORE

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 5 06.10.2023 13:42

MAGYARORSZÁG A TÖRÖK-BIRODALOM LEGNAGYOBB KITERJEDÉSE ÉS THÖKÖLY IMRE FELSŐMAGYARORSZÁGI FEJEDELEMSÉGE IDEJÉBEN. (1678-1683)

JELMAGYARÁZAT:

- Szabad királyi város
- Vár
- Város
- Község
- Mezőváros
- Várkastély

- Magyar királyság
- Thököly I. felsőmagyarországi fejedelemsége
- Erdélyi fejedelemség
- Török hódoltság a király, Erdély és Thököly fejedelemsége területén
- Török-birodalom
- Németország
- Lengyelország
- Velenczei köztársaság

- Megyék határa
- Magyar királyság határa
- Thököly fejedelemségének "
- Török hódoltsági területek "
- Török-birodalom "
- Németország "
- Erdélyi fejedelemség "
- Lengyelország "
- Velenczei köztársaság "

Politikai felosztás.

I. Magyar királyság
1 Árva m. (részben.)
2 Moson m.
3 Nyitra m. "
4 Pozsony m.
5 Komárom m. "
6 Győr m. "
7 Vas m. "
8 Trencsén m. "
9 Körös m.
10 Varasd m.
11 Zágráb m.

II. Erdélyi fejedelemség
1. vármegyék
12 Bihar m. (részben.)
13 Doboka m. "
14 Fehér m.
15 Fogaras földje
16 Hunyad m. "
17 Kolozs m. "
18 Küküllő m. 19 Torda.
19a Máramaros m.
2. Székelyföld
20 Aranyos szék.
21 Csik szék.
22 Három szék.
23 Maros "
24 Udvarhely "
3. Királyföld
25 Brassó és Barczaság vidék
26 Besztercze
27 Kőhalom szék.
28 Medgyes "
29 Nagy-Sink "
30 Segesvár "
31 Szászsebes "
32 Szászváros "
33 Szeben "
34 Szerdahely "
35 Új-Egyház "

III. Thököly felsőmagyarországi fejedelemsége
36 Árva m. (részben.)
37 Abaúj m.
38 Bars m. (részben)
39 Bereg m. "
40 Borsod m. "
41 Gömör m. "
42 Kis-Hont m. "
43 Liptó m. "
44 Nagy-Hont "
45 Nógrád m. "
46 Nyitra m. "
47 Sáros m.
48 Szabolcs m. "
49 Szatmár m. "
50 Szepes m. "
51 Torna m. "
52 Trencsén m. "
53 Turócz m. 54 Ung m.
55 Ugocsa m.
56 Zemplén m.
57 Zólyom m. (részben.)

IV. Török hódoltság a király, Erdély és Thököly fejedelemsége területén.
58 Vas m. (részben.)
59 Zala m. "
60 Veszprém m. "
61 Komárom m. "
62 Győr m. "
63 Esztergom m. "
64 Fejér m. (részben.)
65 Nyitra m. "
66 Bars m. "
67 Nagy-Hont m. "
68 Kis-Hont m. "
69 Gömör m.
70 Nógrád m. "
71 Borsod m. "
72 Zólyom m. "
73 Abaúj m. "
74 Zemplén m. "
75 Szabolcs m. "
76 Nagy-Kunsági kerület
77 Hajdu városok
78 Bihar m. (részben.)
79 Kraszna m.
80 Közép-Szolnok m.
81 Kővár vidék
82 Belső-Szolnok m. (részben.)
83 Doboka m. "
84 Kolozs m. "
85 Fejér m. "

V. Török birodalom
86 Somogy m.
87 Baranya m.
88 Tolna m.
89 Veszprém m. (részben.)
90 Fejér m. "
91 Nyitra m. "
92 Esztergom m. "
93 Esztergom m.
94 Pest-Pilis-Solt m.
95 Bodrog m.
96 Bács m.
97 Csongrád m.
98 Csanád m.
99 Torontál m.
100 Keve m.
101 Krassó m.
102 Szörény m.

V. Török birodalom Behódolt megyék
103 Békés m.
104 Heves-Külső-Szolnok
105 Bihar m. (részben.)
106 Arad m.
107 Zaránd m.
108 Temes m.
109 Kis-Kunság
110 Nagy-Kunság
111 Jászság
112 Szerém m.
113 Verőcze m.
114 Pozsega m.

Török birodalom közigazgatási felosztása
1. Budai pasalik
Budai szandzsák
Fejérvári "
Simontornyai "
Koppányi "
Szegszárdi "
Szekcső-Mohácsi "
Szerémi "
Esztergomi "
Nógrádi "
Szécsényi "
Hatvani "
Szolnoki "
Szegedi "
2. Temesvári pasalik
Gyulai szandzs.
Jenői "
Lippai "
Csanádi "
Temesvári "
Moldovai "
3. Nagyváradi pasalik
4. Egri "
5. Kanizsai "
Pécsi szandzs.
Szigetvári "
Kanizsai "

NÉMET-ORSZÁG
LENGYEL-ORSZÁG
MAGYAR-ALFÖLD
HAVAS-ALFÖLD
BOSZNIA
SZERBIA
VELENCZEI KÖZTÁRS.
ADRIAI TENGER
DALMÁCZIA
T Ö R Ö K - B I R O D A L O M

16° Greenw. tölkeletre

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 6 06.10.2023 13:42

Anno Domini 1666–1670

Az 1660-as évtized második fele az évtized első éveihez hasonlítva szinte a Lipót császár és király 1666 decemberében kötött házasságot Bécsben unokahúgával, Mária Terézia spanyol infánsnővel. Esterházy Pál díszes bandérium élén érkezett az esküvőre. Kíséretéről az abban felvonulókat meg is nevező metszetet készíttetett a kor kedvelt stílusában, több sorban kanyarogva. *(Esterházy Pál kísérete 1666, 1.1 kép)*

A lapon nincs semmilyen készítőre utaló jelzés, de véleményünk szerint az a bécsi rézmetsző Johann Martin Lerch munkája, akinek ismert egy teljesen hasonló metszete a török főkövet kíséretének bécsi bevonulásáról az előző évből, amit Mauritius Langgal közösen készített. Feltételezésünket erősítheti, hogy az Esterházy levéltárban őriznek egy 1667. március 10-én keltezett elismervényt, ami szerint Johann Martin Lerch bécsi rézmetsző 15 rénes /rajnai/ forintot kapott Esterházy Páltól munkájáért. Noha a munka nincs nevesítve, lehet, hogy ez az előbbi metszet munkadíja volt, de a számla más munkáról is szólhat.

Maradva Esterházy Pálnál, a következő négy metszet is hozzá kötődik. Esterházy már a négy Esterházy halálával járó Vezekényi-ütközet kapcsán is megmutatta, hogy nagyon fontosnak tartja családja hősiességét, jóhírét és gazdagságát közismertté tenni. Biztos, hogy ez vezérelte akkor is, amikor birtokai legjelentősebb helyei közül négyről metszetet készíttetett. Nem tudjuk, ezek kinek a munkái (bizonyára egy bécsi rézmetszőé), és ugyanígy nem tudjuk azok készítésének idejét sem. Több megfontolásból is feltételezzük, hogy azok még az 1680-as évek előtt készülhettek. Mivel közülük hármon is szerepel az MDCKXVI (1666) évszám, ezért itt foglalkozunk ezekkel.

Közülük Fraknó látképével édesapjának, Esterházy Miklós nádornak állít emléket, aki a metszet alatti címfelirat szerint a várat alapjaitól kezdve átépíttette. A cím végén szereplő 1644 évszám Esterházy Miklós halálának évét jelöli, maga az átépítés csak az 1660-as évek elején fejeződött be. Fraknó várának rajza pontosnak tűnik, de rajzi bemutatása sok kívánnivalót hagy maga után. A Rozália hegység nyúlványán lévő vár hátterébe feltűnik az Esterházy család építtette Szent Rozália kápolna. *(Fraknó (1680)/1, 1.2 kép)*

Egy másik metszeten az Esterházyak hadászati szempontból korábban legfontosabb vára, Lánzsér látható, amit 1620-ban Bethlen Gábor csapatai sikertelenül ostromoltak. A metszet pont azt nyújtja, mint az azokban az időkben a különböző ausztriai tartományok váráról, kastélyairól, városairól száz számra készített metszetek: valóságra törekvő, de azt megszépítve mutató, jó rajzkészségről tanúskodó, ám különösebb művészi igényesség nélküli munka. *(Lánzsér (1680)/1, 1.3 kép)*

A további két metszeten a lakompaki kastély (ez Esterházy Pál idejében a család nyári tartózkodási helye volt) és a Sempten egy tó közepére épített várkastély van. Ez utóbbi Esterházy Pál öccse, Ferenc tulajdona volt, de családi egyezség alapján később itt volt Esterházy Pál Bányavidéki és Dunán-inneni főkapitányi székhelye. Egyébként mindegyik metszet címében az adott hely mint az „Esterházy grófok birtoka" (Grafen Esterházy zugehörig) szerepel. *(Lakompak (15680)/1 és Sempte (1680)1, 1.4 és 1.5 kép)*

A Lorettomban lévő kegytemplomot a hozzátartozó szervita rendi kolostorral együtt Nádasdy Ferenc építtette 1651–1659 között. Nádasdy házasságkötésekor (Esterházy Anna Júliát, Pál nővérét vette el 1642-ben) tért át a katolikus hitre és azóta reformáció ellenessége az erőszakoskodástól sem riadt vissza. Nádasdy nyomdát is alapított a kolostorban, amely egy idő után számos kiadványával az ellenreformáció egyik központja lett. Nádasdy 1667-ben lett királyi helytartó és ebben az évben jelent meg az a könyv (Romer, Augustinus: *Servitus Mariana. Viennae, Hacque, 1667)*, amely a szervita rend és kolostorai történetét dolgozza fel. A könyv részletesen ismerteti Lorettom kegyhely és kolostor történetét, a kegytemplom építését és ezekről két metszetet is tartalmaz. Az egyiken Nádasdy Ferenc és Esterházy Júlia derékképe között a háttérben az új kegytemplom és kolostor van. Az igényesen megszerkesztett és kidolgozott kép Bartholomeus Kilian munkája *(Lorettom 1667/1, 1.6. kép).* A másik metszet nem különösebben figyelemre méltó, ezen a kegyhely építésének megkezdése szerepel a jelképes első kapavágással*. (Lorettom 1667/2, 1.7 kép)*

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 7 06.10.2023 13:42

Ebben az évtizedben már harmadszor jelent meg Eperjes látképe, ezúttal 1668-ban Lőcsén. A könyv – amelyben ez a metszet a címlap előtt van – a korábbi látképek megjelenéséhez hasonlóan ezúttal is az eperjesi bíró és patikus Johann Weber műve. Az Eperjes címeréről szóló, könyvhöz a metszetet a körmöcbányai aranyműves és éremvésnök Christianus Herman Roth von Rothensfels készítette, jelzése *„sculpsit CHRVRF"* a városkép alatt jobbra. A látkép a korábban megjelent metszetek nem túl ügyes másolata. Érdekessége, hogy a jelmagyarázatban a "*2 = Gymnasium in 1667 Jahre erbauet*" is szerepel, de az épület a képen nem beazonosítható. *(Eperjes 1668/1, 1.9 kép)*

A szepességi Savnikon többszörös átépítés után ma is meglévő, egykori Thurzó-Thököly várkastély és a mellette lévő templom metszete 1670-ben készült. Időszerűségét az akkor újjáépített templom adta, a metszet az annak ünnepélyes felszenteléséről hírt adó tudósításban jelent meg. A képen szerepel készítőjének, a bártfai Járay Mihály neve, akinek rajzkészségét maga a metszet minősíti. *(Savnik 1670/1, 1.8 kép)*

1670-ben jelent meg először Nicolas Berey nagyméretű. Magyarországot és a környező országokat a Duna folyásával együtt bemutató térképe. A térkép jobb felső sarkában a felirat arról tudósít, hogy annak eredeti rajzát Bethlen Gábor erdélyi fejedelem levéltárában találták. Erre utal a térkép Bethlen Gábornak szóló ajánlása is, bár az ajánlás felett nem Bethlen, hanem Báthory Zsigmond arcképe van. A térkép aljára ragasztva sorakozik fel Pozsony, Bécs, Győr, Komárom, Belgrád és Buda látképe, amelyek a Petrus Bertiusnál megjelen metszetek másolatai. A képek alatt hathasábos nyomtatott szöveg ismerteti a Magyar Királyságot és az azt környező országokat. A térkép különböző változtatásokkal többször megjelent, később Hubert Jaillot kiadásában is. *(Nicolas Berey Magyarország térképe 1670 - gyűjtőlap, 1.10 kép)*

A hatalmas méretű, több lemezről készült Esterházy családfa címe "ARBOR GENEALOGICA INCLYTIAE FAMILIAE ESTERHAS AB ORBE CONDITO USQUE AD A: D: MDCLXX." szerint az 1670-ig született családtagokat tünteti fel. Ez azonban nem mérvadó a metszet készítésének idejére, hiszen a családfán Esterházy Pál 1671-ben született Mihály fia is szerepel. Ez a megállapítás igaz a metszet előképére, arra a családfa festményre is, amelyet ma Fraknón őriznek. A metszet felső részén - eltérve előképétől - Esterházy Miklós nádor és négy felnőttkort megért fia, László, István, Pál és Ferenc és házastársaik képe van. A metszet készítő Tobias Sadler más metszetet is készített Esterházy Pálnak.

A családfa-metszet érdekessége, hogy annak alján, a háttérben megjelenik az Esterházy család birtokában lévő 48 vár és város kicsiny – szinte kivétel nélkül képzeletbeli – látképe (felsorolásukat lásd a Gyűjtőlapok katalógusában). A metszeten alul az előtérben lévő Fraknó vára, Kismarton, Galánta, Lakompak és Lánzsér ábrázolásánál viszont beszélhetünk életszerű előképekről. *(Esterházy családfa 1670 – gyűjtőlap, 1.11 kép)*

Anno Domini 1671

Ez az év a magyar történelembe a Wesselényi összeesküvés megtorlása névvel is ismert.

A Szentgotthárd melletti fényes győzelem után pár nappal, 1664. augusztus 12-én a Vasvárnál kötött megalázó béke hatalmas felháborodást keltett. Ennek a nyilvánosság előtt legerőteljesebben Zrínyi Miklós adott hangot, a maga hazai és külföldi tekintélyével. A Lipót császár magyar politikájával amúgy is elégedetlen főurak közül néhányan XIV. Lajos francia királytól reméltek segítséget a török kiűzéséhez. Kapcsolatfelvételi kísérletek már voltak a Szentgotthárd melletti győzelem elött is a francia udvarral. A békekötés után ezek az elképzelések megerősödtek. Nem csak az ország közjogi méltóságai és egyes főurak botránkoztak meg a békekötésen, hanem a magyar rendek is tiltakoztak alkotmányos úton a béke szentesítése ellen. 1665 január elején Wesselényi Ferenc nádor, mint a Magyar Királyság legfőbb közjogi méltósága, az ország egésze nevében tiltakozott. A rendek az 1664. november 12-én a Kassán megtartott részgyűlésükön fogalmazták meg tiltakozásukat.

Zrínyi Miklós, aki a török jövőbeni kiűzésére szervezendő nemzetközi összefogás elsőszámú szervezője lehetett volna,1664 novemberében egy vaddisznó vadászaton életét vesztette. Az elégedetleneket - akikkel Lippay György esztergomi érsek, az ország második közjogi méltósága is egyetértett - Wesselényi Ferenc nádor fogta össze.

Wesselényi Ferenc, valamint Zrínyi Péter horvát bán és Nádasdy Ferenc országbíró 1666. december 19-én közösen írásba foglalták terveiket: az ország területének felszabadítását a török megszállás alól és Lipót abszolutisztikus uralma helyett a rendi állam maradéktalan helyreállítását. A Lipót uralkodásával elégedetlenek számíthattak az Erdélyi Fejedelemség támogatására. A szervezkedés - amihez később I. Rákóczi Ferenc és Frangepán Ferenc Kristóf is csatlakozott - azonban hamarosan vezető nélkül maradt, mert az ügynek erkölcsi súlyt adó Lippay érsek után Wesselényi is meghalt 1667 márciusában. A következő évek eseményei közül csak annyit említünk 1670 tavaszáig, hogy az évtized végén XIV. Lajos bélét

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 8 06.10.2023 13:42

kötött I. Lipóttal, így a francia támogatás reménye elveszett. 1670 tavaszán Zrínyi Péter és Frangepán Ferenc horvátországi birtokaikon felkelést hirdetettek Lipót császár önkényuralma ellen, majd Felső-Magyarországon I. Rákóczi Ferenc hívta fegyverbe a vármegyék és a várak magyar katonaságát. Ám Zrínyi és Frangepán (akik sógorok voltak) még egyetlen fegyveres összecsapás előtt Bécsbe mentek – egy kilátásba helyezett kegyeleml ígéretében bízva - , hogy Lipót császárnál mentegessék magukat. Rákóczi ugyan eljutott Tokaj ostromáig, ám megfogadta a Zrínyi Péter levelében (amit udvari parancsra írt) tanácsolt fegyverletételt. Rákóczi szabadon engedte a foglyul ejtett Rüdiger von Starhemberg tokaji várparancsnokot. Zrínyit és Frangepánt Bécsbe börtönbe vetették, majd szeptember elején Nádasdyt is elfogták. A felső-magyarországi felkelők - egyik főszervezőjük Bónis Ferenc volt - Gombásnál győzelmet arattak, de Zrínyiék elfogásának hírére letették a fegyvert. Rákóczi kegyelmet kapott 400 000 arany és várai többségének átadása fejében, köszönhetően édesanyja, Báthory Zsófia és a jezsuita rend közbenjárásának.

A magyar alkotmányos rendet figyelmen kívül hagyva I. Lipót király rendkívüli bíróságot állított fel, amely Nádasdy Ferencet, Zrínyi Pétert és Frangepán Ferenc Kristófot halára ítélte. Nádasdy lefejezése Bécsben történt, Zrínyi és Frangepán vérpadját Bécsújhelyen állították fel. Az ítéleteket 1671. április 30-án hajtották végre.

Báthory Zsófia — I. Rákóczi Ferenc

A többi felkelő felett a pozsonyi különleges törvényszék ítélkezett: Bónis Ferencet kivégezték (szintén április 30-án), közel 300 felkelőt jószágvesztésre ítéltek, 230 vádlott váltságdíjjal szabadult.

A történtek összefoglalását gróf Tattenbach Erasmus stájer főnemes és kormányzó sorsával végezzük. Ő a kezdeti együttműködés után már 1669-ben megszakította kapcsolatait az összeesküvőkkel. Ennek ellenére Grazban halálra ítélték és 1671. december 3-án kivégezték.

A Wesselényi összeesküvés következményei közismertek: Lipót császár hűtlenségre hivatkozva eltörölte a magyar rendi alkotmányt, nem hívott össze országgyűlést, nem volt nádor választás, az ország irányítására egy hivatalnokot nevezett ki. Magyar királyként történő uralkodását ettől kezdve a teljes abszolutizmus és az erős protestáns üldözés jellemezte az elkövetkező években.

Az összeesküvők kivégzése széleskörű nyilvánosságot kapott. Ennek oka nem csak az lehetett, hogy egy ilyen esemény nagyon ritkán történt. Mindezek oka a kivégzettek több-kevesebb európai ismertsége és kapcsolatai mellett a bécsi udvar tudatosan terjesztett elítélő véleménye is volt. Ez utóbbi eredményes is lehetett, hogy a nyomtatásban megjelent híradások szinte kivétel nélkül elítélően mutatta be a kivégzetteket.

Nádasdy és társai kivégzéséről nagyszámú metszet készült, ezek többsége könyvekben jelent meg, viszonylag kevés a röplapon szereplő vagy önálló metszetlap.

Röplapot mindössze kettőt ismerünk. Egyikük a megszokott elrendezésű: a kéthasábos németnyelvű ismertetés felett van a metszet, afelett a négysoros röplapcím. A metszeten felül Nádasdy, Zrínyi és Frangepán mellképe (mindhárom korábbi metszetek másolata), alattuk egy-egy kicsi kivégzési jelenet. A metszet készítője ismeretlen, akárcsak a röplap kiadója, megjelenési helye. *(Híradás a Wesselényi összeesküvésről 1, 1.12 kép)*

Sebastian van Dryweghen Prágában megjelent metszetén (jelzése a jobb alsó sarokban) a metszet címe alatt ugyancsak egymás mellett látható a három mellkép alattuk a kivégzési jelenetekkel. De sorrendjük más: Nádasdy képe került középre, tőle balra Zrínyi, jobbra Frangepán látható. A röplapon a kivégzési képek alatti fohász is elmarad, helyettük egy-egy nyolc soros vers szól a bűnösökről. *(Híradás a Wesselényi összeesküvésről 3, 1.14 kép)*

Az előző két metszeten látható elrendezés (mellkép alatta kis jelenetkép) követőkre talált, azzal a lényeges különbséggel, hogy Nádasdy, Zrínyi és Frangepán mellképe, alattuk a kivégzési jelenettel önálló metszetként készült. Közülük néhány az összeesküvésről szóló könyvben jelent meg, mint Gotthoffer metszetei Drezdában. Ezeken a metszeteken a mellképek és a kivégzési jelenetek azonos nagyságúak, a két képet az ábrázolt személy neve választja el, és mindegyikük bal alsó sarkában Gotthoffer jelzése van *(Nádasdy Ferenc lefejezése 1, 1.15 kép, Zrínyi*

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 9 06.10.2023 13:42

Péter lefejezése 1, 1.16 kép, Frangepán Ferenc lefejezése 1, 1.17 kép). Egy másik sorozatban Nádasdy, Zrínyi és Frangepán füzérrel övezett mellképe alatt a kisméretű képek jelennek meg a „decollatus 1671. 30. April" felirattal. Ezeknek sem készítőjét, sem megjelenési körülményeit nem ismerjük. *(Nádasdy Ferenc lefejezése 2, 1.18 kép, Zrínyi Péter lefejezése 2, 1.19 kép, Frangepán Ferenc lefejezése 2, 1.20 kép)*

A másik röplapon - eltérően a megszokottól - a röplapcím alatti metszetet két oldalról egy-egy vers fogja közre, ezek alatt olvasható a kéthasábos tudóstás végén a metszet jelmagyarázatával. A röplap alján lévő kiadói jelzésben csak az 1671 évszám szerepel, a kiadó neve és a megjelenés helye nem. A metszeten felül Nádasdy, Zrínyi, Frangepán és Bónis képét sárkányokra tekeredő kígyók alkotta keretbe foglalja egybe, a keret lezárása felül a két sárkányt leszúró Habsburg kétfejű sas. Az arcképek alatt két kicsi jelenetkép: balra egy lefejezési jelenet (a jelmagyarázat nem nevezi meg az áldozatot), jobbra Nádasdy holttestének közszemlére tétele. Ennek a metszetnek sem ismerjük a készítőjét. *(Híradás a Wesselényi összeesküvésről 2, 1.13 kép)*

Azonos felfogásban készült az a metszet, amely még 1671-ben jelent meg, mint címlapelőzék. A négy mellképen itt is Nádasdy, Zrínyi, Frangepán és Bónis szerepel, akiket a kép alatti jelmagyarázat nevez meg. Nincs viszont a mellképek alatt jelenetkép, a befoglaló keret csupa kígyóból áll (mintegy utalva az árulás álnokságára), sőt még a mellképek közötti képecskén is kígyók tömege szerepel. A metszetlapon a kép feletti szöveg két változatban (öt sor vagy hat sor) is ismert. *(Wesselényi összeesküvé résztvevői 1, 1.21 kép).*

Az előzőre emlékeztet az az ismeretlen helyen és időben megjelent metszet, amelyen a négy mellképet gyümölcsökből font keret övezi, a szereplők neve pedig az egyes mellképek köriratában olvasható. Az előbbieknél sokkal fontosabb változás, hogy Bónis képe elmarad, helyette Erasmus Tattenbach szerepel. Ez utóbbi azt is jelenti, hogy ez a metszet legkorábban 1672-ben készülhetett *(Wesselényi összeesküvé résztvevői 2, 1.22 kép).* Mindkét előző metszet készítője ismeretlen.

Az előzőek csoportjához tartozónak valljuk Johann Baptist Jongelinx Antwerpenben készített metszetlapját, megjegyezve, hogy az munkánk időhatárán túl, a 18. század elején készülhetett. Ezen négy önállónak is tekinthető kép van, felül Zrínyi és Frangepán mellképe, alattuk Nádasdy mellképe és kivégzésének jelenete. Meggyőződésük, hogy a metszetlap Gaspar Bouttats 1686-ban, könyvben megjelent metszetsorozata (erről később) mintájára készült. A részletképek alatti feliratok spanyol nyelvűek. A metszet készítésének időpontja ismeretlen, de tudjuk, hogy az megjelent Constantino Roncaglia Lipót császár életéről írt könyve 1716. évi 2. kiadásában, Antwerpenben. Mivel mind a négy részletképen szerepel Jongelinx jelzése, feltételezzük, hogy azok önálló képekként valamilyen kisebb méretű könyvben is megjelentek. *(A Wesselényi összeesküvés résztvevői és Nádasdy lefejezése, 1.23 kép)*

A Jacob Bruynel kiadásában Antwerpenben megjelent metszeten a hangsúly a kivégzési jelenetek bemutatásán van. Az áldozatok mellképei a kép felső sarkaiban vannak, köztük táblán az esemény leírása francia nyelven. A metszet döntő részét a három kivégzési jelenet tölti ki a kivégzettek nevei feltüntetésével-vek, a háttérben a helyszínek „Weenen" és „Nieustadt" távlati látképével. A metszet alatt egymás mellett olvasható az ismertető szöveg flamandul és latinul, a alattuk a jobb saroknál van Bruynel kiadói jelzése. *(Nádasdy, Zrínyi és Frangepán kivégzése 1.24 kép).*

Azonos szemléletű Gaspar Bouttats metszete, amely szintén Antwerpenben készült (jelzése a bal sarokban). Tartalmában azonban érdemi változtatás van, csak Zrínyi és Frangepán bécsújhelyi kivégzését mutatja, Nádasdy kivégzése csak kicsiny képben, a felül elhelyezett mellképek sorában, szintén ovális keretben látható. Az ismertetés három nyelvű és a kép alatt három hasábban olvasható *(Zrínyi és Frangepán kivégzése 1, 1.25 kép).* Bouttats metszetéről aprólékosan pontos másolat készült, amely Amszterdamban Pierre Mortiernél, illetve örököseinél évtizedekig többször újra megjelent. Ezen a metszeten csak francia nyelvű ismertetés van, három sorban a kép alatt. *(Zrínyi és Frangepán kivégzése 2, 1.26 kép)*

Gaspar Bouttatsnak ismert egy másik, ovális keretbe foglalt képe Nádasdy kivégzéséről. Ez nagyobb méretű és 1686-ban könyvben jelent meg. A jelenet alatt táblán van a metszet címe: „DECOLLATIO NADASTI IN CVRIA", az alatt jobbra szerepel Bouttats jelzése. Erről a metszetről már szóltunk Jongelinx munkájánál. *(Nádasdy Ferenc lefejezése 2, 1.31 kép)*

Ugyanebben a könyvben megtalálható Nádasdy, Zrínyi és Frangepán Bouttats készítette mellképe és egy nagyobb méretű metszet Zrínyi és Frangepán kivégzéséről. Ez Bouttats előbb ismertetett mellképes metszetének származéka: elhagyta a felül lévő mellképeket az alsó részről új lemezt készített, elhagyta a három nyelvű ismertetést is. A rövid cím egyetlen sorban olvasható a kép alatt, Bouttats jelzése előtt. *(Zrínyi és Frangepán kivégzése 3, 1.27 kép)*

Nádasdy Ferencről és Zrínyi Péterről több olyan önálló metszet is megjelent, amelyen vagy a mellkép alatt vagy annak hátterében látható a velük történtek

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 10 06.10.2023 13:42

rövid ismertetésével vagy nem éppen dicsérő versikével. Bécsben Johann Martin Lerch két metszete jelent meg (jelzésük a jobb sarkok alatt), az egyiken Nádasdy mellképe, alatta holttestének ravatala és legalul a képhez tartozó jelmagyarázat. A metszet címe tudósít arról, hogy a ravatalt reggel 8 és 9 óra között mindenki megtekinthette. Lerch másik metszetén Zrínyi és Frangepán mellképe egymás mellett látható, alattuk egy-egy lefejezési jelenet, majd egy nyolc soros vers. *(Nádasdy Ferenc ravatala 1, 1.28 kép, Zrínyi és Frangepán kivégzése 4, 1.29 kép).*

Nádasdy Ferencről kivégzéséről további három metszett ismerünk. Az elsőn jobbra néző, kucsmás derékképe előtt látható holtteste (ravatalon) közszemlén, afelett szószalagon a kép jelmagyarázata. A metszet címe három sorban a kép alatt látható. A második képen szintén jobbra néző, de ezúttal nincs a fején kucsma, tekintete pedig roppant szomorúnak tűnik. Ezen a metszeten a kivégzési jelenet van, a derékkép alatt pedig a cím és nyolcsoros vers. A harmadik metszet balra néző, a ravatal jelenete a mellkép alatt van. A jelenet jelmagyarázata van legalul, amely szöveg ismert: záródísszel és anélkül is. Egyik metszetnek sem ismerjük a készítőjét. *(Nádasdy Ferenc ravatala 2 és 3, 1.30 kép és 1.35 kép, Nádasdy Ferenc lefejezése 4, 1.32 kép)*

Hasonló metszetek Zrínyi Péterről is készültek. Ezek egyikén derékképe előtt a kivégzés képe látható egy boltív alatt, a metszet címe Zrínyi kép alatti nyolcsoros vers után szerepel. A másik képen két jelenet is van, az ítélethirdetés és a kivégzés, ez utóbbi a vers elé van beszorítva. Ezeknek sem ismerjük a készítőit. *(Zrínyi Péter lefejezése 3 és 4, 1.33 kép és 1.34 kép).*

Az összeesküvés utolsó áldozata Tattenbach Erasmus gróf volt, akinek 1671 decemberi kivégzéséről szintén nagyszámban jelentek meg képes tudósítások, metszetek. Ezek közül csak egy röplapot ismertetünk, amelyen Tattenbach derékképét az alatta lévő kivégzési jelenettel két oldalról az ismertető szöveg veszi közre. Az események részletes leírásában még Tattenbach 12 éves fiának sorsáról is olvashatunk. A kép alatt Gabriel Sigmund Hipschmann nürnbergi rézmetsző jelzése van, ezért azt gondoljuk, hogy a kiadó feltüntetése nélküli röplap Nürnbergben jelent meg. *(Erasmus Tattenbach kivégzése, 1.36 kép)*

A Wesselényi összeesküvés megtorlásának legjelentősebb képi emléke Cornelius Meyssens 12 lapos metszetsorozata, amely Nádasdy, Zrínyi és Frangepán perének és az ítélet végrehajtásának jeleneteit mutatja. A sorozat Bécsben, egy Wesselnyi összeesküvést ismertető könyvben jelent meg először, majd szerepelt a mű a különböző nyelvű (latin, olasz stb.) kiadásaiban is A Milánóban megjelent kiadásához Meyssens metszeteit Cesare Laurentio újra metszette. Meyssens sorozatára munkánk metszetsorozatokkal foglalkozó részeiben visszatérünk.

A Nádasdy összeesküvés ikonográfiájának művészettörténeti kérdéseivel Rózsa György foglalkozott *Magyar történelem ábrázolás a 17. században* (Budapest, 1973) című könyvében. A Zrínyi Pétert is ábrázoló metszeteket Cennerné Wilhelmb Gizella szerepelteti *A Zrínyi család ikonográfiája* (Budapest, 1997) művében.

Anno Domini 1672 – 1673

1672-ben mindössze két ritka természeti esemény és az Árva megyében történt parasztfelkelés keltett érdeklődést külföldön. Az egyik „égi tünemény", a másik pedig az Isten csapásának tartott féregeső volt. A Szatmárnál 1672. március 9-én reggel pár óráig látható égi alakzatok egy nem túl ritka légköri képződmény, úgy nevezett halójelenség lehetett. A metszet készítője mindezt rávéste a *Denkmal Serinischer* sorozatban 1664-ben, megjelent Szatmár metszet lemezére. *(Szatmár (1685)/1, 1.37 kép)*

Az említett másik „csoda" Besztercebánya – Zólyomlipcse(?) - Eperjes térségében volt november 20-án. Ekkor az egymástól elég távol fekvő helyeken egyaránt férgek borították be a hóval fedett földeket. A beszámolók szerint két különböző nagyságú féreg volt: kisebb feketék és nagyobb sárgák, az utóbbiakat a fekete bogarak megették.

Mint minden akkoriban csodának tartott jelenségnek (békaeső, véreső stb.) és az arról szóló híradásokok többségének van valamennyi valóság tartalma, és azoknak természettudományi magyarázata is. A féregeső esetében szó sincs esőről, hanem egy népiesen „hóbogárnak" nevezett ízeltlábú rovar lárvájáról van szó. Ennek lárvái egyes teleken tömegesen jelennek meg a hó felszínén (oka ismeretlen), mintegy feketére festve azt.

A féregesőről az első híradás egy hely megjelölése nélküli röplapon jelent meg, amely fametszetén kétféle bogár látható *(Féregeső 1672/1, 1.38 kép).* Ezzel azonos dúccal készült az a fametszet, amelyre a bogarak mellé számokat vésték (1–9, és az ezekhez tartozó képalatti jelmagyarázatban azokat különböző állatokhoz, madarakhoz hasonlítják (pl. rák, holló). *(Féregeső 1672/2, 1.39 kép)*

A röplap fametszetéről két rézmetszet is készült, ezek egymás másolatai lehetnek. Érdemi különbség rajzukban nincs, de az egyiken felül szerepel az esemény időpontja és a No1 és No2 jelölés magyarázata, amelyek a fekete és sárga

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 11 06.10.2023 13:42

bogarakat jelölik. A másik metszeten is láthatók ezek a jelölések, de magyarázatuk a tudósítás szövegében van. *(Féregeső 1672/3 és 1672/4, 1.40 és 1.41 kép)*

Az év októberében Árva megye szlovákok lakta falvaiban Pika Gáspár zempléni nemes felkelést szervezett a Petróczy István vezette bujdosók (a Wesselényi összeesküvés megtorlása és a protestantizmus üldözése elől egyre nagyobb számban menekülők elnevezése) támogatására. A felfegyverkezett parasztokat a falusi bírók vezették és egyesülésük után Pika Gáspár vezetésével október 20-án megszállták Árva várát, amit a várvédő német katonaság ostrom nélkül átadott. Sikerük azonban csak átmeneti volt, egy hónappal később Johann Spork császári generális visszafoglalta a várat, a felkelőket szétverte és Pika Gáspárt 24 bíróval együtt kegyetlenül kivégeztette.

Mindezek híréről csak 1973 év elején értesült a borzalmas kivégzések iránt érdeklődő közönség. Ezt két röplap is tanúsítja. Az egyik az impresszum szerint 1673-ban Cöllenben jelent meg, Wilhelm Altzenbach kiadásában, kiadói jelzése a röplap metszetén is szerepel. A kép alatti háromhasábos szöveg elsősorban a bujdosók 1672. évi sikereiről és kudarcairól ad hírt, csak ezután tér rá Pika Gáspár tetteire. A metszeten lévő jelölések jelmagyarázata a harmadik hasáb kezdetén van. Maga a metszet többféle kivégzést is mutat (lefejezés, kerékbetörés, akasztás stb.), az előrben lévő alakok megrajzolása, kidolgozottsága ügyes kezű alkotóra vall. *(Árva 1673/1, 1.42 kép)*

A másik röplap a maga kéthasábos ismertetésével és az előzőnél kevesebb képes tájékoztatást adó metszetével egyszerűbbnek mondható. Sem a röplap kiadóját, sem a metszet készítőjét nem ismerjük. A képen az előzőnél kevesebb a kivégzési jelenet. Árva várának képe hasonló az előző röplapon lévőhöz, mindkettő képzeletbeli. *(Árva 1672/1, 1.43 kép)*

Az 1673. tavaszán megjelent frankfurti vásári tudósítások is beszámoltak a történtekről és ehhez egy metszetet is csatoltak, ami a röplapok képeinél semmivel sem ad több tájékoztatást *(Árva 1673/2, 1.44kép).* Ennél jóval érdekesebb Gaspar Bouttatsnak metszete, amely a Wesselényi összeesküvés elítéltjeinek kivégzéséről készített munkái szemléletét tükrözi. A metszet címe flamand és francia nyelven a kép felett, az ugyancsak kétnyelvű jelmagyarázat a kép alatt van. Gaspar Bouttats jelzése a kivégzési jelenetek alatt balra még úgy-ahogy olvasható, ám a többi szöveg szinte megfejthetetlen. *(Árva 1673/3, 1.45 kép)*

A metszetről most közzé tett kép silányságának az az oka, hogy ma annak egyetlen példányáról sem tudunk. A közölt kép Ludovit Janota felvidéki várakról írt, szlovák nyelvű könyvében (Slovenské hrady, Bratisalva, 1937) megjelent, egy eredeti metszetről készített rossz minőségű fénykép másolata. Sajnos a könyv nem közli az eredeti metszet őrzési helyét. Ez a metszet nem szerepel Gaspar Bouttats munkáinak jegyzékében és nem ismerik a híres belga közgyűjtemények (Bibliothèque royale de Belgique, Koninklijke Academie voor Schone Kunsten Antwerpen stb.) sem.

Edward Brown angol orvos 1668 és 1673 között utasai sorén felkereste Ausztriát, Magyarországot és a Balkánt (ez utóbbi útján török kísérője is volt). Utazási élményeit, tapasztalatait 1673-ban megjelent az *A Brief Account of some Travels in Hungaria, Styria, Bulgaria, Thessaly, Austria ...* című könyvében közzétette. A metszeteket is tartalmazó könyve az évek során számos kiadást ért meg, franca, német, flamand nyelven is. A Németországban és Franciaországban tett utazásairól 1677-ben kiadott könyve is több kiadást ért meg, és ezt is több nyelvre lefordították.

Brown könyvében Lipótvár és az Eszéki-híd metszete (William Sherwin rézmetsző munkája) szerepel, mindkettőjük egyetlen értéke a létezésük. Lipótvár egy csillagformájú, tökéletes mértani szabályosságú erőd alaprajza, az Eszéki-híd képe (amely a Szófia melletti akvadukt képével van együtt) pedig képzeletbeli. *(Eszék 1673/1/a és Lipótvár 1673/1, 1.46 és 1.48 kép)*. Ezek másolatai jelentek meg francia nyelvű címekkel a könyv francia kiadásában is. *(Eszék 1674/1 és Lipótvár 1674/1, 1.47 és 1.49 kép)*

Ebben az évben egy soproni evangélikus imakönyv is megjelent (a magyar könyvészeti irodalomban nyomát nem találtuk), amely címlapmetszetén egyes vélemények szerint a soproni evangélikus templom képe is szerepel. Maga a metszet a jónevű augsburgi Melchior Küssel munkája, ezért gondolható, hogy az imakönyv Augsburgban jelent meg. A könyv első oldalán a címlapmetszeten (felirata *Oedenburgisches Frühe Gebett*) láthatók magyarázata olvasható. Ezek szerint a képen Dávid háza és az Úr Háza (a jeruzsálemi templom) látható az odasereglő emberekkel. Kétségkívül a metszet templom képe nem a többféle ábrázolásban is ismert jeruzsálemi Salamon templomé, hanem egy 16. századi egyszerű templomé. *(Sopron 1673/1, 1.50 kép)*

Egy másik, szintén ismeretlen helyen megjelent könyv címlapmetszetén már maga a cím is sokatmondó: „*Pressburger Schul= und Kirchen=Verlust*". A metszeten alul látható a magyar és a német evangélikus templom, valamint az evangélikus gimnázium képe, amit 1672-ben vettek el az evangélikus közösségtől. *(Pozsony 1673/1, 1.51 kép)*

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 12 06.10.2023 13:42

Már az előző könyv is bizonyítja, hogy az ellenreformáció erőszakos formája a Magyar Királyságban is jelentkezett. I. Lipót király. akit családja eredetileg egyházi pályára neveltetett, csak bátyja, IV. Ferdinánd váratlanhalála miatt került trónra. Már uralkodása kezdetétől szakított apja, III. Ferdinánd békésebb egyházpolitikájával és uralkodóként a kíméletlen ellenreformációt testesítette meg. Igaznak tartotta és gyakorolta azt az 1660-as években elterjedt állásfoglalást, hogy minden eskü, amit a katolikus egyház tanításai és érdekei ellen tettek, eleve érvénytelen. Ezért semmisnek tekintette királyi esküjének azt a részét, amelyet az ország törvényei között a protestáns egyházaknak viszonylagos vallásszabadságára vonatkoztak.

Egyes főurak, különösen a katolikus hitre áttért Nádasdy Ferenc is erőszakkal léptek fel a protestánsok ellen, a korábbi „*cuius regio eius religio*" elvét követve hivatkoztak kegyúri jogaikra is. Volt jó pár város, ahol elsősorban a templom birtoklása volt az erőszakos fellépések oka.

Kelet-Magyarországon a Wesselényi összeesküvés megtorlása elől menekülők és a Lipót király uralkodásával elégedetlenek - közöttük sok protestáns is - az Erdélyi Fejedelemség támogatásával kisebb-nagyobb fegyveres csapatokat igyekeztek szervezni az országot megszálló császári csapatok ellen. Ezt használta fel Lipót császár ürügyként arra, hogy a protestánsok ellen általános támadást indítson. Arra hivatkozott, hogy felkelőket-bujdosókat titokban a protestánsok szervezik és támogatják, ezzel protestáns ellenességét egyúttal politikai ügyként és nem vallásüldözésként tüntette fel.

Első lépésként I. Lipót 1673 februárjában a magyar törvények semmibevételével egy hét tagú (köztök csak három volt magyar) kormányhatóságot hozott létre az ország irányítására, amely vezetőjének vezetésére gróf Caspar Ampringent nevezte ki. Ezt követte szeptemberi rendelkezése, amellyel Pozsonyban egy rendkívüli bíróságot (közismert nevén vésztörvényszéket) állított fel Szelepcsényi György esztergomi érsek vezetésével. Ez a bíróság csak protestáns lelkészeket és tanítókat idézett maga elé, több százat a Magyar Királyság teljes területéről. A megszállt területeken a törökök nem engedték az idézések kihirdetését és az Erdélyi Fejedelemséghez tartotó vármegyékben sem. A szeptemberi tárgyaláson 33 lelkész ellen hoztak ítéletet, az 1674 tavaszi tárgyalásra a megidézett mintegy 700 protestánsnak csak mintegy fele jelent meg.

Az idézettek ellen a vád felségárulás és hűtlenség, valamint lázadásra való felbujtás és a törökkel történő együttműködés volt. Az ítélet minden esetben fej- és jószágvesztés volt, kivéve, ha az idézett elismerte bűnösségét és lemondott lelkészi hivataláról vagy áttért a katolikus hitre, ebben az esetben kegyelemből felmentették a vádak alól. Ha csak a bűnösségét ismerte el írásban, akkor is felmentették, de el kellett hagynia az országot. Végül csak 93 lelkészt ítéltek el, a többi vagy kegyelmet kapott, vagy elszökött a hatóságok elől. A bebörtönzött elítéltek száma már 67-ra csökkent (meghaltak, megszöktek), amikor I. Lipót a protestáns német fejedelmek és Hollandia közbenjárására halálbüntetésüket kegyelemből életfogytig tartó fogságra változtatta. 1675 tavaszán 42 rabot Nápolyba, illetve 20-at Buccariba hajtottak. Útközben páran megszöktek, többen belehaltak az út fáradalmaiban vagy az öröktől kapott verésekbe. Nápolyban kezdetben kényszermunkára fogták őket, majd a még élő 30 prédikátort fejenként 50 aranyért eladták gályarabnak.

Szenvedéseinek a református Hollandia vetett véget. 1676 februárjában Michiel de Ruyter tengernagy a nápolyi alkirály segítségével kiszabadította a még életben lévő 25 gályarabot. A Buccariban raboskodó 5 prédikátort – ennyi maradt az útnak indított 20-ból - pár hónappal később II. János György szász választófejedelem váltotta meg. A kiváltottak Velencén keresztül Svájcba mentek, majd szétszóródtak Európába. Többségük a protestánsüldözés enyhülését követően egy-két éven belül vagy így, vagy úgy visszatért Magyarországra. A hosszabb ideig Svájcban maradt Kocsi Csergő Bálint ott írta meg részletes visszaemlékezéseit (*Narratio brevis de oppressione libertatis eccl. Hung.*) a prédikátorok szenvedéseiről. Az 1681. évi Sopronban tartott országgyűlés visszaállította (valójában csak a korábbiakat erősítette meg) a protestánsok vallásgyakorlása jogait.

Ma furcsának tűnik, de ez a több éves vallásüldözés nem igazán keltett érdeklődést, bár a protestáns államokban figyelemmel kísérték azt eseményeket,

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 13 06.10.2023 13:42

sőt gyűjtéseket is szerveztek az elítéltek megsegítésére, kiváltására. A német-római birodalom katolikus részein érthetően nem ébredt rokonszenv, ráadásul a bécsi udvar igyekezett a történteket politikai és nem vallási ügynek feltüntetni. Mindezekről nagyon kevés híradás jelent meg (a legtöbb talán Ruyter admirális gályarab kiszabadításáról), és ebben a kevésben sem találhatók metszetek. Az ügynek nem voltak híres áldozatai, a börtönbe került rabok borzalmas szenvedései egész Európában általánosak voltak. A hosszú történetből nem nagyon lehetett kiragadni egy olyan eseményt, amely ábrázolása igazán figyelemhívó lett volna.

Hollandiában 1677-ben megjelent egy könyv a prédikátorok szenvedéseiről, Kocsi Csergő Bálint visszaemlékezéseit felhasználva. Ennek 8 metszete életképekben, a történések sorrendjében mutatja be meghurcolásukat, szenvedéseiket. A könyv német fordításban ugyanazokkal a metszetekkel 1678-ban és 1683-bn újra megjelent. A holland orvos Abraham van Poot Amsterdamban 1684-ben kiadott, az azonos történéseket feldolgozó könyvében a metszetek száma 12-re emelkedik, témájuk mintegy fele megegyezik az előbb említettekkel. Ezekről a könyvekről és metszetekről munkánk *Metszetsorozatok* részében foglalkozunk.

A protestánsok üldözéséről, az elítéltek megpróbáltatásairól egyetlen, nem könyvben megjelent metszetről tudunk. Ez a nagyméretű lap műfaját tekintve emléklap 20 sorszámozott részletképpel mutatja be a protestánsüldözés egyes eseményeitől. A négy sorban elrendezett életképek két oldalán a sorszámozott képeken láthatók részletes, a szereplők és a helyszínek nevét is közlő ismertetés olvasható. Az események sorát azonban nem a pozsonyi vésztörvényszékkel. hanem az 1660-1673 közötti évek erőszakos eseményeinek bemutatásával kezdi. Erre utal a metszeten felül lévő cím is, amely a továbbiakban kiemeli az 1674. év és az azt követő évek történéseit. A címből ismert a metszet készítésének ideje (1681), ami kronosztikonban a cím utáni és a kép alatti könyörgésben egyaránt szerepel. Készítőjére és megjelenési helyére utaló jelzés nincs a metszeten.

Az 1-3. képek templom foglalásokat mutatnak Kassán, Pozsonyban és Besztercebányán. A negyedik képen azt látjuk, ahogyan Nádasdy Ferenc szolgái felgyújtják Vágújhelyen a templomot, az ötödik képen pedig a református hitre tért Szenice kisváros felégetését, lakosai legyilkolását. Száki János ekeli református lelkész Komáromban történt kegyetlen kínhalálát ábrázolja a hatodik kép. Fejére előbb forró ólmot öntöttek, majd kénes szurokkal átitatott vászonba tekerve élve elégették.

A következő három kép szintén kegyetlenkedéseket mutat. Michael Nowack szepesremetei orgonista lelkész apját Alsómecenzéf kastélya kapujában fejszékel darabolták fel (7. kép). A nyolcadik kép a Szobotistra megidézett protestáns lelkészek menekülését mutatja, akiket a Rudolph von Rabatta tábornok vezette császári katonaság el akart fogni. 1661-ben Nádasdy Ferenc katonái Pilarik István (beckói) lelkész házát dúlták fel és könyveit mind elégették (9. kép).

A pozsonyi vésztörvényszéket a 10-19. képek ábrázolják, melyek bemutatják az elítélt prédikátorok keserves sorsát. A képek témaválasztása (börtön, kényszermunka, körmenetbe kényszerítés, kikötő, gálya stb.), sőt a metszetek egyes részletei is árulkodnak arról, hogy a metszet készítője ismerte a korábban említett könyvben megjelent hasonló témájú metszetsorozatot.

Az utolsó (20. kép) arról tájékoztat, hogy a magyarok és a császáriak között már 12 éve véres harcok folynak a vallásszabadságért. Ez az időszak az 1670. évi Wesselényi.összeesküvés felvidéki csatározásait, majd az összeesküvés felszámolását követően a bujdosók, illetve Thököly harcait öleli fel. *(Protestáns üldözés emléklapja 1681, 1.52 kép)*

Anno Domini 1674 – 1680

Az 1670-es évtized további évei szinte jelentős események nélkül teltek, ezért magyar vonatkozású metszet is csak néhány jelent meg. A7 1670-es évek végén a Francia Királyság és az Erdélyi Fejedelemség nyújtotta segítségében bízó és egyre erősebb bujdosók seregének 1678-ban Teleki Mihály, majd annak Erdélybe történt visszatérése után Thököly Imre lett a vezére. Ám mindez nem igazán érdekelte az európai közvéleményt.

Kassa nagy részét 1674. augusztus 22-én tűzvész hamvasztotta el. A tűz a Hentesek utcájában lángolt fel reggel 9 és 10 óra között és négy óra alatt 250 ház porig égett. A tűz terjedését nem tudták megállítani, elérte a lőportornyot, ami felrobbant és további hatalmas károkat okozott. Leégett a császári katonaság tárháza is, 1000 köböl búza és sok élelmiszer odaveszett.

A röplap metszetén felül Kassa látképe van, ami Lucas Schnitzer 1663-ban készített metszetének hű másolata, jelölve pár fontosabb épületet, a mint a katonai tárház és a lőportorony. A metszet alsó részén egy égő város képe, ami a várfalak azonossága miatt Kassának tekinthető. *(Kassa 1674/1, 1.53 kép)*

A nürnbergi Johann Hoffman kiadásában évszám nélkül megjelent Magyarország térkép megjelenésének időpontjában a térképészeti szakirodalom is bizonytalan, feltételezik az1675. évet. A térkép tartalmában nem ad újat, valamelyik

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 14 06.10.2023 13:42

korábbi térkép átvétele. Számunkra érdekessé az teszi, hogy a térképet 24, köztük 19 magyar város látképe, illetve alaprajza keretezi. A képek többsége a Birken-Sandrart könyv (*Der Donau=Strohm*) metszeteinek – esetenként módosított – másolata, de több kép forrása Galeazzo Priorato Lipót császár dicsőítésre írt könyvének *(Historia Di Leopoldo Cesare)* metszeei (Szatmár, Borosjenős tb.), a Nagyszeben látképe pedig a Johannes Tröster könyvében (*Das_Alt- und Neu Teutsche Dacia)* megjelent H. J. Schellenberg metszet másolata. A térkép részletes leírása a Katalógus – Gyűjtőlapoknál szerepel. *(J. Hoffmann Magyarország térképe (1675), 1.55 kép)*

1676-ban Lőcsén jelent meg *Neubarth Kristóf Új és Ó Kalendároma* az 1676 *Szőkő Esztendő*-re. A címlapmetszeten a címtábla alatt Lőcse látképe van, felirata „*Leutschovia*" Ez Lőcse első ábrázolása, és kezdetleges rajza ellenére több élethű részlete is van: a ma is meglévő városfal, a városkapu, a Szent Jakab templom, mellette a tornyos városháza, a város másik végén a Ferences templom. Ez Lőcse város első metszet ábrázolása. A metszet alig olvasható jelzése szerint Bubenka Jónás helybeli tanító munkája, aki Comenius *Orbis Pictus* könyve 1679. évi magyar nyelvű kiadásának fametszeteit is készítette. A címlap üres címtáblával is forgalomba került. *(Lőcse 1676/1, 1.54 kép)*

Matheus Merian *híres* Theatrum Europaeum sorozatának 1677-ben már a X. k*ötete jelent meg,* benne Putnok és Tokaj metszetével. Putnok látképe az 1667. évi állapotot mutatja, amikor Lucas Georg *Ssicha* hadmérnök a Kelet-Magyarországi várak felmérésén dolgozott, és akkor készítette a metszet előképéül szolgáló rajzát. Ssicha jelzése a jobb sarokban látható. A mutatós látkép összhatásában feltűnően hasonlít Szendrő 1672/1 metszetére, ami érthető, hiszen az is L. G. Ssicha munkája. Ez Putnok egyetlen 1800 el*őtti metszetábrázolása. (Putnok 1677/1, 1.56* kép)

A Tokaj metszet is Ssicha munkája. Neve, jelzése ugyan nem szerepel a metszeten, de ez a látkép és alaprajz Ssicha jelzésével külön-külön már korábban megjelent (Tokaj 1672/1 és 1672/2). Az alaprajz hitelessége - hadmérnöki rajzról lévén szó - nem kétséges. A látképet a táj és a városkép, illetve a vár tekintetében hitelesnek tekintjük, összességében az egyik legjobb (és legszebb) Tokaj metszetnek tartjuk. *(Tokaj 1677/1, 1.57 kép)*

Nem tudjuk pontosan, hogy a Bécsben és Nagyszombatban is dolgozó Mauritius Lang (korábban már több munkáját említettük) mikor készítette Széchenyi György mellképét. A metszeten szereplő felirat viszont felsorolja egyházi méltóságait, ezek alapján a metszet valamikor 1667 és 1685 között, amikor Széchenyi Gyorgy kalocsai érseksége mellet a győri egyházmegye adminisztrátora is volt. Lehet, hogy a metszet érseki kinevezése alkalmából 1668-ban készült A metszet címében szerepel, hogy ő alapította győri jezsuita Szent Ignác templommal egybeépített kollégiumot, amely kicsiny képe felépített állapotában a mellkép alatt látható. *(Győr, 1678/1, 1.58 kép)*

A gróf Pálffy család a Pozsony közeli Bazin kisvárosban az 1620-as évektől közepétől működtetett papírmalmot. A gyártott papírt - írópapírként vagy nyomdai felhasználásra - rizsmákban (papír mennyiség ma is használt, történelmi mértékegysége, 480-500 ív papír), becsomagolva árusították. Ezekre a termék megjelölésére úgynevezett rizsmacímkéket ragasztottak. A bazini papírmalom kétféle rizsmacímkéjét ismerjük, amely fametszeteken Vöröskő vára is látható.

A nagyobb méretű és díszes fametszeten babérkoszorúban Pálffy IV. Miklós és felesége, Leonóra címere, alattuk Vöröskő várának jól felismerhető képe van. A kétoldalt szereplő M. H. monogram jelentését (készítő? malommester?) nem ismerjük, a „*Schreibpapier*" a papír minőségére utal. Pálffy IV. Miklós 1649-ben vette feleségül Harrach Eleonóra grófnőt és 1679-ben halt meg, a rizsmacímke tehát 1649-1679 között készülhetett. *(Vöröskő én/1, 1.59 kép)*

A másik fametszeten két fekvő szarvas agancsai tartják a hadiékítményes koszorúban lévő Pálffy címert, a félkerékből kiemelkedő szarvast (ez a címer a Bazinban készített papír vízjele is volt.). A szarvasok közt látható Vöröskő vára. A metszetet több változatban ismerjük, az eltérés csupán a közvetlenül a címer alatti két csésze(?) közötti betűjelzésben van (X vagy Y), de ismert betű nélkül is. *(Vöröskő én/2, 1.60 kép)*

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 15 06.10.2023 13:42

Anno Domini 1681 – 1682

Az 1681. esztendő kezdetéről két csodás égi jelenségről (mindkettő halojelenség volt) ismerünk képes híradást. Az első Pozsony felett volt látható, különböző mapokon és alakzatokban (lovas, égő város, sárkány, hatalmas Nap stb.) február 10 és november eleje között. A történtekről a helybeli tudós Paul Urban protonotárius számolt be, részletesen leírva az egyes égi jelenségeket. *(Pozsony 1681/1, 1.61 kép)*

A másik jelenségről egy eddig ismeretlen tudósításból értesülünk, ami szerint február 17-én égi jelenség volt látható Pécs felett. A tudósítás címe szerint sok ezren látták, hogy az égen fekete felhőből három kardot tartó kéz bukkant elő a Hold sarlóját támadva, a Nap óriási lett, majd feltűnt fekete színben a magyar címerben lévő kettőskereszt. A tudósítás címlapján lévő fametszet pontosan a címben leírtakat ábrázolja.

A tudósítás másik érdekessége, hogy azon koholt megjelenési hely (Erstlich Gedruckt zu Fünffkirchen im Jahr 1681) szerepel. Közismert, hogy az akkor már több mint száz éve török kézen lévő Pécsen semmiéle nyomda nem volt, nem is lehetett. *(Pécs égi jelenség 1681, 1.62 kép)*

I. Lipót 1679-ben békét kötött XIV. Lajossal, de megygyengült hatalma miatt már 1680 őszén arra kényszerült, hogy az ellene „lázadó" Thököly Imre sikereit felismerve vele egyezkedni kezdjen, ezzel őt tárgyalófélnek elismerve. A megkötött tűzszüneti egyezmény kijelölte Thököly hadainak téli szálláshelyét is. Lipót nehéz helyzetét felismerve – tartva egy Thökölyvel összehangolt török támadástól és egy franciákkal való újabb háborútól – 1681. április 28-ára országgyűlést hívott össze Sopronba a felgyülemlett sérelmek és megoldatlan ügyek orvoslására. Az országgyűlés Esterházy Pált nádornak választotta. Ebből az alkalomból Jacob Hoffmann új arcképmetszetet készített róla, amin szerepel a nádorrá álasztás időpontja (1681. június 10.) is. Esterházy Thökölyt és híveit meghívta Sopronba, akik ezt arra való hivatkozással, hogy az országgyűlés nem első helyen foglalkozik a protestánsok sérelmeivel, a meghívást visszautasították.

A király feleségével és díszes kíséretével május 22-én érkezett Sopronba. Erről egy ismeretlen rézmetsző - feltehetően Bécsben - a korszak azonos témájú, amúgy rendkívül népszerű metszetei stílusában készített metszetet. Természetesen az I. Lipót és felesége, Eleonóra Magdaléna arcképén túl ezen a metszeten is szerepel a díszkiséret fontosabb résztvevőinek megnevezése a jelmagyarázatban. A metszeten Esterházy Pál nevénél az utólag rávésett nádori cím arra utal, hogy a metszet a nádorválasztás, június 13. után jelent meg. *(Sopron I. Lipót bevonulása 1681, 1.63 kép)*

Két olyan metszetről is kell szólnunk, amelyek biztosan Esterházy Pál megrendelésére készültek. A Kismarton metszetet a szakirodalom egy része Matthias Greischer munkájának tartja, ezt azonban Greischer életét és munkáit ismerve kétségesnek tartjuk A metszeten, amelyen semmiféle jelzés vagy évszám nincsen, már a várkastélyból barokk kastéllyá átépített és 1672-ben elkészült épület van. A mellette lévő, Esterházy Pál 1678-ban alapította Ágoston-rendi kanonissza apácakolostor még egyemeletes, amit Esterházy átépíttette kétemeletesre. Az épület már így látható Hans Franck von Langgraffen 1687-ben készített látképén. A metszet tehát valamikor az előbbi két időpont között készülhetett. *(Kismarton (1680)/1, 1.64 kép)*

A következő Fraknó vár metszetről sokkal többet tudunk, hiszen azon rajzolójának és metszőjének jelzése egyaránt szerepel. A rajzoló Franz Leo Brabant kezdetben hadmérnökként, majd 1683-84-ben fegyvermesterként szolgálta Esterházyt Fraknón. 1684-ben ott volt – talán Esterházy kíséretében – Buda ostrománál, Budáról ekkor készített színes tusrajza Bécsben, az Albertina gyűjteményben ma is megvan. A bécsi rézmetsző Johann Jakob Hoffmann a következő években több metszetet készített Esterházynak és 1682-től azokon önmagát Esterházy udvari rézmetszőjének nevezi. A metszet ábrázolásmódjában, képszerkesztésében és méretében megegyezik az azokban az években megjelent, a különböző ausztriai tartományokat metszeteken bemutató Topographiák metszeteivel. Ezért úgy gondoljuk, hogy Esterházy, aki egy hasonló mű kiadását tervezte és annak metszetei elkészítésével egy fennmaradt szerződés-

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 16 06.10.2023 13:42

tervezet szerint Hoffmannt akarta megbízni, ezt a Fraknó metszetet annak próba- vagy mintametszeteként készíttette. *(Fraknó (1681/1, 1.65 kép)*

1681 december 9-én Pfalz–Neuburgi Eleonóra Magdaléna Teréziát, I. Lipót feleségét magyar királynévá koronázták Sopronban, a ferencesek Fő téren lévő Nagyboldogasszony templomában. Ez már a harmadik koronázás volt Sopronban, 1625-ben itt koronázták meg III. Ferdinánd királyt, majd később harmadik feleségét, Gonzaga Eleonóra Magdalénát. Az esemény, mint minden koronázás, komoly érdeklődést keltett, elsősorban a Lipót császár uralta területeken. Ennek köszönhetően több metszetes röplap és a koronázási jelenetet bemutató metszet készült.

Az első röplap Bécsben jelent meg, Peter Paul Vivian kiadásában, Johann Martin Lerch metszetével. A képen felül a templomba vonuló gyalogos koronázási menetet látni két sorban, amelyben közvetlenül a király és a királyné előtt Esterházy Pál nádor viszi a magyar koronát. A menet alatt a koronázás ovális képe, két oldalán a koronázási menet leírásával. A metszet alatt háromhasábos szöveg ismerteti a koronázás szertartását. *(Sopron királyné koronázás 1681/1, 1.66 kép)*

Egy ismeretlen rézmetsző koronázásról készített metszetén felül szintén a koronázási menet van, alul pedig a koronázás jelenete a templomban. A koronázási menet ábrázolása, címe (bár itt két sorban) teljesen megegyezik az előző röplapon megjelent J. M. Lerch metszetén láthatóval. A koronázási jelenet elrendezése látványosságra törekvő, de más koronázásról készített metszetektől nem sokban különbözik. A látvány annyiban viszont pontos, hogy a koronázást valóban három püspök végezte. Meglepő, de a koronázási menet szereplőinek jelmagyarázata nincs a metszeten. Ennek magyarázat lásd a *Sopron királyné koronázás 1681/6* metszet ismertetésénél. (*Sopron királyné koronázás 1681/2, 1.67 kép)*

Johann Christian Wagner könyvében (Delineatio provinciarum Pannoniae, Augsburg, 1684) a koronázásról megjelent metszetnek nincsenek egyedi ismérvei. A könyvben részletes leírás van a koronázásról (utalással a metszetre), ezért a minden cím és felirat nélküli metszet biztosan a soproni koronázást mutatja *(Sopron királyné koronázás 1681/3, 1.68 kép).* Egy másik, királynő-koronázást ábrázoló metszetről, amelyet a Magyar Történelmi Képcsarnok gyűjteményében őriznek ezt nem merjük teljes biztonsággal állítani. Ennek eredete, készítője ismeretlen. *(Sopron királyné koronázás 1681/4, 1.69 kép)*

Az előző két metszetnél összhatásában jóval előnyösebb az a császári privilégiummal megjelent metszet, amit az 1670-es években a császári udvari rézmetszőjeként is foglalkoztatott Martin van der Bruck adott ki. Ez a koronázásra összpontosítva kisebb részét mutatja a templombelsőnek és az ott lévőknek, de amit mutat, az mozgalmas, gondosan megrajzolt. A képen látható, hogy a térdelő királyné fején már ott van a korona, tőle balra ott áll az üres koronapárnával a kezében Esterházy Pál, a koronát vivő nádor. Nem tudjuk a metszet mikor ás hol jelent meg, közgyűjteményi példányát csak egy metszetkolligátumban ismerjük. *(Sopron királyné koronázás 1681/5, 1.71 kép)*

Az országgyűlés és a koronázás örök emlékére (*perenni memoria*) rajzolta Sopron látképét Daniel Suttinger szász császári hadmérnök. A nagyméretű metszetet Sopron városának és népének ajánlotta. A körképnek is tekinthető látkép távlatból mutatja Sopron fallal kerített városát és külvárosait. A fontosabb épületek jelölve vannak, jelmagyarázatuk a jobb sarokban, Daniel Suttinger jelzése pedig balra, a városhoz vezető úton van. Annak ellenére, hogy egyes épületek térbeli elhelyezése rossz, maga a látkép a 17. században magyar városokról készített legmutatósabb látképek egyike. *(Sopron 1681/1, 1.70 kép)*

A koronásáról még egy metszetlapot ismerünk, azonban ez a koronázás mellett egy 1682 elején feltűnt üstökösről is hírt ad. A lap felső része a már ismertetett *Sopron királyné koronázás 1681/2* metszet lemezével készült. A metszet alsó részén látható üstökös az ismertetés szerint 1682. január 1-jén tűnt fel Érsekújvárnál, majd február 10-énLipótváron látták és Morvából tartott a török birodalom felé. Az üstökös mellett a képen más csodás égi jelenségek is vannak (korona, török holdsarlók stb.) A metszet szövege arról is tájékoztat,

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 17 06.10.2023 13:42

hogy a képhez tartozó esemény leírása a Tudósítás (Relatio) végén van. Sikerült ezt a tudósítást felkutatnunk, az a frankfurti vásári tudóstások 1682. évi tavaszi száma, amelyben a metszet alsó és felső része szétvágva külön-külön szerepel. *(Sopron királyné koronázás 1681/6, 1.72 kép)*

Ugyanerről az üstökösről egy röplap is hírt ad. Ennek metszete nem mutat kísérő égi jelenségeket, csak magát az üstököst, feltüntetve annak haladását a morva területek felől Érsekújváron át a törökök uralta országrész felé. A később Halley üstökösként elnevezett üstökösről, az ahhoz kapcsolt egyéb égi és földi eseményekről - köztük február 10-én történt megjelenését Lipótvár felett - részletesen ismerteti a metszet alatti háromhasábos szöveg. A metszetet jelzése szerint a Majna menti Frankfurtban dolgozó Daniel Steudner készítette (jelzése *„D. Steudner fecit FranckFort*"), ezért feltételezhető, hogy a röplap is ott jelent meg. *(Üstökös 1682, 1.73 kép)*

Korábban már említettük Edward Brown utazásairól írt, több nyelven is kiadott könyvét. A maga korában Brown közismert ásványgyűjtő volt és nagy érdeklődést mutatott a kőzetek és a bányászat iránt. Biztosan ennek köszönhető, hogy a könyv 1682-ben kiadott német nyelvű fordításában megjelent a Körmöcbánya mellet folytatott ezüst- és aranybányászat képe. A metszet Daniel Wussin munkája. A metszet tükörkép másolata(!) Jan van Luyken rajza és metszeteként megjelent a könyv későbbi flamand nyelvű kiadásában. Ezekben a fordításokban nincs Eszéki-híd és Lipótvár metszet, viszont van egy beazonosíthatatlan felvidéki magas hegység képe. *(Körmöcbánya 1682/1/a és /1/b, 1.75 és 1.76 kép)*

Esterházy Pál felesége, Esterházy Orsolya 1682. március 31-én, mindössze negyvenegy éves korában halt meg Kismartonban. Huszonhét évig tartó házassága alatt tizenkilenc gyermeke született. Az özvegy Esterházy Pál pár hónappal később, augusztus elején újra nősült. I. Lipót engedélyével korábbi gyámleányát, Thököly Évát, Thököly Imre testvérét vette el. A házasságkötés alkalmából jelent meg Bécsben Leopold Voigt kiadásában az a latin nyelvű emléklap, ami a címben említett házasságkötésen túl csak Esterházyt dicsőíti egy kéthasábos, hosszú verssel. A képen fent középen a házaspár állóalakos képe között a háttérben a kismartoni kastély látható. A metszet Johann Jakob Hoffmann munkája, és azt nem papírra, hanem selyemre nyomtattak. Ez abban a korban a rendkívül magas költségei miatt szinte uralkodói ritkaság volt, ezért érthető, hogy ismereteink szerint csak egy példány készült. *(Kismarton 1682/1, 1.74 kép)*

1682-ben Esterházy Pál egy emléklapot is készíttetett, amely az 1663-1664 évi Zrínyi Miklós vezette harcokban történt részvételét és a bányavidéki főkapitányként a Wesselényi összeesküvés hívei ellen az 1671-1672 években folytatott hadjárata sikereit mutatja be. A metszet előképét udvari festője, Veit Kissler rajzolta és a már korábban említett Johann Jakob Hoffmann, már mint Esterházy udvari rézmetszője metszette. A két lemezről készített emléklapnak ma csak az alsó része ismert.

Az emléklap ismert alsó részén nyolc részletkép és további kettőnek a fele látható, ez utóbbiak egyikén jól felismerhető az Eszéki-híd, a másik talán Babocsa ostromát mutatja. A nyolc képből ötnek témája az 1664. évi Téli hadjárat eseményei, illetve a Szentgotthárd melletti csatát megelőző kisebb ütközet (Berzence, Segesd, Pogányszentpéter, Dárda és Körmend), valamennyi képzelet szülte.

Teljesen más a helyzet az 1671-1672. évi hadjárat képeivel. Aranyosmeggyes, Árva és Likava ábrázolása hitelesnek tűnik. Aranyosmeggyes előképe egy minden bizonnyal helyszínen készült rajz, amely fennmaradt az Esterházy levéltárban. Ma a Történelmi Képcsarnok őrzi a rajzot, az azonos kéz rajzolta Felső-Óvár, Oroszlánykő és Saskő rajzával együtt (ezek feltehetően az 1682. évi metszet elveszett felső részén szerepelhettek). Rajzolóját nem ismerjük, de a rajzon az Aranyosmeggyesen ma is meglévő, többször átépített várkastély felismerhető. Többszintű kiépítettségével Árva vára is életszerű. a részletesen megrajzolt Likava képét más korabeli ábrázolás hiányában nem lehet értékelni. *(Esterházy emléklap 1682 – gyűjtőlap, 177 kép)*

Georg Matthäus Vischer Magyarország térképének rézmetszője Matthias Greischer volt. Az 1682-ben készült térképnek több változata van. Az eltérés a térkép jobb alsó sarkában lévő keret tartalmában van. Van olyan példány, ahol a keretben a magyar végvárak felsorolása olvasható, de ismert olyan példány is, amelyen ez a keret üres. Számunkra az a változat érdekes, amelyen a keretben „Die Königliche Haubt Statt PRESBURG" felirat alatt Pozsony látképe van. A kép mellett, balra *„Matthias Greischer sculpsit*" jelzés szerepel. *(Pozsony 1682/1, 1.78 kép)*

Egy minden bizonnyal nagyobb metszetlapról kivágott „Leutshau" feliratú Lőcse képen a város ostromát látni. Készítése Thököly Imre 1680. évi sikertelen ostromához vagy 1682. évi elfoglalásához köthető. A metszet városképe képzelet terméke. *(Lőcse én/1, 1.79 kép)*

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 18 06.10.2023 13:42

A Thököly Imrét, mint a protestantizmus védőjét dicsőítő metszet több olyan kérdést is felvet, amelyekre nem tudunk válaszolni. Nem tudjuk, hol és mikor jelent meg, nem tudjuk a metszetkészítő G.M.B. jelzésének megfejtését és azt sem tudjuk, ki rejtőzik a dicsőítő vers szerzőjének M.B.L. monogramja mögött. A metszet gyakorlott rajzoló kezére és ügyes rézmetszőre vall, ezért nem hisszük, hogy Magyarországon készült, ahol ezekben az években ilyen rajzoló és rézmetsző nem dolgozott. Thökölytől balra Luther áll, mindkettőjük felett lebegő angyallal, jobbra pedig egy jezsuita, aki felett egy sárkányszerű ördögöt látni. Thököly arca valamelyik korábban készült arcképének az átvétele. *(Thököly Imre megdicsőülése, 1.80 kép)*

Anno Domini 1683

Az év – mondhatjuk – megszokottan kezdődött, Nagyszombatban megjelent az 1683. évi kalendárium. Címlapját ezúttal Nagyszombat kicsi látképe díszítette, amely már életszerű volt, szemben a kalendárium korábbi sematikus városképeivel. A kis metszet Justus van Nypoort munkája. Nypoort - aki festő is volt és korának elismertebb rézmetszői közé tartozott - a következő években számos metszetet készített a magyarországi eseményekről és 1686-ban több mint száz magyar helység képét is elkészítette. *(Nagyszombat 1683/1, 1.81 kép)*

Ebben az évben IV. Mehmed szultán megindította több éve tervezett hadjáratát, amely célja Bécs elfoglalása volt. Belgrádba érkezve Kara Musztafa nagyvezért kinevezte a hadjárat vezetőjének és elrendelte, hogy Apafi Mihály fejedelem személyesen csatlakozzon az erdélyi csapatokkal a török főseregheZ. Thököly Imrének - aki felmondta az előző évben Lipót császárral kötött tűzszünetet - a Duna bal partján kellett Bécs ellen vonulnia. A török fősereg a Dunántúlon haladt Bécs felé, menetközben elfoglalta Veszprémet, Tatát, Szentmártont (Pannonhalma) és Óvárt, Győr körülzárására pedig csapatokat hagyott. Kara Musztafa serege vonulása közben 20-30 kilométeres szélességben végig rabolva és felégetve a Duna jobb partján lévő falvakat ért július elején Bécshez és megkezdte annak ostromát. Lipót császár a város védelmét Rüdiger von Starhemberg tábornagyra bízta, jómaga magára hagyva székvárosát Passauig menekült. A császári csapatok feladták Magyarország védelmét és Bécs mögé vonultak vissza.

Kisebb összecsapások a törökökkel már tavasszal is voltak. Márciusban az érsekújvári pasa 22 éves Assin (Hasszán?) nevű fia indult lovasaival portyára. Váratlanul császári dragonyosokba ütköztek, akik szétverték csapatát, Assint pedig a többi török fogollyal március 10-én Bécsbe küldték. Az ismeretlen rézmetsző (a kép jobb alsó sarkában lévő „R” jelzést nem tudtuk megfejteni) készítette derékkép alatt olvashatjuk a történteket, a kép hátterében pedig egy eléggé megszokott, egyszerű csatajelenet van. *(Az érsekújvári Assin bég 1683, 1.82 kép)*

Egy röplap arról értesít, hogy április hónapban hatalmas tűz tombolt Szigetváron, a lőportorony is felrobbant, nagy károk keletkeztek. A tüzet egy helybeli keresztény nemesember (fogoly?) gyújtotta. Ezt az eseményt más források nem erősítik meg. A röplap metszetén Szigetvár alaprajza korábban soha nem látott alakú. *(Szigetvár 1683/1, 1.83 kép)*

A Bécs védelmére visszavont császári seregek Pozsonynál gyülekeztek, ahol seregszemle volt 1683. május 6-án. Erről egy hatalmas, hat lemezről nyomott metszet készült, amelyet Bernhardt von Sehligcron (Schligencron) tábornagy-főszállásmester Lipót császárnak ajánlott A metszet (amelyre a művészi igényesség és részletekbe menő katonai pontosság egyaránt jellemző) alsó és felső része önálló metszetként is megállja a helyét. A metszet bal felső sarkában látható Pozsony távoli képe, a középen lévő Lipót császár portré mindkét oldalán pedig további magyar várak (Győr, Nyitra, Szentmárton, Esztergom stb.) tűnnek fel a távolban. A közeli háttérben több Pozsony környéki hely jelkép értékű képe van, közülük „Kitsee” felirat alatt a köpcsényi két kastély jól felismerhető.

A metszet érdekesége, hogy azt Korabinszky Mátyás már 1781-ben leírta könyvében (*Beschreibung des königl. ungarischen Haupt- Frey- und Krönungstadt Pressburg Erste Theil* Pressburg, 1781), ám közlése óta a Pozsony történetével foglalkozó szakirodalom a metszetet nem említi, példányt abból nem ismert. Kutatásaink során fedeztünk fel egy összeillesztés nélküli példányt, amelynek alsó és felső része különálló. *(Pozsony 1683/3, 1.84 kép)*

Thököly hadaival júliusban indult Bécs felé. Az amúgy védhető bányavárosok, majd Nagyszombat is megadták magukat, július 26-án pedig Pozsonyt is elfoglalta. Mindezek árnyékában eltörpült az a helyi siker, hogy Esterházy Pál magyar katonáival Suránynál elfoglalt és lerombolt egy török palánkot. Az ezt megörökítő, befejezetlennek tűnő metszetet bizonyára Esterházy készíttette, azon arcképe is megjelenik. A metszeten a haditrófeás kartus, a díszes szókendő igényes munka. *(Surány 1683/1, 1.85 kép)*

A törökök Bécs ellen vonulása okozhatta annak a Szigetköz (Insel Schiedt) térképnek a kiadását, amely - címe szerint - feltünteti a területet védő várakat is.

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 19 06.10.2023 13:42

A tárkép feltehetően Nürnbergben jelent meg, a címkartusban ugyanis a nürnbergi Jacob Hipschmann rézmetsző jelzése szerepel. A térképet felül Pozsony, Győr és Pannonhalma (S. Martinsberg), alul Tata, Komárom és Esztergom képe díszíti. *(Jakob Hipschmann Szigetköz térképe (1683) – gyűjtőlap 1.86 kép)*

1683. szeptember 12-én Kahlenbergnél Sobieski János lengyel király hadserege a császári csapatok támogatásával hatalmas győzelmet aratott a Bécset ostromló Kara Musztafa hadai felett. Bécs felszabadult az ostrom alól, a törökök elől elmenekült Lipót császár visszatérhetett fővárosába. (Zárójelben: vérig sértődötten, mert Sobieski őt megelőzve vonult be és tartott Te Deumot a felszabadított fővárosában és dühítette, hogy Sobieski a teljes zsákmányt elvitette Krakkóba.) A lengyel király csapataival és Lotaringiai Károly herceg a császári csapatokkal a Budáig menekülő Kara Musztafa nagyvezért üldözte, akit végül 1683 decemberében IV. Mehmed szultán parancsára megfojtottak. Menekülésének útját mutatja be térképszerű metszetén Thomas Cardanus (jelzése a képen alul, jobbra), akinek Bécs ostromáról készített metszete is ismert. Munkája a 16. század végi Esztergom metszetek képét tükrözi. *(Esztergom (1683)/6, 1.87 kép)*

Sobieski János lengyel király

Az első jelentősebb összecsapásra az üldözők és az üldözöttek között 1683. október 7-én Párkány mellett került sor, ahol a lengyel előőrs csapatai súlyos veszteségeket szenvedtek. Október 9-én viszont immár a teljes lengyel sereg Lotaringiai Károly csapataival kiegészülve győzelmet aratott a Kara Mohamed budai pasa sereg felett. Párkány erődjét elfoglalták, a megvert törökök a Duna bal partján Vác felé, illetve a hajóhídon átkelve Esztergomba menekültek. A menekülők alatt azonban a hajóhíd leszakadt, törökök százai fulladtak a Dunába. A keresztény seregek a leszakadtól nyugatra egy új hajóhidat verve átkeltek a Dunán. Esztergom várát rövid ostrom után a várvédő törökök - szabad elvonulás feltételével - október 27-én átadták Sobieskinek és a keresztény seregeknek. Sobieski a csatában zsákmányolt török vezéri zászlót elküldte a hadjáratot minden erővel támogató XI. Ince pápának. Ez a zászló ma is megvan, kalandos sors után ma Krakkóban őrizik.

A Párkány melletti győzelemről és Esztergom elfoglalásról bőségesen jelentek meg tudósítások, metszetes röplapok és önálló metszetek, ideértve az Esztergom látképeket is. Megjegyezzük, ezek egyike se készült helyszíni rajzok alapján, valamennyi korábbi Esztergom metszetek (amelyek szinte mindegyikén szerepel Párkány is) származéka, egyes metszeteknél az eseményekről kapott írásos vagy szóbeli tájékoztatás felhasználásával.

A Párkányi-csatáról 4 röplapot ismerünk, de csak kettőnek tudjuk a kiadóját. A röplap metszetek látványát - egy kivétellel - Esztergom uralja. A kivételen, amely egy rendkívül egyszerű kép. a bal sarokban két lovas, középen folyóparti csatakép, a jobb felső sarokban látható síkvidéki, vár nélküli városkép (!) pedig a jelmagyarázat szerint Esztergom *(Esztergom 1683/4, 1.88 kép*). A röplap metszete „BARAKAN" címmel és szószalagon a röplap kép alatti jelmagyarázatával Augsburgban Jacob Koppmayer kiadásában újra megjelent *(Esztergom 1685/6, 1,89 kép).* Ezért úgy gondoljuk, hogy az előző, csak a kiadás évét feltüntető (*Gedruckt im Jahr Christi 1683*) röplap is Augsburgban jelent meg.

Jonathan Felsecker Nürnbergben kiadott röplapja két változatban ismert. Ezek nemcsak szövegszedésükben különbözek (az egyiken egyhasábos, a másikon kéthasábos), hanem a később megjelent röplap (amely hírt ad az ostrom megkezdéséről) metszetén megjelennek a várra kilőtt ágyúgolyók is. Ez a metszet később könyvben is megjelent. *(Esztergom 1683/6/a és 1683/6/b, 1.90 és 1.91 kép).*

Hamburgban a Börze melletti Arany A.B.C. cégérű kiadónál árusított röplap *(Werden verkaufften im Hamburg bey gulden A. B. C. bey der Börse /Anno 1683)* ismertetésében nem szól Esztergom ostromának megkezdéséről, viszont a csata részletes leírása végén felsorolja a gazdag zsákmányt. A képen (amely A. G. Busbeck *Vier Sendschreiben*…Nürnberg, 1664. könyvében megjelent metszet felnagyított másolata) Párkány, a Rácváros, a Királyi város soha nem volt csillag alakú és erős kiépítettségű. *(Esztergom (1683)/5, 1.92 kép).*

Végére hagytuk azt a Párkányi csatáról hírt adó a röplapot, amelyet Nürnbergben Georg Scheurer adott ki, és amelynek metszetén a hangsúly nem Esz-

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 20 06.10.2023 13:42

tergom ábrázolásán, hanem a csata bemutatásán van. A kép jobbdali hátterében Esztergom valósnak tűnő látképe, balra a lángokban álló Párkány képe van. A metszeten lévő bőséges jelölésekhez tartozó jelmagyarázat a röplap szövegének végén található. *(Esztergom 1683/9, 1.93 kép)*

Esztergom elfoglalásáról érthetően jóval több híradás, metszet jelent meg, mint a Párkánynál kivívott győzelemről, igaz, ezeknek szöveges ismertetése többségében a párkányi győzelem hírével kezdődik. A Nürnbergben Leonhard Loschge kiadásában megjelent röplap (nyomtatta Ch. S. Froberg) három változatban is ismert Ezek közül kettő nem csak szövegtördelésében (a **/a** változaton a jelmagyarázat két hasábban van, a **/c** változaton folyamatos szedéssel, más az impresszumuk (a **/c** változatról elmard a nyomdász megnevezése), hanem a **/c** változat lemeze újra vésett is. A legérdekesebb a /b változat, amelyen a képmezőben Esztergom képe mellett két oldalról nyomtatott szöveg a vár elleni 12 ostromrohamot ismerteti. *(Esztergom (1683)/2/a-c, 1.94, 1.95, 1.96 kép)*

Jakob Koppmayer (Augsburg) röplapján Esztergom ostromlott vára egy hatalmas, cukorsüveg formájú hegy tetején trónol. A minden irányból ágyútűz alatti vár környezetéhez képest eltörpül *(Esztergom 1683/8, 1.97 kép).* Ennél sokkal érdekesebb Everhard Goffart Cöllenben (ma Berlin kerülete) kiadott röplapja. Ennek metszete három részre van osztva, alul végig futóan a Párányi csatát látni, fent balra Esztergom ostroma, jobbra egy alig ismert esemény, Nagykanizsa 1683 őszi ostromának képe. A háromhasábos ismertetés külön-külön cím alatt ismerteti a különböző helyeken történteket *(Esztergom 1683/10 és Nagykanizsa 1683/1, 1 .98 kép)*. Ezekben értesülünk arról, hogy Kara Musztafa vereségének és menekülésének hírére a délvidéki főkapitány, Johann Joseph Herberstein császári tábornok, Batthyány Ádám és Nádasdy IV. Ferenc magyar katonáival közösen elpusztított néhány kisebb török erődöt, majd körül vette Nagykanizsát. de végül nem tudta elfoglalni. A röplap szövegében szereplő helynevek szinte megfejthetetlenek, de Babocsa és Berzence biztosan köztük van. *(Babocsa és Berzence 1685/1, 2.68 kép)*

Az 1683. évi hadi sikerek (Bécs, Párkány, Esztergom) emlékére Lipót császárt dicsőítő röplap jelent meg. Nyomtatásának helyét, kiadóját és rézmetszőjét nem ismerjük. A barokkos képet Lipót császár uralja, feleségével trónuson ül, előtte balra ás jobbra sorban a hadvezérek, köztük balra az első Sobieski János lengyel király, jobbra Lotharingiai Károly. Esztergom kicsi képe a bal, Bécsé a jobb felső sarokban látható, szinte jelképszerűek (*Esztergom (1683)/3, 1.99 kép).*

Ugyanilyen értékelhetetlen az az Esztergom látkép, amely a *Hollandtse Mercurius* évkönyv 1684. évi kötete címlapján szerepel, jobbra fent a falon *(Esztergom 1684/11, 1.100 kép)*. Teljesen egyszerű és „eseménytelen" a Hollandtse Mercuriusban megjelent Esztergom metszet is, amelyen még jelmagyarázat sincsen. *(Esztergom 1684/5, 1.101 kép)*

Esztergom képe rákerült pár. az elfoglalásáról kiadott tudósítás címlapjára is. Két ilyent ismerünk, mindkettő Itáliában jelent meg, és mindkettőn a fametszet képzeletszülte Esztergom képet mutat. *(Esztergom 1683/3 és Esztergom 1683/13, 1.102 és 1.103 kép)*

Párkány védelmi kiépítettségét Matteo Gregorio Rossi metszetén szintén eltúlzottnak tartjuk, bár okát vélni tudjuk: egy komoly nagy erősség elfoglalása jóval nagyobb figyelmet érdemel. Ez a metszet is emlékeztet A. G. Busbeck *Vier Sendschreiben*…(Nürnberg, 1664) könyvében megjelent metszetre. *(Esztergom (1683)/7, 1.104 kép)*

Ebből az időből további négy Itáliában kiadott metszetet is ismerünk. Ezek közül Velencében jelenhetett meg az, amely Giacomo Franco 1597-ben megjelent ostromképe lemezével készült. Ezen a szereplőket és kép alatti cím második sorát „időszerűsítették". A képen a neveket átjavították Sobieskire és Lotaringiai Károlyra, akiket a cím második sorában is szerepeltetnek mellettük pedig az eredeti 1597 időpont 1683. október 28-ra változott *(Esztergom 1683/1, 1.105 kép).* Két további metszet ugyanarra a 16. századi előképre utal. Bolognában Giuseffo Longhi adta ki a Pietro Todeschi készítette metszetet, amely címében egyaránt említi a Párkányi csatát és Esztergom elfoglalását. A metszet alsó része a Duna folyásának kezdetleges térképét mutatja Komáromtól Budáig *(Esztergom én/8, 1.106 kép).* Ennek szinte ikertestvére az a Modenában, könyvben megjelent Esztergom metszet (készítője ismeretlen), amelyen szintén látható a menekülő törökök alatt összerogyó hajóhíd és a keresztény ostromseregek átkelésére épített új hajóhíd. Ezen nem szerepel a Duna folyásának térképe, viszont a kép alatti jelmagyarázat bőségesen ismerteti a képen bemutatott eseményeket. *(Esztergom 1684/13, 1.107 kép)*

Antonio Bosio metszete egy tudósítás mellékleteként jelent meg Velencében. Látképe korábbi metszetek másolata, A képen nincsenek ábrázolva az 1683. évi események, azokra címben és a jelmagyarázatban sincs utalás *(Esztergom 1683/12, 1.108 kép).*

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 21 06.10.2023 13:42

Jacob Sandrart művészi igényességű, rendkívül mozgalmas metszetet készített az Esztergomét vívott harcokról. Képén a középpontjábaba egy török őrtoronyért folyó küzdelmet helyezett, Esztergom látképe csak középen a háttérben, félig takarva tűnik fel. A metszetnek címe nincs, a jelmagyarázat elsősorban a Párkányi csatára utal. *(Esztergom 1684/7, 1.109 kép)*

Az Augsburgban készült, Johann Philip Steidtner kiadásában megjelent metszet a megszokott látványt mutatja, és van a kép alatt jelmagyarázat. Érdekessége a címe: „*Die Berühmte Türggischen Vöstung Gran*", vagyis biztosan még Esztergom elfoglalása előtt készült. *(Esztergom (1683)/1, 1.110 kép)*

A további kisebb-nagyobb méretű metszetek mind Esztergom ostromát mutatják. Az egyiken a cím a kép alatt „GRANN", ezalatt olvasható az ostrom lefolyásának története. Esztergom látképe itt is korábbi metszetek ismeretére utal, csatajelenettel és ágyútűzzel időszerűvé téve. A kép jobb alsó sarkában a jelzés szinte olvashatatlan, szerintünk akár David Manasser jelzése is lehet *(Esztergom 1683/2, 1.111 kép).* Egy másik könyvben jelent meg az a metszet, amely az Esztergom (1683)/2 röplap három változatán is szerepel. A sokat használt lemezt felfrissítették és a korábban címnélküli képre felül rávésték szószalagon a „Die Vestung Gran" feliratot *(Esztergom 1684/6. 1.112 kép*). Hasonló felfogásban készült Johann Martin Lerch kisméretű metszete (Dilich - Sandrart eredetű), amely legalább címében utal arra, hogy a kép a készítéskori állapotot (*Heutiger Prospect…)* mutatja. *(Esztergom 1683/11, 1.113 kép)*

Nem sokkal ad képileg többet az a kisebb méretű metszet, amely az 1683-1686 események bemutatására készült sorozat tagja. A metszet maga feltehetően egy olyan nagyobb lap szétvégott része, amelyre több metszetet is nyomtattak. A megjelenés körülményei, a készítője ismeretlen. A metszetnek címe nincs, Esztergomról a kép alatti versike szól, amely szerint Esztergom felett az égiek segítésével keresztény zászló lobog. *(Esztergom én/15, 1.114 kép)*

A frankfurti vásári tudósításban megjelent, nagyobb méretű metszet címe szerint együtt mutatja a Párkány melletti győztes csatát és Esztergom elfoglalását. A mutatós és finoman kidolgozott képen azonban a csatajelenet alig felismerhető, az eltörpül a hatalmas ágyúállások és a felvonuló keresztény seregek mellett. *(Esztergom 1684/12/a, 1.115 kép)*

Végére maradt a Justus van Nypoort – Johann Martin Lerch közösen készített és kiadott metszete. Ezen a kép alatt lévő négyhasábos szöveg közül a bal szélső a történtek leírása, a másik három a nagyon részletes jelmagyarázat, amely Nypoort és Lerch kiadói jelzésével zárul. a metszeten Esztergom látképe annyiban újszerű, hogy a Várhegy szélesebb, de alacsonyabb a korábbi ábrázolásokhoz hasonlítva (és életszerűbb), ugyan ez igaz a Szent Tamás hegyre is. A kép jól komponált, a staffázsa hatalmas fával mutatós és mozgalmas, a metszői munka pedig finom kézre utal. Véleményünk szerint ez a munka a 17. század Esztergom metszetek legjobbjai közé tartozik. *(Esztergom 1683/ 5/a, 1.116a kép)*

Az előző metszetnek létezik egy kisebb méretű változata, amelyen középen felül szókendőn a „TREFFEN BEY BARCAN" cím alatti jelmagyarázat megismétlése a kép alatti szöveges részben lévőnek. *(Esztergom 1683/5/b, 1.116b kép)*

Arnoldo Westerhout Rómában kiadott Csallóköz térképe a Hipschmann Csallóköz térképének másolata, kelet felé kissé kiegészítve. A bal felső sarokban a Bécs és Buda közti városok leírása, a jobb sarokban ajánlás olvasható. A képen alul hatalmas kartuson részletes ismertetés olvasható a magyarok törökök elleni sikereiről és kudarcairól, Zsigmond császártól kezdve 1665-ig. Az ismertetés Bécs ostroma sikertelenségével ér véget. A térképet felül Pozsony, Győr és Érsekújvár, alul Buda, Komárom és Esztergom képe keretezi. *(Arnoldo Westerhout Szigetköz térképe 1683 – gyűjtőlap, 1.117 kép)*

Esztergom visszafoglalása után készült az a metszet, amely ismeretlen készítője Thököly Imre az évi erkölcsi bukását kívánta megörökíteni. Thököly annak ellenére, hogy nyáron szinte a teljes Felvidék felett megszerezte az uralmat, azzal, hogy felmondva a Lipót császárral kötött tűzszünetet és hadseregével a törökök szövetségeseként vonult Bécs felé, még a korábbi kevés európai rokonszenvét is elvesztette. Ettől kezdve Bécstől nyugatra a legtöbb helyen Thökölyt a „kereszténység ellenségének" tartották. Ezt a meggyőződést tükrözik a Thököly mellképét körülvevő és a metszet többi feliratai, valamint a hatalmas, győztesként ábrázolt kétfejűsas. A metszet Bécstől Budáig húzódó térképvázlaton mutatja az Esztergom ostromára vonuló lengyel és császári csapatokat, Esztergom jelképszerű ábrázolásánál szerepel a visszafoglalás időpontja. *(Thököly megszégyenülése 1683, 1.118 kép)*

Jacob Bruynel 1670-ben készítette el Magyarország térképének lemezét, amelyről több évszám feltüntetése nélküli kiadás is készült. Bruynel térképét (amely egyike a kor színvonalas, Németalföldön készült térképeinek) 1683-ban Adrianus Poesseniens is kiadta Antwerpenben. A térképet felül Pozsony és Buda, alul Győr, Komárom és Esztergom látképe van. *(Jakob Bruynel Magyarország térképe (1680) – gyűjtőlap 1.119 kép)*

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 22 06.10.2023 13:42

Esztergom elfoglalása után a hazafelé tartó lengyel csapatok még bevettek Felső-Magyarországon néhány kisebb török erősséget (Bujákot, Szécsényt, Hollókőt stb.). 1683. november 1-én lengyel csapatok megtámadták Nógrádot és Vácot is. Elfoglalni nem tudták azokat, de az ostrom abbahagyásáért mindkét helyen jelentős hadisarcot kaptak. Sobieski litván segédcsapatai hazavonulásuk közben végig rabolták-pusztították az északi Felvidéket, különösen Árva környékét.

Anno Domini 1684

1684-ben folytatódtak az előző évben megkezdett harcok a törökök meghódította területek felszabadítására. Lotaringiai Károly 35 ezer fős serege (a császári haderő másik részét Luxemburg francia megtámadása miatt oda vezényelték) hadjáratának végső célja Buda visszafoglalása volt. A császári csapatokhoz 8 ezer magyar katona is csatlakozott. A Duna mentén előre törő sereg június 13-án elfoglalta Visegrádot.

Az elfoglalásról egy röplap tudósít, amelyen Visegrád látképe szerepel, amit a röplap címe is említ (*vermittelst eines accuraten Kupffer vorgestellet*). Az ismertető szöveg Visegrád elfoglalásával kezdődik, majd ismerteti az Esztergom melletti csatát és báró Hallevyl generális halálát (lásd később), a hadjárat folytatásaként pedig említi Vác és Nógrád(!) ostromát. Az ismertetés befejezésként pedig Visegrád rendkívül részletes történetét olvashatjuk. A röplap képe erősen emlékeztet Georg Houfnagel Visegrád metszetére, természetesen azon bemutatva az ostromot, az ostromló csapatokat. A röplapon lévő betűjelölésekhez tartozó jelmagyarázat a röplap szöveg végén van *(Visegrád 1684/5, 1.120 kép).* A röplap metszete változtatás nélkül, majd felül „Vicegrad" címmel kiegészítve több Nürnbergben kiadott könyvben is megjelent (jelmagyarázat a könyv szövegében), ezért feltételezzük, hogy a röplap is ott jelent meg. *(Visegrád 1685/5, 1.121 kép)*

A végére hagyott Visegrád metszet a Sibmacher-Ortelius metszet származéka, még a metszet címében is. Képileg nem ad többet a korábbi Visegrád látképeknél, azon semmilyen magyarázó felirat nincs. A metszet érdekessége a képalatti, gyönyörűen vésett (nem nyomtatott!) nyolcsoros szöveg, amely Visegrád történetét ismerteti a kezdetektől az 1684. évi visszafoglalásig. *(Visegrád 1684/4, 1.122 kép)*

Kara Mohamed budai pasa június 17-én 1500 lovast és 400 janicsárt azzal a feladattal rendelt ki Esztergom felé, hogy a császáriak ott felhalmozott utánpótlását és poggyászát kézre kerítse. A török sereg azonban váratlanul a tábort védő báró Hallewyl táborszernagy vértes ezredével találta szembe magát, az összecsapást nem lehetett elkerülni. Győzelmet a császári vértesek arattak, akiknek jóval kevesebb halottjuk maradt a csatéren, ám az ütközetben szerzett sérüléseibe Hallewyl táborszernagy is belehalt.

Erről az ütközetről egyetlen (kétséges) metszetet ismerünk, amely Jakob Koppmayer Augsburgban kiadott könyvében van. A metszet címe egyértelmű: *„Die Schlacht bey Gran"* és a könyv szövege is erre a csatára utal. Ám a kép a Duna Esztergommal szembeni oldalán mutat felvonuló seregeket és összecsapást, ami az előző évi Párkány melletti csata képe lehet. *(Esztergom 1685/4, 1.124 kép)*

Lotaringiai Károly Buda ostromára tovább vonuló seregei június 27-én Vácnál megverték az ellenük vonuló budai pasa seregeit. Az erről hírt adó képes tudósítások közül elsőként azt a metszetet említjük, amely biztosan ugyan annak a kéznek a munkája, mint az előző Visegrád 1684/4 metszet. Ez is a Sibmacher-Ortelius metszet átdolgozott változata, például a jelmagyarázat betű- és számjelei eltűnnek, a kevés megmaradó magyarázat a bal felső sarokba került, a képen pedig beazonosító feliratok jelennek meg. A kép alatti több soros vésett szöveg részletesen ismerteti a csata résztvevőit és a csata lefolyását. *(Vác 1684/7, 1.123 kép)*

További két metszet címe egyaránt „Schlacht bey Weitzen". Mindkettő véglegesen leegyszerűsített csatakép, egyedi jellege mindkettőnek csak az, hogy jelképesnek mondható kicsiny Vác képük tévesen a Duna jobb partján van, a vele szemben lévő tágas térségben pedig a csata vagy a csatába hadrendben vonuló csapatok képe. *(Vác 1685/5, 1.126 kép).* A Jacob Koppmayer kiadásában megjelent metszettel ellentétben a frankfurti vásári tudósítások „N.32" jelzésű metszete részleteiben is finoman kidolgozott. *(Vác 1684/5, 1.125 kép)*

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 23 06.10.2023 13:42

Egy ismeretlen helyen megjelent röplap (a röplapon alul mindössze a *"Gedruckt im Jahr Christi/1684"* kiadói jelzés szerepel) szövege nem csak a Vác melletti csatát ismerteti részletesen, hanem a korábbi, az 1683. és 1684. év hadi eseményeit is. Ezek között szerepel Babocsa és Segesd elfoglalása és Nógrád ostroma, amelyet tévesen 1684 nyarára, Visegrád elfoglalása utánra időzít. A röplap metszetén is ennek a négy helynek a látképe, illetve alaprajza látható, készítőjét nem ismerjük. Mind a négy hely neve szerepel a röplap címében is. *(Vác 1684/6, Babocsa és Berzence 1684/1, Nógrád 1684/ 5 1.127 kép)*

Pest elfoglalása után július 14-én megkezdődött Buda ostroma, aminek ábrázolásai nem tartoznak jelen munkánk tárgyához. Ismerünk viszont egy Hamburgban kiadott röplapot, amely együtt ad hírt Visegrád elfoglalásáról, a Vác melletti győzelemről, Pest elfoglalásáról és Buda ostromának megkezdéséről. A röplap metszetén (amely később könyvben is megjelent) felül Visegrád és Vác, alattuk Buda látképe van. Az előbbi két látkép nem ad többlet ismeretet a két helyről, de a korábbiakhoz képest egyedi eltéréseket mutatnak. A röplap alsó és felső részét csak szétvágva ismerjük. *(Vác 1685/7 és Visegrád 1685/9, 1.128 kép)*

Esterházy Pál nádor 1684. július 18-án érkezett nyolcezer fős magyar hadinépével a Budát ostromló keresztény seregek óbudai táborába. Pár nappal később pár ezer katonája Esterházy János győri főkapitány vezénylésével és Lotaringiai Károly kisebb csapataival együtt a körülzárt Buda megsegítésére érkező török sereg ellen vonult. A török csapatok élére Ibrahim pasa szeraszker (főparancsnok) Bekri Musztafa pasát szerdárnak (hadvezérnek) nevezte ki. A törökök hagyományosan a szeraszker zászlója alatt vonultak Buda felé. A keresztény seregek július 23-án fényes győzelmet arattak Érd alatt, Hamzsabégnél, amelyben oroszlán része volt – Lotaringiai Károly szerint – a magyar csapatoknak.

A magyarok a menekülő török sereg táborát kézre kerítve hatalmas zsákmányra tettek szert, köztük több zászlóra, amelyek között ott volt Ibrahim pasa díszes vezéri zászlója is. A győztes csata után a zászlókat a Budát védő törökök megfélemlítésére kitűzték az ostromsáncokra. Esterházy Pál az 1684. augusztus 2-án felajánlotta Ibrahim pasa zászlóját XI. Ince pápának.

A csatáról csak egy metszetet ismerünk. ami több mint egy évtizeddel később jelent meg, és habár mozgalmas, egyetlen egyedi jellege van: a képen felül hatalmas török zászló lebeg. A metszet a rajzoló J. Joseph Waldtman és a rézmetsző J. Ulrich Kraus közös munkája, ami később Philipp Balthasar Bouttats másolatában is megjelent. A metszet Visegrád ostromának és a Vác melletti csatának képével közös lapon szerepel. A könyvben önálló lapon szerepel a metszethez tartozó jelmagyarázat, innen tudjuk, hogy a metszet a Hamzsabégi csatát („Anschabek) ábrázolja. *(Hamzsabégi csata 1684, 1.129 kép).*

A csata emlékét még egy metszet őrizte meg, pontosabban annak az eredeti lemezről készült múlt századi példánya. Ezt Esterházy Pál megbízásából udvari rézmetszője, Matthias Greischer készítette. A metszet a XI. Ince pápának elküldött vezéri zászlót ábrázolja, az azon lévő arab szövegek fordításával. A röplap címe szerint a csata Ercsi vára közelében zajlott és tartalmazza Esterházynak zászló felajánlását XI. Ince pápának is. A zászló alatti felirat tájékoztatása: *„A zászlón olvasható arab szövegek interpretációja Franciscus Meninski császári udvari főtolmács által*." Ez alatt 49 soros ismertetés következik. Ebben a zászlón lévő arab nyelvű feliratok (nem török nyelvűek, mint egyes korábbi szerzők állították) latin betűs átírása és azok latin nyelvű fordítása olvasható, bevezetésként a zászló pontos (mérete, anyaga, színek stb.) leírásával*. (A Hamzsabégnél zsákmányolt török vezéri zászló 1684, 1.130 kép)*

Valamikor 1684 második felében, feltehetően Augsburgban jelent meg az a röplap, amelyen az Eszéki-híd látképe van. A képzelet szülte ábrázoláson a híd közepén két felnyitott sorompó között látható a híd védelmére épített erőd. A híradás gróf Jakob Walter Leslie császári tábornagynak az Eszéki-híd elfoglalására és lerombolására indított hadjáratát és az Eszéki-híd történetét ismerteti. A császári csapatok a hadjárat során elfoglalták a szlavóniai Verőcét, de valójában Eszékig nem jutottak el. *(Eszék 1685/8/b, 1.131 kép)*

1684 augusztus elején sáskajárás sújtotta Sopron, Kőszeg, Köpcsény és Királyhida környékét és a szomszédos ausztriai területeket, Heinrich Heuss Hamburgban kiadott röplapja „ezer és ezer millió" sáskáról ír és részletezi a borzalma pusztítást, amit végeztek. Külön is szól a bortermelő környék szőlőiben tett kárról, aminek köszönhetően odaveszett az év bortermése. A metszeten felül felhőnek tűnő sáskarajok repülnek, alul egy hatalmas méretű sáska, attól jobbra magyaros öltözékű(?) emberek nézik a sáskákat. A röplap metszete könyvekben is többször megjelent*. (Sáskajárás 1684, 1.132 kép)*

Három hónapi sikertelen ostrom után az ostromló császári csapatok elvonultak Buda alól. Az 1684. év sikerekkel, győzelmekkel kezdődött ám természeti csapással és kudarcot vallott ostrommal végződött.

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 24 06.10.2023 13:42

Metszetsorozatok

A tárgyalt korszakban 12 olyan könyv jelent meg (némelyik többször is, az első kiadásban is meglévő metszetekkel), amelyek metszeteit metszetsorozatnak tekinthetjük. A sorozatokban összesen 269 metszet van, ezek mindegyikének képét a Képtáblák 2. részében közzétesszük.

Sigmund Bireken *Der Donau_Strand* könyvével kezdjük. Ennek az először 1664-ben megjelent műnek a tárgyalt korszakban négy további kiadása volt, az első kiadásban is meglévő Jakob Sandrart metszetekel. A képek lapjelzése sem változik, ezért ezek képét nem tesszük közzé, mert azok az előző kötetünkben (*Az ősi bátorságra emlékezzetek 1660-1665*) már megjelentek. A teljesség kedvéért megjegyezzük, hogy a sokszori használat során egyes lemezek elkoptak, megsérültek netán elvesztek. Ezeket az eredeti képek másolataival pótolták, ami néhány esetben felismertehető (pl. helynév írása vagy más apró eltérések).

16684-ben szinte egyidőben jelent meg Birken művének olasz fordítása *Origine del Danubio* illetve *L'Origine del Danubio* címmel Velencében és Nürnberg-Bologna-i közös kiadásban. Ezekben a német nyelvű kiadás metszeteinek szolgai másolatai vannak (utóbbiban Lodovico Mattioli munkái), színvonalul messze elmarad Jakob Sandrart igényes munkájától. Túllépve munkánk időhatárát megjegyezzük, hogy a következő öt évben a műnek számos további kiadása volt. Megjelent Milanoban is, metszetei tovább éltek Simpliciano Bizzozeri munkáiban, sőt Barcelonában spanyol fordításban is kiadták. Ez utóbbiban a metszetek Francesco Via rézmetsző munkái. *(2.68 – 2.120 kép)*

A J. M. L.**:** *Ungarisches Städt-Büchlein (*Nürnberg, Hofmann, 1684) könyvben 12 magyar város látképe szerepel, mind korábbi ábrázolások átvétele. A könyv szerzőjének a könyvészeti irodalom Johann Martin Lerch-et tekinti, aki jónevű bécsi rézmetsző volt. Nekünk ezzel komoly kétségeink vannak, hiszen Lerch írói-történészi munkásságáról semmilyen adat nem ismert. Az sem tűnik életszerűnek, hogy a könyvet nem Bécsben, ahol számos nyomda működött, hanem Nürnbergben nyomtatták. Arra pedig végleg nem tudunk magyarázatot találni, hogy a jókezű és művészi igényességű Lerch miért jelentette meg könyvét egy ismeretlen rézmetsző meglehetősen közepes színvonalú képeivel. *(2.128 – 2.138 kép)*

Johann Im Hof *Relatio Historico-Politica* (Sulzbach-Nürnberg, Hoffmann, 1684) könyvében mindössze öt a magyar vonatkozású meszet van: Érsekújcár és Nagykanizsa nagyobb méretű és Esztergom-Párkány, Nagyvárad, Székesfehérvár kisebb képe. Létezésükön és korukon kívül nincs más történelmi-ikonográfiai értékük. *(2.122 – 2.125 és 2.127 kép)*

Allain Manesson Mallet két könyvében (*Les travaux de Mars, ou L'art de la Guerre* és *Description de l'Univers)* is kiadott magyar városképeket, illetve alaprajzokat. Könyvei változatlan képekkel németül is megjelentek. Álló alakú metszetei Pierre Aveline munkái. A különböző kötetekben összesen hét magyar vonatkozású metszet van: Érsekújvár, Esztergom, Győr, Komárom, Nagyvárad, Pozsony és Szolnok. A metszetek alakja, elrendezése akár minta is lehetett a pár évvel később megjelent Birckenstein-Nypoort metszetes könyvhöz. *(2.139 – 2.147 kép)*

Johann Christoph Wagner *Delineatio provinciarum Pannoniae et Imperii Turcici in Oriente* műve 1684-től kezdve egyre bővülő tartalommal többször is megjelent. Magyar vonatkozású metszetei pár kivétellel (csataképek, koronázási jelenetek) mind városképek. Azonban a 26, közel fólió méretű képből egyetlen sem készült helyszíni vázlatok alapján, azok mind korábbi metszetek „utánérzései". A metszetek többségén szerepel Jacob Koppmayer kiadói jelzése. *(2.148 – 2.169 kép)*

Wagner könyvétől eltérően G. G. Priorato Lipót császár 1670-1676 közötti uralkodásáról írt könyvének (*Continuatione dell' Historia di Leopoldo Cesare* Vienna, Helena Thurnmeyerin, 1676) számos korábban nem ábrázolt város és vár metszetét köszönhetjük. Ezek a metszetek több esetben Priorato korábbi könyvében megjelent, hadmérnöki felmérések alapján készített metszetek kicsinyített másolatai (Kővár, Nagykálló, Nagyvárad, Szamosújvár, Szatmár és Tokaj). Kassa ábrázolása pedig Lucas Schnitzer képének másolata.

A további 15 metszet azonban mind első ábrázolása az adott helynek (esetenként több nézetből vagy alaprajzzal is) és Ecsed kivételével mind felvidéki város. Megjelenésüket az 1670-1672 közötti, a Wesselényi összeesküvésnek, illetve az annak megtorlására indított hadjáratoknak köszönhetik. Felsoroljuk az ábrázolt helyeket: Besztercebánya, Korpona, Likava, Murány, Selmecbánya, Sztrecsnó (két nézet), Trencsén (négy metszet), Vágbeszterce, Zólyom és Zsolnalitva,

Biztosak vagyunk abban, hogy a metszetek helyszíni rajzok nyomán készültek, bizonyára hadmérnöki munkák, erről árulkodnak az erősségek alaprajzai. A rendkívül egyszerű rajzokon azonban a távlati várképek rendkívül életszerűek, pár részletük még ma is beazonosítható. A városképek mg ezeknél is kezdetlegesebbek, igaz, mindegyiken jól felismerhetően szerepel a helyi templom, várkastély vagy egyéb olyan épület, várfal vagy más építmény, amely az adott hely jellegzetessége volt.

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 25 06.10.2023 13:42

A metszeteket egy ismeretlen rézmetsző készítette, azok nem mondhatók igényes munkának. Ez elgondolkoztató, hiszen Bécsben ekkor számos elismert rézmetsző volt (például Johann Martin Lerch, Gerard Bouttats, Adrien Bloem, Cornelius Meyssens) akik Priorato korábbi könyve metszeteit is készítették. Ennek okát nem ismerjük. *(2.25 – 2.46 kép)*

A végére hagytuk három olyan metszetsorozat ismertetését, amilyen jellegét tekintve korábban nem jelent meg a magyar történelmi ikonográfiában. Ezek a sorozatok nem városképekből vagy egy hosszabb háború csatái, várostromai képeiből állnak, hanem a metszetek egy, időben akár hosszabb ideig tartó esemény kiragadott részleteit mutatják és összességük mint „életkép sorozat" a teljes történet bemutatására törekszik.

A tárgyalt korszakban két olyan esemény volt, amelyet ilyen sorozatok megörökítettek: a Wesselényi összeesküvés megtorlása 1671-ben, és az 1673-tól kezdődően immár országosan szervezett, hivatalos üldözése a protestáns egyházaknak, azok lelkészeinek, tanítóinak elítélése, bebörtönzése, szenvedései.

A Wesselényi összeesküvés felszámolásáról - az arról hírt adó számos, különböző formában megjelent metszet mellett – egy sorozatot (és annak egy pontos másolatát) ismerünk. Ez Bécsben jelent meg az összeesküvésről hírt adó tudósításban. A sorozat 12 metszete Cornelius Meyssens igényes munkája, jelzése több lapon is szerepel. A tudósítást több nyelvre is lefordították, van köztük, amely Meyssens metszeteit is tartalmazza. A milánói olasz nyelvű kiadásban ezek a metszetek Cesare Laurentio apróságokban is pontos másolásában jelentek meg (az ő jelzése is látható pár képen). A képek egyharmada az ítéletek kihirdetését mutatja, ügyelve a törvényesség látszatára. A sorozatban Nádasdy Ferenc, Zrínyi Péter és Frangepán Ferenc lefejezésének és a Zrínyi és Frangepán búcsúja néven híressé vált jelenet képe is szerepel.

A metszeteken pár betűjelölésen kívül feliratok nincsenek és nincs rajtuk címfelirat sem. A metszetek elé kötött külön lapon azonban a jelmagyarázat mellett a kép témája is szerepel, Az egyes metszetlapoknak nincs egységesen elfogadott neve, azok különböző helyeken más és más címmel is megjelentek.

Az 1673-tól rendszeresített protestáns üldözés emlékét két sorozatot is megőrizte. Ezek a pozsonyi vésztörvényszék elé megidézett és elítélt prédikátorok szenvedéseit mutatják, kezdve a tárgyalásuktól a gályarabságból történt kiváltásukig. Az első sorozat, amiről szólunk nyolc képben mutatja be megalázásaikat, kínzásukat, a vallásuk megcsúfolására kényszerítésüket, kényszermunkájukat és további szenvedéseiket.

Ez a sorozat először 1677-ben jelent meg (*Kort en waaragtig verhaal van de laetste vervolginge der euangelische leeraaren in Hungarien.* Amsterdam, van Someren) flamand nyelven, majd németre fordítva további két kiadása ismert. Készítőjük ismeretlen. Mindegyik kiadásban ugyanaz a nyolc metszet szerepel, eltérés csupán lapjelzésükben van, ami lehetővé teszi a különböző kiadások metszeteinek megkülönböztetését. *(2.47 – 2.67 kép)*

A másik sorozat 1684-ben a tudós orvos Abraham van Poot *könyvében* (*Naauwkeerig verhal van de Vervolgingeaangerechte zegens de Evangelise Leeraaren in Hongarie)* jelent meg Amsterdamban. Ez a sorozat 12 metszetből áll. A metszete készítőjét nem tudjuk, de az biztosan ismerte az 1677-ben megjelent nyolc metszetet, amit nem csak a képei azonos tém*ái*, de azok egyes részleteinek *átvétele is bizonyít. A négy további metszet*en lévő jelenetek beleillenek a gályarab prédikátorok hiteles történetébe. A metszetek nagysága mintegy kétszerese a korábbinál, *álló alakú, jobban kimunkált, összességében mutatósabb az előzőnél.*

A metszeteken a lapjelzésen kívül nincs felirat és címük sincs. Ezeknek sincs általánosan elfogadott címe, azonos metszeteket eltérő címekkel is közzétettek. *(2.47 – 2.67 kép)*

Az előzőekben ismertetett metszetsorozatok részletes leírásai, adataik a Képtáblák *Metszetsorozatok* része bevezetésében szerepel.

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 26 06.10.2023 13:42

MELLÉKLETEK

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 27 06.10.2023 13:42

A Mellékletekben a közzétett metszetek adatait ismertető, két részből álló *Katalógus*, a *Metszetekkel illusztrált könyvek,* a *Felhasznált irodalom,* a *Művészek, metszők, metszetkiadók jegyzéke* és a *Személynév és helynév mutató* szerepel.

A metszeteket a kezelhetőség érdekébe három csoportba (*Helyszínek és események, Gyűjtőlapok és térképek, Eseményképek*) sorolva közöljük. Természetesen ez a csoportba sorolás minden esetben egyedi megfontolások alapján történt, hiszen nincs esemény helyszín nélkül, de készülhetett helyszínábrázolás, vagyis egy városkép csupán a látvány kedvéért, vagy a látkép felhasználása csak másodlagos, díszítés jellegű.

A *Katalógusban* a metszetek az első csoportban ABC sorrendben, az utóbbi kettőben időrendben szerepelnek. A metszetek adatai közül elsősorban azok szerepelnek, amelyek a közölt képről ránézéssel nem állapíthatók meg (méret, megjelenési hely, készítő stb.). A metszetek elnevezésére a már ismertetett *metszetazonosító*t (helynév vagy eseménynév, év, sorszám) használjuk. Megadjuk a metszet méretét, a készítőjét (ha ismert), annak jelzését, a kép címét vagy más fontosnak tartott ismérveket. A metszet készítési technikáját csak a *fametszetek*nél tüntetjük fel, rézmetszet-rézkarc esetében nem. Utolsó adatként az *azonosító képszám*ot adjuk meg, amellyel a metszet a képtáblákon szerepel.

A felsorolt metszetek pár kivétellel mind megtalálhatók magyarországi köz- és magángyűjteményekben. Ha a metszet tudósításban vagy könyvben jelent meg, lelőhelyként a könyvet adjuk meg, illetve az Apponyi Hungarica gyűjtemény azonosítóját, ha van. Amennyiben az ábrázolás röplapon, vagy önálló metszetlapon jelent meg, akkor lelőhelyeként elsősorban a magyarországi közgyűjteményeket neveztünk meg. A csak magángyűjteményben ismert példányok lelőhelyeként megadunk néhány korábbi, azóta szétszóródott híres gyűjteményt: Szántai gyűjtemény (Párizs), Gróf László gyűjteménye (Oxford), gróf Pálffy gyűjtemény, (Szomolány), ha arról fényképfelvétel fennmaradt. Magyarországi magángyűjteményt (a szerző gyűjteménye kivételével) nevesíteni nem áll módunkban, ezért ilyen esetekben lelőhelyként – ha tudunk ilyenről – külföldi közgyűjteményt is megnevezünk.

***Rövidítések**:*
App. H. *Országos Széchényi Könyvtár, Apponyi Hungarica gyűjtemény*
App. M. *Országos Széchényi Könyvtár, Apponyi Metszetgyűjtemény*
BM *British Museum, London*
BNF *Bibliothèque nationale de France, Paris*
BTM *Budapest Történeti Múzeum, Budapest*
Cennerné Cennerné Wilhelmb Gizella: *A Zrínyi család ikonográfiája.*Bp., 1997,
FSZEK *Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár, Budapest*
GNM *Germanische Nationalmuseum Nürnberg*
GW Berlin, SBK *Staatsbibliothek zu Berlin*
GW-Brunswick, HAUM *Herzog Anton Ulrich Museum, Braunschweig*
HAB *Herzog August Bibliothek, Wolfenbüttel*
Lepold Lepold Antal: *Esztergom régi látképei.* Szent István Akadémia Értekezései Budapest, 1944.
MNM TKCS *Magyar Nemzeti Múzeum, Történelmi Képcsarnok, Budapest*
Németh S. Katalin Hungarica H. *Németh S. Katalin: Ungarische Drucke und Hungarica 1480–1720. Katalog der Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel* München, 1993.
OSZK *Országos Széchényi Könyvtár, Budapest*
ÖNB *Österreichischen Nationalbibliothek, Wien*
Paas Paas, John Roger: *The German Political Broadsheet 1600–1700. I–XII + Suppl.* Wiesbaden, Harrasowitz, 1985–2015. Vol. 9, Vol. Suppl.
RMK Szabó Károly – Hellebrant Árpád: *Régi Magyar Könyvtár I–III.* Bp., M. Tud. Akad., 1879–98.
Röplap Hubay Ilona*: Röplapok, újságlapok, röpiratok 1480–1718.* Budapest, 1948.
Szántai CH4. Szántai Lajos: *Magyarország városképes térképmetszetei 1626-1850.* Cartographica Hungarica 4. szám, 19-33. Budapest, 1994.
Závadová Závadová, Katharina: *Verny a pravy obraz slovenskych miest*. Bratislava, Tatran, 1974.

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 28 06.10.2023 13:42

KATALÓGUS

1. **Alsólendva 1670/1** Részletkép az Esterházy-családfán, leírása a Gyűjtőlapoknál. *(1.11 kép)*
2. **Aranyosmeggyes 1682/1** Részletkép az Esterházy Pál haditetteit bemutató emléklapon, mérete 19,3x10,8 cm. Címe „Generalis Antemontan. Comes Paulus Eszterhas Arcem Medgyes Deditione Capit. 1672". Részletes leírását lásd Esterházy Pál emléklapja 1682. a Gyűjtőlapoknál. *(1.77 kép)*
3. **Árva 1670/1** Részletkép az Esterházy-családfán, leírása a Gyűjtőlapoknál. (*1.11 kép)*
4. **Árva 1672/1** Röp**l**apon, mérete 21,4x15,0 cm, az egész röplap 26,5x35,0 cm. Címe nincs. A kép felett a röplap címe három sorban „Abbildung / welcher Gestalt der Hungarische Haupt= / Rebell Picaij neben 19. Andern […] zu Arva den 28. Novembr. An. 1672." A kép alatt a röplap kéthasábos szövege. A képen kivégzési jelenetek, a háttérben középen egy vár látképe. MNM TKCS T.3603. Zavadova 422. *(1.43 kép)*
5. **Árva 1673/1** Röplapon, mérete 34,1x24,0 cm, az egész röplap 34,5x39,5 cm. Címe nincs. Jelzése *„Wilh. Altzenbach Exc:"* a képen középen, alul. A röplap címe felül keretben két sorban „Abbildung welcher gestalt der Hungarische Haubt Rebell Picaij neben 19 andern seinen Gehülffen Zur wo // verdienten Straff […] zu Arva den 28. Novembris. A. 1672." A kép alatt háromhasábos röplapszöveg. A röplap alján «Zu finden in Cöllen / bey Wilhelm Altzenbach / im Minnen=brüder Ambgang. 1673" impresszum. A kivégzési jelenetek hátterében középen Árva vára jelképértékű ábrázolása. MNM TKCS T.3553. *(1.42 kép)*
6. **Árva 1673/2/a** Mérete 19,0x16,0 Cm. Címe „Execution und hochverdiente Abstrassung […] Haupte Rebellen […] General Sporck bey dem Schloss Arva […] Im November Anno 1672" a kép felett külön keretben, négy sorban. Lapjelzése „Relat. Titulo II. pag. á 19." a cím folytatásaként. A képen kivégzési jelenetek, a jobboldali háttérben egy vár látképe. In: *Relationis Historicae Semestralis Autumnalis Continuatio. Jacobi Franci […] Herbst Messe […] bis Fasten Mess […] dieses 1673 Jahrs […] Frankfurt* a.M., Latomus Erben, 1673. MNM TKCS T.3602. Zavadova 421. **/b.** Ugyanaz az ábrázolás 16,0x9,0 cm méretben, a kép feletti címszöveg és minden egyéb felirat nélkül. Talán az **/a** alatti metszet csonka példánya. Bratislava, GMB Inv. C 15888. *(1.44 kép)*
7. **Árva 1673/3** Mérete ismeretlen. Címe „Affbeeldinghe van de Justitie over 20 Hungari: […] Slos ARVA […] LEPODVS den 28 november 1672" a kép felett balra keretben, négy sorban, ugyanez megismételve franciául a kép felett jobbra keretben, három sorban. Gaspar Bouttats munkája, jelzése „C*asper Bouttats fecit aqua forte…"* a képen jobbra alul, a vége olvashatatlan. A-I jelmagyarázat a kép alatt keretben, balra flamandul, jobbra franciául. A képen kivégzési jelenetek, a háttérben „ARVA" felirat alatt egy vár. A metszet illusztrációként szerepel Ludwig Janota *Slovenské hrady* (Bratislava, 1937) című könyvének II. kötete 245. oldalán. A metszet eredeti példányának helye ismeretlen. *(1.45 kép)*
8. **Árva 1682/1** Részletkép az Esterházy Pál haditetteit bemutató emléklapon, mérete 19,3x10,8 cm. Címe „Comes Paulus Eszterhas Generalis Arcem Arva Ideditione Capit. Anno 1671". Részletes leírását lásd Esterházy Pál emléklapja 1682. a Gyűjtőlapoknál*. (1.7 7 kép)*
9. **Babocsa 1684/1** Röplapon, más látképekkel közös metszeten. Mérete 15,0x8,4 cm, az egész röplap 33,0x42,5 cm. Címe „BABOTSCHA" a képen fent, középen. A röplapon felül a cím nyolc sorban „Eigentliche Abbildung der vier Haupt=Vestungen Babotscha, Presniz, Waizen […] 27 Junij dieses 1684. Jahrs". A metszeten két sorban felül Babocsa (balra) és Berzence, alul Vác (balra) és Nógrád látképe. A képen csillag alakú, fallal kerített, épületekkel zsúfolt város, attól jobbra átlósan egy patak. OSZK Röplap 817/a (a példány csonka). Paas P-3440. *(1.127 kép)*
10. **Babocsa 1685/2** Szövegközti, hátoldalán szöveg, mérete 14,7x7,6 cm, címe „BABOTSHA" a képen fent, kissé balra. A kép felett „Babotsha" és 6 sor gót betűs könyvszöveg. Berzence szövegközti képével egy oldalon, felül. In: Wagner, J. Ch.: *Delineatio Provinciarum Pannoniae […] Anderer Theil* Augsburg, 1685. OSZK 163736. *(2.168 kép)*
11. **Beckó 1670/1** Részletkép az Esterházy-családfán, leírása a Gyűjtőlapoknál. *(1.11 kép)*
12. **Belatincs 1670/1** Részletkép az Esterházy-családfán, leírása a Gyűjtőlapoknál. *(1.11 kép)*
13. **Berencs 1670/1** Részletkép az Esterházy-családfán, leírása a Gyűjtőlapoknál *(1.11 kép)*
14. **Berzence 1682/1** Részletkép az Esterházy Pál haditetteit bemutató emléklapon, mérete 19,3x10,8 cm. Címe „Occupa=tio Arcis Berzencze Anno 1664". Részletes leírását lásd Esterházy Pál emléklapja 1682. a Gyűjtőlapoknál. (*1.77 kép)*
15. **Berzence 1684/1** Röplapon, más látképekkel közös metszeten. Mérete 15,0x8,4 cm, az egész röplap 33,0x42,5 cm. Címe „BABOTSCHA" a képen

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 29 06.10.2023 13:42

fent, középen. A röplapon felül a cím nyolc sorban „Eigentliche Abbildung der vier Haupt=Vestungen Babotscha, Presniz, Waizen […] 27 Junij dieses 1684. Jahrs". A metszeten két sorban felül Babocsa és Berzence (jobbra), alul Vác (baloldalt) és Nógrád látképe. A képen téglalap alakú, bástyákkal és palánkkal kerített város. OSZK Röplap 817/a (a példány csonka). Paas P-3440. *(1.127 kép)*

16. **Berzence 1685/2** Szövegközti, hátoldalán szöveg, mérete 14,9x8,2 cm, címe „PRESNITZ" a képen fent, kissé balra. Babocsa szövegközti képével egy oldalon, alul. In: Wagner, J. Ch.: *Delineatio Provinciarum Pannoniae […] Anderer Theil* Augsburg, 1685. OSZK 163736*. (2.168 kép)*
17. **Besztercebánya 1676/1** Mérete 24,0x12,0 cm, címe „NEVSOL ó NEVSOLIO" a képen fent, középen. Lapjelzése „92" a kép bal felső sarkában. A képen egy domboldalon lévő nagy város képe, hatalmas templommal. A kép bal alsó sarkában dombon egy kisebb templom. In: Priorato, G. G*.: Continuatione dell'historia di Leopoldo Cesare.* Viennae, 1676. OSZK App. H. 985*. (2.25 kép)*
18. **Borosjenő (1675)/1**) Magyarország térkép keretdísze, alul balról a második kép. Mérete 7,7x4,9, cm. Címe „BOROS IENO" a részletkép két felső sarkában. Johann Azelt jelzése *„Azelt sc"* Borosjenő képének bal alsó sarkában. A Johann Hoffman kiadásában megjelent Magyarország térkép (1675) részletes leírását lásd a Gyűjtőlapoknál. *(1.55 kép)*
19. **Buják 1670/1** Részletkép az Esterházy-családfán, leírása a Gyűjtőlapoknál. *(1.11 kép)*
20. **Csesznek 1670/1** Részletkép az Esterházy-családfán, leírása a Gyűjtőlapoknál. *(1.11 kép)*
21. **Csicsva 1670/1** Részletkép az Esterházy-családfán, leírása a Gyűjtőlapoknál.)*1.11 kép)*
22. **Csobánc 1670/1** Részletkép az Esterházy-családfán, leírása a Gyűjtőlapoknál. *(1.11 kép)*
23. **Dárda 1682/1** Részletkép az Esterházy Pál haditetteit bemutató emléklapon, mérete 19,3x10,8 cm. Címe „Comes Paulus Eszterhas Castellu. Darda ad Essecum occupat. 1665(?)". Részletes leírását lásd Esterházy Pál emléklapja 1682. a Gyűjtőlapoknál. *(1.77 kép)*
24. **Devecser 1670/1** Részletkép az Esterházy-családfán, leírása a Gyűjtőlapoknál. *(1.11 kép)*
25. **Dobrony 1670/1** Részletkép az Esterházy-családfán, leírása a Gyűjtőlapoknál. *(1.11 kép)*
26. **Domanis 1670/1** Részletkép az Esterházy-családfán, leírása a Gyűjtőlapoknál*. (1.11 kép)*
27. **Ecsed 1676/1** Alaprajz mérete 17,8x13,8 cm, címe „ESCHET" a bal felső sarokban, keretben. Lapjelzése „99" a kép jobb felső sarkában. In: Priorato, G. G.: *Continuatione dell'historia di Leopoldo Cesare.* Viennae, 1676. OSZK App. H. 985. *(2.26 kép)*
28. **Eger (1675)/1** Magyarország térkép keretdísze, alul balról a negyedik kép. Mérete 9,7x6,6 cm. Címe „ERLA" a részletképen fent, jobbra. A Johann Hoffman kiadásában megjelent Magyarország térkép (1675) részletes leírását lásd a Gyűjtőlapoknál*. (1.55 kép)*
29. **Eger 1684/1** Mérete 10,5X5,9 cm, címe „ERLA" a képen fent, középen. Lapjelzése „114" a kép jobb felső sarka felett. Jakob Sandrart metszetének (Der Donau Strand, 1664) másolata. In: (Birken, Sigmund): *L'Origine del Danubi*o. Venetia, 1684. FSZEK B914/99. *(2.68 kép)*
30. **Eger 1684/2** Mérete 10,5x6,0 cm, címe „AGRIA" a képen fent középen. Lapjelzése „93" a kép jobb felső sarka mellett. Mattioli, Lodovico műve. In: (Birken, Sigmund): *L'Origine del Danubio*. Nürnberg et Bologna, 1684. OSZK App. H. 1092. *(2.69 kép)*
31. **Eger 1684/3** Mérete 31,6x17,0 cm, címe „ERLA." a képen fent, középen. A jobb alsó sarok alatt *„bey Jacob Koppm."* jelzés. In: Wagner, J. Ch.: *Delineatio Provinciarum Pannoniae […]* Augsburg, 1684. OSZK 402850. *(2.148 kép)*
32. **Éleskő 1670/1** Részletkép az Esterházy-családfán, leírása a Gyűjtőlapoknál*. (1.11 kép)*
33. **Eperjes 1668/1** Mérete 17,5x15,3 cm, címe „EPERIES". a képen felül, az angyaloktól körülvett Eperjes címer felett. A körmöcbányai Christianus Herman Roth von Rothensfels munkája, jelzése *„sculpsit CHRVRF"* a városkép alatti 1-5 jelmagyarázat mellett, jobbra. A jelmagyarázatban "2 = Gymnasium in 1667 Jahre erbauet". In: Weber, Johann: *Wappen der Königl. Freyern Stadt Eperies […]* Leutschau, 1668. OSZK RMNY 3469. Zavadova 432. *(1.9 kép)*
34. **Érsekújvár (1675)/1** Magyarország térkép keretdísze. Mérete 7,7x4,8, cm. Címe „NEUHA USEL" a részletképen fent, balra. A Johann Hoffman kiadásában megjelent Magyarország térkép (1675) részletes leírását lásd a Gyűjtőlapoknál*. (1.55 kép)*
35. **Érsekújvár 1683/1** Csallóköz térkép keretdísze a jobb felső sarokban. Mérete 16,9x4,9 cm. Címe „OWAR -NEVHEVSEL". Arnoldo van Westerhout 1683-ban kiadott Csallóköz térképének részletes leírását lásd a Gyűjtőlapoknál. *(1.117 kép)*
36. **Érsekújvár 1684/2** Mérete 10,6x6,1 cm, címe „NEVCHESEL." a képen fent, középen. Lapjelzése „63" a kép jobb felső sarka mellett. Mattioli, Lodovico műve, Jacob Sandrart metszetének tükör-másolata. In: (Birken, Sigmund): *L'Origine del Danubio.* Nürnberg etBologna, 1684. OSZK App. H. 1092. *(2.74 kép)*
37. **Érsekújvár 1684/3** Mérete 14,0x6,3 cm, címe „Neuhausel." a képen fent, középen. Lapjelzése „80" a kép jobb felső sarkában. Jakob Sandrart metszetének (Der Donau Strand, 1664) másolata. In: (Birken, Sigmund): *L'Origine del Danubio.* Venetia, 1684. FSZEK B914/99. *(2.73 kép)*

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 30 06.10.2023 13:42

38. **Érsekújvár 1684/4** Mérete 32,0x16,8 cm, címe „NEŰHAŰSEL" a képen fent, középen. Jelzése *„zu finden bey Jakob Koppmair"* a kép jobb sarka alatt. In: Wagner, J. Ch.: *Delineatio Provinciarum Pannoniae [...]* Augsburg, 1684. OSZK 402850. *(2.149 kép)*
39. **Érsekújvár 1684/5** Mérete 27,1x18,0 cm, címe „Wahre Contrafactur der / Vestung Neüheisel" a képen fent szószalagon, két sorban. Lapjelzése „p179" a kép jobb sarka felett. In: Im Hof, J. H.: *Relatio Historico-Politica*. Sulzbach-Nürnberg, 1684. OSZK 221916. *(2. 122 kép)*
40. **Érsekújvár 1684/7/a** Mérete 9,5x14,5 cm, címe „NEUHAUSEL" a bal alsó sarokban, táblán. Lapjelzése „325" a kép jobb felső sarkában. A kép felett „OU L'ART DE LA GUERRE 323" felirat, a kép alatt „x 3" számjelzés van. A hátoldalon (326. oldal) szöveg. In: Manesson Mallet, Allain: *Les travaux de Mars, ou L'art de la Guerre [...] III*. kötet Paris, 1684. **/b**. A metszetnek ismert átvésett lemezről NEWHAVSEL címmel készült változata is. Ezeken a metszet felett „FIGURE CXVII" felirat látható, a metszet alatt pedig jobbra „Xiij" jelzés van. *(2.141 kép)*
41. **Eszék 1673/1/a** Más metszettel közös lapon, mérete 20,0x7,2 cm, az egész metszet 20,0x14,5 cm. Címe „Ye Bridg of Esseck." a képe fent, középen. Jelzése *„W. Sherwin sc."* az alsó kép jobb sarka alatt. Lapjelzése „pag 5" a kép bal alsó sarka alatt. A képen egy híd részlete, négy hídkapuval. Scopia (Szófia) melletti akvadukt képével egy lapon, felül. In: Brown, Edward: *A brief Account of some Travels in Hungary.* London, 1673. OSZK App. H. 973. **/b.** A metszet átjavított „pag 3" lapszámmal megjelent a könyv 1685. évi kiadásában. OSZK App. H. 1177. *(1.46 kép)*
42. **Eszék 1674/1** Más metszettel közös lapon, mérete 19,3x14,4 cm. Címe „Le Ponte d'Esseck" a képen fent, középen. A képen egy híd részlete, négy hídkapuval. Scopia (Szófia) melletti akvadukt képével egy lapon, felül. Az Eszék 1673/1 metszet másolata. In: Brown, Edward: *Relation de plusieurs Voayages faits en Hongrie.* Paris, 1674. OSZK App. H. 976. *(1.47 kép)*
43. **Eszék 1682/1** Részletkép az Esterházy Pál haditetteit bemutató emléklapon, mérete 19,3x10,8 cm. Címe nincs. Részletes leírását lásd Esterházy Pál emléklapja 1682. a Gyűjtőlapoknál*. (1.77 kép)*
44. **Eszék 1684/1** Mérete 29,8x17,5 cm, címe „VERO DISEGNO DEL FAMOSO PONTE E FORTEZZA DI ESSECH. „ a képen fent középen, szószalagon. Lapjelzése „109" a kép jobb felső sarkában. A cím alatt ajánlás Gio. Batt. Sorernek. In: (Birken, Sigmund): *L'Origine del Danubio.* Venetia, 1684. FSZEK B914/229. *(2.121 kép)*
45. **Eszék 1685/8/a** Mérete 23,4x12,4 cm, címe „Die Brucken bey Esseck" a képen fent, középen. A képen a híd két végén nyitott sorompó. A bal sarokban csillag alakú sáncokkal körbevett város, a kép jobb oldalán lovasok csatáznak. A képen 1-8 jelölések. In: Wagner, J. Ch.: *Delineatio Provinciarum Pannoniae [...] Anderer Theil* Augsburg, 1685. OSZK 163736. **/b.** Ugyanaz a metszet röplapon, az egész lap 31,0x38,5. A metszet fölött a röplap címe „Eigentliche Abbildung deß Städtleins Esseck in Crabaten […] in dem Junio dises 1684 Jahrs" négy sorban. A kép alatt 1-8 jelmagyarázat két sorban, alatta a röplap szövege két hasábban, legalul „Gedruckt im Jahr 1684." Zágráb, Valvasor Collection *VZ VIII,84. (2.150 és 1.131 kép)*
46. **Esztergom (1675)/1** Magyarország térkép keretdísze. Mérete 11,5x5,8, cm. Címe „GRAN" a részletképen fent, jobboldalt. A Johann Hoffman kiadásában megjelent Magyarország térkép (1675) részletes leírását lásd a Gyűjtőlapoknál. *(1.55 kép)*
47. **Esztergom (1680)/1** Magyarország térkép keretdísze, lent középen. Mérete 11,7x3,8 cm, az egész térkép 53,0x39,5cm. Címe „STRIGONIUM vulgo GRAN" a részletkép bal felső sarkában. A Jacobus Bruynel kiadásában megjelent Magyarország térkép (1680) részletes leírását lásd a Gyűjtőlapoknál. *(1.119 kép)*
48. **Esztergom (1683)/1** Mérete 31,5x19,0 cm, címe „Die Berümbte Türggische Vöstung Gran". Jelzése *„Zu finden bei Joh. Phil. Steidtner in Augsburg"* a kép alatt a jobb sarokban. 1-8 jelmagyarázat a kép alatt két sorban. MNM TKCS T.5487. *(1.110 kép)*
49. **Esztergom (1683)/2/a** Röplapon, mérete 28,8x18,8 cm, az egész röplap 32,5x40,0 cm. Címe nincs. A kép felett a röplap címe öt sorban „Die Warhafftter Verlauff und eigentlicher Abrisz […] 27. Octob. 1683. […] und Vestung Gran „, majd két soros vers. A kép alatt történeti leírás három hasábban, végén A-N jelmagyarázat, amit CH. S.Froberg nyomdász és Leonhard Loschge kiadó Nürnberg impresszuma zár. Esztergom Keresztény Múzeum Lepold 89. **/b.** MNM TKCS T.289 példányon a kép jobb és bal felső sarkában 13-13 sor nyomtatott szövegben az ostromrohamok felsorolása 12 pontban és **/c.** a változatlan című röplapon a kép átvésett, a röplap alatti háromhasábos szöveg más, a jelmagyarázat egyhasábos, és más az impresszum is. Herzog August Bibliothek, Wolfenbüttel H2211. A röplapon lévő metszet később önállóan is megjelent, lásd Esztergom 1684/*6. (1.94, 1.95 és 1.96 kép)*
50. **Esztergom (1683)/3** Röplapon, részletkép más metszeten, mérete 10,5x5,5 cm, az egész metszet 31,5x28,2cm, a teljes röplap 35,0x60,0 cm. Címe „Gran Glüklich erobert den 27 octob 1683" a részletképen fent, szószalagon. Jelzése *„Jo: Zacharias Reidel Delinea:"* és *„Jo: Franck sculpsit"* a kép bal, illetve jobb sarka alatt. A metszet alatt a röplap címe öt sorban: „Im merwaehrendes Ehren-Gedaechtnuss […]", amit kéthasábos ostrom leírás követ. A metszeten török foglyok hódolnak a trónon ülő Lipót császár és családja előtt. Ajándékot hozó teve, álló császári vezérek. A felső sarkokban Bécs és (balra)

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 31 06.10.2023 13:42

Esztergom látképe, keretben. Esztergom Keresztény Múzeum L.146. Lepold 146. *(1.99 kép)*

51. **Esztergom (1683)/4** Részletkép Csallóköz térképen, lent jobbra. Mérete 13,1x5,8 cm. Címe „GRAN" a részletképen fent, jobbra. A Sigmund Jakob Hipschmann (Hypschmnn) metszette Csallóköz térkép (1683) részletes leírását lásd a Gyűjtőlapoknál. *(1.86 kép)*
52. **Esztergom (1683)/5** Röplapon, a metszet mérete 19,0x14,9 cm. Címe „Die Vestung GRAN" a képen fent középen (a belógó röplap-cím miatt alig látszik). (10) A kép bal alsó sarkában „Barcan", további német feliratok. Párkány és a Rác-város csillag formájú bástyákkal körülvéve. A kép felett a röplap címe hat sorban, az utolsó két sor a képbe nyomtatva „Gründlicher und aussführlicher Bericht/ was bey dem Zwischen […] BARACAN […]" A kép alatt újabb háromsoros szöveg, majd kéthasábos leírás. a lap alján impresszum „Die Werden verkaufften im Hamburg bey gulden A. B. C. bey der Börse /Anno 1683". A kép az A. G. Busbeck Vier Sendschreiben […] Nürnberg, 1664. könyvében megjelent metszet másolata. A röplap metszete később többször önálló metszetként is megjelent, lásd Esztergom 1699/1 alatt. Herzog August Bibliothek, Wolfenbüttel. NSK H721. *(1.92 kép)*
53. **Esztergom (1683)/6** Mérete 37,5x27,0 cm, címe „PIAZZE D'HVNGARIA VICINO ALLE QUALI SI RITROVANO ALPNTE L'ESERCITO IMPERIALE E QUELLO DE POLACCHI" 4 sorban a kép jobb felső sarkában lévő címtáblán. Jelzése „*Tomas Cardanvs fec.*" a képen jobboldalt, alul. A címtáblán alul „*Con lic. de Svp*." jelzés, a címtábla alatt égtájrózsa. Az 1595/10 alatti Battista Parmensis metszet-ábrázolás átvétele. National Library Malta Raccolta di Piante et Alzate di Citta e di Fortezze. 6 vol. in Fol. Vol.V./33. *(1.87 kép)*
54. **Esztergom (1683)/7 A**laprajz, mérete 23,0x17,0 cm. Címe „BARKAN / Fortezza in Vngaria Super.e" két sorban a kép közepén, szószalagon. Jelzése „*Si vendeno in Piazza Nauona da M. G. Rossi Supr. Lic*." a képen jobboldalt alul, szószalagon. A képet szinte tejesen kitölti egy háromszög alakú város alaprajza, mellette folyó, a túlsó oldalán hegytetőn vár. National Library Malta Raccolta di Piante et Alzate di Citta e di Fortezze. 6 vol. in Fol. Vol.V./86 *(1.104 kép)*
55. **Esztergom 1683/1** Mérete 20,4x13,6 cm, címe „STRIGONIA FORTEZZA IN HUNGARIA ASSEDta / dalle Armi […] resa di 28 Ottobre 1683" a kép alatt két sorban, külön keretben. G. Franco 1597. évi metszetének átvétele. In: *Sincero e distinto Racconto […]* Sz.n., Venetia, 1683. OSZK App. H. 1071. Lepold 29. *(1.105 kép)*
56. **Esztergom 1683/2** Mérete 24,0x17,0 (a kép alatti szöveg nélkül 24,0x14,7) cm, címe „GRANN" a kép alatt középen. Jelzése *„Manasser f (?)"* a jelmagyarázat alatt, a jobb sarokban. A kép alatt három soros leírás Esztergom 1683. október 28-i bevételéről. OSZK App. M. 1015/5*. (1.111 kép)*
57. **Esztergom 1683/3** Fametszet címlapon, mérete 5,5x5,5 (a részletkép) cm, címe „Strigonia" a részletkép közepén két sorban. In: *Vero et distinto Ragguaglio […]* sz.n., Modena, 1683. OSZK App. H. 1085. *(1.102 kép)*
58. **Esztergom 1683/4** Röplapon, mérete 23,6x14,8 cm, az egész röplap 29,2x39,5 cm. Címe nincs. A kép felett a röplap címe három sorban „Warhafftiger. Bericht von der abermahl […] den 10. October dises 1683 […] Baracan glücklich erobert worden." A kép alatt jelmagyarázat három oszlopban. majd kéthasábos történeti leírás, a lap alján legalul 1683. évi impresszum. A képen Párkány és Esztergom egyaránt a Duna bal partján (!) van, az oda vezető hajóhíd leszakadva. A metszet átvésett lemezét „BARAKAN" címmel és szószalagon a röplap kép alatti jelmagyarázatával Augsburgban Jacob Koppmayer kiadásában újra megjelent (Esztergom 1685/6). Ezért úgy gondoljuk, hogy a csak a kiadás évét feltüntető (Gedruckt im Jahr Christi 1683) röplap is Augsburgban jelent meg. OSZK App. M. 376. Lepold 109. *(1.88 kép)*
59. **Esztergom 1683/5/a** Röplapon, mérete 50,0x30,0 cm, a kép alatti szöveggel 50,0x36,0 cm. Címe nincs. Jelzése *„Justus van Nypoort et Martin Lerch ff. et excud."* a kép alatti jelmagyarázat végén. A kép alatt balra „Wahre Abriss des scharffen Treffen […]" kezdettel tíz soros leírás az 1683. évi párkányi csatáról egy hasábban, mellette jelmagyarázat három hasábban. Esztergom a kép jobb felső sarkában a Duna túlsó partján. A kép két oldalán fa, középen lóra szálló harcos. Két lemezről nyomva, középen illesztve. MNM TKCS T.1270. Lepold 119*.* **/b.** Az előző metszetnek létezik egy kisebb méretű változata, amelyen középen felül szókendőn a „TREFFEN BEY BARCAN" cím alatti jelmagyarázat megismétlése a kép alatti szöveges részben lévőnek. Mérete 36,5x26,0 cm, a kép alatti szöveggel 36,5x32,0 cm. A **/b.** alatti metszet megjelent önálló lapként a kép alatti szöveg nélkül, lásd Esztergom 1686/8 alatt. *(1.116a és 1.116b kép)*
60. **Esztergom 1683/6/a** Röplapon, mérete 24,7x16,0 cm, az egész röplap 29,0x40,5 cm. Címe nincs. .A röplap címe a kép felett hét sorban: „Gründlicher und ausführlicher Bericht […] Eroberung der Stadt Baracan […]", a kép alatt kéthasábos történeti leírás, legalul J. J. Felsecker nürnbergi impresszuma. A képen középen alul a Garam torkolata, balra hajóhíd vezet Párkányhoz. Esztergom vára szemben, épségben lévő templomhajóval és tornyokkal. Esztergom Keresztény Múzeum L.66. Lepold 66. **/b.** A kép lemezét átvésték (pl. ágyúgolyó röppályák láthatók). A kép felett változatlan röplap cím, de 8 sorban, az alsó kettő belelóg a képbe. A kép alatt háromsoros cím, alatta a leírás egyhasábos. A leírás alatti impresszumban Heinricch Heuß, Hamburg. A röplap /b. változatának metszete megjelent a Türcken Krieg Und Christen Sieg [...] die Geschichte des 1683sten Jahrs. Hamburg, Heuß, 1685. könyvben. Herzog August Bibliothek, Wolfenbüttel Németh S.K. 1478. *(1.90 és 1.91 kép)*

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 32 06.10.2023 13:42

61. **Esztergom 1683/7** Csallóköz térkép keretdísze lent jobbra. Mérete 15,6x4,2, cm. Címe „GRAN vulgo Strigonia" a részletképen fent, középen. Arnoldo van Westerhout 1683-ban kiadott Csallóköz térképének részletes leírását lásd a Gyűjtőlapoknál. *(1.117 kép)*
62. **Esztergom 1683/8** Röplapon, mérete 31,5x18,2 cm, az egész röplap.59,9x38,0 cm. Címe „GRAN" a képen fent, középen. A röplap címe négy sorban a kép felett „Umstaendlicher und warhafftiger Bericht […] Haupt-Vestung Gran […] den 27. October dieses 1683 Jahrs glücklich erobert worden." A kép alatt négyhasábos jelmagyarázat, majd a röplap szövege két hasábban. Az ismertetés alatt „*Augsburg Gedruckt bey Jacob Koppma*yr" kiadói jelzés. A cukorsüveg alakú hegyen lévő várat az égő Párkányból és a városból ágyúzzák. A jobb sarokban hajóhíd. Lepold 67. Az MNM TKCS T.297 példánya csak a röplap felső része. *(1.97 kép)*
63. **Esztergom 1683/9** Röplapon. mérete 26,4x15,4 cm, az egész röplap 29,7x37,6 cm. Címe nincs. A kép felett a röplap címe: „Ausführliche und warhafftiger Siegs-Bescheibung Der Christlichen Waffen […] bei der Stadt Baracan." öt sorban, a kép alatt háromhasábos tudósítás a párkányi csatáról. A szöveg végén 1-18 jelmagyarázat. A röplap alján „Nürnberg, in Verlegung Georg Scheurers Kunst Handlers Anno 1683." impresszum. A képen jobbra Esztergom vára, felette „Gran" felirat, balra a lángokban álló Párkány, felette „Baracan" felirat. Bibliothéque Nationale de France, Paris. Paas P-3391. *(1.93 kép)*
64. **Esztergom 1683/10** Két részletkép röplap metszeten, mérete 24,6x14,7 cm, az egész röplap 27,9x39,3 cm. Címe „GRAN" illetve „SLACHT vor BARCAN" a részletképeken fent középen, szószalagon. A három részletből álló metszeten balra felül Esztergom (12,3x7,7), jobbra felül Nagykanizsa (12,3x7,7), alul végig a Párkány melletti csata képe (24,6x7,0). A röplap címe: „Gründliche Beschreibung der Victori und Eroberung Barcan […] Grantz-Vestung und Statt Gran […] Contrafait der vestung Canischa." két sorban a kép felett, a kép alatt háromhasábos tudósítás a párkányi csatáról, Esztergom elfoglalásáról és Nagykanizsa ostromáról. A röplap alján „Cöllen, zufinden bey Eberhard Goffart hinder der Minden Brudern." impresszum. Bibliothéque Nationale de France, Paris. Paas P-3406. *(1.98 kép)*
65. **Esztergom 1683/11** Mérete 14,3x8,4 cm, a kép alatti szöveggel együtt. Címe „Heutiger Prospect der vestung und Stadt Gran in Ungarn" a kép alatt keretben, két sorban. Lerch, Johann Martin kiadása, jelzése „*Lerch exc: C: Lic: Sup: 1683*" a kép jobb sarka alatt. Mezei gyűjtemény, Esztergom *(1.113 kép)*
66. **Esztergom 1683/12** Mérete 24,0x21,6 cm, címe „DISEGNO DELLA / CITTA DI STRIGONIA" a képen fenn középen, szószalagon. Jelzése *„Antonio Bosio F ad. S. M. Formosa"* a jelmagyarázat alatt. Nem ostrom kép, a képen nincsenek sem katonák, sem egyéb staffázs, sem feliratok In*: Distinta relatione del glorioso acquisto della importante città di Strigonia […]* Venetia per il Bosio, MDCKXXXIII. Biblioteca Casanatense Roma, VOL.MISC.2472.28. Korábban Esztergom lappangó/1684. *(1.108 kép)*
67. **1683/13** Fametszet címlapon, mérete 5,5x5,5 cm, a metszetnek címe nincs. A metszeten egy hegyen lév*ő vár kezdetleges ostromképe.* In: *Verissima e distinta relatione […] Forte di Barkam […] Strigonia sotto li 27. Ottobre 1683.* In Venetia & in Todi per Vimcemzo Galassi. Róma, Biblioteca Casanatense *(1.103* kép)
68. **Esztergom 1684/1** Mérete 21,2x5,9 cm, címe „STRIGONIO" a képen fent, középen. Lapjelzése „84" a kép jobb felső sarka felett. Jakob Sandrart metszetének (Der Donau Strand, 1664) másolata. In: (Birken, Sigmund): *L'Origine del Danubio.* Venetia, 1684. FSZEK B914/99. *(2.71 kép)*
69. **Esztergom 1684/2** Mérete 23,0x6,0 cm, címe „GRAN STRIGONIO" a képen fent, középen. Lapjelzése „67" a kép jobb felső sarka mellett. Mattioli, Lodovico műve, jelzése „*Mattioli f."* a jelmagyarázat végén. In: (Birken, Sigmund): *L'Origine del Danubio.* Nürnberg et Bologna, 1684. OSZK App. H. 1092. *(2.72 kép)*
70. **Esztergom 1684/3** Mérete 31,8x16,9 cm, címe „GRAN" a képen fent, kissé jobbra. Jelzése *„bey Jacob Koppm"* a jobb alsó sarok alatt. In: Wagner, J. Ch.: *Delineatio Provinciarum Pannoniae […]* Augsburg, 1684. OSZK 402850. *(2.151 kép)*
71. **Esztergom 1684/4** Mérete 32,5x23,9 cm, címe „SCHLACHT BEi GRAN" a képen fent középen, széles szószalagon. 1-7 jelmagyarázat a kép alatt. In: Wagner, J. Ch.: *Delineatio Provinciarum Pannoniae […]* Augsburg, 1684. OSZK 402850. Lepold 111*. (1.124 kép)*
72. **Esztergom 1684/5** Mérete 13,5x17,5 cm, címe „GRAN" a képen fent, középen. Lapjelzése „pag 140" a kép jobb felső sarkában. In: Hollandtse Mercurius […] In het Jaer 1683. Haerlem /Casteleyn, A./, 1684. OSZK App. H. 2641 Lepold 107. szerint a méret 11,5x16,0 cm. *(1.101 kép)*
73. **Esztergom 1684/6** Mérete 28,5x18,8 cm, címe „Stadt und Vestung Gran" a képen fent középen szószalagon, gót betűkkel. Az (1683)/2 alatti röplap metszetének átvétele. In: *Hungarisch Türckische Chronick*. Sz.n., Nürnberg / Loschge/, 1684. OSZK App. H. 3057. Lepold 91. A metszet a könyv 1685. évi kiadásában is megjelent. OSZK App. H. 2705*. (1.112 kép)*
74. **Esztergom 1684/7** Mérete 28,5x16,3 cm, címe nincs. Jacob Sandrart műve, jelzése „*I. I. de Sandrart fecit"* a képen alul baloldalt. A kép jobb sarkában török és keresztény katonák küzdelme egy őrhely előtt. In: Franciscus, Erasmus /pseudo Teophilus Urbinus/: *Der blutig-lang gereitze […] Adler Blitz*. Nürnberg, 1684. OSZK App. H. 1098. Lepold 124. *(1.109 kép)*

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 33 06.10.2023 13:42

75. **Esztergom 1684/8/a** Mérete 9,3x14,0 cm, címe „GRAN" a képen fent középen, szószalagon. Lapjelzése „329" a kép jobb felső sarkában, a kép alatt „X 5" jelölés. A hátoldalon (330. oldal) Komárom leírása. In: Manesson Mallet, Allain: *Les travaux de Mars, ou L'art de la Guerre […]* III. kötet Paris, 1684. **/b.** Egyes kiadásokban a metszet felett „FIGURE CXIX" felirat látható. A könyv több kiadásban /köztük németül/ is megjelent. *(2.139 és 2.140 kép)*
76. **Esztergom 1684/9** Más metszettel közös lapon Mérete 9,2x6,8 cm, az egész metszet 18,4x6,8 cm. Címe „Gran" a képen fent, középen. Lapjelzése „24" a részletkép jobb felső sarkánál (a teljes lapszám 248-ból a 8-as a részletképen kívül). Buda és Párkány képével közös lapon, baloldalt alul. In: Im Hof, J. H.: *Relatio Historico-Politica.* Sulzbach-Nürnberg, 1684. OSZK 221916. Léteznek szétvágott példányok is, ilyen esetben a Buda, illetve az Esztergom-Párkány közös kép különböző helyre van bekötve. *(2.123 kép)*
77. **Esztergom 1684/10** Más metszettel közös lapon Mérete 9,2x6,8, az egész metszet 18,4x14,6 cm. Címe „Baracan"a képen középen, a város felett. Lapjelzése „8" a részletkép bal felső sarkánál (a teljes lapszám 248-ból a 24 a részletképen kívül). Buda és Esztergom képével közös lapon, jobboldalt alul. In: Im Hof, J. H.*: Relatio Historico-Politica.* Sulzbach-Nürnberg, 1684. OSZK 221916. Léteznek szétvágott példányok is, ilyen esetben a Buda, illetve az Esztergom-Párkány közös kép különböző helyre van bekötve. *(2.123 kép)*
78. **Esztergom 1684/11** Részletkép címlap-metszeten, az egész lap mérete 13,5x17,5 cm, a részletkép mérete nem határozható meg. Címük „BERCAN" és „GRAN" a részletképek alatt. A címlapmetszeten alul középen kartusban DEN HOLLANDSCHEN MERCURIUS cím öt sorban, a cím alatt „Tot Haerlem By Abraham Casteleyn" felirat. Párkány és Esztergom látképe a jobb felső sarokban. In*: Hollandtse Mercurius […] In het Jaer 1683. Haerlem* /Casteleyn, A./, 1684. OSZK App. H. 2641. *(1.100 kép)*
79. **Esztergom 1684/12/a** (korábban Esztergom én/6) Mérete 34,7x11,2 cm, címe „Schlacht und eroberung der Vestungen Baracan und Gran" a kép jobb felső sarkában, szószalagon. In: *Relationis Historicae Semestralis Vernalis Continuatio. Jacobi Franci Historisches Beschreibung […] HerbstMesse 1683 bis […] Oster Mess dieses 1684 Jahrs*. Frankfurt a.M., Latomus Erben, 1684. MNM TKCS T.9689. Lepold 90. **/b.** Egyes példányokban az előző metszet a bal felső sarkában „no 3" jelzéssel. (*1.115 kép)*
80. **Esztergom 1684/13** Alaprajz, mérete 39,0x28,0 cm, a kép alatti jelmagyarázattal 39,0x34,0 cm. Címe „DESCRITTIONE DELLA / CITTA DI STRIGONIA" a kép alatt. Kiadói jelzése „*In Modena, per il Degni 1684. Con Lic. de' Sup."* a jelmagyarázat végén. A-T jelmagyarázat a cím alatt, négy oszlopban. A jobb felső saroknál tájoló, In: Assedio di Vienna d'Austria Intrapreso il 14. Luglio 1683. Modena, 1684, Domenico Degni. App. M. 1137. Elrendezése emlékeztet Tomas Cardanus (Esztergom (1683)/6) munkájára. *(1.107 kép)*
81. **Esztergom 1685/6** Mérete 23,8x14,8 cm, címe „BARAKAN." a képen fent, középen képen jobboldalt felül „Gegend um Gran" felirat. A kép bal sarkában négy lovas. In: Wagner, J. Ch.: *Delineatio Provinciarum Pannoniae […] Anderer Theil Augsburg*, 1685. OSZK 163736. A metszet az 1683/4 alatti röplap metszet lemezének felhasználásával készült. *(1.89 kép)*
82. **Esztergom én/8** Mérete 50,6x36,8 cm, címe „Segnalata Vittoria ottenuta […] Fortezza di STRIGONIA […] forte di PARKAN […] XXVIII. Ottobre MDCLXXXII." a jobb felső sarokban kendőn, négy sorban. Jelzések *„Pietro Todeschi f."* és «*In Bologna per Gioseffo Longhi"* a címkendőn alul. A kép alsó részén a Duna térképe Komáromtól Pestig. A Rossi, G. G. által kiadott 1687/5 alatti metszet másolata. MNM TKCS T.5482. *(1.106 kép)*
83. **Esztergom én/15** Mérete 7,7x12,7 cm (körbevágott), címe „Gran." a képen fent, középen. Esztergom vára a jobb ftlső sarokban, vele szemben Párkány füstfelhőben áll. A kép alatt „Die schöne Vestung Gran Ehrt […] Sieges: weeg Fortbahne." négysoros szöveg, alatta díszkeret. Ismeretlen helyen megjelent metszet-sorozat tagja. Zágráb, Valvasor Collection VZ VII,197b. *(1.114 kép)*
84. **Fraknó 1670/1** Részletkép az Esterházy-családfán, leírása a Gyűjtőlapoknál. *(1.11 kép)*
85. **Fraknó (1680)/3** Mérete 34,5x23,5 cm, címe „Die Grafliche Eszterhaszische woserbaute Vestung und Schlos Frackno oder Forchtenstain in Ungarn, welches von Ihro hoch Fürstlichen Gnaden Nicolau Eszterhazy gewesten Palatino aus Grund erbaut ist worden Anno MDCXLIV" a kép alatt, két sorban. A kép jobb oldalán a vár, a háttérben a S. Rosalia kápolna. MNM TKCS 55.1308. Bubics 212. *(1.2 kép)*
86. **Fraknó (1680)/4** Mérete 14,8x9,9 cm, címe „FORTALITIVM FRACKNO" a képen fent, középen. Jelzések *„Fran. Leo. Brabant ingeni. del."* és *„Joan. Jac. Hoffmann sculp."* a kép bal, illetve jobb sarka alatt. A kép hátterében a „S: Rosalia" kápolna. (12) Esterházy gyűjtemény, Fraknó *(1.65 kép)*
87. **Fülek (1675)/1** Magyarország térkép keretdísze, a jobb felső sarokban. Mérete 9,7x4,9, cm. Címe „VILLECK" a részletképen fent, középen. A Johann Hoffman kiadásában megjelent Magyarország térkép (1675) részletes leírását lásd a Gyűjtőlapoknál. *(1.55 kép)*
88. **Fülek 1684/1** Mérete 10,8x6,0 cm, címe „FILLEK" a képen fent, középen. Lapjelzése „69" a kép jobb felső sarka mellett. Mattioli, Lodovico műve. In: (Birken, Sigmund): *L'Origine del Danubio.* Nürnberg et Bologna, 1684. OSZK App. H. 1092. *(2.76 kép)*
89. **Fülek 1684/2** Mérete 10,4x6,0 cm, címe „FILLECH" a képen fent, középen. Lapjelzése „87" a kép jobb felső sarka felett. Jakob Sandrart metszetének (Der Donau Strand, 1664) másolata. In: (Birken, Sigmund): *L'Origine del Danubio. Venetia,* 1684. FSZEK B914/99. *(2.75 kép)*

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 34 06.10.2023 13:42

90. **Fülek 1684/3** Mérete 11,0x6,0 cm, címe „VILLECK." a képen fent, középen. Lapjelzése „pag. 155" a kép jobb felső sarkában. In: J. M. L. (Lerch, Johann Martin) *Ungarisches Städt-Büchlein […] Ungarischen Land-Charte/ von Passau biß Constantinopel/ und etlichen ins Kupffer gebrachten Ungarischen Städten und Vestungen […] von J. M. L.* Nürnberg, Johann Hofmann, 1684. OSZK App. H. 3096. *(2.128 kép)*
91. **Fülek 1684/4** Mérete 31,7x16,6 cm, címe „FILLECK" a képen fent, középen. Jelzése *„bey Jakob Kop." a* kép jobb sarka alatt. In: Wagner, J. Ch.: *Delineatio Provinciarum Pannoniae […]* Augsburg, 1684. OSZK 402850. *(2.152 kép)*
92. **Galánta 1670/1** Részletkép az Esterházy-családfán, leírása a Gyűjtőlapoknál. *(1.11 kép)*
93. **Győr 1670/2** , Térképen, mérete 18,5x13,5 cm, az egész térkép 117,0x82,5 cm. Címe „RAAB" a városképen fent, középen. A városképes Magyarország térkép (N. Berey – H. Jaillot) részletes leírását lásd a Gyűjtőlapoknál. *(1.10 kép)*
94. **Győr (1675)/1** Magyarország térkép keretdísze. Mérete 9,7x5,8 cm, címe „RAAB" a részletképen fent, középen. A Johann Hoffman kiadásában megjelent Magyarország térkép (1675) részletes leírását lásd a Gyűjtőlapoknál. *(1.55 kép)*
95. **Győr (1678)/1** Részletkép arcképen, mérete 16,8x26,5 (a részlet nem meghatározható). Címe „Ill.mus et Rev.mus Dominus D. Georgius Szecheny Archiep. Colocensis […] Soc. JESU Jaurini." a képen alul, két sorban címtáblán. *„Maurit.Lang sculpsit*" jelzés a kép alatt középen. Széchenyi György kalocsai érsek arcképe alatt „SI DEUS PRO NOBIS" jelmondata, az alatt a jezsuita (ma bencés) templom és az általa alapított kollégium képe. Széchenyi György 1668-tól volt kalocsai érsek, majd 1685-től esztergomi érsek lett, tehát a metszet a két időpont között készülhetett. MNM TKCS T.3598 Pataky 169/13. *(1.58 kép)*
96. **Győr (1680)/1** Magyarország térkép keretdísze, lent középen. Mérete 10,87x3,8 cm. Címe „RAB" a részletképen fent középen, a folyón. A Jacobus Bruynel kiadásában megjelent Magyarország térkép (1680) részletes leírását lásd a Gyűjtőlapoknál. *(1.119 kép)*
97. **Győr (1683)/1** Részletkép Csallóköz térképen, fent középen. Mérete 20,3x5,7 cm. Címe „RAAB" a részletképen fent, középen. A Sigmund Jakob Hipschmann (Hypschmnn) metszette Csallóköz térkép (1683) részletes leírását lásd a Gyűjtőlapoknál. *(1.86 kép)*
98. **Győr 1683/1** Csallóköz térkép keretdísze, felül középeen Mérete 20,3x4,0 cm, címe „RAAB vulgo GIAVARINO". Arnoldo van Westerhout 1683-ban kiadott Csallóköz térképének részletes leírását lásd a Gyűjtőlapoknál. *(1.117 kép)*
99. **Győr 1684/1** Mérete 10,5x6,0 cm, címe „GIAVARINO" a képen fent, balra. Lapjelzése „73" a kép jobb felső sarka felett. Jakob Sandrart metszetének (Der Donau Strand, 1664) másolata. In: (Birken, Sigmund): *L'Origine del Danubio.* Venetia, 1684. FSZEK B914/99. *(2.77 kép)*
100. **Győr 1684/2** Mérete 10,7x6,0 cm, címe „RAB / GIAVARINO" a képen fent középen, két sorban. Lapjelzése „56" a kép jobb felső sarka mellett. Mattioli, Lodovico műve. In: (Birken, Sigmund): *L'Origine del Danubio.* Nürnberg et Bologna, 1684. OSZK App. H. 1092. *(2.78 kép)*
101. **Győr 1684/3** Mérete 33,7x17,2 cm, címe „RAB" a képen fent középen, szószalagon. Jelzése *„Bey Jacob Koppmayer"* a jobb alsó saroknál, a jelmagyarázat alatt. In: Wagner, J. Ch.: *Delineatio Provinciae Pannoniae […]* Augsburg, 1684. OSZK 402850. *(2.153 kép)*
102. **Győr 1684/4** (1) (vacat)
103. **Győr 1684/5/a** Mérete 9,3x14,0 cm, címe „IAVARIN ou RAAB" a képen az alsó alaprajzon. Lapjelzése „333" a kép jobb felső sarkában. A felső alaprajzon „Nouveau Dessin de Iavarin ou Raab", a két alaprajz között „Danube R" felirat. A képen egymás alatt Győr két különböző alaprajza, a hátoldala üres. In: Manesson Mallet, Allain: *Les travaux de Mars, ou L'art de la Guerre […]* III. kötet Paris, 1684. **/b.** Egyes kiadásokban a metszet felett „FIGURE CXXI" felirat látható. A könyv több kiadásban (köztük németül) is megjelent. *(2.142 kép)*
104. ***G*yula (1675)/1** Magyarország térkép keretdísze. Mérete 9,7x5,8 cm. Címe „GIULA" a részletképen a várudvaron. A Johann Hoffman kiadásában megjelent Magyarország térkép (1675) részletes leírását lásd a Gyűjtőlapoknál. *(1.55 kép)*
105. **Gyula 1684/1** Mérete 10,5x6,0 cm, címe „GYVLA." a képen fent, középen. Lapjelzése „124" a kép jobb felső sarka felett. Jakob Sandrart metszetének (Der Donau Strand, 1664) másolata. In: (Birken, Sigmund): *L'Origine del Danubio*. Venetia, 1684. FSZEK B914/99. *(2.79 kép)*
106. **Gyula 1684/2** Mérete 10,7x6,0 cm, címe „ALBA GIVLIA" a képen fent, középen. Lapjelzése „102" a kép jobb felső sarka mellett. Mattioli, Lodovico műve. In: (Birken, Sigmund): *L'Origine del Danubio*. Nürnberg et Bologna, 1684. OSZK App. H. 1092. *(2.80 kép)*
107. **Hatvan 1684/1** Mérete 10,4X5,9 cm, címe „HATWAN" a képen fent, középen. Lapjelzése „117" a kép jobb felső sarka felett. Jakob Sandrart metszetének (Der Donau Strand, 1664) másolata. In: (Birken, Sigmund*): L'Origine del Danubio.* Venetia, 1684. FSZEK B914/99. *(2.81 kép)*
108. **Hatvan 1684/2** Mérete 10,5x6,1 cm, címe „HATWAN" a képen fent, középen. Lapjelzése „95" a kép jobb felső sarka mellett. Mattioli, Lodovico műve. In: (Birken, Sigmund): *L'Origine del Danubio.* Nürnberg et Bologna, 1684. OSZK App. H. 1092. *(2.82 kép)*
109. **Hegyesd 1670/1** Részletkép az Esterházy-családfán, leírása a Gyűjtőlapoknál. *(1.11 kép)*

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 35 06.10.2023 13:42

110. **Kalastrom 1670/1** Részletkép az Esterházy-családfán, leírása a Gyűjtőlapoknál. *(1.11 kép)*
111. **Kassa 1674/1** Két nézet röplapon, mérete 23,0x12,5 (az alsó és felső látkép együtt), az egész lap 23,3x30,5 cm. Címe „Abbidung der Statt Caschaw wie solche gestanden" a felső képen, szószalagon. A röplap címe az alsó kép alatt "Abbildung der erschleckrichen Feurs Brunst so den 22. Augusty die weitberühmbte ungarische Satt Caschaw […]", alatta a tűzvész leírása. 1-4 jelmagyarázat a felső kép alatt, végigfutó keretben. A felső látkép a tűzvész előtti Kassa látképe. Az alsó képen az egész város lángol, jobbra robbanás képe, levegőbe repülő emberekkel. Východoslovenské múzeum *v* Košiciach (Keletszlovákiai Múzeum, Kassa) Exp. 2306. Zavadova 251. *(1.53 kép)*
112. **Kassa (1675)/1** Magyarország térkép keretdísze, felül jobbról a második kép. Mérete 10,4x4,9 cm. Címe „CASCHAU." a részletképen fent középen. A Johann Hoffman kiadásában megjelent Magyarország térkép (1675) részletes leírását lásd a Gyűjtőlapoknál. *(1.55 kép)*
113. **Kassa 1676/1** Mérete 23,0x11, cm, címe „CASSOVIA IN VNGHERIA" a képen fent középen, szószalagon. Lapjelzése „90" a kép jobb felső sarkában. In: Priorato, G. G.: *Continuatione dell'historia di Leopoldo Cesar*e. Viennae, 1676. OSZK App. H. 985. *(2.27 kép)*
114. **Kassa 1684/1** Mérete 10,7x6,2, cm, címe „CASSOVIA" a képen fent, középen. Lapjelzése „91" a kép jobb felső sarka mellett. Mattioli, Lodovico műve. In: (Birken, Sigmund): *L'Origine del Danubio.* Nürnberg et Bologna, 1684. OSZK App. H. 1092. *(2.84 kép)*
115. **Kassa 1684/2** Mérete 10,5X6,0 cm, címe „CASSOVIA" a képen fent, középen. Lapjelzése „112" a kép jobb felső sarka felett. Jakob Sandrart metszetének (Der Donau Strand, 1664) másolata. In: (Birken, Sigmund): *L'Origine del Danubio*. Venetia, 1684. FSZEK B914/99. *(2.83 kép)*
116. **Kassa 1684/3** Mérete 29,8x17,8 cm, címe „CASCHAU / in Ober Ungarn" a képen fent, középen. Jelzése *„bey Jakob Koppm."* a kép jobb sarka alatt. In: Wagner, J. Ch.: *Delineatio Provinciarum Pannoniae [*…] Augsburg, 1684. OSZK 402850 *(2.154 kép)*
117. **Keresztúr 1670/1** Részletkép az Esterházy-családfán, leírása a Gyűjtőlapoknál*. (1.11 kép)*
118. **Kismarton 1670/1** Részletkép az Esterházy-családfán, leírása a Gyűjtőlapoknál. *(1.11 kép)*
119. **Kismarton (1680)/2** Mérete 21,5x14,8 cm, címe „KISMARTON / Eysenstatt" a képen fent középen, két sorban. A képen fallal kerített város, bal szélén hatalmas négyszögletes emeletes kastély, saroktornyokkal. MNM TKCS 55.1309. Bubics 275. *(1.64 kép)*
120. **Kismarton 1682/1** Részletkép röplapmetszeten, mérete 77,0x50,5 cm (az egész lap). Címe nincs. Jacob Hoffmann műve, jelzése *„Jacobo Hoffmann, Cal-cographo"* a röplapon lévő metszet felett. A röplap többsoros címe „Applausus Epitalamichus […] Paolo Esterhas […] Evae Natae Tockely […]." Az Esterházy Pál és Thököly Éva 1682-ben tartott esküvője alkalmából kiadott emléklapon középen a házaspár egész alakos képe között a háttérben a kismartoni kastély. MOL, Esterházy családi levéltár P 125 57 cs. No 11909. Szántai szerint másik példány (papíron) az egykori szomolányi Pálffy gyűjteményben is megvolt. (*1.74 kép)*
121. **Kisvárda 1670/1** Részletkép az Esterházy-családfán, leírása a Gyűjtőlapoknál. *(1.11 kép)*
122. **Komárom 1670/3** Térképen, mérete 19,0x14,0 cm, az egész térkép 117,0x82,5 cm. Címe „KOMORE" a városképen felül, a folyón. A városképes Magyarország térkép (N. Berey – H. Jaillot) részletes leírását lásd a Gyűjtőlapoknál. *(1.10 kép)*
123. **Komárom (1675)/1** Magyarország térkép keretdísze. Mérete 8,8x5,8 cm. Címe „Comorn" a részletképen, a várudvaron. A Johann Hoffman kiadásában megjelent Magyarország térkép (1675) részletes leírását lásd a Gyűjtőlapoknál. *(1.55 kép)*
124. **Komárom (1680)/1** Magyarország térkép keretdísze, lent középen. Mérete 11,7x3,8 cm. Címe „KOMORA" a részletképen fent középen, a folyón. A Jacobus Bruynel kiadásában megjelent Magyarország térkép (1680) részletes leírását lásd a Gyűjtőlapoknál. *(1.119 kép)*
125. **Komárom (1683)/1** Keretdísz Csallóköz térképen, alul középen. Mérete 26,5x5,8 cm. Címe „COMORRA" a részletképen fent, jobbra. A Sigmund Jakob Hipschmann (Hypschmnn) metszette Csallóköz térkép (1683) részletes leírását lásd a Gyűjtőlapoknál. *(1.86 kép)*
126. **Komárom 1683/1** Csallóköz térkép keretdísze, alul középen. Mérete 23,0x4,2 cm. Címe „COMORRA". Arnoldo van Westerhout 1683-ban kiadott Csallóköz térképéenek részletes leírását lásd a Gyűjtőlapoknál*. (1.117 kép)*
127. **Komárom 1684/1** Mérete 10,5x6,0 cm, címe „COMORRA" a képen fent, középen. Lapjelzése „78" a kép jobb felső sarka felett. Jakob Sandrart metszetének (Der Donau Strand, 1664) másolata. In: (Birken, Sigmund): *L'Origine del Danubio*. Venetia, 1684. FSZEK B914/99. *(2.85 kép)*
128. **Komárom 1684/2** Mérete 10,6x6,0 cm, címe „COMORRA" a képen fent, középen. Lapjelzése „61" a kép jobb felső sarka mellett. Mattioli, Lodovico műve, nehezen olvasható jelzése *„Mattioli f."* a jelmagyarázat végén. In: (Birken, Sigmund): *L'Origine del Danubio.* Nürnberg et Bologna, 1684. OSZK App. H. 1092. *(2.86 kép)*
129. **Komárom 1684/3** Mérete 32,1x17,6 cm, címe „COMORA." a képen fent, középen. In: Wagner, J. Ch.: *Delineatio Provinciarum Pannoniae […]* Augsburg, 1684. OSZK 402850. *(2.155 kép)*

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 36 06.10.2023 13:42

130. **Komárom 1684/4/a** Mérete 9,6x14,5 cm, címe „COMORRE." a kép jobb felső sarkában, kendőn. Lapjelzése „331" a cím felett a jobb sarokban. A képen felül Komárom alaprajza, alul látképe. A kép felett „OU L'ART DE LA GUERRE 331" felirat van. A hátoldal a 332. oldal, szövege Győr leírása. In: Manesson Mallet, Allain: *Les travaux de Mars, ou L'art de la Guerr e [...]* III. kötet Paris, 1684. **/b.** Egyes kiadásokban a metszet felett „FIGURE CXX" felirat látható, a metszet alatt pedig betű és szám jelölés van. A könyv több kiadásban (köztük németül) is megjelent. *(2.143 kép)*
131. **Korpona 1676/1** Mérete 28,5x12,5 cm, címe „CARPONA" a képen fent, középen. Lapjelzése „153" a képen a címtől balra, fent. Domboldalon lévő, sűrűn beépült nagy város, felül hatalmas templom. In: Priorato, G. G.: *Continuatione dell'historia di Leopoldo Cesare.* Viennae, 1676. OSZK App. H. 985. *(2.28 kép)*
132. **Köpcsény 1670/1** Részletkép az Esterházy-családfán, leírása a Gyűjtőlapoknál. *(1.11 kép)*
133. **Körmend 1682/1** Részletkép az Esterházy Pál haditetteit bemutató emléklapon, mérete 19,3x10,8 cm. Címe „Conflictus ad Keormend Anno 1665(?)". Részletes leírását lásd Esterházy Pál emléklapja 1682. a Gyűjtőlapoknál. (*1.77 kép)*
134. **Körmöcbánya 1682/1/a** Mérete 28,0x16,4 cm, címe „Gouldt en Silver mynen in Hongaryen" a kép alatt. Jelzése „*Ian Luyken ind… et sc*". a kép jobb sarka alatt, lapjelzés „Fol. 165" a képen fent, középen. A képen bányászat és fémöntési jelenet, a háttérben egy város képe. In: Brown, Edward: *Naawkeurige en gedenkwaardige reysen. Amsterdam*, 1682. OSZK App. H. 1453. Zavadova 283. **/b.** A könyv 1685. évi és későbbi német nyelvű kiadásaiban a metszet „Hungarische Gold und Silber Bergwerck." címmel, *„Wussin fecit"* jelzéssel és a metszet jobb felső sarka felett „p. 176" lapjelzéssel 28,0x16,2 cm méretben tükörmásolatként jelent meg. *(1.75* és *1.76 kép)*
135. **Kővár 1676/1** Alaprajz, mérete 17,7x13,8 cm, címe „KOWAR / in Transylvania" a bal alsó sarokban, keretben. Lapjelzése „99" a kép jobb felső sarkában. In: Priorato, G. G.: *Continuatione dell'historia di Leopoldo Cesare.* Viennae, 1676. OSZK App. H. 985. *(2.29 kép)*
136. **Lakompak 1670/1** Részletkép az Esterházy-családfán, leírása a Gyűjtőlapoknál. *(1.11 kép)*
137. **Lakompak (1680)/2** Mérete 34,8x23,0 cm. Címe „Das Grafliche Eszterhasische Lusthaus Lackenbach in Ungarn, so Ihro Graflich Gnaden Herrn Grafen Eszterhasy zu gehörig Anno MDCLXVI" a kép alatt, két sorban. A képen sok tornyos kastély-együttes, kerttel, a kastélyhoz vezető híddal. A háttérben dombtetőn egy vár. Esterházy gyűjtemény, Fraknó *(1.4 kép)*
138. **Lánzsér 1670/1** Részletkép az Esterházy-családfán, leírása a Gyűjtőlapoknál. (*1.11 kép)*
139. **Lánzsér (1680)/2** Mérete 33,8x23,3 cm. Címe „Die Grafliche Vestung Landsee in Ungern, so Ihro Graflich Gnaden Herrn Grafen Eszterhasy zugehörig, in Ungarn ligent Anno MDCLXVI" a kép alatt, két sorban. A képen sziklán álló vár, külső cölöp-kerítéssel. A várban hatalmas kerek öregtorony. Esterházy gyűjtemény, Fraknó *(1.3 kép)*
140. **Léka 1670/1** Részletkép az Esterházy-családfán, leírása a Gyűjtőlapoknál. *(1.11 kép)*
141. **Lenti 1670/1** Részletkép az Esterházy-családfán, leírása a Gyűjtőlapoknál. *(1.11 kép)*
142. **Léva 1670/3** Részletkép az Esterházy-családfán, leírása a Gyűjtőlapoknál. *(1.11 kép)*
143. **Léva 1684/1** Mérete 11,0x5,9 cm. Címe „LEWENZ." a képen fent, középen. Lapjelzése „pag. 67" a kép bal felső sarkában. In: J. M. L. *Ungarisches Städt-Büchlein.* Nürnberg, 1684. OSZK App. H. 3096. *(2.129 kép)*
144. **Likava 1676/2** Mérete 17,2x12,2 cm, címe „LIKOVA" a képen fent, középen. Lapjelzése „98" a képen fent, baloldalt. Hegy tetején lévő vár, a hegyoldalon a várba vezető úton egy lovas, három gyalogos és egy kutya. A Zsolnalitva 1676/1 metszet mása. In: Priorato, G. G.: *Continuatione dell'historia di Leopoldo Cesare.* Viennae, 1676. OSZK App. H. 985. *(2.30 kép)*
145. **Likava 1682/1** Részletkép az Esterházy Pál haditetteit bemutató emléklapon, mérete 19,3x10,8 cm. Címe „Comes Paulus Eszterhas Generalis Arce Licava Occupit 1671". Részletes leírását lásd Esterházy Pál emléklapja 1682 a Gyűjtőlapoknál*. (1.77 kép)*
146. **Lipótvár 1673/1/a** Alaprajz, mérete 15,5x16,0 cm. Címe „Leopold stadt" a képen fent, a vár felső sarka a címet megszakítja. Lapjelzése „pag 85" a kép jobb alsó sarkában. Tökéletesen szimmetrikus csillag alakú vár alaprajza, minden további felirat nélkül. In: Brown, Edward: *A brief Account of some Travels in Hungary.* London, 1673. OSZK App. H. 973. **/b.** A metszet átjavított „pag 55" lapszámmal megjelent a könyv 1685. évi kiadásában. OSZK App. H. 1177. *(1.48 kép)*
147. **Lipótvár 1674/1** (1) alaprajz Mérete 14,8x14,8 (5) francia (6) „La Ville de Leopold" a képen fent, középen. Lapjelzése „126" a kép jobb alsó sarka alatt. Tökéletesen szimmetrikus csillag alakú vár alaprajza, minden további felirat nélkül. In: Brown, Edward: *Relation de plusieurs Voayages faits en Hongrie*. Paris, 1674. OSZK App. H. 976. *(1.49 kép)*
148. **Lipótvár (1675)/1** Magyarország térkép keretdísze, felül balról a negyedik kép. Mérete 8,2x5,0 cm. Címe „LEOPLD-STADT:" a részletképen fent, balra. A Johann Hoffman kiadásában megjelent Magyarország térkép (1675) részletes leírását lásd a Gyűjtőlapoknál. *(1.55 kép)*
149. **Lorettom 1667/1** Mérete 25,0x15,0 cm, címe „LAVRETANI IN HVNGARIA CONVENTVS [...] FRANCISCVS DE NADASD [...] JVLIANA ESR(T)ERHASI DE

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 37 06.10.2023 13:42

GALATHA" a kép alatt két sorban. Bartholomeus Kilian metszete, jelzése *„B. Kilian sculp."* a címkeret jobb alsó sarka alatt. Nádasdy Ferenc és felesége, Esterházy Júlia egymás felé forduló mellképe között a háttérben a lorettomi kegytemplom és kolostor képe. In: Romer, Augustinus Maria: *Servitus Mariana.* Viennae, Hacque Antuerpienses, 1667. *(1.6 kép)*

150. **Lorettom 1667/2** Mérete 12,0x17,0 cm, címe „SACRA DOMVS LAVRETANA IN HVNGARIA [...] RVDOLPHO DE STOZING [...] ANNO DNI MDCXLIV." a kép alatt kartuson, három sorban. Bartholomeus Kilian metszete. A kép a templomépítés megkezdését mutatja. Középen felül egy kápolna, felette a Szűz Mária kegykép. In: Romer, Augustinus Maria: *Servitus Mariana.* Viennae, Hacque Antuerpienses, 1667. *(1.7 kép)*
151. **Lőcse 1676/1/a** Fametszet, részletkép címlapmetszeten, mérete kb.9,0x5,5 cm, az egész lap13,4x18,4 cm. Címe „LEUTSCHOVIA" a részletképen fent, szószalagon. Jelzése *„Ion Babei" (?)* a metszet bal alsó sarkában, alig észrevehető. A városkép a metszetcímlapon alul, díszes ovális keretben. A látkép felett két mitológiai alak között a könyv címtáblája. In: *Neubarth Kristóf Új és Ó Kalendároma Mely Szőkő Esztendő Christus születése után való M.DC.LXXVI.* Lőcse, 1676. OSZK RMK I. 1200. Zavadova 316. **/b.** A címlapmetszetbe utólag nyomtatták bele a könyv címét, így azok üresen, nyomtatott könyvcím nélkül is (és a metsző jelzése nélkül is!) forgalomba kerülhettek (lásd Hain, Caspar: Zipscherischer oder Leutschovinische Chronik, Zavadova 317). *(1.54 kép)*
152. **Lőcse én/1** Mérete 7,2x4,8 cm, címe „Leutschau." a képen fent, középen. A képen egy ostromlott város képe. A kép alján és jobb oldalán barokkos keretezés. Feltehetően egy nagyobb metszetlap kivágott része. MNM TKCS T.567. *(1.79 kép)*
153. **Murány 1676/1** Mérete 19,0x13,8 cm, címe „Muran." a képen fent, a vár felett. Lapjelzése „100" a kép bal felső sarkában. A kép közepén lévő hegy tetején egy vár alaprajza felülnézetből. In: Priorato, G. G.: **Continuatione dell'historia di Leopoldo Cesare**. Viennae, 1676. OSZK App. H. 985. *(2.31 kép)*
154. **Nagybiccse 1670/1** Részletkép az Esterházy-családfán, leírása a Gyűjtőlapoknál. *(1.11 kép)*
155. **Nagykálló 1676/1** Mérete 18,3x14,1 cm, címe „KALO" a bal felső sarokban, külön keretben. Lapjelzése „95" a kép jobb felső sarkában. In: Priorato, G. G.: *Continuatione dell'historia di Leopoldo Cesare.* Viennae, 1676. OSZK App. H. 985. *(2.32 kép)*
156. **Nagykanizsa (1675)/1** Magyarország térkép keretdísze. Mérete 1x5,8 cm. Címe „CANISCHA" a részletképen fent, jobboldalt. A Johann Hoffman kiadásában megjelent Magyarország térkép (1675) részletes leírását lásd a Gyűjtőlapoknál. *(1.55 kép)*
157. **Nagykanizsa 1683/1** Részletkép röplap metszeten, mérete 12,3x7,7 cm, az egész metszet 24,6x14,7 cm, az egész röplap 27,9x39,3 cm. Címe „CANISCHA" a részletképen fent középen, szószalagon. A három részletből álló metszeten jobbra felül Nagykanizsa, balra Esztergom (12,3x7,7), alul végig a Párkány melletti csata képe (24,6x7,0). A röplap címe: „Gründliche Beschreibung der Victori und Eroberung Barcan [...] Grantz-Vestung und Statt Gran [...] Contrafait der vestung Canischa." két sorban a kép felett, a kép alatt háromhasábos tudósítás a párkányi csatáról, Esztergom elfoglalásáról és Nagykanizsa ostromáról. A röplap alján „Cöllen, zufinden bey Eberhard Goffart hinder der Minden Brudern." impresszum. Nagykanizsa képén az ötszögletű vár ostromképe. Bibliothéque Nationale de France, Paris. Paas P-3406. *(1.98 kép)*
158. **Nagykanizsa 1684/1** Mérete 10,5x5,7 cm, címe „CANISSA" a képen fent, középen. Lapjelzése „105" a kép jobb felső sarka felett. Jakob Sandrart metszetének (Der Donau Strand, 1664) másolata. In: (Birken, Sigmund): *L'Origine del Danubio. Venetia*, 1684. FSZEK B914/99*. (2.88 kép)*
159. **Nagykanizsa 1684/2** Mérete 10,5x5,9 cm, címe „CANISSA" a képen fent, középen. Lapjelzése „84" a kép jobb felső sarka mellett. Mattioli, Lodovico műve. In: (Birken, Sigmund): *L'Origine del Danubio*. Nürnberg et Bologna, 1684. OSZK App. H. 1092. *(2.89 kép)*
160. **Nagykanizsa 1684/3** Mérete 31,4x16,6, cm. Címe „CANISCHA" a képen fent középen, szószalagon. Jelzése *„zu finden bey Jacob Koppmayer"* a kép jobb alsó sarka alatt. In: Wagner, J. Ch.: *Delineatio Provinciarum Pannoniae [...]* Augsburg, 1684. OSZK 402850. *(2.156 kp)*
161. **Nagykanizsa 1684/4** Mérete 28,6x18,8 cm. Címe nincs., csak üres címtekercs a jobb felső sarokban. Lapjelzése „p:183" a kép bal sarka felett. Mocsár közepén fekvő, törökös jellegű vár ostromképe, ágyúzás, baloldalt lovas hadvezér. In: Im Hof, J. H.: Relatio Historico-Politica. Sulzbach-Nürnberg, 1684. OSZK 221916. A metszet változatlan formában megjelent a *Das Zwar hochmüthig aber gedemüthig Türkisch. Hunds-Gemarr Sz*.n., hn., 1690. App. H. 1414. könyvben. *(2.127 kép)*
162. **Nagykanizsa 1684/5 vacat**
163. **Nagykanizsa 1684/6** Mérete 31,0x18,0 cm, címe „DIE VESTUNG CANISCHA" a képen fent középen, szószalagon. 1-4 jelmagyarázat a kép alatt. Feltehetően a Koppmayer-féle metszet (*Nagykanizsa 1684/3)* korábbi változata. Württembergische Landesbibliothek Stuttgart, Ferdinand F. von Nicolai Sammlung 149 Band/5. Kisari Balla György Térképkincsek Stuttgartban 165. *(2.157 kép)*
164. **Nagyszeben (1675)/1** Magyarország térkép keretdísze, baloldalt felülről a harmadik kép. Mérete 9,9x5,3 cm. Címe „HE RMA NSTAT T" a részletképen fent. A Johann Hoffman kiadásában megjelent Magyarország térkép (1675) részletes leírását lásd a Gyűjtőlapoknál. *(1.55 kép)*
165. **Nagyszombat 1683/1** Részletkép címlapmetszeten, mérete kb. 13,0x3,5 (a részletkép). Jelzése *„Just. v.d. Nypoort delin. et sc: Tyrnau*" a címlapmetszet

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 38 06.10.2023 13:42

alatt, balra. A címlapon felül a magyar szentek mellképei Szűz Máriával, középen koszorúban a kalendárium címe, a metszetlap alján Nagyszombat látképe. In: *Calendarium Tyrnaviense ad annum Christi MDCLXXXIII.* Tyrnaviae, 1683. OSZK RMK II.1530. *(1.81 kép)*

166. **Nagyvárad (1675)/1** Magyarország térkép keretdísze, a jobb szélen alulról a harmadik kép. Mérete 10,0x6,0 cm. Címe „GROSWAR DEIN" a részletkép két felső sarkában. A Johann Hoffman kiadásában megjelent Magyarország térkép (1675) részletes leírását lásd a Gyűjtőlapoknál*. (1.55 kép)*
167. **Nagyvárad 1676/1** Alaprajz, mérete 18,5x14,0 cm., címe „WARADIN" a bal felső sarokban, keretben. Lapjelzése „41" a kép jobb felső sarkában. In: Priorato, G. G.: *Continuatione dell'historia di Leopoldo Cesare*. Viennae, 1676. OSZK App. H. 985. *(2.33 kép)*
168. **Nagyvárad 1683/1/a** Mérete 10,4x14,7 cm, címe „WARADIN" a képen fent középen, szószalagon. Lapjelzése „137" a kép jobb felső sarkában. A kép felett „DE L'EURPOE." könyvcím és „FIGURE LVIII." felirat, valamint „137" lapszám. Hátoldalán Buda francia nyelvű leírása. In: Manesson Mallet, Allain Description de l'Univers […] Paris, 1683. **/b.** A metszet a kép felett „die Stadt Waradin." és „Fig: L." felirattal, üres hátoldallall is megjelent a mű 1685. évi kiadásában. *(2.144 kép)*
169. **Nagyvárad 1684/1** Mérete 22,8x6,1 cm, címe „VARADINO" a képen fent, középen. Lapjelzése „98" a kép jobb felső sarka mellett. Mattioli, Lodovico műve, jelzése *„Mattioli f."* a kép alatt, a jelmagyarázat végén. In: (Birken, Sigmund): *L'Origine del Danubio.* Nürnberg et Bologna, 1684. OSZK App. H. 1092. *(2.90 kép)*
170. **Nagyvárad 1684/2** Mérete 20,8x5,0 cm, címe „VARADINO" a képen fent, középen. Lapjelzése „120" a kép jobb felső sarka felett. Jakob Sandrart metszetének (Der Donau Strand, 1664) másolata. In: (Birken, Sigmund): *L'Origine del Danubio.* Venetia, 1684. FSZEK B914/99. *(2.89 kép)*
171. **Nagyvárad 1684/3** Mérete 18,5x7,5 cm, címe „Gros Wartein" a képen a templomtornyoknál, fent. Lapjelzése „p170" a kép bal sarka felett. In: Im Hof, J. H.: *Relatio Historico-Politica.* Sulzbach-Nürnberg, 1684. OSZK 221916. *(2.124 kép)*
172. **Nógrád 1684/1** Mérete 10,5x5,8 cm, címe „NOVIGRADI." a képen fent, középen. Lapjelzése „89" a kép jobb felső sarka felett. Jakob Sandrart metszetének (Der Donau Strand, 1664) másolata. In: (Birken, Sigmund): *L'Origine del Danubio.* Venetia, 1684. FSZEK B914/99.)*2.91 kép)*
173. **Nógrád 1684/2** Mérete 10,6x6,0 cm, címe „NOVIGRADO" a képen fent, középen. Lapjelzése „71" a kép jobb felső sarka mellett Mattioli, Lodovico műve. In: (Birken, Sigmund): *L'Origine del Danubio.* Nürnbe.rg et Bologna, 1684. OSZK App. H. 1092. *(2.92 kép)*
174. **Nógrád 1684/3** Mérete 31,5x17,8 cm, címe „NOVIGRAD" a képen fent, kissé balra. In: Wagner, J. Ch.: *Delineatio Provinciarum Pannoniae […]* Augsburg, 1684. OSZK 402850. *(2.158 kép)*
175. **Nógrád 1684/4** Mérete 6,2x11,0 cm, címe „NOVIGRAD" a képen fent, középen. Lapjelzése „pag. 101" a kép jobb felső sarkában. In: J. M. L*.: Ungarisches Städt-Büchlein.* Nürnberg, 1684. OSZK App. H. 3096. *(2.138 kép)*
176. **Nógrád 1684/5** Röplapon, más látképekkel közös metszeten. Mérete 15,0x7,5 cm, az egész röplap 33,0x42,5 cm. Címe „NOVIGRAD" a képen fent, középen. A röplapon felül a cím nyolc sorban „Eigentliche Abbildung der vier Haupt=Vestungen Babotscha, Presniz, Waizen […] 27 Junij dieses 1684. Jahrs". A metszeten két sorban felül Babocsa és Berzence (jobbra), alul Vác (balra) és Nógrád látképe. A kép bal oldalán jelentős méretű, fallal kerített város, benne nagy középkori templom. A várostól jobbra hegytetőn vár(?). OSZK Röplap 817/a (a példány csonka). Paas P-3440. *(1.127 kép)*
177. **Ozora 1670/1** Részletkép az Esterházy-családfán, leírása a Gyűjtőlapoknál. *(1.11 kép)*
178. **Pannonhalma (1675)/1** Magyarország térkép keretdísze. Mérete 9,7x6,3 cm. Címe „S. MARTINSBERG" a képen fent. A Johann Hoffman kiadásában megjelent Magyarország térkép (1675) részletes leírását lásd a Gyűjtőlapoknál. *(1.55 kép)*
179. **Pannonhalma (1683)/1** Részletkép Csallóköz térképen, jobbra fent. Mérete 16,0x5,7 cm. Címe „MAR-TINS-BERG" a képen fent, középen. A Sigmund Jakob Hipschmann (Hypschmnn) metszette Csallóköz térkép (1683) részletes leírását lásd a Gyűjtőlapoknál. *(1.86 kép)*
180. **Pannonhalma 1684/1** Mérete 10,6x5,9 cm, címe „S: MARTINO." a képen fent, középen. Lapjelzése „82" a kép jobb felső sarka felett. Jakob Sandrart metszetének (Der Donau Strand, 1664) másolata. In: (Birken, Sigmund): *L'Origine del Danubio.* Venetia, 1684. FSZEK B914/99. *(2.93 kép)*
181. **Pannonhalma 1684/2** Mérete 11,3x6,3 cm, címe „S. MARTINBERG" a képen fent, középen. Lapjelzése „65" a kép jobb felső sarka mellett. Mattioli, Lodovico műve, Jacob Sandrart metszetének tükörképe. In: (Birken, Sigmund): *L'Origine del Danubio.* Nürnberg et Bologna, 1684. OSZ, App. H. 1092. *(2.94 kép)*
182. **Pannonhalma 1684/3** Mérete 32,5x17,8 cm, címe „ST MARTINS BERG / in Nieder Ungarn" a képen fent középen, két sorban. Jelzése *„zu finden bey Jacob Koppmayer"* a jobb alsó sarok alatt. In: Wagner, J. Ch.: *Delineatio Provinciae Pannoniae […]* Augsburg, 1684. OSZK 402850. *(2.159 kép)*
183. **Pápa 1670/1** Részletkép az Esterházy-családfán, leírása a Gyűjtőlapoknál. *(1.11 kép)*
184. **Pápa 1684/1** Mérete 10,6x6,0 cm, címe „PAPA" a képen fent, középen. Lapjelzése „77" a kép jobb felső sarka felett. Jakob Sandrart metszetének (Der

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 39 06.10.2023 13:42

Donau Strand, 1664) másolata. In: (Birken, Sigmund): *L'Origine del Danubio*. Venetia, 1684. FSZEK B914/99. *(2.95 kép)*

185. **Pápa 1684/2** Mérete 10,5x6,0 cm, címe „PAPA" a képen fent, középen. Lapjelzése „60" a kép jobb felső sarka mellett. Mattioli, Lodovico műve, Jacob Sandrart metszetének tükörképe. In: (Birken, Sigmund): *L'Origine del Danubio.* Nürnberg et Bologna, 1684. OSZK App. H. 1092. *(2.96 kép)*
186. **Pápa 1684/3** Mérete 31,0x17,3 cm, címe „PAPA" a képen fent, középen. Jelzése *„bey Jacob Koppm." a* kép alatt jobbra. In: Wagner, J. Ch.: *Delineatio Provinciarum Pannoniae […]* Augsburg, 1684. OSZK 402850*. (2.160 kép)*
187. **Pápa 1684/4** Mérete 11,8x6,2 cm. Címe nincs. Lapjelzése „2" a kép jobb felső sarka felett. A kínzásokat bemutató kép hátterében Pápa látképe. A képen máglyán égő ember, akasztófák, középen egy ember bőrét nyúzzák le. In: *Hungarisch Türckische Chronick.* sz.n., Nürnberg, Loschge, 1684. OSZK App. H. 3057. A könyv 1685. évi kiadásából (App. H. 2705) a kép hiányzik. A metszet előképe a Gottfried-féle krónikában megjelent 14,3x10,0 méretű, kínzásokat bemutató kép. *(2.126 kép)*
188. **Pápa 1684/5** Mérete 11,0x6,0 cm, címe „PAPA" a kép középen, a várudvaron. Lapjelzése „pag. 115" a kép bal felső sarkában. In: J. M. L.: *Ungarisches Städt-Büchlein.* Nürnberg, 1684. OSZK App. H. 3096. *(2.130 kép)*
189. **Pogányszentpéter 1682/1** Részletkép az Esterházy Pál haditetteit bemutató emléklapon, mérete 19,3x10,8 cm. Címe „Victoria ad Pagum Szent Péter Anno 1664". Részletes leírását lásd Esterházy Pál emléklapja 1682 a Gyűjtőlapoknál. *(1.77 kép)*
190. **Pozsony 1670/1** Térképen, mérete 18,5x13,5, az egész térkép 117,0x82,5 cm. Címe „PRESBOVRG" a városképen fent, középen. A városképes Magyarország térkép (N. Berey – H. Jaillot) részletes leírását lásd a Gyűjtőlapoknál*. (1.10 kép)*
191. **Pozsony 1673/1** (2) Címlap metszet, mérete 14,7x18,1 cm. Címe „Pressburger Schul= und Kirchen=Verlust" felül, középen. A címlapmetszet alján balra egy kisebb templom, középen egy nagyobb templom, jobbra egy emeletes épület. Felettük szószalagokon „Ungar. Evangelische KircH.", „Teutsch Evangelische KircH." és „Evangelisches Gymnasium." feliratok. In: (Moller, D. W.) Rimandi, Reinmund: *Pressburger Kirchen und Schulen Verlust* H. n., 1673. a címlapon. OSZK RMK III. 2640. *(1.51 kép)*
192. **Pozsony (1675)/1** Magyarország térkép keretdísze, felül jobbról a harmadik kép. Mérete 11,6x5,0 cm. Címe „PRESBURG." a részletképen jobbra fent, a városkép felett. A Johann Hoffman kiadásában megjelent Magyarország térkép (1675) részletes leírását lásd a Gyűjtőlapoknál. *(1.55 kép)*
193. **Pozsony (1680)/2** Magyarország térkép keretdísze, fent baloldalt. Mérete 26,5x5,2 cm, címe «POSONIENSIS vulgo PRESBVRG» a részletképen fent középen. A Jacobus Bruynel kiadásában megjelent Magyarország térkép (1680) részletes leírását lásd a Gyűjtőlapoknál. *(1.119 kép)*
194. **Pozsony 1681/1** Részlet röplap-metszeten, mérete a metszet 28,7x17,8 cm, az egész röplap 30,0x38,0 cm. Címe „Stadt Pressburg." a részletkép felett. A kép felett a röplap címe hét sorban: „Denkwürdiger Wunder-Bericht Von einem erschröklichen Luft-Gesicht So sich zu Pressburg in Ungarn den 10. Febr. Styl. Nov. Abends um der Sonnen […] ausgesagt worden." A kép alatt az esemény kéthasábos leírása, legalul „Im Jahr Christi 1681." kiadói jelzés. A metszeten a csodás égi jelenségek alatt Pozsony látképe. MNM TKCS T.6171 *(1.61 kép)*
195. **Pozsony 1682/1** Részletkép térképen, mérete 21,1x11,7 cm, az egész térkép 89,0x55,0 cm. G. M. Vischer Magyarország térképének jobb alsó sarkában, keretben. Címe „Die Königliche Haubt Statt PRESBURG" a részletképen. A kép mellett, balra *„Matthias Greischer sculpsit*" jelzés. A térkép készítője: Vischer, Georg Matthias. A térkép címe: Ungaria cum finimitis provinciis antiquitus nunc noviter et aucta edita auctore G: M: VISCHER. ANNO 1682. A képen a cím felett «Erinnerung […]" kezdettel magyarországi várak felsorolása. A térkép létezik üres kartussal és a Pozsony látkép helyen szöveggel is. Szántai AH/II. Vischer1a, Glaser 60. *(1.78 kép)*
196. **Pozsony 1683/1/a** Mérete 10,5x14,1 cm, címe „PRESBOVRG" a képen fent középen, szószalagon. Lapjelzése „141" a kép jobb felső sarkában. A kép felett „DE L'EUROPE: // Figure LX:" felirat, és „141" lapszám a jobb felső sarokban. In: Manesson Mallet, Allain: *Description de l'Univers […]* Paris, 1683. **/b.** A metszet a kép felett „die Stadt Presburg. Fig: LII." felirattal, üres hátoldallal is megjelent a mű 1685. évi kiadása IV. kötetében. *(2.145 és 2.146 kép)*
197. **Pozsony 1683/2** Csallóköz térkép keretdísze a bal felső sarokban. Mérete 18,0x5,4cm. Címe „Presburg overo POSONIO". Arnoldo van Westerhout 1683-ban kiadott Csallóköz térképének részletes leírását lásd a Gyűjtőlapoknál. *(1.117kép)*
198. **Pozsony 1683/3 (a és b lap)** Részlet hadrend metszeten, mérete 194,0x52,0 cm. Címe nincs. A hat lemezről készült metszet az 1683. május 6-án Pozsony mellett tartott császári seregszemle (General Rendez-Vous) hadrendjét mutatja. **/a.** A metszet felső részén balra a háttérben Pozsony távlati képe, neve feltüntetése nélkül. A kép közepén felül Lipót császár ovális mellképe, mellette jobbra-balra egy-egy puttó tart dicsőítő feliratot. Lipót császár képétől jobbra lejjebb a köpcsényi két kastély jól felismerhető rajza „Kitsee" felirattal. A kép jobb oldalán környékbeli települések, a háttérben távoli városok, várak (Győr, Nyitra, Szentmárton, Esztergom) képei szerepelnek nevükkel. A metszet két sarkában hadijelvényekkel ékesített kartuson a „Generalitaet über die Kay. Cavalleria" illetve „Generalitaet über die Kay. Infanteria" fel-

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 40 06.10.2023 13:42

irat. **/b.** a teljes metszet alsó része. Középen alul díszes kartusban Bernhardt von Sehligcron (Schligencron) tábornagy-főszállásmester ajánlása Lipót császárnak. Az ajánlás két oldalán puttók tartotta szókendőkön az esemény nagyon részletes (23 sor) leírása, ami a két metszet közös címének tekinthető: „Aigentliche und Warhaffte Vorstellung der Röm. Kayserl. Mtt. Kriegs Armata, […] General rendez-Vous so in dem Königreich Ungarn nechst der Königlichen HauptStadt Pressburg und der Herrschafft Kitsee den 6 May dises 1683sten Jahrs […] geführt worden." A metszetet először Korabinszky Mátyás ismertette Beschreibung des königl. ungarischen Haupt- Frey- und Krönungstadt Erste Theil Pressburg (Pressburg, 1781) c. könyvében a 17-18. oldalon, leírva annak címét is. Korabinszky közlése óta a Pozsony történetével foglalkozó szakirodalom a metszetet nem említi, példányt abból nem ismert. Az **/a.** és **/b**. változat pontosan összeilleszthető, ezért a két metszetlap egy műnek tekinthető. Hessisches Staatsarchiv Marburg, Wilhelmshöher Kriegskarten HStAM, WHK 6/HStAM, WHK 6/1a. *(1.84 kép)*

199. **Pozsony (1683)/1** Részletkép Csallóköz térképen, balra fent. Mérete 15,7x5,2 cm. Címe „PRESBVRG" a részletképen fent, középen. A Sigmund Jakob Hipschmann (Hypschmnn) metszette Csallóköz térkép (1683) részletes leírását lásd a Gyűjtőlapoknál. *(1.86 kép)*
200. **Pozsony 1684/1** Mérete 10,6x5,9 cm, címe „POSSONIO" a képen fent, középen. Lapjelzése „54" a kép jobb felső sarka mellett. Mattioli, Lodovico műve, jelzése *„Mattioli f."* a kép alatt, a jelmagyarázat végén. In: (Birken, Sigmund): *L'Origine del Danubio*. Nürnberg et Bologna, 1684. OSZK App. H. 1092*. (2.98 kép)*
201. **Pozsony 1684/2** Mérete 10,5X5,8 cm, címe „POSSONIO" a képen fent, középen. Lapjelzése „71" a kép jobb felső sarka felett. Jakob Sandrart metszetének (Der Donau Strand, 1664) másolata. In: (Birken, Sigmund*): L'Origine del Danubio*. Venetia, 1684. FSZEK B914/99. *(2.97 kép)*
202. **Pozsony 1684/3** Mérete 32,3x17,8 cm, címe „PRESBVRG." a képen fent, középen. In: Wagner, J. Ch.: *Delineatio Provinciarum Pannoniae […] Augsburg*, 1684. OSZK 402850*. (2.161 kép)*
203. **Pozsony lappangó/1/1681** Alaprajz, mérete folio. Címe „Eigentliche Grund Riss […] Pressburg […] übergibt […] Georg Rosbeütner Steinmetz 1681. Jelzése *„Maurit: „Lang sculp."* Lantos 28. jegyzék 3495.
204. **Putnok 1677/1** Mérete 29,5x20,7 cm, címe „Prospect des Granitz -Haus Puttnok in Ober Hun= / garn, von Mitternacht gegen Mittag, A° 1667" a képen felül, két sorban. Jelzése *„L.G. Ssicha Ing. Delin."* a jobb alsó sarokban. In: *Theatrum Europaeum* Vol. X. Frankfurt a.M.. Merian, 1677. *(1.56 kép)*
205. **Rapos 1670/1** Részletkép az Esterházy-családfán, leírása a Gyűjtőlapoknál. *(1.11 kép)*
206. **Ricsó 1670/1** Részletkép az Esterházy-családfán, leírása a Gyűjtőlapoknál*. (1.11 kép)*
207. **Rozgony 1670/1** Részletkép az Esterházy-családfán, leírása a Gyűjtőlapoknál. *(1.11 kép)*
208. **Savnik 1670/1** Szövegközti, hátoldalán szöveg, mérete 13,1x10,4 cm. Címe „Schloss Schaweneck" a képen fent, középen. Járay Mihály metszete, jelzése *„Mi Jaray scu: Bartp:"* a képen balra, alul. In: Klesch, Daniel: *In Nahmen Jesu! Historische Bericht oder Kurtze Bericht […] Ceremonien […] neu-erbauten Schloss-Kirchen zu Schaweneck […]* Barthfeld, 1670. 26. oldal. RMK II.1227. Zavadova 479. *(1.8 kép)*
209. **Segesd 1682/1** Részletkép az Esterházy Pál haditetteit bemutató emléklapon, mérete 19,3x10,8 cm. Címe „Comes Paulus Eszterhas Arcem Segest Capit. Anno 1664". Részletes leírását lásd Esterházy Pál emléklapja 1682. a Gyűjtőlapoknál. *(1.77 kép)*
210. **Selmecbánya 1676/1** Mérete 25,0x13,9 cm. Címe „SCHEMIZ" a képen fent középen, szószalagon. Lapjelzése „160" a kép jobb felső sarkában. A kép bal felső sarkában hegycsúcson vár, sok toronnyal. In: Priorato, G. G.: *Continuatione dell'historia di Leopoldo Cesare*. Viennae, 1676. OSZK App. H. 985*. (2.34 kép)*
211. **Sempte 1670/1** Részletkép az Esterházy-családfán, leírása a Gyűjtőlapoknál. *(1.11 kép)*
212. **Sempte (1680)/1** Mérete 33,4x23,0 cm, címe «Die Grafliche Eszterhaszische Vestung Schentau in Ungern, so Ihro Graflich Gnaden Eszterhasy zugehörig ANNO MDCLXVI" a kép alatt, két sorban. A kép előterében egy település, mögötte tó közepén egy kastély. A kép jobb oldalán egy széles út kanyarog. MNM TKCS 91.33. *(1.5 kép)*
213. **Simontornya 1670/1** Részletkép az Esterházy-családfán, leírása a Gyűjtőlapoknál. *(1.11 kép)*
214. **Sopron 1673/1** Címlapmetszet, mérete 9,3 x 8,8 cm. Melchior Küssel munkája, jelzése *„M. Küssel sc*" a metszet bal alsó sarkában. Címe **„**Oedenburgisches Frühe Gebett" a metszeten középen. Egyes vélemények szerint a metszet jobb oldalán lévő, 17. századi kinézetű templom a soproni evangélikus templom képe. Ez ellentmond a könyv első oldalán közölt címlapmetszet magyarázattal. In: *Tägliches Früeh-Gebet mit schönen auserlesenen Geistlichen Liedern/ Der Evangelischen Kirche zu Oedenburg/ In Nieder-Ungarn"* [S.l.] 1673. Niedersächsische Staats- und Universitätsbibliothek *Göttingen* Signatur *8 H E RIT I, 12485. (1.50 kép)*
215. **Sopron 1681/1** Mérete 51,8x21,0 cm, címe „16 Eodenburg in Nieder Ungarn 81" a képen fent középen, szószalagon. Daniel Suttinger rajza, jelzése *„Daniel Suttinger Ing Del:" a* kép bal alsó sarkában húzódó úton. A l átkép alatt külön keretben latin nyelvű dicsőítő felirat három hasábban az 1681.

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 41 06.10.2023 13:42

évi országgyűlés és a királynő koronázása alkalmából, Sopron városának ajánlva. Nyugati nézet, az előtérben végighúzódik a külső és belső várfal. Sopron, Liszt Ferenc Múzeum. *(1.70 kép)*

216. **Surány 1683/1** Mérete 39,6x27,0 cm, címe „Delineatio Praesidii Turcici Suran vocati […] Paulus Esterhas […] die 4 Junii 1683 […] occupavit." hét sorban, a kép jobb oldalán, díszes kartuson, felül. Térképszerű ábrázolás, amelyen Surány egy négyszög alakú, palánkkal körülvett település, a település négy sarkán füles-bástyákkal. A kép bal felső sarkában Eszterházy Pál hadiékítményekkel díszített arcképe, alatta üres, szöveg nélküli díszkeret. Az Esterházy arckép Johann Jakob Hoffmann 1681-ben készített Eszterházy arcképének másolata., a próbalevonatnak tekinthető metszet is az ő műve lehet. Zágráb, Valvasor Collection VZ VI,110*. (1.85 kép)*
217. **Szádvár 1670/1** Részletkép az Esterházy-családfán, leírása a Gyűjtőlapoknál. *(1.11 kép)*
218. **Szamosújvár (1675)/1** Magyarország térkép keretdísze, baloldalt felülről a második kép. Mérete 9,7x6,6 cm. Címe „SAMOS VI / VAR" a részletképen a várudvaron. A Johann Hoffman kiadásában megjelent Magyarország térkép (1675) részletes leírását lásd a Gyűjtőlapoknál*. (1.55 kép)*
219. **Szamosújvár 1676/1** Alaprajz, mérete 18,0x13,8 cm, címe „SAMOSCH UY-WAR / in Transiluania" a bal felső sarokban, keretben. Lapjelzése „168" a kép bal felső sarkában. In: Priorato, G. G.: *Continuatione dell'historia di Leopoldo Cesare.* Viennae, 1676. OSZK App. H. 985. *(2.35 kép)*
220. **Szatmár (1675)/1** Magyarország térkép keretdísze, felül balról a harmadik kép. Mérete 8,2x5,3 cm. Címe „ZACK MAR" a részletképen felül. A Johann Hoffman kiadásában megjelent Magyarország térkép (1675) részletes leírását lásd a Gyűjtőlapoknál. *(1.55 kép)*
221. **Szatmár 1676/1** Alaprajz, mérete 18,5x13,8 cm, címe nincs. Lapjelzése „94" a kép jobb felső sarkában. A-E jelmagyarázat a bal felső sarokban, keretben, köztük „A = zattmar". In: Priorato, G. G.: *Continuatione dell'historia di Leopoldo Cesare.* Viennae, 1676. OSZK App. H. 985. *(2.36 kép)*
222. **Szatmár (1685)/1** Mérete 17,5x9,8 cm. Címe „ZATMAR / in Ober Hungern" a képen fent, két sorban. A képen az 1672. márciusi csodás égi jelenség leírása és ábrázolása. In: Cím nélküli 43 lapos metszet-kolligátum (1685). 26. lap. A metszet-kolligátumot az egyes példányok első lapján lévő Bécs metszeten megjelenő jelzés szerint Paulus Fürst jelentette meg Nürnbergben. OSZK App. M. 1038 *(1.37 kép)*
223. **Székesfehérvár (1675)/1** Magyarország térkép keretdísze. Mérete 9,7x6,6 cm. Címe „STUHL WEISSENBURG" a részletképen fent. A Johann Hoffman kiadásában megjelent Magyarország térkép (1675) részletes leírását lásd a Gyűjtőlapoknál*. (1.55 kép)*
224. **Székesfehérvár 1684/1** Mérete 20,7x5,9 cm, címe „ALBA REGALE." a képen fent, középen. Lapjelzése „99" a kép jobb felső sarka felett. Jakob Sandrart metszetének (Der Donau Strand, 1664) másolata. In: (Birken, Sigmund): *L'Origine del Danubio.* Venetia, 1684. FSZEK B914/99*. (2.99 kép)*
225. **Székesfehérvár 1684/2** Mérete 23,0x5,9 cm, címe „ALBA REALE" a képen fent, középen. Lapjelzése „79" a kép jobb felső sarka mellett. Mattioli, Lodovico műve, jelzése *„Mattioli f."* a kép alatt, a jelmagyarázat végén. In: (Birken, Sigmund): *L'Origine del Danubio*. Nürnberg et Bologna, 1684. OSZK App. H. 1092. *(2.100 kép)*
226. **Székesfehérvár 1684/3** Mérete 30,6x16,6 cm, címe „STVLWEISSENBVRG." a képen fent, középen. In: Wagner, J. Ch.: *Delineatio Provinciarum Pannoniae […]* Augsburg, 1684. OSZK 402850. *(2.162 kép)*
227. **Székesfehérvár 1684/4** Mérete 18,2x7,1 cm, címe „Stülweisenburg." a képen fent, középen. Lapjelzése „p:51" a kép bal felső sarka felett. A „patkó típusú" kép. In: Im Hof, J. H.: *Relatio Historico-Politica.* Sulzbach-Nürnberg, 184. OSZK 221916. *(2.125 kép)*
228. **Szigetvár 1683/1** Röplapon, mérete 22,0x 15,0 cm, az egász röplap 32,x43,0 cm. A kép felett négysoros röplap cím: „Gründlicher und warhafftiger Bericht welcher gestalt die Türckis: Haupt-Vestung Zigeth […] April 1683." A kép alatt kéthasábos leírás a Szigetváron 1683. áprilisában történt robbantásról, a végén „Gedruckt im Jahr 1683" impresszummal A képen Szigetvár képzeletbeli ábrázolása, felülnézetben. Paas P-3296. *(1.83 kép)*
229. **Szigetvár 1684/1** Mérete 10,4x5,9 cm. Címe „SIGHETO." a képen fent, középen. Lapjelzése „107" a kép bal felső sarka mellett. Jakob Sandrart metszetének (Der Donau Strand, 1664) másolata. In: (Birken, Sigmund): *L'Origine del Danubio.* Venetia, 1684. FSZEK B914/99*. (2.101 kép)*
230. **Szigetvár 1684/2** Mérete 10,4x5,9 cm, címe „SIGHETO" a képen fent, középen. Lapjelzése „87" a kép jobb felső sarka mellett. Mattioli, Lodovico műve. In: (Birken, Sigmund): *L'Origine del Danubio.* Nürnberg et Bologna, 1684. OSZK App. H. 1092. *(2.102 kép)*
231. **Szigetvár 1684/3** Mérete 11,0x6,0 cm, címe „ZIGETH" a képen fent, középen. Lapjelzése „pag. 169" a kép bal felső sarkában. In: J. M. L.: *Ungarisches Städt-Büchlein.* Nürnberg, 1684. OSZK App. H. 3096. *(2.131 kép)*
232. **Szigetvár 1685/5** Szövegközti, hátoldalán szöveg. Mérete 15,0x8,3 cm, címe „SIGETH" a képen fent, középen. A kép felett „Sigeth" és két sor könyvszöveg. Szolnok képével egy lapon, felül. In: Wagner, J. Ch.: *Delineatio Provinciarum Pannoniae […] Anderer Theil* Augsburg, 1685. 147. OSZK 163736. *(2.169 kép)*
233. **Szobotist 1670/1** Részletkép az Esterházy-családfán, leírása a Gyűjtőlapoknál. *(1.11 kép)*
234. **Szolnok 1684/1** Mérete 10,6x5,9 cm, címe „ZOLNOK" a képen fent, középen. Lapjelzése „97" a kép jobb felső sarka mellett. Mattioli, Lodovico műve.

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 42 06.10.2023 13:42

In: (Birken, Sigmund): *L'Origine del Danubio.* Nürnberg et Bologna, 1684. OSZK App. H. 1092. *(2.104 kép)*

235. **Szolnok 1684/2** Mérete 10,5x5,9 cm, címe „ZOLNOK." a képen fent, középen. Lapjelzése „119" a kép jobb felső sarka felett. Jakob Sandrart metszetének (Der Donau Strand, 1664) másolata. In: (Birken, Sigmund): *L'Origine del Danubio*. Venetia, 1684. FSZEK B914/99. *(2.103 kép)*
236. **Szolnok 1684/3** Mérete 11,1x6,0 cm, címe „SOLNOCK" a képen fent, középen. Lapjelzése „pag. 176" a kép bal felső sarkában. In: J. M. L.: *Ungarisches Städt-Büchlein.* Nürnberg, 1684. OSZK App. H. 3096*. (2.132 kép)*
237. **Szolnok 1684/4/a** Mérete 9,3x14,6 cm, címe „ZOLNOCK" a bal felső sarokban, tekercsen. Lapjelzése „323" a kép jobb felső sarkában. A kép felett „OU L'ART DE LA GUERRE 323" felirat, a kép alatt „x 2" számjelzés van. van. A hátoldalon (324. oldal) szöveg. In: Manesson Mallet, Allain: *Les travaux de Mars, ou L'art de la Guerre […]* III. kötet Paris, 1684. **/b.** Egyes kiadásokban a metszet felett „FIGURE CXVI" felirat látható, a metszet alatt pedig „Xii" jelölés van. A könyv több kiadásban (köztük németül) is megjelent. *(2.147 kép)*
238. **Szolnok 1685/3** Szövegközti, hátoldalán szöveg. Mérete 14,8x8,0 cm, címe „ZOLNOC" a képen fent, középen. A kép felett egy soros könyvszöveg, benne „Zollnok", gót betűkkel, a kép alatt pedig öt sor szöveg. Szigetvár képével egy lapon, alul. In: Wagner, J. Ch.: *Delineatio Provinciarum Pannoniae […] Anderer Theil* Augsburg, 1685. OSZK 16736. *(2.169 kép)*
239. **Sztrecsnó 1670/1** Részletkép az Esterházy-családfán, leírása a Gyűjtőlapoknál. *(1.11 kép)*
240. **Sztrecsnó 1676/1** Mérete 13,1x18,2 cm, címe „STREZIN" a képen fent, középen. Lapjelzése „175" a képen fent balra, a cím felett. In: Priorato, G. G.: *Continuatione dell'historia di Leopoldo Cesare.* Viennae, 1676. OSZK App. H. 985. *(2.38 kép)*
241. **Sztrecsnó 1676/2** Mérete 18,5x13,0 cm, címe „STREZIN / Dall altre parte" a képen fent, középen. Lapjelzése „175" a képen fent, baloldalt. In: Priorato, G. G.: *Continuatione dell'historia di Leopoldo Cesare*. Viennae, 1676. OSZK App. H. 985. *(2.39 kép)*
242. **Tamási 1670/1** Részletkép az Esterházy-családfán, leírása a Gyűjtőlapoknál. *(1.11 kép)*
243. **Tata 1670/1** Részletkép az Esterházy-családfán, leírása a Gyűjtőlapoknál. *(1.11 kép)*
244. **Tata (1683)/1** Részletkép Csallóköz térképen, balra lent. Mérete 13,0x5,8 cm. Címe „DOTIS" a részletképen fent, jobbra. A Sigmund Jakob Hipschmann (Hypschmnn) metszette Csallóköz térkép (1683) részletes leírását lásd a Gyűjtőlapoknál. *(1.86 kép)*
245. **Tata 1684/1** Mérete 10,6x6,0 cm, címe „TOTIS" a képen fent, középen. Lapjelzése „63" a kép jobb felső sarka mellett. Mattioli, Lodovico műve. In: (Birken, Sigmund): *L'Origine del Danubio.* Nürnberg et Bologna, 1684. OSZK App. H. 1092. *(2.106 kép)*
246. **Tata 1684/2** Mérete 10,7x6,0 cm, címe „TOTIS" a képen fent, középen. Lapjelzése „81" a kép jobb felső sarka felett. Jakob Sandrart metszetének (Der Donau Strand, 1664) másolata. In: (Birken, Sigmund): *L'Origine del Danubio.* Venetia, 1684. FSZEK B914/99. *(2.105 kép)*
247. **Tata 1684/3** Mérete 30,9x17,3 cm, címe „DOTIS." a képen fent, középen. Jelzése *„bey Jacob Kopp."* a kép alatt jobbra. In: Wagner, J. Ch.: *Delineatio Provinciarum Pannoniae […]* Augsburg, 1684. OSZK 402850. *(2.163 kép)*
248. **Tata 1684/4** Mérete 11,2x6,2 cm, címe „Tottis." a képen fent, középen. Lapjelzése „pag. 33." a kép bal felső sarkában. In: J. M. L.*: Ungarisches Städt-Büchlein. Nürnberg*, 1684. OSZK App. H. 3096. *(2.133 kép)*
249. **Temesvár (1675)/1** Magyarország térkép keretdísze, a jobb alsó sarokban. Mérete 9,7x5,8 cm. Címe „TEMESWAR." a részletképen fent, jobbra. A Johann Hoffman kiadásában megjelent Magyarország térkép (1675) részletes leírását lásd a Gyűjtőlapoknál. *(1.55 kép)*
250. **Temesvár 1684/1** Mérete 10,3x6,0 cm, címe „TEMISVAR" a képen fent, középen. Lapjelzése „105" a kép jobb felső sarka mellett. Mattioli, Lodovico műve. In: (Birken, Sigmund): *L'Origine del Danubio.* Nürnberg et Bologna, 1684. OSZK App. H. 1092. *(2.108 kép)*
251. **Temesvár 1684/2** Mérete 10,2x5,8 cm, címe „TEMESVAR" a képen fent, középen. Lapjelzése „129" a kép jobb felső sarka felett. Jakob Sandrart metszetének (Der Donau Strand, 1664) msolata. In: (Birken, Sigmund): *L'Origine del Danubio.* Venetia, 1684. FSZEK B914/99*. (2.107 kép)*
252. **Temesvár 1685/7** Mérete 31,3x17,5 cm, címe „TEMESWAR" a képen fent, középen. In: Wagner, J. Ch.: *Delineatio Provinciarum Pannoniae […] Anderer Theil* Augsburg, 1685. OSZK 163736. *(2.164 kép)*
253. **Teplice 1670/1** Részletkép az Esterházy-családfán, leírása a Gyűjtőlapoknál. *(1.11 kép)*
254. **Tokaj 1676/1** Mérete 18,5x13,9 cm, címe nincs. Lapjelzése „30" a kép jobb felső sarkában. A-F jelmagyarázat a bal felső sarokban, külön keretben, köztük „A = Tokaij". In: Priorato, G. G.: Continuat*ione dell'historia di Leopoldo Cesare.* Viennae, 1676. OSZK App. H. 985*. (2.37 kép)*
255. **Tokaj 1677/1** Mérete 35,0x21,8 cm, címe „Prospect der Statt Tockay sampt den wein gebürge" a képen felül, baloldalt. Három ábrázolás egy lapon: felül alaprajz és keresztmetszet, alul látkép. In: *Theatrum Europaeum* Vol. X. Frankfurt a.M.. Merian, 1677*. (1.57 kép)*
256. **Tokaj 1684/1** Mérete 10,5x6,1 cm, címe „TOKAY" a képen fent középen, nagyon kicsi betűkkel. Lapjelzése „91" a kép jobb felső sarka mellett. Mattioli, Lodovico műve. In: (Birken, Sigmund): *L'Origine del Danubio.* Nürnberg et Bologna, 1684. OSZK App. H. 1092. *(2.110 kép)*

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 43 06.10.2023 13:42

257. **Tokaj 1684/2** Mérete 10,4x5,9 cm, címe „TOKAY” a képen fent, középen. Lapjelzése „112” a kép jobb felső sarka felett. Jakob Sandrart metszetének (Der Donau Strand, 1664) másolata. In: (Birken, Sigmund): *L'Origine del Danubio.* Venetia, 1684. FSZEK B914/99. *(2.109 kép)*
258. **Tokaj 1684/3** Mérete 31,0x17,2 cm, címe „TOKAY” a képen fent, középen. Jelzése *„Jacob Kopp”* a kép jobb alsó sarka alatt. In: Wagner, J. Ch.: *Delineatio Provinciarum Pannoniae [...]* Augsburg, 1684. OSZK 402850. *(2.165 kép)*
259. **Tokaj 1684/4** Mérete 11,0x6,0 cm, címe „TOCKAY” a képen fent, középen. Lapjelzése „pag. 150” a kép bal felső sarkában. In: J. M. L.: *Ungarisches Städt-Büchlein*. Nürnberg, 1684. OSZK App. H. 3096. *(2.134 kép)*
260. **Törökkoppány 1670/1** Részletkép az Esterházy-családfán, leírása a Gyűjtőlapoknál. *(1.11 kép)*
261. **Trencsén 1676/1** Mérete 19,6x15,2 cm, címe „Trincino della porte delle / Poggio.” a képen fent középen, a vár felett. Lapjelzése „25” a kép jobb felső sarkában. In: Priorato, G. G.: *Continuatione dell'historia di Leopoldo Cesare.* Viennae, 1676. OSZK App. H. 985. *(2.40 kép)*
262. **Trencsén 1676/2** Mérete 20,6x15,4 cm, címe „Gununo” a képen fent középen, a vár felett. Lapjelzése „168” a kép bal felső sarkában. In: Priorato, G. G.: *Continuatione dell'historia di Leopoldo Cesare.* Viennae, 1676. OSZK App. H. 985. *(2.41 kép)*
263. **Trencsén 1676/3** Mérete 19,5x14,9 cm, címe „Gununo” a képen fent középen, a felhők alatt. Lapjelzése „167” a kép jobb felső sarkában. In: Priorato, G. G.: *Continuatione dell'historia di Leopoldo Cesare.* Viennae, 1676. OSZK App. H. 985. *(2.42 kép)*
264. **Trencsén 1676/4** Alaprajz, mérete 14,0x10,8 cm, címe „TRINCINO.” bal oldalon, a jelmagyarázat keretében legfelül. Lapjelzése „24” a kép jobb felső sarkában. A Vág folyó partján, hegytetőn lévő vár rendkívül részletes alaprajza. In: Priorato, G. G.: *Continuatione dell'historia di Leopoldo Cesare.* Viennae, 1676. OSZK App. H. 985. *(2.43 kép)*
265. **Ugod 1670/1** Részletkép az Esterházy-családfán, leírása a Gyűjtőlapoknál. *(1.11 kép)*
266. **Vác 1684/1** Mérete 10,5x6,0 cm, címe „VACIA” a képen fent, középen. Lapjelzése „72” a kép jobb felső sarka mellett. Mattioli, Lodovico műve. In: (Birken, Sigmund): *L'Origine del Danubio*. Nürnberg et Bologna, 1684. OSZK App. H. 1092. *(2.112 kép)*
267. **Vác 1684/2** Mérete 10,4x5,7 cm, címe „VACIA” a képen fent, középen. Lapjelzése „91” a kép jobb felső sarka felett. Jakob Sandrart metszetének (Der Donau Strand, 1664) másolata. In: (Birken, Sigmund): *L'Origine del Danubio*. Venetia, 1684. FSZEK B914/99. *(2.111 kép)*
268. **Vác 1684/3** Mérete 32,1x17,8 cm, címe „WEITZEN” a képen fent, középen. In: Wagner, J. Ch.: Delineatio Provinciarum Pannoniae [...] Augsburg, 1684. OSZK 402850. *(2.165 kép)*
269. **Vác 1684/4** Mérete 11,0x6,1 cm, címe „WAIZEN.” a képen fent, középen. Lapjelzése „pag. 157” a kép jobb felső sarkában. In: J. M. L.: Ungarisches Städt-Büchlein. Nürnberg, 1684. OSZK App. H. 3096. *(2.135 kép)*
270. **Vác 1684/5/a** Mérete 30,3x23,2 cm, címe „Schlacht bey Weitzen” a képen fent, kissé jobbra, szószalagon. Lapjelzése „N. 32” a kép jobb felső sarkában. Jelmagyarázat a bal felső sarokban, tekercsen, a „Beschreibung der Stadt Ofen und Pest” felirat alatt. In: Francus, Jacobus: *Relationes Historicae Semestris Autumnalis Continuatio oder Warhaftige Beschreibung [...]* Frankfurt a.M., 1684. MNM TKCS T.1003. A metszet létezik lapszám nélkül is MNM TKCS T.1002. *(1.126 kép)*
271. **Vác 1684/6** Röplapon, más látképekkel közös metszeten. Mérete 15,0x7,5 cm, az egész röplap 33,0x42,5 cm. Címe „WEITZEN” a képen fent, középen. A röplapon felül a cím nyolc sorban „Eigentliche Abbildung der vier Haupt=Vestungen Babotscha, Presniz, Waizen [...] 27 Junij dieses 1684. Jahrs”. A metszeten két sorban felül Babocsa és Berzence, alul Vác (balrat) és Nógrád látképe. A képek alatt történeti leírás két hasábban. A képen jobbra a vízzel körülvett vár, balra a hegyre felhúzódó város. OSZK Röplap 817/a (a példány csonka). Paas P-3440. *(1.127 kép)*
272. **Vác 1684/7** Mérete 26,2x16,0 (a kép alatti leírás nélkül) cm, címe „STATT WAITZEN.” a képen fent, középen. A kép alatt történeti leírás kalligrafikus írással az 1684 évi eseményekről 8 sorban. Kinézete hasonló a Visegrád 1684/4 metszethez. MNM TKCS T.6611. *(1.123 kép)*
273. **Vác 1685/5** Mérete 34,0x26,6 cm, címe „SCHLACHT BEY WEIZEN” a képen fent, középen. A kép bal alsó sarkában városkép. In: Wagner, J. Ch.: *Delineatio Provinciarum Pannoniae [...] Anderer Theil* Augsburg, 1685. OSZK 163736. *(1.126 kép)*
274. **Vác 1685/7** Más metszettel közös lapon, mérete 15,0x9,0 cm, az egész metszet 31,1x19,5 cm. Címe „WEIZEN” a képen fent, középen. Buda és Visegrád képével közös lapon, felül jobb oldalt. baloldalt. In: *Türcken Krieg und Christen Sieg [...] Erster Theil [...] Continuation [...]* Sz.n., Hamburg /Heuss, Heinrich/, 1685. MNM TKCS T.7090. Rózsa 5c. A metszet már 1684-ben megjelent az „Eigentliche Abbildung und Beschreibung der Stadte Vicegrad, Weitzen, Pest und Ofen [...]” című (Hamburg, Heinrich Heuss kiadása) röplapon is. *(1.128 kép)*
275. **Vác 1696/2/a** Más metszettel közös lapon, mérete 19,4x16,0 cm, az egész metszet 19,4x32,3 cm. Címe nincs. Jelzése *„J. Joseph Waldtman del:”* baloldalt, *„J. Ulrich Kraus scul*” jobboldalt, az alsó kép, a Hamzsabégi csata képe alatt. Lapjelzés „fig 1a” a képen fent középen. Vác látképe Visegrád ostromképén a háttérben baloldalt. A Hamzsabégi csata képével egy lapon, felül. In: *Admirables Efectos [...] de Leopoldo Primero [...]* Sz.n., Milano, 1696. és 1714. III. kötet OSZK App. H. 3079. **/b.** Az 1716. és 1735. évi, Amberesban megje-

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 44 06.10.2023 13:42

lent spanyol nyelvű kiadásban csak *„P. B. Bouttats”* jelzés látható a metszet jobb sarkában*. (1.129 kép)*

276. **Vágbeszterce 1676/1** Mérete 18,7x13,7 cm, címe „BISTRIZZA” a képen fent, középen. Lapjelzése „175” a képen fent, baloldalt. Folyóparti hegy tetején vár, a hegy lábánál balra és jobbra épületek, a folyón „VAGVS FLVVIVS” felirat. In: Priorato, G. G.: *Continuatione dell'historia di Leopoldo Cesare*. Viennae, 1676. 1 OSZK App. H. 985. *(2.44 kép)*
277. **Varannó 1670/1** Részletkép az Esterházy-családfán, leírása a Gyűjtőlapoknál. *(1.11 kép)*
278. **Várgesztes 1670/1** Részletkép az Esterházy-családfán, leírása a Gyűjtőlapoknál. *(1.11 kép)*
279. **Várpalota 1684/1** Mérete 10,6x6,0 cm, címe „PALOTA” a képen fent, középen. Lapjelzése „66” a kép jobb felső sarka mellett. Mattioli, Lodovico műve. In: (Birken, Sigmund): *L'Origine del Danubio.* Nürnberg et Bologna, 1684. OSZK App. H. 1092. *(2.114 kép)*
280. **Várpalota 1684/2** Mérete 10,6x6,0 cm, címe „PALOTA” a képen fent, középen. Lapjelzése „83” a kép jobb felső sarka felett. Jakob Sandrart metszetének (Der Donau Strand, 1664) másolata. In: (Birken, Sigmund): *L'Origine del Danubio.* Venetia, 1684. FSZEK B914/99. *(2.113 kép)*
281. **Várpalota 1684/3** Mérete 11,0x6,0 cm, címe „PALOTTA.” a képen fent, középen. Lapjelzése „pag. 114” a kép bal felső sarkában. In: J. M. L.: *Ungarisches Städt-Büchlein.* Nürnberg, 1684. OSZK App. H. 3096*. (2.136 kép)*
282. **Végles 1670/1** Részletkép az Esterházy-családfán, leírása a Gyűjtőlapoknál. *(1.11 kép)*
283. **Veszprém 1684/1** Mérete 10,5x6,0 cm, címe „VESPERINO” a képen fent, középen. Lapjelzése „78” a kép jobb felső sarka mellett. Mattioli, Lodovico műve. In: (Birken, Sigmund*): L'Origine del Danubio.* Nürnberg et Bologna, 1684. OSZK App. H. 1092. *(2.116 kép)*
284. **Veszprém 1684/2** Mérete 10,5x5,9 cm, címe „VESPERINO” a képen fent, középen. Lapjelzése „97” a kép jobb felső sarka felett. Jakob Sandrart metszetének (Der Donau Strand, 1664) másolata. In: (Birken, Sigmund): *L'Origine del Danubio.* Venetia, 1684. FSZEK B914/99*. (2.115 kép)*
285. **Visegrád 1684/1** Mérete 10,5x5,0 cm, címe „VICEGRADO” a képen fent, középen. Lapjelzése „71” a kép jobb felső sarka mellett. Mattioli, Lodovico műve. In: (Birken, Sigmund): *L'Origine del Danubio.* Nürnberg et Bologna, 1684. OSZK App. H. 1092. *(2.118 kép)*
286. **Visegrád 1684/**2 Mérete 10,4x5,9cm, címe „VICEGRADI.” a képen fent, középen. Lapjelzése „90” a kép jobb felső sarka felett. Jakob Sandrart metszetének (Der Donau Strand, 1664) másolata. In: (Birken, Sigmund): *L'Origine del Danubio. Venetia*, 1684. FSZEK B914/99. *(2.117 kép)*
287. **Visegrád 1684/3** Mérete 11,2x6,0 cm, címe „VICEGRAD” és „PlindenBurg” a képen fent baloldalt, illetve a jobb felső sarokban. Lapjelzése „pag155” a kép bal felső sarkában. In: J. M. L.: *Ungarisches Städt-Büchlein.* Nürnberg, 1684. OSZK App. H. 3096. *(2.137 kép)*
288. **Visegrád 1684/4** Mérete 26,6x15,7 (a kép alatti leírás nélkül) cm, címe „Wahre abcontrafet, vnd beschreibung der Statt vnd vöstung Vicegrad oder blindenburg in vngeren” és „VICEGRAD.” a kép felett, végigfutó külön keretben, illetve a kép bal felső sarkában. A kép alatt kalligrafikus jellegű „In dieser Statt […]” kezdetű nyolc soros történeti leírás az 1684. évi eseményekről. Kinézése hasonlít a Vác 1684/7 metszethez. MNM TKCS T.6652*. (1.122 kép)*
289. **Visegrád 1684/5** Röplapon. mérete 30,4x17,9 cm, az egész röplap 31,3x39,8 cm. Címe nincs. A röplap címe: „Preisswürdige Siegs=Progressen der Christen […] Hungarischen vestung Vicegrad […] 16. Junii dieses isslauffenden 1684. […] accuraten Kupffers vorgestellet und dem Curieusen Leser wolmeinend mitgetheilet.” a kép felett öt sorban, alatta négysoros vers. A kép alatt háromhasábos röplap szöveg, a végén A-L jelmagyarázat. Az egész röplap díszes keretbe foglalva. Nincs impresszum. Ostrom kép, a várból ágyúk tüzelnek, a hegy lábánál a település lángokban áll, a bal alsó sarokban a Dunán hadigálya. A röplap metszete „Vicegrad” címmel kiegészítve több könyvben is megjelent Nürnbergben, például Visegrád 1685/8. Ezért feltételezzük, hogy a röplap Nürnbergben, Leonhard Loschge kiadásában jelent meg. GW Halle, UB, AB 44 13/i 9 (22). Paas P-3435. *(1.120 kép)*
290. **Visegrád 1685/5** Mérete 31,9x17,7 cm, címe „VIZEGRAG” a képen fent kissé balra, a V és az első G nagyobb. In: Wagner, J. Ch.: *Delineatio Provinciarum Pannoniae […] Anderer Theil* Augsburg, 1685. OSZK 163736. *(2.167 kép)*
291. **Visegrád 1685/8** Mérete 29,9x17,2 cm, címe „Vicegrad” a képen fent jobbra, szószalagon. Ostrom kép, a bal alsó sarokban a Dunán hadigálya. Az A-I jelölésekhez tartozó jelmagyarázat a könyvben. A Visegrád 1684/5 röplap metszete kiegészítve képcímmel. In: *Hungarisch Türckische Chronick.* Sz.n., Nürnberg /Loschge/, 1684. és *Neueste/ Sich merkwürdigst in Europa zugetragne Kriegs- und Siegs […] 4. Siegs-Progressen der Christen […] Vestung Vicegrad*. Nürberg, Loschge, 1684. könyvekben. OSZK App. H. 2705*. (1.121 kép)*
292. **Visegrád 1685/9** Más metszettel közös lapon, mérete 15,0x9,0 cm, az egész metszet 31,1x19,5 cm. Címe „VICEGRAD” a képen fent, kissé jobbra. Buda és Vác képével közös lapon, felül baloldalt. In: *Türcken Krieg und Christen Sieg […] Erster Theil […] Continuation […]* Sz.n., Hamburg /Heuss, Heinrich/, 1685. MNM TKCS T.7090. Rózsa 5c. A metszet már 1684-ben megjelent az „Eigentliche Abbildung und Beschreibung der Stadte Vicegrad, Weitzen, Pest und Ofen […]” című (Hamburg, Heinrich Heuss kiadása) röplapon is*. (1.128 kép)*

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 45 06.10.2023 13:42

293. **Visegrád 1696/2/a** Más metszettel közös lapon, mérete 19,4x16,0 cm, az egész metszet 19,4x32,3 cm. Címe nincs. Jelzése *„J. Joseph Waldtman del:"* baloldalt, *„J. Ulrich Kraus scul"* jobboldalt, az alsó kép, a Hamzsabégi csata képe alatt. Lapjelzés „fig 1a" a képen fent középen. Vác látképe a háttérben baloldalt. Visegrád ostromképe, a Hamzsabégi csata képével egy lapon, felül. In: *Admirables Efectos [...] de Leopoldo Primero [...]* Sz.n., Milano, 1696. és 1714. III. kötet OSZK App. H. 3079. **/b.** Az 1716. és 1735. évi, Amberesban megjelent spanyol nyelvű kiadásban csak „*P. B. Bouttats*" jelzés látható a metszet jobb sarkában. *(1.129 kép)*
294. **Vöröskő én/1** Fametszet, mérete 19,5x19,5 cm, címe nincs. A jól felismerhető Vöröskő várkép felett Pállfy Miklós és felesége, Leonóra címere, mellettük M és H betűk. A lap alján „Schreib Papier" felirat. A Pálffy család birtokában lévő bazini papírmalom termékeinek csomagolásához készült rizsmacímke. Pálffy IV. Miklós gróf 1679-ben, felesége 1697-ben halt meg. Szántai gyűjtemény *(1.59 kép)*
295. **Vöröskő én/2/a** Fametszet, mérete 14,8x12,0 cm, címe nincs. A képen két fekvő szarvas agancskoronája tartja a Pálffy címert. A szarvasok között Vöröskő várának rajza. Collectio Hrad Cerveny Kamen /Vöröskő/, SK Zavadova 147. **/b.** mint az előző metszet (mérete 15,8x12,7), de közvetlenül a címer alatt egy „X" látható. Oravská Galéria, Dolný Kubín T476**. /c.** mint az előző metszet (mérete 16,0x10,9), de közvetlenül a címer alatt egy „Y" látható. Oravská Galéria, Dolný Kubín T 435. A Pálffy család birtokában lévő bazini papírmalom termékeinek csomagolásához készült rizsmacímkék. *(1.60 kép)*
296. **Zólyom 1670/1** Részletkép az Esterházy-családfán, leírása a Gyűjtőlapoknál*. (1.11 kép)*
297. **Zólyom 1676/1** Mérete 31,0x16,7 cm, címe „ALTSOL, ó SWOLENA." a képen fent, középen. Lapjelzése „93" a kép jobb felső sarkában. A képen fallal kerített hatalmas város, középen templom, baloldalán négyszögalakú, tornyos várkastély. In: Priorato, G. G.: *Continuatione dell'historia di Leopoldo Cesare.* Viennae, 1676. 92-93 o.k. OSZK App. H. 985. *(2.46 kép)*
298. **Zrínyi-Újvár 1684/1** Mérete 10,4x6,0 cm, címe „IL FORTE DI / SDRINO" a képen fent középen, két sorban. Lapjelzése „83" a kép jobb felső sarka mellett. Mattioli, Lodovico műve, jelzése *„Mattioli f"* a képen alul középen, nagyon apró betűkkel. In: (Birken, Sigmund): *L'Origine del Danubio*. Nürnberg et Bologna, 1684. OSZK App. H. 1092. *(2.120 kép)*
299. **Zrínyi-Újvár 1684/2** Mérete 10,4X5,8 cm, címe „SDRINO" a képen fent, középen. Lapjelzése „103" a kép jobb felső sarka felett. Jakob Sandrart metszetének (Der Donau Strand, 1664) másolata. In: (Birken, Sigmund): *L'Origine del Danubio.* Venetia, 1684. FSZEK B914/99*. (2.119 kép)*
300. **Zsolnalitva 1670/1** Részletkép az Esterházy-családfán, leírása a Gyűjtőlapoknál. *(1.11 kép)*
301. **Zsolnalitva1676/1** Mérete 17,2x12,2 cm, címe „LITOVA" a képen fent, középen. Lapjelzése „98" a képen fent, baloldalt. In: Priorato, G. G.: *Continuatione dell'historia di Leopoldo Cesar*e. Viennae, 1676. OSZK App. H. 985. Korábban Likava 1676/1. *(2.40 kép)*

Gyűjtőlapok, térképek (időrendben)

1. **Esterházy családfa 1670.** Mérete 73,0x103,0 cm (az egész lap, a részletképek mérete nem határozható meg). Címe: «ARBOR GENEALOGICA INCLYTIAE FAMILIAE ESTERHAS AB ORBE CONDITO USQUE AD A: D: MDCLXX.» a képen felül, egy sorban. Tobias Sadler munkája, jelzése „*Tob. Sadler sculp."* alul középen. A metszeten az Esterházy családfa, alul és a háttérben a család birtokában lévő 48 vár és helység (Fraknó vár, Kismarton, Galánta, Lakompak és Lánzsér kivételével) képzeletbeli látképe. A metszet az Esterházy gyűjteményben (Fraknó) lévő családfa festmény másolata.
Ábrázolt helyek: Alsólendva, Árva, Beckó, Belatincs, Berencs, Buják, Cseszneknek, Csicsva, Csobánc, Devecser, Dobrony, Domanis, Éleskő, Fraknó, Galánta, Hegyesd, Kalastrom, Keresztúr, Kismarton, Kisvárda, Köpcsény, Lakompak, Lánzsér, Léka, Lenti, Léva, Nagybiccse, Ozora, Pápa, Rapos, Ricsó, Rozgony, Sempte, Simontornya, Szádvár, Szobotist, Sztrecsnó, Tamási, Tata, Teplice, Törökkoppány, Ugod, Varannó, Várgesztes, Végles, Zólyom, Zsolnalitva. Nem magyar hely *Schwartzenbach (Alsó-Ausztria).*
OSZK Aprónyomtatványtár. *(1.11* kép)
2. **Magyarország térképe 1670 (N. Berey – H. Jaillot)** Mérete 117,0x82,5 cm (a térkép alatti képpel és szöveggel együtt). Címe C ARTE DE LA HAUTE ET BASSE HONGRIE, TRANSYLVANIE, MOLDAVIE, VALACHIE SCLAVONIE ET CROATIE DEPVIS VIENNE JVSQVES A CONSTANTINOPLE a térkép felett. A térkép alatt egy sorban hat városkép (Pozsony, Bécs, Győr, Komárom, Belgrád, Buda), alattuk ismertető szöveg hat hasábban. Nicolas Berey 1664-ben kiadott térképét városképekkel kiegészítve (Peter Bertius több kiadást megért Commentariorum Rerum Germanicarum 1616. könyvében megjelent metszetek másolatai) örököse, Hubert Jaillot adta ki 1670-ben. Kiadói jelzése jobbra fent középen, a Bethlen Gábornak szóló ajánlás alatt. A mellkép Báthory Zsigmond portréja. A jobb felső sarokban lévő felirat szerint (Ce Dessein a été trouvé dans le cabinet de Bethleem Gabor, […]) a térkép eredeti rajza Bethlen Gáboré volt, ez magyarázat lehet Báthory képére is. A térképet H. Jaillot 1684-ben újra kiadta. Szántai AH Berey 1a-1c. *(1.10 kép)*
3. **Magyarország térképe – Johann Hoffman (1675)** Mérete 90,0x36,5 cm. (a városképekkel). A térkép címe: Ungarn, / Siebenbürgen, Walla- / chey, Moldau und / Angrentzende Türcki- / sche Lander, bissnacher / Constantinopel a térkép bal alsó sarkában, keretben, hat sorban, gót betűkkel. A térlép

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 46 06.10.2023 13:42

kiadói jelzése *„Zufinden bey Johann Hoffmann Kunsthandler in Nürnberg”* a térkép címe alatt, a metsző Johann Azelt jelzése *„Azelt sc”* Borosjenő képének bal alsó sarkában.
A térképet 24 városkép és alaprajz keretezi, közülük a következő 19 tartozik érdeklődési körünkbe: Borosjenő (alsó sor, balra), Eger (jobb oldalt), Érsekújvár (alaprajz, alsó sor középtájt), Esztergom, (alsó sor, jobbra), Fülek (felül, jobb sarokban), Győr (felül, bal sarok), Gyula (alsó sor, bal sarokban), Kassa (felül, jobbra), feléKomárom (alaprajz, felül, balra), Lipótvár (alaprajz, felül középtájt), Nagykanizsa (alaprajz, alsó sor, balra), Nagyszeben (bal oldalt), Nagyvárad (alaprajz, jobb oldalt), Pannonhalma (jobb oldalt) Pozsony (felül, jobbra), Szamosújvár (alaprajz, baloldalt), Szatmár (alaprajz, felül középen), Székesfehérvár (bal oldalt), Temesvár (alul, jobb sarokban). A Rózsa György ismertette 2. kiadást *(J. M. L. Ungarisches Stadt-Büchlein.* Nürnberg, 1688. melléklet) nem tudtuk megtalálni. MTA Könyvtár, Szántai térképgyűjtemény. Szántai AH Hoffmann 1. *(1.55 kép)*

4. **Magyarország térképe – Jacobus Bruynel (1680)** Mérete 53,0x39,5 cm (a városképekkel). A térkép címe: „NOVISSIMA ET EMENDATA DELINEATIO HUNGARIA una cum adjacentibus et Finimitis Regionibus” a térkép jobb alsó sarkában, két vitéz tartotta kartuson, hat sorban. A cím alatt kiadói jelzés: *„Excudabet Jacobus Bruynel Antverpiae”*. A térkép felett (balról jobbra) Pozsony (26,5x5,2 cm) és Buda, alatt Győr (10,8x3,8 cm), Komárom (11,7x3,8 cm), Esztergom (11,7x3,8 cm) képe. A térkép későbbi kiadásban is megjelent, 1683-ban Adrianus Poesseniens is kiadta Antwerpenben. Szántai AH Bruynel 1a és 1b. *(1.119 kép)*
5. **Esterházy Pál emléklapja 1682.** Mérete 58,7x37,6 cm az egész lap, az egyes részletképek cca. 19,0x10,8cm. Rajzolta *Veith Kissler*, metszette *Johann Jacob Hoffmann*, jelzésük a kép alatt balra, illetve jobbra. Címe: „CaesarIs LeopoLDI, fIDElIs paVLI esterhas […]” három sorban, alatta Georgius Brain *káplán, pálos szerzetes ajánlása tizennégy sorban. Az emléklap felső része nem ismert, az alsó rész az eredeti* rézlemezről készült. Az emléklap Esterházy Pál 1664. és 1671-72. évi hadi sikereit mutatja részletképeken három oszlopban, következők szerint: baloldali oszlop Berzence (1664), Segesd (1664), Pogányszentpéter (1664); középső oszlop Likava (1671), Aranyosmeggyes (1672), jobboldali oszlop Eszéki híd (1664), Dárda (1664), Körmend (1664), *Árva* (1671). A részletképeken a cím (eseményleírás) felül, fűzérkeretben. *(1.77 kép)*
6. **Csallóköz térképe – Hypschmann (1683) Mérete** 51,4x28,4 cm (a városképekkel). A térkép címe: „Eigentlicher Grundriess Der Inssel Schiedt in Ungarn […] Haupt Vestung und Orter gegen den Turcken” a térkép bal felső sarkában, külön keretben, hat sorban. A térképet készítő Gabriel Sigmund Hipschmann (Nürnberg) rézmetsző jelzése a cím alatt „*Hipsmann sculpsit*”. A térkép felett (balról jobbra) Pozsony, Győr, Pannonhalma, alatt Tata, Komárom, Esztergom k*épe. OSZK App.* M. 212. Szántai AH Hipschmann 1a és 1b. *(1.86 kép)*
7. **Csallóköz térképe – Arnoldo van Westerhout 1683.** Mérete 56,4x39,8 cm (a városképekkel). A térkép címe „Vero e real disegno die Isola Schut in Vngaria…” a térképen középen alul, kartuson, négy sorban. A cím alatt 16 soros ismertető szöveg a magyar történelmi eseményekről 1683-ig. A térképet készítő Arnoldo Van Westerhout (Róma) rézmetsző jelzése *„Arnoldo Van Westerhout scul.”* a térkép címkartusában alul jobboldalt. A térkép bal felső sarkában a Bécs és Buda közti fontosabb helyek ismertetése. Matteo Gregorio Rossi (Róma) kiadása. A térkép felett (balról jobbra) Pozsony, Győr, Érsekújvár, a térkép alatt Buda, Komárom, Esztergom képe. A térkép a kiadói jelzés helyett a jobb felső sarokban Alessandro Albaninak szóló ajánlással is megjelent. OSZK Térképtár, Szántai AH Westerhout 1a és 1b. *(1.117 kép)*

Események katalógus

1. **Esterházy Pál kíséreté 1666** Mérete 32,5x25,0 cm, címe kép felett „Delineatio der 4 Compagnien des Hern Grafen Paul Esterházy […] in Wien, den 5 Decembris Anno 1666.”. A képen kígyózó menet 1-21 számjelzésekkel. A kép alatt 1-21 jelmagyarázat öt sorban. Feltételezhetően Johann Martin Lerch vagy Mauritius Lang műve. MNM TKCS 55.1328. *(1.1 kép)*
2. **A Wesselényi összeesküvés megtorlása** (lásd *Metszetsorozatok 2.1–2.24 kép*)
3. **Híradás a Wesselényi összeesküvésről 1** Mérete 29,6x15,8 cm, az egész röplap 30,0x36,5 cm. Címe nincs, ismeretlen rézmetsző munkája ismeretlen kiadású röplapon. A röplap címe „Warhaffte Contrafactur und Abbildung […] Rebellen Nadasti, Serini und Frangipani […] den 30. April dieses 1671. Jahrs vom Leben zum Tod Gebracht worden.” felül négy sorban. Nádasdy Ferenc, Frangepán Ferenc és Zrínyi Péter ovális mellképe nevük feltüntetésével, alattuk kivégzésük képe. A metszet alatt háromhasábos szöveg ismerteti a történteket. OSZK App. M. 666. Cennerné E42. *(1.12 kép)*
4. **Híradás a Wesselényi összeesküvésről 2** Röplapon, mérete 13,1x18.0, az egész röplap 31,0x36,0 cm. Címe nincs. Ismeretlen rézmetsző munkája ismeretlen kiadású röplapon. A röplap címe „Eigentliche und warhaffte und nach dem Leben gestalte Bildnussen […] Rebellen Nadasdy, Serini, Franchipani und Bonis” négy sorban a röplapon felül. A röplap alján *„Gedruckt im Jahr 1671”* kiadói jelzés. A metszet két oldalán vers, alul kéthasábos szöveg. Zrínyi, Nádasdy, Frangepán és Bónis mellképe nyolcszögletes keretekben. A képeket két sárkányból font keret veszi körül, amit felül egy a sárkányokat leszúró kétfejű sas fog össze. A mellképek alatt balra lefejezési jelenet, jobbra Nádasdy ravatala. A metszeten lévő betűk jelmagyarázata a röplap szövegének végén. OSZK App. M. 75. MNM TKCS 3454. Cennerné 44. *(1.13 kép)*
5. **Híradás a Wesselényi összeesküvésről 3** Mérete 37,0x29,0 cm. Címe „Diese alle drey seint umb willen ihrer hohen […] letzen April Anno 1671. durch

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 47 06.10.2023 13:42

dass schwerdt Hingerichtet worden" két sorban a metszeten felül. Sebastian van Dryweghen munkája, jelzése *„Sebastian van Dryweghen f."* a metszet jobb alsó sarkában. A metszeten Zrínyi, Nádasdy és Frangepán ovális mellképe alatt kivégzésük jelenetei, mindegyik alatt egy.egy nyolcsoros vers. In: *Ausfürliche und Warhafftige Beschreibung Wie est mit denen Criminal-Processen* Prag, 1671. OSZK App. H. 961. OSZK RMK III. 3572. Cennerné E41. *(1.14 kép)*

6. **Nádasdy Ferenc lefejezése 1** Mérete 7,9x13,4 cm. Jelzése *„Gotthoffer sc."* a metszet bal alsó sarkában, lapjelzés a bal felső sarokban „pag. 282". Nádasdy Ferenc mellképe alatt kivégzésének jelenete, a kettő között „NADASTI" felirat. In: *Historia della ribellione d'Ungheria* Dresden, Seyffert, 1672. *(1.15 kép)*
7. **Zrínyi Péter lefejezése 1** Mérete 7,9x13,4 cm. Jelzése *„Gotthoffer sc."* a metszet bal alsó sarkában, lapjelzés a bal felső sarokban „pag. 314". Zrínyi Péter mellképe alatt kivégzésének jelenete, a kettő között „SERIN" felirat. In: *Historia della ribellione d'Ungheria* Dresden, Seyffert, 1672. Cennerné E77 *(1.16 kép)*
8. **Frangepán Ferenc lefejezése 1** Mérete 7,9x13,4 cm. Jelzése *„Gotthoffer sc."* a metszet bal alsó sarkában, lapjelzés a bal felső sarokban „pag. 336". Frangepán Ferenc mellképe alatt kivégzésének jelenete, a kettő között „FRANGIPAN" felirat. In: *Historia della ribellione d'Ungheria* Dresden, Seyffert, 1672. *(1.17 kép)*
9. **Nádasdy Ferenc lefejezése 2** Mérete 7,9x13,0 cm. Címe „FRANC. CÍOM. DE NADASD" a metszeten felül. A metszeten egymásba fonódó kígyókból álló keretben Nádasdy Ferenc balra néző mellképe, alatta lefejezésének képe a kivégzés időpontjával (1671. április 30). Ismeretlen metsző ismeretlen körülmények között megjelent munkája. *(1.18 kép)*
10. **Zrínyi Péter lefejezése 2** Mérete 7,9x13,0 cm. Címe „PET. A ZRINIO" a metszeten felül. A metszeten egymásba fonódó kígyókból álló keretben Zrínyi Péter jobba néző mellképe, alatta lefejezésének képe a kivégzés időpontjával (1671. április 30). Ismeretlen metsző ismeretlen körülmények között megjelent munkája. MNM TKCS GR 1941 34 *(1.19 kép)*
11. **Frangepán Ferenc lefejezése 2** Mérete 7,9x13,0 cm. Címe „FRANCIS: MAR: FRANCIPA:" a metszeten felül. A metszeten egymásba fonódó kígyókból álló keretben Frangepán Ferenc jobba néző mellképe, alatta lefejezésének képe a kivégzés időpontjával (1671. április 30). Ismeretlen metsző ismeretlen körülmények között megjelent munkája. *(1.20 kép)*
12. **A Wesselényi összeesküvés résztvevői 1** Mérete 12,2x13,6 cm, a lapméret a kép feletti szöveggel 15,1x20,0 cm. Ismeretlen rézmetsző munkája. A metszet fölé nyomtatott hatsoros cím „Eigendliche Bildniss der vier Rebellen […] Nadasty, Serini, Frangypani und Bonis" Ismeretlen rézmetsző munkája. A metszeten Nádasdy, Zrínyi, Frangepán és Bónis A–D betűkkel jelölt kör alakú mellképe, kígyókból font keretben. A kép alatt A-D jelmagyarázat a képeken lévők nneveivel. A metszet más nyomtatott címmel (öt sorban) is ismert In*: Warhafftige und ausfürliche Relation wie die Ungarischen Rebellen…* [Wien] ,1671. RMK III. 2572. Cennerné E40. *(1.21 kép)*
13. **A Wesselényi összeesküvés résztvevői 2** Mérete 18,2x15,3 cm. Ismeretlen rézmetsző, munkája. Zrínyi, Frangepán, Tattenbach és Nádasdy körlakú mellképe, nevük a köriratokban, virágos és gyümölcsös díszkeretben. In: Der siegreich geendigte […] Türcken-Krieg: Hamburg, Wiering, 1699. MNM TKCS 3455. Cennerné E52. *(1.22 kép)*
14. **A Wesselényi összeesküvés résztvevői 3** Mérete 17,8x26,0 cm. Zrínyi, Frangepán, Nádasdy mellképe és Nádasdy lefejezése ovális keretben (megnevezésük az alattuk lévő címtáblán) egy lapon. Johann Baptist Jongelinx (Antwerpen) rézmetsző munkája, jelzése mind a négy képen a címtábla jobb felső sarka felett *„J. B. Jongelinx scu. Ant."* A képek G. Bouttats 1686-ban megjelent négy metszetének fordított állású másolatai. Feltételezzük, hogy a négy részletkép szétvágva önálló képekként egy kisebb méretű könyvben is megjelentek. In: Roncaglia, Constantino: *Admirables effectos de la providencia sucedidos en la vida, é imperio de Leopoldo primero […]* Amberes, Henrico y Cornelio Verdussen, 1716. MNM TKCS 9359.Cennerné E47. *(1.23 kép)*
15. **Nádasdy, Zrínyi és Frangepán kivégzése** Mérete 33,2x23,8 cm. Jacob Bruynel munkája, jelzése *„J. Bruynel excdelit. Antverpie"* a metszetlap jobb alsó sarkában, a szöveg alatt. A metszet címe – amely az esemény leírása is - öt sorban címtáblán Nádasdy és Zrínyi mellképe között. Az esemény flamand és latin nyelvű leírása két hasábban a kép alatt. A képen három lefejezési jelenet egymás mellett, a háttérben Bécs és Bécsújhely távlati képe. BN CdE Portraits N-2 (SERIN), (1769). Cennerné E76*. (1.24 kép)*
16. **Zrínyi és Frangepán kivégzése 1** Mérete 32,2x27,6 cm. Gaspar Bouttats munkája, jelzése balra lent a díszes keret felett *„Casper Bouttats fecit aqua forte et exc. Antverpiae".* Címe nincs, az esemény leírása a kép alatt három hasábban, latin, flamand és francia nyelven, a latin nyelvű ismertetés „Effigies Comitum NADASTI ac SERINI, ut et Marchionis FRANCI- PANI … publice Capite plexi sunt 30. Aprilis 1671". A metszeten fel*ül* ovális keretben Zrínyi Péter arcképe, Nádasdy Ferenc kivégzése, Nádasdy Ferenc *és* Frangepán Ferenc arcképe. Lent középen vérpad, azon Zrínyi és Frangepán lefejezése bámészkodó tömeggel. OSZK App. M. 362. Cennerné E78. *(1.25 kép)*
17. **Zrínyi és Frangepán kivégzése 2** Mérete 31,1x28,1 cm. Címe nincs, az esemény leírása a kép alatt három sorban francia nyelven, kezdete „Portraits des comes de Nadasti et Serini […] ". A metszeten felül ovális keretben Zrínyi Péter arcképe, Nádasdy Ferenc kivégzése, Nádasdy Ferenc és Frangepán Ferenc arcképe. Lent középen vérpad, azon Zrínyi és Frangepán lefejezése bámészkodó tömeggel. Ismeretlen rézmetsző munkája, Gaspar Bouttats metszetének pontos másolata. In: *Histoire des troubles de Hongrie* Amsterdam, Mortiére, 1686. OSZK App. H. 1267. Cennerné E79. *(1.26 kép)*

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 48 06.10.2023 13:42

18. **Zrínyi és Frangepán kivégzése 3** Mérete 30,6x15,8 cm. Címe „L'Execuzion de comte SERINI et du Marqus FRANCOPANI" a kép alatt. Gaspar Bouttats munkája, jelzése *„Gasp. Bouttats fecit*" a kép alatt a címmel egy sorban, jobbra. A metszeten középen vérpad, azon Zrínyi és Frangepán lefejezése (nevük feltüntetése nélkül) bámészkodó tömeggel. Bouttats korábbi metszete alsó részének egyszerűsített másolata. In: *Histoire des troubles de Hongrie* Seconde édition. Paris et Bruxelles, 1686. OSZK App. H. 1266. Cennerné E80. *(1.27 kép)*
19. **Nádasdy Ferenc ravatala 1** Mérete 17,5x25,0 cm. Címe „Wahre Bildnus Francisci Nadasti […] den 30. April Vormittag zwischen 8 und Uhr im Jahr 1671." négy sorban a metszeten felül. Johann Martin Lerch munkája, jelzése *„Lerch f."* a metszet kerete alatt a jobb sarokban. Nádasdy nyolcszögletű keretben lévő mellképe alatt nyilvános ravatalának képe. A jelenet alatt annak kétsoros ismertetése. MNM TKCS GR 1914 161 Arc. *(1.28 kép)*
20. **Zrínyi és Frangepán kivégzése 4** Mérete13,3x22,0 cm. Címe „Wahre Abbildung beeder Rebellen Peter Sernini und Francisci Frangepani […] den 30. April im Jahr 1671." négy sorban a metszeten felül. Johann Martin Lerch munkája, jelzése *„Lerch f."* a metszet kerete alatt a jobb sarokban. Zrínyi és Frangepán nyolcszögletű keretben lévő mellképe alatt kivégzésük jelenetei. A metszeten alul nyolcsoros vers. OSZK App. M. 1018. Cennerné E43. *(1.29 kép)*
21. **Nádasdy Ferenc ravatala 2** Mérete 21,0x29,2 cm. Címe „Wahrhaffte Bildniss Francisci Nadasti […] in dem Rahthaus zu Wien […] den 30. April Vormittag zwischen 8 und Uhr im Jahr 1671." a kép alatt három sorban. Ismeretlen rézmetsző munkája. Nádasdy jobbra néző derékképe előtt ravatalának képe. A képen felül szószalagon jelmagyarázat. OSZK App. M. 391. MNM TKCS 3444.*(1.30 kép*)
22. **Nádasdy Ferenc lefejezése 3** Mérete 6,0x10,5 cm. Címe „DECOLLATIO NADASTI IN CURIA" címtáblán a metszet alján. Gaspar Bouttats munkája, jelzése *„Gasp. Bouttats fecit" a* kép jobb sarka alatt. A cím felett ovális keretben Nádasdy lefejezésének képe. In: *Histoire des troubles de Hongrie* Seconde édition. Paris et Bruxelles, 1686. OSZK App. H. 1266. *(1.31 kép)*
23. **Nádasdy Ferenc lefejezése 4** Mérete 15,1x21,0 cm. Címe „Bildniss des Herr Grafen F. Nadasti welcher den 30. April Erhaubt worden" a mellkép alatt egy sorban. A cím alatt nyolcsoros vers, végén „In Vienna Anno 1671". Ismeretlen rézmetsző munkája. Nádasdy jobbra néző derékképe előtt kivégzésének jelenete. MNM TKCS GR 1914 160 Arc. (1.32 kép)
24. **Zrínyi Péter lefejezése 3** Mérete 16,3x24,7 cm. Címe nincs. Ismeretlen rézmetsző munkája. Zrínyi Péter jobbra néző ovális mellképének hátterében kivégzésének képe. A mellkép alatt nyolcsoros vers, mellette Zrínyi ítéletének felolvasási jelenete. MNM TKCS 55477. Cennerné E38. *(1.33 kép)*
25. **Zrínyi Péter lefejezése 4** Mérete 12,2x18,6 cm. Címe „Bildniss Peter Serini welher zur Neustadt in Zeighaus Enthaupt in den 30 April Anno 1671" a metszet alján a vers alatt. Ismeretlen rézmetsző munkája. Zrínyi Péter jobbra néző mellképének hátterében kivégzésének képe. A mellkép alatt nyolcsoros vers. ÖNB PSBA Pag.129022:1(5). Cennerné E39. *(1.34 kép)*
26. **Nádasdy Ferenc ravatala 3** Mérete 12,9x21,7 cm. Címe „Wahre Bildniss Francisci Nadasti […] den 30. April Vormittag zwischen 8 und Uhr im Jahr 1671." négy sorban a metszeten felül. Nádasdy nyolcszögletű keretben lévő, balra néző mellképe alatt nyilvános ravatalának képe. A jelenet alatt annak kétsoros ismertetése, szövegzáró dísszel vagy anélkül. Ismeretlen rézmetsző munkája, J. M. Lerch metszetének fordított állású másolata. MNM TKCS GR 1914 161 Arc. *(1.35 kép)*
27. **Erasmus Tattenbach kivégzése** Röplapon, mérete 37,2x30,2 cm (az egész röplap), 19,0x27,2 cm (a metszet). Címe „Eigentliche Conterfactur und Bildniß deß W. Hannß Erasmi gewesnen Grafen von Tattenbach. Welcher im Rahthause / zu Gratz in Steuermarck den 1. Decembris dieses zu Endlauffenden 1671 Jahrs […] auf der Erde liegend der Kopff volgends abgeschnidten worden." öt sorban Tattenbach jobbra néző, nyolcszögletű keretben lévő mellképe felett. Gabriel Sigmund Hipschmann nürnbergi rézmetsző munkája, jelzése a metszet alatt középen *„Hipschmann scul:".* Tattenbach képe alatt kivégzésének jelenete. A metszet két oldalán nyomtatott ismertetés. A röplap metszete önállóan is forgalomba került. A röplap feltehetően Nürnbergben jelent meg. OSZK App. M. 686. MNM TKCS 4309. *(1.36 kép)*
28. **Féregeső 1672/1** Fametszet röplapon, mérete 13.3x13,9 cm, a röplap keretmérete 16,4x28,0 cm. Címe „Eigentliche Abbildung und Vorstellung derer jenigen Würmer welche in Ungarn mit jedermanns Entsetzen häuffig von Himmel gefallen und weit und breit das gantze Land überdecket" a metszet felett négy sorban. A kép alatt egyhasábos ismertetés, kezdete: „Anno 1672. den 20. November ereignete sich […]. Ismeretlen helyen jelent meg, ismeretlen fametsző munkája. München, Bayerische Staatsbibliothek - Res/Slg. Faust 1. VD17 12:656482B. *(1.38 kép)*
29. **Féregeső 1672/2** Fametszet, mérete 13.3x13,9 cm (a kép alatti szöveg nélkül). Címe nincs. A képen 1-9 jelölések, a metszet alatt az ehhez tartozó magyarázat hét sorban. . Hátoldalán nyomtatott szöveg. Ismeretlen helyen jelent meg, ismeretlen fametsző munkája In: *Eigentliche Beschreibung deren im Monat Nov. 1672 in Ober-Ungarn mit dem Schnee herabgefallenen abscheulichen Wärme*. S.l., 1673. München, Bayerische Staatsbibliothek - 4 Zool. 33 VD17-Nummer 2019 és VD17 1:091850S. *(1.39 kép)*
30. **Féregeső 1672/3** Mérete 14,7 x 18,3 cm. Címe a jelmagyarázattal együtt a képen balra felül: „Abriss der Abscheulichen Würm, Welche in Ungarn, den 20 November A:o 1672 vom Him[m]el geschneyet, und haben die schwartzen No 2 die Gelben No 1 feindlich angefallen und gefressen". Ismeretlen rézmetsző munkája. In: *Historischer Kern/ oder Kurtze Chronica Der Merckwürdigsten*

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 49 06.10.2023 13:42

Geschichte des Jahrs 1672 / November [S.l.] ,1672 Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt-an Pon IIn 787 (3). VD 17 3:655577K. *(1.40 kép)*

31. **Féregeső 1672/4** Mérete 14,7 x 18,3 cm, címe nincs. Ismeretlen rézmetsző munkája. A metszeten az alsó két féreg alatt *„n°1"* és *„n°2" j*elölés, magyarázatuk a tudósítás szövegében. In: *Vielerhand Merckwürdige Tractatchens/ Von dehnen vornehmsten Händeln der Welt/ Des Jahrs 1672. und 1673. Coll. 7. Eigendliche Abbildung/ derer erschrecklichen Würmer/ Welche in Ungarn bey Neusoll gegen Windisch Lipsch wie auch umb Eperies* […] S.l., 1673. Niedersächsische Staats- und Universitätsbibliothek Göttingen Signatur 8 H UN IV, 5125. *(1.41 kép)*
32. **A magyarországi protestánsüldözés képei (**lásd Metszetsorozatok, *2,47 – 2.67 kép)*
33. **Protestáns üldözés emléklapja 1681** Mérete 38,5 x 31,5 cm. Címe „Denckwürdiger Abrieß ettlicher in Ungarn Bezeitnechen Personen […] im Jahr 1660 […] Particular 1674 […] Anno 1681" . a metszeten felül. A metszet feletti és alatti könyörgésben az 1681 évszám kronosztikonban. A metszet öt sorban 4-4, összesen 20 képben mutatatja a magyarországi protestáns üldözés egyes eseményeit, ezek ismertetése a metszet két oldalán. Ismeretlen rézmetsző nunkája. Staatliche Kunstsammlungen Dresden (SKD), Kupferstich-Kabinett in B 1979,3 , Blatt 12 338 /5 000 *(1.52 kép)*
34. **Pécs égi jelenség 1681** Fametszet címlapon, méret kb. 15x11 cm. A képen jobbra fekete felhőből előtűnő három, kardot tartó kéz a Hold sarlóját támadja, balra az óriási Nap, középen a magyar címerben lévő kettőskereszt. In: *Ein wahrhafftiges und erschreckliches Wunder-Zeichen [...] am Himmel über der Stadt Fünffkirchen in Ungarn [...] geschehen worden den 17 Februar. Anno 1681. […] Erstlich gedruckt zu Fünfkirchen / Im Jahr 1681.* Gottfried-Wilhelm-Leibniz-Bibliothek - Niedersächsische Landesbibliothek, Hannover Shelfmark: T-A 2045. *(1.62 kép)*
35. **Sopron I. Lipót bevonulása 1681** Mérete 38,1x29,1 cm. Ismeretlen rézmetsző munkája. A kilenc sorban kígyózó díszmenet felett balra I. Lipót, jobbra Eleonóra császárné képe van. A metszet alatti cím szerint azon a királyi pár 1681. május 22-én Sopronhoz történt megérkezése látható. A cím alatt a díszkiséret résztvevőinek jelmagyarázata. MNM TKCS 2877. *(1.63 kép)*
36. **Sopron királyné koronázás 1681/1** Röplapon, mérete 31,5x26,0 cm. a metszet, 33,3x37,9 cm az egész röplap. A metszet *Johann Martin Lerch* munkája (jelzése a metszet alján középen), a röplap kiadója a bécsi Peter Paul Vivian (impresszuma röplap alján). A röplap egysoros címe „Welche bericht die königliche Crönung vollzogen worden" a kép alatt, ezt háromhasábos ismertetés követi. A metszeten felül a gyalogos, két sorban vonuló koronázási menet megérkezése a templomhoz, alatta a koronázási jelenet, két oldalán a koronázási menet, illetve a templomban lévők felsorolása. Soproni Múzeum, Paas P- 3260*. (1.66 kép)*
37. **Sopron királyné koronázás 1681/2** Mérete 31,2x23,8 cm. A képen felül a koronázási menet, alul a templomi koronázás jelenete. Ismeretlen rézmetsző nunkája. A metszethez tartozó jelmagyarázat a tudósítás szövegében. Ismeretlen rézmetsző munkája. A frankfurti vásári tudósításokhoz készített metszet felső része. In: *Relationis Historicae Semestralis Vernalis Continuatio Jacobi Franci […] Vor und zwischen jüngstverflossener Franckfurter Herbst-Meß 1681. biß an- und in die Oster-Meß dises lauffenden 1682. Jahrs […]* Franckfurt am Mayn, Latomus, 1682. Halle, Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt Signatur: Nd 342 (14) (9), a szétvágott metszetlap felső része a 12-13 odalak között. MNM TKCS 1163B. *(1.67 kép)*
38. **Sopron királyné koronázás 1681/3** Mérete 34,7x24,7 cm. Templombelső női koromázás jekenetével. Ismeretlen rézmetsző munkája. A képen ugyan semmilyen cím, felirat, jelzés nincsen, de szerepel a könyv képjegyzékében (Crönung der Kayserin) és a könyv szövege is utal a képre. Ezért kétségtelen, hogy ez a metszet Eleonóra soproni koronázását ábrázolja. In: Wagner, J. Ch.: *Delineatio provinciarum Pannoniae et Imperii Turcici in Oriente […]* Augsburg, Koppmayer, Jacob, 1684. MNM TKCS 28 5850. *(1.68 kép)*
39. **Sopron királyné koronázás 1681/4** Mérete 25,5x21,0 cm. Ismeretlen rézmetsző munkája. Templombelső női koromázás jelenetével A metszet - amelyen semmi cím, felirat vagy jelzés nincs - a Magyar Történelmi Képcsarnok nyilvántartásában „1681 12 09 Eleonóra Mária koronázása" néven szerepel. MNM TKCS 1834. *(1.69 kép)*
40. **Sopron királyné koronázás 1681/5** Mérete 25,2x37,8 cm. A rézmetsző *Martin van der Bruck*, jelzése császári privilégiummal a metszet címe alatt jobbra. Címe két sorban a kép alatt „Welche Abbildung der Crönung Ihro Kays. Mayt. Eleoora Margareta […] in Oedenburg den 9 decembris An. 1681". Királynő koronázási jelenet, zsúfolt templomban. Az ábrázolás a korábban megjelent koronázási metszetek ismeretére utal. In: Portraits historiques des hommes illustres de Dannemark: remarquables par leur mérite, leurs charges & leur noblesse (metszetkolligátum). British Library C.136.c.1, vol. 1 (no196). *(1.71 kép)*
41. **Sopron királyné koronázás 1681/6** Mérete 31,2x38,5 (az egész metszet), 31,2x14.7 cm (az alsó üstökös kép). A két képből álló metszetlapon felül a Sopron királyné koronázás 1681/6 metszet, alatta az 1672 januárjában Érsekújvár, majd februárban Lipótvár felett megjelent üstökös és más égi tünemények képe. Ismeretlen rézmetsző munkája. A metszet legtöbbször kettévágva a 12-13 odalak közé, illetve a tudósítás végére bekötve jelent meg. In: *Relationis Historicae Semestralis Vernalis Continuatio Jacobi Fran-*

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 50 06.10.2023 13:42

ci Historische Beschreibung der denckwürdigsten Geschichten/ [...] Vor und zwischen jüngst verflossener Franckfurter Herbst-Meß 1681. biß an- und in die Oster-Meß dises lauffenden 1682. Jahrs [...] Franckfurt am Mayn, Latomus, 1682. A metszetlap szétvágatlan példánya Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt, Halle Signatur: Nd 342 *(1.72 kép)*

42. Üstökös 1682 Mérete 28,5x35,5 cm. A metszeten a kanyargó üstökös képe alatt a rézmetsző Daniel Steudner jelzése „*D. Steudner FranckFort*". A röplap címe négy sorban a kép felett „Abbildung Dess jenigen Cometen, welcher in diesem 1682. Jahr erscheinen und sich zu Leopold-Stadt in Ungarn vom 10. Februarii etliche Tage nacheinander sehen lassen […]" A kép alatt az esemény leírása három hasábban. [Frankfurt am Main], [1682]**.** OSZK App. M. 350. *(1.73 kép)*
43. **Thököly Imre megdicsőülése 1682** Mérete 14.6x20,1 cm, címe nincs. Készítője jelzésének *(C.M.B. fec.)* feloldása nem ismert. A metszeten középen Thököly, tőle balra Luther Márton, jobbra egy jezsuita szerzetes. Fölöttük angyalok, illetve ördög lebeg feliratos szószalagokkal. A kép alatt 2x4 soros vers, M. B. L. jelzésű szerzője ismeretlen. MNM TKCS 11730. *(1.80 kép)*
44. **Az érsekújvári Assin** bég 1683 Mérete 112,0x15,3 cm. A kép alatti hétsoros felirat „Bildnuss des Sohns des Vice Bassa zu Neuhäusel, Namens Assin … den 8. Mar- | tij A(nn)o. 1683 […] nacher Wienn gebracht worden." Ismeretlen rézmetsző munkája, akinek jelzését („*R*") nem sikerült feloldani. A fiatal törökös öltözékű férfi balra néző derékképén a bal felső sarokban egy ütközet képe. OSZK App. M. 951. *(1.82 kép)*
45. **Thököly megszégyenülése 1683** Mérete 36,5x26,5 cm. Címe „Wahrer ab Contrafe Emericy Teckely der Erz Rewell in Ober Vngern seines Gott lassen alters 28 Jahr Anno 1683" Thököly mellképe alatt. Ismeretlen metsző munkája. A metszet Bécstől Budáig húzódó térképvázlaton mutatja a Bécstől Esztergomhoz vonuló lengyel és császári csapatokat, Esztergom jelképszerű ábrázolásánál szerepel a visszafoglalás időpontja. A kép közepén egy angyal helyez babérkoszorút a Habsburg a kétfejű sas fejére. A bal felső sarokban Szűz Mária képe. A jobb alsó sarokban a török szultánt gúnyoló kutya. OSZK App. M. 85. *(1.118 kép)*
46. A **Hamzsabégi csata 1684** Más metszettel közös lapon, mérete 19,4x16,0 cm, az egész metszet 19,4x32,3 cm. Címe nincs. Jelzése *„J. Joseph Waldtman del:*" baloldalt, *„J. Ulrich Kraus scu*l" jobboldalt, a kép alatt. Lapjelzés „fig 2 « a képen fent balra. Visegrád és Vác ostromképével egy lapon, alul. In: *Delineatio Provinciarum Pannoniae […]* sz.n., Milano, 1696. és 1714. III. kötet OSZK App. H. 3079. **/b.** Az 1716. és 1735. évi, Amberesban megjelent spanyol nyelvű kiadásban csak *„P. B. Bouttats*" jelzés látható a metszet jobb sarkában. *(1.129 kép)*
47. **A Hamzsabégnél zsákmányolt török vezéri zászló 1684** Röplapon, mérete 25,4x32, cm. Matthias Greischer munkája, jelzése a röplap jobb alsó sarkában *„Matthias Greischer fecit"*. A röplap címe „VEXILIVM SERASCERI BASSAEI BRAIMI, QVOD IN PUGNA GLORIOSA AD ARCEM Erczi die 23. Iuly Anni: 1684 […] Pauli Esterhas […] Innocentio XI. Pontifici Maximo in Signum perpetus Submissionis obtulerunt. Anno eodem" négy sorban a röplapon felül. A cím alatt egy török zászló képe, ezt követi a zászlón lévő arab nyelvű feliratok latin betűs átírása és azok latin nyelvű fordítása egy hasábban. A metszetből egyetlen példány volt ismert, amely a budapesti Esterházy hercegi levéltár leltárában az 1949-ben történt államosításkor még szerepelt, ám azóta elveszett. A metszet eredeti nyomólemezét az Esterházy Privatstiftung, Archiv Burg Forchtenstein gyűjteményben őrizik ma is, arról az 1980-as években a bécsi Graphische Versuchsanstalt készített levonatokat. *(1.130 kép)*
48. **Sáskajárás 1684** Mérete 41,5 x 31,6 cm az egész röplap, 17,3 x 28,6 cm a metszet. Címe nincs. Ismeretlen rézmetsző munkája. A röplap címe „Entsetzliches Schrecken oder abermaliges Heuschrecken Wunder […] in Ungarn und Oesterreich mit Anfang dieses August Monats 1684. zu vielen Tausend und Millionenweis […] unvein nachfolgender Beschreibung derselben" hat sorban a metszet felett. A kép alatt kéthasábos szöveg, a röplap alján Henrich Heuss (Hamburg) kiadói impresszuma. A képen felül repülő sáskarajok, a jobb sarokban férfiak néznek egy hatalmas sáskát. A röplapon lévő metszet később több könyvben is megjelent. München, Bayerische Staatsbibliothek -Res/Slg.Faust 4. *(1.132 kép)*

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 51 06.10.2023 13:42

METSZETEKKEL ILLUSZTRÁLT KÖNYVEK

(zárójelben utalás a könyv metszetére/metszeteire/)

(Birken, Sigmund): *L'Origine del Danubio,* Norimberga et inBologna, 1684*. (Metszetsorozatok)*
(Birken, Sigmund): *L'Origine del Danubio* Venetia*,* Girolamo Albrizzi, 1684. *(Metszetsorozatok)*
(Lerch, Johann Martin): *Ungarisches Städt-Büchlein […] von J. M. L.* Nürnberg, Johann Hofmann, 1684. – OSZK App. H. 3096. *(Metszetsorozatok)*
(Moller, D. W.) Rimandi, Reinmund: *Pressburger Kirchen und Schulen Verlust* [S.l.], 1673. – OSZK RMK.III. 2640. *(Pozsony)*
Admirables Efectos […] de Leopoldo Primero […], [S.n.], Milano, Malatesta, 1696 (II. kiadás 1714). –OSZK App. H. 3079. *(Hamzsabégi csata, Vác, Visegrád)*
Außführliche und warhafftige Beschreibung, wie es mit denen Criminal-Processen ... wider die drey Graffen Frantzen Nadassdi, Peter von Zrin und Frantz Christophen Frangepan eigentlich hergangen, [S.n.], Wien, Cosmerovius, 1671. – OSZK App. H 959. *(Wesselényi összeesküvés)*
Birken, Sigmund von: *Der Donau-Strand […] auch samt kurtzer Verfassung einer hungar- und türkischen Chronik und heutigen Türken-Kriegs.* Nürnberg, Jacob Sandrart, 1674. XXXIII figuren. *(Metszetsorozatok)*
Birken, Sigmund von: *Der Vermehrte Donau-Strand, Mit Allen seinen Ein- und Zuflüessen angelegenen Koenigreichen, Provintzen, Herrschafften und Städten auch dererselben Alten und Neuen Namen, vom Ursprung bis zum Ausflusse*,Nürnberg, Jacob Sandrart, 1684. L figuren (1684 évi 2. kiadás). *(Metszetsorozatok)*
Brown, Edward: *A brief Account of some Travels in Hungary […],* London, 1673. – OSZK App. H. 973. *(Eszék, Lipótvár)*
Brown, Edward: *Naawkeurige en gedenkwaardige reysen […]*, Amsterdam, 1682. – OSZK App. H. 1453. *(Körmöcbánya)*
Brown, Edward: *Relation de plusieurs Voayages faits en Hongrie […],* Paris, Gervais Clouzier,1674. – OSZK App. H. 976. *(Eszék, Lipótvár)*
Calendarium Tyrnaviense ad annum Christi MDCLXXXIII. [S.n.], Tyrnaviae, 1683. – OSZK RMK. II. 1530. *(Nagyszombat)*
Das Zwar hochmüthig aber gedemüthig TürkischH. Hunds-Gemarr, [S.l.], [s.n.], 1690. – OSZK. App. H. 1414. *(Nagykanizsa)*
Distinta relatione del glorioso acquisto della importante città di Strigonia, [S.n.], Venetia per il Bosio, MDCKXXXIII. *(Esztergom)*
Eigentliche Beschreibung deren im Monat Nov. 1672 in Ober-Ungarn mit dem Schnee herabgefallenen abscheulichen Wärme, [S.l.], [s.n.], 1673. *(Féregeső)*
Ein wahrhafftiges und erschreckliches Wunder-Zeichen […] am Himmel über der Stadt Fünffkirchen in Ungarn […] geschehen worden den 17 Februar. Anno 1681, Erstlich gedruckt zu Fünfkirchen / Im Jahr 1681, [S.l.], [s.n.], 1681. *(Pécs)*
Franciscus, Erasmus (pseudo Teophilus Urbinus): *Der blutig-lang gereitze […] Adler Blitz.* Nürnberg, Johann Andreae Endters seel. Söhne, 1684. – OSZK App. H. 1098. *(Esztergom)*
Histoire des troubles de Hongrie [Vanel, Claude], Amsterdam, Mortiére, 1686. – OSZK App. H. 1267. *(Wesselényi összeesküvés)*
Histoire des troubles de Hongrie Seconde édition. [Vanel, Claude], Paris et Bruxelles, 1686. – OSZK App. H. 1266. *(Wesselényi összeesküvés)*
Historia della ribellione d'Ungheria [S.n.], Dresden, Seyffert, 1672. *(Wesselényi összeesküvés)*
Historischer Kern/ oder Kurtze Chronica Der Merckwürdigsten Geschichte des Jahrs 1672/November, [S.l.], [s.n.] 1672. *(Féregeső)*
Hollandtse Mercurius […] In het Jaer 1683. [S.n.], Haerlem , Casteleyn, A., 1684. – OSZK App. H. 2641. *(Esztergom)*
Hungarisch Türckische Chronick, [S.n.], Nürnberg, Loschge, 1684. – OSZK App. H. 3057. *(Esztergom, Pápa, Visegrád, Sáskajárás)*
Im Hof, Johann Hieronymus: *Relatio Historico-Politica, occupata circa philosophian ek Paradeigmatōn; [ ] der geliebten Residentz-Stadt Wien und Eroberung der Vestung Gran,* Sulzbach-Nürnberg, Hoffmann, 1684. – OSZK 221916. *(Metszetsorozatok)*
Klesch, Daniel: *In Nahmen Jesu! Historische Bericht oder Kurtze Bericht […] Ceremonien […]eu-erbauten Schloss-Kirchen zu Schaweneck […],* Barthfeld,, [typis civitatis], 1670, – OSZK RMK. II.1227. *(Savnik)*
Kort en waaragtig verhaal van de laetste vervolginge der euangelische leeraaren in Hungari,en [S.n.], Amsterdam, Someren, Joannes van, 1677 *(Protestáns prédikátorok metszetsorozat)*
Kurtzer_und_warhafftiger_Bericht_Von_der_letzten_Verfolgung_der_Evangelischen Prediger in Ungaren Darinnen vorgestellet wird ihre Unschuld/ und die schreckliche Boßheit der parteyischen Richter/ auß Haß deß Gottesdienstes an Jhnen erwiesen: Jn zierlichen Kupfferstücken abgebildet, / Auß dem Holländischen ins deutsche übersetzet */ (flamandról németre fordítva) Durch A C O R.* [S.l.], [s.n.], 1678. A könyv megjelent 1683. évben változatlan tartalommal. – OSZK App. H. 2153. *(Protestáns prédikátorok metszetsorozat)*
Manesson Mallet, Allain: *Description de l'Universe […], Vol. 4* Paris, Denys Thierry, 1683. *(metszetsorozatok)*
Manesson Mallet, Allain: *Les travaux de Mars, ou L'art de la Guerre […], Vol. 3*. Paris, Denys Thierry, 1684. *(Metszetsorozatok)*

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 52 06.10.2023 13:42

Neubarth Kristóf *Új és Ó Kalendároma Mely Szőkő Esztendő Christus születése után való M.DC.LXXVI*. Lőcse, 1676. – OSZK RMK I. 1200. *(Lőcse)*
Neueste/ Sich merkwürdigst in Europa zugetragne Kriegs- und Siegs [...] 4. Siegs-Progressen der Christen [...] Vestung Vicegrad, [S.n.], Nürberg, Loschge, 1684. *(Visegrád)*
Perfetta E Veridica Relatione Delli Processi Criminali, et Essecutioni Delli Medesimi, Fattasi contro li trè Conti Francesco Nadasdi, Pietro di Zrin, e Francesco Christofforo Frangepani, [S.n.], In Vienna d'Austria, et in Milano per Marc Antonio Pandolfo Malatesta Stamp. Reg. Cam., 1671. – OSZK App. H. 962. *(Wesselényi összeesküvés)*
Poot, Abraham van: *Naauwkeerig verhal van de Vervolgingeaangerechte zegens de Evangelise Leeraaren in Hongarie,* Amsterdam, Thimoteus ten Hoorn, 1684. *(Protestáns prédikátorok metszetsorozat)*
Priorato, Galeazzo Gualdo: *Continuatione dell' Historia di Leopoldo Cesare, nella quale si descrive la ribellione d'Ungheria, e quanto è successo dal principo della congiura sino all' anno 1676,* Vienna, Helena Thurnmeyerin Vedova, 1676. – OSZK App. H. 985. *(Metszetsorozatok)*
Relationis Historicae Semestralis Autumnalis Continuatio. Jacobi Franci [...] Herbst Messe [...] bis Fasten Mess [...].. dieses 1673 Jahrs [...], Frankfurt a.M., Latomus Erben, 1673. *(Árva)*
Relationis Historicae Semestralis Vernalis Continuatio Jacobi Franci Historische Beschreibung der denckwürdigsten Geschichten/ [...] Franckfurter Herbst-Meß 1681. biß an- und in die Oster-Meß dises lauffenden 1682. Jahrs [...], Franckfurt a.M., Latomus, 1682. App. H. 2355*. (Sopron, Üstökös)*
Relationis Historicae Semestralis Vernalis Continuatio. Jacobi Franci Historisches Beschreibung [...] Herbst-Meß 1683. biß an- und in die Oster-Meß dises lauffenden 1684. Jahrs [...], Frankfurt a.M., Latomus Erben, 1684. *(Esztergom)*
Relationes Historicae Semestris Autumnalis Continuatio oder Warhaftige Beschreibung [...] Oster Mess [...] bis HerbstMesse [...] dieses 1684 Jahrs [...], Frankfurt a.M., 1684. *(Vác)*
Romer, Augustinus Maria: *Servitus Mariana,* Viennae, Hacque Antuerpienses, 1667. *(Lorettom)*
Roncaglia, Constantino: *Admirables efectos de la providencia sucedidos en la vida, é imperio de Leopoldo primero [...],* Antwerpen, Henrico y Cornelio Verdussen, 1716. *(Wesselényi összeesküvés)*
Sincero e distinto Racconto ... [S.n.], Venetia, 1683. – OSZK App. H. 1071. *(Esztergom)*
Theatrum Europaeum Vol. X. Frankfurt a.M.. Merian, 1677*. (Putnok, Tokaj)*
Türcken Krieg und Christen Sieg [...] Erster Theil [...] Continuation [...], [S.n.], Hamburg, Heuss, Heinrich, 1685. *(Vác, Visegrád, Száskajárás)*
Vero et distinto Ragguaglio [...], [S.n.], Modena, 1683. – OSZK App. H. 1085. *(Esztergom)*
Vielerhand Merckwürdige Tractatchens/ Von dehnen vornehmsten Händeln der Welt/ Des Jahrs 1672. und 1673. Coll. 7. *Eigendliche Abbildung/ derer erschrecklichen Würmer/ Welche in Ungarn bey Neusoll gegen Windisch Lipsch wie auch umb Eperies,* [S.l.], [s.n.], 1673. *(Féregeső)*
Wagner, Johann Christoph: *Delineatio provinciarum Pannoniae et Imperii Turcici in Oriente [...],* Augsburg, Koppmayer, 1684. *(Metszetsorozatok)*
Wagner, Johann Christoph: *Delineatio provinciarum Pannoniae et Imperii Turcici in Oriente [...]*Anderer Theil, Augsburg, Koppmayer, 1685. *(Metszetsorozatok)*
Warhafftige und ausfürliche Relation wie die Ungarischen Rebellen [...] [S.n.], [Wien],1671. – OSZK RMK III. 2572. *(Wesselényi összeesküvés)*
Weber, Johann: *Wappen der Königl. Freyern Stadt Eperies [...],* Leutschau, 1668. – OSZK RMNY 3469. *(Eperjes)*

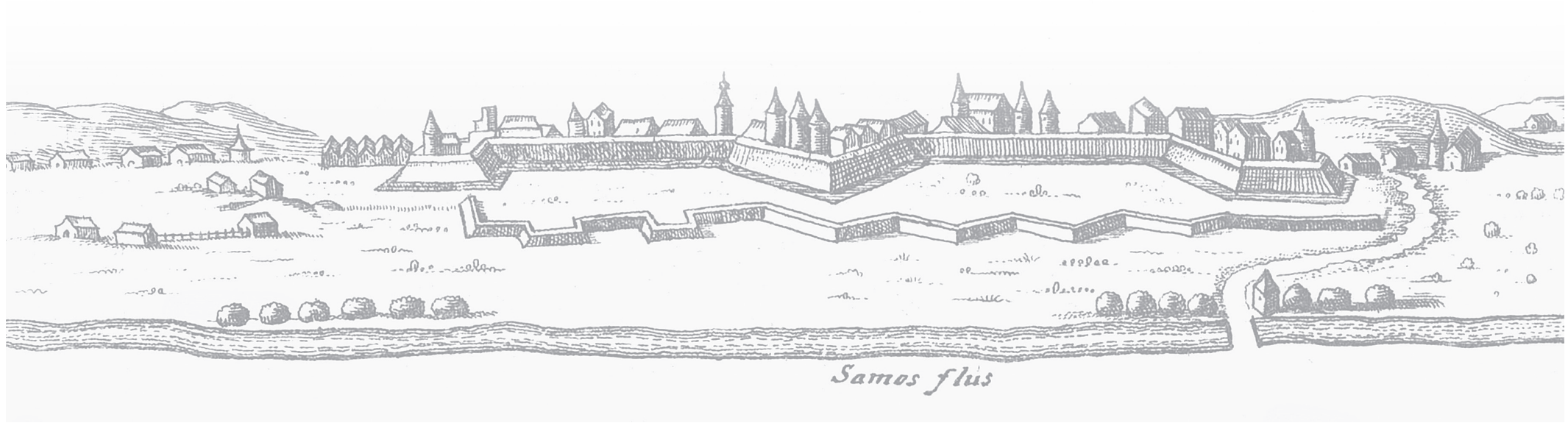

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 53 06.10.2023 13:42

FELHASZNÁLT IRODALOM JEGYZÉKE

1. Andresen, Andreas: *Der deutsche Peintre-Graveur oder die deutschen Maler als Kupferstecher,* I–V. Leipzig, Rudolf Weigel, 1864–1878.
2. Apponyi Sándor: *Hungarica. Ungarn betreffende im Auslande gedruckte Bücher und Flugschriften. Gesammelt und beschrieben. I-IV.* München, Rosenthal, 1903–1927.
3. Bachmann, Fridrich: *Die alten Städtebilder* Leipzig, Karl Hiersemann, 1939.
4. Bánlaky József: *A magyar nemzet hadtörténelme* XVI. rész Budapest, Grill Károly, 1940.
5. Bubics Zsigmond: *Magyarországi várak és városoknak a M. N. Múzeum könyvtárában létező fa- és rézmetszetei* Budapest, Egyetemi, 1880.
6. Bubics Zsigmond: *Eszterházy Pál Mars Hungaricusa* Budapest, Franklin, 1895.
7. Cennerné Wilhelmb Gizella: A Zrínyi család ikonográfiája Budapest, Balassi, 1997,
8. Drugulin, Wilhelm Eduard: *Allgemeiner Portrait–katalog* Leipzig, Leipziger Kunst-Comptoir, 1860.
9. Drugulin, Wilhelm Eduard: *Historischer Bilderatlas II. Theil.* Leipzig, Leipziger Kunst-Comptoir, 1863.
10. Eperjesy Kálmán: *A bécsi Hadilevéltár magyar vonatkozású térképeinek jegyzéke* Szeged, Városi Nyomda,1929.
11. Fabinyi Tibor, Ladányi Sándor, Makkai László (szerk.): *A magyarországi gályarab prédikátorok emlékezete. Galeria omnium sanctorum* Budapest, Magyar Helikon, 1976.
12. Farkas Alexandra, Kiricsi Ágnes, Klemm László: *(R)égi csodajelek – 17–18. századi halójelenségek a Magyar Nemzeti Múzeumból* In: Fizikai Szemle 2011/12 407–412.
13. Fauser, Alois: *Repertorium* älterer *Topographie. Druckgraphik von 1486 bis 1750.* I–II. Wiesbaden, Dr. Ludwig Reichert Verlag, 1978.
14. Fodor Pál: *Magyarország és a török hódítás*. Budapest, Argumentum, 1991.
15. G. EténYi Nóra: *A 17. századi soproni országgyűlések a korabeli német sajtóban* Soproni Szemle. A Soproni Városszépítő Egyesület helytörténeti folyóirata. 2000. LIV. 1. szám 32-45.
16. G. ETÉNYI Nóra: *Hadszíntér és nyilvánosság. A magyarországi török háború hírei a 17. századi német újságokban* Budapest, Balassi, 2003.
17. Galavics Géza: *Thesenblätter ungarischer Studenten in Wien im 17. Jahrhundert. Künstlerische und pädagogische Strategien* In: Die Jesuiten in Wien, zur Kunst- und Kulturgeschichte der österreichischen Ordensprovinz der „Gesellschaft Jesu" im 17. und 18. Jahrhundert. Hrsg. Herbert Karner, Werner Telesko. Wien, Verlag der OAW, 2003. 113–130.
18. Galavics Géza: *Kössünk kardot az pogány ellen* Budapest, Képzőművészeti, 1986.
19. Hohenemser, Paul: *Flugschriften–Sammlung Gustav Freytag* Frankfurt a.M., Frankfurter Societäts-Druckerei, 1925.
20. Hollstein, F. W. H.: *German engravings, etchings, and woodcuts, ca. 1400-1700*. Vol. I-C. Amsterdam, M. Hertzberger, 1954.
21. Hubay Ilona: *Röplapok, újságlapok, röpiratok 1480–1718* Budapest, OSZK, 1948.
22. (Korabinsky, Matthias): *Beschreibung des königl. ungarischen Haupt-Frey- und Krönungstadt Pressburg* Erste Theil Pressburg, 1781.
23. Krejča, Aleš: *A művészi grafika technikái* Budapest, Corvina, 1986.
24. Lelkes György: *Magyar helységnév–azonosító szótár* Baja, Talma, 1998.
25. Lepold Antal: *Esztergom régi látképei* Budapest, Stephaneum Nyomda, 1944. (A Szent István Akadémia történelmi-, jog- és társadalomtudományi osztálya felolvasásai III. 5.)
26. *Magyar vértanúk nyomában. Kocsi Csergő Bálint műve a gályarab-per tizenkilenc vértanújáról*; ford., bev. Szimonidesz Lajos; Misztótfalusi, Budapest, 1944.
27. Magyary-Kossa Gyula: *Magyar orvosi emlékek* Budapest, Magyar Orvosi Kiadó, 1929. II. kötet 40–41.
28. Makkai László–Barcza József–Csohány János: *In memoriam eliberationis Verbi Divini ministrorum Hungaricorum ad triremes condemnatorum 1676. Imagines ac autographa liberatorum necnon bibliographia opusculorum contemporaneorum in regnis exteris editorum persecutionem ecclesiarum evangelicarumin Hungaria tractantium* Sectionis Ty-

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 54 06.10.2023 13:42

pographicae Officii Synodalis Ecclesiae Reformatae in Hungaria, Bp., 1976 *(Studia et acta ecclesiastica. N. S. Acta ecclesiastica)*
29. Molnár Antal: *A katolikus egyház a hódolt Dunántúlon* Budapest, METEM, 2003.
30. Monok István - W. Salgó Ágnes: A *Wesselényi-összeesküvés. Beszámoló a perről és a kivégzésekről* Helikon Kiadó, Budapest, 2005.
31. Nagler, Georg Kasper: *Die Monogrammisten I–V*. München, Franz, 1858–1879.
32. Nebehay, Ingo – Wagner, Robert: *Bibliographie altösterreichischer Ansichtenwerke aus fünf Jahrhunderten : die Monarchie in der topographischen Druckgraphik von der Schedel'schen Weltchronik bis zum Aufkommen der Photographie.* I–VI. Graz, Akad. Druck- und Verl.-Anst., 1981–1991.
33. Németh S. Katalin*: Ungarische Drucke und Hungarica 1480–1720. Katalog der Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel.* I–III. München, New York, London, Paris, K. G. Saur, 1993.
34. Paas, John Roger: *The German Political Broadsheet 1600–1700. I–XII + Suppl.* Wiesbaden, Harrasowitz, 1985–2015.
35. Pataky Dénes: *A magyar rézmetszés története* Budapest, Közoktatási Kiadó, 1951.
36. Prickler, Harald: *Das Personal des Forchtensteiner Zeughauses bis ins früfe 18. Jahrhundert.* In: Burgenlandische Heimatblatter 67(2005), 53–79.
37. Ráth-Végh István: *Magyar kuriózumok* Budapest, Pán, 1989. 115–122.
38. Réthly Antal: *Időjárási események és elemi csapások Magyarországon 1700-ig.* Budapest, Akadémiai, 1962.
39. Rózsa György: *Magyar történetábrázolás a 17. században* Budapest, Akadémiai, 1973.
40. Rózsa György*: Thesenblätter mit Ungarischen Beziehungen* In: Acta historiae artium, 3-4(1987), 257-290.
41. Szabó Károly – Hellebrant Árpád: *Régi Magyar Könyvtár I–III.* Budapest, M. Tud. Akad., 1879–1898.
42. Szalai Béla – Szabó Flóris: *Pannonhalma négy évszázad képein* Budapest, Publikus, 1999.
43. Szalai Béla: *Magyar várak, városok, falvak metszeteken, 1515–1800.* I–VI., Budapest, Múzeum Antikvárium, 2006–2021.
44. Szalai Béla: *A párkányi csatában zsákmányolt török zászló* In: Magyar Sion Új folyam XIII. (LV.) 2019/2. 233-256.
45. Szalai Béla *Ad jobbat az Isten* **–** A magyar történelem kortárs metszeteken 1604 – 1660 Budapest**,** MTA KIK, 2022.
46. Szántai Lajos: *Atlas Hungaricus I-II.* Budapest, Akadémiai, 1997.
47. Szántai Lajos: *Magyarország városképes térképmetszetei* In*:* Cartographica Hungarica 4 (1994), 19–33.
48. Thieme, Ulrich – Becker, Felix: *Allgemeines Lexikon der bildenden Künstler.* I–XXXVII Leipzig, Engelmann, 1907–1957.
49. Závadová, Katharina: *Verny a pravy obraz slovenskych miest a hradov, ako ich znázornili rytci a ilustrátori v XVI., XVII., a XVIII. storoči* Bratislava, Tatran, 1974.

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 55 06.10.2023 13:42

RAJZOLÓK, METSZŐK, METSZETKIADÓK JEGYZÉKE

(A metszetazonosító a Katalógusra, a képszám a Képtáblákra utal
A Metszetsorozatok feltüntetése azt jelenti, hogy a személyével a metszetsorozatokról írt munkarészekben is foglalkozunk.)

Altzenbach, Wilhelm *(Árva 1673/1, 1.42 kép)*
Aveline, Pierre *(2.139 – 2.147 kép)*
Azelt, Johann *(Johan Hoffman Magyarország térképe (1675) – gyűjtőlap, 1.55 kép).*
Berey, Nicolas *(Magyarország térkép, 1670 – gyűjtőlap, 1.10 kép)*
Birken, Sigmund *(metszetsorozatok)*
Bosio, Antonio *(Esztergom 1683/12, 1.108 kép).*
Bouttats, Gaspar *(Zrínyi és Frangepán kivégzése 1, 1.25 kép), (Nádasdy Ferenc lefejezése 2, 1.31 kép), (Zrínyi és Frangepán kivégzése 3, 1.27 kép), (Árva 1673/3, 1.45 kép)*
Bouttats, Peter Baltasar *(Hamzsabégi csata 1684, Vác és Visegrád 1696/2/a, 1.129 kép)*
Brabant, Franz Leo *(Fraknó (1681/1, 1.65 kép)*
Bruck, Martin van der *(Sopron királyné koronázás 1681/5, 1.71 kép)*
Bruynel, Jacob *(Nádasdy, Zrínyi és Frangepán kivégzése 1.24 kép), (Magyarország térképe (1680) – gyűjtőlap 1.119 kép)*
Bubenka Jónás *(Lőcse 1676/1, 1.54 kép)*
Cardanus, Thomas *(Esztergom (1683)/6, 1.87 kép)*
Casteleyn, Abraham *(Esztergom 1684/11, 1.100 kép)*
Degni, Domenico *(Esztergom 1684/13 1.107 kép)*
Dryweghen van, Sebastian *(Híradás a Wesselényi összeesküvésről 3, 1.14 kép)*
Felsecker, Jonathan *(Esztergom 1683/6/a és 1683/6/b, 1.90 és 1.91 kép)*
Franck, Johann *(Esztergom (1683)/3, 1.99 kép)*
Franco, Giacomo *(Esztergom 1683/1, 1.105 kép).*
Froberg, Christian Sigmund *(Esztergom (1683)/2/a-c, 1.94, 1.95, 1.96 kép)*
Fürst, Paulus *(Szatmár (1685)/1, 1.37 kép)*
Goffart, Everhard *(Esztergom 1683/10, Nagykanizsa 1683/1, 1 .98 kép)*
Gotthoffer, (?) *(Nádasdy Ferenc, Zrínyi Péter és Frangepán Ferenc lefejezése 1,1.15 - 1.17 kép).*
Greischer, Matthias *(Pozsony 1682/1, 1.78 kép), (A Hamzsabégnél zsákmányolt török vezéri zászló 1684, 1.130 kép)*
Heuss, Heinrich *(Vác 1685/7 1.128 kép)*
Hipschmann, Gabriel Sigmund *(Erasmus Tattenbach kivégzése, 1.36 kép), (Szigetköz térképe (1683) – gyűjtőlap 1.86 kép,*
Hoffman, Johann, Nürnberg *(Magyarország térkép (1675) – gyűjtőlap, 1.55 kép)*
Hoffmann, Johann Jakob, Wien *(Fraknó (1681/1, 1.65 kép), (Kismarton 1682/1, 1.74 kép), (Surány 1683/1, 1.85 kép), (Esterházy emléklap 1682 – gyűjtőlap, 177 kép)*
Jaillot, Hubert *(Nicolas Berey Magyarország térképe 1670 - gyűjtőlap, 1.10 kép)*
Járay Mihály *(Savnik 1670/1, 1.8 kép)*
Jongelinx, Johann Baptist *(A Wesselényi összeesküvés résztvevői és Nádasdy lefejezése, 1.23 kép)*
Kilian, Bartholomeus *(Lorettom 1667/1 (1.6 kép)*
Kissler, Veit *(Esterházy emléklap 1682 – gyűjtőlap, 177 kép)*
Koppmayer, Jakob (*(Esztergom 1683/8, 1.97 kép), (metszetsorozatok)*
Kraus, J. Ulrich *(Hamzsabégi csata 1684, 1.129 kép).*
Küssel, Melchior *(Sopron 1673/1, 1.50 kép)*
Lang, Mauritius *(Győr, 1678/1, 1.58 kép), (Pozsony lappangó/1/1681), (Esterházy Pál kísérete 1666 1.1 kép)*
Laurentio, Cesare *(metszetsorozatok)*
Lerch, Johann Martin *(Nádasdy Ferenc ravatala 1, 1.28 kép, Zrínyi és Frangepán kivégzése 4, 1.29 kép), (Sopron királyné koronázás 1681/1, 1.66 kép), (Esztergom 1683/11, 1.113 kép), (Esztergom 1683/ 5/a-b, 1.115a-b kép), (Esterházy Pál kísérete 1666, 1.1 kép)*
Longhi, Gioseffo *(Esztergom én/8, 1.106 kép).*
Loschge, Leonhard *(Esztergom (1683)/2/a-c, 1.94, 1.95, 1.96 kép)*
Luyken, Jan van *(Körmöcbánya 1682/1/b, 1.76 kép)*
Manasser, David *(Esztergom 1683/2, 1.111 kép)*
Mattioli, Lodovico *(metszetsorozatok 2.68 – 2.120 kép)*
Meyssens, Cornelius *(metszetsorozatok)*
Nypoort, Justus van *(Nagyszombat 1683/1, 1.81 kép)*, *(Esztergom 1683/ 5/a-b, 1.115a-b kép)*
Poesseniens, Adrianus *(Jacobus Bruynel Magyarország térképe (1680), 1.119 kép)*
Reidel, Johann Zacharias *(Esztergom (1683)/3, 1.99 kép)*
Rossi, Matteo Gregorio *(Esztergom (1683)/7, 1.104 kép,* Arnoldo van Westerhout Csallóköz térképe 1683, *1.117 kép)*
Roth von Rothensfels, Christianus Herman *(Eperjes 1668/1, 1.9 kép)*
Sadler, Tobias *(Esterházy családfa 1670 (gyűjtőlap), 1.11 kép)*
Sandrart. Jacob *(Esztergom 1684/7, 1.109 kép)*, (*metszetsorozatok)*
Sherwin, William *(Eszék 1673/1/a és Lipótvár 1673/1, 1.46 és 1.48 kép)*

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 56 06.10.2023 13:42

Scheurers, Georg *(Esztergom 1683/91.93 kép)*
Ssicha, Lucas Georg *(Putnok 1677/1, 1.56 kép)*
Steidtner, Johann Philip *(Esztergom (1683)/1, 1.110 kép)*
Steudner, Daniel *(Üstökös 1682, 1.73 kép)*
Suttinger, Daniel *(Sopron 1681/1, 1.70 kép)*
Todeschi, Pietro *(Esztergom én/8, 1.106 kép).*
Vischer, Georg Matthias *(Pozsony 1682/1, 1.78 kép)*
Vivian, Peter Paul *(Sopron királyné koronázás 1681/1, 1.66 kép)*

Waldtman, J. Joseph. *(Hamzsabégi csata 1684, 1.129 kép)*
Westerhout van, Arnoldo *(Szigetköz térképe 1683 – gyűjtőlap, 1.117 kép)*
Wussin, Daniel *(Körmöcbánya 1682/1/a, 1.75 kép)*

Ismeretlenek
G.M.B. monogram *(Thököly Imre megdicsőülése, 1.80 kép)*
M. H. monogram *(Vöröskő én/1, 1.59 kép)*
„R" jelzés *(Az érsekújvári Assin bég 1683, 1.82 kép)*

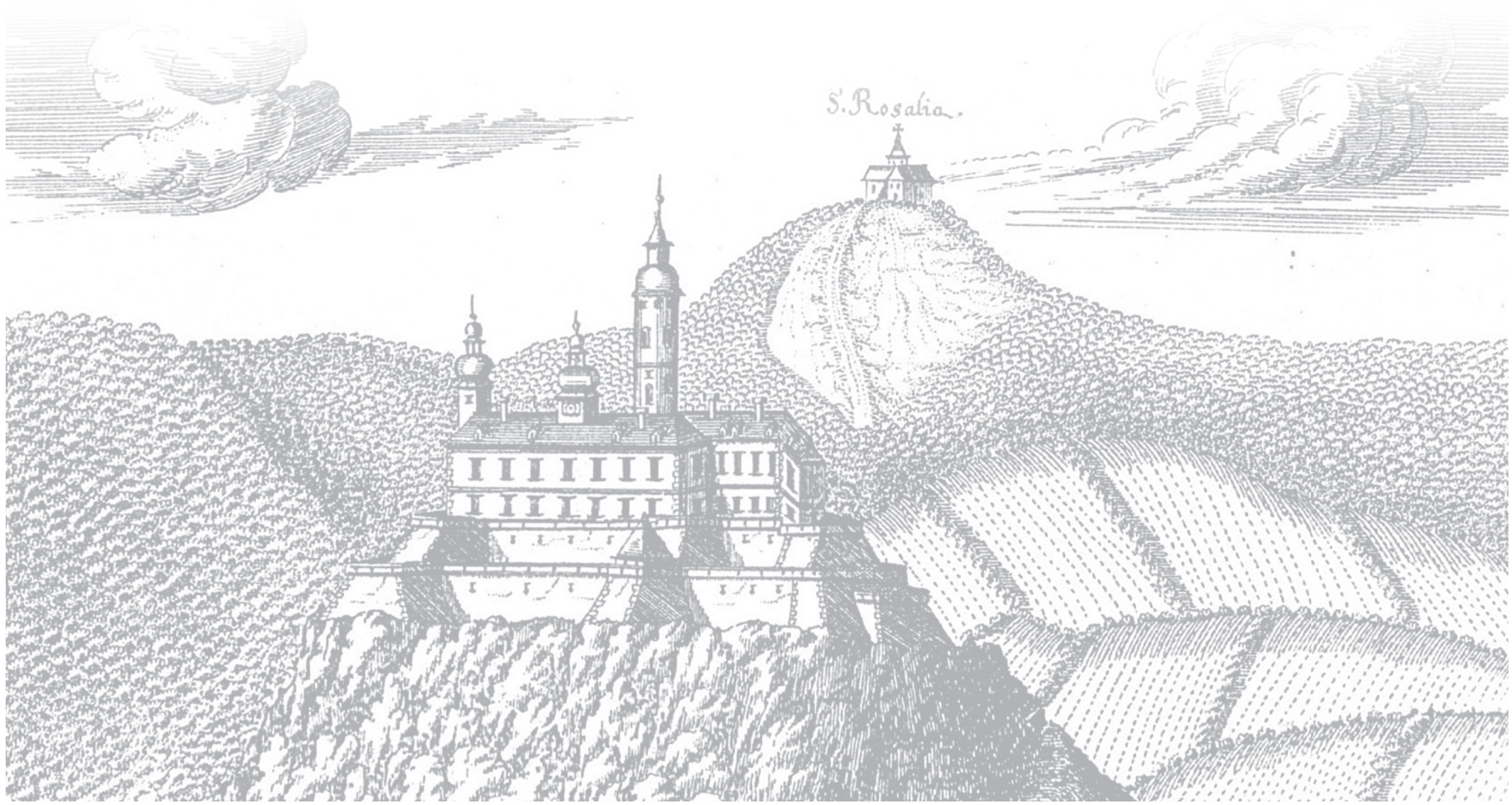

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 57 06.10.2023 13:42

SZEMÉLY- ÉS HELYNEVEK MUTATÓJA

A mutatóban a helynevek dőlt betűvel, a szöveggel összhangban legtöbbször magyar elnevezéssel szerepelnek. Ha az adott helynek a mai hivatalos neve történelmi okokból különbözik ettől, akkor zárójelben megadjuk a hivatalos nevét és melyik országban található. Szintén zárójelben szerepeltetjük a hivatalos helynevet és szükség esetén az országot (*pl. Velence (Venezia, I.*) azoknál a külföldi helyeknél, amelyek a szövegben hagyományos magyar elnevezéssel szerepelnek (Bécs, Velence stb.). A metszeteken vagy a korabeli tudósításokban szereplő régi, sokszor hibásan írt latin vagy német helynevek mindig a mai helynév szövegkörnyezetében – például metszetek címleírásában, vagy katalógustételben, könyvcímben – szerepelnek, ezért azokat csak kivételesen, a hivatalos név után zárójelben közöljük.
A személyneveknél a különböző katalógusokban, jegyzékekben és a bibliográfiában szereplő neveket is megadjuk, zárójelben feltüntetve – ha vannak – azok névváltozatait.

Albrizzi, Girolamo 52
Alsólendva lásd *Lendva*
Alsómecenzéf (Medzev, SK) 14
Altzenbach, Wilhelm 12, 29, 56
Ampringen, Caspar gróf 13
Amszterdam (NL) 10, 14, 26, 37, 48, 52, 53, 54
Andresen, Andreas 54
Antwerpen (Vlandeere, Anvers, BE) 10, 12, 22, 38, 47, 48, 53
Apafi Mihály 19
Apponyi Sándor 4, 28, 54
Aranyosmeggyes (Mediești Aurit, RO) 18
Assin (Hasszán?) 19, 51, 57
Augsburg (Bayern, D) 12, 17, 20, 21, 22, 23, 24, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 38, 39, 40, 41, 42,43, 44, 45, 50, 53
Aveline, Pierre 25, 56
Azelt, Johann 30, 47, 56

Babócsa (Somogy, HU) 18, 21, 24, 29, 30, 39, 44
Bachmann, Fridrich 54
Bakar (Szádrév, Buccari, CRO) 13
Bánlaky József 54
Barcza József 54
Bártfa (Bardejov, SK) 8
Báthory Zsigmond 8, 46
Báthory Zsófia 9
Batthyány Ádám 21
Bazin (Pezinok, SK) 15, 46
Becker, Felix 55
Beckó (Beckov, SK) 14, 29, 46
Bécs (Viennae, Wien, A) 7, 8, 9, 11, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 25, 26, 28, 30, 31, 34, 36, 37, 38, 39, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 56
Bécsújhely (Wienerneustadt, A) 9, 10, 48
Bekri Musztafa pasa 24
Belatinc (Belatinci, SK) 29, 46
Belgrád (Beograd, SRB) 8, 19, 46
Berey, Nicolas 8, 35, 36, 40, 46, 56
Berlin (Cöllen, D) 12, 21, 28, 29, 33, 38
Bertius, Petrus 8, 46
Berzence (Somogy, HU) 18, 21, 24, 29, 30, 39, 44, 47
Besztercebánya (Banská Bystrica, SK) 11, 14, 25, 30
Bethlen Gábor 7, 8, 46
Birken, Sigmund 15, 25, 30, 31, 33, 34, 35, 36, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 52, 56
Bizzozeri, Simpliciano 25
Bloem, Adrien 26
Bologna (Emilia-Romagna, I) 21, 25, 30, 33, 34, 35, 36, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46
Bónis Ferenc 9, 10, 47, 48
Borosjenő (Ineu, RO) 15, 30, 47
Bosio, Antonio 21, 33, 52, 56
Bourbon, Lajos, XIV. 8, 16
Bouttats, Gaspar 10, 12, 26, 29, 48, 49, 56
Bouttats, Peter Baltasar 24, 45, 46, 51, 56
Bouttats, Philipp Balthasar 24
Brabant, Franz Leo 16, 34, 56
Brown, Edward 12, 18, 31, 37, 52
Bruck, Martin van der 17, 50, 56

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 58 06.10.2023 13:42

Bruynel, Jacob 10, 22, 31, 35, 36, 40, 47, 48, 56
Brüsszel (Bruxelles-Ville, BE) 49, 52
Bubenka Jónás 15, 56
Bubics Zsigmond 34, 36, 54
Buccari lásd *Bakar*
Buda (Budapest, HU) 2, 8, 16, 20, 22, 23, 24, 34, 39, 44, 45, 46, 47
Budai-Király Tímea 4
Buják (Nógrád, HU) 23, 30, 46
Busbeck, A. G. 20, 21, 32

Cardanus, Thomas 20, 32, 34, 56
Casteleyn, Abraham 33, 34, 52, 56
Cennerné Wilhelm Gizella 11, 28, 47, 48, 49, 54
Comenius, Johannes Amos 15
Cöllen lásd *Berlin*

Csesznek (Veszprém, HU) 30, 46
Csohány János 54

Dárda (Darda, CRO) 18, 30, 47
Degni, Domenico 34, 56
Devecser (Veszprém, HU) 30, 46
Dobrony lásd *Nagydobrony*
Drezda (Dresden, Sachsen, D) 9, 48, 50, 52
Drugulin, Wilhelm Eduard 54
Dryweghen, Sebastian van 9, 48, 56

Ecsed lásd *Nagyecsed*
Eger (Heves, HU) 30, 47
Ekel (Okoličná na Ostrove, SK) 14
Eperjes (Prešov, SK) 8, 11, 30, 50, 53, 56
Eperjesy Kálmán 54
Ercsi (Fejér, HU) 24, 51
Érd (*Hamzsabég, Pest, HU)* 24, 44, 46, 51, 52, 56, 57
Érsekújvár (*Nové Zámky, SK)* 19, 22, 25, 30, 31, 47, 50, 51, 57
Esterházy Anna Júlia 7, 38
Esterházy család 7, 8, 29, 30, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 56
Esterházy Ferenc 7
Esterházy István 7
Esterházy János 24
Esterházy László 7
Esterházy Mihály 7
Esterházy Miklós 7, 8
Esterházy Orsolya 18
Esterházy Pál 7, 8, 16, 17, 18, 19, 24, 29, 30, 31, 37, 40, 41, 42, 47, 56
Eszék (Osijek, CRO) 1, 12, 18, 24, 31, 47, 52, 56
Esztergom (Komárom-Esztergom, HU) 8, 13, 19, 20, 21, 22, 23, 25, 28, 31, 32, 33, 34, 35, 38, 40, 47, 51, 52, 53, 54, 56, 57
Eténi Nóra, G. 54

Fabinyi Tibor 54
Farkas Alexandra 54
Farkas Gábor Farkas 4
Fauser, Alois 54
Felsecker, Jonathan 20, 32, 56
Ferdinánd, III. lásd Habsburg, Ferdinánd, III.
Ferdinánd, IV. lásd Habsburg, Ferdinánd, IV.
Fraknó (Forchtenstein, Burgenland, A) 7, 8, 16, 17, 34, 37, 46, 56
Franciscus, Erasmus 33, 52
Franck, Johann 56
Franco, Giacomo 21, 32, 56
Frangepán Ferenc Kristóf 8, 9, 10, 11, 26, 47, 48, 49, 52, 56
Frankfurt am Main (Hessen, D) 12, 18, 22, 23, 29, 34, 41, 43, 44, 50, 51, 53, 54
Froberg, Christian Sigmund 21, 31, 56
Fürst, Paulus 42, 56

G. M. B. 19, 57
Galánta (Galanta, SK) 8, 35, 46
Galavics Géza 54
Goffart, Everhard 21, 33, 38, 56
Gombás (Hubová, SK) 9
Gonzaga Eleonóra Magdaléna 17
Gotthoffer, (?) 9, 48, 56
Gödölle Mátyás 4
Graz (A) 4, 9, 55
Greischer, Matthias 16, 18, 24, 40, 51, 56
Grill Károly 54

Győr (Győr-Moson-Sopron, HU) 8, 15, 19, 20, 22, 25, 35, 37, 40, 46, 47, 56

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 59 06.10.2023 13:42

Habsburg, Ferdinánd, III. 13, 17
Habsburg, Ferdinánd, IV. 13
Habsburg, Lipót, I. 1, 7, 8, 9, 10, 13, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 25, 31, 40, 41, 50
Habsburg, Mária Terézia 7
Hallevyl báró, generális 23
Hamburg (D) 20, 24, 32, 44, 45, 51, 53
Hamzsabég lásd *Érd*
Harrach Mária Eleonóra 15
Hellebrant Árpád 28, 55
Herberstein, Johann Joseph 21
Hertzberger, M. 54
Heuss, Heinrich 24, 44, 45, 51, 53, 56
Hiersemann, Karl 54
Hipschmann, Gabriel Sigmund 11, 22, 47, 49, 56
Hipschmann, Jacob 20, 32, 35, 36, 39, 41, 43
Hoffman, Johann 14, 15, 30, 31, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 42, 43, 46, 56
Hoffmann, Johann Jakob 16, 18, 34, 36, 42, 47, 56
Hohenemser, Paul 54
Hollókő (Nógrád, HU) 23
Hollstein, F. W. H. 54
Hoorn, Thimoteus ten 53
Houfnagel, Georg 23
Hubay Ilona 28, 54

Ibrahim pasa 24
Ignác, Szent 15
Im Hof, Johann Hieronymus 25, 31, 34, 38, 39, 42, 52
Ince, XI. pápa 20, 24

Jaillot, Hubert 8, 35, 36, 40, 46, 56
János György, II. lásd Wettin, János György, II.
Janota, Ludovit 12, 29
Járay Mihály 8, 41, 56
Jeruzsálem (IL) 12
Jongelinx, Johann Baptist 10, 48, 56

Kalocsa (Bács-Kiskun, HU) 15, 35
Kara Musztafa nagyvezér 19, 20, 21
Kara Mohamed pasa 20, 23
Karner, Herbert 54
Kassa (Košice, SK) 8, 14, 25, 36, 47
Kilian, Bartholomeus 7, 38, 56
Király Attila 4
Királyhida (Bruckneudorf, Burgenland, A) 24
Kiricsi Ágnes 54
Kismarton (Eisenstadt, Burgenland, A) 8, 16, 18, 36, 46, 56
Kissler, Veit 18, 47, 56
Kitsee lásd *Köpcsény*
Klemm László 54
Klesch, Daniel 41, 52
Kocsi Csergő Bálint 13, 14, 54
Komárom (Komárom-Esztergom, HU) 8, 14, 20, 21, 22, 25, 34, 36, 37, 46, 47
Koppmayer, Jakob 20, 21, 23, 25, 32, 35, 38, 39, 50, 53, 56
Korabinsky, Matthias 19, 41
Korpona (Krupina, SK) 25, 37
Köpcsény (Kitsee, Kittsee, Burgenland, A) 19, 24, 37, 40, 41, 46
Körmend (Vas, HU) 18, 37, 47
Körmöcbánya (Kremnica, SK) 18, 37, 52, 56, 57
Kőszeg (Vas, HU) 24
Krakkó (Kraków, PL) 20
Kraus, J. Ulrich 24, 44, 46, 51, 56
Krejča, Aleš 54
Küssel, Melchior 12, 41, 56

Ladányi Sándor 54
Lajos, XIV. lásd Bourbon, Lajos, XIV.
Lakompak (Lackenbach, Burgenland, A) 3, 7, 8, 37, 46
Lang, Mauritius 2, 7, 15, 35, 41, 47, 56
Langgraffen, Hans Franck von 16
Lánzsér (Sopronszentmárton, Győr-Moson-Sopron, HU) 7, 8, 37, 46
Laurentio, Cesare 11, 26, 56
Leipzig lásd *Lipcse*
Lelkes György 54
Lendva (Alsólendva, Lendava, SK) 29, 46
Lepold Antal 28, 31, 32, 33, 34, 54
Lerch, Johann Martin 2, 7, 11, 17, 22, 25, 26, 32, 33, 35, 47, 49, 50, 52, 56
Leslie, Jakob Walter gróf 24
Leutschau lásd Lőcse
Leutschovia lásd *Lőcse*
Lipcse (Leipzig, Bayern, D) 54, 55

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 60 06.10.2023 13:42

Lipót császár lásd Habsburg, Lipót, I.
Lipótvár (Leopoldov, SK) 12, 18, 37, 47, 50, 52, 56
Lippay György 8
London (UK) 28, 31, 37, 52, 55
Longhi, Giuseffo 21, 34, 51, 56
Lorettom (Burgenland, A) 7, 37, 38, 53, 56
Loschge, Leonhard 21, 31, 33, 40, 45, 52, 53, 56
Lotharingiai Károly, V. 20, 21, 23, 24
Lőcse (Leutschau, Leutschovia, Levoča, SK) 8, 15, 18, 30, 38, 53, 56
Luyken, Jan van 18, 37, 56

M. H. 15, 57
Madár Réka 4
Magyary-Kossa Gyula 54
Makkai László 54
Mallet, Allain Mansson 25, 31, 34, 35, 37, 39, 40, 43, 52
Manasser, David 22, 32, 56
Manesson Mallet, Allain 25, 31, 34, 35, 37, 39, 40, 43, 52
Mária Terézia lásd Habsburg, Mária Terézia
Mattioli. Lodovico 25, 30, 33, 34, 35, 36, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 56
Mehmed, IV. lásd Oszmán, Mehmed, IV.
Merian, Matheus 15, 41, 43, 53
Meyssens, Cornelius 2, 11, 26, 56
Milánó (Lombardia, I) 11, 25, 44, 46, 51, 52, 53
Modena (Emilia-Romagne, I) 21, 32, 34, 53
Moller, D. W. 40, 52
Molnár Antal 55
Monok István 55
Mortier, Piere 10, 48, 52
Mosonmagyaróvár (Óvár, Győr-Moson-Sopron, HU) 18, 19
Murány (Muránya lja, Muráň, SK) 25, 38
Nádasdy Ferenc 3, 7, 8, 9, 10, 11, 13, 14, 21, 26, 38, 47, 48, 49, 56
Nádasdy IV. Ferenc 21
Nagler, Georg Kasper 55
Nagydobrony (Dobrony, Velika Dobrony, UKR) 30, 46
Nagyecsed (Ecsed, Szabolcs-Szatmár-Bereg, HU) 25, 30
Nagykálló (Szabolcs-Szatmár-Bereg, HU) 25, 38
Nagykanizsa (Zala, HU) 21, 25, 33, 38, 47, 52, 56
Nagyszeben (Sibiu, RO) 15, 38, 47
Nagyszombat (Tyrnaviae, Trnava, SK) 19, 38, 39, 52, 56
Nagyvárad (Oradea, RO) 25, 39, 47
Nagyvezekény (Vezekény, Veľké Vozokany, SK) 7
Nápoly (Campania, I) 13
Nebehay, Ingo 4, 55
Németh S. Katalin 28, 32, 55
Neubarth Kristóf 15, 38, 53
Nowack, Michael 14
Nürnberg (Bayern, D) 11, 14, 20, 21, 23, 25, 28, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 49, 52, 56

Nyitra (Nitra, SK) 19, 40
Nypoort, Justus van 2, 19, 22, 25, 32, 38, 56

Ortelius 23
Oszmán, Mehmed, IV. 19, 20
Ószombat *(Szobotist*, *Sobotište, SK)* 14, 42, 46
Óvár lásd *Mosonmagyaróvár*

Paas, John Roger 28, 29, 30, 33, 38, 39, 42, 44, 45, 50, 55
Pálffy család 15, 28, 36, 46
Pálffy IV. Miklós 15, 46
Pannonhalma (S. Martinsberg, Szentmárton, Győr-Moson-Sopron, HU) 4, 19, 20, 39, 40, 47, 55
Pápa (Veszprém, HU) 39, 40, 46, 52
Paris lásd Párizs
Párkány (Štúrovo, SK) 1, 20, 21, 22, 23, 25, 32, 33, 34, 38, 55
Passau (Bayern, D) 19, 35
Pataky Dénes 35, 55
Pécs (Baranya, HU) 16, 50, 52
Petróczy István 12
Pika Gáspár 12
Pilarik István 14
Pócsmegyer (Surány, Pest, HU) 19, 42, 56
Poesseniens, Adrianus 22, 47, 56
Pogányszentpéter (Somogy, HU) 18, 40, 47
Poot, Abraham van 14, 26, 53
Pozsony (Presburg, Pressburg, Bratislava, SK) 8, 9, 12, 13, 14, 15, 16, 18, 19, 20, 22, 25, 26, 40, 41, 46, 47, 52, 54, 56, 57
Prága (Praha, CZ) 9
Presburg lásd *Pozsony*

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 61 06.10.2023 13:42

Pressburg lásd *Pozsony*
Priorato, Galeazzo Gualdo 15, 25, 26, 30, 36, 37, 38, 39, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 53
Putnok (Borsod-Abaúj-Zemplén, HU) 15, 41, 53, 57

Rabatta, Rudolf von, tábornok 14
Rákóczi Ferenc, I. 8, 9
Ráth-Végh István 55
Reidel, Johann Zacharias 31, 56
Réthly Antal 55
Rimandi, Reinmund 40, 52
Róma (Lazio, I) 22, 33, 47
Romer, Augustinus Maria 7, 38, 53
Rómer Flóris 1, 4
Rossi, Matteo Gregorio 21, 32, 34, 47, 56
Roth von Rothensfels, Christianus Herman 8, 30, 56
Rózsa György 2, 4, 11, 44, 45, 47, 55
Ruyter, Michiel de 13, 14

S. Martinsberg lásd *Pannonhalma*
Sadler, Tobias 8, 46, 56
Saint-Exupéry, Antoine de 4
Salgó Ágnes, W. 55
Sandrart, Jacob 15, 22, 25, 30, 33, 34, 35, 36, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 52, 56
Savnik (Spišský Štiavnik*, SK)* 8, 41, 52, 56
Schellenberg, H. J. 15
Scheurer, Georg 20, 33, 57
Schligencron, Bernhardt von lásd Sehligron, Bernhardt von Schnitzer, Lucas 14, 25
Segesd (Somogy, HU) 18, 24, 41, 47
Sehligcron, Bernhardt von ((Schligencron, Bernhardt von) 19, 41
Selmecbánya (Banská Štiavnica, SK) 25, 41
Sempte (Šintava, SK) 7, 41, 46
Sherwin, William 12, 31, 56
Sibmacher 23
Sobieski János 20, 21, 23
Sopron (Győr-Moson-Sopron, HU) 12, 16, 17, 18, 24, 41, 42, 50, 53, 54, 56, 57
Söveges *Dávid* 2
Spork, Johann 12, 29
Ssicha, Lucas Georg 15, 41, 57
Starhemberg, Rüdiger von 9, 19
Steidtner, Johann Philip 22, 31, 57
Steudner, Daniel 18, 51, 57
Sulzbach (Hessen, D) 25, 31, 34, 38, 39, 42, 52
Surány lásd Pócsmegyer
Suttinger, Daniel 17, 41, 57

Szabó Flóris 55
Szabó Károly 4, 28, 55
Száki János 14
Szalai Béla 4, 55
Szamosújvár (Gherla, RO) 25, 42, 47
Szántai Lajos 28, 36, 40, 46, 47, 55
Széchenyi György 15, 35
Szécsény (Nógrád, HU) 23
Székesfehérvár (Fejér, HU) 25, 42, 47
Szelepcsényi György 13
Szenice (Senice, SK) 14
Szentgotthárd (Vas, HU) 8, 18
Szentmárton lásd *Pannonhalma*
Szepesremete (Mníšek nad Hnilcom, SK) 14
Szigetvár (Baranya, HU) 19, 42, 43
Szimonidesz Lajos 54
Szobotist lásd Ószombat
Szófia (BG) 12, 31
Szolnok (Jász-Nagykun-Szolnok, HU) 25, 42, 43
Sztrecsény (Sztrecsnó, Strečno, SK) 25, 43, 46

Tata (Komárom-Esztergom, HU) 20, 43, 46, 47
Tattenbach, Erasmus 9, 10, 11, 48, 49, 56
Teleki Mihály 14
Telesko, Werner 54
Terentius Maurus 1
Thieme, Ulrich 55
Thierry, Denys 52
Thököly Éva 18, 36
Thököly Imre 14, 16, 18, 19, 22, 51, 57
Thurnmeyerin Vedova, Helena 25, 53
Todeschi, Pietro 12, 34, 57
Tokaj (Borsod-Abaúj-Zemplén, HU) 3, 9, 15, 25, 43, 44, 53
Trencsén (Trenčín, SK) 25, 44
Tröster, Johannes 15

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 62 06.10.2023 13:42

Tyrnaviae lásd *Nagyszombat*

Urban, Paul 16

Vác (Pest, HU) 20, 23, 24, 29, 30, 39, 44, 45, 46, 51, 52, 53, 56
Vágbeszterce (Považská Bystrica, SK) 25, 45
Vágújhely (Nové Mesto nad Váhom, SK) 14
Vanel, Claude 52
Varga Bernadett 4
Várpalota (Veszprém, HU) 45
Vasvár (Vas, HU) 1, 8
Velence (Venetia, Venezia, Veneto, I) 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 38, 39, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 52, 53
Veress Péter 4
Verőce (Virovitica, CRO) 24
Veszprém (HU) 45
Vezekény lásd *Nagyvezekény*
Via, Francesco 25
Vienna lásd Bécs
Vischer, Georg Matthias 18, 40, 57
Visegrád (Pest, HU) 23, 24, 44, 45, 46, 51, 52, 53, 56
Vivian, Peter Paul 17, 50, 57
Voigt, Leopold 18

Wagner, Johann Christoph 17, 25, 29, 30, 31, 33, 34, 35, 36, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 50, 53, 55
Wagner, Robert 4
Waldtman, J. Joseph 24, 44, 46, 51, 57
Weber, Johann 8, 30, 53
Weigel, Rudolf 54
Wesselényi Ferenc 1, 2, 3, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 18, 25, 26, 47, 48, 52, 53, 55, 56
Westerhout, Arnoldo van 22, 30, 33, 35, 36, 40, 47, 56, 57
Wettin, János György, II. 13
Wittelsbach, Eleonóra Magdolna, Pfalz-Neuburgi 17
Wussin, Daniel 18, 37, 57

Závadová, Katharina 28, 29, 30, 36, 37, 38, 41, 46, 55
Zólyom (Zvolen, SK) 25, 46
Zólyomlipcse (Slovenská Ľupča, SK) 11
Zrínyi család 11, 28, 54
Zrínyi Miklós 8, 18
Zrínyi Péter 8, 9, 10, 11, 26, 47, 48, 49, 56
Zsolnalitva (Lietava, SK) 25, 37, 46

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 63 06.10.2023 13:42

Graueurs en taille douce au Burin et a Leaue forte

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 64 06.10.2023 13:42

KÉPTÁBLÁK

1. rész

Metszetek, metszetes röplapok, térképek

1.1 kép – 1.132 kép

KÉPJEGYZÉK

1.1 – 1.132

1. Alsólendva *1.11 kép*
2. Aranyosmeggyes 1.77 kép
3. Árva *1.11, 1.42, 1.43, 1.44, 1.45, 1.77 kép*
4. Babocsa *1.127 kép*
5. Beckó *1.11 kép*
6. Belatincs *1.11 kép*
7. Berencs *1.11 kép*
8. Berzence *1.77, 1.127 kép*
9. Borosjenő *1.55 kép*
10. Buják *1.11 kép*
11. Csesznek *1.11 kép*
12. Csicsva *1.11 kép*
13. Csobánc *1.11 kép*
14. Dárda *1.77 kép*
15. Devecser *1.11 kép*
16. *p* Dobrony *1 11 kép*
17. Domanis *1.11 kép*
18. Eger *1.55 kép*
19. Éleskő *1.11 kép*
20. Eperjes *1.9 kép*
21. Érsekújvár *1.55, 1.117 kép*
22. Eszék *1.46, 1.47, 1.77, 1.131 kép*
23. Esztergom *1.17, 1.55, 1.86, 1.87 – 1.116, 1.119, 1.124 kép*
24. Fraknó *1.2, 1.11, 1.65 kép*
25. Fülek *1.55 kép*
26. Galánta *1.11 kép*
27. Győr *1.10, 1.55, 1.58, 1.86, 1.117, 1.119 kép*
28. Gyula *1.55 kép*
29. Hegyesd *1.11 kép*
30. Kalastrom *1.11 kép*
31. Kassa *1.53, 1.55 kép*
32. Keresztúr *1.11 kép*
33. Kismarton *1.11, 1.64, 1.74 kép*
34. Kisvárda *1.11 kép*
35. Komárom *1.10, 1.55, 1.86, 1,117, 1.119 kép*
36. Köpcsény *1.11 kép*
37. Körmend *1.77 kép*
38. Körmöcbánya *1.75, 1.76 kép*
39. Lakompak *1.4, 1.11 kép*
40. Lánzsér *1.3, 1.11 kép*
41. Léka *1.11 kép*
42. Lenti *1.11 kép*
43. Léva *1.11 kép*
44. Likava *1.77 kép*
45. Lipótvár *1.48, 1.49, 1.55 kép*
46. Lorettom *1.6, 1.7 kép*
47. Lőcse *1.54, 1.79 kép*
48. Nagybiccse *1.11 kép*
49. Nagykanizsa *1.55, 1.98 kép*
50. Nagyszeben *1.55 kép*
51. Nagyszombat *1.81 kép*
52. Nagyvárad *1.55 kép*
53. Nógrád *1.127 kép*
54. Ozora *1.11 kép*
55. Pannonhalma *1.55, 1.86 kép*
56. Pápa *1.11 kép*
57. Pogányszentpéter *1.77 kép*
58. Pozsony *1.10, 1.51, 1.55, 1.61, 1 1.78, 1.84, 1.86, 1.117, 1.119 kép*
59. Putnok *1.56 kép*
60. Rapos *1.11 kép*
61. Ricsó *1.11 kép*
62. Rozgony *1.11 kép*
63. Savnik *1.8 kép*
64. Segesd *1.77 kép*
65. Sempte *1.5, 1.11 kép*
66. Simontornya *1.11 kép*
67. Sopron *1.50, 1.70 kép*
68. Surány *1.85 kép*
69. Szádvár *1.11 kép*
70. Szamosújvár *1.55* kép
71. Szatmár *1.37, 1.55 kép*
72. Székesfehérvár *1.55 kép*
73. Szigetvár *1.83 kp*
74. Szobotist *1.11 kép*
75. Sztrecsnó *1.11 kép*
76. Tamási *1.11 kép*
77. Tata *1.11, 1.86 kép*
78. Temesvár *1.55 kép*
79. Teplice *1.11 kép*
80. Tokaj *1.57 kép*
81. Törökkoppány *1.11 kép*
82. Ugod *1.11 kép*
83. Vác 1.*123, 1.125 – 1.127, 1.129 kép*
84. Varannó *1.11 kép*
85. Várgesztes *1.11 kép*
86. Végles *1.11 kép*
87. Visegrád *1.120, 1.121, 1.122, 1.128 kép*
88. Vöröskő *1.59, 1.60 kép*
89. Zólyom *1.11 kép*
90. Zsolnalitva *1.11 kép*

Gyűjtőlapok, térképek (időrendben)

Esterházy emléklap 1682 – gyűjtőlap *1.77 kép*
Nicolas Berey Magyarország térképe 1670 - gyűjtőlap *1.10 kép*
Johann Hoffmann Magyarország térképe (1675) – gyűjtőlap *1.55 kép*
Jakob Bruynel Magyarország térkép (1680) – gyűjtőlap *1.119 kép*
Arnoldo Westerhout Szigetköz térképe 1683 – gyűjtőlap *1.117 kép*
Jakob Hipschmann Szigetköz térképe (1683) – gyűjtőlap *1.86 kép*

Események (időrendben)

Esterházy Pál kísérete 1666 *1.1 kép*
A Wesselényi összeesküvés megtorlása *1.12 - 1.36 kép*
Féregeső 1672 *1.38 - 1.41 kép*
Protestáns üldözés emléklapja 1681 *1.52 kép*
Pécs égi jelenség 1681 *1.62 kép*
Sopron I. Lipót bevonulása 1681 *1.63 kép*
Sopron királyné koronázás 1681 *1.66 - 1.72 kép*
Üstökös 1682 *1.73 kép*
Thököly Imre megdicsőülése *1.80 kép*
Az érsekújvári Assin bég 1683 *1.82 kép*
Thököly megszégyenülése 1683 *1.118*
Hamzsabégi csata 1684 *1.129 kép*
A Hamzsabégnél zsákmányolt töröki zászló 1684 *1.130 kép*
Száskajárás 1684 *1.132 kép*

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 66 06.10.2023 13:42

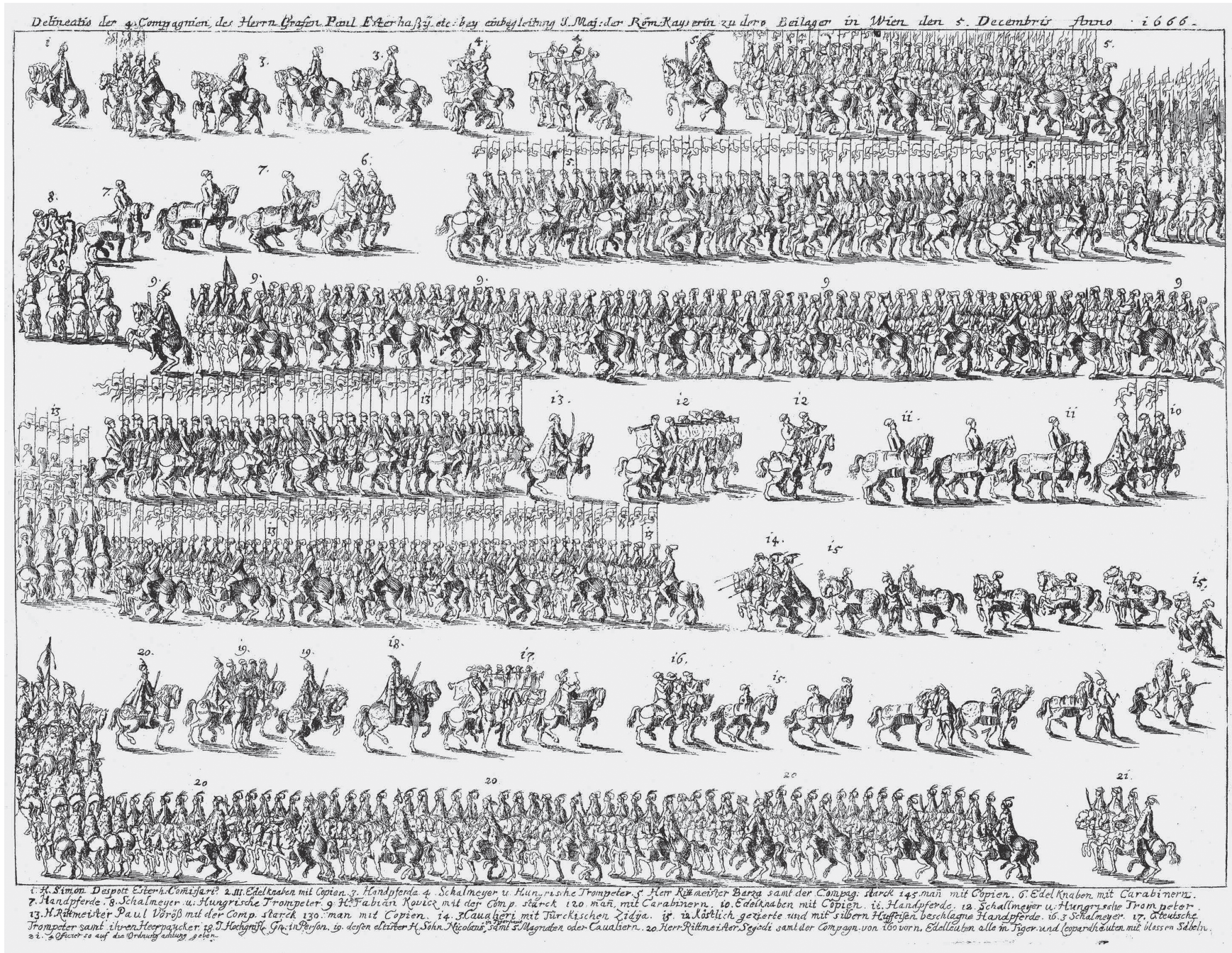

1.1 kép Esterházy Pál kísérete 1666

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 67 06.10.2023 13:42

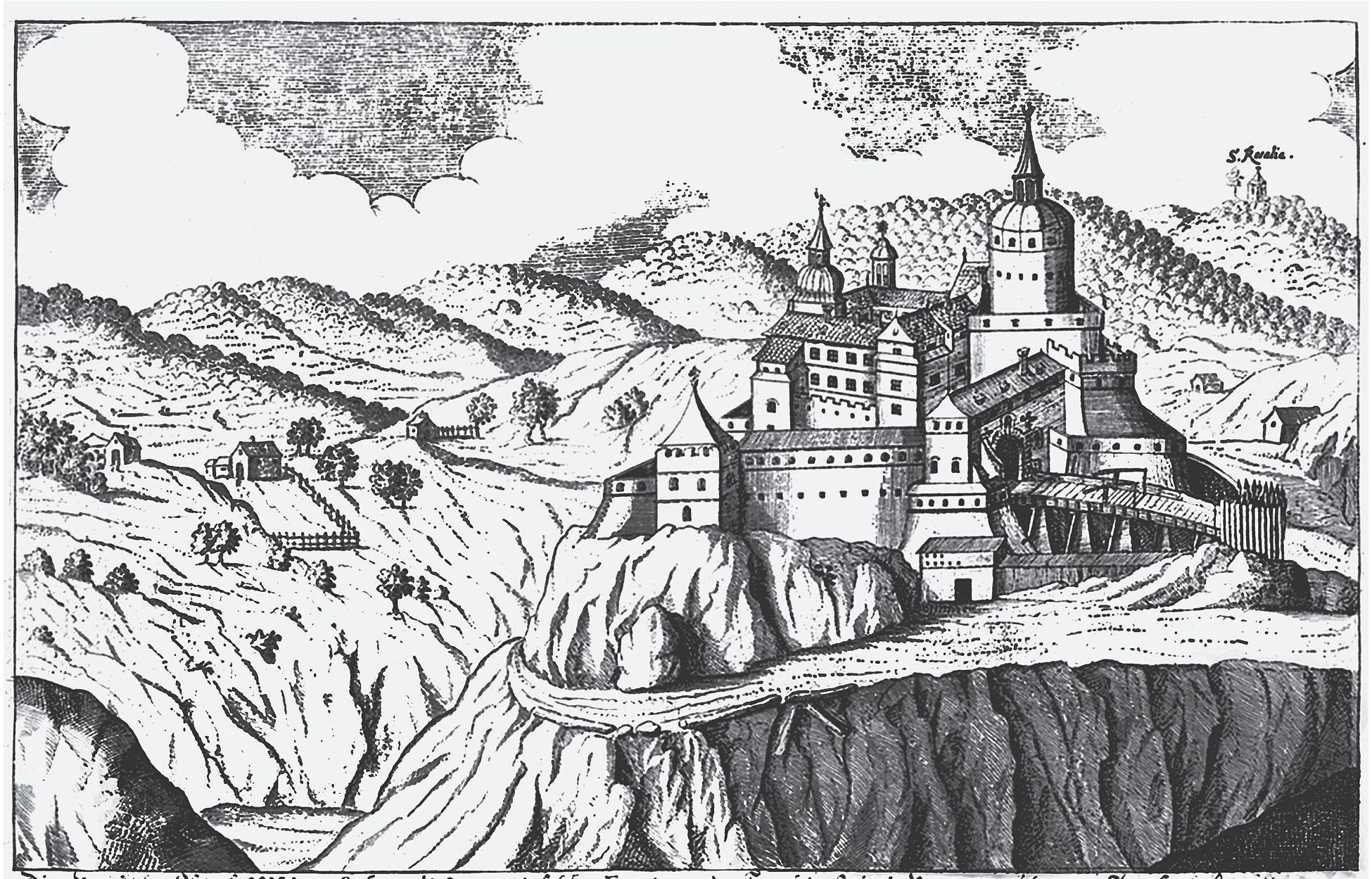

Die Gräfliche Eſterhäſiſche wolerbaute Veſtung und Schloss Frackno, oder Forchtenſtain in Vngarn, welches von Ihro Hoch Fürſtlichen Gnaden Nicolau Eſterhäſi, geweſten Palatino, auß Grund erbaut iſt worden. Anno M DC XLIV.

1.2 kép Fraknó (1680)/1

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 68 06.10.2023 13:42

1.3 kép Lánzsér (1680)/1

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 69 06.10.2023 13:42

Das Graflüche Eßterhaſiſche Luſthauß Lakhenbach in Vngarn, ſo Ihro Gräflich Gnaden Herrn Grafen Eßterhaſij zue gehörig
Anno M DC L XVI

1.4 kép Lakompak (1680)/1

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 70 06.10.2023 13:42

1.5 kép Sempte (1680)/1

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 71 06.10.2023 13:42

1.6 kép Lorettom 1667/1

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 72 06.10.2023 13:42

1.7 kép Lorettom 1667/2

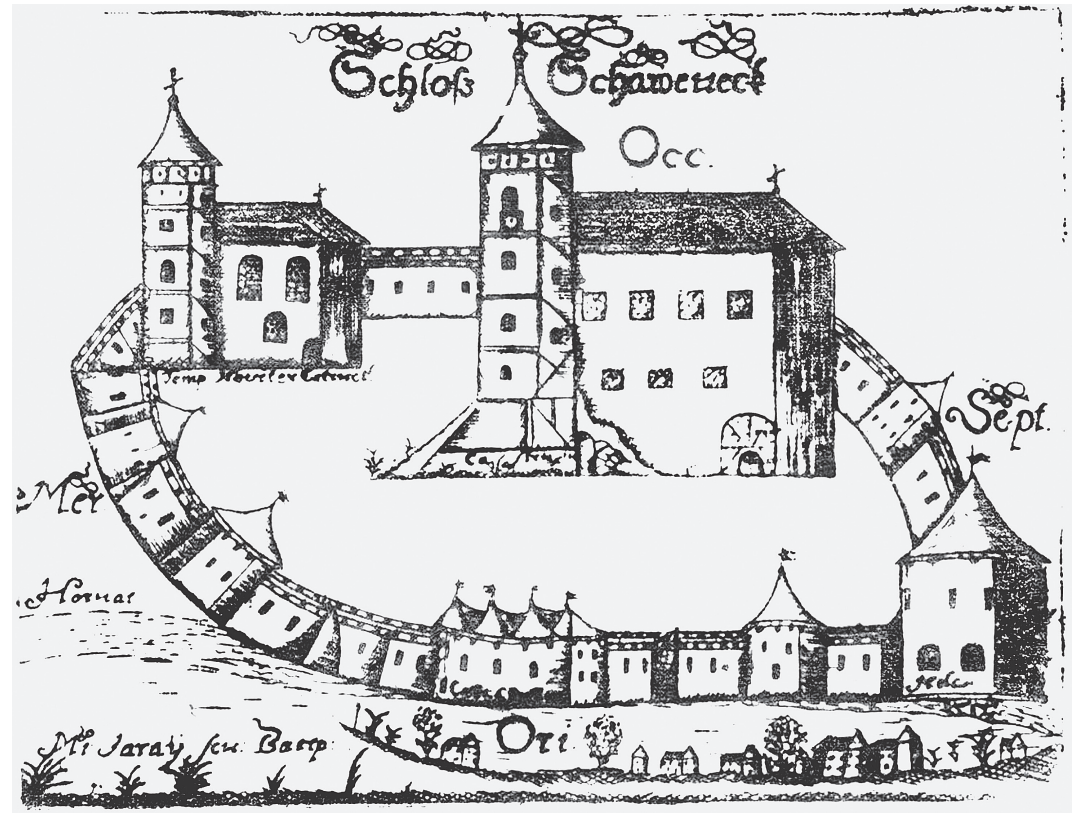

1.8 kép Savnik 1670/1

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 73 06.10.2023 13:42

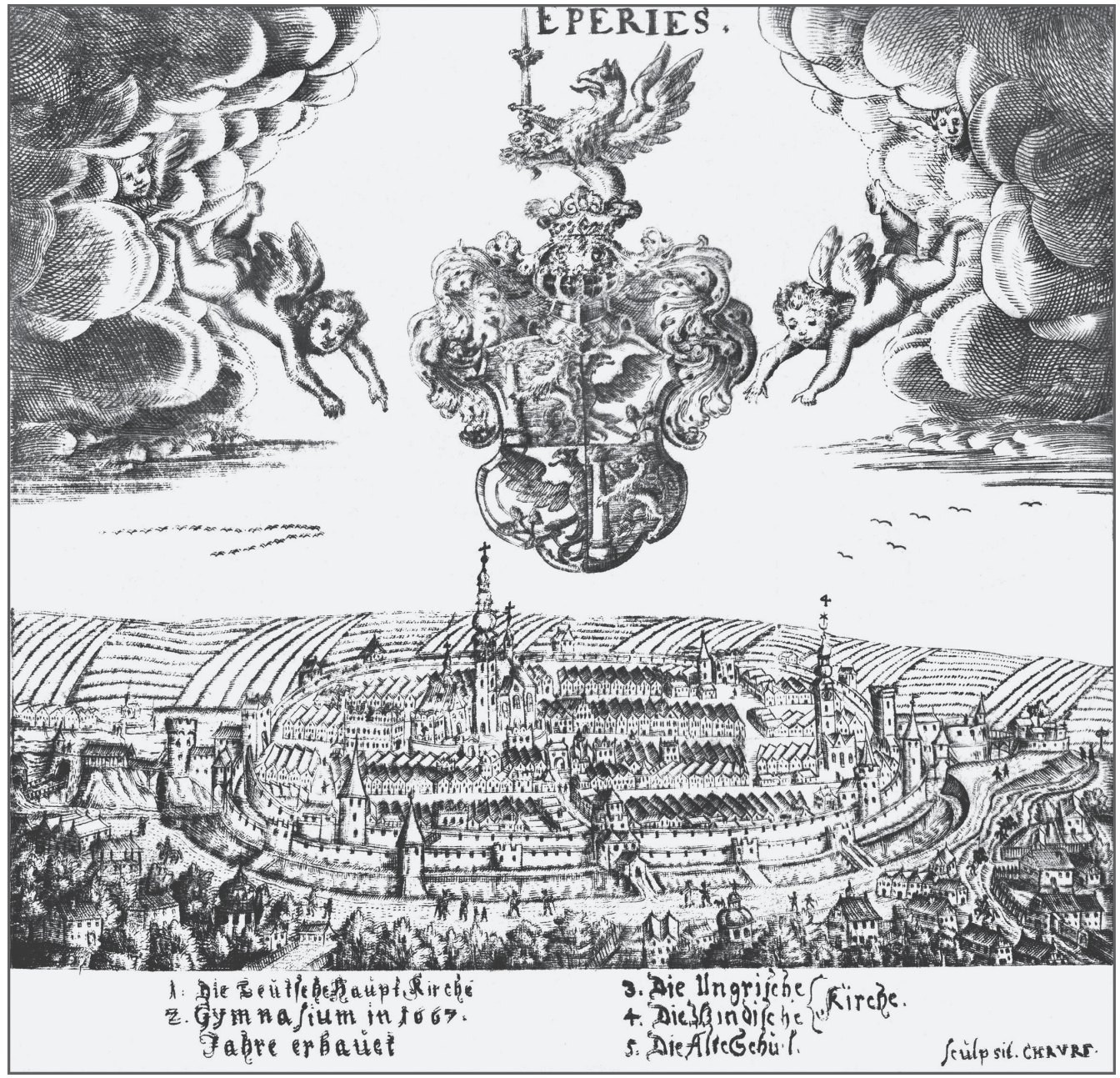

1.9 kép Eperjes 1668/1

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 74 06.10.2023 13:42

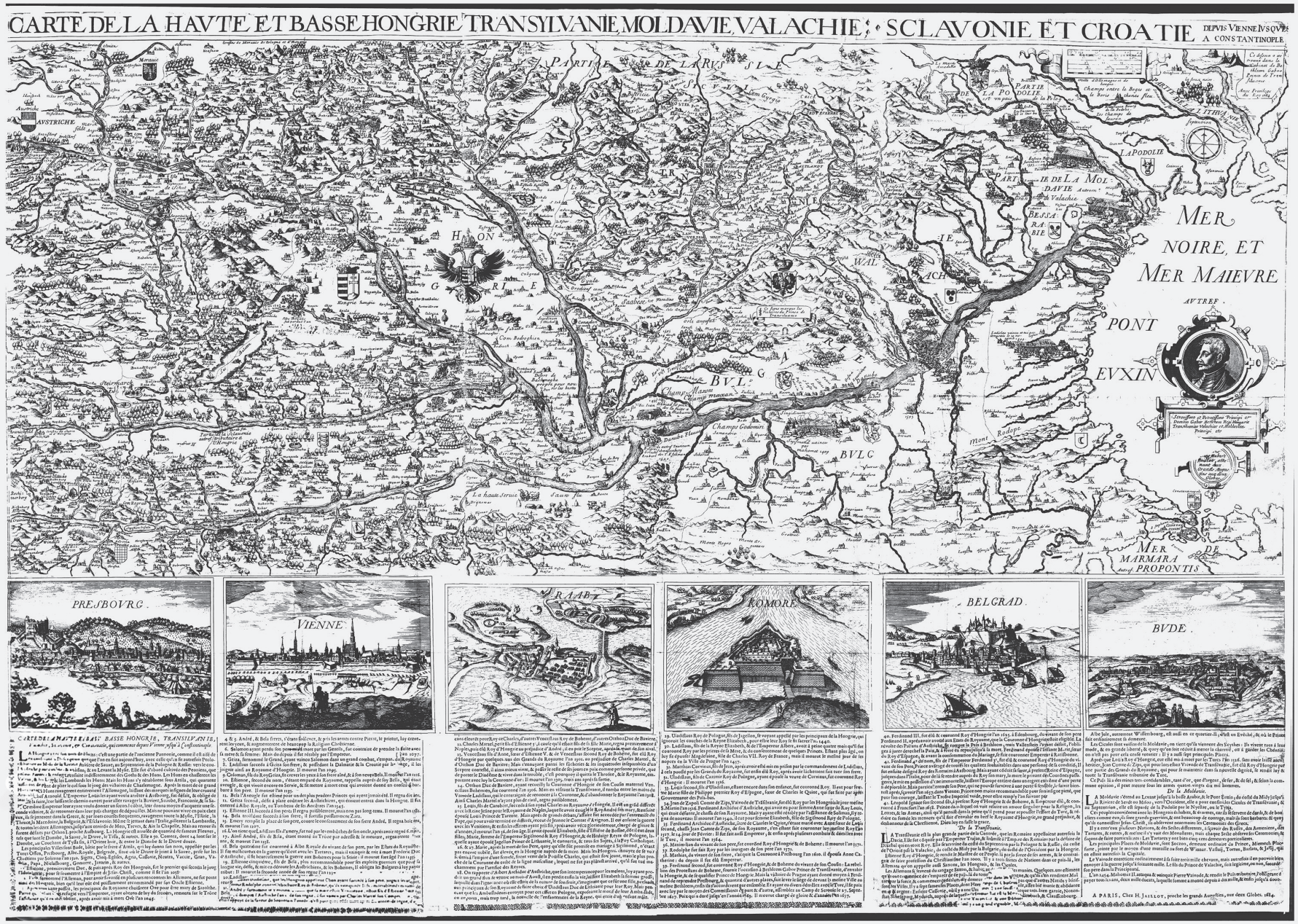

1.10 kép Nicolas Berey Magyarország térképe 1670 - gyűjtőlap

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 75 06.10.2023 13:42

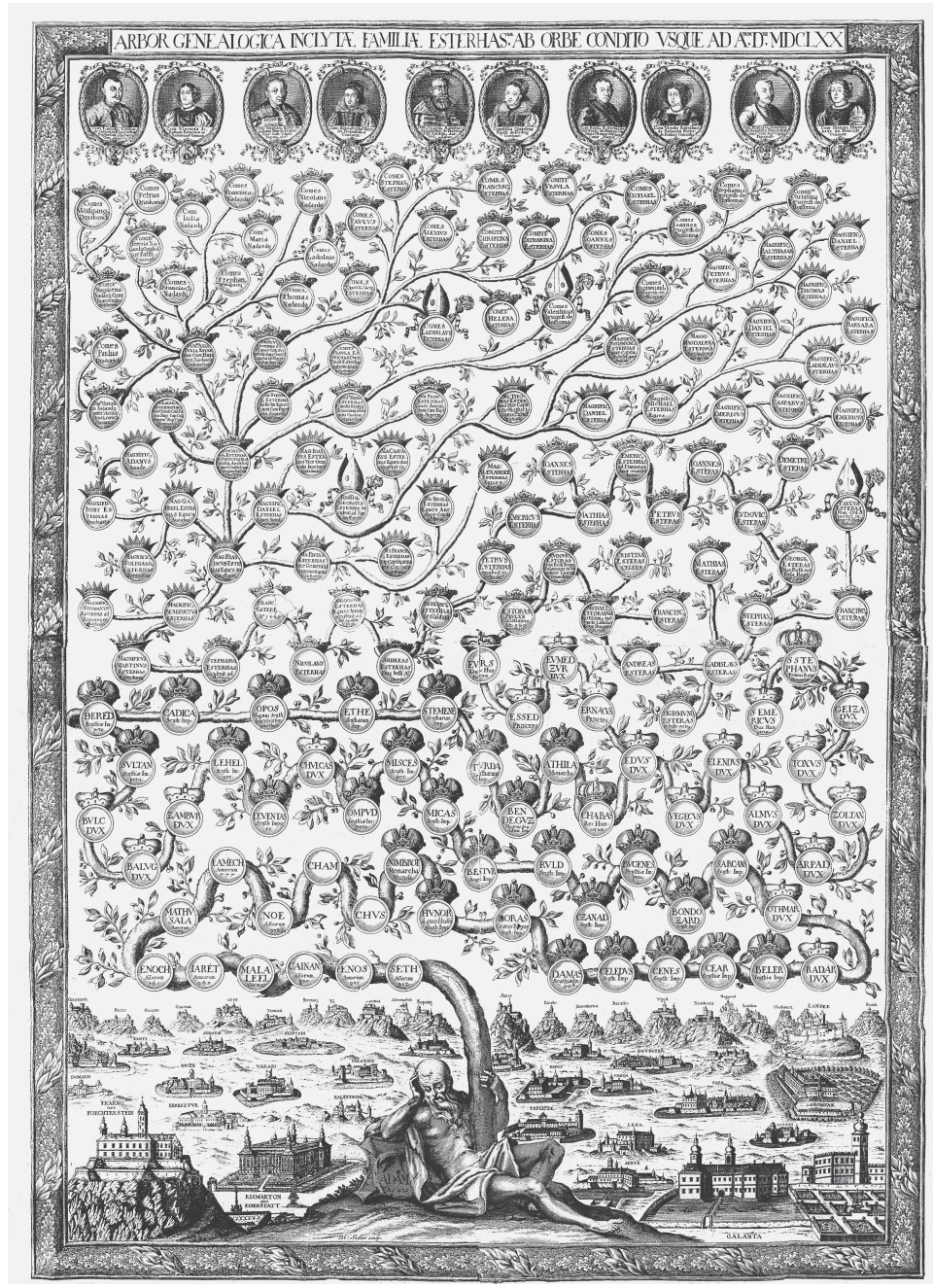

1.11 kép Esterházy családfa 1670 - gyűjtőlap

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 76 06.10.2023 13:42

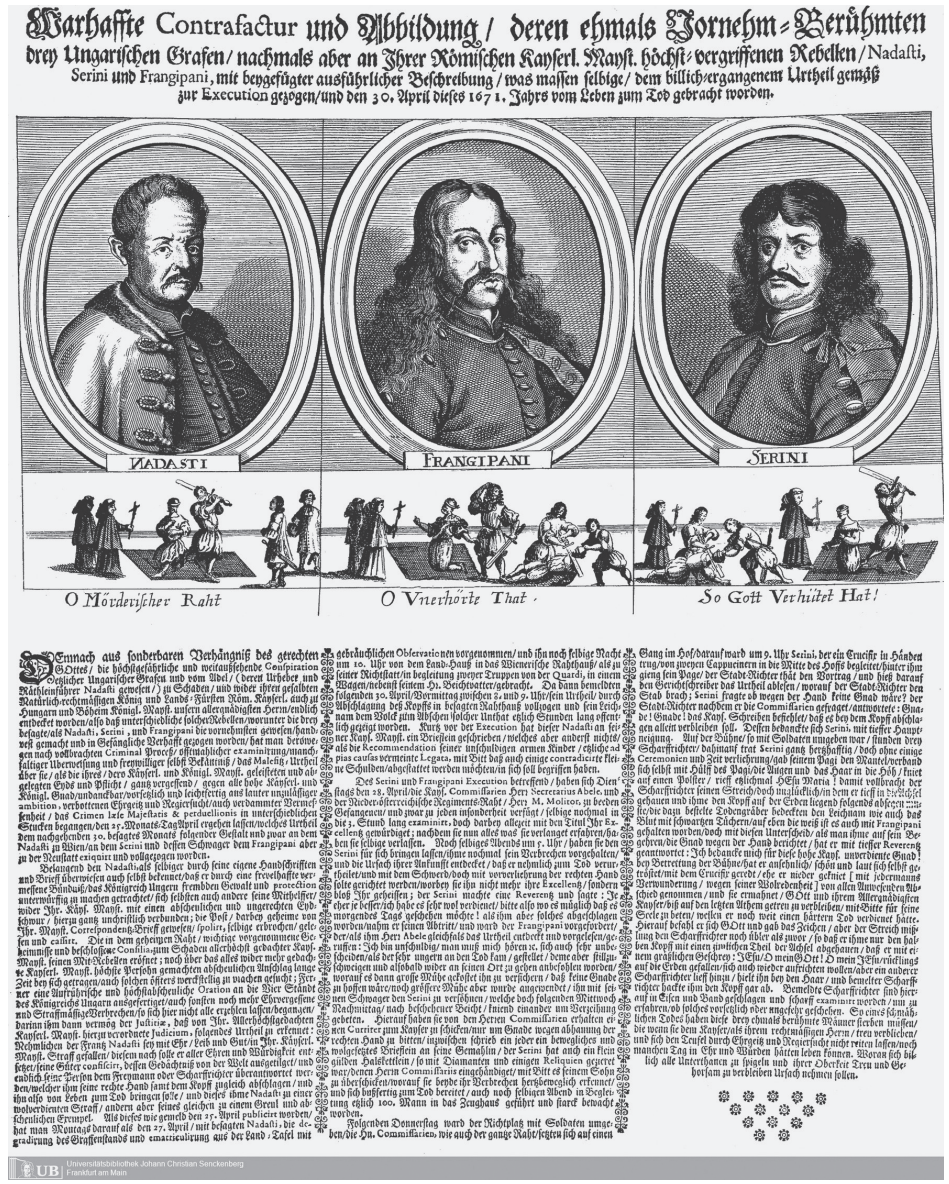

Warhaffte Contrafactur und Abbildung / deren ehmals Vornehm-Berühmten drey Ungarischen Grafen / nachmals aber an Ihrer Römischen Kayserl. Mayst. höchst-vergriffenen Rebellen / Nadasti, Serini und Frangipani, mit beygefügter ausführlicher Beschreibung / was massen selbige / dem billich-ergangenem Urtheil gemäß zur Execution gezogen / und den 30. April dieses 1671. Jahrs vom Leben zum Tod gebracht worden.

NADASTI FRANGIPANI SERINI

O Mörderischer Raht — O Vnerhörte That. — So Gott Verhütet Hat!

Demnach aus sonderbaren Verhängniß des gerechten Gottes / die höchstgefährliche und weitaussehende Conspiration etlicher Ungarischer Grafen und vom Adel / derer Urheber und Rähtheinführer Nadasti gewesen / zu Schaden / und wider ihren gesalbten Natürlich-rechtmäßigen König und Lands-Fürsten Röm. Käyserl. auch zu Hungarn und Böheim Königl. Mayst. unsern allergnädigsten Herrn / endlich entdecket worden / also daß unterschiedliche solcher Rebellen / worunter die drey benahmte / als Nadasti, Serini, und Frangipani die vornehmsten gewesen / handvest gemacht und in Gefängliche Verhaft gezogen worden / hat man derowegen nach vollbrachten Criminal Proceß / öffentmahlicher examinirung unnachsäliger Ueberzeugung und freywilliger selbst Bekäntniß / das Maleitz Urtheil über sie / als die ihres / dero Käyserl. und Königl. Mayst. gelaisteten und abgelegten Eyds und Pflicht / ganz vergessend / gegen alle hohe Käyserl. und Königl. Gnad-und anderthan / vorsetzlich und leichtfertig auf lauter unqualificirter ambition, verbottenen Ehrgeiz und Regiersucht / auch verdammter Vermessenheit / das Crimen læsæ Majestatis & perduellionis in unterschiedlichen Stucken begangen / den 27. Monats-Tag April ergehen lassen / welches Urtheil dem nachgehenden 30. besagtes Monats folgender Gestalt und zwar an dem Nadasti zu Wien / an dem Serini und dessen Schwager dem Frangipani aber zu der Neustatt exiquirt und vollzogen worden.

Belangend den Nadasti, als selbiger durch seine eigene Handschrifften und Brief überwiesen auch selbst bekennet / daß er durch eine frevelhaffte vermessene Bündnüs / das Königreich Ungern fremden Gewalt und protection unterwürfig zu machen getrachtet / sich selbsten auch andere seine Mitbeflissene wider Ihr. Käys. Mayst. mit einen abscheulichen und ungerechten Eyd-schwur / hierzu ganz unchristlich verbunden; der Brief / darbey gehemmt von Ihr. Mayst. Correspondenz-Brief gewesen / spolirt, selbige erbrochen / gelesen und cassirt. Die in dem geheimen Raht / wichtige vorgenommene Geheimnisse und beschlossene Consilia, zum Schaden allerhöchst gedachter Käys. Mayst. seinen Mit-Rebellen ersetzet; noch über das alles wider mehr gedachte Ihr. Käyserl. Mayst. höchste Persohn gemachten abscheulichen Anschlag lange Zeit bey sich getragen / auch solchen öfters werckstellig zu machen gesucht; Ferner eine Aufrührische und hochstabscheuliche Oration an die Vier Stände des Königreichs Ungarn ausgefertiget / auch sonsten noch mehr Ehrvergessene und Straffmäßige Verbrechen / so sich hier nicht alle erzehlen lassen / begangen / darinn ihm dann vermög der Justitiæ, daß von Ihr. Allerhöchstgedachten Käyserl. Mayst. hierzu verordnete Judicium, folgendes Urtheil zu erkennen / Nehmlichen der Franz Nadasti sey mit Ehr / Leib und Gut / in Ihr. Käyserl. Mayst. Straff gefallen / diesem nach solle er aller Ehren und Würdigkeit entsetzet / seine Güter confiscirt, dessen Gedächtniß von der Welt ausgerottet / und endlich seine Persohn dem Freymann oder Scharffrichter überantwortet werden / welcher ihm seine rechte Hand samt dem Kopff zugleich abschlagen / und ihn also von Leben zum Tod bringen solle / und dieses ihme Nadasti zu einer wohlverdienten Straff / andern aber seines gleichen zu einem Greul und abschenlichen Exempel. Als dieses wie gemeldt den 27. April publiciret worden / hat man Mittags darauf als den 27. April / mit bedachten Nadasti, die degradirung des Standts und exactirung aus der Land-Tafel mit gebräuchlichen Observationen vorgenommen / und ihn noch selbige Nacht um 10. Uhr von dem Land-Hauß in das Wienerische Rahthauß / als zu seiner Richtstatt / in begleitung zweyer Truppen von der Quardi, in einem Wagen / nebenst seinem H. Beichtvatter / gebracht. Da dann bemeldten folgenden 30. April / Vormittag zwischen 9. und 9. Uhr / sein Urtheil durch Abschlagung des Kopffs in besagten Rahthauß vollzogen und sein Leichnam dem Volck zum Abscheu solcher Unthat etlich Stunden lang öffentlich gezeigt worden. Kurtz vor der Execution hat dieser Nadasti an seiner Kayl. Mayst. an Priessin geschrieben / welches aber anderst nicht / als die Recommendation seiner unschuldigen armen Kinder / gelich-wie pias causas permeinte Legata, mit Bitt daß auch einige contradicirte fleine Schulden / abgestattet werden möchten / in sich soll begriffen haben.

Des Serini und Frangipani Execution betreffend / haben sich Dienstags den 28. April die Kayl. Commissarien Herr Secretarius Abele, und der Nider-österreichische Regiments-Raht / Herr M. Molitor, zu beeden Gefangenen / und zwar zu jeden insonderheit verfügt / selbige nochmal in die 3. Stund lang examiniret, doch darbey alleyzeit mit den Titul Ihr Excellentz gewürdiget; nachdem sie nun alles was sie verlanget erfahren / haben sie selbige verlassen. Nach selbigen Abends um 5. Uhr / haben sie den Serini für sich bringen lassen / ihme nochmal sein Verbrechen vorgehalten / und die Ursach ihrer Ankunft entdecket / daß er nehmlich zum Tod verurtheilet / und mit dem Schwerd doch mit vorverleihrung der rechten Hand sollte gerichtet worden / worbey sie ihn nicht mehr ihre Excellentz / sondern blos Ihr. Gnaden / sie Serini machte eine Reverentz und sagte: Ja eher je besser / ich habe es sehr wol verdienet / bitte also wo es möglich daß es vorgehendes Tags geschehen möchte! als ihm aber solches abgeschlagen worden / nahm er seinen Abtritt / und ward der Frangipani vorgeführet / der / als ihm Herr Abele gleichfals das Urtheil entdeckt und vorgelesen / gerufen: Ich bin unschuldig / man muß mich hören ꝛc. sich auch sehr unbescheiden / als der sehr ungern an den Tod kam / gestellet / deme aber stillzuschweigen und alsobald wider an seinen Ort zu gehen anbefohlen worden / worauf es dann grose Mühe gekostet ihn zu verschern / daß seine Gnade zu hoffen wäre / noch grössere Mühe aber wurde angewendet / ihn mit seinen Schwager den Serini zu versöhnen / welche doch folgenden Mittwoch Nachmittag / nach beschehener Beicht / friend einander um Verzeihung gebeten. Hierauf haben sie von den Herren Commissarien erhalten ein Curirer zum Kayser zu schicken / nur um Gnade wegen absäumung der rechten Hand zu bitten / inzwischen schrieb ein jeder ein beweglisches und wolgesetztes Briefflein an seine Gemahlin / der Serini hat auch ein klein gulden Halskettlein / so mit Diamanten und einigen Reliquien gezieret war / denen Herrn Commissariis eingehändiget / mit Bitt es seinen Sohn zu überschicken / worauf sie beyde ihr Verbrechen herzbeweglich erkennet / und sich bußfertig zum Tod bereitet / auch noch selbigen Abend in Begleitung etlich 100. Mann in das Zeughaus geführt und starck bewacht worden.

Folgenden Donnerstag ward der Richtplatz mit Soldaten umgeben / die H. Commissarien, wie auch der ganze Raht / setzten sich auf einen Gang im Hof / darauf ward um 9. Uhr Serini, der ein Crucifix in Händen trug / von zweyen Cappucinern in die Mitte des Hoffs begleitet / hinter ihm gieng sein Page / der Stadt-Richter thät den Vortrag / und hieß darauf den Gerichtschreiber das Urtheil ablesen / worauf der Stadt-Richter den Stab brach; Serini fragte ob wegen der Hand keine Gnad wäre? der Stadt-Richter machten er die Commissarien gefragt / antworteten: Gnade! Gnade! das Kayl. Schreiben befehlet / daß es bey dem Kopff abschlagen allein verbleiben soll. Dessen bedachte sich Serini, mit tiefer Haupt-neigung. Auf der Bühne / so mit Soldaten umgeben war / stunden drey Scharffrichter / dahmahl trat Serini ganz herzhaftig / doch ohne einige Ceremonien und Zeit verlierung / gab seinem Page den Mantel / verband sich selbst mit Hülff des Pagi die Augen und das Haar in die Höh / kniet auf einen Polster / rief etlichmal: Hilf Maria! damit vollbracht der Scharffrichter seinen Streich / doch unglücklichen dem er tief in die Schulter gehauen und ihme den Kopff auf der Erden liegend solgends abgerissen / die dazu bestellte Todengräber bedeckten den Leichnam wie auch das Blut mit schwarzen Tüchern / auf eben die weis ist es auch mit Frangipani gehalten worden / doch mit diesen Unterscheid / als man ihme auf sein Begehren / die Gnad wegen der Hand berichtet / hat er mit tiefer Reverentz geantwortet: Ich bedanke mich für diese hohe Kayl. unverdiente Gnad! bey Betrettung der Bühne / hat er ansehnlich / schön und laut sich selbst getröstet mit dem Crucifix gerede / ehe er nieder gekniet [mit jedermanns Verwunderung / wegen seiner Wolredenheit] von allen Anwesenden Abschied genommen / und sie ermahnet / GOtt und ihrem Allergnädigsten Kayser / ihr auf den letzten Athem getreu zu verbleiben / mit Bitte für seine Seele zu beten / welches er noch fast einen halbirten Tod verdienet hätte. Hierauf bekahl er sich GOtt und gab das Zeichen / aber der Streich mißlung den Scharffrichter noch übler als zuvor / so daß er ihme nur den halben Kopff mit einen zweyfachen Theil der Achsel abgehauen / daß er mit einem gräßlichen Geschrey: JEsu / O mein JEsu! rief etliche mahl / auf die Erden gefallen / sich auch wieder aufrichten wollen / aber ein anderer Scharffrichter lieff hinzu / hielt ihn bey den Haar / und beneller Scharffrichter hackte ihm den Kopff gar ab. Dergleichen auch den Franchipani geschehen / der den einen Streich in den Rücken / den andern aber durch zurucksiehung deß Scharff-Richters / recht durch den Hals bekommen / (weßwegen sie in Eisen und Banden / umb / ums mich /

Aber meine böse Thaten / machten daß ich jämmerlich /
Doch rechtmäßig / meinen Geist mußte durch
Und mit grossem Hertzensbrast enden mein
Wer mein Conterfey betrachtet / der denck / GOtt
Das beginnen aller Menschen / wo es ja nicht hier
Doch dort in der Ewigkeit: Besser zeitlich hier
Als mit unerhörter Pein in der Kehlpych-schwarzen Hirten.

elendes Leben.
geschicht /
gelitten /

Elgentliche und warhaffte / und nach dem Leben gestalte Bildnussen /
Der ehedessen höchstberühmten Ungarischen Grafen / nunmehro aber wegen abscheulicher Conspiration wider Unser Allerdurchläuchtigstes und unüberwindlichstes Römisches Oberhaupt / justificirten Rebellen /

Nadasti / Serini / Franchipani und Bonis.

Nadasti.

HERR! ja HErr! du bist gerecht! mein leichtfertiges Beginnen /
Must' kommen an den Tag / hamlet ich selbst würde innen /
Meiner Boßhafte Frevel-Sinnen; ich schlief recht in Sünden ein /
Mein Gewissen war erkhoben / biß du fielest selbst herein.
Vnd mit solcher macht est reg: Drauff erkasse ich meine Thaten /
Die durchaus abscheulich seyn / ist gut daß sie nicht gerathen.
Ach was grosses Vnheil hätte nimmermehr wol angestifft /
Der von meinen eignen Händen zubereitete Mord-Gifft?
O verfluchte sey diese Stund / da ich aus sann solche Stücke
Wider mein gesalbtes Haupt / O vermaledeyte Tücke!
Wann ich tausend Hälse hätte könnt ich büssen nicht genug /
Wer mein Bildnuß hier anschauet / werd mit meinem Schaden klug.

Franchipani.

Menschen-Kinder! lernt gebrauchen Euch deß Gsichts auff der Erd /
Rechts: thun Euch stets bessessen / thut was Gott von euch begehrt /
Fürchtet Ihn / den Käyser ehrt / bleibt mit einem Stand vergnüget /
Wer sich überwindet selbst der hat herrlich obgesiget.
Hätt ich diesem Rahte gefolget / O wie wol stünd es umb mich /
Aber meine böse Thaten / machten daß ich jämmerlich /
Doch rechtmäßig / meinen Geist mußte durch
Vnd mit grossem Hertzensbrast enden mein elendes Leben.
Wer mein Conterfey betrachtet / der denck / GOtt bring an das Liecht /
Das beginnen aller Menschen / wo es ja nicht hier geschicht /
Doch dort in der Ewigkeit: Besser zeitlich hier gelitten /
Als mit unerhörter Pein in der Kehlpych-schwarzen Hirten.

Petrus Serini.

Wer Untreu im Hertzen hegt / wer mit Boßheit schwanger gehet /
Wer Rebellion nimmt vor wider den / den GOtt erhöht /
Vnd selbst auff den Thron geseget / der seh mich Serini an /
Er erkaunt / und gedencke wie Gott Hochmuth stürtzen kan.
Meiner Ahnen Helden-Muth war mit höchstem Recht zu loben /
So / daß biß auf diese Stund ihre Treu bleibt hoch erhoben.
Ich / ich schlug auß dem Geschirre durch ein gantz verfluchte That /
Da mich hätt abhalten sollen die mir stäts erzeigte Gnad.
Drums den wol verdienten Tod ich standhafftig-lich erlitte /
Eh von hinnen ich abscheid war dieß meine letzte Bitte:
O GOtt: nimm auff meine Seele / O GOtt / sey genädig mir /
Deinen Leopold b[illegible]ütze / und Ihn segne für und für.

Bonis.

Wie die Arbeit wird gerieben / so pflegt auch zu seyn der Lohn /
Ich / ich wolte wanckend machen meines Ober-Hauptes Cron /
Durch list und Verrähterey: Dieses Nemesis wahrnahme /
Mir und meinem Anhang bald und zu rechter Zeit vorkame.
Soll der Frieden Gott / sie brechen / der Steyreiche teutsche Held /
Leopold / der sich so tapffer bißher vor den Riß gestellt /
Soll der einig Leid aufstehen? Nimmermehr: Ich will ihn schützen /
Daß er mög auff seinem Thron ein von GOtt Gesalbter sitzen.
Dieses sagt die Rach Göttin / liesse funckeln drauf Ihr Schwerd /
Gegen mich und meines gleichen keines solchen Kayses werth.
Ich erkannte meine That / doch zu spat / mein Haupt muß springen /
Nicht durch tapffre Ritter-Faust / sondern durch deß Henckers Klingen.

Nach deß Nadasti kurtz vor der Execution an Sie ne Kayser Majestät geschriebenen Brieff sol anders nichts / als die Recommendation seiner unschuldigen armen Kinder / damit etliche von Ihme ad pias causas eingerichtete und acktuirte Legata / auch einige contradicirte kleine Schulden abgeführet werden möchten / in sich begriffen seyn. Der Graff Peter Serini hat ein klein bey sich gehabten gülden mit Diamanten und einigen Reliquien gezieretes Kettlein deren Käyserlichen Commissario / es seinen Sohn zu überschicken / zugefleht / darauff ihme durch zwey Streich von dem Scharff-Richter der Kopff abgehauen worden. Deßgleichen auch den Franchipani geschehen / der den einen Streich in den Rücken / den andern aber durch zurucksiehung deß Scharff-Richters / recht durch den Hals bekommen / (weßwegen sie in Eisen und Banden / umb / ob solches vorsetzlich / oder ohngefehr geschehen / examinirt zu werden / geschlagen /) es hat auch dieser Franchipani kurtz vor seinem Tod einen klägl[illegible] Abschieds-Brieff an den Gemahlin gethan / wie auch von seinem Schwager Serini sind und Vergebung gebeten / welcher sehr umgrn an den Todt kommen / doch alle seine Schulden Hertzbeweglich erkennet. So hat auch der zu Preßburg enthauptete Bonis (welcher den Calvinischen Glauben geändert / und den Catholischen vor seinem Ende angenommen) beym letztern Examen sich verlauten lassen / daß noch mehr Rebellen / so viel grössere Treulosigkeit als er verübet / noch vorhanden wären. Es ist auch gar gewiß / daß nunmehr Graff Tattenbach / auff einem Saltzstrang / enthauptet worden / haben auch noch vier in Preßburg auff gleiche weiß ihr Leben lassen müssen / und wird hin und wieder von vielen starck geredet / was die Zeit geben wird / sol alles treulich gemeldet werden.

Wer sich Gottes Ordnung hier frevelmüthig widersetzet /
Wider den Justitia ihr Schwert gantz rechtmäßig wetzet /
Vnser tapffre LEOPOLD lebe ferner höchstbeglücket /
Vnd von unserm grossen Gott allzeit liebreich angeblicket.

A Deß Nadasti eigentliches Conterfait. B Deß Serini. C Deß Franchipani. D Deß Bonis. E Die Enthauptung der Personen. F Deß Nadasti Leichnam / so dem Volck zum Abschrecken gewiesen.

Geschehen im Monat April 1671.

Gedruckt im Jahr 1671

UB Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg Frankfurt am Main

1.12 kép Híradás a Wesselényi összeesküvésről 1

1.13 kép Híradás a Wesselényi összeesküvésről 2

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 77 06.10.2023 13:42

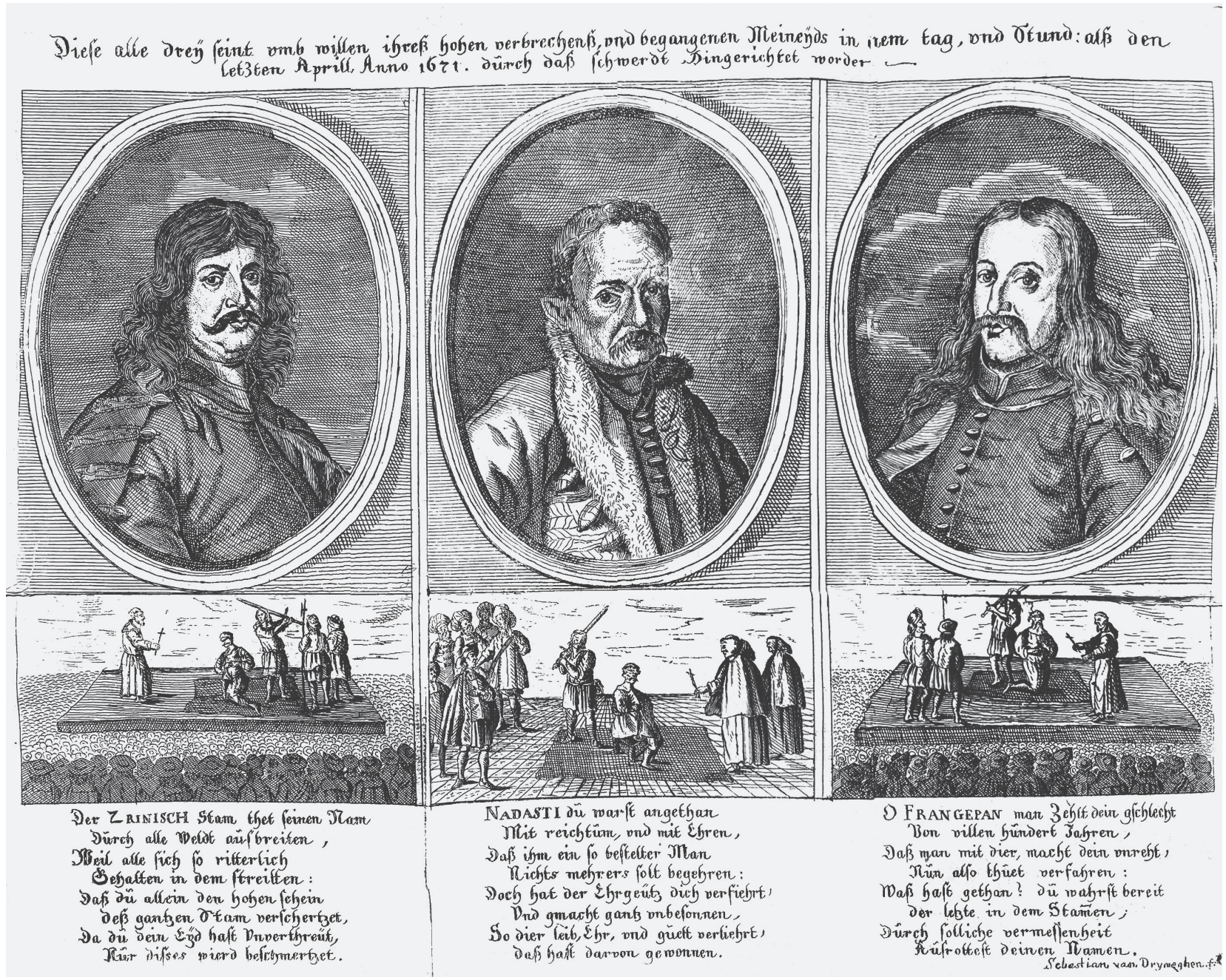

1.14 kép Híradás a Wesselényi összeesküvésről 3

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 78 06.10.2023 13:42

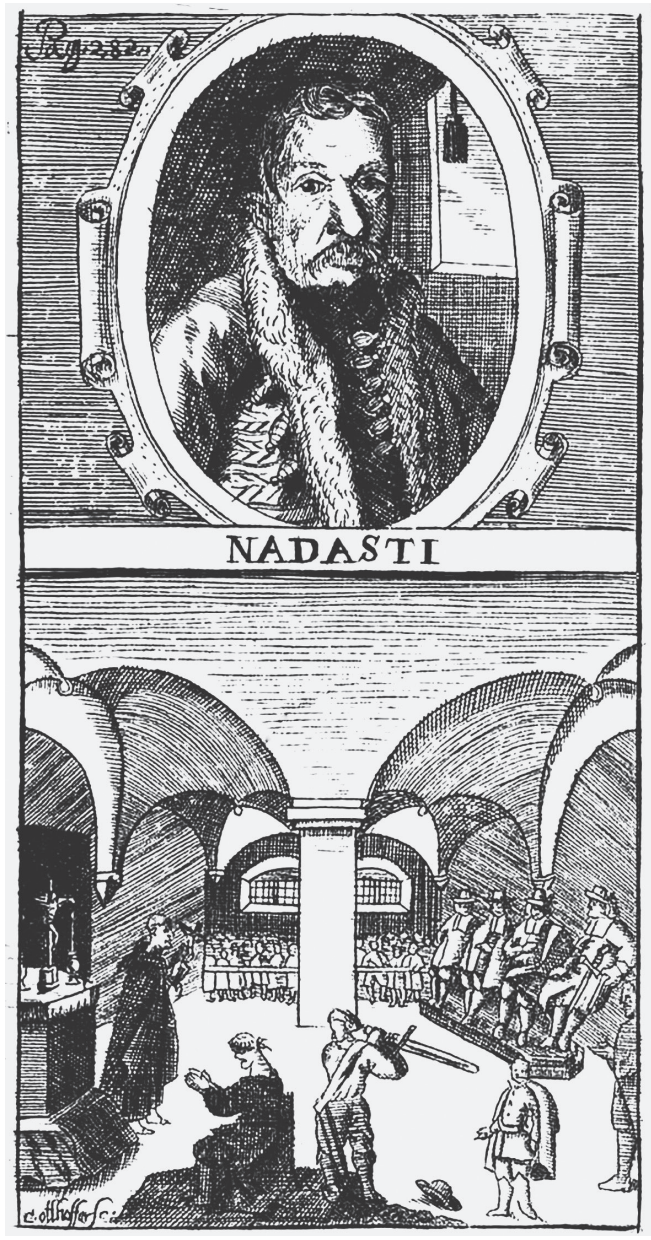

1.15 kép Nádasdy Ferenc lefejezése 1

1.16 kép Zrínyi Péter lefejezése 1

1.17 kép Frangepán Ferenc lefejezése 1

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 79 06.10.2023 13:42

80 1.18 kép Nádasdy Ferenc lefejezése 2 1.19 kép Zrínyi Péter lefejezése 2 1.20 kép Frangepán Ferenc lefejezése 2

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 80 06.10.2023 13:42

Warhafftige und ausführliche

RELATION,

Wie die

Ungarischen Rebellen

Zu Wien in Oesterreich/

Als auch

Zur Wienischen Neu-Stadt

Und zu Preßburg

Am 30. Aprilis Anno 1671.

Zur verdienten Straffe gezogen worden/

Nebst dem Nadastischen / Serinisch- und Frangypanischen Urtheil.

Gedruckt im Jahr 1671.

1.21 kép A Wesselényi összeesküvés résztvevői 1

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 81 06.10.2023 13:42

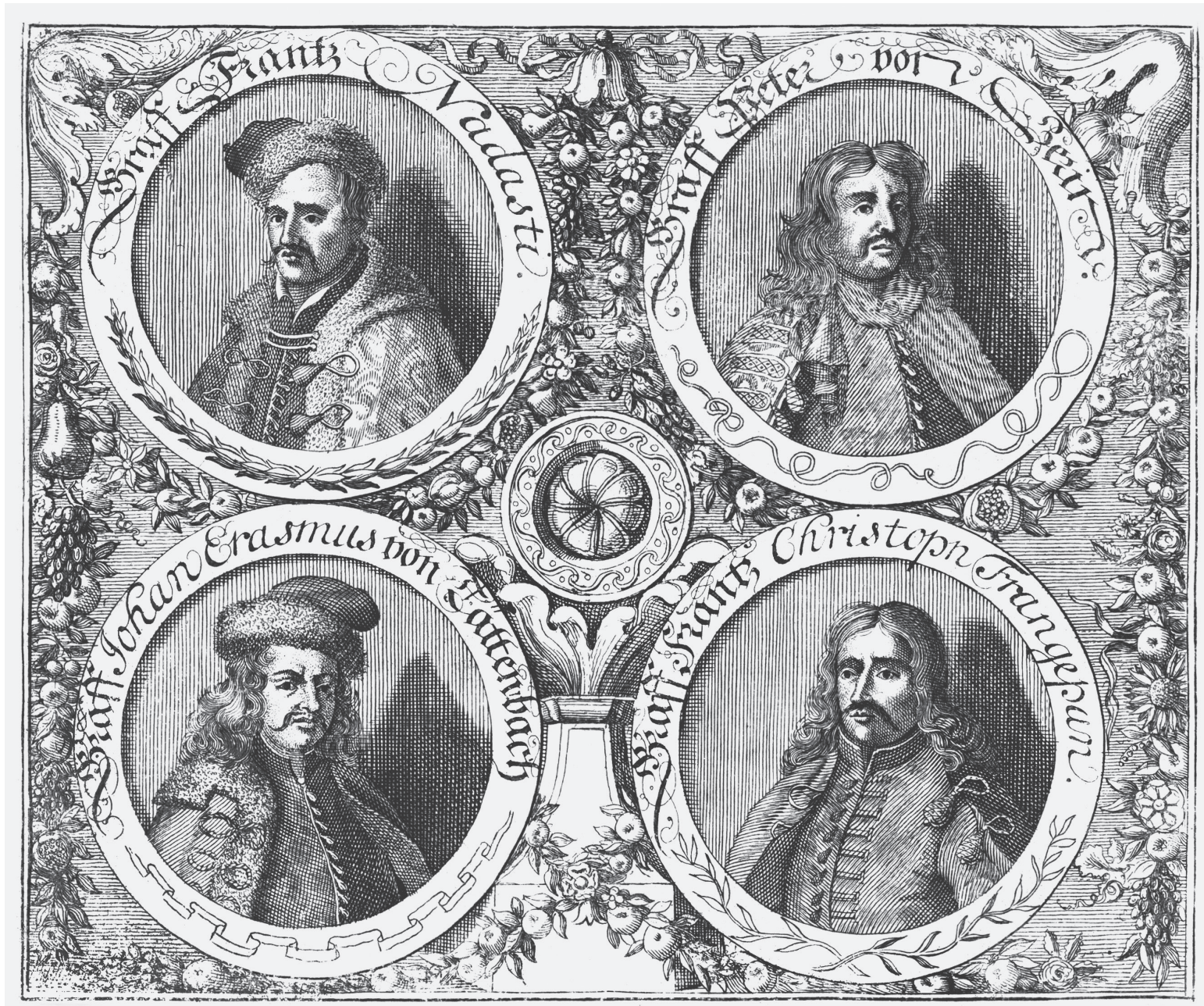

1.22 kép A Wesselényi összeesküvés résztvevői 2

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 82 06.10.2023 13:42

1.23 kép A Wesselényi összeesküvés résztvevői és Nádasdy lefejezése

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 83 06.10.2023 13:42

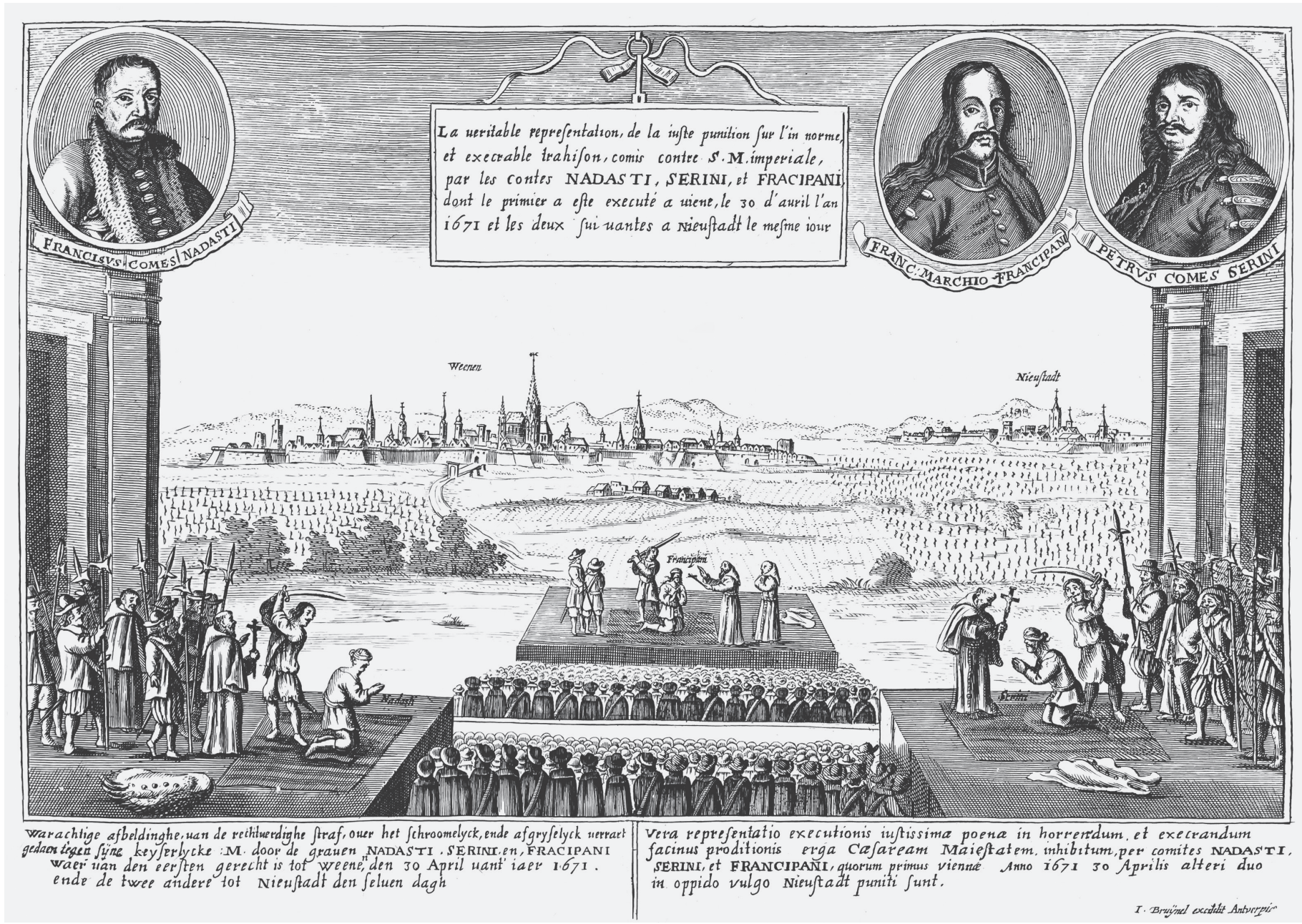

1.24 kép Nádasdy, Zrínyi és Frangepán kivégzése

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 84 06.10.2023 13:42

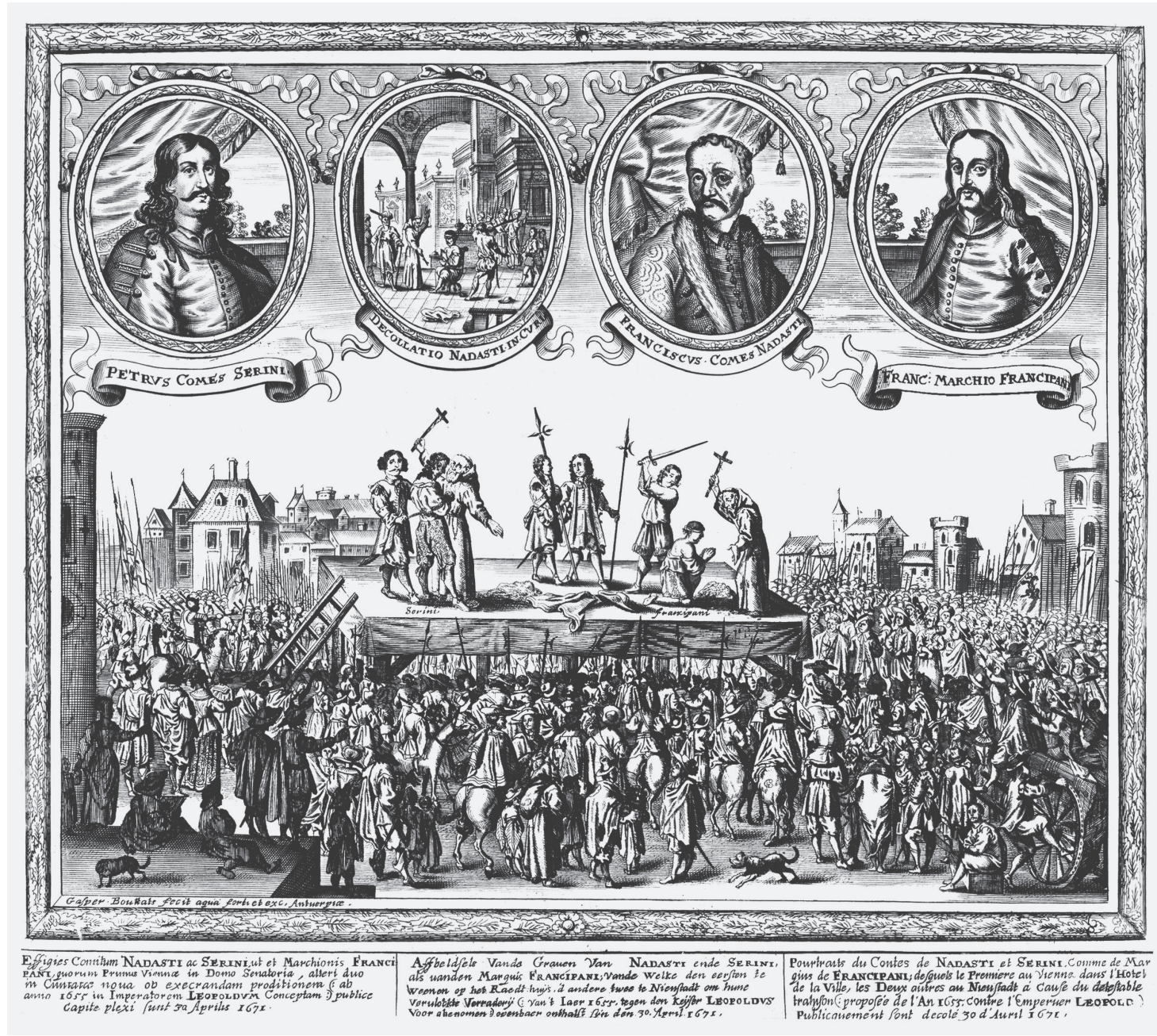

1.25 kép Zrínyi és Frangepán kivégzése 1

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 85 06.10.2023 13:42

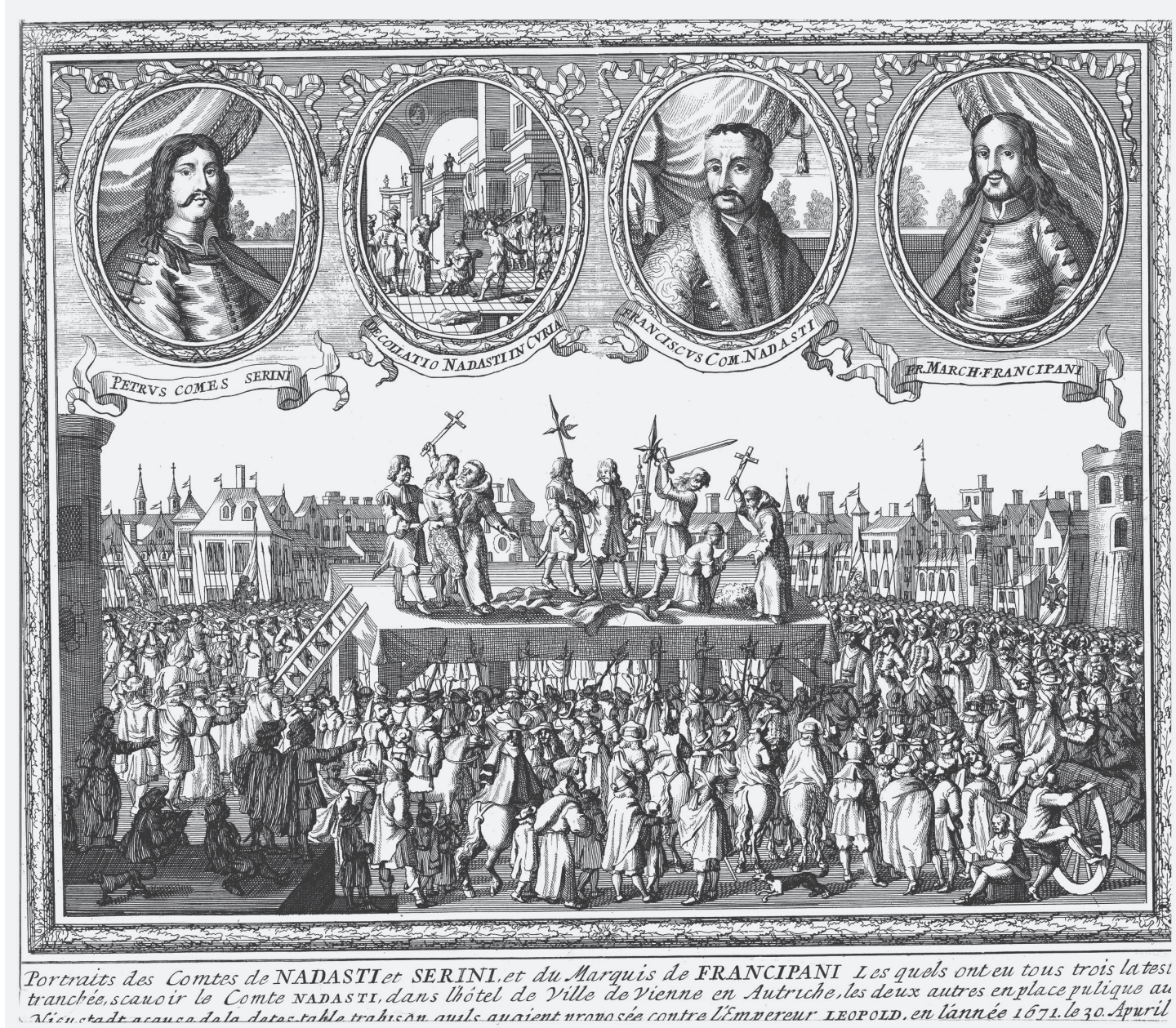

Portraits des Comtes de **NADASTI** *et* **SERINI**, *et du Marquis de* **FRANCIPANI** *Les quels ont eu tous trois la test*
tranchée, scauoir le Comte **NADASTI**, *dans lhôtel de Ville de Vienne en Autriche, les deux autres en place pulique au*
Nieustadt accusé de la detestable trahison, quils auaient proposée contre L'Empereur **LEOPOLD**, *en lánnée 1671. le 30. Apuril*

1.26 kép Zrínyi és Frangepán kivégzése 2

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 86 06.10.2023 13:42

L'Execution du Comte SERINI, et du Marquis de **FRANCIPANI**. *Gasp. Bouttats fecit*

1.27 kép Zrínyi és Frangepán kivégzése 3

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 87 06.10.2023 13:42

1.28 kép Nádasdy Ferenc ravatala 1

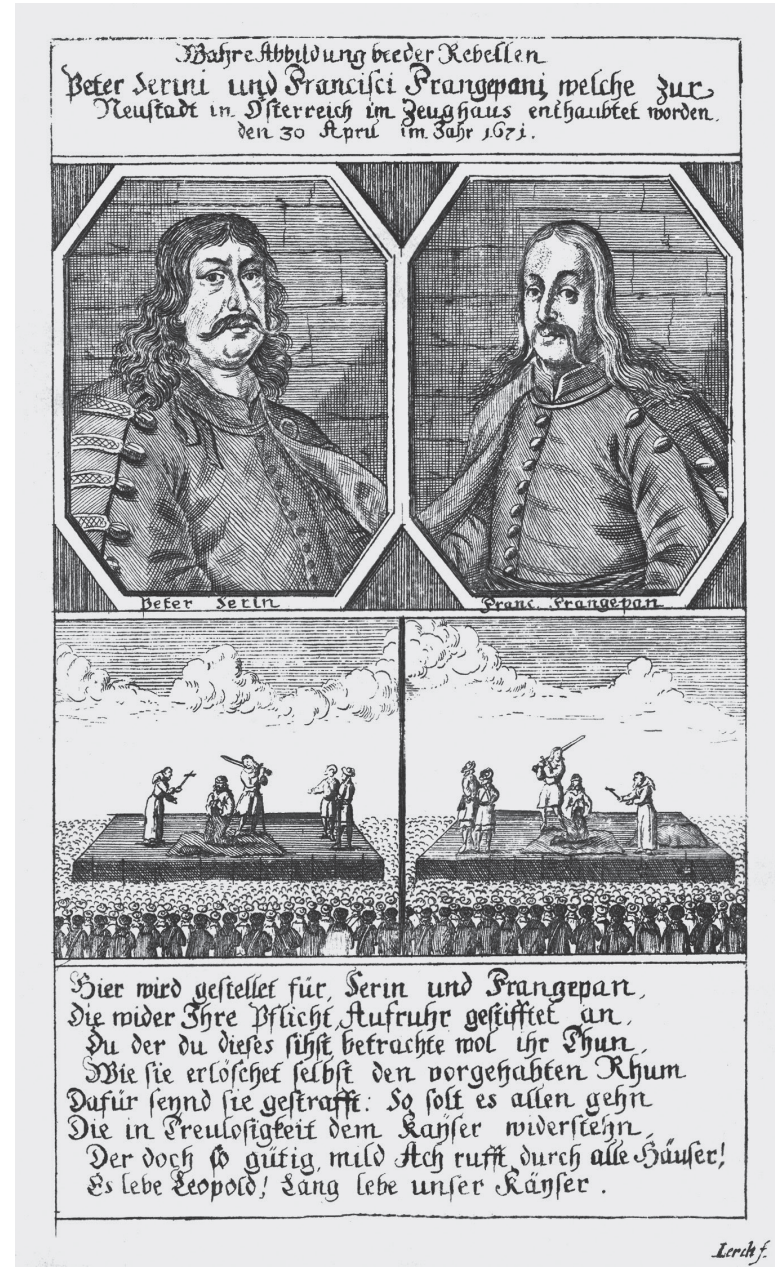

1.29 kép Zrínyi és Frangepán kivégzése 4

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 88 06.10.2023 13:42

1.30 kép Nádasdy Ferenc ravatala 2

1.31 kép Nádasdy Ferenc lefejezése 3

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 89 06.10.2023 13:42

1.32 kép Nádasdy Ferenc lefejezése 4

1.33 kép Zrínyi Péter lefejezése 3

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 90 06.10.2023 13:42

Dein lob Serin gieng durch die weldt,
Man hat dich hoch Erhoben:
Nün aber wird verachtung gmelt,
Aüß ist das vorig' loben.
O blintes thun. wie hast dü dein,
So gantz, ünd gar vergelsen,
Ynd leschest nüß den edlen schein,
Durch unthreü hoch vermelsen?

Bildtnüß Peter Serini welcher Zur Neüstadt im Zeighaüß Ethaupt m. den 30 April Anno 1671.

1.34 kép Zrínyi Péter lefejezése 4

1.35 kép Nádasdy Ferenc ravatala 3

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 91 06.10.2023 13:42

Eigentliche Contrefactur und Bildniß deß Rebelli Hannß Erasmi gewesenen Grafen von Tättenbach. Welcher im Rathhauß zu Grätz in Steuermarck den 1. Decembris dieses zu End laufende 1671 Jahrs mit dem Schwerdt von Leib zum Todt gerichtet u. 3 mahl drey Hieb von dem Freymann erbärmlichem pfangen bißthmendlich auf der Erde liegend der Kopff volgends abgeschnitten worden.

Wer sich hier der Obrigkeit frevelmuthig wider: setzt
Wider den das Rach-Schwerd auch ganz recht maßig wird gewetzet.

Hirschmann fecit.

Als nach ausstandener ihrer Verhängnuß des gerechten Gottes / die höchstgefährliche und weitaußsehende Conspiration etlicher Ungarischer Grafen / (unter denen auch Hanß Erasmus / gewesner Graf von Tättenbach gewesen) zu Schaden und Nachtheil / wider ihren gesalbten natürlich-rechtmässigen König und Lands-Fürsten / Röm. Käyserl. auch zu Hungarn und Böheim Königlichen Mayst. LEOPOLDUM I. unsern Allergnädigsten Herren / endlich entdecket / solche Rebellen in Verhafft gezogen und Handvest gemacht / auch nach vollbrachten Criminal-Proceß / offtmahliger Examinirung / manchfältiger Uberweisung und freywilliger Selbst-Bekäntniß / das Maleſitz-Urtheil über Sie ergangen / vermög dessen / unterschiedliche / als die das Crimen læsæ Majestatis & perduellionis in vielen Stücken begangen / den 25. Monats-Tag April dieses 1671. Jahrs / zum Todt verdammt worden / auch solch Urtheil / den nachgehenden 30. besagtes Monats / an ihnen vollzogen worden / ist nit nur auß der Relation und denen Avisen / sondern auß deme auf Ihrer Käyserl. Mayst. allergnädigsten Befehl in Druck außgegangene / außführlichen und warhafftigen Beschreibung / ꝛc. zur Gnüge bekandt.

Wann dann nun vorerwehnter und hiervor Augen gebildeter Hanß Erasmus / gewesner Graf zu Tättenbach / dazumahl auß erheblich-gewissen Ursachen / nicht nebens andern seinen Adhærenten zur Execution gezogen / sondern über bereits jährigen Arrest, noch ferner in die 7. Monat lang gefänglich angehalten / ist endlich nach offtmaliger Examinirung / unterschiedlicher Hand-briefe Uberweisung freywilliger selbst-Bekändnuß / und hierüber reifflich gehaltner Berathschlagung / der wider ihn geraume Zeithero per Judicium delegatum geschlossen Criminal-Procels zu End des Monat Novembris reassumirt, und Ihro Käyserl. M. allerunterthänigst referirt worden. Worauf höchstermeldte Ihre Käyserl. Mayest. dero Rath und geheimen in Oest. Hof-Secretarium, Herrn Christoph Abele, von und zu Lilienberg / zu der den 1. Decemb. N. St. angestelten Execution, Freytags den 27. Novembris per posta nacher Grätz / pro Commissario abgeordnet; welche Execution dann den besagten 1. Decemb. im Rahthauß zu Grätz in Steuermarck / an ihme Tättenbach / folgender massen ihren effect erreicht und vollzogen worden:

Nach dem gedachter Herr Abele als verordneter Käyserl. Commissarius, ihme Tättenbach / das Urtheil angekündet / ist er vor grossen Entsetzen / von dem Freischlich oder bösen Kranckheit / sehr hefftig gerühret / und darob dergestalt ermattet worden / daß er weder bey seiner ematriculirung auß der Land-Tafel persöhnlich beywohnen / noch auch in dem Bürgerl. Statt-Hauß die Stiegen hinauf gehen können / sondern getragen werden müssen. Mehr besagter Tättenbach / hat hierauf instandig / aber vergeblich / um die Gnad arquebusirt oder strangulirt zu werden / und zwar so wehmüthig gebeten / daß deßwegen ein eigener Currir an Ihre Käys. Mayst. nacher Wien abgefertiget worden / weilen es aber Ihr Käyserl. Mayst. bey dem einmal gefälten Urtheil verbleiben lassen / hat er sich endlich darzu bequemt / sein Verbrechen hertz-beweglich bereuet / und zu General-Beicht sich andächtig bereitet; Darauf seinen Sohn von 12. Jahren zu sich zu lassen begehret / so ihme auch verwilliget worden / diesem seinen Sohn hat er fußfällig / sein Verbrechen / wordurch er ihme / nicht allein um sein Hæreditär, sondern auch nebst ihme auß der Land-Tafels-Matricul gebracht / abgebeten / und zu einer bessern Treu gegen seinen Lands-Fürsten und frommen Käyser / als er selbsten verübt / vätterlich vermahnet.

Den darauf folgenden 1. Decemb. als angesetzten Gerichts-Tag / ist er in bemeldten Rahthauß zu Grätz / vermög des Urtheils / mit dem Schwerd / vom Leben zum Tod gerichtet worden; Der Streich aber ist dem Freymann oder Scharffrichter und zwar dergestalt mißlungen / daß er drey erbärmliche Hieb empfangen / ihme auch selbiger / auf der Erden liegend / endlich den Kopf folgends abgeschnitten / und gleichsam abgeseget hat.

DISCITE JUSTITIAM MONITI
ET NON TEMNERE REGES!

Förchte GOtt und ehr den König! GOtt und dessen Wort befehlet;
Wer mit Frevel diß veracht / Straff und Rache auf ihn zieht!
Wer dem höchsten Haupt der Welt / und dem Ertz-Hauß Oesterreich
Böses gönnet / muste so Tättenbach dir werden gleich!
Lebe! lebe LEOPOLD Groser Käyser dieser Erden
Gleiche Straffe / gleicher Lohn / müsse deinen Feinden werden!
Himmel mache waar den Wunsch: Des Ertz-Hauses Regiment
Ehe nicht als mit der Welt nehme sein erwünschtes END.

92 1.36 kép Erasmus Tattenbach kivégzése

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 92 06.10.2023 13:42

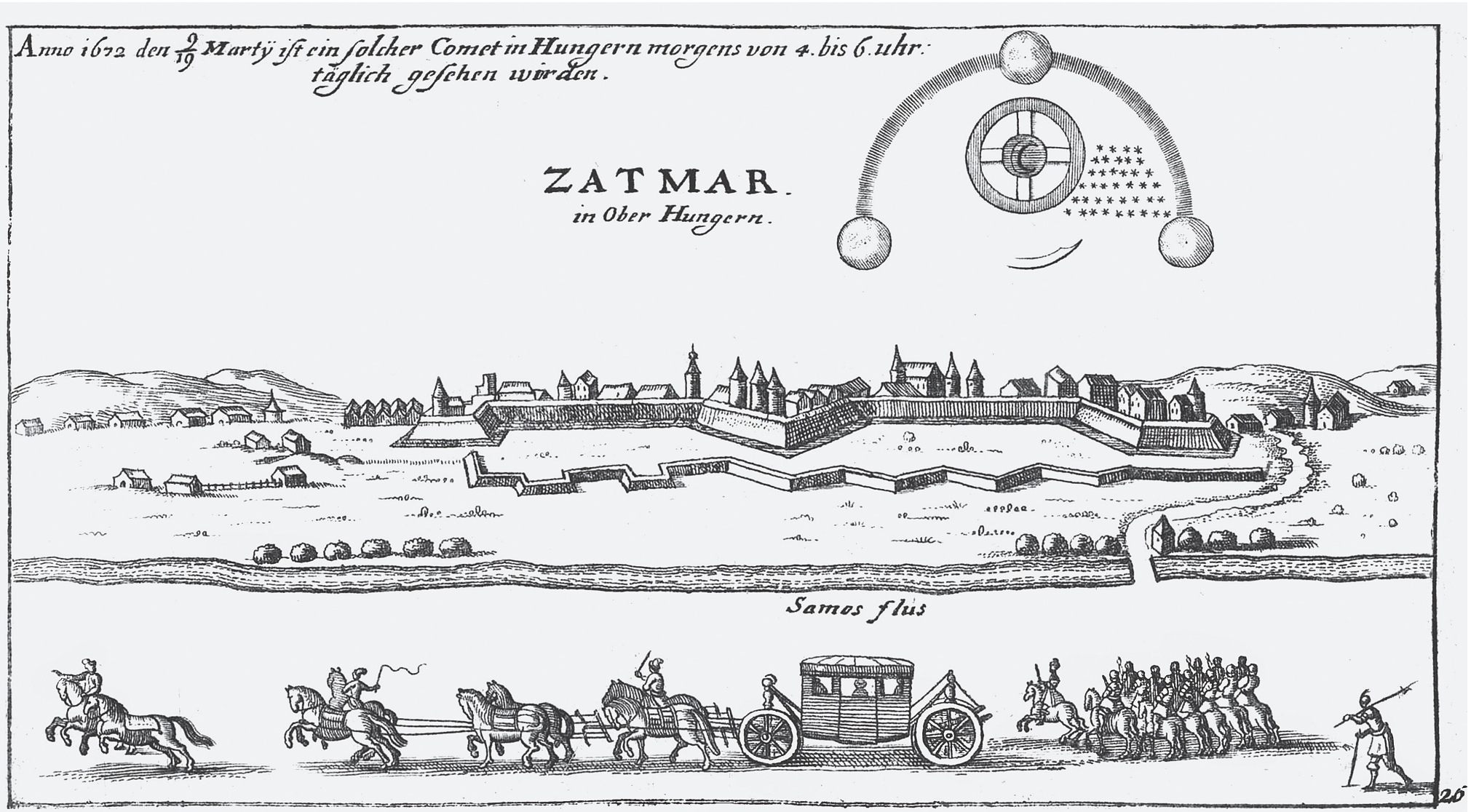

1.37 kép Szatmár (1685)/1

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 93 06.10.2023 13:42

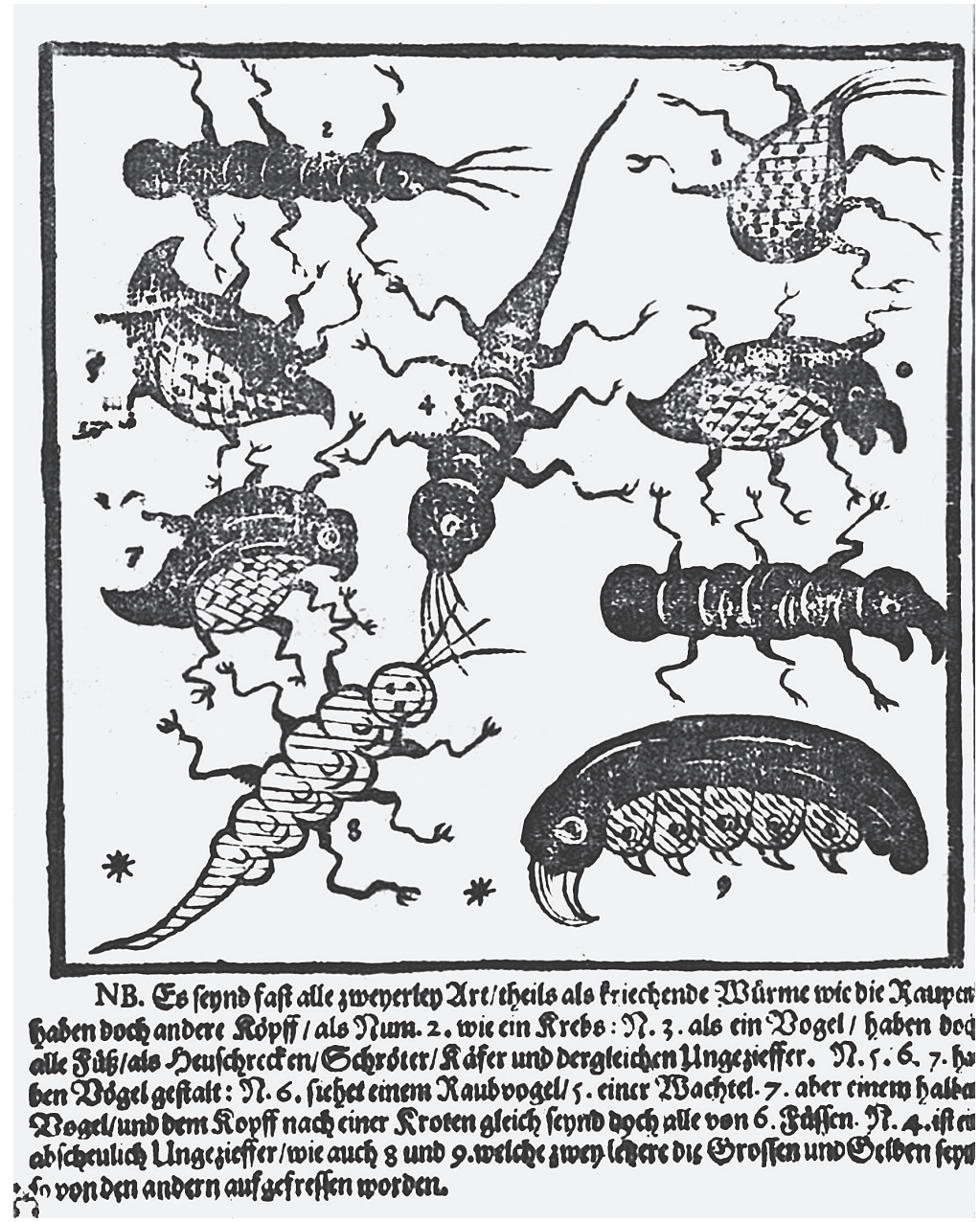

1.38 kép Féregeső 1672/1

1.39 kép Féregeső 1672/2

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 94 06.10.2023 13:42

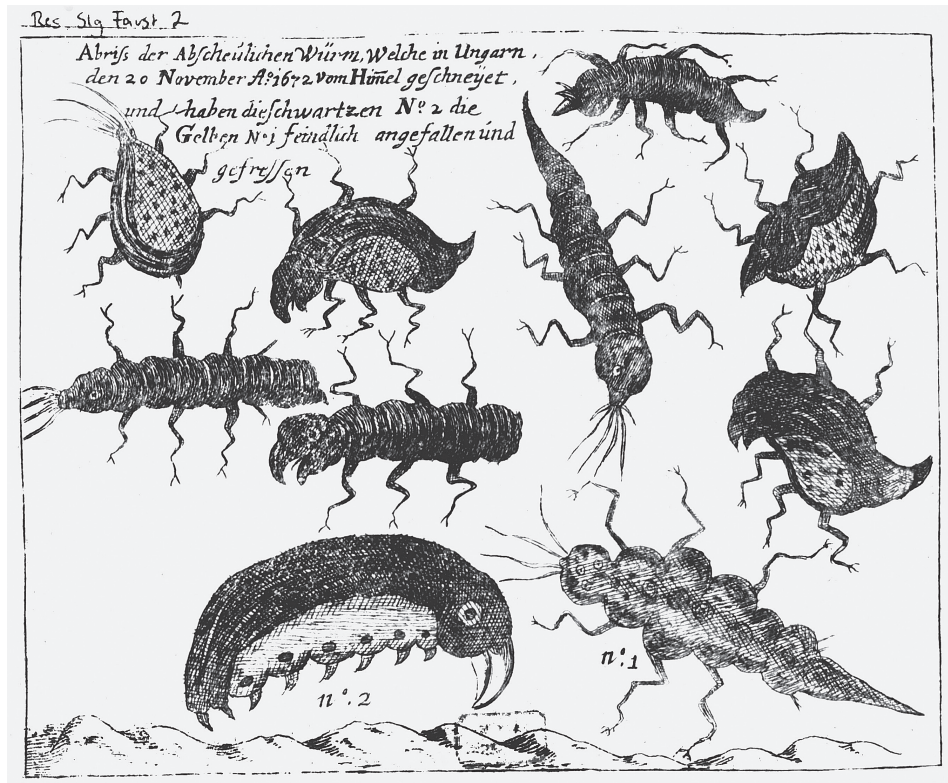

1.40 kép Féregeső 1672/3

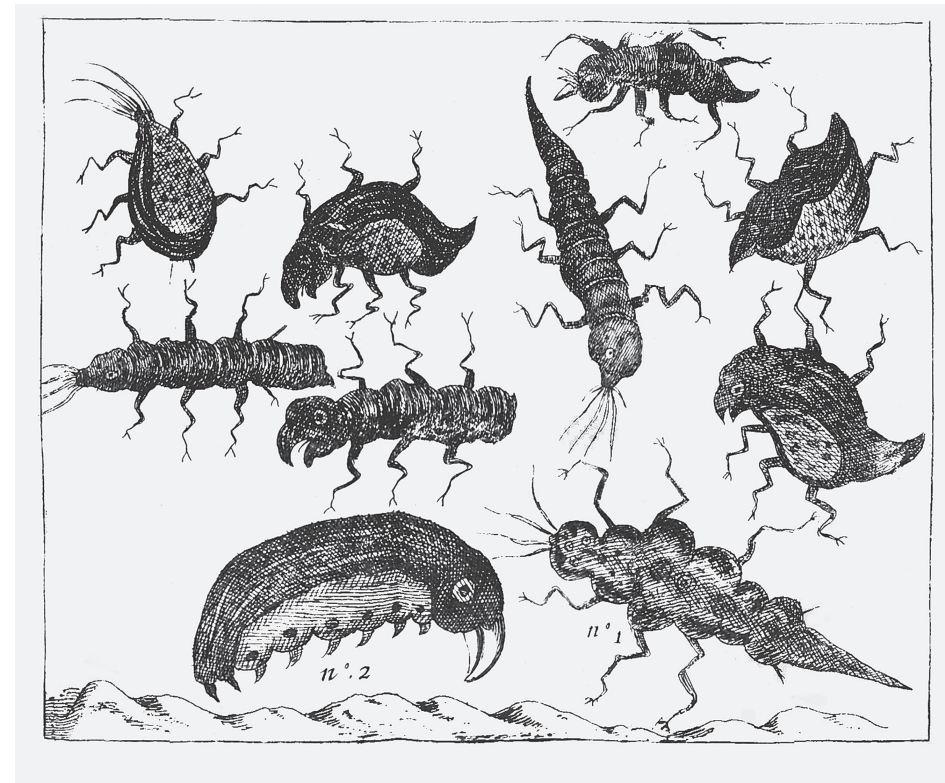

1.41 kép Féregeső 1672/4

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 95 06.10.2023 13:42

Geschichtliebender Leser.

Wie Eilkündig ist (Umbständlicher schon erfindlich in den Historien) deren Hungarischen Erb-Vasallen / gegen Ihre / von Gott ihnen fürgesetzten rechtmässiges Ober-Haupt / ihren König / und deren Teutschen Kayseren Leopolden den Ersten / in vorigen Jahren / angestimmte Rebellion / auch der von etlichen denenselben gethanen empfangener Lehn. Nun haben nachgehends die Klöster / Waaffen die übrige gegen die Mostau- / Poln- und Siebenbürgische Gräntzen sich verkrechende / fremde Hülff und Unterschleiff suchende / biß über die Theyß verfolget / auch auffm Türckischem Gebieth herauß gefodert. Die Ottomannische Pforr / als wann dieser Unruhen nit trauen thäte / in der Warheit aber ein Aug und abstehen habende / auff der Polacken Zweyspalt / versamblete eine ansehnliche Mannschafft bey obigen Frontieren / warmit sie theils in vorigem Sommer erhalten / warauff lang gelawret / inemblich dem Königreich Polen / neben Podolien ein mercklichs entzogen. Mit der begehrter Hülff hält der Groß-Türck biß dato ein / als abwarrend deß halb gefallen Polnischen Wesens endes / verbietet doch den Siebenbürgern die begehrte Rebellions Genossen auß zuliehern. Dahero meldem Brieff auß Praag / vom 22. jüngsten Novemb. daß Ihro Röm. Kayserl. / als Hungarische Königl. Majestät / resolut der Pforten lassen anbenten / wie Sie biß dato in die Friedens-Bestättigung verwilligt / mit beygesetzter condition jedoch / das den Rebellen alle Hülff- und Schutz-leistung verweiger würde; da nun aber selbige in der benachbarten Bassen Gebiethe unverweigerlich einkehren / etliche bey der Pforten nit allein nit Hülffs-Hoffnung aufzuhalten / und die anstiftere / dem Fürsten in Siebenbürgen Apafy verboten / ja so gar einem daß Fürstenthumb selbsten versprochen worden / und alle Seine Majest. deren nit könne handhäbig werden / wären Sie entschlossen selbige aller Orten zu suchen. Wartzu auch endlich der Waradeinische Bassa seine Hülff Seiner Excell. Herrn Generali Kepp anerbietet / als schon über die Theyssa passiret / und in welcher Gegend die Kayserl. Soldateska über 8 tausend starck / aber Eisens-Sachen) deme zur Antwort wird / daß hier nun ein anders und mehrers nicht nöthig / als das er Bassa den Fürchtigen den Eingang auff Türckischen Boden nit gestatte. Gegen die getrewe Unterthanen haben die Wiederspänstige sich auff einige Tausende versambiet / jene mit Fewr und Schwerd heimgesuchet / Weiber-lich grausamer Tyranney geübet / und gemüsset mit der auß Mutter-leib / aufgeschnittener Frucht / die umb ungebettet Frucht / die Catholische Priester / deren wenige in Ober-Hungarn auffm platten land / den nechst gelegenen Bäum zum Prasent / zugeschicket / zweyen Franciscanern Nasen und Ohren abgeschnitten / nachmahls auch entkappet / Einem Jesuiten nahmens Gochy lebendig den Rahel außgeschnitten / und die Därm herauß gewunden. In September hat dieses Gottlosen bey einander rottirtes Gesindlein ein Schieß-Spiel gehalten / allwo die Scheibe ein Crucifix / dessen Wunden aber daß Maahl und Ziel waren.

Diese Jägel werden bald etwas zerstreuet / und deren Aestere zerstöret durch Herrn General Feldmarschallen Sporck / und Herrn General Feldmarschal-Leutenand Kepp; darfliegen alle einer hier / der ander dorthin. Eine grosse anzahl Bawren / und meiste Excellenti der Gespanschafft Arva / deren Grafen Tökkely zeit lebens an Rechthumben deß förnembsten in Siebenbürgen / auch principalsten Mitglieden dieser Erb-Rebellion / zuständig / und Schloß zimlich Bapmens. Caspar Pikay ein Edelman ist der Haan im Korb / frischet die andern an / und stelt sich die vergewissert zur Gegenwehr. Aber weniger setzen die Teutschen dapffer an / unterm Commando Herren Grafens von Starrenberg / nähern ja einer Pforten / benächtigen sich selbiger mit zuthuung einiger wenigen Teutschen / sie unterm Hauff der Diebslen gefunden / und ihren handvolcatzhen diese Pforr zum Eingang / verfolgsich aber den Rebellen zur Gefangnüß eröffnet. Die unterne Bawrschafft thut Seiner Excell. Herrn General Feldmarschallen Sporck eine fußfällige Abbitt ihrer Rebellion / und wird in gnaden übergeben. Ihr Haupt und Führer aber ein meinädiger Richter wird lebendig an den Haffen geworffen. B. Der Haubt-Rebell Pikay wird lebendig gespißt. A. sein Zahl- oder Rentmeister wird mit dem Schwerdt hingerichtet / und auffs Rad gelegt. C. zwey seiner Diener so herumb gelauffen / und das Volck auffgewiglet / werden mit dem Strang erwürget. D. Ein Feldwabel / ein Musquetier / und ein Haydud (heiß allem Catholisch) springen über die Klinge. E. Bleicher gestalt wird dass Haupt noch gedenen hinder die Wesen gelegt. F. Eben so viel werden an die Kertzen verfassen.

Zu wissen / daß alle ausserhalb dreyen (wie dann fast alle Gespanschafften in Ober-Bngarn) Vil Catholisch. Item das die Religions-Verwanten den Catholischen ihre Kirchen / Schulen und Dependentien mehr wieder abtreten müssen / und da darzu auß Ihrer Kayserl. als Hungarischer Königl. Majest. Befehl angehalten / haben sie den Kopff und die Spitze wollen bieten / und als wegen einer unverdienter Verfolgung den ihren Teutschen Glaubens-Genossen klaglich begehret / auch in vorigem Junio erhalten / ein Intercession-Schreiben an die Röm. Käyserl. auch zu Hungarn und Böhmen Königl. Majest. Sonsten hat der dreyen Catholischen Verenderung und begehung zum Tod / den Zahlmeister / und die übrige beym Gericht / befehrt. Der Pikay bleibt lange zeit in den vornenten halßstarrig in seinem Glauben stecken / wird doch endlich besserr Sinne / und Catholischen Glaubens / auß durchdringenden Ermahnen und zusprechen / zweyer PP Jesuiten / und ziehet alß vom wiedrigem Glauben viele zuhanmente Banren ab. Diese execution ist ergangen bey Arva am 28 Novembris stil. loci.

Ob nun einmahl dieß Hungarisch Bawesen wieder sein gedämpfet / oder die Türckische einmischung annoch zu besorgen / wird die zeit lehren. Ihro Kayserl. Majest. wenden gegen allen geschwinden Einbruch alle Reichs-Väterliche vorsorge / solches / wie man dann auch auff unverhoffen Fall an tröstlichem Widerstande nichts ermangeln möge / weniger die im Röm. Reich / gegen alle dem selbigem vielleicht anmahende Gefahr / auff der im vorigem Sommer zwischen Franckreich und der Vereinigte Niederländern / auffgangener Kriegs-Flamme / geschickte Truppen zu rechter zeit gnädigst werden / als lassen in Ihren Erbländeren in armis üben was zu darzu tüchtig / warauß dann der Ehrste und beste Mann außgesondert und bewehret / ein schöner Kriegs-Herr machen solle.

Zufinden in Cölln / bey Wilhelm Altzenbach / im Minnen-Brüder Durchgang. 1673.

DEmnach anheute der Haupt-Rebell Picaij nachmahlen alles was er vorhero ausgesaget / bestetiget / ist er samt 19 aus seiner Gesellschafft / so die vornehmsten Rädleins-Führer ge wesen / auf den Richt-Platz vor das Schloß Arva ge führet worden / allwo ein groß-ser Zulauf vom Volck war / daselbst hat man ihnen das Urtheil abgelesen / daß sie nemlich / wegen ihrer begangenen Missethat und Main-Eyds so sie so vielfältig begangen / vom Leben zum Tod verurtheilt seyn sollen / derohalben ein jeder wer noch etwas seiner Seelen zum besten thun wolte / solches alsobalden werckstellig machen solle / weilen kein Grad weiters mehr zu hoffen noch zugewarten / ihnen angedeutet worden / wie dann das Urtheil über den Picaij also gelautet: daß er lebendig gespiß / der Richter so das Haupt der Bauren gewesen / lebendig auf den Hacken geworffen. 4. deß Picaij Diener / so hin und wieder daß Volck zu Rebellion aufgewiglet / strangulirt / der Zahlmeister deß Picaij enthauptet / und auf das Radgelegt / der Feldwäbel neben denē andern noch übrigen durch das Schwerd vom Leben zum Tod hingerichtet werden selten / auf welches der Feldwäbel samt einem Musquetirer und Henducken (so Catholisch waren) zu beichten begehrten / und von allen Urlaub genommen / und gebeten / vor sie zu bitten / auch Ihr. Kayserl. Majest. die Untreu so sie begangen / zu depreciren / wie man dann denen andern so zum Tod verurtheilt waren / zugesprochen / daß sie ihre Straff gedultig ausstehen / und die Seeligkeit vor Augen haben / und weilen ihrer 16. so nicht Catholisch / sie sich zum Catholischen Glauben bequemen / und an ihrem letzten End ihre Seelen wenigst auf ewig versorgen solten / worauf er Feldwäbel das Crucifix in die Hand genommen / niedergekniet und neben obigem Musquetirer samt dem Henducken enthauptet worden / worauf deß Pacij Zahlmeister seine begangene Missethat öffentlich bekennet und bereuet / alle Umstehende hertzlich um Verzeihung gebeten / auch nach verrichter Beicht / samt den andern / ihre Straffe dem Urtheil gemeß ausgestanden; Der Pacij aber noch ein Ausjag zu thun begehret / und den Hauptmann vom Schloß angegeben / worauf er lebendig auf den Spiß gezogen worden / nachdeme er 3. Stund an dem Spiß gesteckt / und ihme von zwey Herren Patribus der Societet Jesu stets zugesprochen / hat er selbsten offentlich bekennt / daß er alle diese Mar-ter wol derdienet / und GOtt und Ihr. Kayserl. Maj. seine Missethaten abgebetten / auch selig zu sterben verlanget / wie er dann an Spiß gebeicht / und absolvirt worden; da ihm auch zur Erledigung seiner Schmertzen gesagt worden / man wolle vor ihme bitten / daß ihm das Leben durch einen Schuß solte genommen werden / hätte er selbsten gebetten zur Abbüssung seiner Sünden und zum abscheulichen Exempel ihn also sterben zu lassen / massen er noch eine Stund also gelebet / und am Spiß gestorben / seine letzte Wort waren dreymal JESUS, JESUS, JESUS, welches viel umstehende Bauren / so dieses sahen / zur Bereuug bewegte / die also fort begnädigt wurden.

Seht in diesem Trauer-Spiegel worzu kan der Hochmuht dringen /
Dem der böse Anfang / thut er solches Ende bringen /
Aufruhr wird recht so belohnet / diß ist der Rebellen Frucht /
Die sie fur ihr Thun einernden / Muthwill findet was er suche /
Jeder hier die Augen öffne / thue dieß wol beschauen /
Und betrachte: Daß es übel / auf sein eigne Kräfften bauen /
Dann es kan nicht lange dauren / was sich selbsten figelt erhebet /
Dem / der Böses nur gedencket / schon die Straff zum Halseen schwebt.

A. Der Haupt-Rebell Picaij welcher lebendig gespißt worden. B. Der Richter so das Haupt und Führer der Rebellischen Bauren gewesen / welcher lebendig an den Hacken geworffen worden. C. Des Picaij Zahlmeister so mit dem Schwerd gericht und auf das Rad gelegt worden. D. Vier des Picaij Diener werden mit dem Strang hingericht. E. F. Der Feldwäbel / ein Muhquetier und ein Heyduck werden enthauptet. G. Die übrigen 10. so gleichfals enthauptet worden.

1.42 kép Árva 1673/1

1.43 kép Árva 1672/1

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 96 06.10.2023 13:42

1.44 kép Árva 1673/2/a

1.45 kép Árva 1673/3

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 97 06.10.2023 13:42

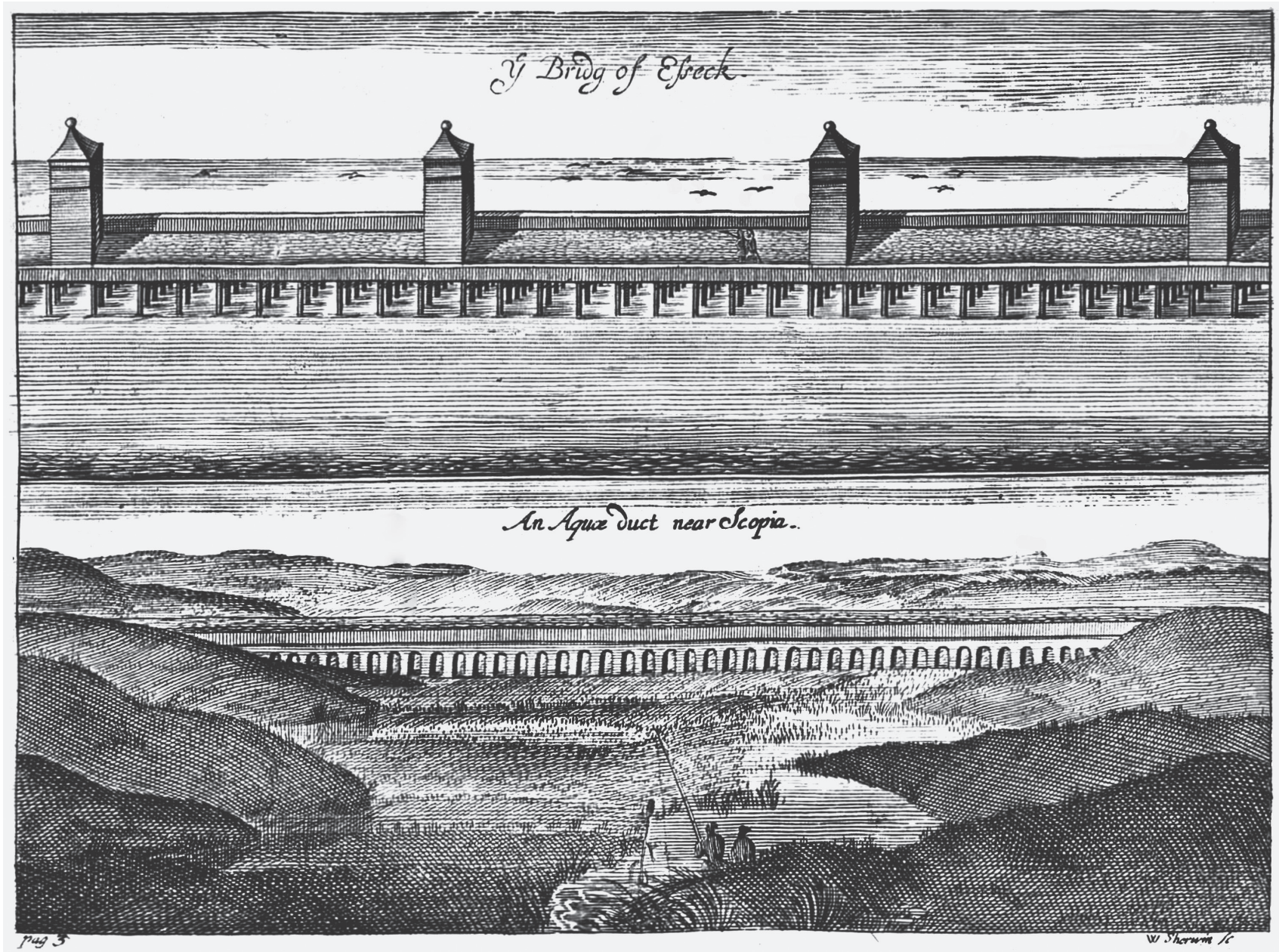

1.46 kép Eszék 1673/1/a

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 98 06.10.2023 13:42

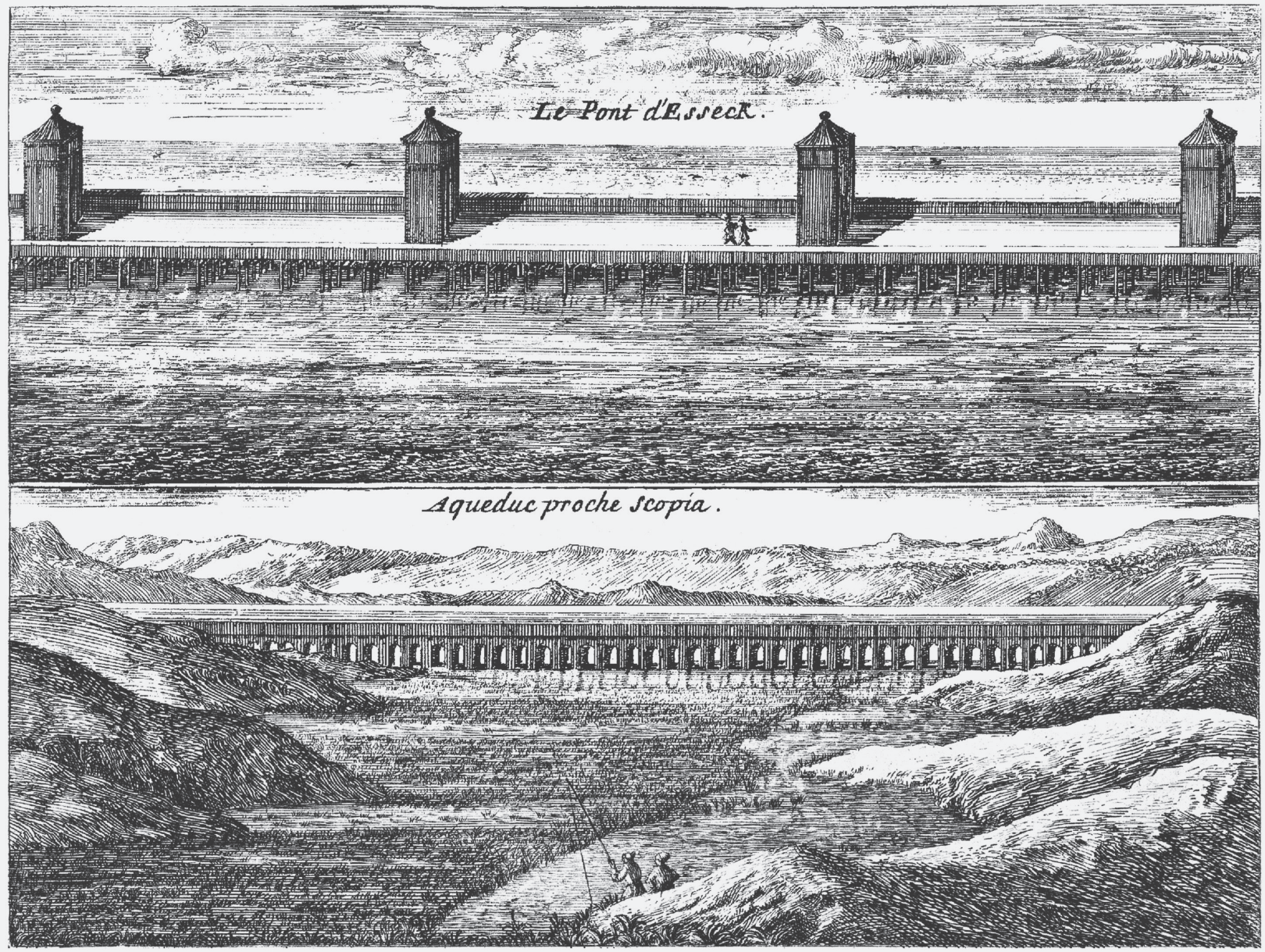

1.47 kép Eszék 1674/1

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 99 06.10.2023 13:42

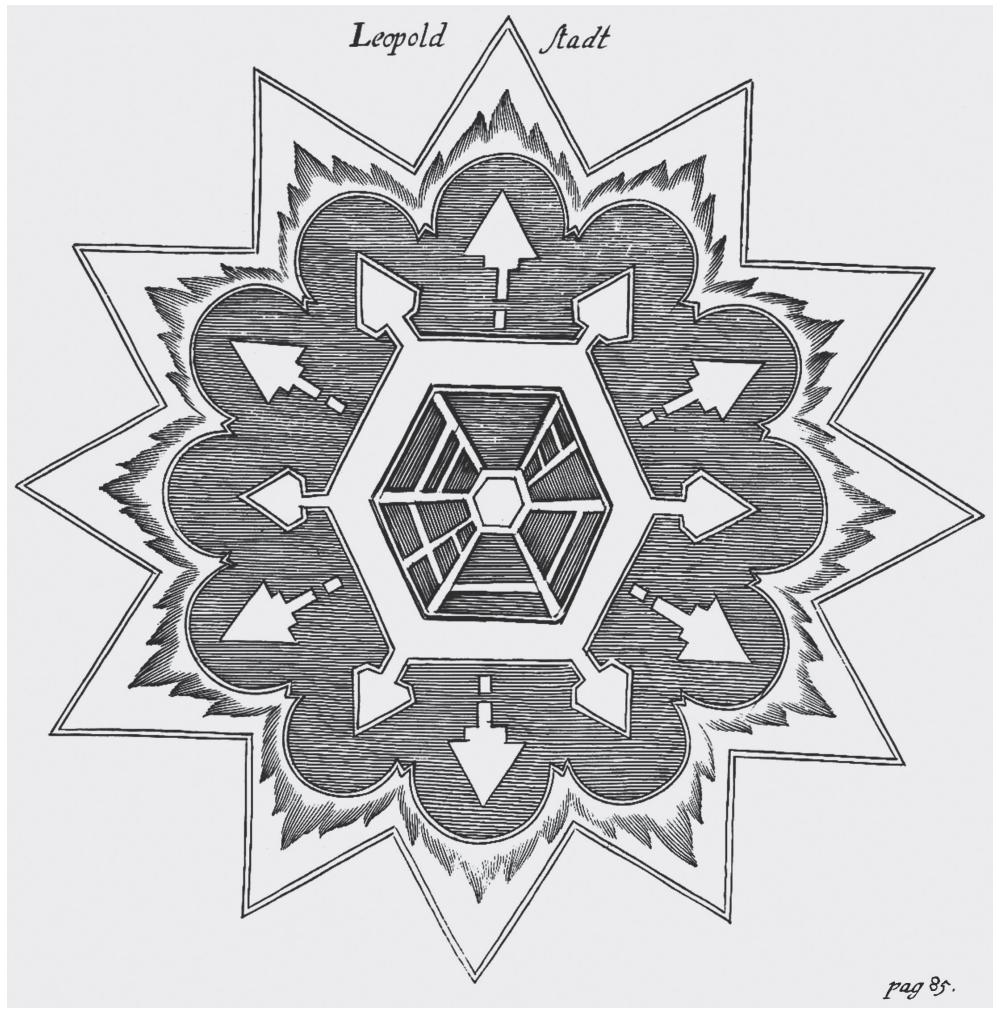

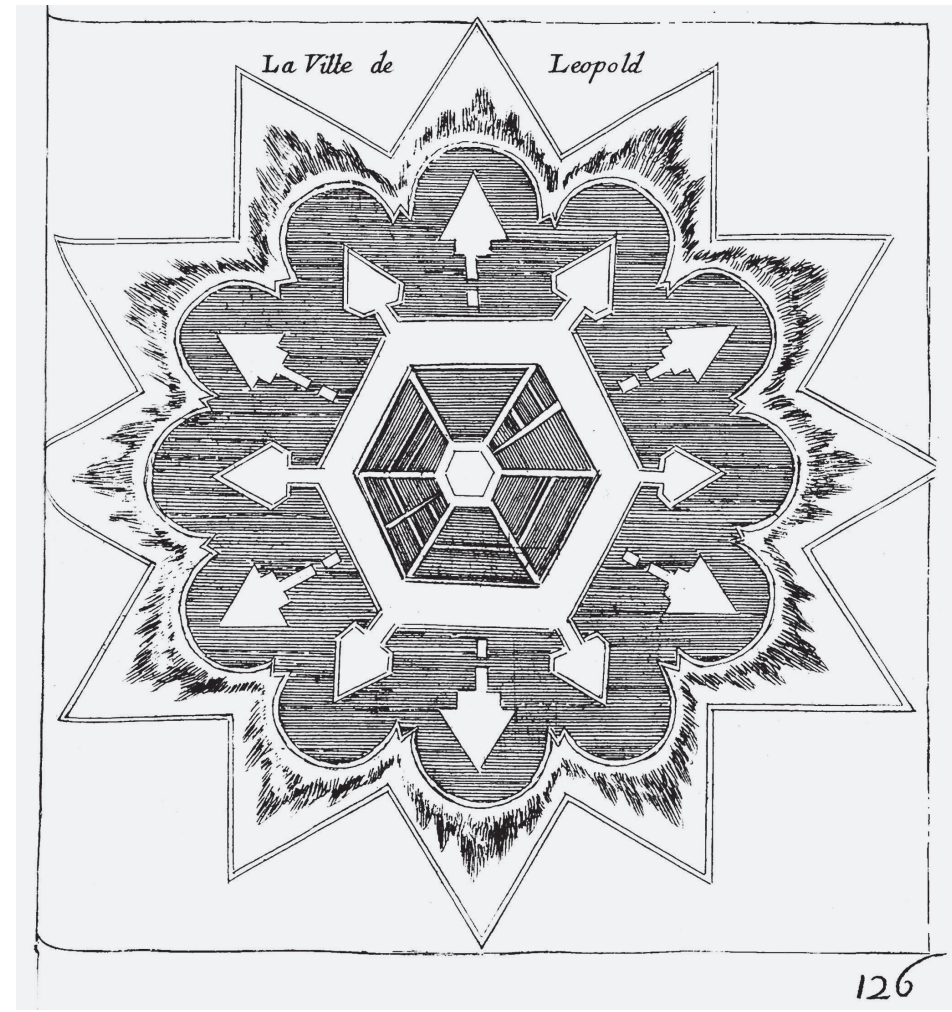

1.48 kép Lipótvár 1673/1

1.49 kép Lipótvár 1674/1

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 100 06.10.2023 13:42

1.50 kép Sopron 1673/1

1.51 kép Pozsony 1673/1

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 101 06.10.2023 13:42

1.52 kép Protestáns üldözés emléklapja 1681

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 102 06.10.2023 13:42

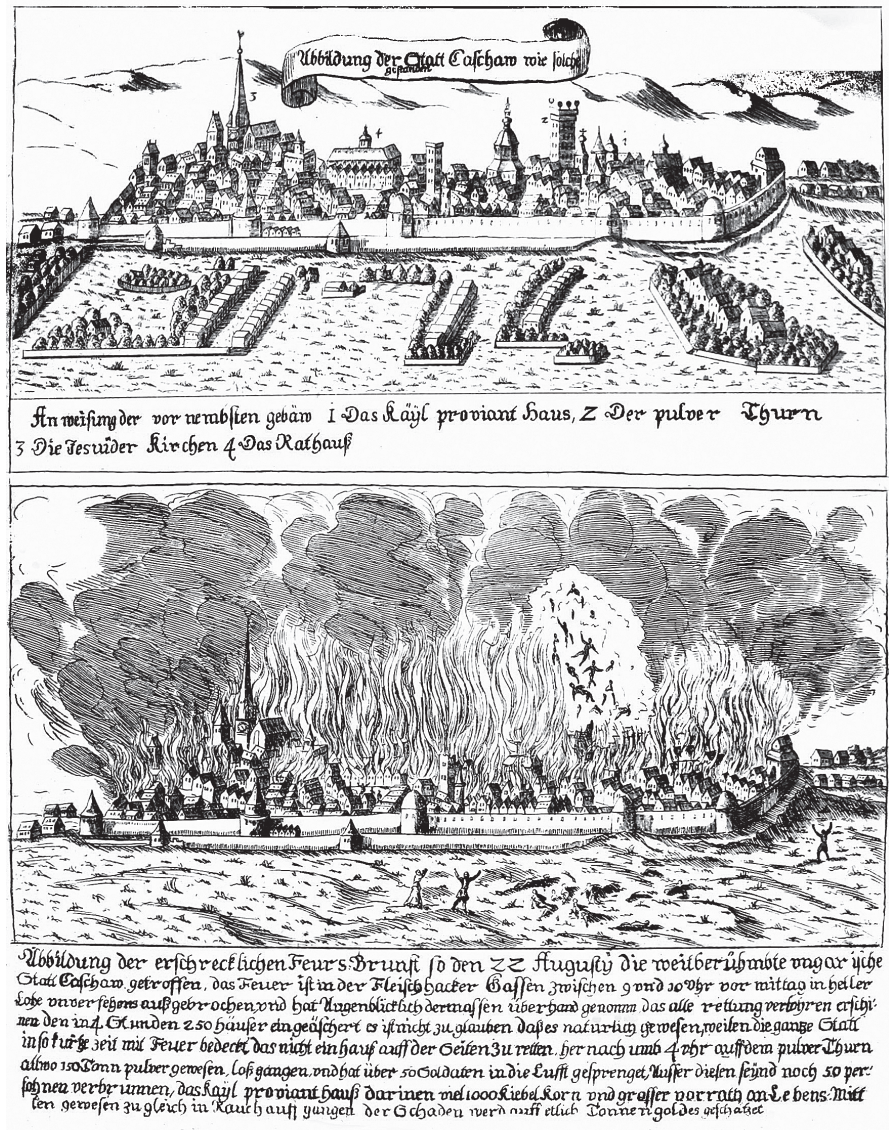

1.53 kép Kassa 1674/1

1.54 kép Lőcse 1676/1

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 103 06.10.2023 13:42

1.55 kép Johann Hoffmann Magyarország térképe (1675) - gyűjtőlap

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 104 06.10.2023 13:42

1.56 kép Putnok 1677/1

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 105 06.10.2023 13:42

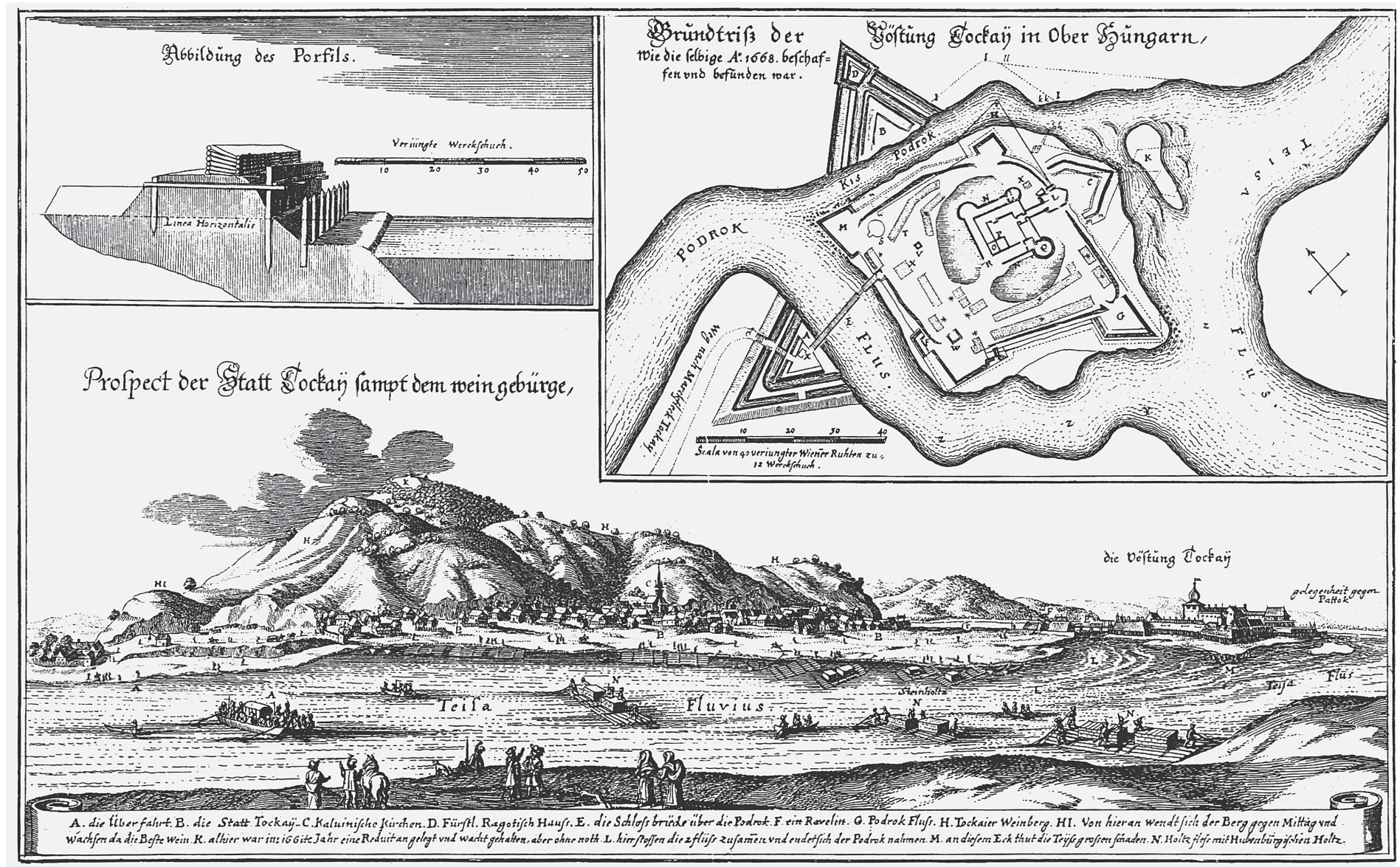

1.57 kép Tokaj 1677/1

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 106 06.10.2023 13:42

1.58 kép Győr 1678/1

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 107 06.10.2023 13:42

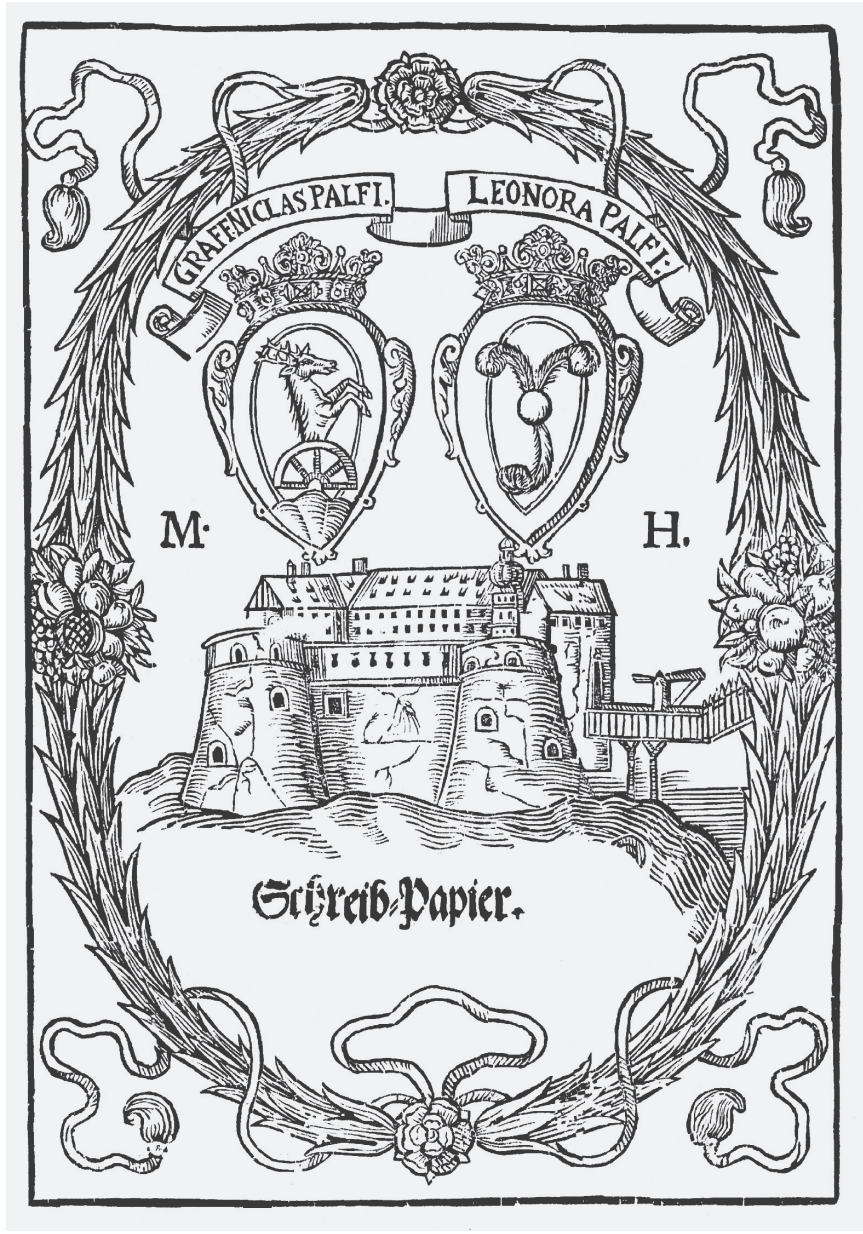

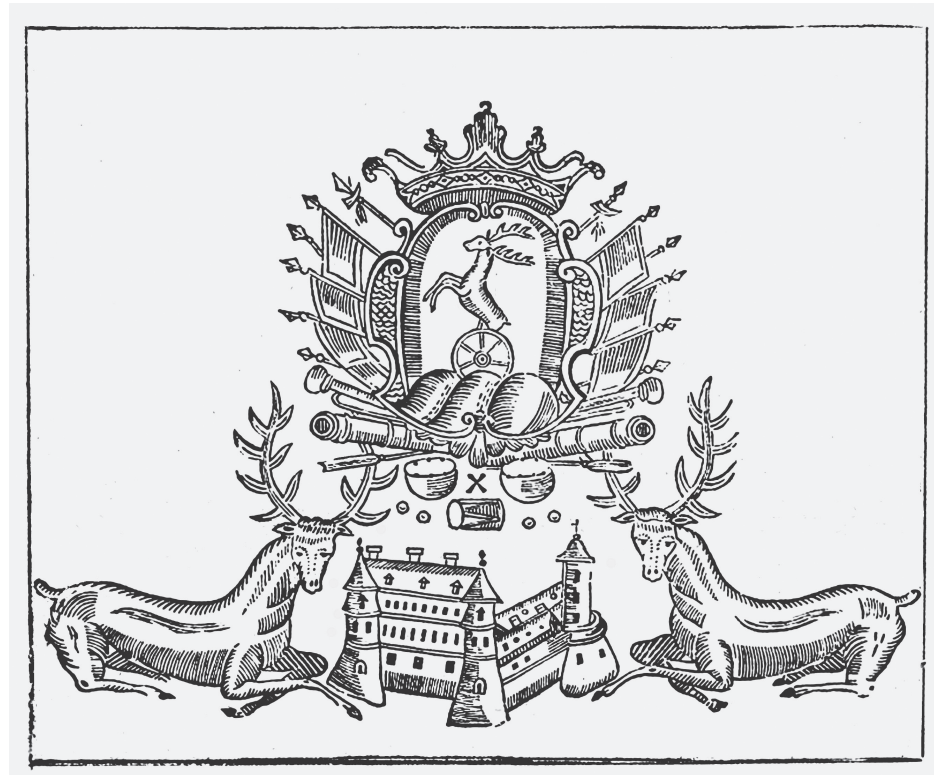

1.59 kép Vöröskő én/1

1.60 kép Vöröskő én/2

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 108 06.10.2023 13:42

Denckwürdiger
Wunder-Bericht/
Von einem erschröcklichen
Lüfft-Gesicht.

So sich zu Preßburg in Ungarn den 10. Febr. Styl. Nov. Abends um der Sonnen Untergang an dem Himmel daselbst erwiesen und sehen lassen/auch von Hn. Paul Urbano Pronotario/einem vornehmen Einwohner selbigen Orts/ samt seinem gantzen Haus glaubwürdig urkundet und ausgesagt worden.

Stadt Preßburg.

Donau F.

MEich einen Feuer-brennenden Zorn-Eifer/ der Allmächtige GOtt in seinem Himmel/ über die sündliche Begierd- und Rach-hezierige Wut-Flammen der boßhafftigen Menschen-Kinder auf Erden trage/geben die aller Orten hin und wider an dem Himmel sehr erschröcklich sich ereignende Lufft- und Feuer-Zeichen genugsam zu erkennen.

Nicht das geringste / (vieler andern zugesetzt zu schweigen /) ist das zu Preßburg in Ungarn angethan den 10. Febr. Styl. Nov. um angehende Abendzeit nach der Sonnen Untergang mit grossen Schrecken und Entsetzen / am liechten Stern-Himmel wahrgenommene Lufft- und Wunder-Gesicht. Welches obgedachter Herr Paulus Urban/ein erbarer glaubwürdiger Einwohner daselbst / folgender Gestalt bekräfftiget:

Daß man nemlichen zu erst/eine grosse runde Kugel/sehr hell/und von vielen Feuer-Flammen spielend am Himmel gesehen; aus deren sich nach und nach eine halb-runde Wolcke hervor gaben / so sich endlich sehr vergrössert / und in vier Theile zertheilet / daß man in jedwedern derselben eine absondere Figur und Gestaltung gar genau nicht ohne Entsetzen beobachten können/ angestalt;

Es erwiese sich erstlich ein sichtbarer grosser Drach/ vor welchem her/ ein Cornet mit einer Standarte daher reitende gesehen worden. Auch haben sich hinter dem Drachen unterschiedliche Reuter-Trouppen und Fahnen ebenmässig in den Wolcken erzeiget. Nach diesem seyen es alles vergangen / und hätte sich auf eine andere Gestalt zu einhohes Schloß auf einen Berg gelegen/von Wolcken also gar deutlich gebildet / verwandelt; Aus selbigem Schloß seyen grosse feurige Kugeln / als ob man mit Stücken schösse / in Menge heraus gefahren / biß daß endlich das gantze Schloß gleich ob es in voller Flammen-Glut stünde sich præsentiret. Auch hat man gantz flammende Sterne zum zweytenmal in Menge / von dem Himmel herab / durch die Lufft fallen sehen/welche sich sodann in Gestalt eines hohen selsigten Thurns/verändert/wäre aber bald darauf alles wider verschwunden.

Wie entsetzlich und erschröcklich solches alles gesehen habe / ist ohne weitläufftiges Wortmachen gar leicht zu bestimen. Noch entsetzlicher und erschröcklicher aber / ist der entflammte Zorn-Grimm GOttes / welcher über die Sünde wie ein Feuer brennet / und vielleicht mit der Kriegerischen Länder-Plage samt andern unzehligen Straff-Ubeln / (wo wir ihme bey Zeit mit wahrer Buß nicht in die Ruthe fallen / und als den rechten Thurn und Felsen unsers Heils anflehen) uns dermalen heimsuchen / unsere Städte und hohe Erden-Schlösser/ darauf wir uns sicher/mehr als auf ihn selbst verlassen / anzünden / und also das Depositum spielen dörffte. Damit aber solches in Gnaden abgewendet / und dieses himmlische Zorn-Feuer-Zeichen / zu lauter Buß-Glocken unserer offtmals verstockten Hertzen werden mögen / als fasse in dessen ein jeder guter Hertzens-Christ diese schöne Buß-Gedancken:

Wie sehen GOTT! und hören deine Wunder/
Dein Finger draut/ O Schöpffer! dem Geschöpff:
Gib/ daß doch wir als schwache Erden-Töpff/
Zur Widerkehr/ uns stellen wach und munder.
Ist Ephraim Dir ja zu Hertzen gangen/
So mach aus uns auch kein Zeboim nicht;
Ein Vatter-Hertz aus Liebe wider bricht/
So laß auch uns die Vatter-Gnad erlangen!
Die Wunder-Schau/ der Himmel-Feuer-Zeichen/
Soll uns zur Reu und Buß-Bekehrung seyn/
Stell/ Vatter! nur die Straff-Erfüllung ein/
Und lasse doch/ dein Gnaden-Hertz erweichen!
Du aber sichrer Christ! der du ein Christ wilst heissen/
Laß dich noch in der Zeit/ die Warnungs-Weise weisen.

Im Jahr Christi 1681.

Ein wahrhafftiges und erschreckliches
Wunder-Zeichen/

So von vielen tausend Menschen gesehen worden am Himmel über der Stadt Fünffkirchen in Ungarn/woselbsten sind erschienen drey Sebel welche durch drey Hände/ so auß einer schwartzen Wolcke hervor gekommen/ gehalten wurden und gegen den Mond gehauen/ als wenn sie das Angesicht des Monden gantz durchhauen / wie im gleichen eine grosse Sonne sich dabey präsentirt und ein schwartzes doppelt Creutz/ so das Hungarische Wapen/ sich dazwischen sehen lassen und etliche Stunden also gestanden daß es von vielen Menschen mit grosser Bestürtzung angesehen worden / wie aus folgendem Lied ausführlich zu vernehmen. Gott wende alles zum besten / ist geschehen worden den 17 Februar. Anno 1681.

Noch ein ander schön geistlich Lied/
Wann wird dann unser Auffbruch seyn/ daß wir kommen ꝛc.

Erstlich gedruckt zu Fünffkirchen/ Im Jahr 1681.

1.61 kép Pozsony 1681/1

1.62 kép Pécs égi jelenség 1681

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 109 06.10.2023 13:42

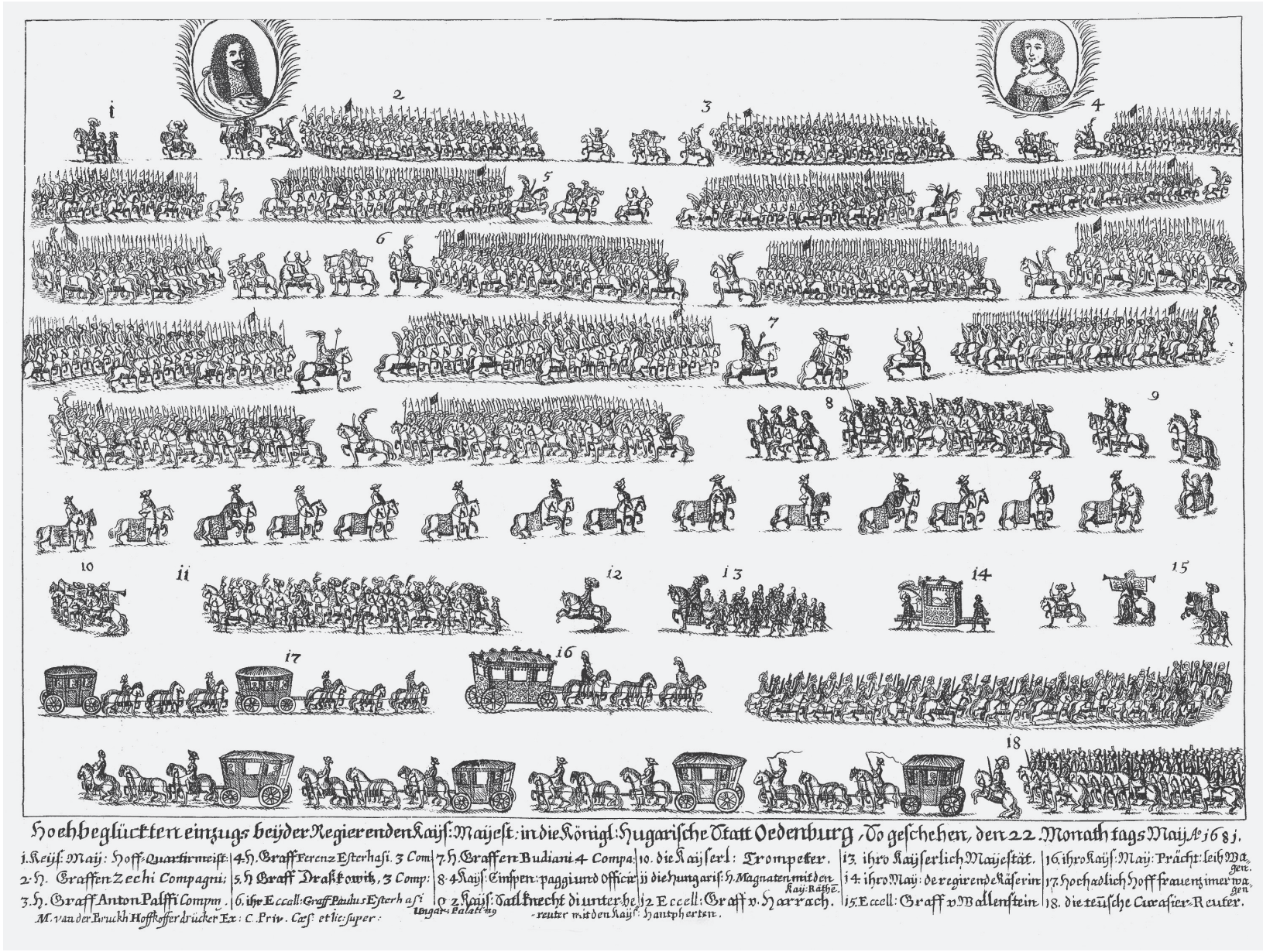

1.63 kép Sopron I. Lipót bevonulása 1681

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 110 06.10.2023 13:42

1.64 kép Kismarton (1680)/2

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 111 06.10.2023 13:42

1.65 kép Fraknó (1680)/4

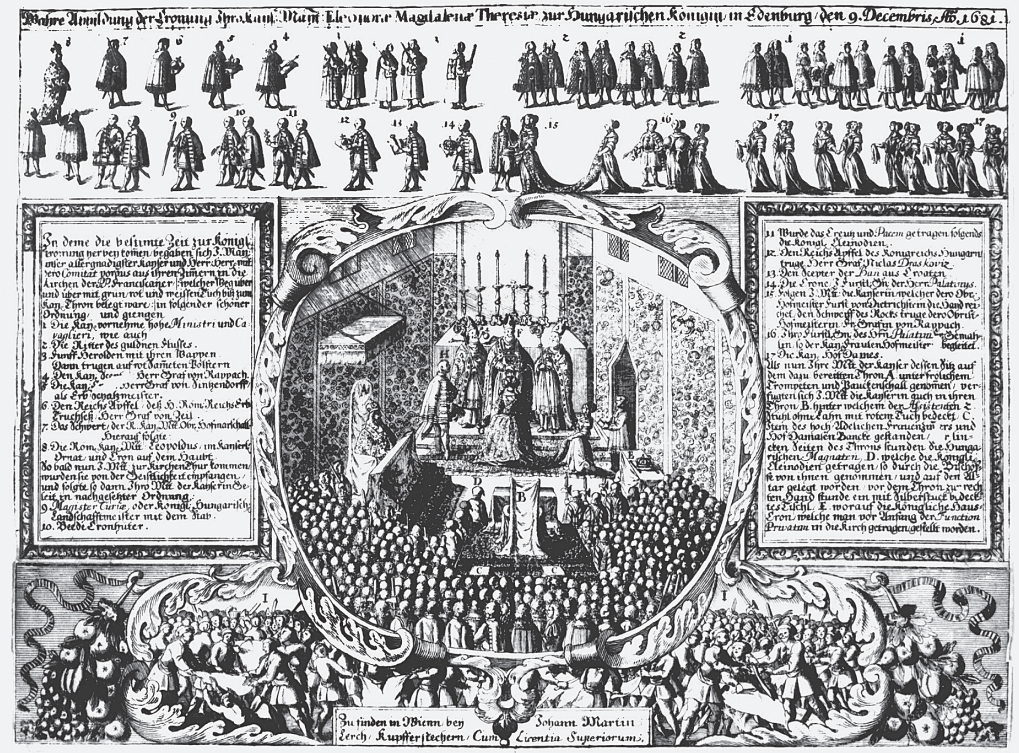

1.66 kép Sopron királyné koronázás 1681/1

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 112 06.10.2023 13:42

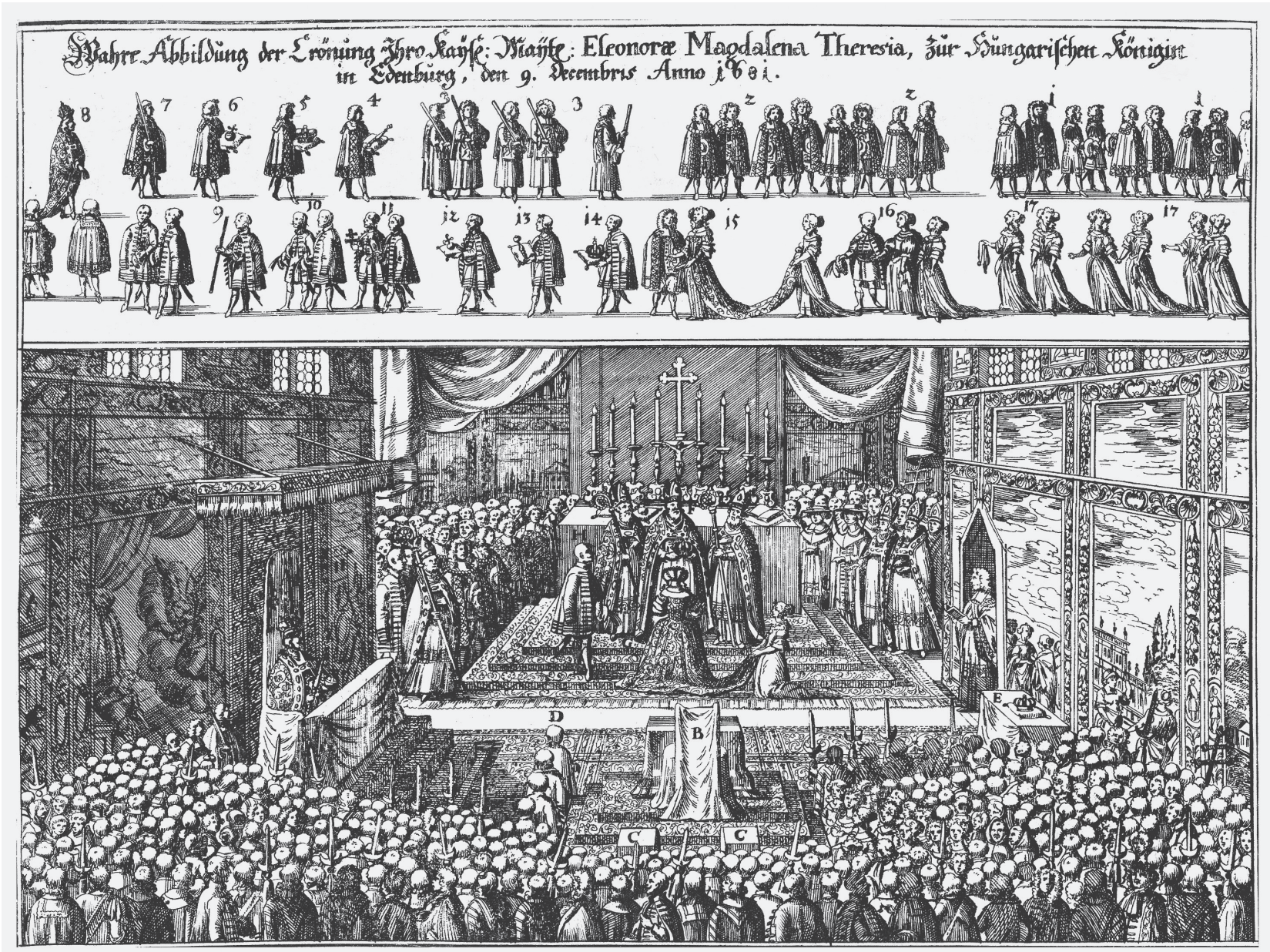

1.67 kép Sopron királyné koronázás 1681/2

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 113 06.10.2023 13:42

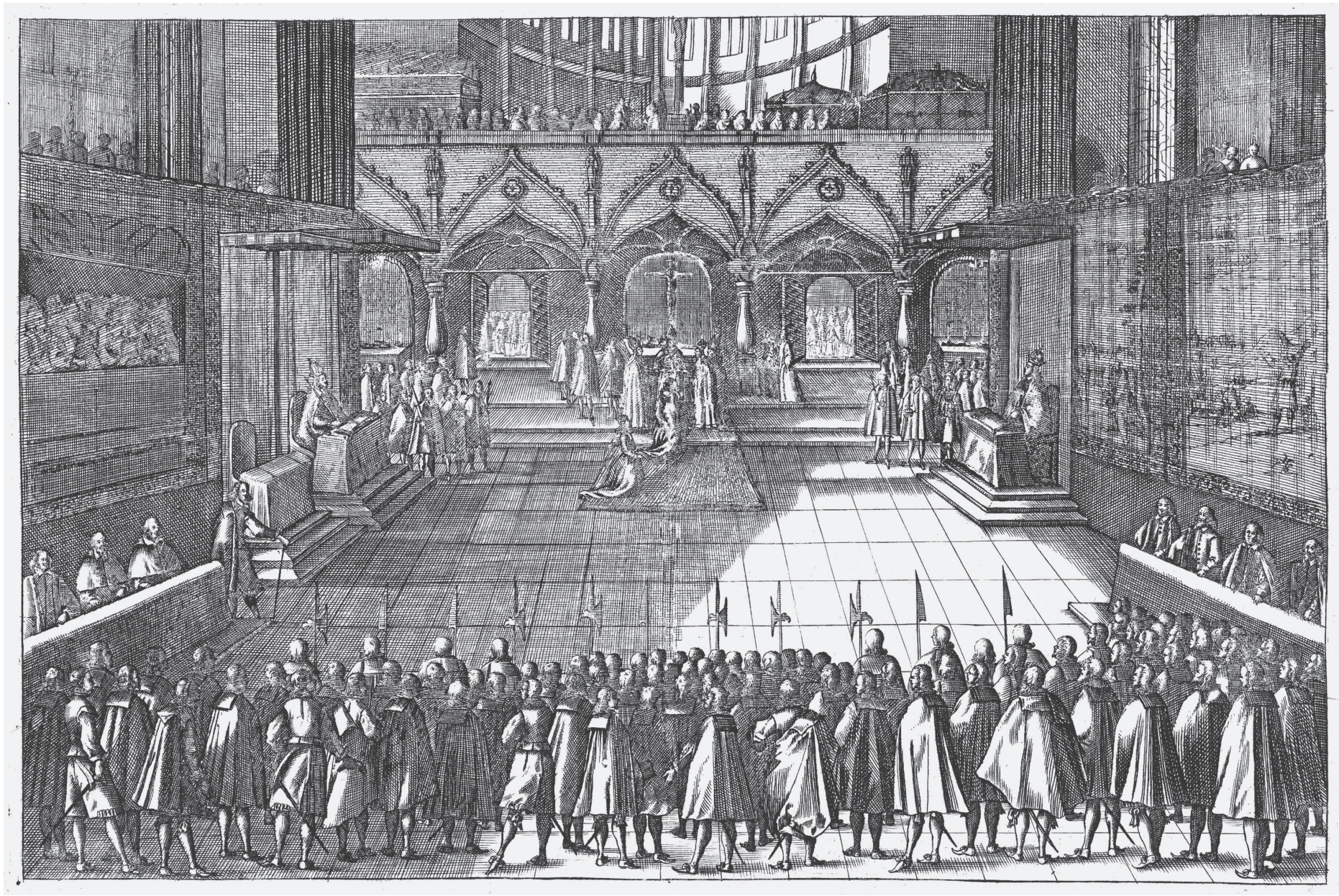

1.68 kép Sopron királyné koronázás 1681/3

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 114 06.10.2023 13:42

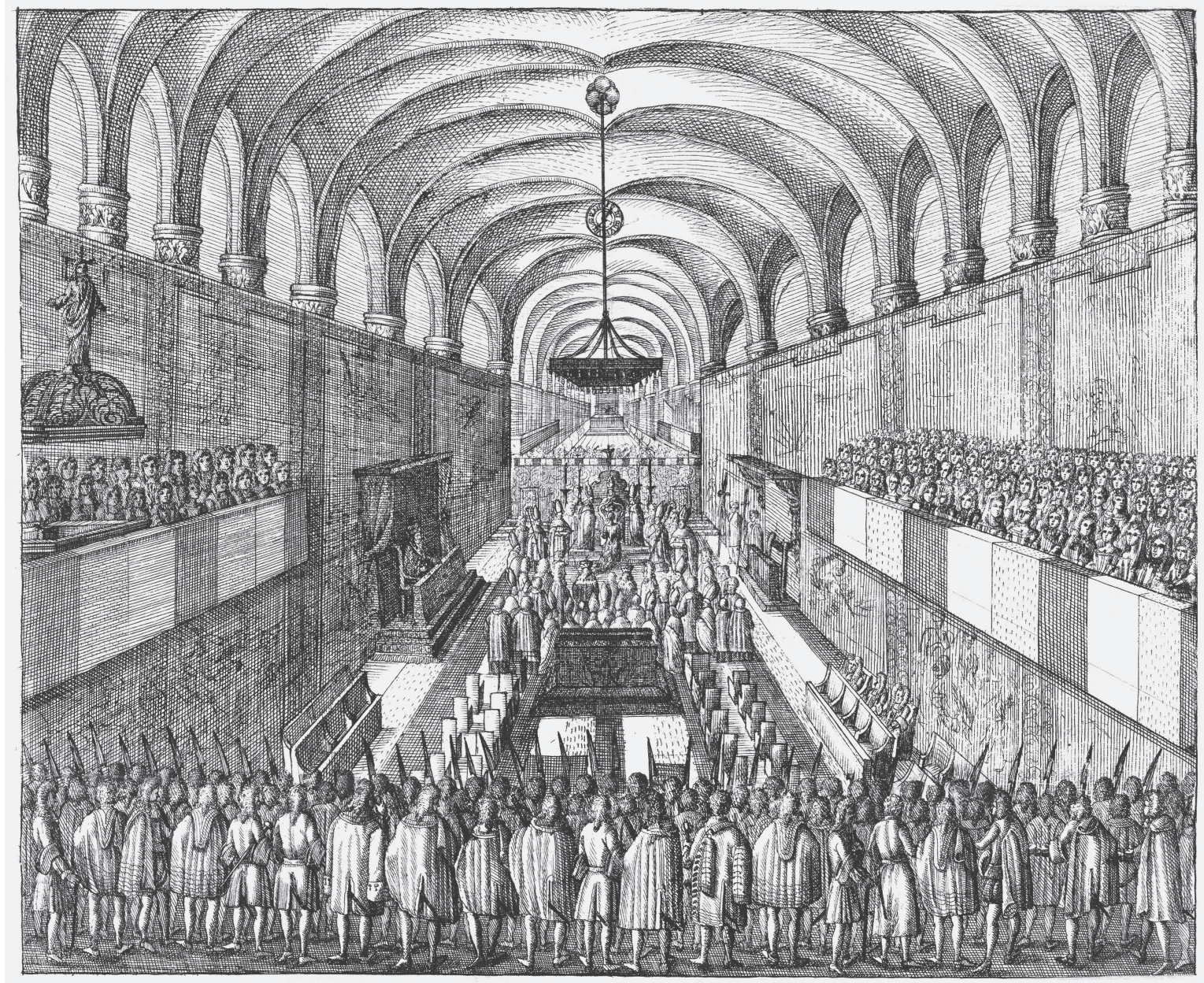

1.69 kép Sopron királyné koronázás 1681/4

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 115 06.10.2023 13:42

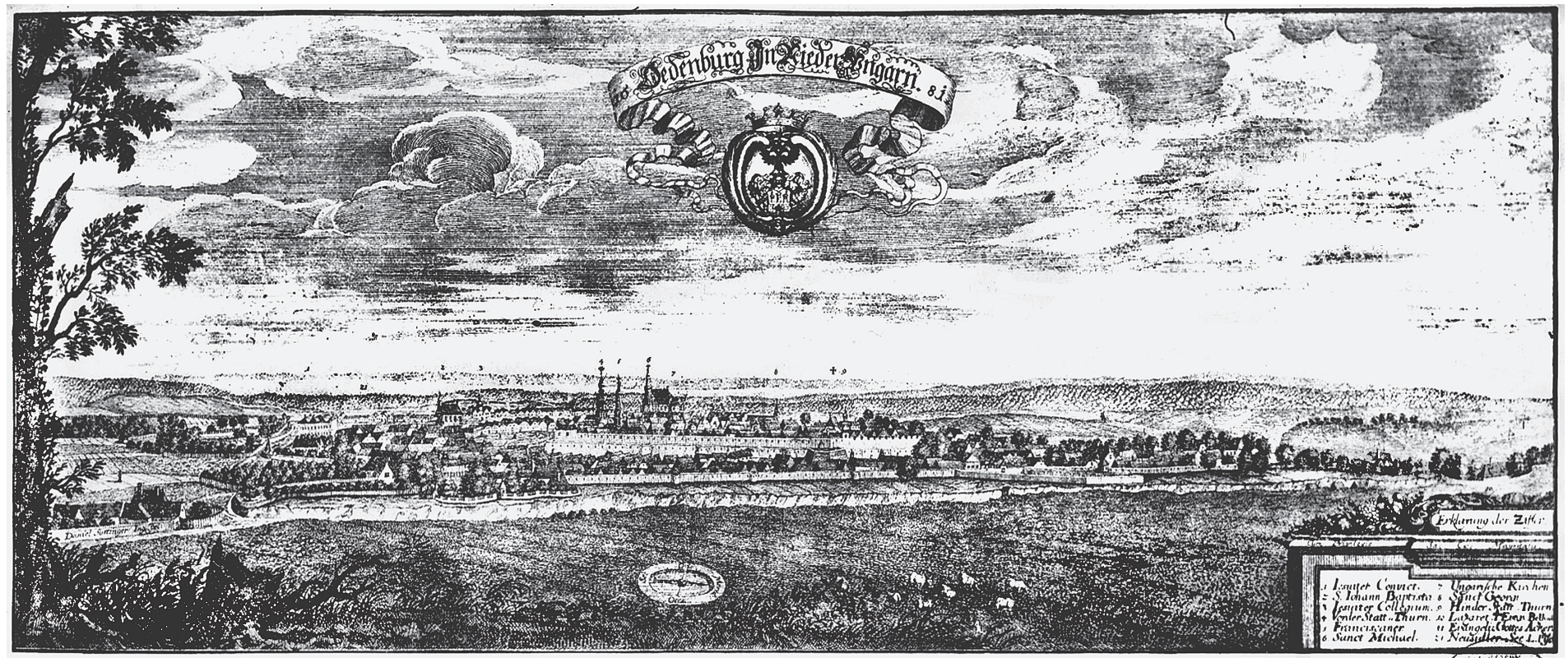

Coronat te Misericordiâ D. 105.
Pro Auspicatissima Coronatione Regia
Sempronianum Omen
Vltiferos inter Sempronl filia Colles
Talis Pisonem specto propinqua Lacum
Cum Dominam Te Patrio suam veneratur et in Te
Romanum Augusto de Patre jam quod habes,
Aurore tellus, divina favore coronet
Gratia de coelo. Progeniem q; tuam
O! Regum foecunda Parens, Augusta, Valentum
Robore Romuleo Teutonicaque Fide!
Sic Victor rursumq; biceps Jovis ales adunet
Firmiter Eoas Hesperiasq; plagas:
Per Juga dum sortem Sempronia Vitis Jacchum,
Puras Pisonis, stagnat abyssus aquas!
Num. arg. Ti: Sempronii a quo Urbi nomen,
Cum Symb. ducet colonia, inperio hic repertus
In Sempronienſi Dieta,
Qua Auguſtiſſ. Rom. Imperatrix, Eleonora
Magdalena Thereſia, Hungarorum Regina
Solenniſſime inaugurabatur
pro Coronat. Reg. perenni memoria delineat
Sen. Populoque Sempron.
qua decet Reverentia offert et dicat
Daniel Suttinger S. C. M. Architectus Milit.

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 116 06.10.2023 13:42

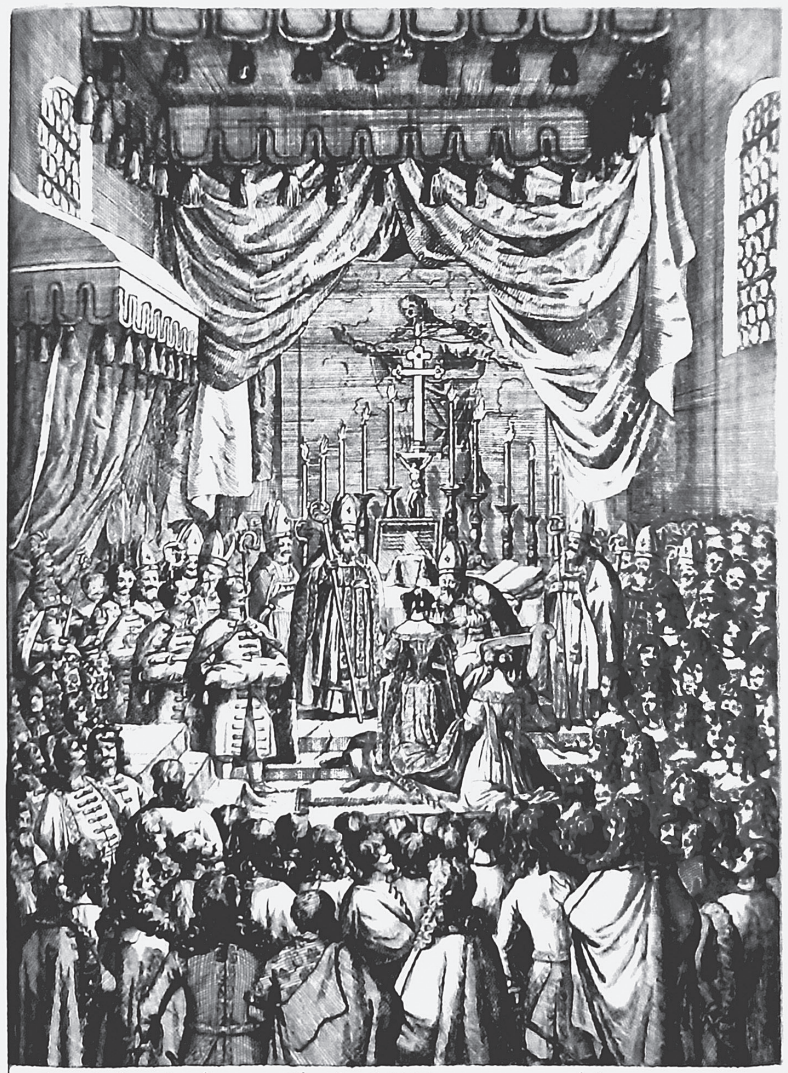

1.71 kép Sopron királyné koronázás 1681/5

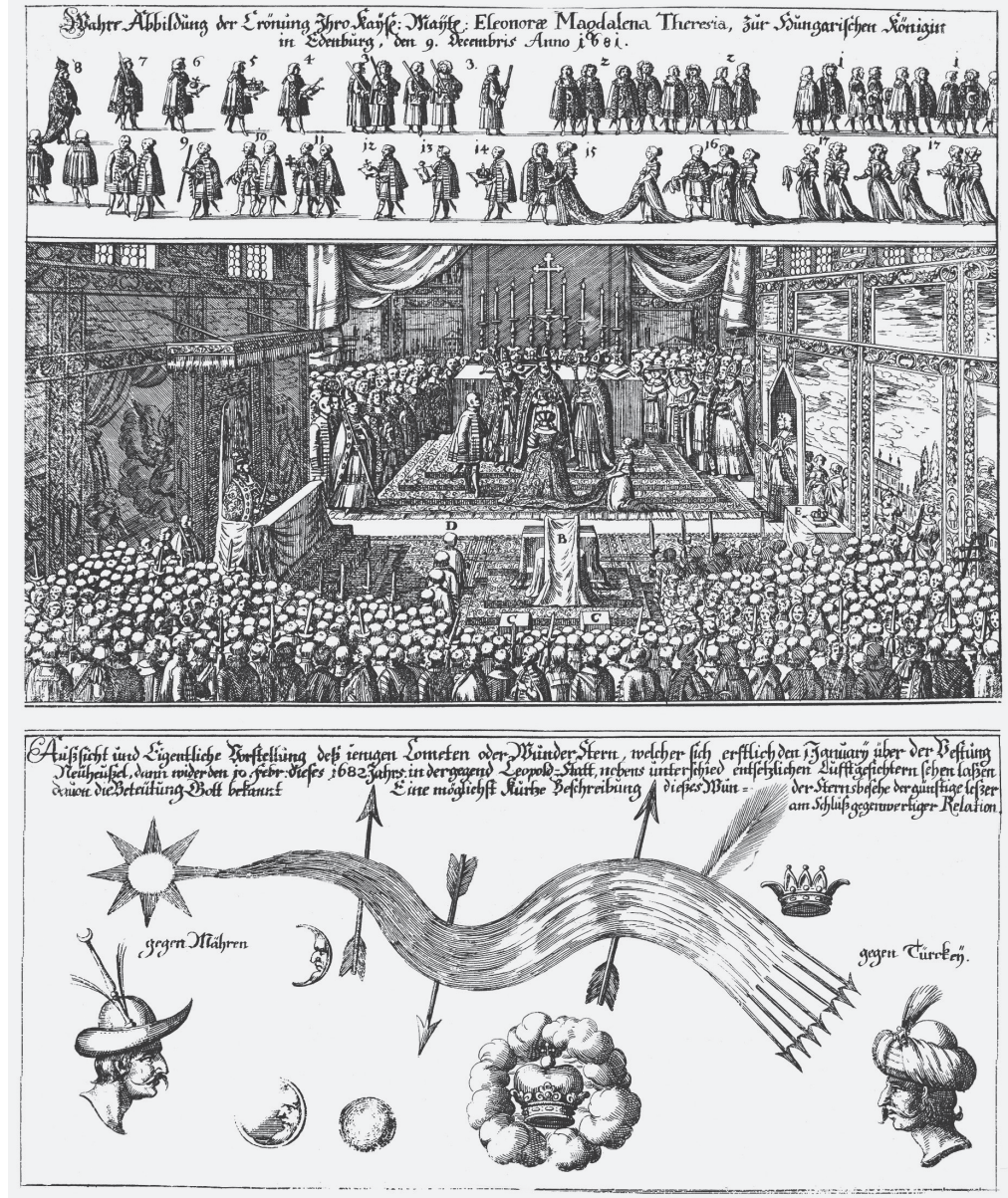

1.72 kép Sopron királyné koronázás 1681/6

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 117 06.10.2023 13:42

Abbildung

Deß jenigen Cometen/ welcher in diesem 1682. Jahr erschienen/ und sich zu Leopold-Stadt in Vngarn vom 10. Februarii etliche Tage nacheinander sehen lassen; sampt beygefügter außführlich- und warhafften Beschreibung desselben.

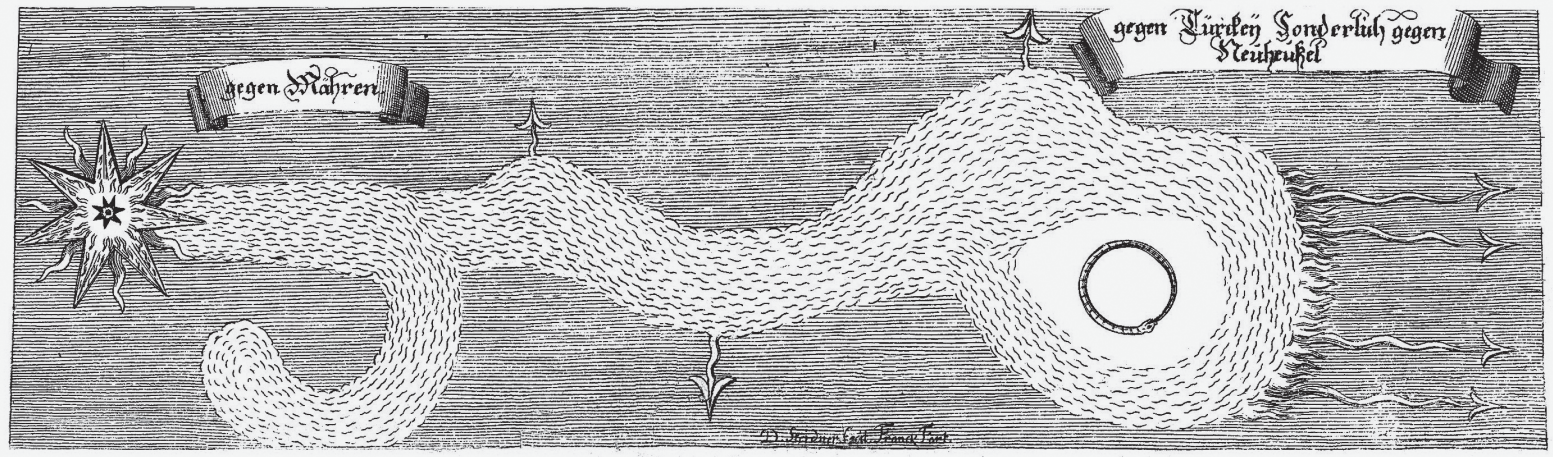

ES hat der barmhertzige/ zugleich aber auch gerechte GOTT je und allweg im Gebrauch gehabt/ wann er die Boßheit der Menschen strafen wollen/ dieselbe zuvor entweder durch treufferige Lehrer und Prediger/ oder wol gar durch einige Zeichen am Himmel/ und in der Lufft zu warnen/ damit sie von ihrem sündlichen Leben und Wandel ablassen/ durch wahre/ rechtschaffene und unheuchlerische Busse demselben in seine Zorn-Ruthe fallen/ und die angedrohete Straff von ihnen abwenden möchte. Und wird ausser allem Zweiffel kein Mensch zu finden seyn/ deme der erschröckliche Comet/ so sich im December/ Anno 1680. und zu Anfang deß 1681. Jahrs in Teutschland sehen lassen/ und sich nachgehends fast durch alle vier Theile der Welt außgebreitet hat/ nicht annoch in frischer Gedächtnuß schweben solte. Ob nun wol einige darfür halten/ und die Meynung behaupten wollen/ (mit denen man sich aber in keinen Disputat einzulassen begehret/) daß dergleichen ungewöhnliche Schwantz-Stern und andere Lufft-Zeichen ihre natürliche Ursachen haben/ und weder Böses noch Gutes bedeuten/ so ist doch jederzeit für ein ungezweiffeltes und unwidersprechliches Axioma und Lehr-Satz gehalten worden/ quod Deus & Natura nil faciant fruſtra; daß nemlich GOtt und die Natur nichts umbsonst thun/ und geschehen lassen/ und hat die Erfahrung zu allen und jeden Zeiten viel ein anders gelehret/ also/ daß man die schädliche Würckungen/ solcher Cometen und Lufft-Zeichen/ so darauff erfolget sind/ mehr als zu viel empfunden/ wie solches mit vielen und unwidersprechlichen Exempeln dargethan und erwiesen werden könte/ wann es die Zeit und Gelegenheit zulassen solte; und ist GOtt allein bekandt/ was sich noch ins künfftige auff den letzt erschienen Cometen in der Welt beydes im Geist- als weltlichem Wesen zutragen und begeben werde. Daß aber der sonst langmüthige GOTT noch nicht bestünfftiget/ sondern sein Zorn über uns annoch ergrimmet sey/ erscheinet darauß/ indem er uns in diesem Monat ein neues Zorn-Zeichen am Himmel aufgesteckt/ und in Ungarn einen neuen grausamen Cometen erscheinen lassen/ welcher zu Leopold-Stadt vom 10. Februar. an/ etliche Tage nach einander ist gesehen worden. Dieser hatte seinen Ursprung und Auffgang von der Türckey auß/ und gieng euch wieder in Türckey unter. Er stunde über dem Galeocensischem Gebürg/ gieng umb vier Uhr deß Morgens auff/ und verschwande mit Auffgang der Sonnen umb sieben Uhr. Sein Schweiff und die mittlere Krümme erstreckte sich/ unserm Gesicht nach/ wol in die zwantzig Elen lang/ wie auß obenstehender Abbildung/ welche uns von guter Hand communicirt und zugesendet worden/ ergendlich zu sehen ist. Was nun dieser neue Comet verkündigen möchte/ ist zwar keinem Menschen bewust/ allein kan man hierauß unschwer abnehmen/ daß er nicht viel Gutes bedeuten werde/ und weil derselbe seinen Auff- und Niedergang auß und nach der Türckey gehabt/ so ist wol zu besorgen/ daß der erzörnte GOTT diesen grimmigen blutdürstigen Tyrannen und Erbfeind Christlichen Namens über uns schicken/ und durch ihn/ die ohne dem hervorbrechende grosse Gefahr vermehren lassen dörffte/ welche wolverdiente Straff er umb seines Namens Ehre willen in Gnaden abwenden wolle.

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 118 06.10.2023 13:42

APPLAUSUS EPITHALAMICUS;
CELSISSIMO PRINCIPI, AC DOMINO, DOMINO
PAULO ESZTERHAS
DE GALANTHA, PERPETUO IN FRAKNO, REGNI
HUNGARIÆ PALATINO, JUDICI CUMANORUM, AUREI VELLERIS,
ac Sac: Rom: Imp: nec non Hung: & Bohem: Equiti, Comitatuum Sopronienſ: Peſt, Pilis, & Zold ſupremo Generali,
Sac: Cæſ: Regiæq; Majeſt: Camerario ac Conſiliario Intimo, Arcis & Præſidij Czobancz ſupremo ac Hæreditario Capitaneo,
& per dictum Regnum Hungariæ Locum-Tenenti, &c. &c.
Nec non
CELSISSIMÆ PRINCIPISSÆ, AC DOMINÆ, DOMINÆ
EVÆ, CATÆ HOCKELIN
DE KISMARCK, &c.
LECTISSIMIS NEO-CONFUGIBUS,
QVANDO nonâ AVGVſtI In ARCe KISMARTONIENSI NVPTIALIA feſta agebantVr,
Conſiſtent acrostichis
à JACOBO HOFFMANN, Calcographo.

PAULUS, EVA
Anagramma
PLAUSU AVE
QVISQVIS aDeſt, VoVet hoC rer feſto
teMpore, pLaVsV
Vt NEO-CONJVGIBVS pLaVDat
aMœnVs aVe.

VOTUM
AUTHORIS
deſuper.
A Væ ergo IltVD aVe CVM pLaVsV
protege rItan!
aC tarDè eXtorqVe Mors fVgItIVa
VaLe!

ARma Virúmque cano. Quid dico? diemnè locumvè
Neſcio, cûi proprium tento ſonare melos?
Non eſt iſta dies *Armorum*, eſt plauſus *Amorum*,
Non *Mars*, aſt *Hymen* nunc agit hîcce loci.
Ergo hodie plauſus plaudenti dentur *Amori*,
Non deerit paulò poſt, ut & *Arma* canas.
Arma Viriumque cano. Repeto mea ſenſa, nec erro;
Arma, quibus decoras, ô Hymenæe *Virum*.
Illum canto *Virum*, de cujus ſtirpe vetuſta
Germina prima Orbis vix memorare valet.
Quem tantis Fortuna Bonis ditavit, ut amplam
Hungariæ partem poſſideat Dominus.
Cui Natura nihil largâ de dote negavit,
Quam ſibi perfectus Vir flagitare poteſt.
Cui Virtus primis innata videtur ab auris;
Et creſcente ipſo creſcere viſa fuit
Relligio, Probitas, Comitas, Prudentia, Cura,
Inviolata Fides, Martis & Artis Amor,
Inconcuſſa fui quâvis Præſentia ſorte,
Conjunctúſque ſagax dexteritate Vigor.
Sive Sagum ſpectes: quæ non generoſa patravit!
Sive Togam: quæ non munia prima tulit!
Hinc quid miremur, tantum Virtutis amorem
Quod tantus pariter ſit comitatus Honor?
Supremus ſic nempe Comes, Capitaneus æquè
Supremus, paulò poſt Generalis erat.
Jamque *Palatinus* (ſic ſuccedendo Paternæ
Gloriæ) honoratur. Prô quis honoris apex!
Quem Nono ætatis luſtro dum ſcandere cæpit,
Mox *Celſus Princeps* audijt eſſe ſimul.
Hæcque intra Patrias auras. A Cæſaris Aula
Æquè *Hic Vir Magnus* maxima quæque tulit.

Æſaream teneris nimirum *Gratiam* ab annis,
Quam cunctis ipſi credo præeſſe Bonis,
Et poſt auratam ad reſcranda cubilia clavem
Clavi aliâ auratâ condecoratus erat.
Quâ licet uſque Statûs penetrare recondita, quippe
Arcano præſens Conſilio eſſe licet.
Quóque hunc Heroëm Domus Auſtria ſtringat Amore,
Perſpicua Aurato Vellere Signa dedit.
Cætera quid memorem? ſatis eſt, ſcis, quem modo cantem.
PAULUM ESZTERHASY. Nomina noſſe ſat eſt.
Hunc, inquam, decanto *Virum*, quæ canto ſed *Arma*?
Illa, quibus ſuperas, ô Hymenæe, cano.
Hîc quæſo, *Lector*, primam redeamus ad Evam,
Et quibus hæc armis tunc ſit adorta Virum.
Quantum ſcripta docent, Malum patet arma fuiſſe,
His armis, Malo nempe, petivit Adam.
Sorte pari Armorum nova, ſed ſelicior EVA
Hunc, quem canto, *Virum* vinxerat ecce ſibi.
Utráque habet Malum, variâ ſed ab arbore carptum,
Malum habet illa malum, Malum habet *Iſta* bonum.
Quod genus id Mali fuerit, ſub Judice lis eſt,
Quod genus hoc Mali ſit modo, ſcire puto.
Granatum dico. Nunquid CELSISSIME PRINCEPS?
Arrides verbis, arbitror, ipſe meis.
Ut cunctis Granata ſolent præcedere Pomis,
Sic *Tibi* præ cunctis *Iſta* placebat EVA.
Et placuiſſe *Tibi* ſatis eſt, *Tibi* námque placendo
Innumeras dotes edocet eſſe *Sibi*.
Et quot Virtutes, tot Mali Grana, tot *Arma*,
Quîs Hymen placido vicit amore *Virum*.
HOC In AMore DIV, par NOBILe, VIVe beatè,
granatóqVe parI poſterItate VIge.

VIENNÆ AUSTRIÆ, typis LEOPOLDI VOIGT, Univerſitatis Typographi.

1.74 kép Kismarton 1682/1kép

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 119 06.10.2023 13:42

175. kép Körmöcbánya 1682/1/a

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 120 06.10.2023 13:42

176. kép Körmöcbánya 1682/1/b

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 121 06.10.2023 13:42

1.77 kép Esterházy emléklap 1682 – gyűjtőlap

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 122 06.10.2023 13:43

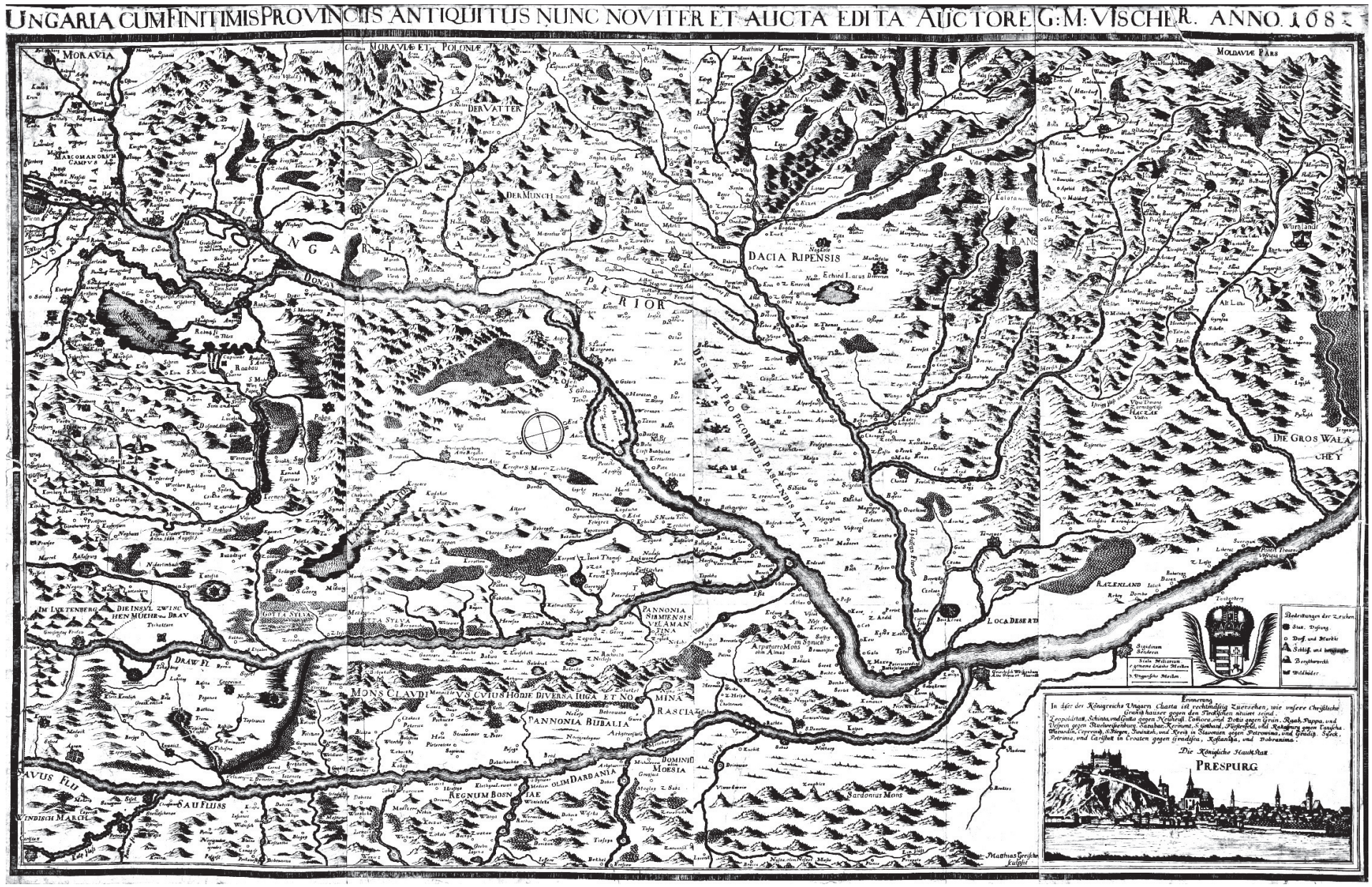

1.78 kép Pozsony 1682/1

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 123 06.10.2023 13:43

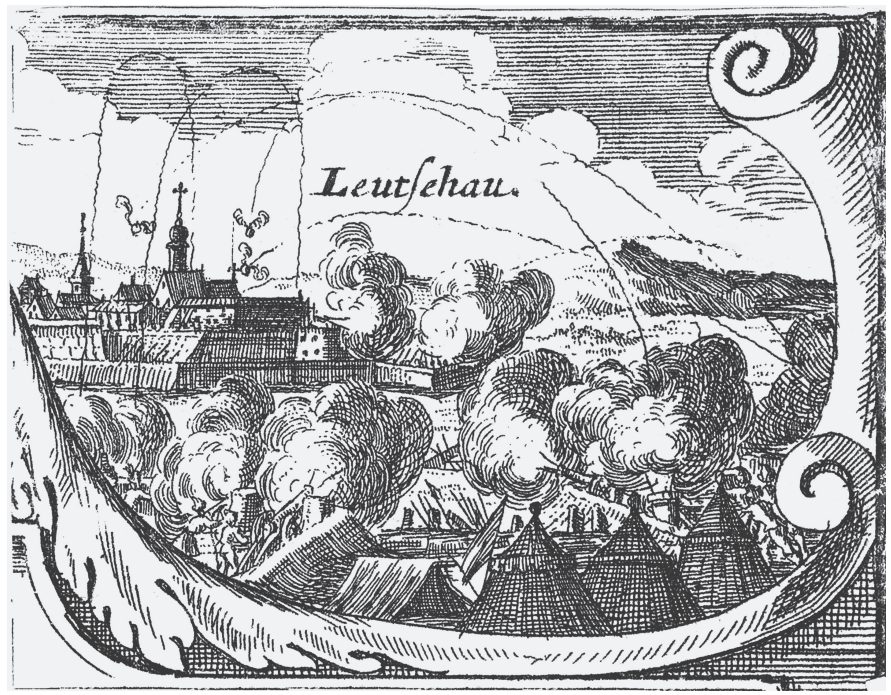

1.79 kép Lőcse én/1

1.80 kép Thököly Imre megdicsőülése

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 124 06.10.2023 13:43

1.81 kép Nagyszombat 1683/1

1.82 kép Az érsekújvári Assin bég 1683

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 125 06.10.2023 13:43

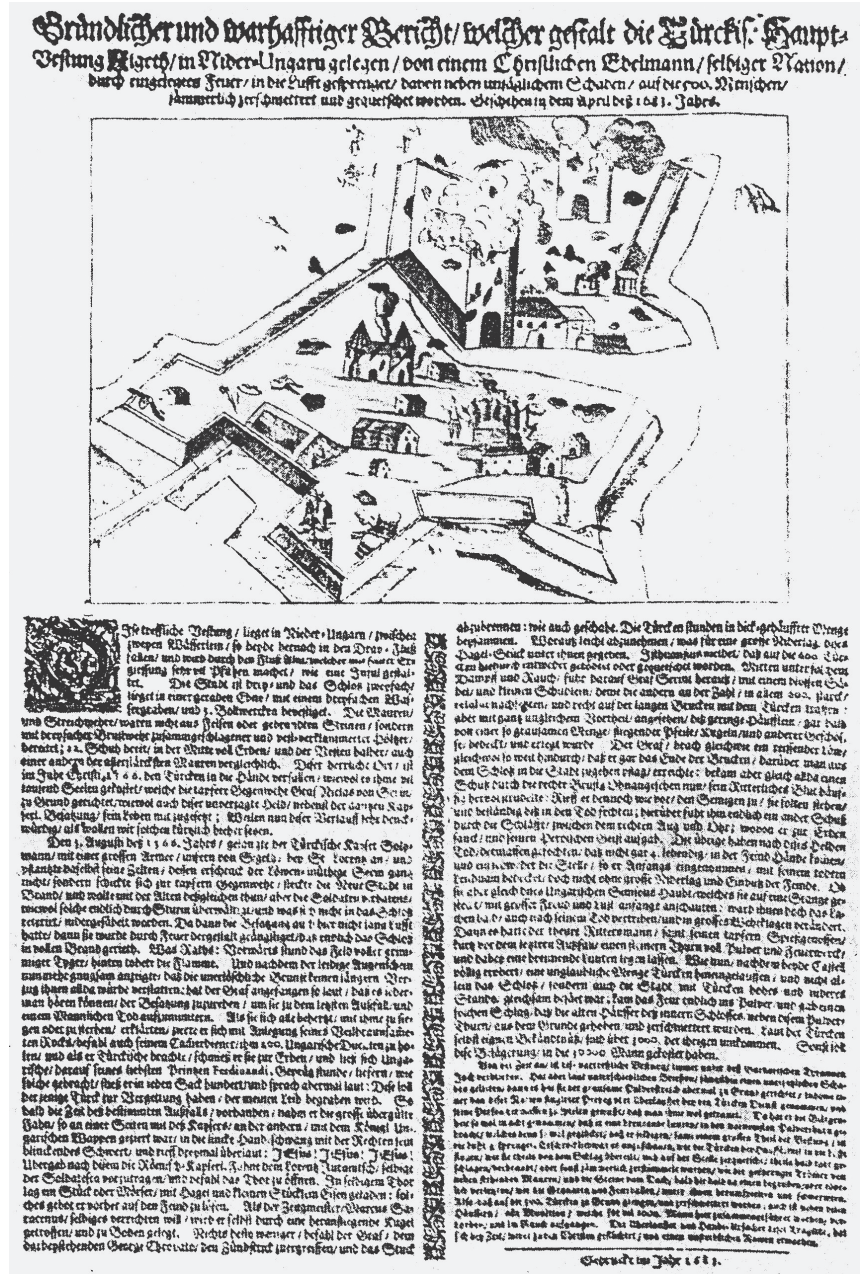

Gründlicher und warhafftiger Bericht/ welcher gestalt die Türckis. Haupt-Vestung Kigeth/ in Nider-Ungarn gelegen/ von einem Christlichen Edelmann/ selbiger Nation/ durch eingelegtes Feuer/ in die Lufft gesprenget/ davon neben unsäglichem Schaden/ auf die 500. Menschen/ jämmerlich zerschmettert und gequetschet worden. Geschehen in dem April deß 1683. Jahrs.

Gedruckt im Jahr 1683.

1.83 kép Szigetvár 1683/1

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 126 06.10.2023 13:43

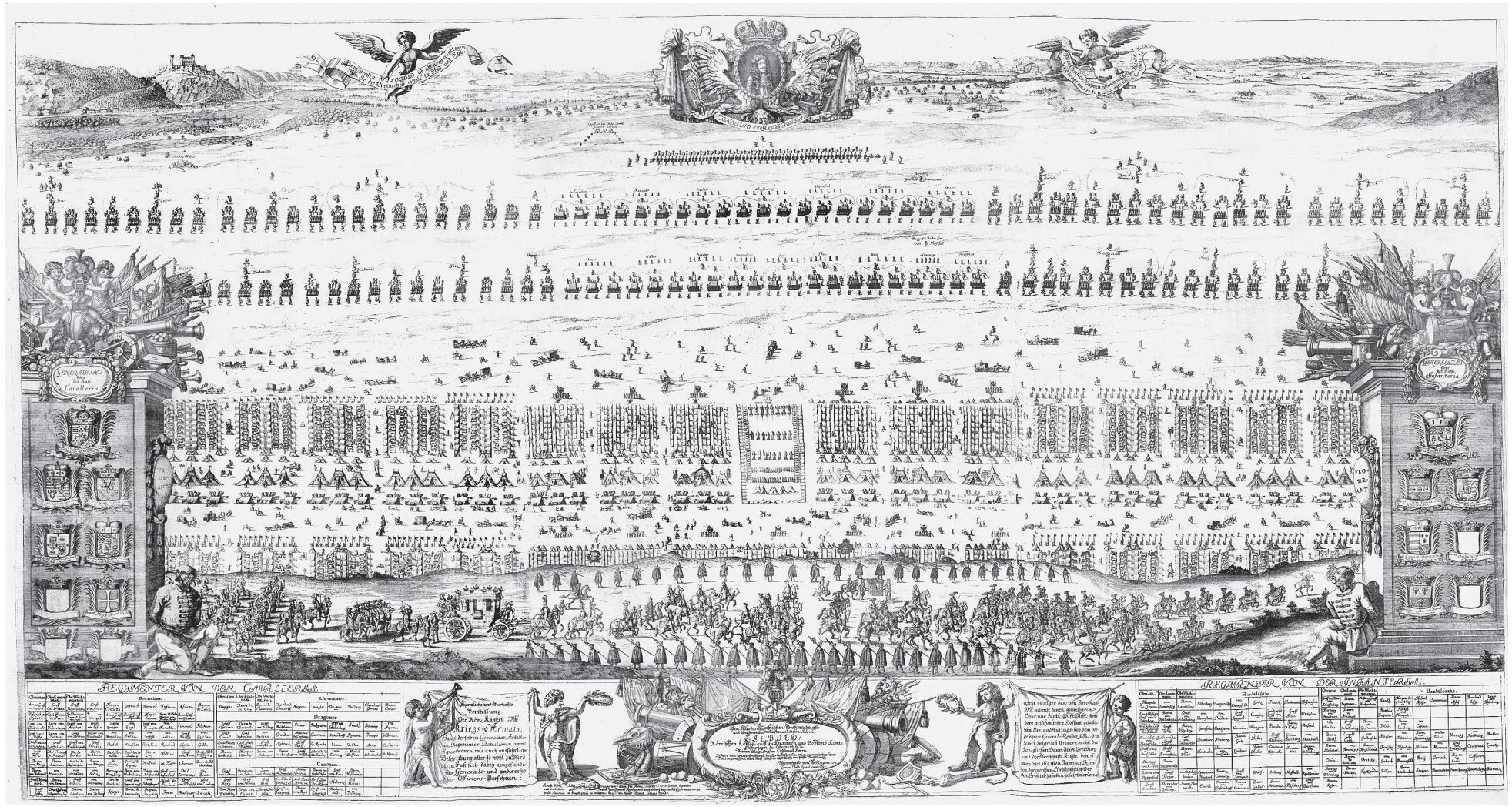

1.84 kép Pozsony 1683/3

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 127 06.10.2023 13:43

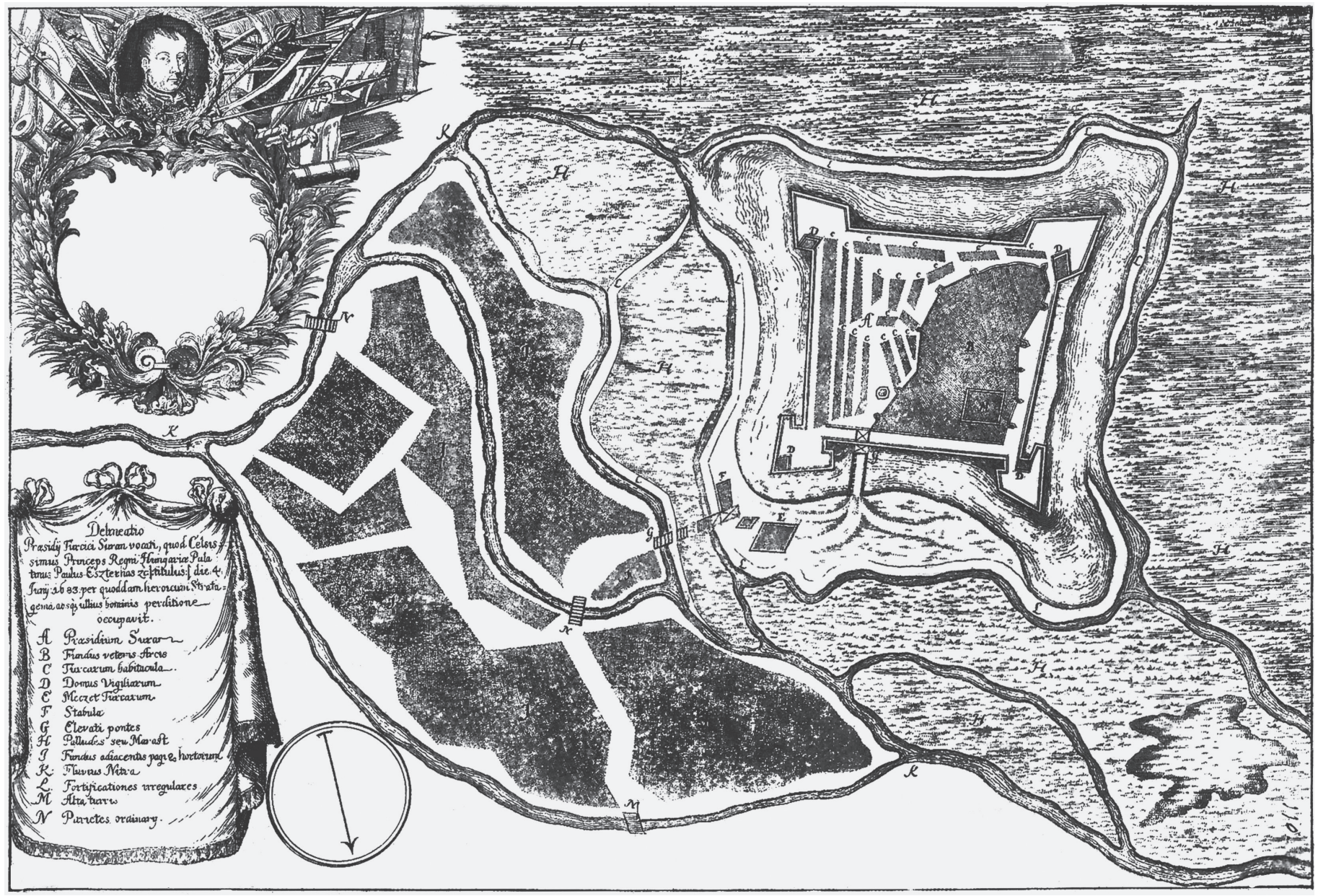

1.85 kép Surány 1683/1

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 128 06.10.2023 13:43

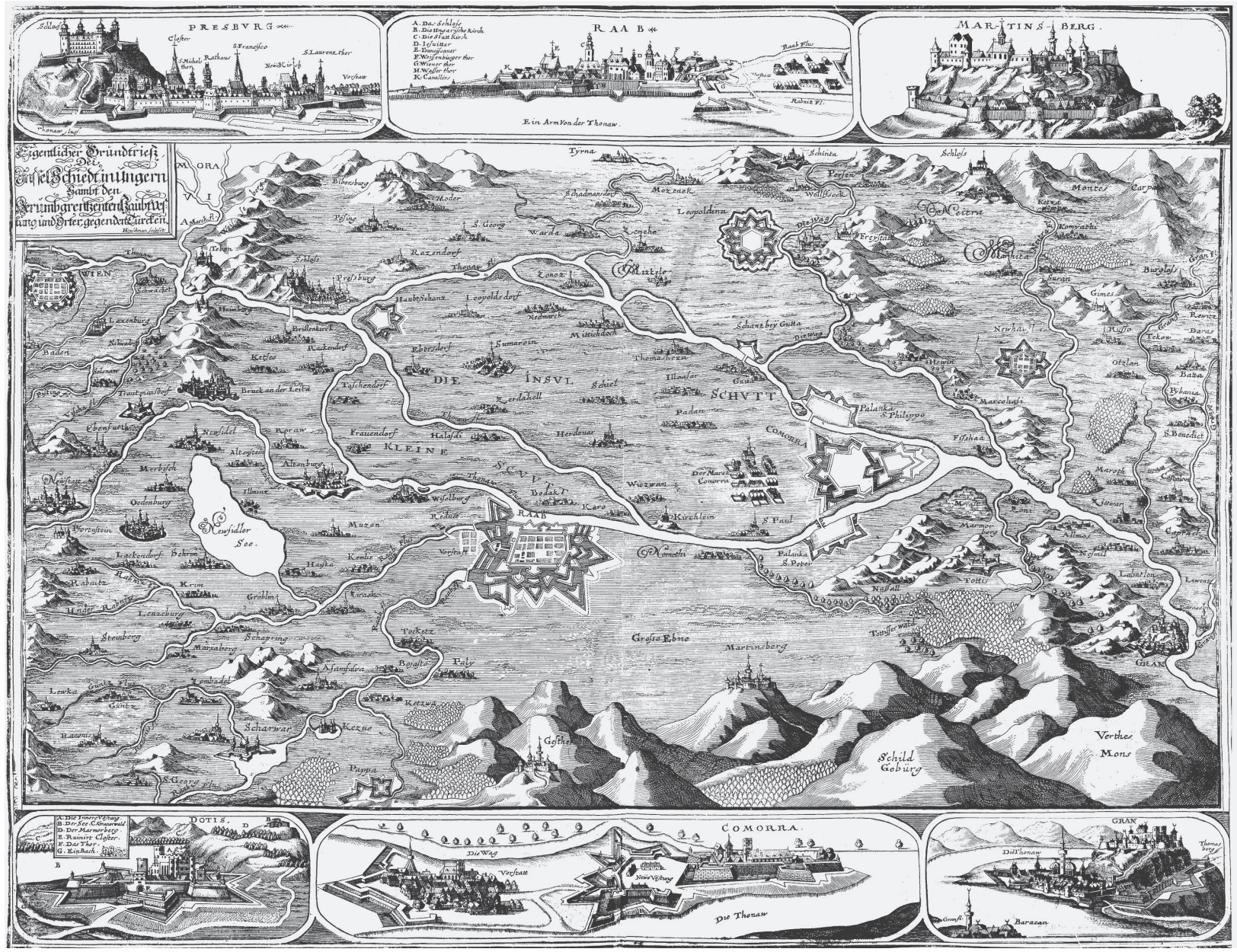

1.86 kép Jakob Hipschmann Szigetköz térképe (1683) – gyűjtőlap

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 129 06.10.2023 13:43

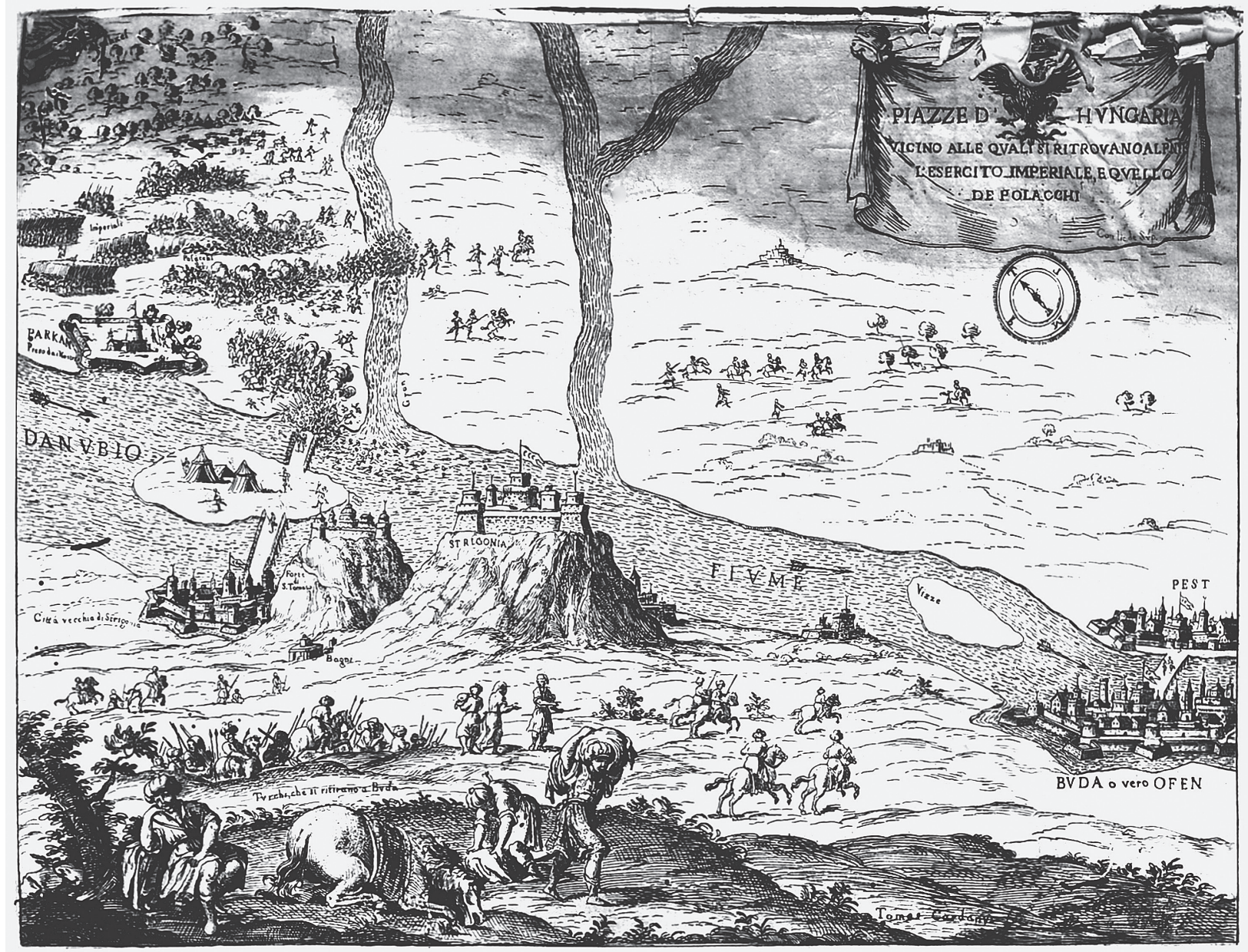

1.87 kép Esztergom (1683)/6

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 130 06.10.2023 13:43

Warhafftiger Bericht von der abermahl glücklichen Victorie/ welche die Christliche Armeen den 10. October dises 1683. Jahrs/ wider den Erb-Feind erhalten.
Welcher massen auch der veste Paß Baracan glücklich erobert worden.

1. Die Vestung und Schantz Baracan.
2. Die Schiff-Bruck.
3. Die Thonau.
4. Die Türcken.
5. Die Käyserliche Armee.
6. Der König in Pohlen.
7. Der Herzog von Lothringen.
8. Die zwey gefangene Bassa.
9. Der Pohlacken Köpff.
10. Die Gegend um Gran.
11. Der Fahnen welche die Türckische Besatzung zum Accord ausgesteckt.

BAracan ist ein zimlich vest Schloß in Nider-Ungarn an der Donau/ zwischen Neuhäußel und Gran gelegen/ und vor zwantzig Jahren ein sehr unglückseliger Ort für die Christen/ massen selbiger Zeit/ vor disem Ort etlich tausend in das Graß gebissen. Dan als Herr Graf Adam Forgatsch/ durch etliche/ villeicht darzu angestiffte Bauren/ Kundschafft (wiewol berrüglich) erlangt/ daß die Erbfeindliche Armee/ wegen grossen Gewässers nicht forkommen köndte/ sondern allein ein tausend oder vier über die Brücken gangen/ und bey Baracan stünden/ hat er neben den andern Obristen resolvirt/ auf selbigen schwachen Vorrath loß zu gehen. Zu dem Ende zog er ein Corpo von 6000. Mann zusammen/ darbey 8. Compagnien teutsche Reuter/ 500. Musqueetirer/ und eine Anzahl viler Heydrucken und Husarn/ weil aber wie gemeldet/ die Kundschafft falsch/ funden sie an statt der 4000. bey 16000. Welches die zur Reserve bestelte Husarn ersehend/ Reißaus genommen. Das schier noch zu ferne stehende/ und der Reuterey zu langsam marchirende Fuß-Volck soll nach einer gegebenen Salve/ und unversehene Flucht der Ungarn guten theils seine Musquetten nidergeworffen/ und die Flucht genommen/ wurden aber von den Türcken/ welche alle Päß fleissig belezet/ meist nidergehebt. Die teutsche Reuter griffen resolut an/ und schlugen neben denen Heydrucken den Feind etlich mal zurück/ aber die grosse Menge/ und der immer frische Entsatz überwand sie endlich/ und fählete alles/ was nicht entkommen/ ausser die gefänglich angenommen wurden. Bliben also in 5000. Mann auf dem Platz. Der Gefangenen hat der tyrannisch Groß-Vezier bey 700. theils köpffen/ theils mit Messern zu tod stechen/ die übrigen aber/ derer bey 300. als deß Sultans Sclaven nach Constantinopel liefern lassen. Von selbiger Zeit an ist Baracan immer in der Türcken Hand gebliben/ und in disem Krieg als ein wolbelegener Paß/ die Correspondentz zwischen Neuhäussel und Gran zu unterhalten/ mit einer guten Anzahl Volck besetzt gewesen. Aber nun glücklich den Christen in die Hände kommen.

Extract-Schreiben/ auß dem Kayserlichen Feld-Läger unter Preßburg/ vom 9. October.

Unsere Völcker seind gegen Baracan marchirt/ da dann die Pollacken sich in etwas übereilet/ daß sie von des Feindes Hinterhalt umringt/ und bey 1200. nidergemachet worden/ der König und sein Printz waren selbst in höchster Gefahr/ gefangen zu werden/ der gebliebenen Pollacken Köpff haben die Türcken um die Vestung Baracan gesteckt/ hernach ungefehr mit 10000 Mann sich in Battaglie gestellet/ und die Unserige angegriffen/ welche dann tapffer außgehalten/ und nach dem der Feind aller Orten mit gesamter Hand repoussirt worden/ auch starck mit den Stücken unter sie gespilet/ hat er die Flucht nehmen müssen/ mit Hinderlassung viler Pferd/ und der völligen Bagage/ es sollen bey 5000. theils gebliben/ theils in den Morrast gesprenget/ auch in der Donau ersoffen seyn/ weilen zu allem Glück ein Joch an der Brücken gebrochen. Darauf Baracan sich ergeben/ und mit Sturm eingenommen worden/ die Pollacken waren sehr ergrimmt/ nach dem sie so vil aufgesteckte Köpff der Ihrigen gesehen/ dahero sie darüß alles nidergemacht/ und in Brand gesteckt haben. Es wer nur schad vor das Proviant und Magazin/ welches überflüssig versehen/ und der Armee guten Vorschub thun können. Anjetzo wird Gran würcklich belägert/ und hat man gute Hoffnung/ indem die Türcken in grosser Furcht/ und in keinem Stand seyn/ einigen Entsatz zu ertheilen. Etlich hundert Gefangene sind auf Wien geführt/ denen das Schanzen wol wird ansthen. Die zwey vornehme Bassen aber so darunter/ werden sich mit grosser Ranzion lösen müssen. Zu Wien und Linz/ ist wegen diser abermal erhaltenen Victori das Te DEUM Laudamus gesungen worden.

Linz/ vom 14. October.

Gestern Nachts ist Herr Graf Carl von Lamberg auß dem Läger alhier ankommen/ mitbringend/ daß nach dem die Pohlen den 7. dits bey gehabter Recontre in etwas eingebüßt/ sie sich revangiren/ und resolvirt/ auf den Feind loß zu gehen/ welcher bey Baracan mit seinen besten Gräniz-Volck in 13000. Mann starck gestanden. Den 8. rucken beide Armeen in völliger Battaglie fort. Den 9. avancirten sie ferner in abgemeldter Ordnung/ und desgleichen der Feind/ als er aber einen Canon-Schuß weit von den Teutschen ankommen/ wendete sich der Feind/ und gienge mit grosser Furi auf die Pollacken loß/ Ihre Durchl. secundirten den König in Pohlen mit etlichen Regimentern/ pflantzen Stück und fochten wie die Löwen/ wie dann solches vom Feind starck gespüret wurde. Nach dem nun die Türcken ihren Untergang gesehen/ haben sie sich in gröster Confusion über die Brücken retirirt/ welche aber/ weil sie zu häuffig auf einander einrungen/ gebrochen/ und was darauf gewesen/ und mit Schwimmen sich nicht gerettet/ im Wasser ersoffen. Indessen spilten die Unsere mit Carteschen darauf/ jagten den Rest ins Wasser/ theils kamen in einen Morrast/ kunten nimmer herauß/ wurden alle nidergehaur. Die Quarnison zu Baracan dises sehend/ steckte einen weissen Fahnen auß/ und ergab sich auf Discretion/ so vil man erachtet/ so werden bey disem Treffen vom Feind über 4000. Mann nicht darvon kommen seyn/ beide Bassa von Jsteria und Aleppo sind gefangen/ und der neue Vezier zu Ofen/ soll auch todt bliben seyn. Besagte Guarnison in Baracan/ werden als Gefangene nacher Wien geführet/ alles wider um die Stadt gleich zu machen. Von den Unserigen so vil man noch wissen kan/ sollen nicht über hundert Mann/ ohne der Blessirten/ gebliben seyn.

Gedruckt im Jahr Christi 1683.

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 131 06.10.2023 13:43

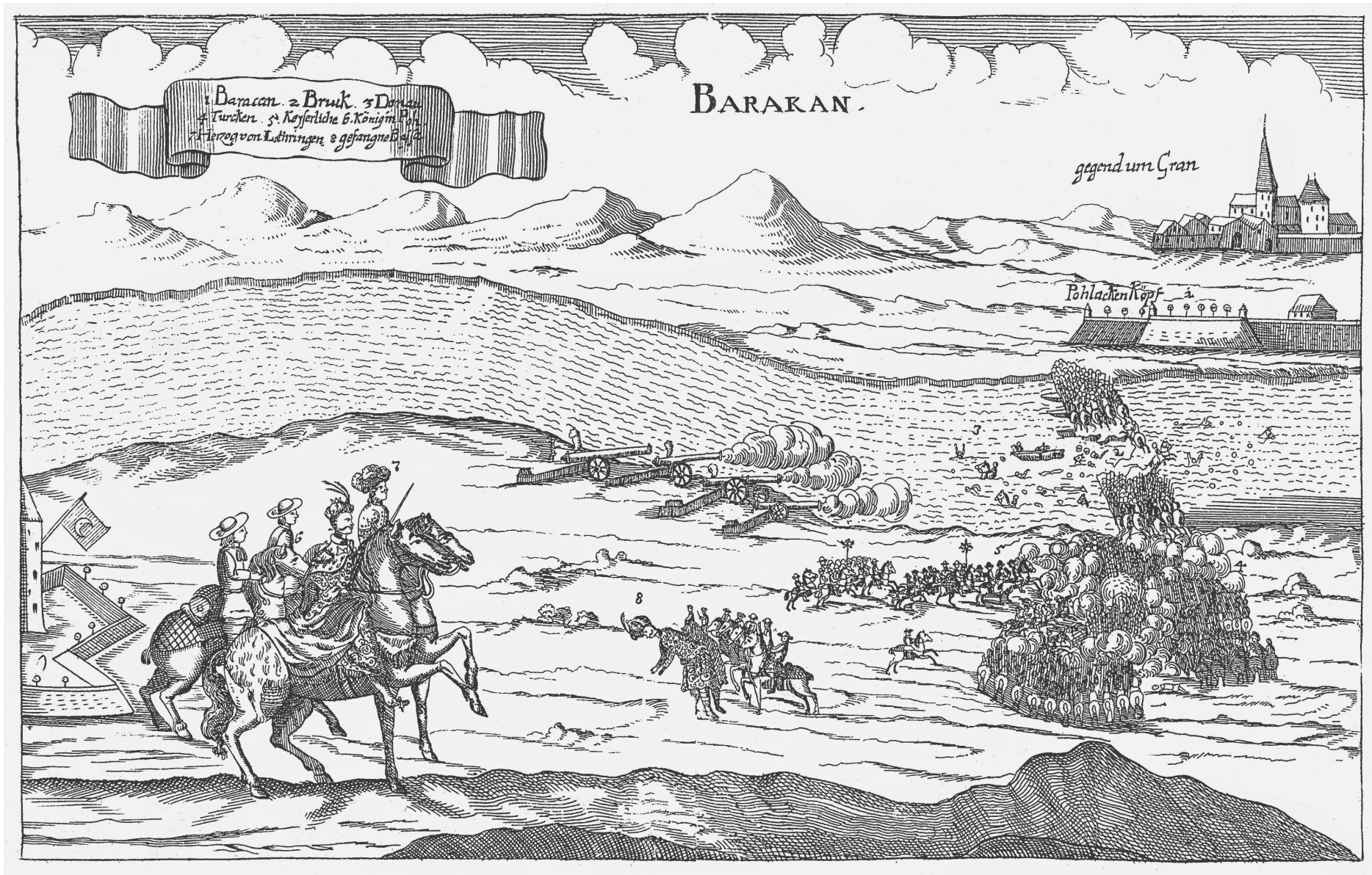

1.89 kép Esztergom 1685/6

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 132 06.10.2023 13:43

Gründlicher und außführlicher Bericht/
Was bey dem zwischen den Käys. und Kön. Pohln. eines/und dann der Türckischen Armeen/ andern Theils/
Vor glücklicher Eroberung der Stadt
Varacan/
Gehaltenem blutigen Treffen Denckwürdiges vorgelauffen;
Deme noch sonderbare/ wegen gedachter Stadt und der Vestung Gran/ als wo zwischen dieses Blut-kostende Gefechte ergangen/
PARTICULARIA und ANTIQUITÆTEN beygefüget werden.

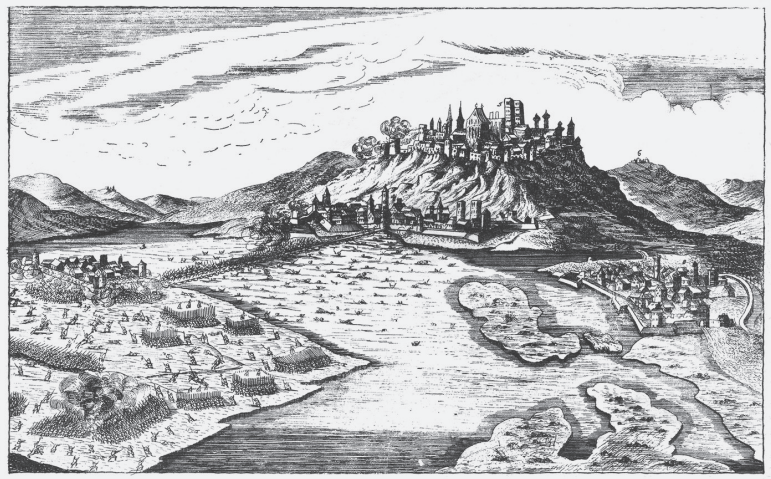

Nachdem durch kräftige Verleihung GOttes/und dessen grosse Güte/auf so viel herliche Christlicher hohen Alliirten Seits erhaltene Siege/Ihr Kön. Maj. in Polen zusamt Sr. Hocht. Dl. Hn. Hertzogen zu Lotthringen/einmal recht Heldenmüthig dahin gekommen/wie die Tragessen wider den Erbfeind mit gutem Succeß auffs beste beschleunigt/derselbe ferners/wie starck er auch sey/angegriffen/und hierzu allermöglichst beyderseits alles cooperiret/werde möchte: Haben hochged. S. Kön. M. dehwegen den 6. Octob. zu früh/ihr beg Gomorren geschlagenes Feldlager aufsheben/und den Ludomirsky mit seinen Trouppen/wie auch deß Hn Hertzogs zu Lotthr. Hochfl. Dl. mit dero Cavallerie folgen/und dann am 7 darauf den Feld-Marschall Graf von Starenb. mit der Infanterie und Artigleric nachgehen lassen/welche sämtlich unweit Baracan und Gran campirt/wie lens/wie man sagte/deß folgenden Tags beyde Plätze mit Göttlicher Hülff zu erobern. Es haben aber die tapffere Polacken ihre sonst wol bekante Devoir auch in diesem Stück erwiesen/und auß einem ungemeinen Eyfer und courage sich mit dem Feind allein schlagen/und gedachter beyder Oerter bemächtigen wollen / und dahero am 7. dieses unerwartet der Käys. Armee/zu ihres eigenen Fußvolcks und Artigleric Ankunfft/ ihren March eilig und ohne erforderte Ordnung fortgesetzet/hierüber gleichwol in so weit unglücklich/allhieweil ihre Avantgarde von etwan 500 etl. 1000. vom Feinde verdeckt gestandenen Pferde angesprenget/und so gleich poussirt worden/ worduch der Rest vom Feinde weitere Gelegenheit überkommen/ ihnen in die Flancken zu gehen und gemeldte Avantgarde totaliter zu schlagen / daß auch bey 2000. Todte benebenst dem Grafen Denhoff/ so sich sonst bey dieser Action trefflich gehalten/ auf dem Platz blieben / die gantze Poln. Armee in zimliche Confusion/und deß Königs höchste Person selbst neben dem Printzen/ fast von den Türcken gefangen zu worden/ in grosse Gefahr gerathen/ und es Zweiffels frey dessals übel hade mögen ablauffen/ wo der Hertzog von Lot-bringen mit den Teutschen Trouppen nicht schleunig ankommen/und die Türcken von weiterem Nachsetzen abgehalten hätte. Hierauf hat man allenthalben Kermen geschlagen/und die Käyser schleunigst aufgehoben/ wie dann den 9. hujus alle Infanterie und Artigleric bey den Armeen angelangt/ und nachdem der Feind sich wieder sehen lassen/ haben sich die Unserige den 10. in die Höhe gegen Gran über in völliger Bataille präsentiret. Der König ließ der Käys. Armee die Ehre der Avantgarde/ und ausser etlichen wenigen seiner Trouppen/die er in die Flügel eingetheilet/blieb derselbe mit seiner gantzen Armee in 2. Linien hinter unserer stehen: welche dann auch gleichsam in 2. Linien stunde/ die Infanterie in der Mitten/auf denen Flügeln/ deren Rechten Herr Gener. Starenb. rg/den Lincken Herr Hertzog von Lotthringen commandirte/die Königl. Reuterey und etlich Compagn. Hussaren/die Dragoner schlossen die völlige Linien / welche von dem Wasser sich biß über die Berge zogen: In solcher Ordnung nun näherte man sich dem bereits bey Baracan ordentlich stehende Feinde/welche der Gefangenen Aussage nach in 15000. unsers Bedünckens aber nicht über 10000. starck schiene/ und dieses Fuß vor Fuß/weil man sich eines starcken Hinterhalts befürchtet/in einer schönen Bataille. Bey den Unserigen befand sich eine ungemeine Freude und Lust zu schlagen/ und machte ihm ein jeder die untrügliche Hoffnung/ der Feind müsse nechst GOtt unfehlbar geschlagen / und das Feld erhalten worden. Es hat aber der Feind auch nicht gefeyret/vielweniger den ersten Angriff von den Unserigen erwa...et/ sondern demselben vorzukommen sich resolviret/ wie er dann auch mit grösser Furie auf den rechten Flügel gefallen ; als er aber allerorten einen grossen Widerstand angetroffen/ hat er seine Resolution geändert/ und mit noch grösserer Furie sich an den Linckn gemacht / welcher aber so fort von den Couraßirern secundiret worden/und nachdem man an Seiten unsers rechten Flügels aus 3. Stücken tapffer auf ihn zugespielet/ehe er seine Gedancken auf die Flucht/ wie dann auch gleich darauf erfolget/und der Feind in höchster Confusion über Halß und Kopff sich unsichtbar zu machen geeilet. Da es dann an ein niederhäbeln und metzgen gangen/wie dann vor den Polacken / welche wegen des vorigen Beriusts sich zu revangiren/noch gantz hitz z waren/falles was vom Feinde ihnen vorkam sterben mußte/ ohne daß man von Quarter geben was wissen wollen. Die Artigleric hat bey dieser Action auch nicht gefeyret/sondern sich schrecklich hören lassen/ und viele zu Boden gelegt. Man glaubt auch gewiß/ daß gar wenig von dem Feinde davon kommen / wie dann 4000. Mann nebenst z. Bassen auf dem Platz geblieben / die andern 2. aber gefangen worden ; ausser noch vielen so in den Morasten stecken bliben/ und denen Polacken in dem Nachjagen herhalten müssen: Zugeschweigen/ daß ihrer nicht wenig mit der brechenden Brücken in das Wasser gestürtzet/so sich darüber salviren wollen/und dahero dasselbe von den vermunderen Cörpern / einen zimlichen Weg angefärbet/ und bedecket gewesen. Das Elend so damal auf Seiten des Feindes vorgangen ist nicht zu beschreiben/ weil man während seiner retirade über das Wasser continuirlich mit Karäuschen auf ihn los gedonnert / und ihm hierdurch den Weg zu fernern Flüchten gäntzlich abgeschnitten. Welches erbärmliche Spectacul als die in der Stadt gesehen / und die Infanterie allgemach auf sie los gangen / ist sie so grosses Schrecken und Furcht befallen/daß sie alles/was sie von weissen Tüchern bekommen ausgesteckt/ die Säbel über die Mauren herauß geworffen/flehentlich gebeten und um Gnade gebeten. Unterdessen hat man ein Thor aufgebrochen/worduch die Baad. Bataillon hinein kommen / und wurde Anfangs alles niedergehauen weil man aber geglaubt gefangene Christen zu salviren/ist beydes straff vom Niedermachen abgestellen befohlen worden: Welches aber die Polacken so auf der andern Seiten eingebrochen wenig respectiret und die so schon in unsern Händen sich niederzuhauen unterstanden/so sie denn ausser dem nichts überall verschonet / und weil man gegen sie auf Befehl Gewalt gebraucht/und etliche von ihnen niedergeschossen sind gleichwol 800. Gefangene salvirt/ worunter 30. Weiber und so viel Kinder seyn sollen: Darauf die Stadt durchgehends geplündert/ und des Nachts von etsgedachten Polacken in Brand gesteckt worden/worduch dann noch viel Furage/Wein/Meel und andere Victualien zu schanden gangen. Bey diesem Gefecht und Eroberung der Stadt haben die aus Gran starck auf die unsergegeanoniret/aber/ GOtt lob/ohne sondern Effect. Von dem Feind schätzet man in allem bey 6000. und was noch drüber seyn mag verlohren zu haben / von den Unsern vermissen wir bey 300. so theils todt oder bleßirt. Im übrigen hat es schöne Beute gesetzet/ das gantze Lager und alle Bagage/nebenst vielen schönen Pferden/ Säbeln/ Pfeiler und sonst kostbaren Sachen. wie denn gleichfalls auch in der Stadt es daran nicht gemangelt sind in unsere Hände gerachten/und dem Höchsten sey Danck auch vor dieses mal eine so herliche Victorie/ mit des Feindes merclichen Niederlage/weil dieses des Groß-Veziers beste Mannschafft solle gewesen seyn/erhalten. Den 10. dieses hat der Hr. Hertzog von Lothr. den Hn. Gen. Starenb. fürgestellet/und ist darauf zum Könige gangen/allwo das Te Deum Laudamus unter dreyfacher Lösung der Stücke von der Käys. und Pohln. Artigleric mit grossen Jubel gehalten/ und weitere Anstalten ohne Säumnüß die Zerstung Gran zu attaquiren/und verhoffentlich nechst Göttlicher Mithülfe/derselben si h zu bemeistern einhälliglich gemacht worden. Hierbey wolle mitwürcken der Eyfer des HERRN Zebaoth.

(1) Donau fl. (2) Gran. (3) Gockarn al. Baracan. (4) Wasserstade. (5) Vestung.
(6) S. Thomasberg. (7) Wahlstadt, der Türck. Nederl. 25. Jul. 1595. (8) Räzenstadt.

Nürnberg/ zu finden bey Johann Jonathan Felßecker/ Anno 1683.

1.90 kép Esztergom 1683/6/a

Gründlicher und außführlicher Bericht/
Was bey dem zwischen den Käys. und Kön. Pohln. eines/und dann der Türckischen Armeen/ andern Theils/
Vor glücklicher Eroberung der Stadt
Varacan/
Gehaltenem blutigen Treffen Denckwürdiges vorgelauffen;
~~Deme noch sonderbare/ wegen gedachter Stadt und der Vestung Gran/ als wo zwischen dieses Blut-kostende Gefechte ergangen/~~
PARTICULARIA und ANTIQUITÆTEN beygefüget werden.

Warhaffte und außführliche Beschreibung der abermahligen herrlichen Victoria/ welche die Christliche Waffen den 9. Octobr. 1683. gegen die Türcken bey Barckan in Ungarn glücklicher halten/ und fast vor herrlicher als die vor Wien gehalten wird.

Auß dem Läger vor Barkan/ den 15. Octobr.

Nachdem die Pohln. Armee nebenst der Käyserl. / dero Infanterie in der Insul Schütt geblieben/ die Donau über die Brücken bey Gomorra passiret/ ist man den 6. dieses biß zu der zwischen Gran und Barkan geschlagenen Türck. Brücken avanciret. Den 7. als folgenden Morgen marchirete der König seiner Gewohnheit nach in aller früe vor der Armee her/nachdeme er Ihre Dur. hl. den Hertzog von Lotteringen in der Nacht verständigen lassen / wie er folgenden Tag einen grossen Weg ablegen/und keinen Augenblick der kostbaren Zeit gegen Ende dieser Campagne verabsäumen wo'te darauff schicketen Ihre Maj. dero Avantgarde mit etlichen Dragonern vorhero/ durch selbige sich zu erkündigen/ ob der Feind sich disponirt Barkan zu disputiren/welches ein befestigter Ort/ klein/ und das eine Ende der Brücken über die Donau bedecket. Der feindlichen Gefangenen Aussage versicherte/ daß man in diesen Ort 10. Oda Janizaren, das ist 1000. Mann geworfen hätte. Unsere Avantgarde encontrirten so gleich eine Partey von 3. biß 400. Pferden/ welche von Neuhäusel auff Barkan gehen wolten; als diese die Unsrigen gar zu hitzig biß an die Höhe Barkan verfolgeten/und an den Ort kamen/ da der Fluß Gran in die Donau fället/ fanden sie die feindliche Armee in völliger Bataille gestellet/ derer Trouppen meistentheils die verwichene Nacht die Brücken passiret/ und vor der Morgenröthe auff Barkan kommen waren. Der Groß-Vezier/ welcher unter der defension der Stücke in Ofen stehet/ hat/ nachdeme er einen van den 7. Nepleren/ namentlich Ibrahim/ und dann den Bassa von Buda nebenst vielen Bressen stranguliren lassen/ auch den Tartar Cham degradiret/ ihme alle Schuld/ so verlohrnen Treffens vor Wien auffsetzend) dem brafften seiner gantzen Armee/ namentlich Bassa von Dialbeker oder Mesopotamie/ das commando der Armee mit dieser Condition übergeben / daß er dem König die barbarische Passage disputiren und repuiriren solte/ zu dem Ende er ihme die Freyheit gegeben/ die besten Leute von der gantzen Armee außzulesen/ und alle mit sich zu nehmen/ welche der Groß-Sultan mit 6. Bassa und einen Vezier dieses Monats den 6. überschicket. Als nun unsere Avantgarde auff der Türcken gantze Macht kommen/und ihnen zu wiederstehen sich mit möglichst bestand/ retirirte sie sich/ allein die viel berittene Dragoner/ welche weder in einigen Wald noch Gräben/ noch Dörffern/ (indem das dieser Zeit zu keinen Stand dienen kunte/) lassen dieser Zeitung zu den König kommen/ welcher auff seiniger Großherrligkeit in vollem Sporenstreich wieder zu wenig und doch 5 bewehrten Trouppen ihnen zu succurriren forte rennete/ aber ehe dasselbe geschahe/ die Flüchtige nicht attestiren/ weil er seine Völcker annoch in seiner Bataille gestellet hatte/ und der Feind mit einer ungewöhnlichen Furie auff sie los gerannet sonderlich weilen er von unsern Gefangenen vernommen/ daß der grösse Theil unserer Armee noch weit von uns entfernet sey. Wie sehr man sich auch d. m. ühete/ so konte man dannoch deß Feindes Bedr. Anfalls und die Anschuhung seiner Flügel nicht verhindern/ dennoch dann der König dem dreymahl flüchtet gepachten Feind nicht den Kopf bieten/sondern so lange sich retiriren muste/ biß die teutsche Cavallerie (dann uns er Armee mit der Infanterie marchirete im Grund unweit der Donau) von dem Feind gesehen worden und ihm zu Hülffe

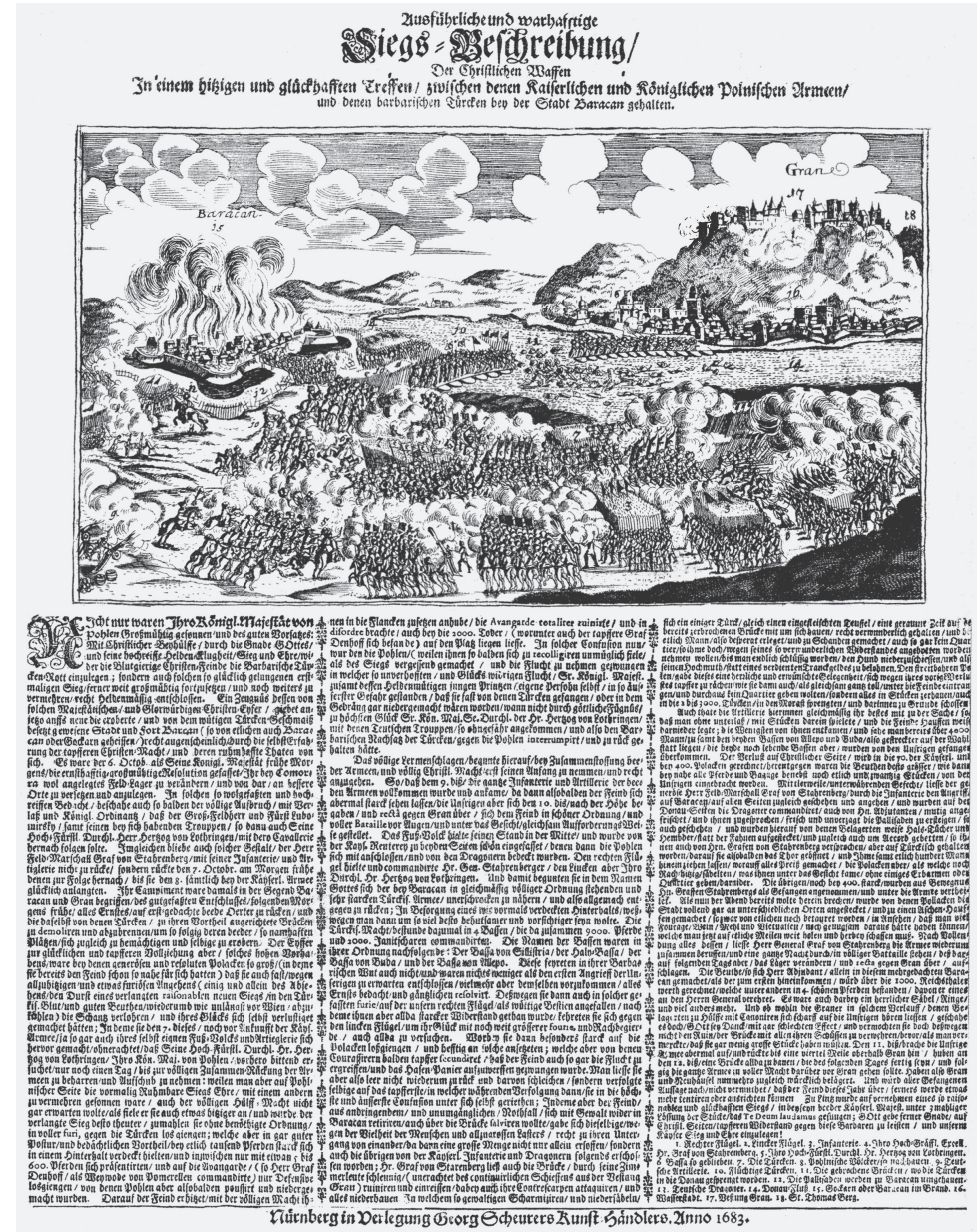

1.92 kép Esztergom (1683)/5

1.93 kép Esztergom 1683/9

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 134 06.10.2023 13:43

Warhaffter Verlauff und eigentlicher Abriß / der / von denen Kayserlichen und Allirten Reichs-Völkern / eine kurze Zeit belägert gewesnen / und nunmehr den 27. Octob. 1683. vom Türkischen Joch befreyeten Hungarischen

Stadt und Vestung Gran.

Dabey auch kürzlich eine accurate Beschreibung dieses Orts / desselben Lager und andere ehmalige Begebenheiten betreffend / enthalten.

Recht so! dapfre Christen-Helden! schlaget immer Siegreich drein / Euer Arm von Ritter-Proben niemals müsse müde seyn. | Eure Feinde müssen noch ferner flüchtig vor euch weichen / Euer Ruhm wird Wolken-an bey der spaten Nachwelt steigen.

Nachdem der allerhöchste GOtt seinen tapfermüthigen Christ Rittern / so lange einen herrlichen Sieg wider die unglaubigen Türken-Truppen / bey Waracan mildvätterlich verliehen / waren selbige den 20 Octobris / an einer lustigen Gegend / allwo guter und herrlicher Wein wächset / und ein treffliches Bad hat / neben der Donau. Das Schloß darinn S. Adelberti Domkirch / in welcher König Stessan / so sie erbauet / begraben liget / stehet auf einem lautern Felsen. Ithmarus in seinen Hungarischen Historien lib. 11. meldet: Es liege Gran an dem Ufer der Donau / auf einem hohen Berg / so schwer zu stürmen / die Türken die übrige Vorstädte und das Blochaus Thomasberg abzubrennen / und in die Aschen zu legen gerachtet / welches ihr Vorhaben sie aber nicht ins Werk richten können / wie eifrig sie ihnen auch solches angelegen seyn lassen. Daß indem die Belägerer / nebenst andern / Mangel an der Vestung gefangen / und darvon die Nachricht bekommen / daß die Besatzung im beruhrtem Blochaus / Thomasberg genannt / Ordre hätte / wofern die Christliche Armee sich nähern solte / solches in Brand anzuzünden / und sich elendiglich in die Vestung zu begeben / haben Ihre Durchl. Herr Herzog von Lottringen alsobald Herrn Grafen von Scharffenberg / mit seinen Truppen commandiret / den Berg zu ersteigen / und das Blochaus wegzunehmen / 2. Regimenter aber zu Pferd / sollten ihn bedecken. Welches dann höchstglücklich erfolget und uns Werk gerichtet worden / zumalen hierdurch denen Janitscharen der Weeg in die Vestung abgeschnitten / 180 davon niedergemachet / 200 gefangen / das angezündete Blochaus gelöschet / und ein grosser Theil davon salviret / folgends aber eine Batterie allda aufgeworffen / und solcher gestalt Gran desto eher und mehr zu Ernst beschossen worden. Sobald nun die Ungern mit resolutem Anfang die Stadt Gran übermeistert und in ihre Gewalt bekommen / haben die Türken das Hasen-Panier aufgeworffen / und sich in das Schloß retiriret. Denen die Unsern erst recht beroisch zugesetzet / und immer muthiger auf die Hauben angriffen / bis sie endlich den 27. Octobr. sich dieses importanten Orts vermittels Accords bemeistert. Worauf die Garnison / samt den Inwohnern bey 5000 Personen gegen Osen sicher convoyret und begleitet worden; und sollen in Gran 18 gute Stück 1000 Centner Pulver und sehr viel Provisant gebliben seyn. Der Groß-Vezier ist / dem Verlaut nach / mit demselbetreß gewiß zurücke gegangen / und silbereit zu Osen angelanget; die Croaten / Teutschen und Hungarn aber liegen auf den Budianischen Gütern um Canischa / und halten solchen Ort noch immer blo-quiret. Weil sich aber unser Fouragier etwas zu weit gemachet / als sind deren eines Tages von den Türken in die 200 niedergehauen / und ein guter Theil gefangen genommen worden. Alle wieder auf die Stadt und Vestung Gran zu kommen / so wird selbige zu Lateinisch Strigonium genennet / liegt über Dotis hinauf an der Donau / worein gegen über der Fluß Granus kommet / von welchem diese Stadt den Namen hat. Ist eine sehr alte und hochberühmte Stadt in Nieder-Hungarn / und vor Zeiten eine vornene Ertzbischoff. Stadt gewesen. Sie liget an einer lustigen Gegend / allwo guter und herrlicher Wein wächset / und ein treffliches Bad hat / neben der Donau. Das Schloß darinn S. Adelberti Domkirch / in welcher König Stessan / so sie erbauet / begraben liget / stehet auf einem lautern Felsen. Ithmarus in seinen Hungarischen Historien lib. 11. meldet: Es liege Gran an dem Ufer der Donau / auf einem hohen Berg / so schwer zu stürmen / die Türken die übrige Vorstädte und das Blochaus Thomasberg abzubrennen / und in die Aschen zu legen gerachtet / welches ihr Vorhaben sie aber nicht ins Werk richten können / wie eifrig sie ihnen auch solches angelegen seyn lassen. Daß indem die Belägerer / nebenst andern / Mangel an der Vestung gefangen / und darvon die Nachricht bekommen / daß die Besatzung im beruhrtem Blochaus / Thomasberg genannt / Ordre hätte / wofern die Christliche Armee sich nähern solte / solches in Brand anzuzünden / und sich elendiglich in die Vestung zu begeben / haben Ihre Durchl. Herr Herzog von Lottringen alsobald Herrn Grafen von Scharffenberg / mit seinen Truppen commandiret / den Berg zu ersteigen / und das Blochaus wegzunehmen / 2. Regimenter aber zu Pferd / sollten ihn bedecken. Welches dann höchstglücklich erfolget und uns Werk gerichtet worden / zumalen hierdurch denen Janitscharen der Weeg in die Vestung abgeschnitten / 180 davon niedergemachet / 200 gefangen / das angezündete Blochaus gelöschet / und ein grosser Theil davon salviret / folgends aber eine Batterie allda aufgeworffen / und solcher gestalt Gran desto eher und mehr zu Ernst beschossen worden. Sobald nun die Ungern mit resolutem Anfang die Stadt Gran übermeistert und in ihre Gewalt bekommen / haben die Türken das Hasen-Panier aufgeworffen / und sich in das Schloß retiriret. Denen die Unsern erst recht beroisch zugesetzet / und immer muthiger auf die Hauben angriffen / bis sie endlich den 27. Octobr. sich dieses importanten Orts vermittels Accords bemeistert. Worauf die Garnison / samt den Inwohnern bey 5000 Personen gegen Osen sicher convoyret und begleitet worden; und sollen in Gran 18 gute Stück 1000 Centner Pulver und sehr viel Provisant gebliben seyn. Der Groß-Vezier ist / dem Verlaut nach / mit demselbetreß gewiß zurücke gegangen / und silbereit zu Osen angelanget; die Croaten / Teutschen und Hungarn aber liegen auf den Budianischen Gütern um Canischa / und halten solchen Ort noch immer blo-quiret. Weil sich aber unser Fouragier etwas zu weit gemachet / als sind deren eines Tages von den Türken in die 200 niedergehauen / und ein guter Theil gefangen genommen worden. Alle wieder auf die Stadt und Vestung Gran zu kommen / so wird selbige zu Lateinisch Strigonium genennet / liegt über Dotis hinauf an der Donau / worein gegen über der Fluß Granus kommet / von welchem diese Stadt den Namen hat. Ist eine sehr alte und hochberühmte Stadt in Nieder-Hungarn / und vor Zeiten eine vornene Ertzbischoff. Stadt gewesen. Sie liget

A Herzog von Lottringen bringt den Succurs mit sich.
B Der Christen Lager.
C Die Batterien worauf der Feind mit 80. Stücken spielen.
D Schermützel per Polacken mit den Türcken.
E Flucht der Türcken über die Schiffbrucken.
F Ausfall der Besatzung aus Gran.
G Waracan wird erobert.
H Raitzenstatt.
I Gran / sammt dem Schloß.
K Ebenmäßig oder Blechhauß.
L Vestung S. Martins Berg.
M Gran Fluß.
N Donau-Fluß.

Nürnberg / gedruckt bey Christian Sigm. Froberg.
Zu finden bey Leonhard Loschgen, auf der Fleischbrucken.

Warhaffter Verlauff und eigentlicher Abriß / der / von denen Kayserlichen und Allirten Reichs-Völkern / eine kurze Zeit belägert gewesnen / und nunmehr den 27. Octob. 1683. vom Türkischen Joch befreyeten Hungarischen

Stadt und Vestung Gran.

Dabey auch kürzlich eine accurate Beschreibung dieses Orts / desselben Lager und andere ehmalige Begebenheiten betreffend / enthalten.

Recht so! dapfre Christen-Helden! schlaget immer Siegreich drein / Euer Arm von Ritter-Proben niemals müsse müde seyn. | Eure Feinde müssen noch ferner flüchtig vor euch weichen / Euer Ruhm wird Wolken-an bey der spaten Nachwelt steigen.

Nachdem der allerhöchste GOtt seinen tapfermüthigen Christ Rittern / so lange einen herrlichen Sieg wider die unglaubigen Türken-Truppen / bey Waracan mildvätterlich verliehen / waren selbige den 20 Octobris / an einer lustigen Gegend / allwo guter und herrlicher Wein wächset / und ein treffliches Bad hat / neben der Donau. Das Schloß darinn S. Adelberti Domkirch / in welcher König Stessan / so sie erbauet / begraben liget / stehet auf einem lautern Felsen. Ithmarus in seinen Hungarischen Historien lib. 11. meldet: Es liege Gran an dem Ufer der Donau / auf einem hohen Berg / so schwer zu stürmen / die Türken die übrige Vorstädte und das Blochaus Thomasberg abzubrennen / und in die Aschen zu legen gerachtet / welches ihr Vorhaben sie aber nicht ins Werk richten können / wie eifrig sie ihnen auch solches angelegen seyn lassen. Daß indem die Belägerer / nebenst andern / Mangel an der Vestung gefangen / und darvon die Nachricht bekommen / daß die Besatzung im beruhrtem Blochaus / Thomasberg genannt / Ordre hätte / wofern die Christliche Armee sich nähern solte / solches in Brand anzuzünden / und sich elendiglich in die Vestung zu begeben / haben Ihre Durchl. Herr Herzog von Lottringen alsobald Herrn Grafen von Scharffenberg / mit seinen Truppen commandiret / den Berg zu ersteigen / und das Blochaus wegzunehmen / 2. Regimenter aber zu Pferd / sollten ihn bedecken. Welches dann höchstglücklich erfolget und uns Werk gerichtet worden / zumalen hierdurch denen Janitscharen der Weeg in die Vestung abgeschnitten / 180 davon niedergemachet / 200 gefangen / das angezündete Blochaus gelöschet / und ein grosser Theil davon salviret / folgends aber eine Batterie allda aufgeworffen / und solcher gestalt Gran desto eher und mehr zu Ernst beschossen worden. Sobald nun die Ungern mit resolutem Anfang die Stadt Gran übermeistert und in ihre Gewalt bekommen / haben die Türken das Hasen-Panier aufgeworffen / und sich in das Schloß retiriret. Denen die Unsern erst recht beroisch zugesetzet / und immer muthiger auf die Hauben angriffen / bis sie endlich den 27. Octobr. sich dieses importanten Orts vermittels Accords bemeistert. Worauf die Garnison / samt den Inwohnern bey 5000 Personen gegen Osen sicher convoyret und begleitet worden; und sollen in Gran 18 gute Stück 1000 Centner Pulver und sehr viel Provisant gebliben seyn. Der Groß-Vezier ist / dem Verlaut nach / mit demselbetreß gewiß zurücke gegangen / und silbereit zu Osen angelanget; die Croaten / Teutschen und Hungarn aber liegen auf den Budianischen Gütern um Canischa / und halten solchen Ort noch immer blo-quiret. Weil sich aber unser Fouragier etwas zu weit gemachet / als sind deren eines Tages von den Türken in die 200 niedergehauen / und ein guter Theil gefangen genommen worden. Alle wieder auf die Stadt und Vestung Gran zu kommen / so wird selbige zu Lateinisch Strigonium genennet / liegt über Dotis hinauf an der Donau / worein gegen über der Fluß Granus kommet / von welchem diese Stadt den Namen hat. Ist eine sehr alte und hochberühmte Stadt in Nieder-Hungarn / und vor Zeiten eine vornene Ertzbischoff. Stadt gewesen. Sie liget

A Herzog von Lottringen bringt den Succurs mit sich.
B Der Christen Lager.
C Die Batterien worauf der Feind mit 80. Stücken spielen.
D Schermützel per Polacken mit den Türcken.
E Flucht der Türcken über die Schiffbrucken.
F Ausfall der Besatzung aus Gran.
G Waracan wird erobert.
H Raitzenstatt.
I Gran / sammt dem Schloß.
K Ebenmäßig oder Blechhauß.
L Vestung S. Martins Berg.
M Gran Fluß.
N Donau-Fluß.

Nürnberg / gedruckt bey Christian Sigm. Froberg.
Zu finden bey Leonhard Loschgen, auf der Fleischbrucken.

1.94 kép Esztergom (1683)/2/a

1.95 kép Esztergom (1683)/2/b

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 135 06.10.2023 13:43

Warhaffter Verlauff und eigentlicher Abriß / der / von denen Kayserlichen und Allirten Reichs-Völkern / eine kurze Zeit belägert gewesnen / und nunmehr den 27. Octob. 1683. vom Türkischen Joch befreyeten Hungarischen

Stadt und Vestung Gran.

Dabey auch kürzlich eine accurate Beschreibung dieses Orts / desselben Lager und andere ehmalige Begebenheiten betreffend / enthalten.

Recht so! dapfre Christen-Helden! schlaget immer Siegreich drein /
Euer Arm von Ritter-Proben memals müsse müde seyn.

Eure Feinde müssen noch feiger flüchtig vor euch weichen /
Euer Ruhm wird Wolken-an bey der spaten Nachtwelt steigen.

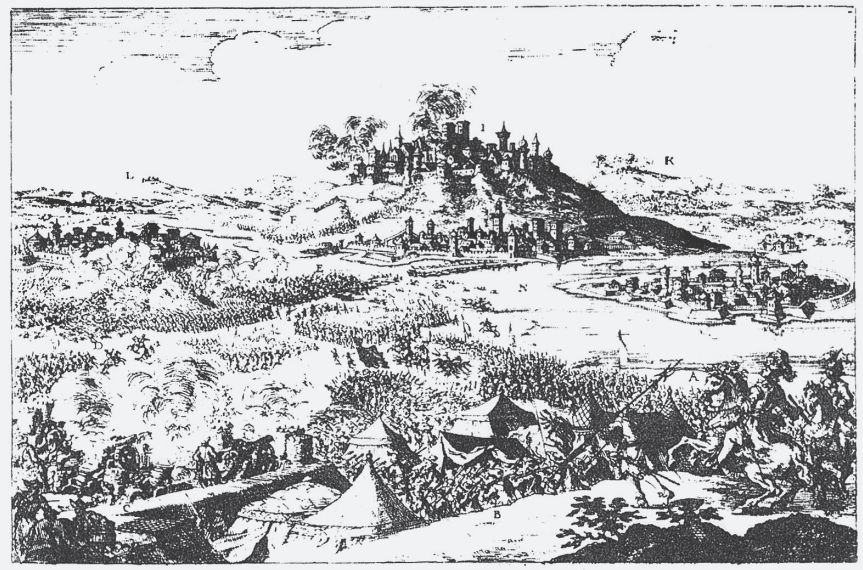

NAchdem der allerhöchste Gott seinen unsterblichen Christ-Rittern lange einen herrlichen Sieg wider der unglaubigen Türcken Trouppen Baracan mit Gnaden mildiglich verliehen / maren selbige den 20 Octobris gesinnet / noch in der Nacht den glücklichen Anfang zur Approchiren vor der Weltberuffenen Stadt und Vestung Gran zu machen / worauf die Türcken die übrige Vorhäuser und das Stockhaus Thonauberg abgebrennen / und in die Aschen zu legen getrachtet / welches ihr Verhaben sie aber nicht als Werck richten können / wie eilig sie ihnen auch solches angelegen sein lassen. Dan indem die Belägerer / wie oben / Raitzen aus der Vestung gejaget / und dardurch die Nachricht bekommen / daß der Besatzung im berührten Stockhaus / Thonauberg genannt / Ordre hätte / wollen der Christliche Armee sich nähern sollte / welchen Possen sie anspinden / und sich eilends in die Vestung zu begeben / haben ihre Durch-t. Herr Herzog von Lottringen alsobald Herrn Grafen von Schaffenberg mit seinen Trouppen commandiret / den Berg zu erstiegen / und das Blockhaus wegzunehmen / 2. Regimenter aber zu Pferd / sollten ihn bedecken. Welcher dann hochlöblich erfolget und zwar Gestalt worden / zumalen hierdurch denen Janitscharen der Weeg zu der Vestung abgeschnitten / also denen niedergemachten 200 gelungen / daß angezeigtes Blockhaus geschlossen und ein gutes Theil daron saluiret / folgends aber eine Batterie alda aufgeworffen / und solcher gestalt Gran hefftig und allen Ernst beschossen worden. Sobald nun die Ungarischen mit resolutem Ernst die Stadt Gran überm-stret und in sie ebenmäl bekommen / haben die Türcken das Haaser-Thor aufgeworffen / und sich in das Schloß retiriret. Denen die Unsern recht heroisch nachgeeilet / und immer muthiger auf die Hauben angriffen / biß sie endlich den 21. Octobr. sich dieses importanten Orts vermittel Accords bemächtiget. Worauf nachgemahls sanct der Janitscharen bey 4000 Mann / so innen gegen Ofen sicher convoyirt und begleitet worden / und sollen in Gran 12 gute Stück 1000 Centner Pulver und sehr viel Proviant erbeutet haben. Der Groß-Vezier ist dem Verlaut nach / mit demüberest gemäß zurück gegangen / und observirt zu Osek angelanget / die Croaten / Teutschen und Hungarn aber liegen auf den Buduinischen Gütern um Comisch / und halten solchen Ort auch immer blogiret. Weil sich aber unser Fourage-r etwas zu weit gemachet / als sind der 3te eines Tags von den Türcken in die 200 niedergehauen / und von unter Dou gefangen genommen worden. Aber meine auf die Stadt und Vestung Gran zu kommen / so wird selbige zu Lotrin-Fürstenthum gerechnet / liegt über Donau hinaus an der Donau / worein gran der Klus Granus kommet / von welchem diese Stadt den Namen hat. Ist eine sehr alte und hochberühmte Stadt in Ober-Hungarn / und vor Zeit eine vornehme Erzbischöffl. Stadt gewesen. Sie liegt an einer lustigen Gegend / allwo gute und herrliche Wein wächset / und ein treffliches Bad hat / nahe bey der Donau. Das Schloß darin ist Moderni Dauffen in einer Höhe Stein-gen / so sie erbauet / gegraben liget / steht auf einem lustigen Hügel. Allhier sind in denen Ungarischen Chronicken in 12. meldet: Es liege Gran an dem Ufer der Donau, auf einem hohen Berg / so schwer zu stürmen / die Orten wehren sich. 2. Dann so habe außer des Schlosses und der großen Stadt einen andern Berg / gegen dem Süden / welcher von der Burg / so auf solchem gewesen / Sanct Thomas Berg genennet werde / und überdas auf dem untersten Theil der Berges / darauf das Schloß stehet / den Wasser Thurn / mit einem sehr festen Stadium / dahin der Donau fließe / also daß eine jede auf seinen Beliebten gehen / und von der andern täglich können besichtiget werden. Gleichwol hat sie Anno 1543. der Türckische Kayser Solyman in den 26 Augusti erobert. Anno 1594. belägerte Syke zog Matthias diese Stadt mit 60000 Mann. Die Türcken zum Zeichen ihrer unverdrossenen Gemüther / ihrem Anlauff der Christen dan mals alle Stück in der Vestung lies / behielten solche auch / bis Erbprinz Matthias gegen die Vestung sie herunter / daß sie alle ein schröcklich donnern verursachte und wurde durch das Geschütz und Feuerwerck der Frauen-Kirche C. Weltweit Thurn / Kirche angezündet / und die auf den Thurn aufgerichtet. Es wurde aber zu selbiger Zeit zwar die Raze / statt und S. Thomas Berg erobert / aber der Wasser-Thurn / dahin sich die Christen nicht bemächtigen können / mußte man Accord machen / daß sie die Christen nicht verfolgen / und also dan ihren Abzug ungehindert nehmen können. Dahero alle die Belägerung / weil das Geschütz gemangelt / das Sinan Bassa mit einem mächtigen Kriegs-Herr im Anzug wäre / aufgehoben. Anno 1595. hat der Kayserl. General Graf und Graf Carl von Mansfeld / so die Stadt Gran wieder belägert / und den 25. Jul. daselbst 10000 Türcken / so den Seinen zu Hülff kommen wollten / erschlagen / und eine große Beute erobert / ist aber bald darauf mit Tod abgegangen. Die Belägerung aber wurde vom Erzherzog Matthia fortgesetzet / welcher auch endlich im August die Vestung Gran / nachdem sie 23. Tag in der Türcken Gewalt gewesen / wieder mit Accord erobert / also daß sie mit freyem Abzug / 2. tausend der Männer / 611. tausend Weiber / 600 Weiber / 611. Kinder unter 7. Jahren / und in allen 2217. Personen den 13. Augusti frey / sicher und unbeschädigt auszuziehen und auf 20 mahl darüber so viel Ochsen gnädigen. Im 1605. liege sich Nadoment Bassa mit einem starcken Kriegs-Heer vor die Stadt Gran / und gab solche mit einer starken Belägerung / und damit solche desto unachtsamer fortsetzen möchte / ließ er die Türcken bis an Comorra streifen / und das Land herum mit Feuer und Schwert verheeren / legte auch unter solche die Vestung mit solchem Ernst / daß die Unsrige etwas Con-der-t. Aus B. Thomas Berg gewonnen / und darauf in den Christen-Häuser / gegen die Vestung / mit Stücken / Mörsern / Feuer-Kugeln und dergleichen / so viel möglich / geschossen. Von dannen sich letzt er in Person / mit 30000 Mann / gegen der Stadt und Vestung / und damit die Belägerer desto sicherer seyn / so ließ er die Türcken / so hier und dort sich verlaufen / und Gelegenheit suchten / zu erlegen. Diesen nahm er auch 2. Schantzen / so die Christen / weil sie zu weit von der Vestung / und den Türcken nah / und zu leicht / verlassen wollten / und verbrannte / was er nicht mit sich nehmen konnte / und ließ /

Gründtliche Beschreibung der Victori und Eröberung Barcan sampt der Gräntz-Vestung und Statt Gran/wie auch der Belägerung und wahrer Contrafait der Vestung Canischa.

GRAN

CANISCHA

SCHLACHT vor BARCAN

Gründliche Beschreibung der Victori und Eroberung Barcan.

Der Heilige und Hocherleuchtete Apostel Paulus, wann er uns Christen auffmunteren und lehren will/zu welchem/und auff welchem wir unsere Hoffnung zu der höchsten Noth haben sollen/spricht er ad Romanos c. 8. Si Deus pro nobis, quis contra nos? Ist Gott für uns/ wer kan wider uns seyn? als wolte er uns Christen allesamb ermahnen/daß wir unsere Hoffnung setzen sollen auff den Einigen und Drey-Einigen Gott; Und eben dieses lehret uns der Heilige und Gottreiche Prophet David, Psalm. 124. Qui confidit in Domino, sicut mons Sion, non commovebitur in æternum, qui habitat in Jerusalem. Die auff den Herren vertrauen/ seyn wie der Berg Sion/der zu Jerusalem bleibet/ mag in Ewigkeit nicht bewegt werden. Dieses sehen wir und erfahren zu dieser heutigen Zeit/ wie mit so standhafften Christlichen Gemüth die Glaubigen Christen dem Erbfeind und Blutbund dem Türcken begegnet/in dem sie nicht allein/durch die feste Vertrawe auff Gott/mit höchster Gemüths Resolution vor das Leben und der Lehr JESU/ritterlich die erschröckliche Macht der Türcken von der hochstlöblichen Käyserlichen Residenz-Statt Wien abgetrieben/ mit dero Türcken höchsten Schaden und Schand; sondern auch nach Tretung dieser Statt mit unglaublicher Resolution den Blutbund der Christen verfolget/mit tapfferen Gemüth angegriffen und den 9. Octobris dieses lauffenden 1683sten Jahrs bey Barcan in Ungaren den Türcken sich unter Augen gestellet/dieser ungezweiffelter Hoffnung lebend/es wurde der Gerechtigste JESUS/dessen Macht der grosse Blutbund und Türckischer Keyser überlachet/verspottet/und verachtet/ihnen von oben herab gnädigst den Sieg mittheilen/ welches auch geschahe. In dieser himlischen Hoffnung lebend/ marchirten beyde Armeen so wohl die Käyserliche als Königliche/und wurden in eine Bataille gestellet/obwohl die Keyserlich zuforderst/so dan die Königliche Postirliche auch in eine absonderliche Bataille/ und mit höchster Freuden zu erreteten das unchristliche übrige Christen Blut/und zu rächen die verübten Mord-Thaten/avancirten sie gegen Barcan/ alwo die Türcken unweit davon mit einem Corpo von deß Groß Vezirs bester Cavallerie, so dahin commandirt und gestellet worden/ er auch selbst stambt dem Cham selben Tages in Person erwarter wardt/als die Keyserlichen nun starck avanciren/ziegen die Türcken mit der vollen Macht/ so ohngefehr über 15000. Mann bestanden auff unserige Armada ohngefehrwet/und mit einem grossen Geschrey angelossen/als aber die Keyserlichen wie die Mauren stunden/und solche etliche mahl repoussiren/wolten sie mit Gewalt auff die Polacken eringen/ dieses aber von den Keyserlichen stets secundirt wurden. Als aber die Türcken sahen/ wie daß der Ihriger so viel auff der Wahlstatt geblieben/ unter denen auch ein Bassa todt/der ander aber gefangen lebendig Ihre Durchl. Hertzogen von Lothringen geschencket war/ nahmen sie die Flucht gegen Barcan und Gran über die Brück/ von welcher aber zu der Christen höchsten Glück ein stück gebrochen/ die Keyserlichen aber schleunigst mit Stücken giengen ihnen nach/jagten viel in den Moräst/ und welche sich nicht in Barcan salviren konten/wurden gefangen und erschossen/ und welche über die Donaw-Brücken nach Gran wolten/ seind theils erschossen/ daß über 3. biß 4000. nicht davon kommen waren.. Unterdessen attaquirten die Cavallerie und andere commandirte Dragoner die Schantz Barcan und überstiegen solche/worde also Barcan mit Gewalt erobert/und in 700. Janitscharen gaben sich auff Discretion/ nebens dem Bassa von Aleppo und Bassa von Silistria, und der grosse Theil von der Gemeinden ist nach Wien zum schaw zu gelücket/den Bassa zu Offen/(so da unlängst dem strangulirten Ibrahim Bassa succedirt,) haben sie niedergemacht/und in die 12. Stück/samt drey sich habender Bagagi haben sie erobert/die Schantz vor Barcan in die Aschen gelegt; Also hat der höchst verliehen gnädigst diesen Sieg/ daß man mit höchster Freud hat können zu selbiger Stund Jubilieren; Si Deus pro nobis, quis contra nos.

Belägerung und Eroberung der Vestung Gran.

Nachdem die beyde Christliche Armeen nach Erhaltung so grosser Victori vor Wien ein wenig ausgeruhet/ send sie auff das Türckisch Territorium los gangen/ und als sie mit grossem Triumph erobert die Türckische Statt und Vestung Barcan, haben die gesambte Armeen den Marche über eine von ihnen geschlagene Schiffbrück nach Gran genohmen und mit dapfferen Helden-Muth die Statt belagerunter/ mit einer ansehlichen in viel tausend Mann zu Roß und Fuß bestehenden Armee/sich mit andern dem Reich zu gutem versambleten Völckern zu conjungiren, und den Entsatz der Statt Wien zu benehmen/ welches dann GOtt lob auch glücklich von statten gangen/ indeme dessen Völcker tapffer auff den Feind losgegangen/und in dem Lager gute Beuten gemachet.

Dero Königl. Maj. in Pohlen sicher zur Seiten der Durchleuchtigste und Grossmächtigste Fürst und Herr/ Herr Johann Georg II. deß H. R. Reichs Erzmarschall und Churfürst zu Sachsen/diesem tapfern Helden ist der elende Zustand deß Königreichs Ungarn/und der Oesterreichischen Erblanden der gestalt zu Hertzen gangen/daß er auß seiner sehr gerust gegen dem Hauß Oesterreich gehabten Pflicht/ eine starcke Armee von etlichen tausend Reutern und Fuß-Völckern nebenst einer schönen Artolerie zusammen gesammlet/ und in eigener hoher Person solche Dero Röm. Käyserl. Majestät zugeführet/ und den Feind gänzlich mit Hinterlassung über hundert Stuck Geschütz/ vieler tausend Centner Pulver und vielen andern Victualien und Proviant/ welche alle der Türckische Haupt-Vestung Ofen/ so da unlängst dem strangulirten Ibrahim Bassa succedirt, haben sie niedergemacht/und in die 12. Stück/samt drey sich habender Bagagi haben sie erobert/die Schantz vor Barcan in die Aschen gelegt; Also hat der höchst verliehen gnädigst diesen Sieg/ daß man mit höchster Freud hat können zu selbiger Stund Jubilieren; Si Deus pro nobis, quis contra nos.

Belägerung und Eroberung der Vestung Gran.

Nachdem die beyde Christliche Armeen nach Erhaltung so grosser Victori vor Wien ein wenig ausgeruhet/ send sie auff das Türckisch Territorium los gangen/ und als sie mit grossem Triumph erobert die Türckische Statt und Vestung Barcan, haben die gesambte Armeen den Marche über eine von ihnen geschlagene Schiffbrück nach Gran genohmen und mit dapfferen Helden-Muth die Statt belagerunter/ mit einer ansehlichen in viel tausend Mann zu Roß und Fuß bestehenden Armee/sich mit andern dem Reich zu gutem versambleten Völckern zu conjungiren, und den Entsatz der Statt Wien zu benehmen/ welches dann GOtt lob auch glücklich von statten gangen/ indeme dessen Völcker tapffer auff den Feind losgegangen/und in dem Lager gute Beuten gemachet.

Dero Königl. Maj. in Pohlen sicher zur Seiten der Durchleuchtigste und Grossmächtigste Fürst und Herr/ Herr Johann Georg II. deß H. R. Reichs Erzmarschall und Churfürst zu Sachsen/diesem tapfern Helden ist der elende Zustand deß Königreichs Ungarn/und der Oesterreichischen Erblanden der gestalt zu Hertzen gangen/daß er auß seiner sehr gerust gegen dem Hauß Oesterreich gehabten Pflicht/ eine starcke Armee von etlichen tausend Reutern und Fuß-Völckern nebenst einer schönen Artolerie zusammen gesammlet/ und in eigener hoher Person solche Dero Röm. Käyserl. Majestät zugeführet/ und den Feind gänzlich mit Hinterlassung über hundert Stuck Geschütz/ vieler tausend Centner Pulver und vielen andern Victualien und Proviant/ welche alle der Türckische Haupt-Vestung Ofen/ so da unlängst dem

Herrn Graffen von Scherffenberg mit seinen Trouppen commandirt den Berg zu ersteigen/ und das Block-Hauß weg zunehmen/zwey Regimenter zu Pferdt solten ihn bedecken/welches auch glücklich erfolget/ und also den Janitscharen den Weg in die Vestung abgeschnitten/80. nieder gemacht/200. gefangen das angezündete Block-Hauß gelöscher/und ein grosser Theil da von salvirt/ folgendes ans Batterey alda auffgeworffen/ und von dero Gran zurück beschossen worden und auch mit grossen Frolocken erobert worden.

Bericht von der Belägerung Canischa.

Wie der Herr General von Karlstatt Graff von Herberstein berichten thut/so hat er mit der Orthe subsistirender Teutscher Cavalierie und Infanterie/ wie auch durch zuziehung der Croaten und wiederumb ihre Käyserlichen sogen. getreuen Graffen Bucheim, und Nadasischen Söhnen und vielen tausend Ungaren die Blocquade der Türckischen Haupt-Vestung Canischa vorgenommen/und derselben alle Passagie abgeschnitten; dieselbige auch also fortharter belägert/und selbige also eingeschlossen/ daß der Herr General dieselbige in einer kurtzen Zeit verspricht zu bekeren/ und werden zu dem End zu Grätz Tag und Nacht alle benöthigte Preparatoria darzu verfertigt/ unterdessen haben die Croaten hinter Canischa drey Castell als Bobawatsch/Efeckelisch und Brohtnica erobert und selbige besetzt/ und darnebens die beyde Vestungen Brehtnic und Pargatsch sich ahn die unserige ergeben müssen/ und stellen in Canischa die Belagerung zur in 700. Mann besetzet/ und die schwereste Stück zu dem Wienerischen Belägerung aufgezogen worden/und ihnen aller Succurs abgeschnitten worden/ als hoffet man deren Ubergab mit Gottes Hülff erstens zu vernehmen. Wollen wir also für unsere Mitbrüder/so da für unsere heilige Christliche Religion ihr Blut und Gut auffgesetzet/zu GOTT seufftzen:

Dein bitter Tode O JESU CHRIST/
Den du vor uns gelitten
Erlöß uns vor der Feinde Liſt
Damit sie nicht bestritten
Und jämmerlich verwüstet werd
Das Erbtheil deiner Kinder.
Auff/ auff/ O Herr und uns beyſteh/
Beschirm/ und starck/ verbinder/
Alle Anglist womit der Feind/
Uns gedencket zu bestreiten.
Auch uns die wir erlöset send
Mit deinem Blut/ erquicken.
So lang daß wir mit höchster Freud
Anschawen dich in Ewigkeit.

Cölln/zu finden bey Everhard Goffart hinder den Minden Brüdern.

Immerwährendes Ehren-Gedächtnuß

Der allertapfferſten Helden unſerer Zeit/welche ſich in Hinwegtreibung deß Erb-Feinds von der Käyſerlichen Residentz-Stadt Wien/

Rühmlichſt/ der Chriſtenheit zum beſten/ gebrauchen laſſen

In gegenwärtigen Kupffer entworffen.

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 137 06.10.2023 13:43

138 1.100 kép Esztergom 1684/11

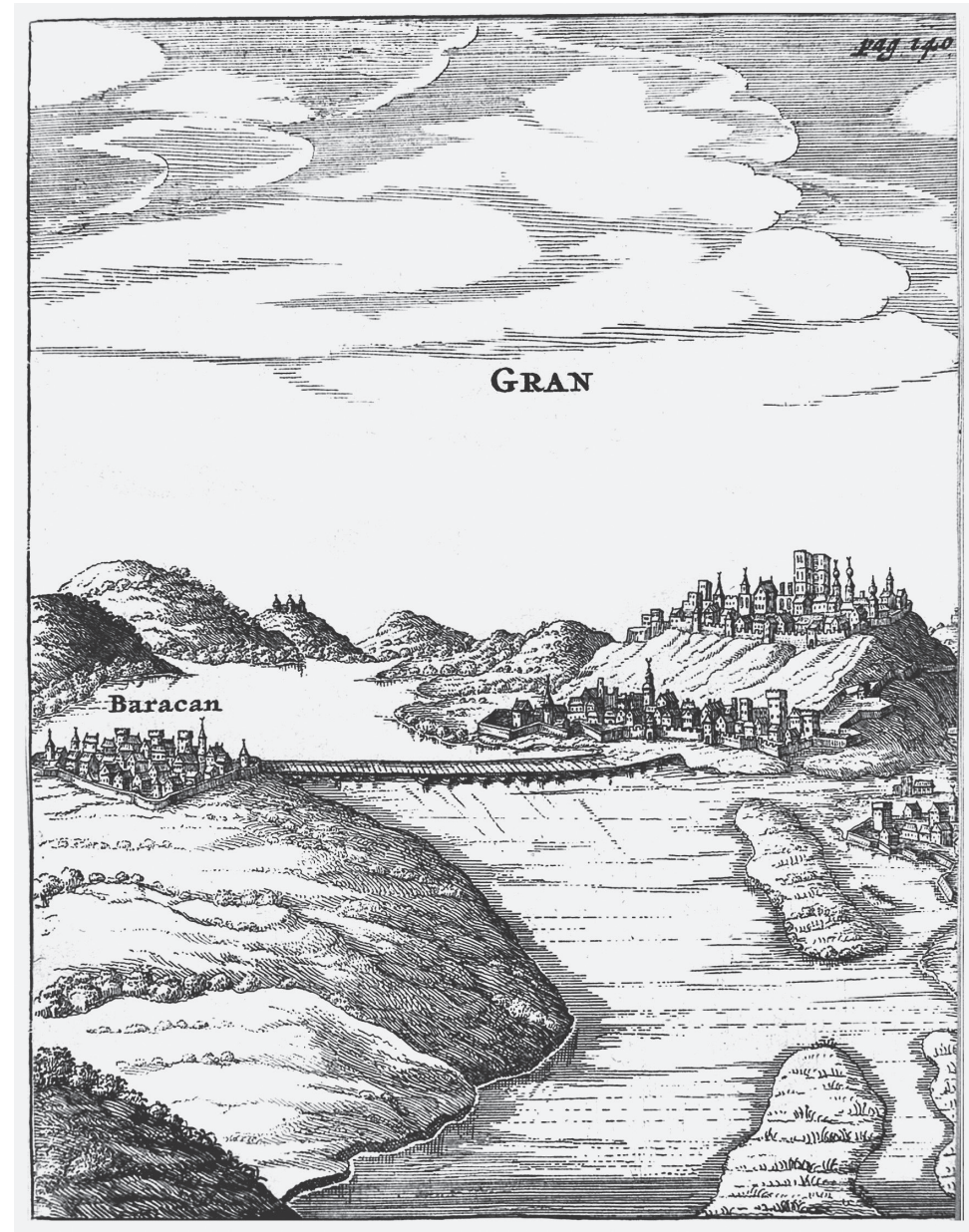

1.101 kép Esztergom 1684/5

VERO, E DISTINTO

RAGGVAGLIO

DELLA RESA

DI STRIGONIA

All'Armi Cesaree, comandate
dal Sereniſsimo

DI LORENA;

Il dì 27. Ottobre 1683.

Cauato da vna Copia di Lettera ſcritta da Sua Altezza,
ALLA MAESTA' DELL' IMPERATORE.

IN MODONA, Per il Degni. 1683. *Con Lic. de' Sup.*

1.102 kép Esztergom 1683/3

VERISSIMA, E DISTINTA

RELATIONE

Della Noua, e Segnalata Vittoria

Ottenuta dall'Armi Imperiali, e Polacche ſotto l'importante Forte di BARKAM, con l'acquiſto di detto Forte.

Con la copia di vna Lettera della Maeſtà del Rè di Polonia alla Sereniſs. Regina Sua Conſorte, ſcritta dal Padiglione del Gran Viſir.

Con diſtinta Relatione della preſa della Piazza di STRIGONIA ſotto li 27. Ottobre 1683.

In Venetia, & in Todi per Vincenzo Galaſsi,

CON LICENZA DE' SIG. SVPERIORI. MDCLXXXIII.

1.103 kép Esztergom 1683/13

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 139 06.10.2023 13:43

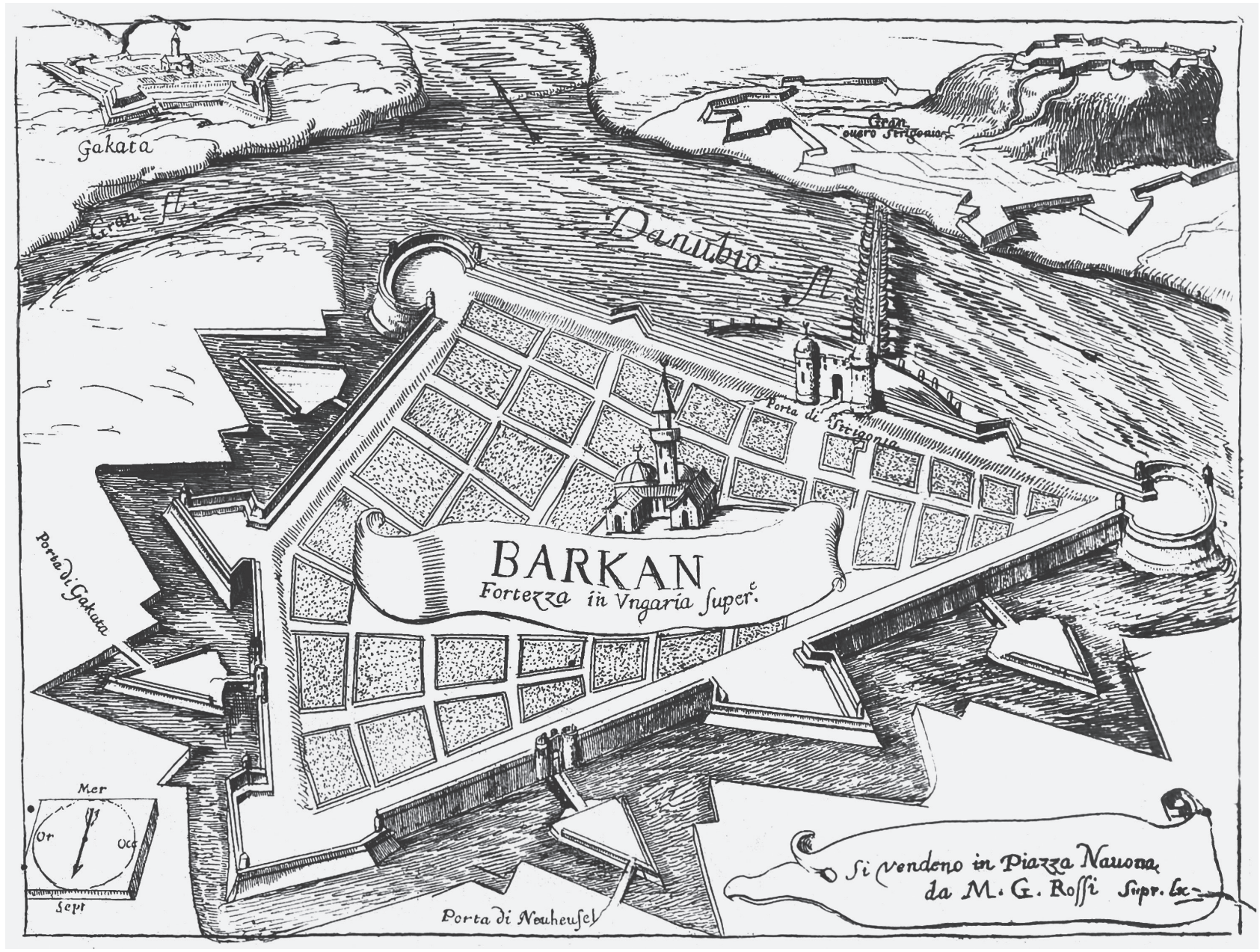

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 140 06.10.2023 13:43

1.105 kép Esztergom 1683/1

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 141 06.10.2023 13:43

Segnalata Vittoria ottenuta dalle Armi Imperiali,
e Polacche sotto la Città e Fortezza di STRIGONIA,
con l'aquisto del forte di PARKAN, et dell'importante
Città e fortezza sudetta li XXVIII. Ottobre MDCLXXXIII.
A. Ponte che si ruppe nel fugire la Cavalleria Turchesca
verso Strigonia.
B. Ponte tratto dall' Imperiali, e Polacchi sopra il Danubio
per passare all'acquisto della Città e fortezza. Sud.ta
Pietro Todeschi f.
In Bologna per Gioseffo Longhi
Monte Nero e Bosco
Christiani
Turchi
Turchi
Turchi

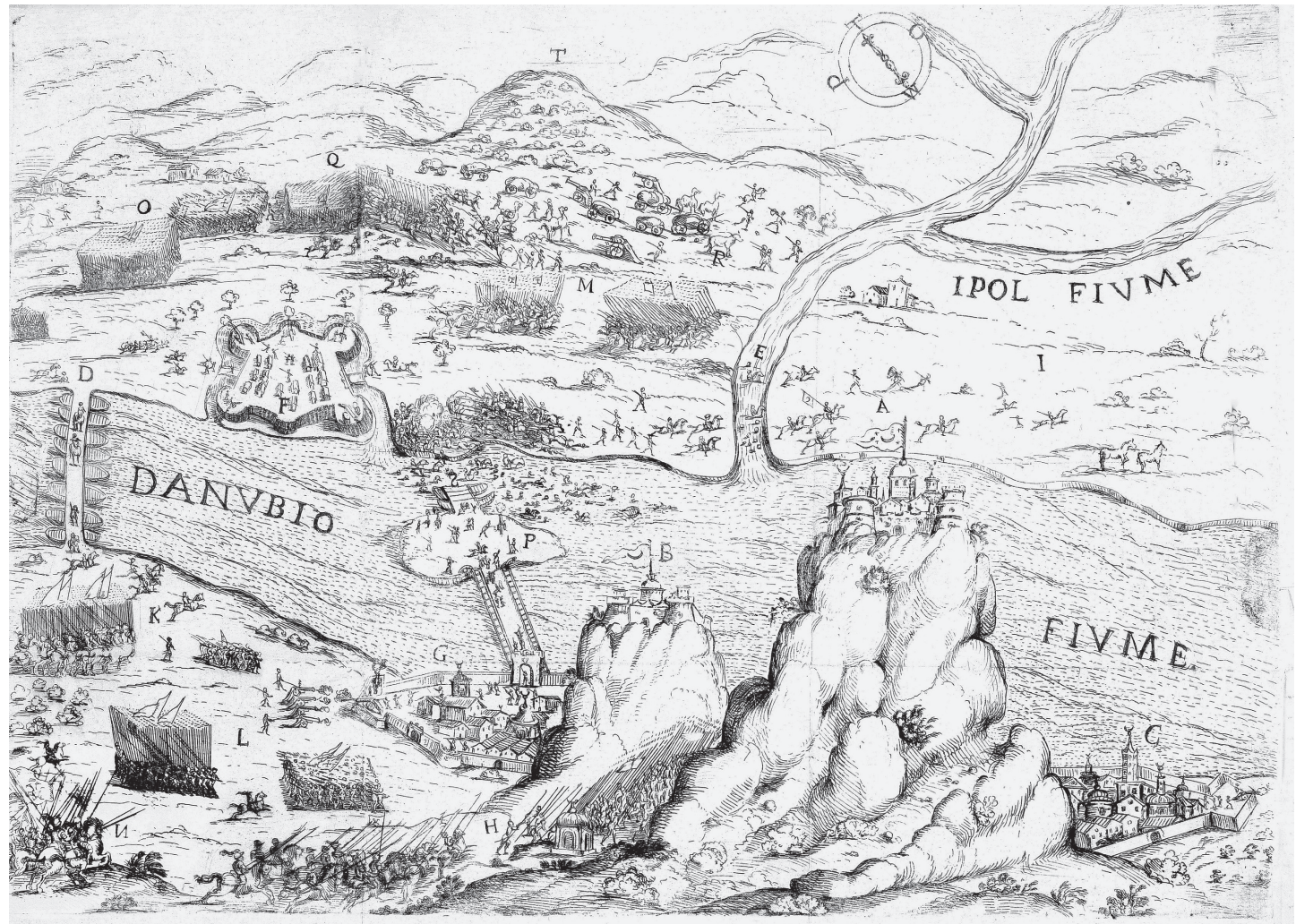

DESCRITTIONE DELLA CITTA' DI STRIGONIA.

A. La Città di Strigonia detta anticamente Gran_.
B. Forte di S. Tomaso.
C. Città dell'Acqua dietro il Forte Maggiore.
D. Ponte fatto dagl' Imperiali, e Polacchi sopra il Danubio, per portarsi all'acquisto della sudetta Città.
E. Fiume Gran, che bagna le radici del Monte Nero.
F. Forte di Parkam, acquistato dall'Esercito Christiano.
G. Città vecchia di Strigonia.
H. Truppe del Serenissimo di Lorena.
I. Turchi à Cavallo, che fuggono verso Pest.
K. Cavalleria del Sig. Elettore di Bauiera.
L. Squadroni di Fanteria Alemana, comandati dal Sereni. e Karlouitz.
M. Reggimenti di Caualleria delli Signori Prencipi di Neoburgho.
N. Caualleria Polacca comandata dal Principe Lubomirschi.
O. Reggimenti Alemani, comandati dal Co: Scaffembergh.
P. Isola di Sighet in mezzo il Danubio.
Q. Combattimento seguito trà Christiani, e Turchi con la rotta di questi, e loro fuga, hauendo lasciato tutto il Bagaglio, con molti pezzi di Cannone in potere de' nostri.
R. Truppe comandate dal Sig. Prencipe di Croy.
S. Ponte, che si ruppe nel fuggire la Caualleria Turchesca da Parkam verso Strigonia.
T. Boschi del Monte Nero, presso i quali seguì il fiero combattimento, quando i Christiani acquistarono Parkam.

In Modona, per il Degni 1684. Con Lic. de' Sup.

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 143 06.10.2023 13:43

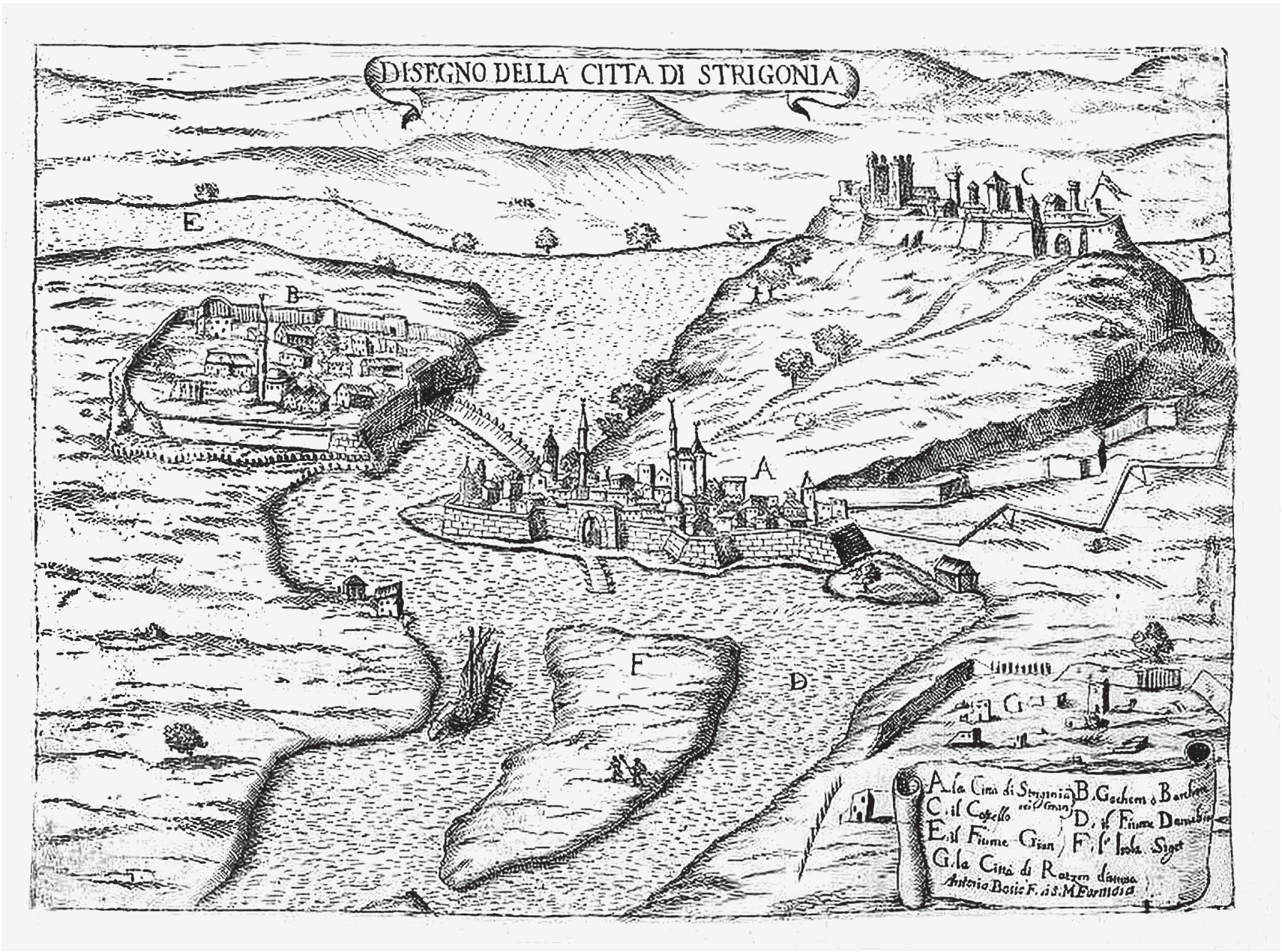

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 144 06.10.2023 13:43

1.109 kép Esztergom 1684/7

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 145 06.10.2023 13:43

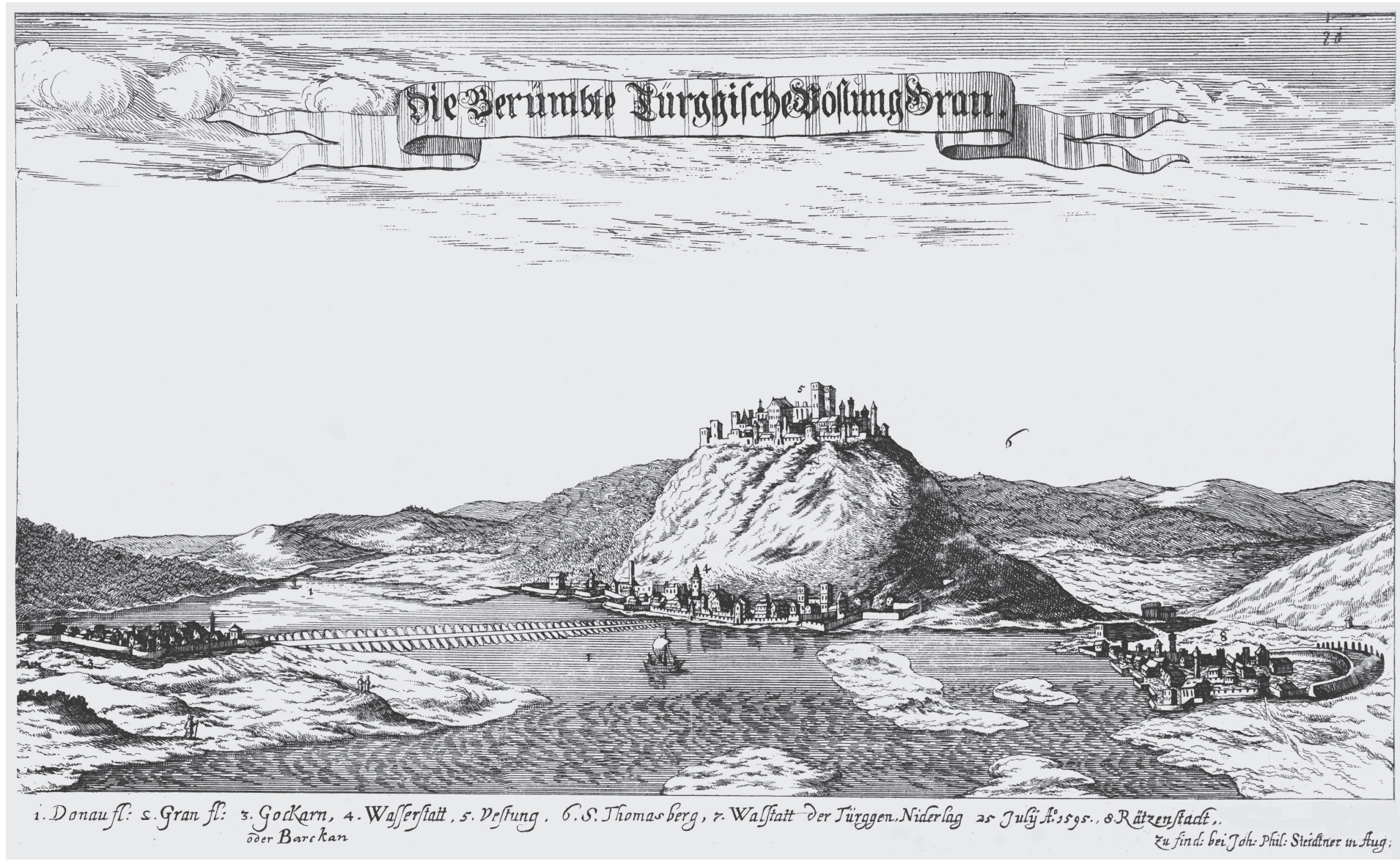

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 146 06.10.2023 13:43

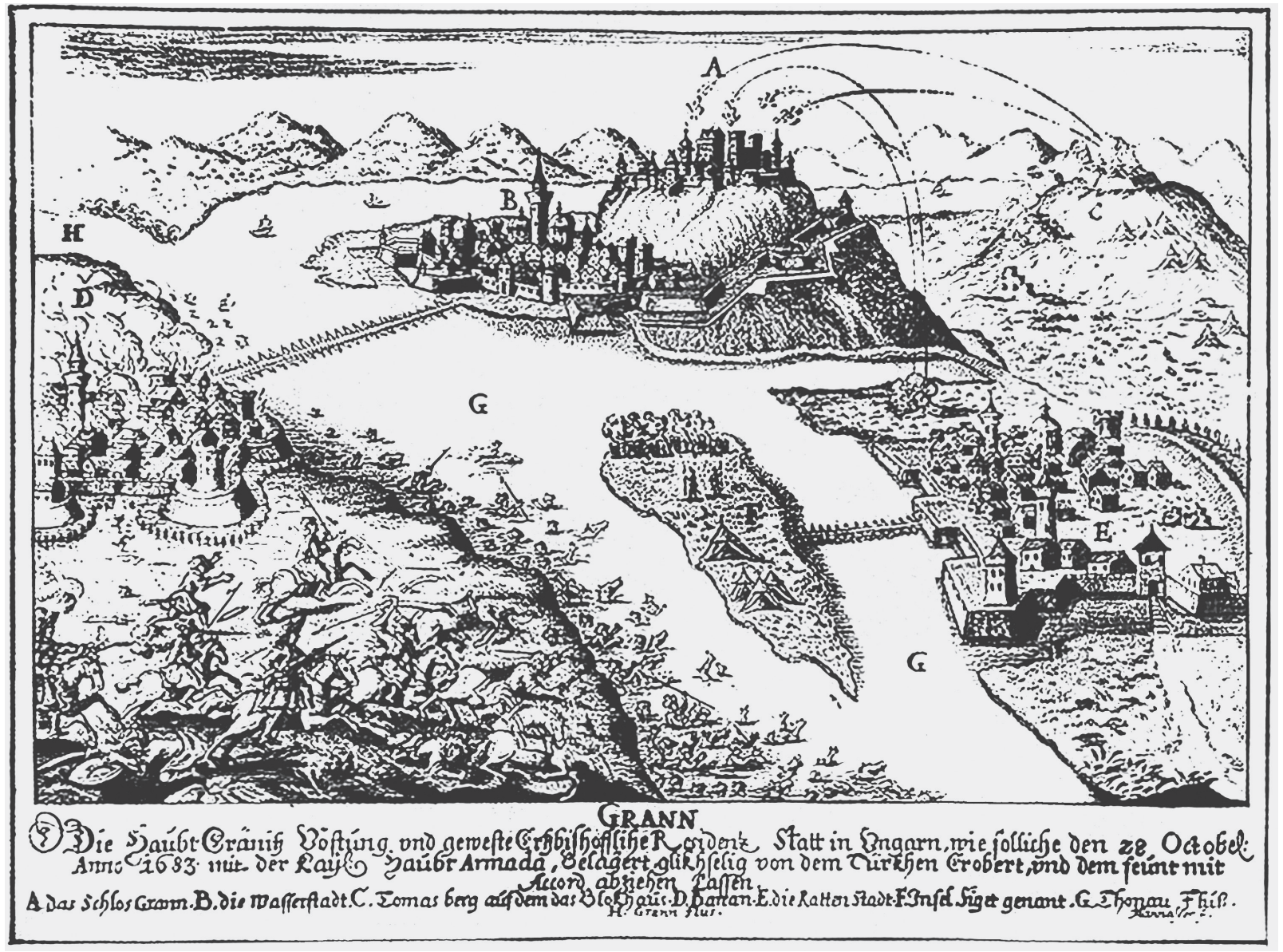

1.111 kép Esztergom 1683/2

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 147 06.10.2023 13:43

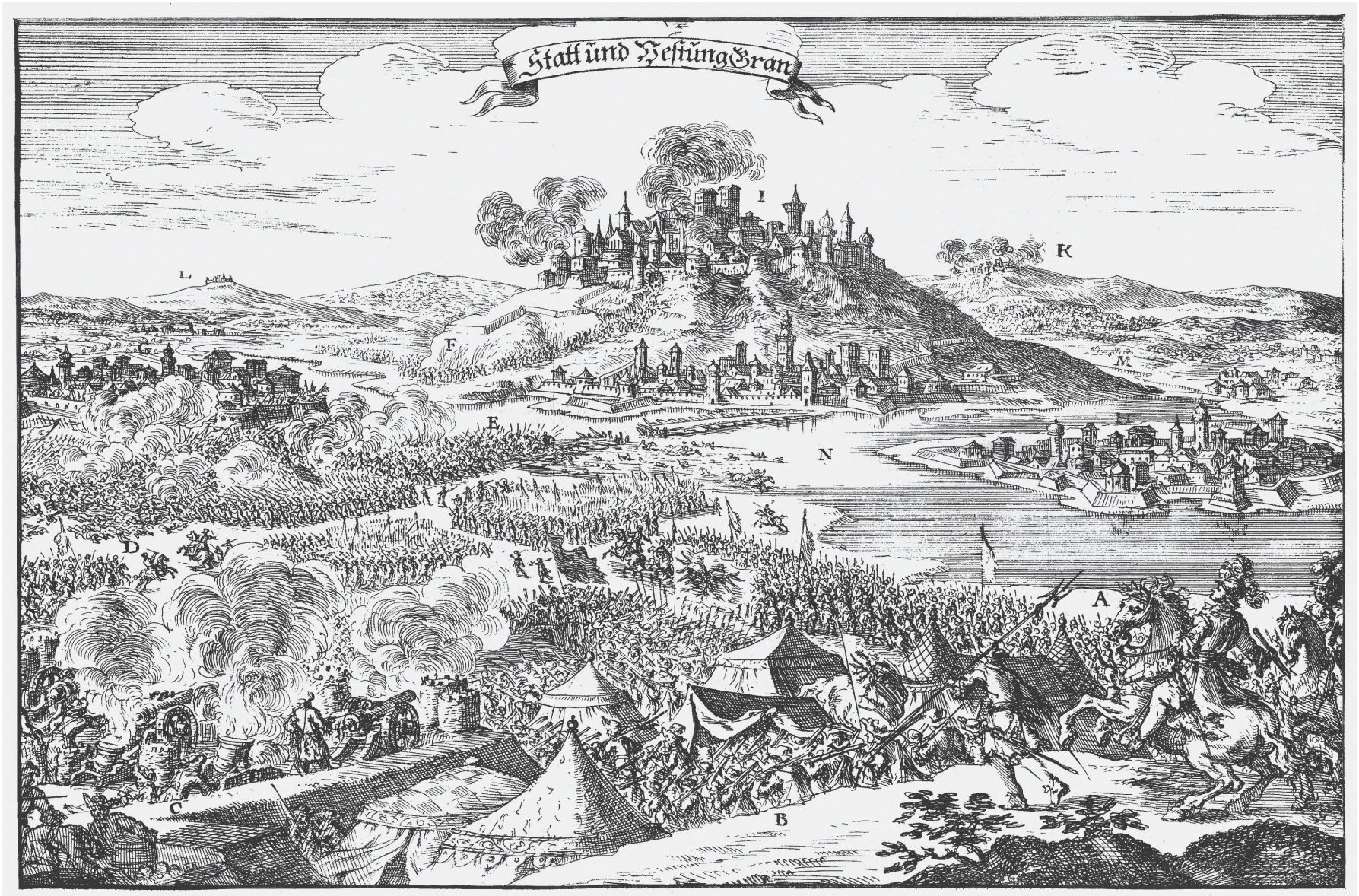

1.112 kép Esztergom 1684/6

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 148 06.10.2023 13:43

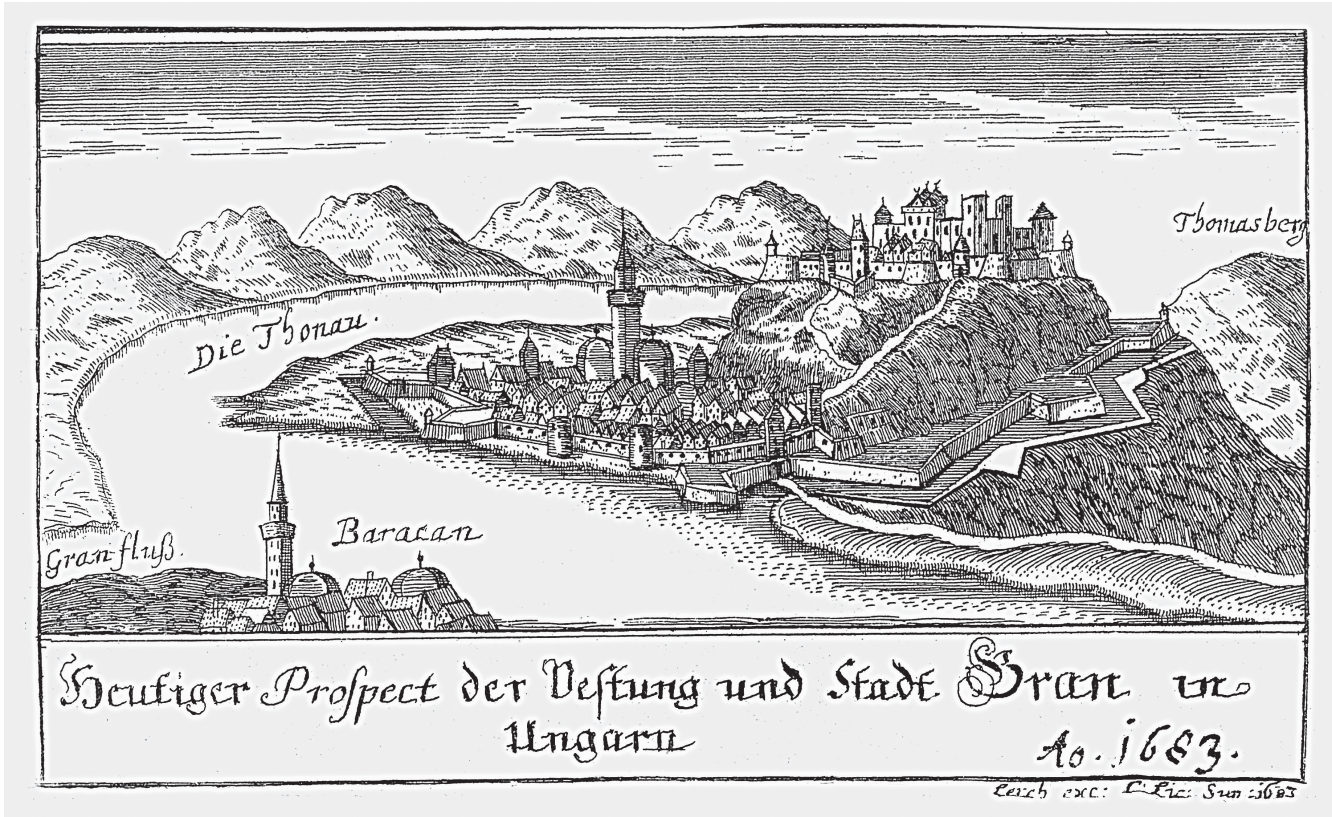

1.113 kép Esztergom 1683/11

1.114 kép Esztergom én/15

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 149 06.10.2023 13:43

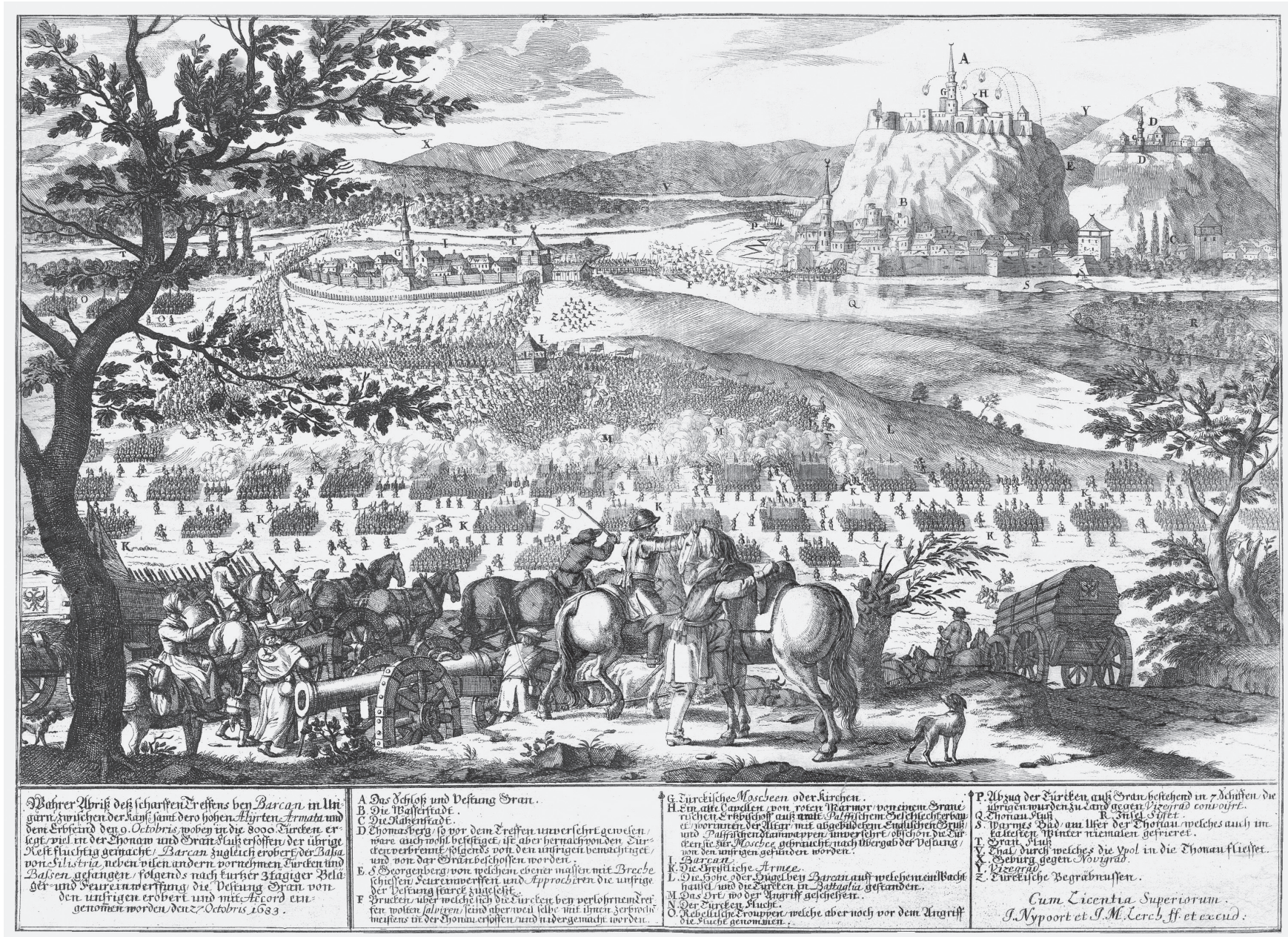

Wahrer Abriß deß scharffen Treffens bey *Barcan* in Ungarn zwischen der Kayß. samt dero hohen Alyrten *Armata* und dem Erbfeind den 9. *Octobris* wobey in die 8000 Türcken erlegt/ viel in der Thonaw und Granfluß ersoffen der übrige Rest fluchtig gemacht/ *Barcan* zugleich erobert der Bassa von Silistria neben vilen andern vornehmen Türcken und Baßen gefangen/ folgends nach kurtzer 3tagiger Belägerung und Feuerunwerffung die Vestung Gran von den unsrigen erobert und mit Accord eingenomen worden den 27. *Octobris* 1683.

A Das Schloß und Vestung Gran.
B Die Wasserstadt.
C Die Rabenstadt.
D Thomasberg/ so vor dem Treffen unversehrt gewesen/ wäre auch wohl befestiget/ ist aber hernach von den Türckern verbrennt/ folgends von der unsrigen benachtiget/ und von dar Gran beschossen worden.
E. S. Georgenberg/ von welchem ebener massen mit Brechschiessen/ Feuerwerffen und *Approchiren* die unsrige der Vestung scharff zugesetzt.
F Brucken/ über welche sich die Türcken bey verlohrnem Treffen wolten *salviren*/ seind aber weil selbe mit ihnen zerbrochen meistens in der Thonau ersoffen/ und nit vergemacht worden.
G. Türckische Moscheen oder Kirchen.
H. Ein alte Capellen/ von rotem Marmor/ von einem Gran ruchen Erbischoff auß mit Palffischem Geschlechterbau et/ worunter der Altar/ mit abgebildetem Englischen Gruß/ und Palffischen Stammwappen/ unversehrt/ obschon die Türcken sie für Moschee gebraucht/ nach übergab der Vestung/ von den unsrigen gefunden worden.
I. *Barcan*.
K. Die Geistliche Armee.
L. Die Höhe oder Hügel bey *Barcan* auff welchem ein Bach hauset/ und die Türcken in *Battaglia* gestanden.
M. Das Ort/ wo der Angriff geschehen.
N. Der Türcken Flucht.
O. Rebellische Trouppen/ welche aber noch vor dem Angriff die Flucht genommen.
P. Abzug der Türcken auß Gran bestehend in 7 Schiffen/ die übrigen wurden zu Land gegen *Vizegrad* convoyirt.
Q. Thonau Fluß. R. Insel *Schut*.
S. Warmes Bad/ am Ufer der Thonau/ welches auch im kaltesten Winter niemalen gefrieret.
T. Gran Fluß.
V. Thal/ durch welches die *Vpol* in die Thonau fliesset.
X. Geburg gegen *Novigrad*.
Y. *Vizegrad*.
Z. Türckische Begräbnussen.

Cum Licentia Superiorum.
J. Nypoort et J. M. Lerch ff. et excud.

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 150 06.10.2023 13:43

Wahrer Abriß deß scharffen Treffens bey *Barcan* in Ungarn zwischen der Kayl. Armee dero hohen *Hirten-Armata* und dem Erbfeind den 9. *Octobris* worbey in die 8000 Türcken erlegt, viel in der Donau und Gran Fluß ertrunken, der übrige Rest flüchtig gemacht. *Barcan* zugleich erobert, der Bassa von *Silistria* neben vielen andern vornehmen Türcken und *Balsen* gefangen, folgends nach kurtzer 3tägiger Belagerung und Feuerwerffung die Vestung Gran von den unsrigen erobert und mit *Accord* eingenommen worden den 2. *Oct.* 1683.

A. Das Schloß und Vestung Gran.
B. Die Wasserstadt.
C. Die Raitzenstadt.
D. Thomasberg, so vor dem Treffen unverschrt gewesen, ware auch wohl befestiget, ist aber hernachmahlen der Stadt gegen verbrennt, Gleichfalls von den unsrigen bemächtiget und von dar Gran beschossen worden.
E. S. Georgenberg, von welchem zweyer maßen mit Brechschüssen Feuerwerffen und *Approchen* die unsrige der Vestung starck zugesetzet.
F. Brucken, über welche sich die Türcken bey verlohrnem Treffen wollen salviren, seind aber weil selbe mit ihnen zerprochen, theils in der Donau ertrunken, und niedergemacht worden.
G. Türckisches *Moscheen* oder Kirchen.
H. Ein alte Capellen von rothen Marmor gegen dem Stadt-Thor, worinnen der Altar mit abgebildetem Englischen Gruß und Päpstlichen Stamm-Wappen, immerfort sichtbar, die Türcken zur *Mosche* gebraucht, nach übergab der Vestung von den unsrigen gefunden worden.
I. *Barcan*.
K. Die Christliche *Armee*.
L. Die Gothe oder Ungarn *Barcan* auch welchen anfangs hauffig und die Türcken in *Battaglia* gestanden.
M. Das Ort, wo der Angriff geschehen.
N. Der Türcken Flucht.
O. Rebellische Trouppen, welche aber noch vor Anfang der Flucht genommen.
P. Abzug der Türcken aus Gran bestehend in 7 Schiffen, die gleichfalls wurden zu Land gegen *Visegrad* conduirt.
Q. Donau Fluß.
R. Insel *Siget*.
S. Warmes Bad am Ufer der Donau, welches auch im strengsten Winter nicht zufrieret.
T. Gran Fluß.
V. Thal durch welches die Ypol in die Donau fleusset.
X. Gegurg gegen *Novigrad*.
Z. *Turcicae*.
Z. Türckische Begräbnussen.

Cum Licentia Superiorum.
I. Nypoort et I. M. Lerch, Ht. excud.

1.115b kép Esztergom 1683/5/b

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 151 06.10.2023 13:43

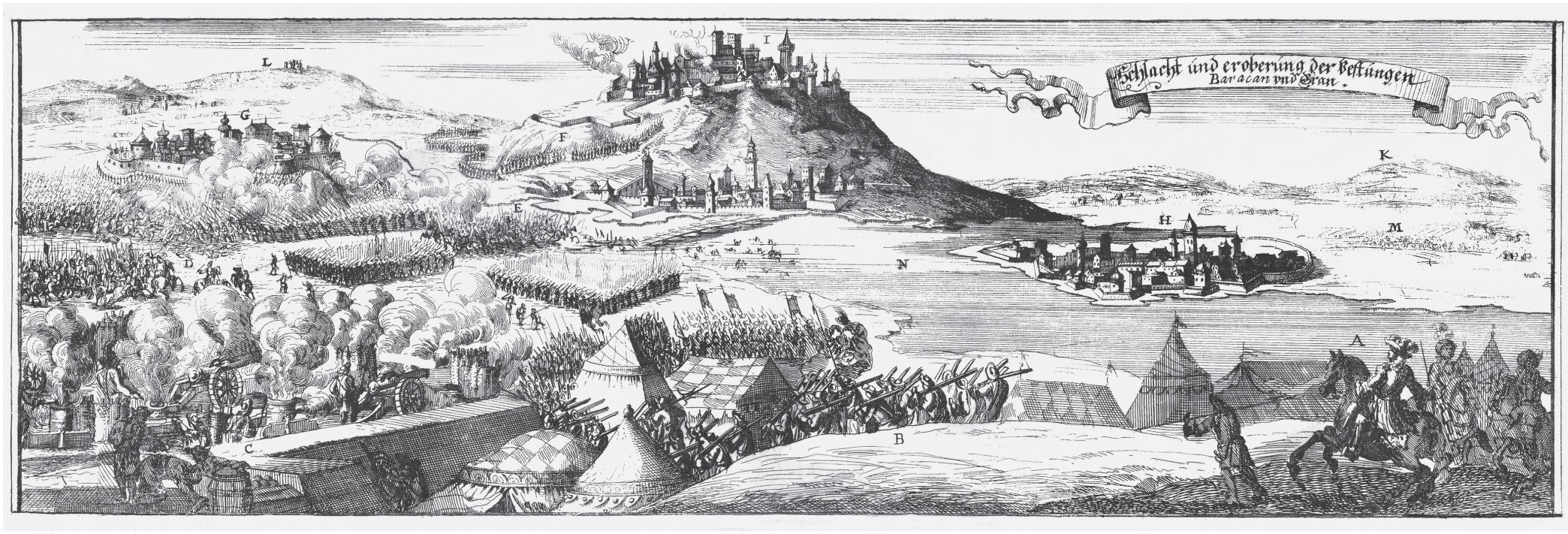

1.116 kép Esztergom 1684/12/a

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 152 06.10.2023 13:43

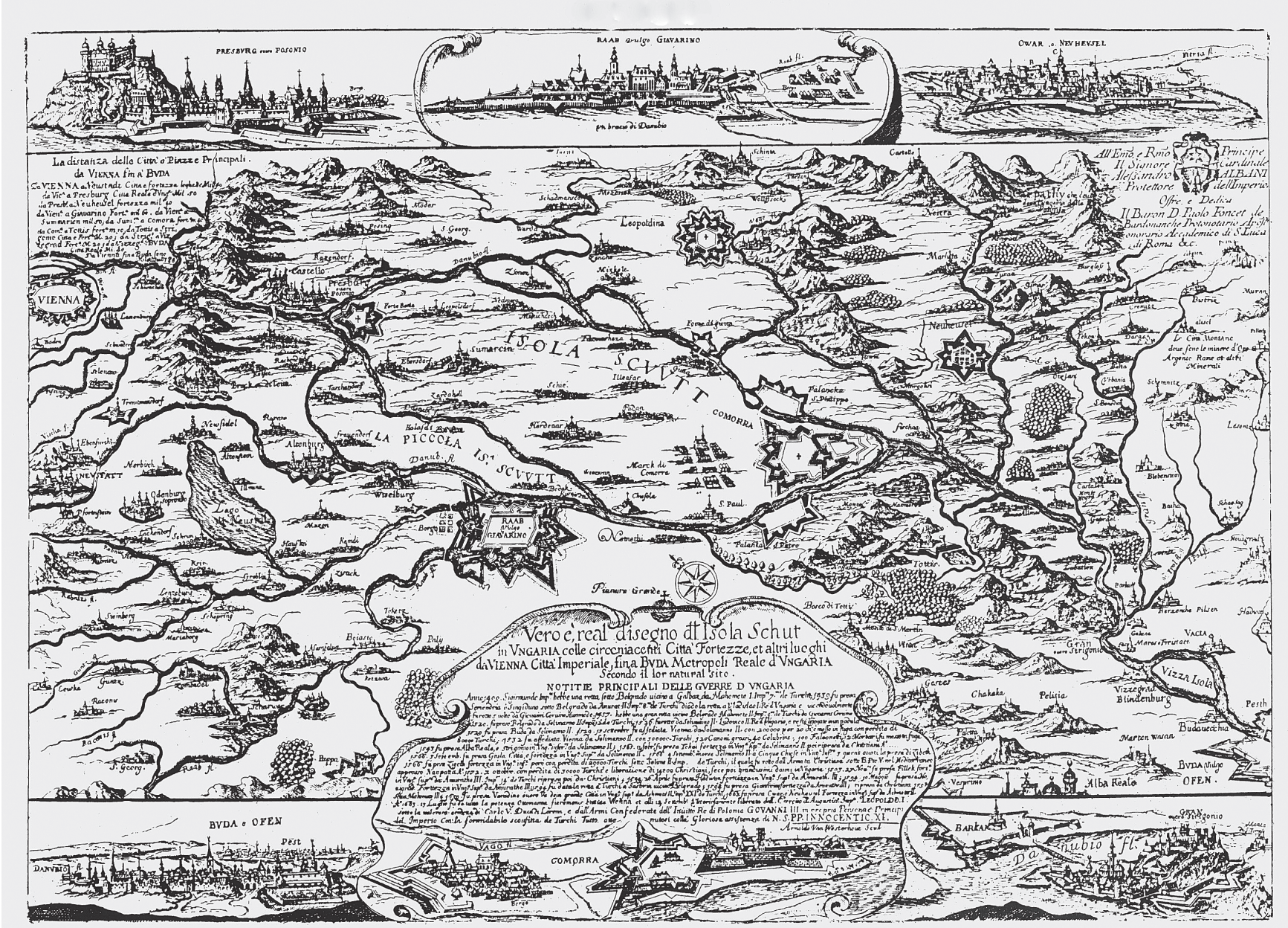

1.117 kép Arnoldo Westerhout Szigetköz térképe 1683 – gyűjtőlap

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 153 06.10.2023 13:43

1.118 kép Thököly megszégyenülése 1683

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 154 06.10.2023 13:43

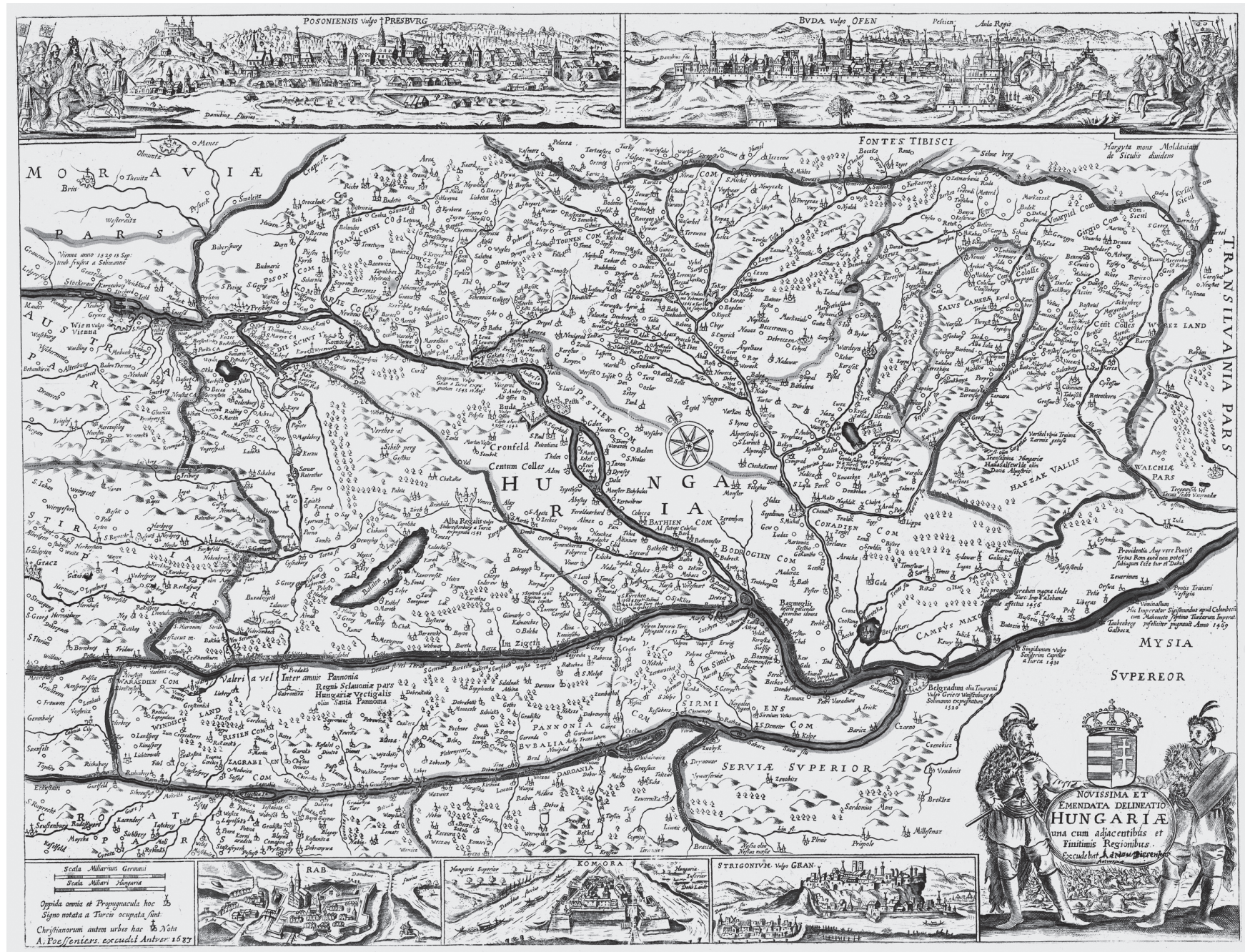

1.119 kép Jakob Bruynel Magyarország térkép (1680) – gyűjtőlap

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 155 06.10.2023 13:43

Preißwürdige Siegs-Progressen der Christen wider die Türken in Eroberung

Der Hungarischen Vestung Vicegrad /

So geschehen den 16. Junii dieses itztlauffenden 1684. Jahrs vermittelst eines accuraten Kupffers vorgestellet / und dem Curieusen Leser wolmeinend mitgetheilet.

Gresser Kayser grüne ferner durch des Allerhöchsten Gnad. | Ein Sieg folge auf den andern; es bleib Lorbeer-reich belaubt/
Straff die Raserey der Feinde durch die Deinen in der That. | Held der Helden! dein gekröntes/dein gesalbtes Kayser-Haupt.

Jo glückseliglicher Erndtung der Hungarischen/bißhero in den Raubgierigen Händen der Türkischen Blutthunde gewesenen Vestung und Stadt Vicegrad / verdienet hier mit ausführlichen umständen vorgestellet zu werden. Es waren in diesem 1683ten Jahr den 16. Junii alle Kayserl. Völcker/auser dreyer Regimenter/so bey Gran (woselbst bißhero die völlige Kayserl. Armee sich befunden) zu Bedeckung der Bagage/ stehen geblieben/ vor die weitberühmte Stadt und Vestung Vicegrad oder Plindenburg gerucket / und hatten sich mit rühmlicher Dapfferkeit ohn einige Säumnis unter die Stücke / derer vier die Feinde in der Stadt von Kayser Rudolpho hatten / postiret / und zwar dergestalt/daß sie endlich sich der Stadt mit Sturm bemächtiget/ worauf sich die Türcken über Hals und Kopff sämtlich in das Schloß retirirten. Unterdessen gewannen die Kayserl. Völcker unter der Vestung wenige Höhe / und pflantzten ihre Stück und Mörser hinter ein altes Gemäuer/ worauf das Canoniren ernstlich vor die Hand genommen worden / dessen aber die verzagten Türcken nicht abwarten wolten / sondern gleich um einen Accord inif 800. Mann abzuziehen angehalten/ welcher ihnen Rauch den 18. Junii zu suche verwilliget worden. Merckwürdig ist / daß in währender dieser Belägerung 6000 Türcken den Berg bey Gran umgegangen/um auf der Christen Bagage zu fallen/welche sich aber albereit wegen Abgehabter guter Kundschafft unter die Stücke den Gran retiriret; worauf das Raddatische Regiment allein so herosch und resolut mit denen 6000 Türcken angefochten / daß eben 600. davon dapffermütig niedergemachet/ und die übrigen fast bis nach Ofen in die schändlichste Flucht gezaget. Herr Obrist Graf Hallweil aber hat sich allzuweit gewaget / dannenhero er durch einige im Busch gelegne Türcken umringet / und endlich noch courageuser Gegenwehr mit einer Lantzen erstochen worden. Der schon zu fangen gewesne Raddatische Rittmeister aber ist von zweyen Janitscharen aus des Feindes Händen gerissen und so fort ihrer rasenden Türken Wuth entzogen worden. Hier auf gienge die Armee bey Gran wieder über die Brücken/ um jenseits der Donau die Stadt Waitzen / Novigrad und Pest allmählig zu nehmen / und dardurch des völligen Flusses bis Ofen sich zu bemächtigen. Diese Stadt und Vestung Vicegrad oder Plindenburg/ sonsten Plindenburg genannt/ liegt 3. Meilen von Gran an einem sehr schönen und lustigen Ort. Das Schloß darinnen weiland die Hungarische Krone verwahret worden / liegt auf einem sehr hohen Hügel / und ist sehr fest. Die Stadt aber liegt unten an der Donau/ allda vor Zeiten die Hungarischen Könige / wann sie Ruhe und Ergötzlichkeit gesuchet/ wegen des guten Lufft/gesunden Lustbarkeit/ schönen Gärten / berühmten Weingewächses/ herrlicher Weide und dergleichen erwünschten Gelegenheiten/sich gern und oft aufgehalten haben: Wie dann diesen Ort Mathias Corvinus mit schönen Marmorsteinernen Gebäuen/ auffgeführen und andern künstlichen Werken/mit Verwunderung aufgezieret hat. Welche Stadt aber / durch der Türken stätige Überfälle und Brunsten übel zugerichtet und verstellet worden. Anno 1529. hat der Türckische Kayser Solymann/als er vor Wien gezogen / dieses Vicegrad oder Plindenburg eingenommen. Anno 1540. hat der Kayserl Ferdinandes Feldmarschall/ Leonhard von Felß Stadt und Schloß wieder erobert. Anno 1544. ist dieser Ort von den Türken abermals eingenommen worden. Ao. 1595. den 8. September haben sich Ihre Fürstl. Durchl. Ertzherzog Matthias mit den andern Obristen / Rittmeistern. Haubt und Befehlsleuten sich berahtschlaget und beschlossen/ daß man Vicegrad Plindenburg genannt/ zu belägern für die Hand nehmen sollte. Darauf noch dieselbige Nacht Herr Palffi mit 1000. Mann zu Roß und Fuß / die Gelegenheit allda zu besichtigen und einzunehmen abgefertiget worden/ nach welcher verrichteter Besichtigung und Ihro Fürstl. Durchl. gethanen Relation / die Belagerung Herrn Aldobrandino und Herrn Palphi anvertrauet und befohlen worden/ welcheden 15 dito mit 14000. Mann zu Roß und Fuß die Donau hinab gezogen / und sich dafür geleget haben. Die Türken aber als sie solches gesehen/haben das Städtlein / so unten am Berge gegen/ alsobald verlassen/in Brand gesteckt und sich in die Vestung und Schloß/ ein überaus hohes und festes Ort/ begeben; und obwol der Obriste Herr Aldobrandinus sie hart bedränget/ und sein Kriegsvolk die Welschen sich bis an die Mauer hinan begeben und gehätzet auch mit Stürmen sie etlichmalen erstuchet / hat er ihnen doch nichts abgewinnen können/ derowegen die Unsern auch solchem einen andern Vortheil ersehen / und auf einen hohen Berg / so nechst dabey gelegen/ mit grosser Mühe und Arbeit 12. grosse Geschütz (welches die Türken wie sie selbst bekennet/ zuvor für unmöglich geachtet) hinauf gezogen und gebracht haben / welche nicht durch Pferde/ sondern ein jedes mit 400. Personen hat müssen hinauf gezogen werden/ und hernach die Türcken zur Aufgabe vermahnet. Als sie aber nicht gewolt/ haben die Unsern 3 Tage nacheinander so stark geschossen/ daß sich leiblich kein Türk mehr auf der Brustwehr mehr hat dürfen sehen lassen / daher sie kleinmütig worden / und den 12. September zu frühe zu parlamentiren angefangen / und einen Accord mit Sack und Pack abzuziehen verlanget. Als aber der Obriste Aldobrandinus solches nicht angehen wollen / haben sie doch leiblich erhalten / daß man sie mit dem Leben also bloß ohne Seitenwehren hat abziehen lassen/welches dann desselben Tages noch Nachmittag geschehen/ also und dergestalt/ daß ein jeder Türk, so aus der Vestung gegangen / durch die Italiäner an allen Orten besuchet/ und da einer das geringste bey sich gehabt / ihme genommen worden/ daß etliche kaum mit dem Hembd davon gekommen / wie dann eine alte Türkin und ein Türckischer Mönch allerdings bloß und nacket/ allein mit einer Schafshaut bedecket darunter gewesen / und zum letzten herauß gegangen deren in allem 266. Personen gewesen / darunter auch der Janitscher-Aga/ so vor diesem in Gran gelegen und mit 50. Türken darein zur Besatzung eingeleget worden/ und mit diesen auch spötlich hat abziehen müssen. Was nun die Türken in der Vestung hinterlassen / ist alles (zwiwol es sehr schatzes weher gewesen / dann über 4. Tscheri darinnen nicht gefunden worden/denen Italiänern geblieben. Anno 1605. aber brachten die Türken diese Stadt und Vestung aufs neue wieder in ihre Gewalt/ von welcher Zeit an / sie dieselbe bis hieher innen gehabt / welche aber nunmehr / wie albereit oben erwähnt/ denen Christen wieder höchstglücklich zu theil worden.

Höchster GOTT! Ach seegne ferner allezeit der Christen Waffen/
Lasse glücklich gehn von statten / was sie thun und was sie schaffen.
Laß sie Siegen mit Vergnügen; laß sie höchst-beglücket seyn.
Von dir kommt der Sieg von oben/ Herr Zebaoth! nur allein.

Erklärung der Buchstaben.

A Herzog von Lottringen. B Der Christen Läger C Kayf. Armee. D Die Stadt ist mit Sturm erobert. E Die Batterien hinter einen alten Gemäuer. F Die Vestung G Der Türken Abzug aus der Festung H Der Donau-Fluß. I Märeck. K Christl. Galeen. L Proviant-Schiff.

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 156 06.10.2023 13:43

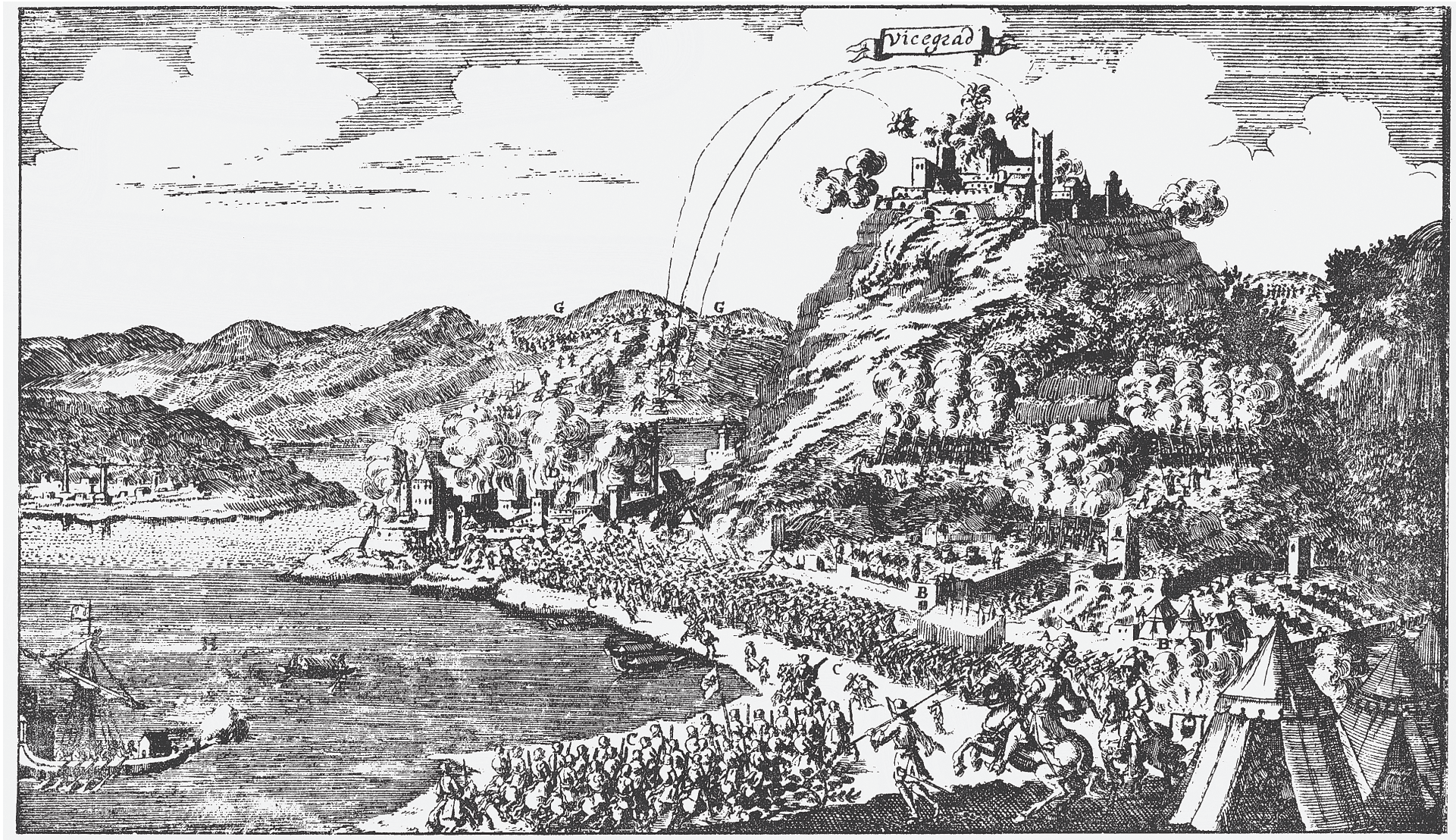

1.121 kép Visegrád 1685/8

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 157 06.10.2023 13:43

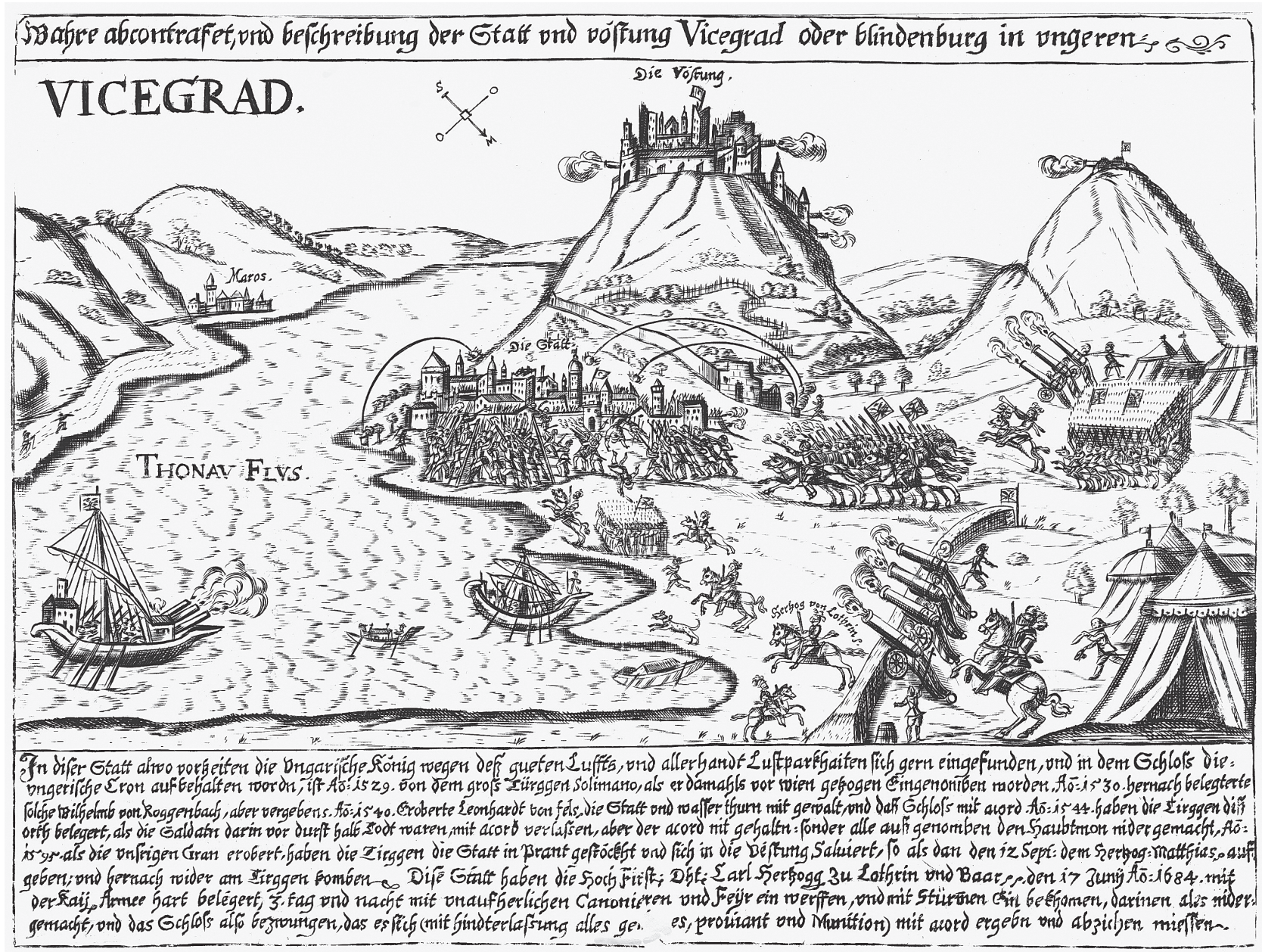

In diser Statt alwo vorheiten die Vngarische König wegen deß gueten Lufft̃s, vnd allerhandt Lustparkhaiten sich gern eingefunden, vnd in dem Schloß die vngerische Cron aufbehalten worden, ist Aõ: 1529. von dem groß Türggen Solimano, als er dämahls vor wien gezogen Eingenom̃en worden. Aõ: 1530. hernach belegterte solche Wilhelmb von Roggenbach, aber vergebens. Aõ: 1540. Eroberte Leonhardt von fels, die Statt vnd wasser thurn mit gewalt, vnd daß Schloß mit acord Aõ: 1544. haben die Türggen diß orth belegert, als die Saldatn darin vor durst halb todt waren, mit acord verlaßen, aber der acord nit gehaltn: sonder alle auß genomben den Haubtmon nider gemacht. Aõ: 1597. als die vnsrigen Gran erobert, haben die Türggen die Statt in Prant gestöckht vnd sich in die Vöstung Saluiert, so als dan den 12 Sept: dem Herzog: Matthias, auf: geben; vnd hernach wider am Türggen komben. Diß Statt haben die Hoch Fürst: Dht: Carl Herzogg Zu Lothrin vnd Baar &c. den 17 Junij Aõ: 1684. mit der Kaij: Armee hart belegert, 3. tag vnd nacht mit vnaufherlichen Canonieren vnd Feür ein werffen, vnd mit Stürmen ein bekhomen, darinen alles nider: gemacht, vnd das Schloß also bezwungen, das es sich (mit hindterlassung alles ge.. es, prouiant vnd Munition) mit acord ergebn vnd abziehen miessen.

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 158 06.10.2023 13:43

Anno 1684. Den 28 Juny, seindt Eur Hoch Fürst. Dht. Carl Herzog v. Lothrin. und Baar, sambt allen Offiezieren und gesambter Armee, als die Schlesien. und Lubomiro Kischer Regement, und Viggen, in allen 40000. man starckh, gegen dem Feindt, nacher Waitzen mayiern, der Feindt sich vortiehafft mit 20000. man gegen uns postieret, zu seiner Rechten ain Waldt, zur Linckhen die Donau, Unser Armee war also abgethaillet, die Reiterey und Fuess völck squadron weiss vermischet, angangen, Den Rechten Fligl hatt Prinz Ludwig von Baden, den Linggen Prinz Ludwig von Neyburg, Der Feldt marschall Graf von Starnberg, iber all zu sein, wo es die noth erforderte, ihme vorbehalten, wie auch Ihro Hoch Fürst. Dht. zu Lothrin, Als nun unsere Recht auf des Feindts Linggen fligl, marsiert haben die Janisshärn mit grausamer furi auf uns feyr gëben, aber nichts dendiert, unsere aber nëhner zu dem feindt ruckhten: Die Linggen als bald gewichen, unsere haben das Erste, ander Salue darauf geben, haben die Tartern baldt hernach die Spachy. Flucht genomben, Janisshärn seindt 700. bliben, die iberigten nacher Waitzen sich saluiert, in dem Waldt durch, Obrist Heyssler seindt 800. nider gemacht worden, gleich darauf, Graf von Starnberg, die Statt mit unablesslichen Canonieren und Feyr. ein werffen, erobert, und 1200. gefangen genomben worden, also von dem Feindt wenigist 3000. gebliben, unserseits 30.

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 159 06.10.2023 13:43

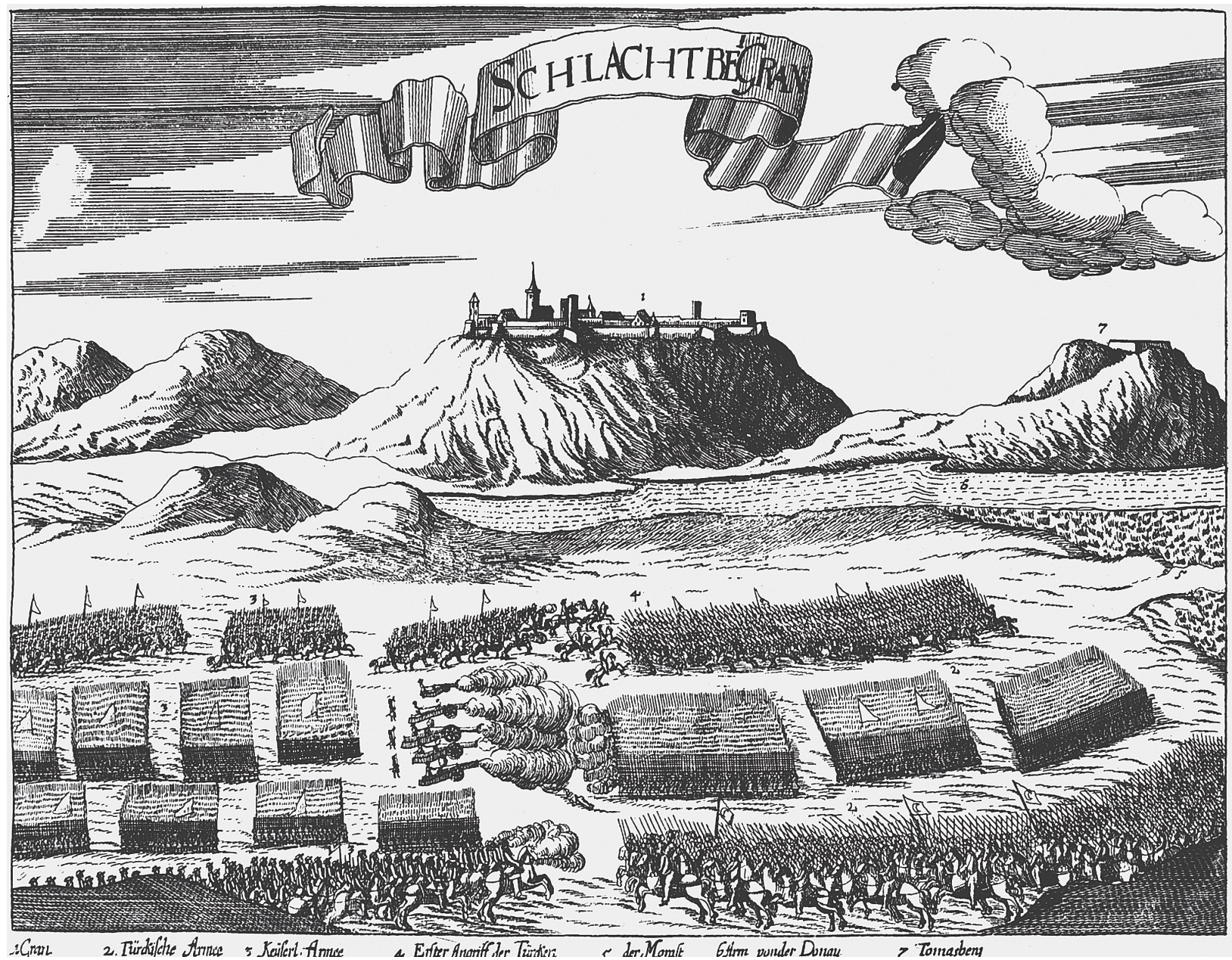

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 160 06.10.2023 13:43

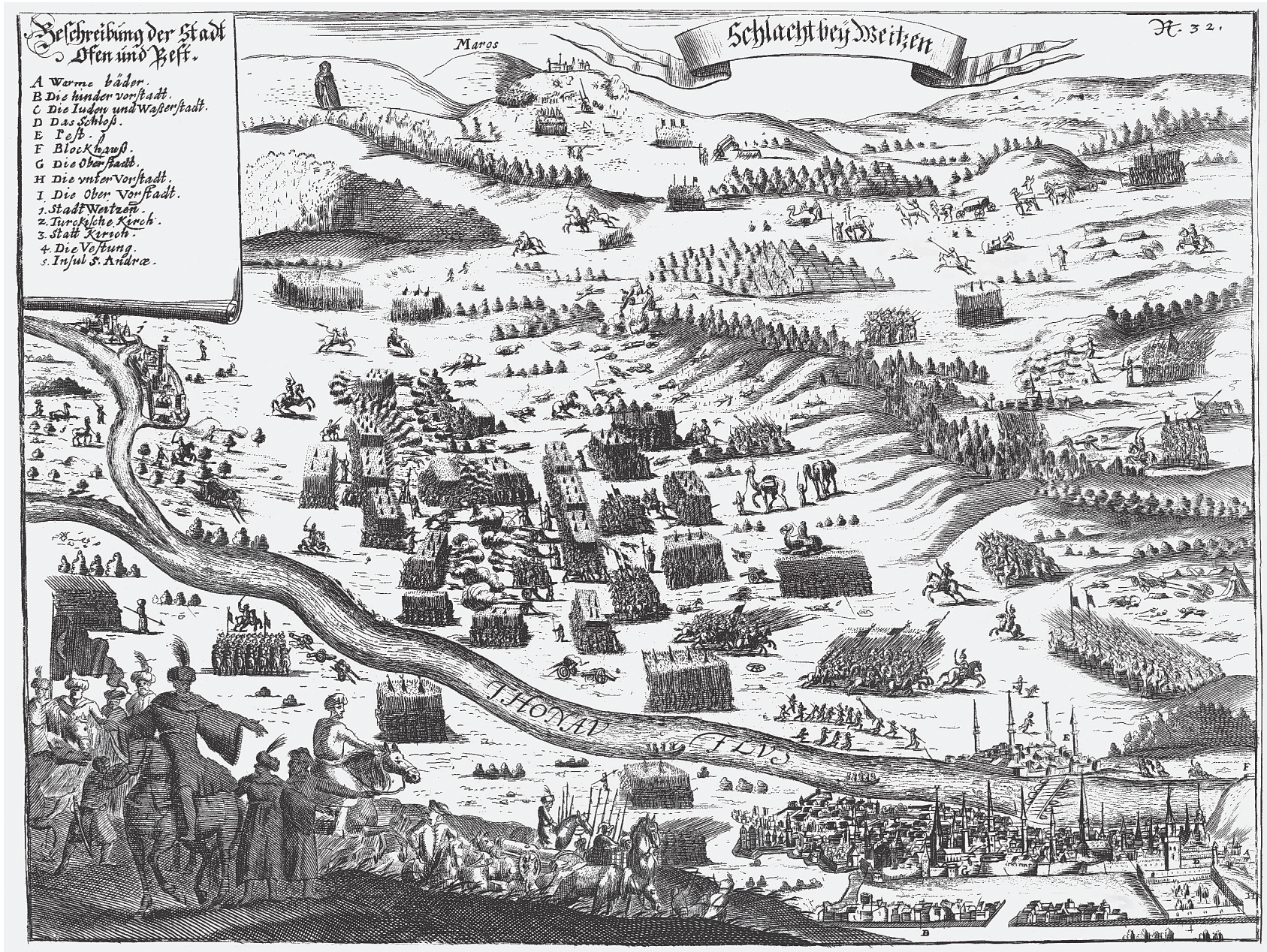

1.125 kép Vác 1684/5

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 161 06.10.2023 13:43

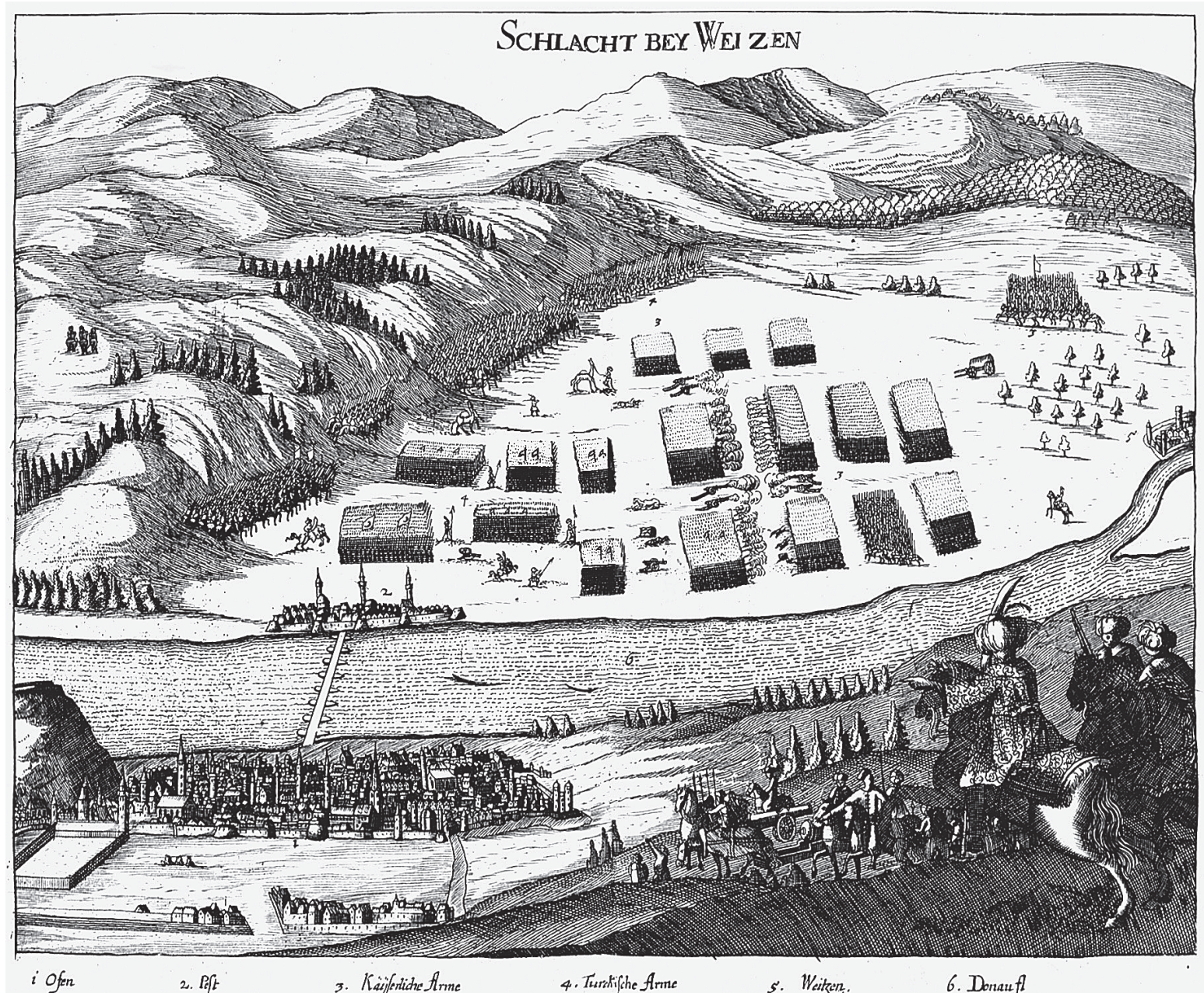

1.126 kép Vác 1685/5

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 162 06.10.2023 13:43

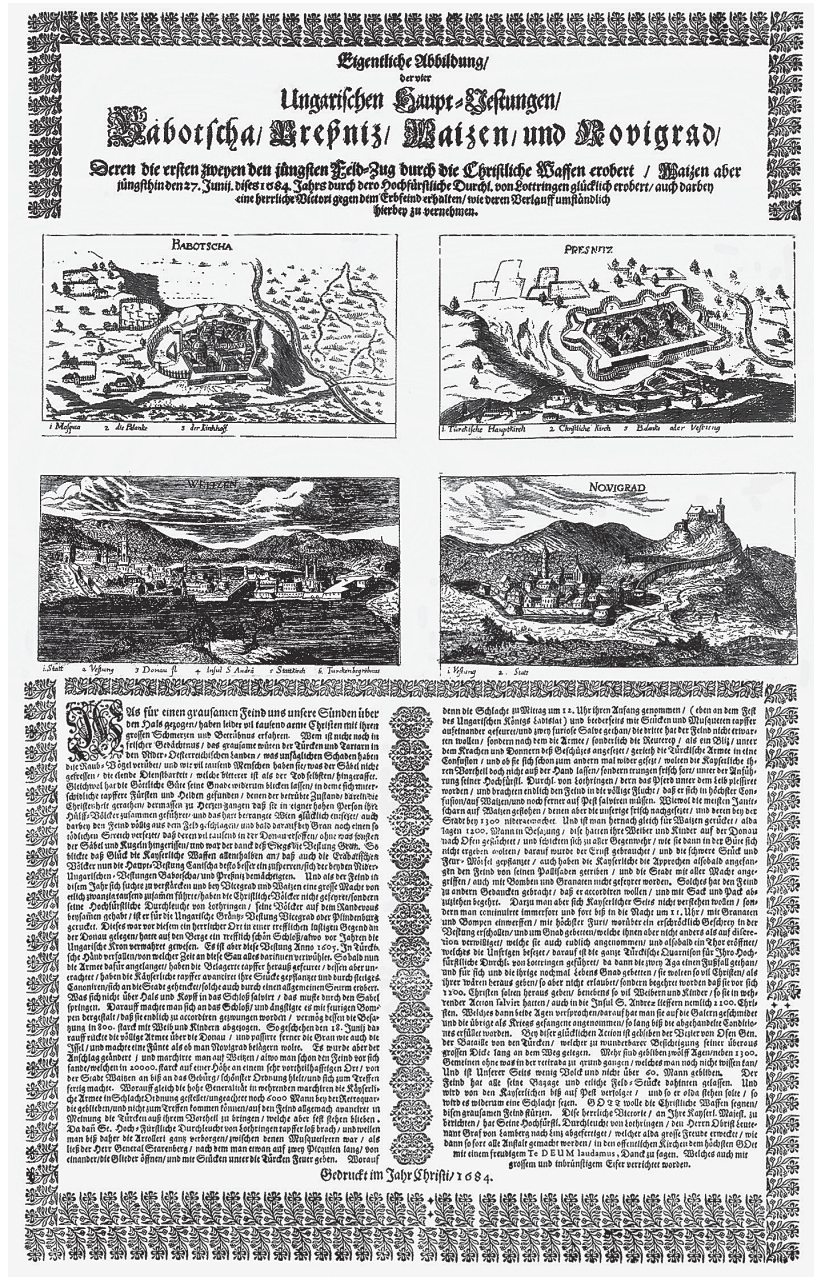

1.127 kép Vác 1684/6, Babocsa és Berzence 1684/1, Nógrád 1684/5

1.128 kép Vác 1685/7 és Visegrád 1685/9

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 163 06.10.2023 13:43

1.129 kép Hamzsabégi csata 1684

1.130 kép A Hamzsabégnél zsákmányolt török vezéri zászló 1684

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 164 06.10.2023 13:43

Eigentliche Abbildung deß Städtleins Esseck in Crabaten/und der berühmten Brücken über den grossen Strohm die Drab genannt/ wie der Kayserliche General Graf von Leßlie/ dorthin den Paß glücklich geöffnet/und etliche veste Orter/sonderlich Wirowitz/ und Besowiz/ Kayserlicher Devotion unterworffen. So geschehen/ in dem Julio dises 1684. Jahrs.

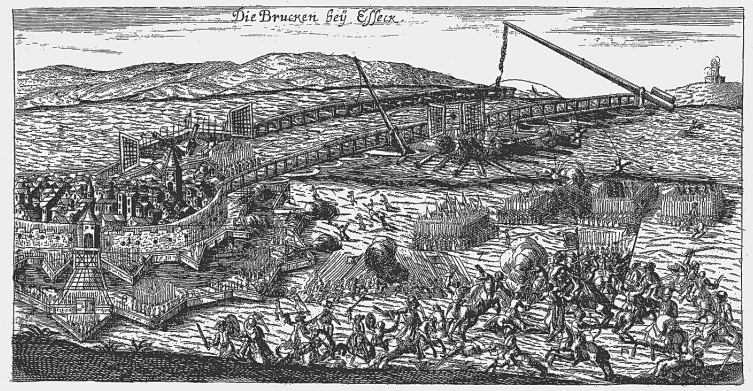

1. Die Stadt Esseck. 2. Die Türckische Moschea. 3. Die Brücken. 4. Zwey Bollwercke/ welche den Fluß bestreichen. 6. Der Drav-Fluß. 7. Die Kayserliche Völcker/welche mit dem Feind chargiren. 8. Aussen Wercke vor der Stadt Esseck.

Nachdem der Kayserl. General in Croatien/ Herr Feld-Marschall Graf von Leßlie/ jüngsthin gegen dem Erbfeind eine so herrliche Victorie erhalten/ indeme Er den 20. Julii/ den Bassa von Maregl bey Turbina; desgleichen auch den Beg von Zernec/und Türckischen Capitain von Gradisca bey Flatin geschlagen/ und in diesen beyden Actionen über 2000. Türcken nidergemacher/ zwölff Fahnen/ und ein paar Paucken/ erobert/ auch den Feind/welcher zum andermal ansetzen wollen/ glücklich repoussirt/ und völlig auß dem Feld geschlagen; hat Er darauf seine Victorie zu profequiren/ das ganze herumligende Land/ weit und breit in Contribution gesetzt/ wie denn der Landmann aus den Dörffern überall um Salvaguardien angehalten/ und solche auch erhalten. Ferner ist hochgedachter Feld-Marschall für jüngsterwehnten Paß und Vestung Wirowitz/ gerucket/ und solche noch vester eingeschlossen/ und mit Bomben/ Granaten/ Stücken/ und anderm Feuerwerck/ dermassen gedänget/ daß der Besatzung der Muth entfallen/ und sie sich ergeben zu accordiren/ welchen man ihnen denn endlich zugestanden/ vermög dessen/ hat man den 24. Julij/ den ganzen Vormittag mit der Capitulation zugebracht/ und ist der Accord dahin geschlossen worden/ daß sie erstlich alsbalden 200. Teutsche einnehmen/ und ihnen den vornewesten Posten der Vestung/ und ein Thor einraumen/ hernach solte die Besatzung Morgen/ als deß folgenden Tages/ nicht anders/als wie sie gehen und stehen/ außziehen; den Vornemsten solten schlechte Pferde/ und 15. der übrigen/das Gewehr gegeben werden; den übrigen aber/ solte nichts gelassen werden/ als was sie auf dem Rucken mitzagen können. So sind ihnen auch etliche Wägen/ wofern sie solche auf den Dörffen bekommen können/ versprochen worden. Man solle sie gegen Brchowiz/ zwey Meil Wegs von hier/ biß über einen Paß convoyiren/ und von dannen möchten sie unter der Conduite eines Paß-Briefs/ ihren Weg weiter suchen. Nachmittag ist der Herr Obr. Wachtmeister vom Heisterischen Regiment Herr Baron Cuyland/ mit 200. Mann in die Vestung marchiret/ und hat so wol die Thor/als andere vornehme Posten/ in Beÿ genommen/ und ist mit ihme zugleich der Ober-Cammer Commissarius Lindner/ alles zu inventiren/ gangen; und wurden gefunden 24. schöne Metalline Stück/ unterschiedliche Doppelhacken/ über 20. Centner Pulver/ und soll so viel Bley/ wie auch etlich 100. Stückkugeln. An Proviant ist kein Vorrath mehr vorhanden gewesen/ ehr Pferd und Vich/ waren ganz aufgezehret. Der Commendant/ und etliche der vornemsten Türcken/ sind Nachmittag zu dem Herrn Feld-Marschall ins Lager kommen/ und ihme die Schlüssel von der Vestung præsentiret/ darbey ist Täuberich/ daß der Difar/ so die Schlüssel übergeben/ ein Trinckgeld darum begehrt. Darauf hat man den ganzen Tag mit dem Abzug und Convoyirung der Türcken zugebracht/ und sind in 1000. Wehrhaffte abgezogen/ und zienge anfänglich alles ordentlich zu/ so bald aber die Türcken etwas tiefer in Wald kommen/ haben so wol die Teutschen als Crabaten auf Begierd deß Raubes/ ungeachter/ der von denen Officierern geschehenen forcken Inhibition, Weiber und Männer/ so sich mit allerhand Sachen beladen/ und nicht wol fortkommen können/ zu plündern angefangen. Und ist/ nachdem die Convoy/ welche in 4. Compagn. Cürassirer und 200. Crabaten bestanden/ abgezogen/ diser Hauffe von einer andern Kayserl. Parthey angefallen/ geplündert/ und meist niedergehauen worden. Gegen Morgen hat der Herr Feld-Marschall/ sambt der andern Generalität/ die Vestung besichtiget/ welche die Abgezogene sehr unsauber/ und übel verborten/ hinterlassen. Sonst aber ist dises ein Platz von grosser Consequenz, welchen die Türcken bereits vor 137. Jahren erobert/ und obwol die Christen seithero zum öfftern getrachtet/ sich dises Orts zu bemächtigen/ hat es ihnen doch nie gelingen wollen. Und hat man diese Vestung itzberait für eine Vormaur deß Landes gehalten; wie dann nun-

mehro die umliegende Oerter in grosse Bestürtzung gesetzet/ also/ daß die Türcken etliche Schantz so nicht zum wehrhafftigsten/ als z. Sopia/ Slatina/ Wovasin/ und andere kleine Oerter verlassen/ und sich auf Brechowitz retertiret. Ist also ausser dieser Vestung biß auf Belgrad oder Griechisch-Weissenburg/ keine Vestung mehr/ also daß man/ so nur der Essecker-Paß erobert/ sicher biß dahin gehen kan. So bald die Unsern die Vestung völlig bezogen/ ist von dem Bischoff von Bosita/ gleich bey der Vestung unter einem Gezelt das Te DEUM Laudamus, solenniter gesungen/ und die Stück hernach dreymal gelöset worden. Nachdem nun diese Vestung mit einer nothwendigen Besatzung versehen/ ist der Herr Gen. Feld-Marschall/ auf angelangte Kayserl. Order/ noch tiefer in deß Feindes Landt hinein gerucket/ und die Vestung Brechowitz beruennet/ auch solchar die schwere Stück darfür gebracht/ und den Ort alles Ernstes anfangen zubeschiessen/ die Besatzung hielt ersticlich die Kayserliche/ für eine streiffende Parthey/ und meinten nicht/ daß es Ernst sey/ als man aber mit Stücken starck hinein spielte/ und mit Bomben und Feuerballen sie begrüssete/ und unaufhörlich belägtiget/ ensetzt ihnen der Muth/ also/ daß sie eine weisse Fahne aufsteckten/ und in accorditen begehrten/ welches sie auch endlich/ wiewol mit grosser Mühe erhalten/ vermög dessen die Besatzung ohne Ober- und Untergewehr/ nur mit dem wenigen/ was sie auf ihrem Rucken tragen können/ abziehen möchten/ und solten sicher an die nächstgelegene Oerter convoyret werden. Nachdem nun solcher massen der Accord geschlossen/ sind darauf alsobald etlich hundert Teutsche eingezogen/welche sich an die vornemste Posten eingelägert/und alles fleissig aufgezeichnet/da dann unter andern Stücken/ auch eine sehr schöne Metalline Feldschlangen bekommen worden. Indessen langen täglich vil von dorthernm in Türckischer Dienstbarkeit gewesne Christen bey Ihr Excell. dem Herrn Gen. Feld-Marschall Leßlie an/ welche das Homagium, und benebens alle Treu und aufrichtigen Gehorsam Ihro Kayserl. Maj. versprochen. Wie dann durch Occupirung dieser beyden Vestungen und ihren Dependenten/ über 200. Dörffer/ welche sonst dem Türcken die Contribution bezahlen müssen/ ihre Freyheit bekommen/ und nun wider der Christlichen Protection geniessen. Jetzo ist man beschäfftiget/ eine Brück über die Drab/ unweit Turanowitz zu schlagen/ und noch mehr Volck erwarten/ alsdann völlig gegen die Essecker burck zuruchen/ und wo möglich/ denen von Ofen kommenden süchtigen Türcken/ die Retrade abzuschneiden/ und alsdann die Brucken zu ruinirten/ und haben dessen Vorkoppen allbereit mit dem Feind in derselben Gegend gestossen/ und vil Volcks zu schanden gemachet/ und stehet mit nächstem zuerwarten/ wie es abgelauffen ist.

Es ist aber Esseck ein wackeres Städtlein und ziemliche Vestung an dem Ausfluß der Drab in die Donau/ gelegen/ ist der vornemste Paß/ und der einige gute Weg/ welcher von Griechisch-Weissenburg nach Ofen/ und von dar besser in das Land gehet/ allboth hat es über den Strohm eine treffliche Brücke/welche bey 5000 Tausend Schritt/ und also bey einer Teutschen Meil Wegs lang/ und einer der vortrefflichsten Werck ist/ dann der Strohm hier trefflich schnell und eilt/ also daß es ein grosses Wunder/ wie man mit dem Bau fortkommen können/ solche Brucken hat der Tyrann Solymann/ für mehr als hundert Jahren/ als er die berühmte Crabatische Vestung Sigeth/belagern wollen/machen lassen. Solche Brucken ist durch die Herren Grafen von Serin und Hohenloe/in dem nächsten 1664. Jahr geführten Türckenkrieg/ mit allen darbey gelegenen Schantzen und Wercken/glücklich erobert/und verbrennet worden. Nach der Zeit aber wurde sie mit grosser Mühe/und unglaublichen Unkosten widerum erbauet/ und mit Schantzen auf das beste versehen/ und mit nothwendigem Volck besetzet. Dessen ungeachtet/ ist der Kayserl. Feld-Marschall Leßlie/im Werck/ diese Brücke widerum zu ruiniren. Darzu der Höchste sein Gedeyen geben wolle; wie denn der glückliche Erfolg mit nechstem zuerwarten stehet.

Gedruckt im Jahr 1684.

Entsetzliches Schrecken- oder abermaliges

Heuschrecken-Wunder/

So sich/ glaubwürdigen und grundlichen Bericht nach/ in Ungarn und Oesterreich/ mit Anfang dieses August-Monats/ 1684. zu vielen Tausend und Millionen-weis/ unversehens eingefunden/ wie gegenwärtige Figur in Kupffer-Bildnüs/ als vier-gesiegelt/ nach Grunderfahrnen Original, augenscheinlich ausweiset. Zu sonderbahrer erstaunenden Verwunderung/ also Denck- und Sehens-würdig vorgestellet/ in nachfolgender Beschreibung derselben.

Ne Natürlich ist GOtt wunderbar/ in seinen Thaten/ Er setzet seine Boten aus/ und lässet uns seinen Wunder-Bäwen/ (so entweder zur Straffe oder Gnade gerechet/durch dieselben wunderbarlich andeuten, ein Vatter/ warnet vorher/ ehe dann er seine böse Kinder züchtiget; er wolte wol lieber/ daß er keine zu nothwendige Boten außzuschicken ursach hätte/ als daß er solche zu brauchen/ gleichsam von uns wäre/ solche noch weiter/ an seine Ort zu verschicken/ und lebendig einzulesen; so ein starckes Leben dieser Ungeziefer hatte.

Ihre Köpffe sind recht wunderbarlich und unterschiedlich gestaltet/ wie dann einer von denen/ so erstgedachter Freund aufgehaben/ einemsonders grossen Kopff/ und gleichsam ganz breite Stirn hatte/ ja gar schön Blumeran um die Augen herum verpeichet ware. Viele der Leute auch/ die solche in grosser Menge gesehen/ sagen aus: daß sie wie die Türcken und Tartarn um die Köpffe herum aufsähen/ auch unter gar subtile Federlein/ als gleichsam z. Hörnlein/ so da etwa Fingersbreitlang/ auf den Köpffen haben.

Die Flügel betreffende/ deren ein jeder biere hat/ so zeigen sich dieselbigen an der Farbe/ sie beynahe den rothen Rebhüner Federlein gleich/ sind auch um ein merckliches viel länger/ alß die Heuschrecken selbst/ absonderlich aber solle ein bekandter Geistlicher/ einen unter denen Heuschrecken alda gefunden haben/ auf dessen Flügel einen gar deutlich bie Lateinische Zahl 1587. zu sehen und zu lesen gewesen. Ihre Füsse sind so starck als die Schrötter/ aber so genannte Backen-Hörnlein/ an den Mäulern aber sind sie gar scharff und spitzig geformet. Diese entsetzliche Ungeziefer nur/ solle man (gleuhhaffren Sage nach) wo ein rechter Flug hingetroffen/ so dick übereinander haben liegen/ ja stehen/ daß sie den Leuten biß an die Knöchel ja wöll gar (wie andere wollen) biß an die Waden/ gegangen seynd.

Ihre Bedeutung nun/ und was sie eigentlich mit sich bringen/wollen wir so curiös nicht beurtheilen/ weiln es Wunder und Straff-Botten GOttes seyn/ denne wie auch dieses biß zu seiner Zeit/ billig wollen und sollen anheim gestellet seyn lassen/ inmassen sie nicht mehr etwas Gutes mitgebracht/ oder auch sie gezogen haben/ sondern gemeiniglich zugleich wie sie gantze Heerschaaren-weis ankommen/ also auch öffters grosse Kriegs-Heere/ und feindsche Völcker nach sich ziehen. Oder auch wohl Mißwachs und theure Zeiten/ elendt darauf erfolgt seyn. Zumalen dann niemahlen in Oo. Schrifft/ allwo an unterschiedlichen Oerten der Heuschrecken gedacht wird/ mit selbigen etwas Gutes/ sondern gemeiniglich allgemeine Land-Straffen dardurch angedeutet worden.

Ihrer viele zwar haben sich bereits unterstanden/ darüber zu urtheilen/ und vorgegeben/ daß grosser Hunger in das Land kommen werde. GOtt aber ist es am besten bekannt/ der wolle uns auch in allen Gnaden darvor behüten. Er verleihe aber unserem gesalbten Ehrwürdigen Josua/ Seiner Käyserl. Mayst. Glück und Sieg wieder die barbarischen Feinde/ und stärcke seiner und seiner Christlichen Heerführer tapffere Helden-Fäuste/ daß sie für dem Heer und Horde GOttes/ grossmüthig und eifferich streiten/ Ehre einlegen/ und daß Friedt erhalten mögen/ damit diese wilde und schädliche Heuschrecken durch eine starcke Hand von aben herabwirt herum wie der Staub vertrieben/ zerschrifft und unter der Christen Füsse getretten werden.

Wird verkaufft bey Henrich Heuß/ neben der Banco.

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 165 06.10.2023 13:43

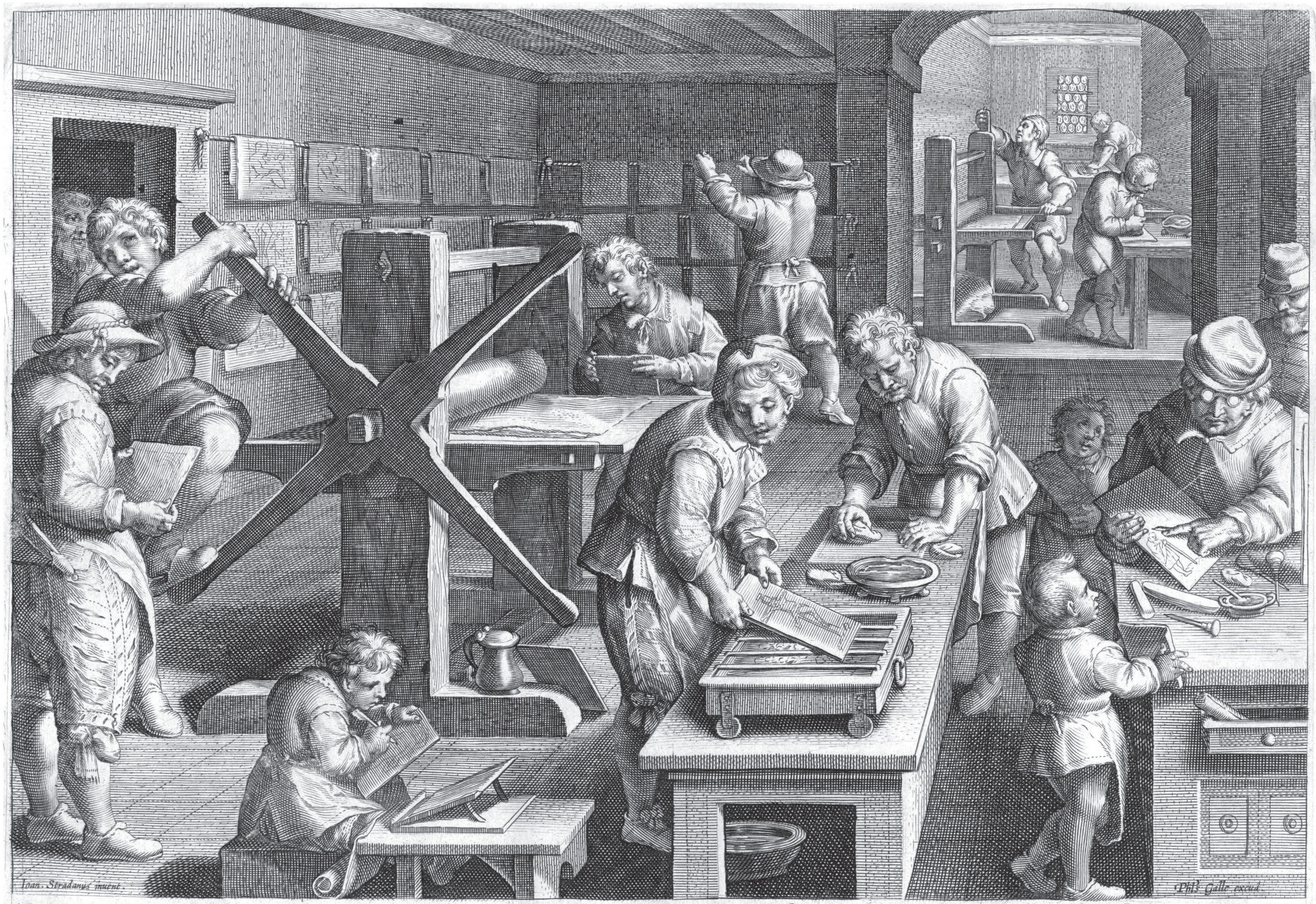

18.

SCVLPTVRA IN ÆS.

Sculptor noua arte, bracteata in lamina Scalpit figuras, atque prælis imprimit.

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 166 06.10.2023 13:43

KÉPTÁBLÁK

2. rész

Metszetsorozatok
2.1 kép – 2.169 kép

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 167 06.10.2023 13:43

METSZETSOROZATOK KÉPJEGYZÉKE

Látképek

Babocsa *2.168 kép*
Berzence *2.168 kép*
Besztercebánya *2.25 kép*
Ecsed *2.26 kép*
Eger *2.68, 2.69, 2.148 kép*
Érsekújvár *2.73, 2.74, 2.122, 2.141, 2.149 kép*
Eszék *2.121, 2.150 kép*
Esztergom *2.123, 2.*139, *2.140, 2.151, 2.70, 2.71, 2.72 kép*
Fülek *2.75, 2.76, 2.128, 2.152 kép*
Győr *2.77, 2.78, 2.142, 2.153 kép*
Gyula *2.79, 2.80 kép*
Hatvan *2.81, 2.82 kép*
Kassa *2.27, 2.83, 2.84, 2.154 kép*
Komárom *2.85, 2.86, 2.143, 2.155 kép*
Korpona *2.28 kép*
Kővár *2.29 kép*
Léva *2.129 kép*
Likava *2.30. kép*
Murány *2.31 kép*
Nagykálló *2.32 kép*
Nagykanizsa *2.87, 2.88, 2.127, 2.156, 2.157 kép*
Nagyvárad *2.33, 2.89, 2.90, 2.124, 2.144 kép*
Nógrád *2.91, 2.92, 2.138, 2.158 kép*
Pannonhalma *2.93, 2.94, 2.159 kép*
Pápa *2.95, 2.96, 2.126, 2.130, 2.160 kép*
Pozsony *2.97, 2.98, 2.145, 2.146, 2.161 kép*
Selmecbánya *2.34 kép*
Szamosújvár 2.35 kép
Szatmár *2.36 kép*
Székesfehérvár *2.99, 2.100, 2.125, 2.162 kép*
Szigetvár *2.101, 2.102, 2.131, 2.169 kép*
Szolnok *2.103, 2.104, 2.132, 2.147, 2.169 kép*
Sztrecsnó *2.38, 2.39 kép*
Tata *2.105, 2.106, 2.133, 2.163 kép*
Temesvár *2.107, 2.108, 2.164 kép*
Tokaj *2.37, 2.109, 2.110, 2.134, 2.165 kép*
Trencsén *2.40, 2.41, 2.42, 2.43 kép*
Vác *2.111, 2.112, 2.135, 2.166 kép*
Vágbeszterce *2.44 kép*
Várpalota *2.113, 2.114, 2.136 kép*
Veszprém *2.115, 2.116 kép*
Visegrád *2.117, 2.118, 2.137, 2.167 kép*
Zólyom *2.45* kép
Zrínyiújvár *2.119, 2.120 kép*
Zsolnalitva *2.46 kép*

Wesselényi összeesküvés megtorlása

Nádasdy átvitele a Városházára *2.1, 2.2 kép*
Nádasdy ítéletének kihirdetése *2.3, 2.4 kép*
Nádasdy lefejezése *2.5, 2.6 kép*
Nádasdy Ferenc ravatala *2.7, 2.8 kép*
Zrínyivel közlik a halálos ítéletét *2.9, 2.10 kép*
Zrínyi átszállítása a siralomházba *2.11, 2.12 kép*
Zrínyi és Frangepán búcsúja *2.13, 2.14 kép*
Felvonulás az ítélethirdetésre *2.15, 2.16 kép*
A halálos ítéletek kihirdetése *2.17, 2.18. kép*
Zrínyi Péter lefejezése *2.19, 2.20 kép*
Frangepán Ferenc lefejezése *2.21, 2.22 kép*
Zrínyi és Frangepán temetési menete *2.23, 2.24 kép*

Protestáns prédikátorok szenvedései

A prédikátorok meghurcoltatásai *2.47 kép*
A pozsonyi törvényszék *2.48, 2.49 kép*
Az elítélt prédikátorok szállítása a börtönbe *2.50, 2.51 kép*
A prédikátorok börtönben *2.52, 2.53 kép*
A prédikátorok kényszerítése részvételre katolikus körmenetben *2.54, 2.55 kép*
A prédikátorok fenyítése *2.56, 2.57 kép*
A prédikátorok útja a tenger felé *2.58, 2.59 kép*
A prédikátorok kalodába zárva *2.60 kép*
A prédikátorok kikötői kényszermunkán *2.61 kép*
A prédikátorok kényszermunkán *2.62 kép*
A prédikátorok katolikus templomba kényszerítése *2.63 kép*
A prédikátorok útja Nápoly felé *2.64 kép*
A prédikátorok eladása *2.65 kép*
A gályarab prédikátorok kiváltása *2.66 kép*
A kiszabadult prédikátorok Ruyter admirális hajóján *2.67 kép*

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 168 06.10.2023 13:43

METSZETSOROZATOK LEÍRÁSA

Wesselényi összeesküvés 1.
Außführliche und warhafftige Beschreibung, wie es mit denen Criminal-Processen […] wider die drey Graffen Frantzen Nadassdi, Peter von Zrin und Frantz Christophen Frangepan eigentlich hergangen Wien, Cosmerovius, 1671 App. H 959.

Wesselényi összeesküvés 2. (a könyv olasz nyelvű kiadása Milánóban)
Perfetta E Veridica Relatione Delli Processi Criminali, et Essecutioni Delli Medesimi, Fattasi contro li trè Conti Francesco Nadasdi, Pietro di Zrin, e Francesco Christofforo Frangepani In Vienna d'Austria, [et] in Milano per Marc Antonio Pandolfo Malatesta Stampator Reg. Cam., 1671. App. H. 962.
A bécsi kiadásban Cornelius Meyssens (jelzése az 1, 3,4,5,6, 8 és 9 lapokon) 12 metszeten mutatja be a Wesselényi összeesküvés áldozatainak sorsát a bírósági tárgyalással kezdve a kivégzéseken át a temetésig. Az olasz nyelvű milánói kiadásban ugyanez a 12 kép Cesare Laurentio újra metszésében (jelzése a 1, 4, 6, 7, 9 és 11. lapon) jelent meg.
A könyvben a metszetek előtti önálló lapon utalás van a metszetekre, és ott van a metszeteken lévő betűjelölésekhez tartozó jelmagyarázat.
Mindkét sorozat metszetein lapjelzés van (n°1 – n °12) a jobb, illetve bal felső sarokban.

A metszeteken cím nincs, elnevezésük:
Nádasdy átvitele a Városházára n°1
Nádasdy ítéletének kihirdetése n°2
Nádasdy lefejezése n°3
Nádasdy holtteste közszemlén n°4
Zrínyivel közlik a halálos ítéletét n°5
Zrínyi átszállítása a siralomházba n°6
Zrínyi és Frangepán búcsúja n°7
Felvonulása az ítélethirdetésre n°8
A halálos ítéletek kihirdetése n°9
Zrínyi Péter lefejezése n°10
Frangepán Ferenc lefejezése n°11
Zrínyi és Frangepán temetési menete n°12

Átlagos méret a bécsi kiadásban 1-11. kép 27,5x 17,4 cm, illetve 12. kép 25,7x27,5cm, a milánói kiadásban 1-11. kép 28,0x 17,6 cm, illetve 12. kép 25,7x27.9x

2.1 – 2.24 kép **(**Cornelius Meyssens Cesare Laurentio munkáját megkülönböztetve)

>>>>XXX<<<<

Priorato, Galeazzo Gualdo: *Continuatione dell' Historia di Leopoldo Cesare, nella quale si descrive la ribellione d'Ungheria, e quanto è successo dal principo della congiura sino all' anno 1676.* Vienna, Appresso Helena Thurnmeyerin Vedova, 1676 OSZK App.H.985
Minden metszeten cím és lapjelzés szerepel.
Átlagos méretek: szélesség 17-24 cm, magasság 12-16 cm.
A könyvben 22 magyar vonatkozású látkép, illetve alaprajz metszet jelent meg.

Metszetek:
Besztercebánya (NEVSOL o NEVSOLIO 92), Ecsed (ESCHET 99), Kassa (CASSOVIA IN VNGHERIA 90), Korpona (CARPONA 153), Kővár (KOWAR 49), Likava (LIKOVA 98), Murány (Muran 100), Nagykálló (KALO 95), Nagyvárad (WARADIN 41), Selmecbánya (SCHEMIZ 160), Szamosújvár, (SAMOSCH UYWAR 168) Szatmár (Zattmar 94), Sztrecsnó (STREZIN 175), Sztrecsnó (STREZIN Dal alter parte 175), Tokaj (Tokay 309), Trencsén (TRINCINO 24), Trencsén (Trincino dalla parte delle Poggio 25), Trencsén (Gununo 167), Trencsén (Gununo 168), Vágbeszterce (BISTRIZZA 17x2), Zólyom (ALTSOL o SWOLENA 93), Zsolnalitva (LITOVA 98).
2.25 – 2.46 kép

>>>>XXX<<<<

Protestáns prédikátorok szenvedése 1.
Kort en waaragtig verhaal van de laetste vervolginge der euangelische leeraaren in Hungarien Amsterdam, Someren, Joannes van, 1677
A könyvben 8 metszetlap van az evangélikus prédikátorok meghurcolásáról és szenvedéseiről.
Átlagos méretük 14,2x10,2 cm.
A metszeteknek nincs címe, azokon semmilyen felirat nincs, kivéve felül a sorszámot és lapjelzést.

Lapjelzések:
Nº 1. pag.14 a jobb felső sarokban; Nº 2. pag.15 a jobb felső sarokban; Nº 3. pag.16 a jobb felső sarokban; Nº 4. pag.17 a bal felső sarokban; Nº 5. pag.16 a

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 169 06.10.2023 13:43

jobb sarok felett; Nº 6. pag.16 a jobb sarok felett; Nº 7. pag.20 a jobb sarok felett; Nº 8. pag.27 a jobb sarok felett.

A metszetek elnevezése és lapjelzése:

Gályarab 1678-1 A pozsonyi törvényszék *fol. 17* a jobb sarok felett
Gályarab 1678-2 Az elítélt prédikátorok szállítása a börtönbe *fol. 23* a jobb felső sarokban
Gályarab 1678-3 A prédikátorok fenyítése *fol. 25* a jobb felső sarokban
Gályarab 1678-4 A prédikátorok kényszerítése részvételre katolikus körmenetben *fol. 26 3* a jobb felső sarokban
Gályarab 1678-5 Az elítélt prédikátorok útja a tenger felé *fol. 31* a jobb felső sarok felett
Gályarab 1678-6 A prédikátorok kalodába zárva *fol. 26 2* a jobb sarok felett
Gályarab 1678-7 A prédikátorok börtönben *fol. 26 1* a jobb sarok felett
Gályarab 1678-8 A prédikátorok kikötői kényszermunkán *fol. 32* a jobb felső sarokban

https://books.google.hu/books/about/Kort_en_waaragtig_verhaal_van_de_laetste.html?id=b84mzgEACAAJ&redir_esc=y

A mű 1678-ban német fordításban is megjelent:
Kurtzer und warhafftiger Bericht Von der letzten Verfolgung der Evangelischen Prediger in Ungaren : Darinnen vorgestellet wird ihre Unschuld/ und die schreckliche Boßheit der parteyischen Richter/ auß Haß deß Gottesdienstes an Jhnen erwiesen: Jn zierlichen Kupfferstücken abgebildet. / Auß dem Holländischen ins deutsche übersetzet */ Durch A C O R.* [S.l.] im Jahr 1678.
Ebben ugyanazok a metszetek jelentek meg a korábban eltávolított lapjelzések helyett új lapjelzésekkel. Ez a metszetsorozat szerepel a képtáblákon:
Nº 1. pag.14 a jobb felső sarokban; Nº 2. pag.15 a jobb felső sarokban; Nº 3. pag.16 a jobb felső sarokban; Nº 4. pag.17 a bal felső sarokban; Nº 5. pag.16 a jobb sarok felett; Nº 6. pag.16 a jobb sarok felett; Nº 7. pag.20 a jobb sarok felett; Nº 8. pag.27 a jobb sarok felett.

A metszetek elnevezése és lapjelzése:

Gályarab 1678-1 A pozsonyi törvényszék Nº 8. pag.7 a jobb sarok felett.
Gályarab 1678-2 Az elítélt prédikátorok szállítása a börtönbe Nº 1. pag.14 a jobb felső sarokban;
Gályarab 1678-3 A prédikátorok fenyítése Nº 2. pag.15 a jobb felső sarokban;
Gályarab 1678-4 A prédikátorok kényszerítése részvételre katolikus körmenetben Nº 3. pag.16 a jobb felső sarokban
Gályarab 1678-5 Az elítélt prédikátorok útja a tenger felé Nº 4. pag.17 a bal felső sarokban;
Gályarab 1678-6 A prédikátorok kalodába zárva Nº 5. pag.16 a jobb sarok felett;
Gályarab 1678-7 A prédikátorok börtönben Nº 6. pag.16 a jobb sarok felett;
Gályarab 1678-8 A prédikátorok kikötői kényszermunkán Nº 7. pag.20 a jobb sarok felett

https://books.google.de/books?id=1NhfAAAAcAAJ&printsec=frontcover&hl=hu&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false

A könyv 1683. évi változatlan kiadásában (App. H. 2153) ugyanezek metszetek jelentek meg, ugyanebben a sorrendben és lapjelzéssel.
http://digital.onb.ac.at/OnbViewer/viewer.faces?doc=ABO_%2BZ19815290X
2.47, 2.48, 2.50, 2.52, 2.54, 2.56, 2.58, 2.60, 2.61 kép

>>>>XXX<<<<

Protestáns prédikátorok szenvedése 2
Poot, Abraham van: *Naauwkeerig verhal van de Vervolgingeaangerechte zegens de Evangelise Leeraaren in Hongarie* Amsterdam, Thimoteus ten Hoorn, 1684.
A könyvben a címlap metszet és 12 metszetlap az evangélikus prédikátorok meghurcolását és szenvedéseit ábrázolja. Átlagos méret: 14-15x18-20 cm.
A metszeteknek nincs címe, azokon semmilyen felirat nincs, kivéve a jobb, illetve bal sarok feletti lapjelzést.

Metszetek:

Gályarab 1684-1 A pozsonyi törvényszék (pag.36.);
Gályarab 1684-2 Az elítélt prédikátorok szállítása a börtönbe (pag.52.);
Gályarab 1684-3 A prédikátorok kényszermunkán (pag.62.);
Gályarab 1684-4 A prédikátorok börtönben (pag.63.);
Gályarab 1684-5 A rab prédikátorok fenyítése (pag.70.);
Gályarab 1684-6 A prédikátorok katolikus templomba terelése (pag.75.);

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 170 06.10.2023 13:43

Gályarab 1684-7 A prédikátorok kényszerítése katolikus körmenetbe (pag.77.);
Gályarab 1684-8 A prédikátorok útja Trieszt fellé (pag.99.);
Gályarab 1684-9 A prédikátorok útja Nápoly felé (pag.99.);
Gályarab 1684-10 A prédikátorok eladása (pag.102);
Gályarab 1684-11 A gályarab prédikátorok kiváltása (pag.117.);
Gályarab 1684-12 A kiszabadult prédikátorok Ruyter admirális hajóján (pag.118.)

2.49, 2.51, 2.53, 2.55, 2.57, 2.59, 2.62–2.67 kép

>>>>XXX<<<<

Birken, Sigmund Der Donau-Strand könyvének kiadásai

Birken, Sigmund von: *Der Donau-Strand [...] auch samt kurtzer Verfassung einer hungar- und türkischen Chronik und heutigen Türken-Kriegs.* Nürnberg, Jacob Sandrart, 1674. XXXIII figuren
1683 XXXIII figuren, (1683 2. kiadás XL figuren?), 1684 XL figuren

Birken, Sigmund von: *Der Vermehrte Donau-Strand, Mit Allen seinen Ein- und Zuflüessen angelegenen Koenigreichen, Provintzen, Herrschafften und Städten auch dererselben Alten und Neuen Namen, vom Ursprung bis zum Ausflusse* Nürnberg, Jacob Sandrart, 1684. L figuren (1684 évi 2. kiadás)
A metszetek Jakob von Sandrart munkái.
Átlagos méretek 10,5x6,0 illetve 21,0x6,0 cm.
A könyvekben metszetjegyzék nincs, de a címlap legtöbbször feltünteti a metszetszámot.
A növekvő metszetszám nem érinti az 1664. évi első kiadásban lévő magyar látkép-metszetek számát, az nem változik. A növekedést a Duna menti bajor és osztrák városképek jelentik.
Ezekben a kiadásokban végig az első kiadás lemezeit használták. A pár megsérült lemezt javították, vagy újra vésték. Ez egyes metszeteken a címfeliratban tetten érhető, a lapjelzés azonban nem változott.
Metszetek (26 látkép)

Eger (ERLA 80), Érsekújvár (NEVHAVSE 56), Esztergom (GRAN 60), Fülek (FILLECK 61), Győr (RAB 51), Gyula (GYULA 86), Hatvan (HATWAN 82), Kassa (CASCHAV 79), Komárom (COMORA 55), Nagykanizsa (CANISCHA 74), Nagyvárad (WARDEIN 84), Nógrád (NOVIGRAD 62), Pannonhalma (S. MARTINSBERG 58), Pápa (PAPA 54), Pozsony (PRESBVRG 49), Székesfehérvár (STVLWEISSENBURG 69), Szigetvár (SIGETH 76), Szolnok (ZOLNOK 83), Tata (DOTIS 57), Temesvár (TEMESWAR 90), Tokaj (TOKAY 79), Vác (WEITZEN 64), Várpalota (PALOTA 59), Veszprém (VESPRIN 68), Visegrád (VICEGRAD 63), Zrínyi–Újvár (SERINWAR 73).
Korábba nem volt Lipótvár 1684/1, lapjelzése 187

Továbbiak: Buda, Óbuda, Adrianopol, Konstantinápoly, Szabács, Sziszek, Belgrád.
A metszetek képét lásd *Szalai Béla* Az ősi bátorságra emlékezzetek! (Budapest, MTA KIK, 2023) kötetben

>>>>XXX<<<<

(Birken, Sigmund): *L'Origine del Danubio.* Nürnberg et Bologna, 1684.
A könyvben 41metszet van, Lodovico Mattioli munkái.
A metszeteken a cím mellett mindig lapjelzés is szerepel.
Átlagos méretek:10-11x5-6 cm, illetve 21-23x6 cm.
A metszetek közül 26 a magyar vonatkozású.

Metszetek:

Eger (AGRIA 93), Érsekújvár(NEVCHESEL /tükörkép/ 63), Esztergom (GRAN STRIGONIO 67), Fülek (FILLEK 69), Győr (RAB / GIAVARINO 56), Gyula (ALBA GIVLIA 102), Hatvan (HATWAN 95), Kassa (CASSOVIA 91), Komárom (COMORRA 61), Nagykanizsa (CANISSA 84), Nagyvárad (VARADINO 98), Nógrád (NOVIGRADO 71), Pannonhalma (S.MARTINBERG /tükörkép/ 65), Pápa (PAPA /tükörkép/60), Pozsony (POSSONIO 54), Székesfehérvár (ALBA REALE 79), Szigetvár (SIGHETO 87), Szolnok (ZOLNOK 97),Tata (TOTIS 63), Temesvár (TEMISVAR 105), Tokaj (TOKAY 91), Vác (VACIA 72), Várpalota (PALOTA 66), Veszprém (VESPERINO 78), Visegrád (VICEGRADO 71), Zrínyiújvár (IL FORTE DI SDRINO 83)

*Továbbia*k :

Buda -Pest, Óbuda, bajor és osztrák városok, Sziszek, Szabács, Belgrád, Drinápoly, Konstantinápoly, üstökös, emlékérem.
A könyv 1685 évi kiadásában azonos képek jelentek meg, Szatmár metszetével kiegészülve.
*2.68 – 2.120 kép (*a kiadás helyének, Nürnberg-Bologna N&B feltüntetésével,)

>>>>XXX<<<<

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 171 06.10.2023 13:43

(BIRKEN, Sigmund): *L'Origine del Danubio.* Venetia, Albrizzi, Girolamo, 1*684*.
XLIV Figure in Rama
A könyvben 41metszet van, készítőjük ismeretlen. A metszeteken a cím mellett mindig lapjelzés is szerepel.
Átlagos méretek:10-11x5-6 cm, illetve 21-23x6 cm.
A metszetek közül 27 a magyar vonatkozású.

Metszetek (27 metszet, köztük új az Eszéki-híd)

Eger (ERLA 114), Érsekújvár (Neuhausel NAISEL 80), Eszék (2 soros cím 109), Esztergom (STRIGONIO 84), Fülek (FILLECH 87), Győr (GIAVARINO 73), Gyula (GYVLA 124), Hatvan (HATWAN 117), Kassa (CASSOVIA 112), Komárom (COMORRA 78), Nagykanizsa (CANISSA 105), Nagyvárad (VARADINO 120), Nógrád (NOVIGRADI 89), Pannonhalma (S :MARTINO 82), Pápa (PAPA 77), Pozsony (POSSONIO 71), Székesfehérvár (ALBA REGALE 99), Szigetvár (SIGHETO 107), Szolnok (ZOLNOK 119), Tata (TOTIS 81), Temesvár (TEMESVAR 129), Tokaj (TOKAY 112), Vác (VACIA 91), Várpalota (PALOTA 83), Veszprém (VESPERINO 97), Visegrád (VICEGRADI 90), Zrínyiújvár (SDRINO 103)

Továbbiak:

Buda -Pest, Óbuda, bajor és osztrák városok 11db, Sziszek, Szabács, Belgrád, Drinápoly, Konstantinápoly, Üstökös, emlékérem1 térkép,
Az 1685. évi kiadásban van metszetjegyzék, a képek azonosak az előző évi kiadásával.

*2.68 – 2.120 kép (*a kiadás helyének, Velence feltüntetésével)

>>>>XXX<<<<

(LERCH, Johann Martin): *Ungarisches Städt-Büchlein : Zu welchem die vornehmsten Städte/ Vestungen und Schlösser Deß Königreichs Ungarn/ Wie auch Dero Gelegenheiten/ Antiquitäten Beläger- und Eroberungen enthalten/ samt einer Beschreibung Beeder Käyserl. Residentz-Städten Constantinopel und Wien/ nebst ... Belägerungen/ mit beygefügter völliger Ungarischen Land-Charte/ von Passau biß Constantinopel/ und etlichen ins Kupffer gebrachten Ungarischen Städten und Vestungen ... von J. M. L.* Nürnberg, Johann Hofmann, 1684. App. H. 3096.
A könyvben 12 metszet (közülük 11 magyar vonatkozású) jelent meg készítőjük ismeretlen. Átlagos méretek: 11x6 cm.
A metszeteken a cím mellett mindig lapjelzés is szerepel.

Metszetek:

Fülek pag.155; Léva pag66; Nógrád pag.101; Pápa pag115; Szigetvár pag.169; Szolnok pag.176; Tata pag.33); Tokaj pag.150; Vác pag.157; Várpalota pag.114; Visegrád pag 155,

További: Sziszek
2.128 – 2.138 kép

>>>>XXX<<<<

MANESSON MALLET, Allain: *Les travaux de Mars, ou L'art de la Guerre...Vol. 3***.** Paris, Denys Thierry, 1684.
A könyvben van metszetjegyzék.

Metszetek:

Érsekújvár, Esztergom, Győr, Komárom, Szolnok és számos külföldi város, vár.

MANESSON MALLET, Allain: *Description de l'Univ Vol. 4* Paris, Denys Thierry, 1683.
A könyvben van metszetjegyzék.
A könyv német nyelven is megjelent.
Átlagos metszetméret 9-10x14-15 cm.
Magyar vonatkozású metszet mindössze 2 van a műben.

Metszetek:

Nagyvárad a kép felett „die Stadt Waradin". és „Fig: L." felirattal. Üres hátoldallal megjelent a mű 1685. évi kiadása IV. kötetében.
Pozsony a kép felett „die Stadt Presburg. Fig: LII." felirattal. Üres hátoldallal is megjelent a mű 1685. évi kiadása IV. kötetében.

2.139 – 2.147 kép

>>>>XXX<<<<

IM HOF, Johann Hieronymus: *Relatio Historico-Politica, occupata circa philosophian ek Paradeigmatōn; [ ] Biß auf die letzte Action des Christ-hülfflichen Entsatzes der geliebten Residentz-Stadt Wien und Eroberung der Vestung Gran*. Sulzbach-Nürnberg, Hoffmann, 1684. OSZK 221916
[10] Bl., 252 S., [6] Bl., [6] gef. Bl : Kupfert., 10 Ill. (Kupferst.), 2 Portr. (Kupferst.); 4°
Magyar vonatkozású metszet 6 van a műben.

Metszetek:

Érsekújvár 1684-5, 27,1x18,0

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 172 06.10.2023 13:43

Esztergom 1684-9 és 10, 248 lapjelzés, 18,4x6,8
Nagykanizsa 1684-4, 28,6x18,8; Nagyvárad 1684-3, 18,5x7,5
Székesfehérvár 1684-4, 18,2x7,1.
2.122 – 2.125 és 2.127 kép

>>>>XXX<<<<

Wagner, Johann Christoph: *Delineatio provinciarum Pannoniae et Imperii Turcici in Oriente : eine GRUNDRICHTIGE Beschreibung dess ganzen Aufgangs, sonderlich aber dess hochlöblichen Königreichs Ungarn, und der ganzen Türckey [...]* Augsburg, Koppmayer, Jacob 1684
Van metszetjegyzék, a metszek készítője ismeretlen. A metszetek többségén Jacob Koppmayer jelzésén és a címen túl jelmagyarázat is van a kép alatt.
Átlagos méret 30-32x16-18 cm.

Magyar vonatkozású látkép metszetek (16 + 1 metszet)
Eger (ERLA, 1–5 jm.), Érsekújvár (NEUHAEUSEL, 1–16 jM.) Esztergom (GRAN, 1–5 jm.), Fülek (FILLECK, 1–3 jm.), Győr (RAB, 1–11 jm.), Kassa (CASCHAU in Ober Ungarn, 1–6 jm.), Komárom (COMORA, 1–9 jm.), Nagykanizsa (CANISHA, 1–4 jm.), Nagykanizsa (DIE VESTUNG CANISHA, 1–4 jm.), Nógrád (NOVIGRAD, 1–2 jm.), Pannonhalma (S. MARTINS-BERG in Nieder Ungarn, 1–4 jm.), Pápa PAPA, 1–4 jm.), Pozsony (PRESBVRG, 1–4 jm.), Székesfehérvár (STVLWEISSENBVRG, 1–10 jm.), Tata (DOTIS, 1–5 jm.), Tokaj (TOKAY, 1–6jm.), Vác (WEITZEN, 1–6 jm.)

További magyar vonatkozású:
Pozsony koronázás 1655, Sopron királynő koronázás 1681 (és számtalan nem magyar témájú metszet)
WAGNER, Johann Christoph: *Delineatio provinciarum Pannoniae et Imperii Turcici in Oriente : eine grundrichtige Beschreibung dess ganzen Aufgangs, sonderlich aber dess hochlöblichen Königreichs Ungarn, und der ganzen Türckey. Anderer Theil* Augsburg, Koppmayer, Jacob 1685
Van metszetjegyzék, továbbiakra lásd az I. kötetnél írtakat.

Magyar vonatkozású metszetek (7 lapon 9 metszet)
Babocsa és Berzence (közös lapon), Eszék (Die Brucken bey Esseck), Esztergom (BARAKAN, 1–8 jm.), Szigetvár és Szolnok (közös lapon), Temesvár (TEMESWAR, 1–4 jm.), Vác (Schlacht bei Waizten), Visegrád (Vice Grad, 1-3 jm.)
További magyar vonatkozású: Buda ostroma 1684 (és számtalan nem magyar témájú metszet)
2.148 – 2.169 kép
https://kxp.k10plus.de/DB=1.77/SET=1/TTL=21/SHW?FRST=28

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 173 06.10.2023 13:43

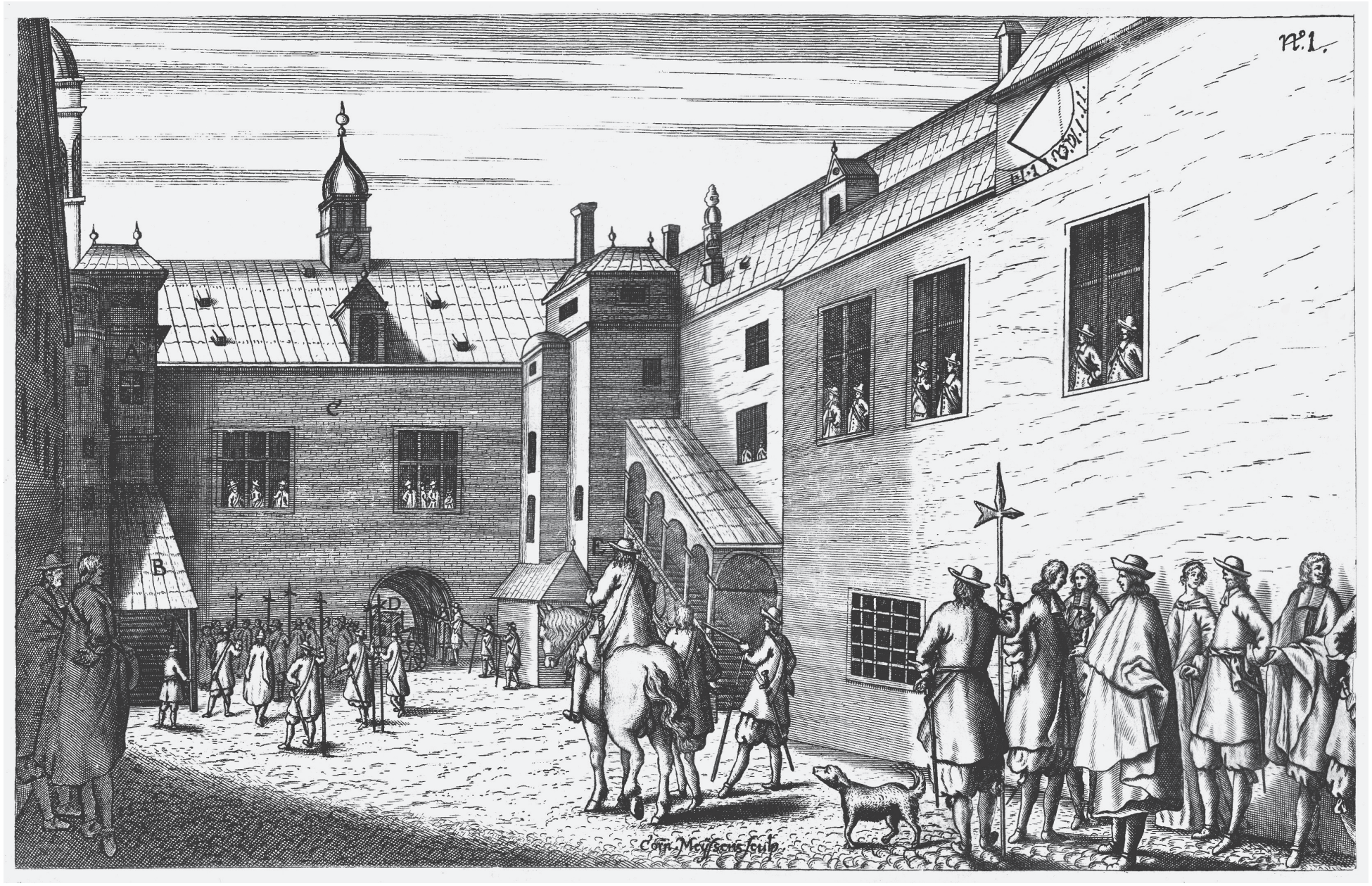

2.1 kép Nádasdy átvitele a Városházára (1671, Bécs, C. Meyssens)

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 174 06.10.2023 13:43

2.2 kép Nádasdy átvitele a Városházára (1671, Milánó, C. Laurentio)

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 175 06.10.2023 13:43

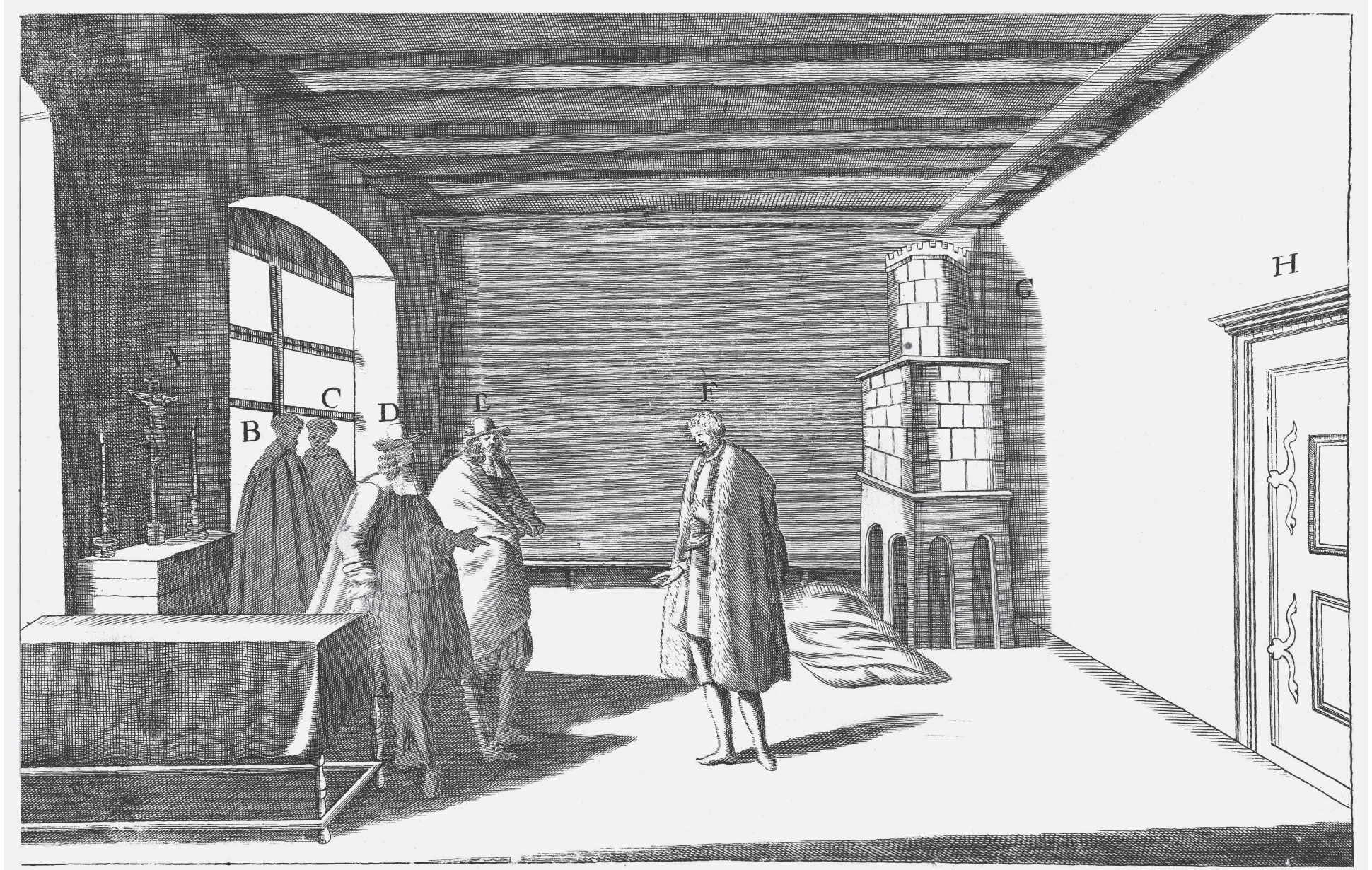

2.3 kép Nádasdy ítéletének kihirdetése (1671, Bécs, C. Meyssens)

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 176 06.10.2023 13:43

2.4 kép Nádasdy ítéletének kihirdetése (1671, Milánó, C. Laurentio)

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 177 06.10.2023 13:43

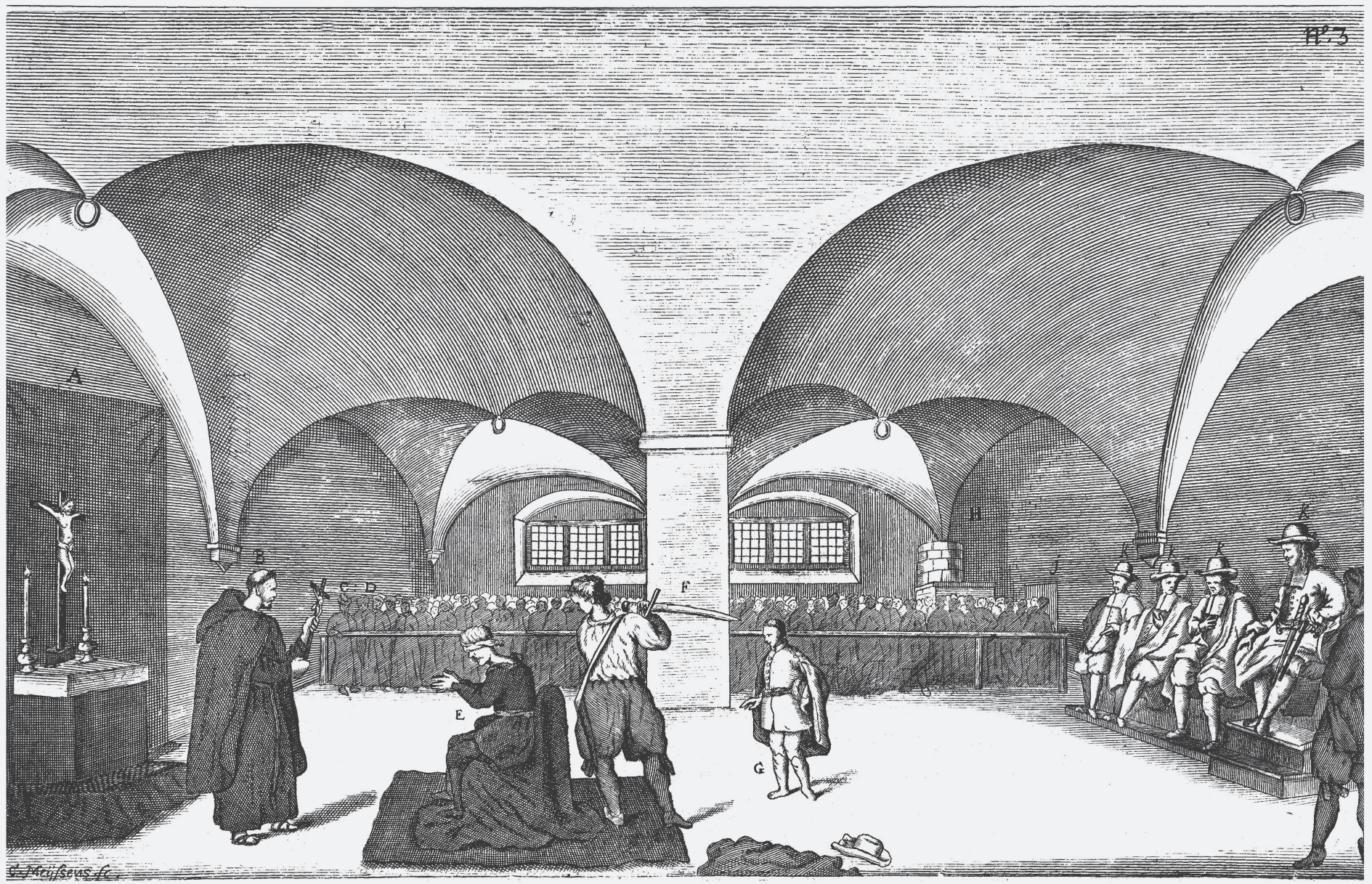

2.5 kép Nádasdy lefejezése (1671, Bécs, C. Meyssens)

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 178 06.10.2023 13:43

2.6 kép Nádasdy lefejezése (1671, Milánó, C. Laurentio)

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 179 06.10.2023 13:43

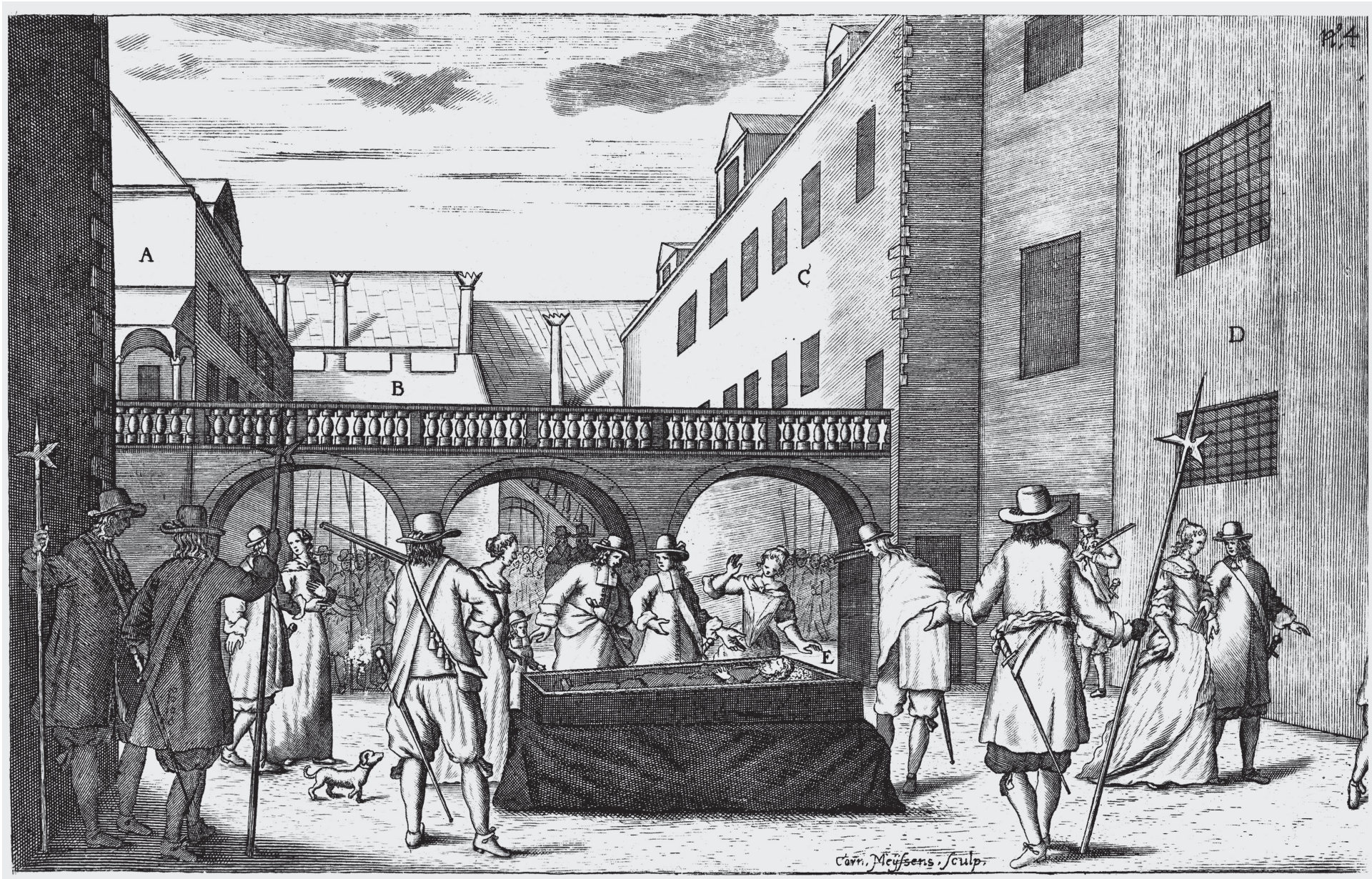

2.7. kép Nádasdy Ferenc ravatala (1671, Bécs, C. Meyssens)

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 180 06.10.2023 13:43

2.8. kép Nádasdy Ferenc ravatala (1671, Milánó, C. Laurentio)

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 181 06.10.2023 13:43

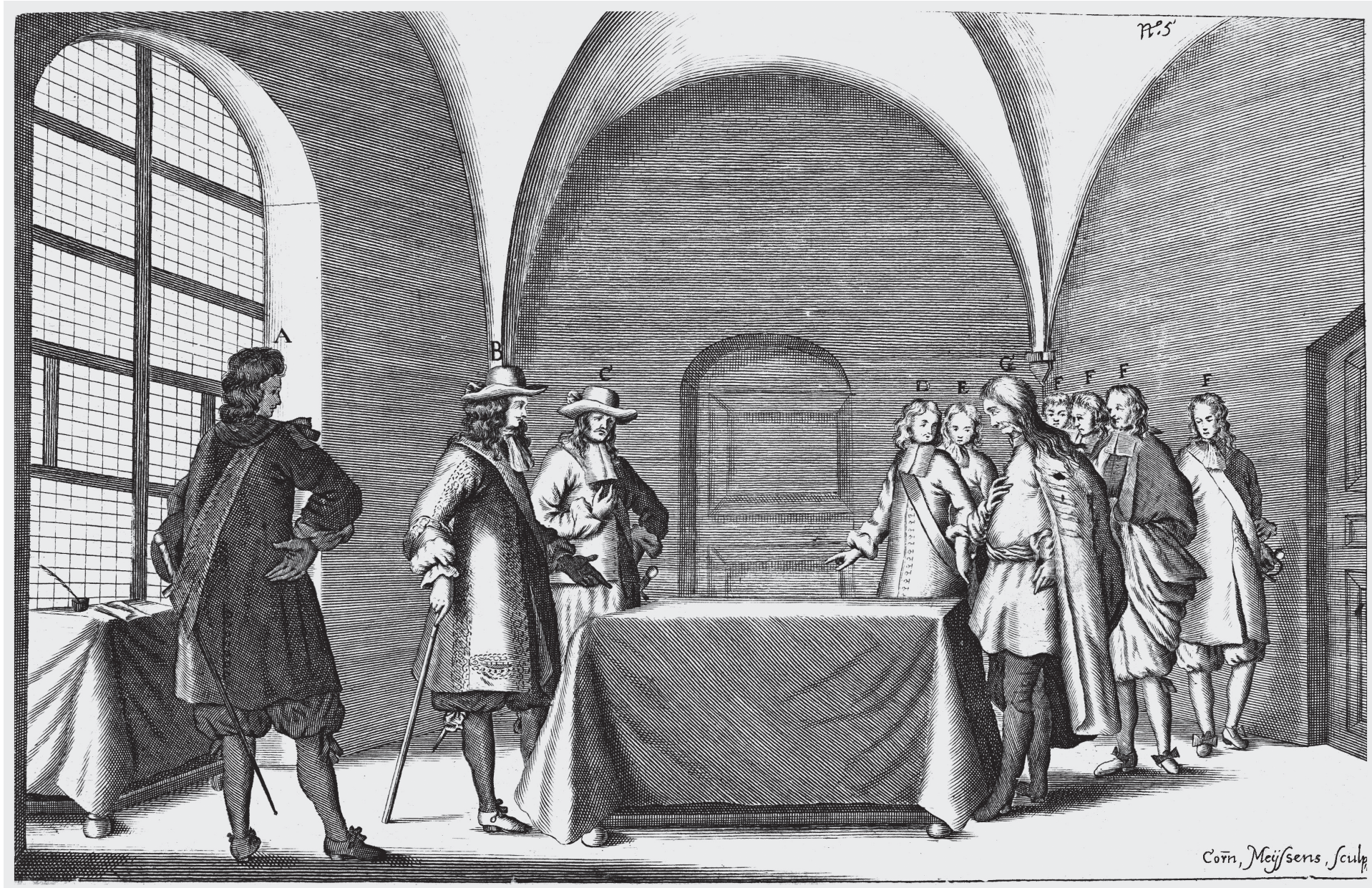

2.9 kép Zrínyivel közlik a halálos ítéletét (1671, Bécs, C. Meyssens)

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 182 06.10.2023 13:43

2.10 kép Zrínyivel közlik a halálos ítéletét (1671, Milánó, C. Laurentio)

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 183 06.10.2023 13:43

184 2.11 kép Zrínyi átszállítása a siralomházba (1671, Bécs, C. Meyssens)

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 184 06.10.2023 13:43

2.12 kép Zrínyi átszállítása a siralomházba (1671, Milánó, C. Laurentio)

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 185 06.10.2023 13:43

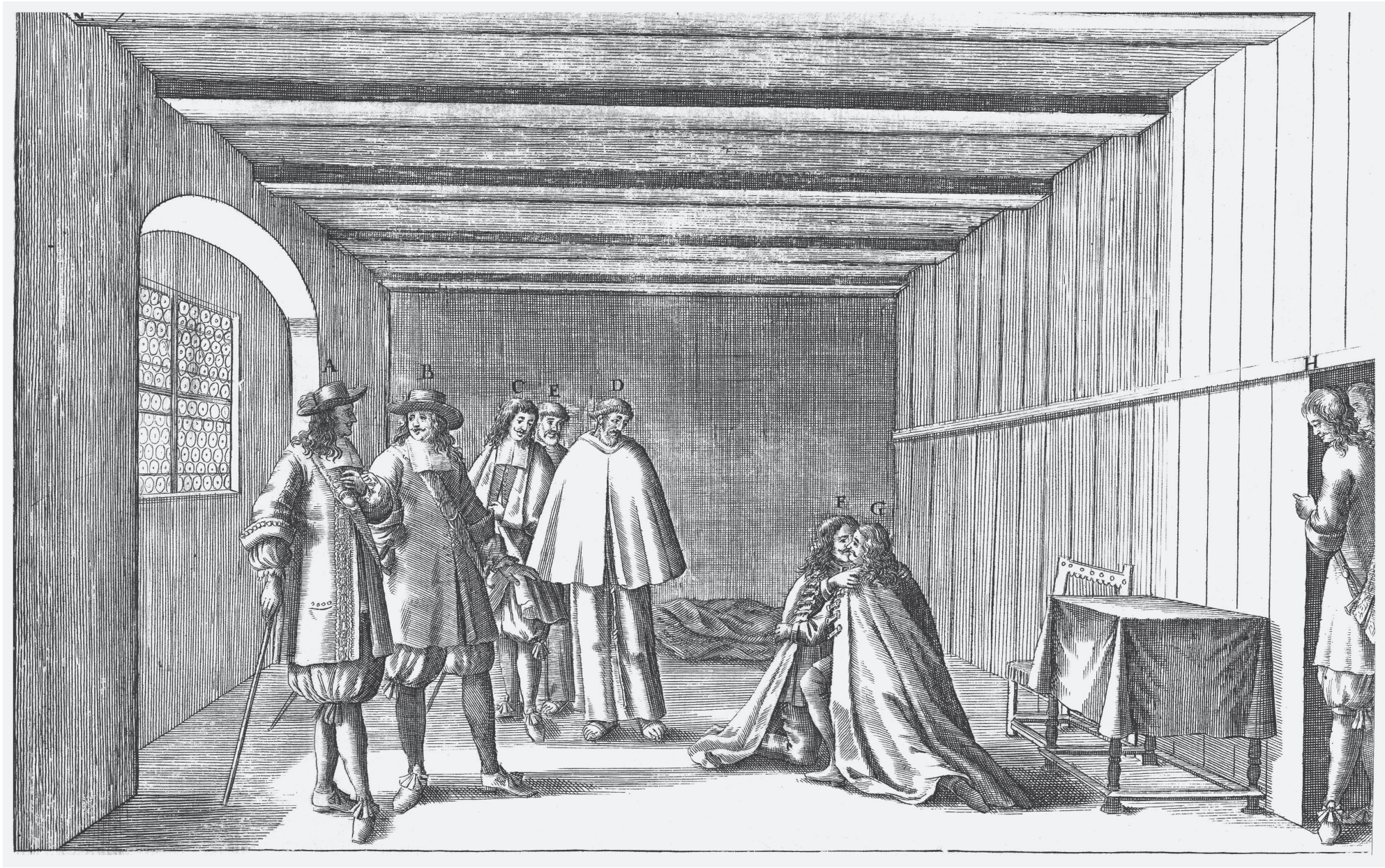

2.13 kép Zrínyi és Frangepán búcsúja (1671, Bécs, C. Meyssens)

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 186 06.10.2023 13:43

2.14 kép Zrínyi és Frangepán búcsúja (1671, Milánó, C. Laurentio)

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 187 06.10.2023 13:43

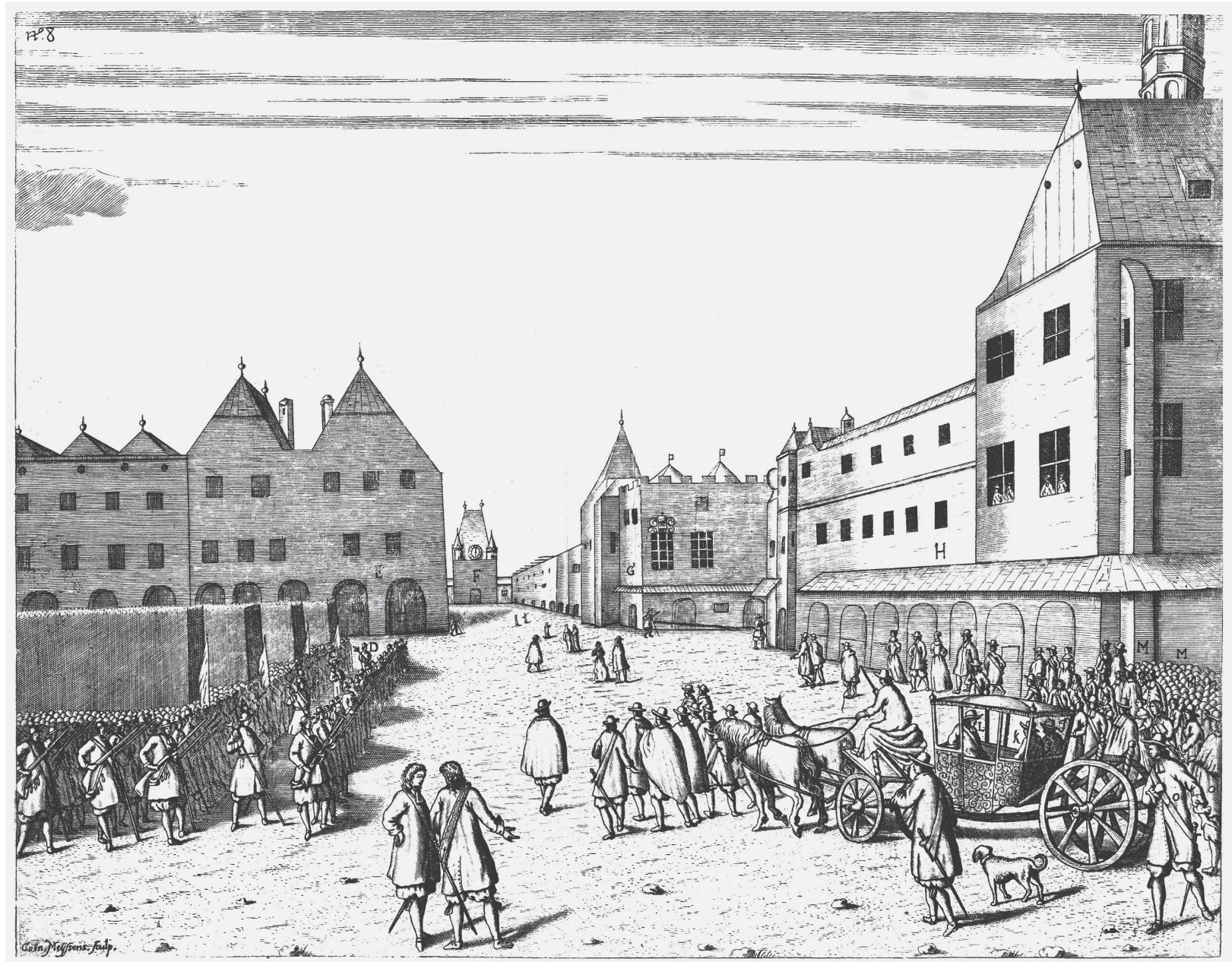

2.15 kép Felvonulás az ítélethirdetésre (1671, Bécs, C. Meyssens)

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 188 06.10.2023 13:43

2.16 kép Felvonulás az ítélethirdetésre (1671, Milánó, C. Laurentio)

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 189 06.10.2023 13:43

2.17 kép A halálos ítéletek kihirdetése (1671, Bécs, C. Meyssens)

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 190 06.10.2023 13:43

2.18 kép A halálos ítéletek kihirdetése (1671, Milánó, C. Laurentio)

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 191 06.10.2023 13:43

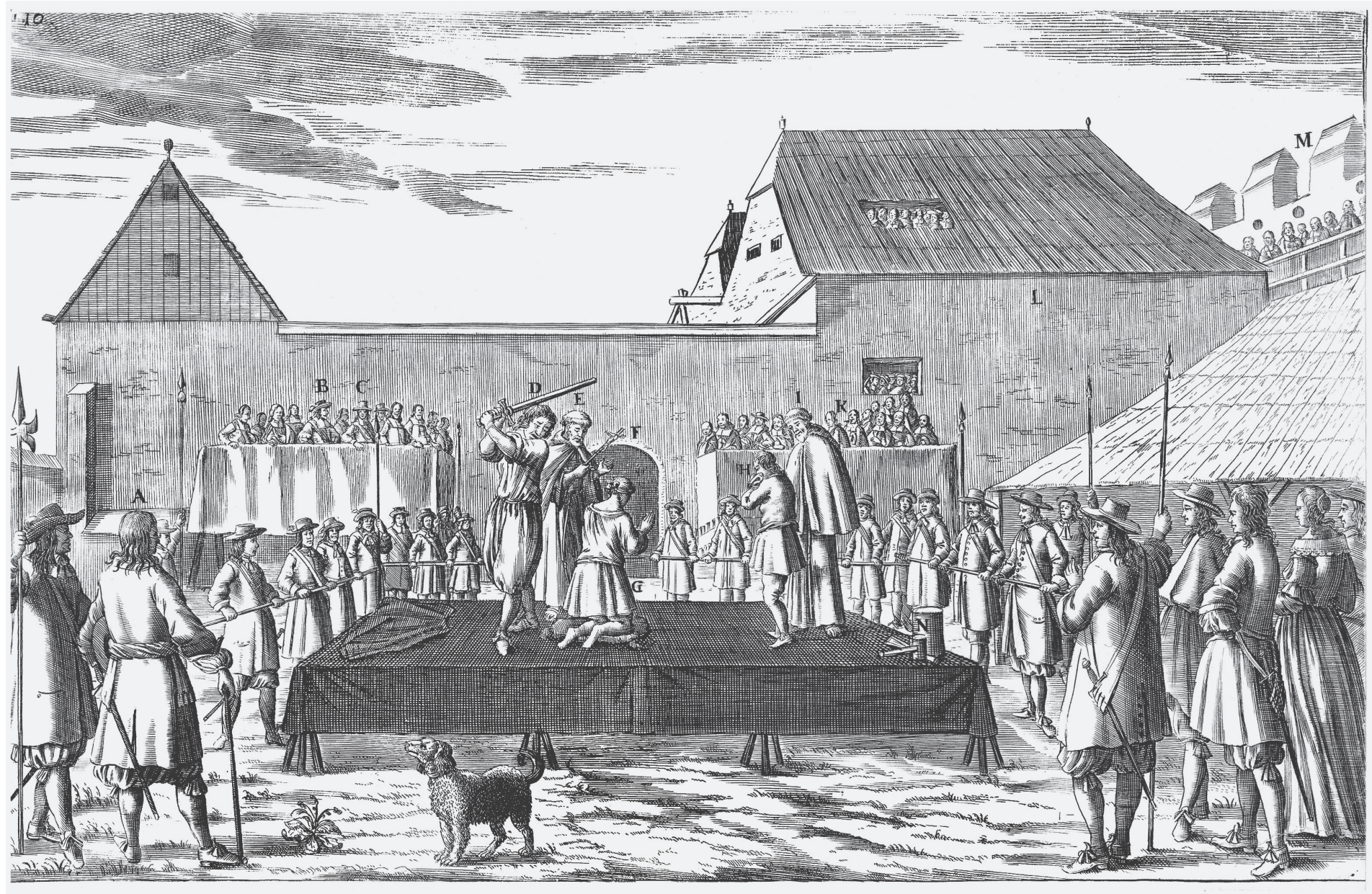

2.19 kép Zrínyi Péter lefejezése (1671, Bécs, C. Meyssens)

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 192 06.10.2023 13:43

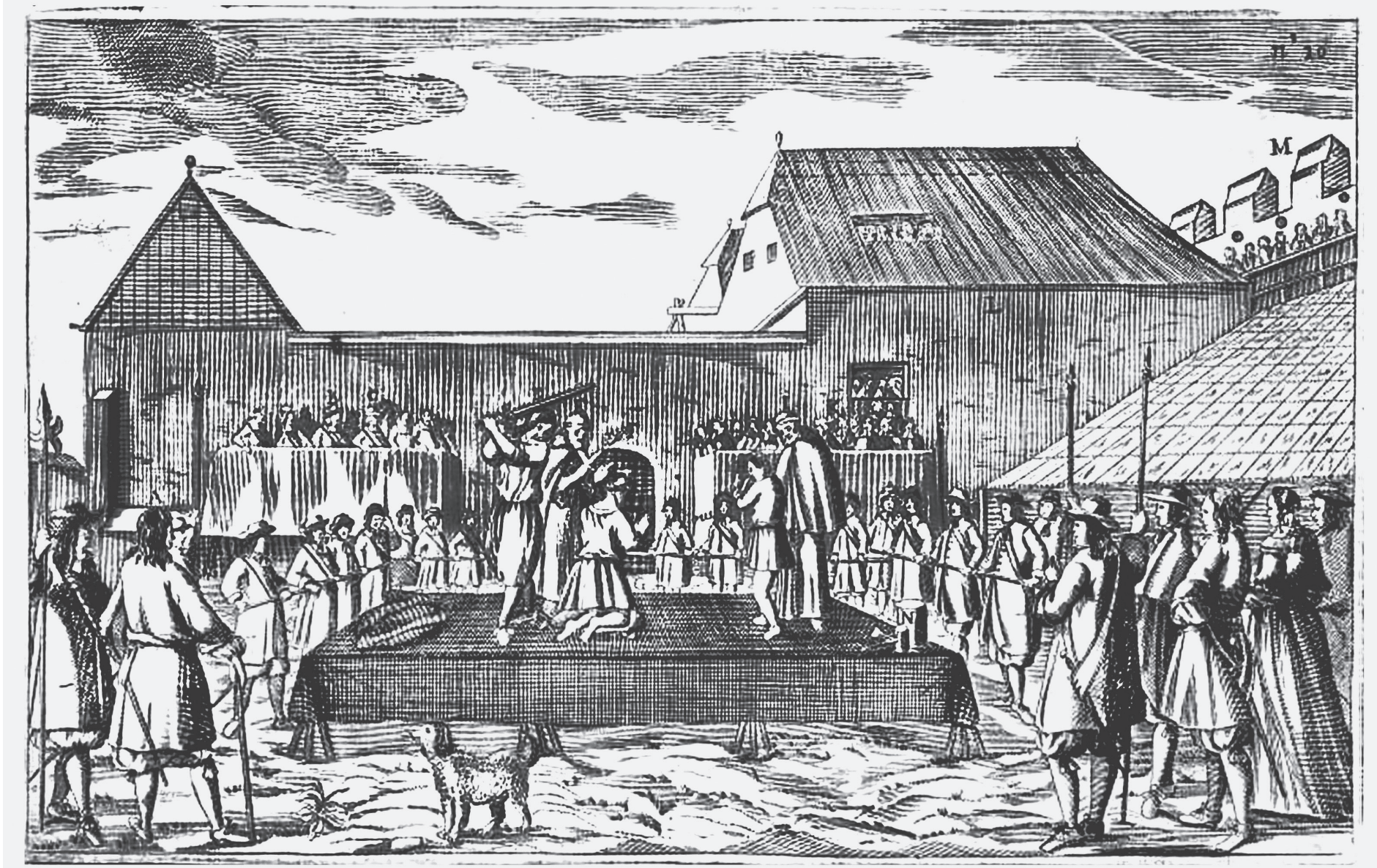

2.20 kép Zrínyi Péter lefejezése (1671, Milánó, C. Laurentio)

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 193 06.10.2023 13:43

2.21 kép Frangepán Ferenc lefejezése (1671, Bécs, C. Meyssens)

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 194 06.10.2023 13:43

2.22 kép Frangepán Ferenc lefejezése (1671, Milánó, C. Laurentio)

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 195 06.10.2023 13:43

2.23 kép Zrínyi és Frangepán temetési menete
(1671, Bécs, C. Meyssens)

2.24 kép Zrínyi és Frangepán temetési menete
(1671, Milánó, C. Laurentio)

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 196 06.10.2023 13:43

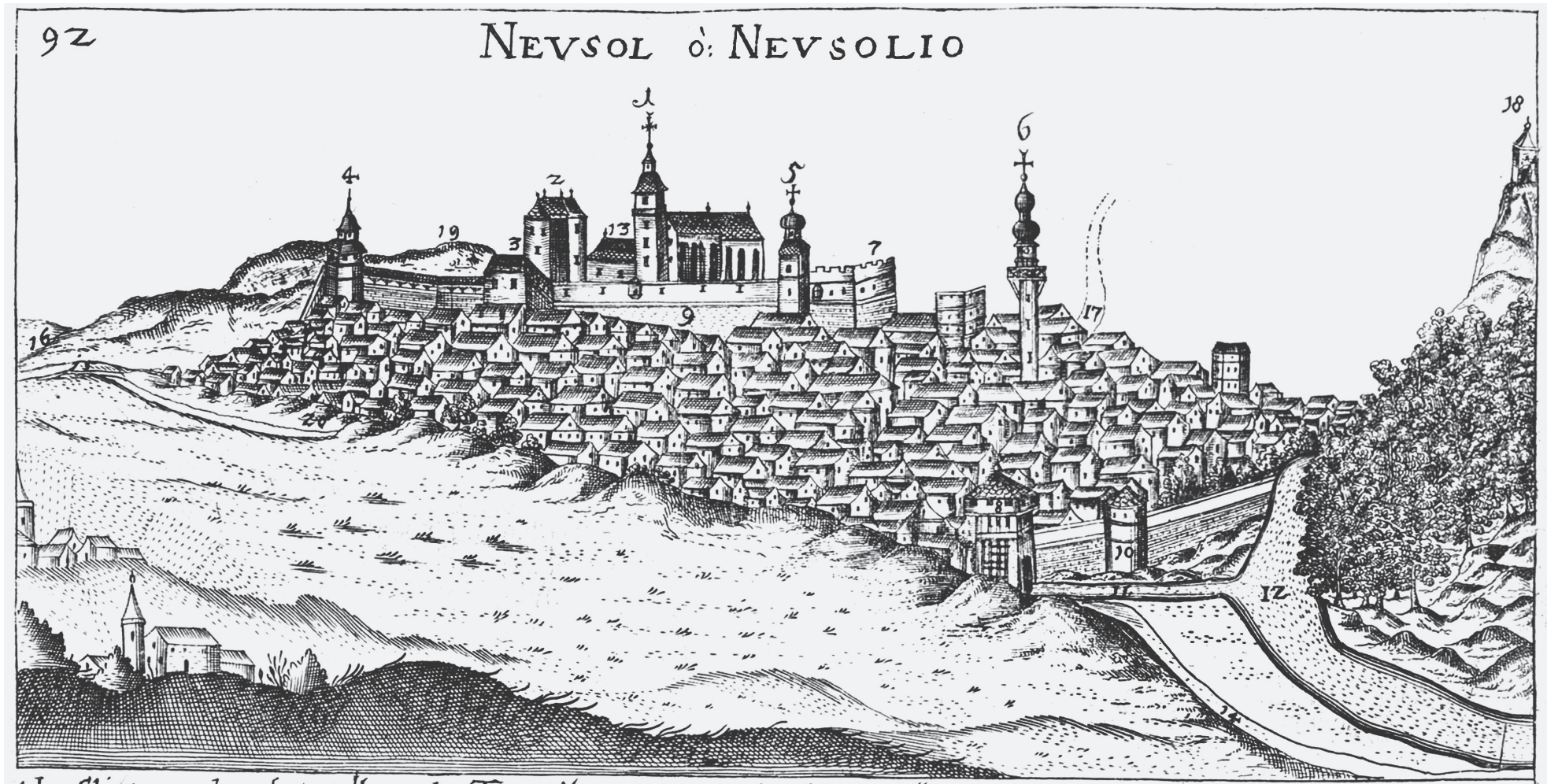

1. La Chiesa grande nel Castello. 2. La Torre Alta con 4 cannoni, 3. Vna rondella, 4. Vna torre armata di Moschettoni, 5. Porta per la quale sentra nel Castello, 6. La torre della Piazza, 7. Quartiere del Commandante, 8. Porta di Cremidt, 9. Mura del Castello con fossa d'acqua. 10. Rondella della qual forma ne sono 14 attorno la Città. 11. Fiume Bistrizza, che entra nella Città. 12. Fiume Corona nel quale entra la Bistrizza. 13. La Chiesa de Vandali, 14. Strada di Cremidt. 15. Strada di Stuben. 16. Fondo delli Signori doue è la Montagna 17. Porta di Plij, o pris. 18. Casa della sentinella sù la Montagna. 19. Montagna, che signoreggia la Città. 20. Porta della qual forma ne sono 6. nella Città.

2.25 kép Besztercebánya 1676/1

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 197 06.10.2023 13:43

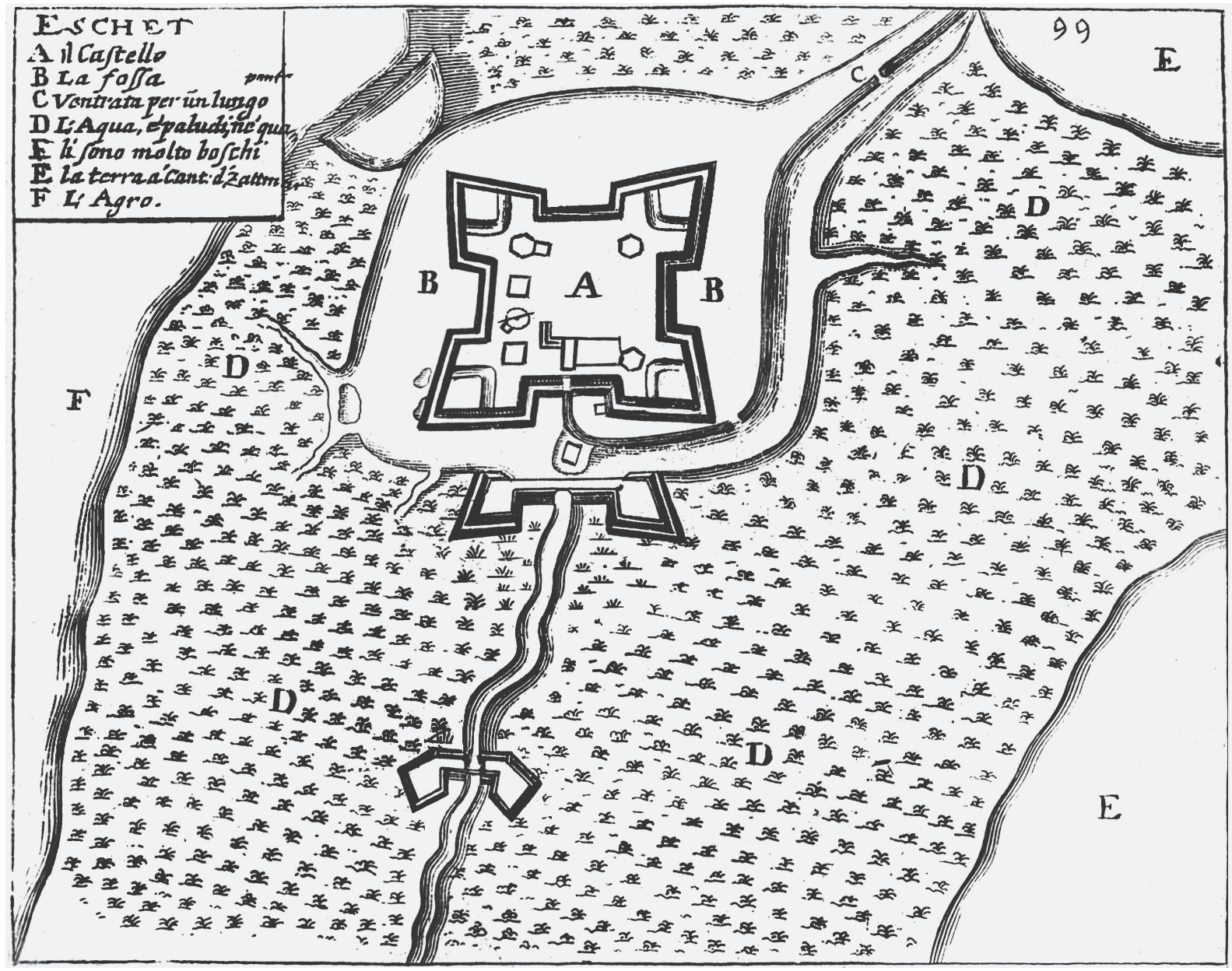

2.26 kép Ecsed 1676/1

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 198 06.10.2023 13:43

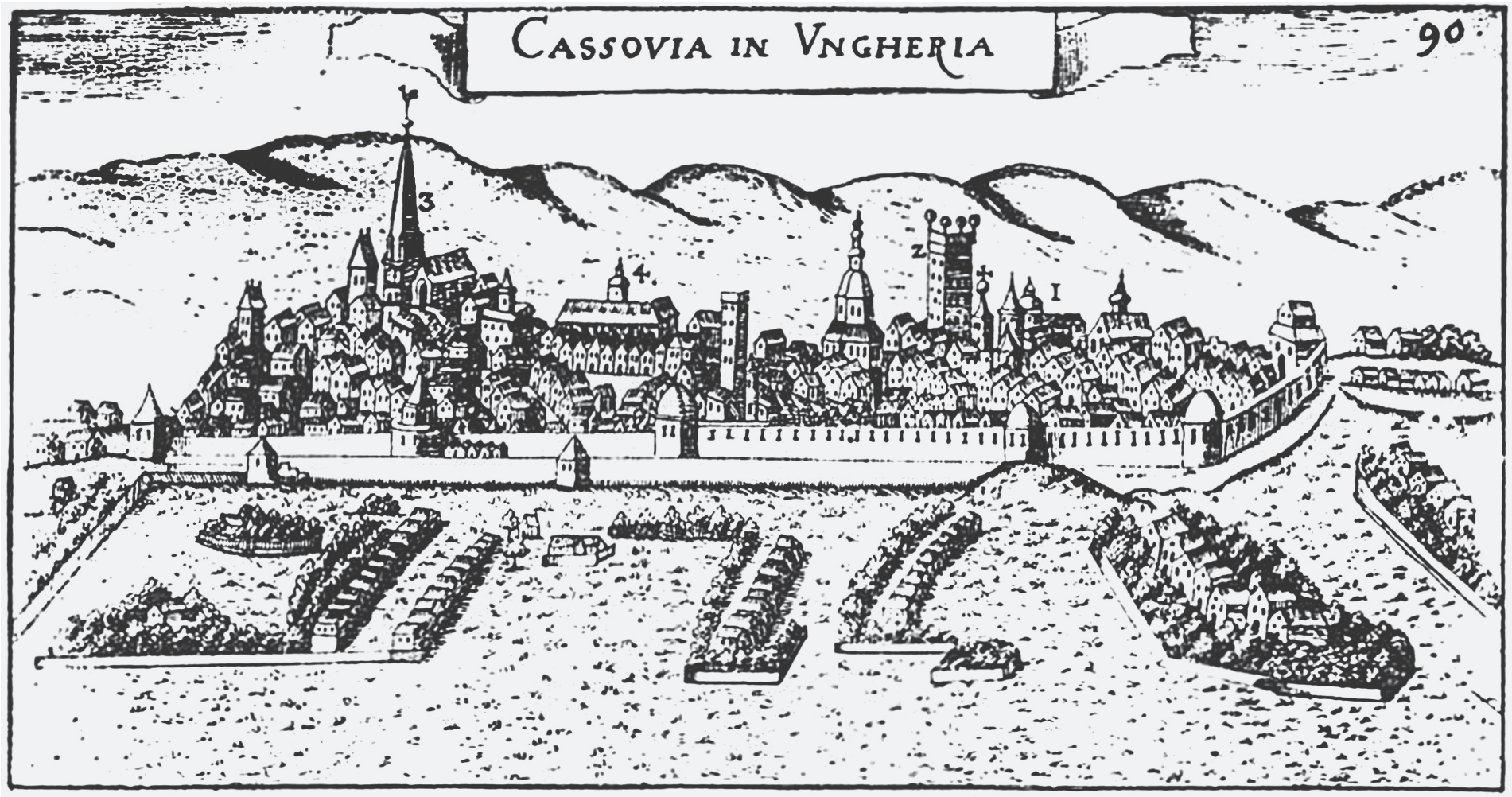

2.27 kép Kassa 1676/2

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 199 06.10.2023 13:43

1. La Madonna Chiesa del castello.
2. Torre alta con due cannoni.
3. Torre della poluere.
4. Quartiere del Commandante
5. Torre armata di moschettoni.
6. Bastione de Turchi con un pezzo di cannone.
7. Bastione inferiore.
8 Bastione uerso il Borgo.
9 Riuellino contro il Borgo.
10. Riuellino nelle mura della Città
11. Altro riuellino nelle sudette mura.
12. Porta de Turchi con 2. cannoni.
13. Borgo con 177 case.
14. Falsa braga con due batterie.
15 Porta superiore con due cannoni
16. Casa di Gasparo Baroli.
17. Casa del Bory.
18. Casa del Visconte solini
19. Porta del Borgo.
20 Velletta. ò sentinella.
21. Altra uelletta.
22. Strada di Schemiz
23. Strada uerso Sezin, et Offegrad.
24. Strada di Altsol.
25. Porta del Borgo.
26. Riuolo chiamato Erasniza.
27. Torre doue si fa la guardia.
28. Due montagne, che dominano la Città

2.28 kép Korpona 1676/1

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 200 06.10.2023 13:43

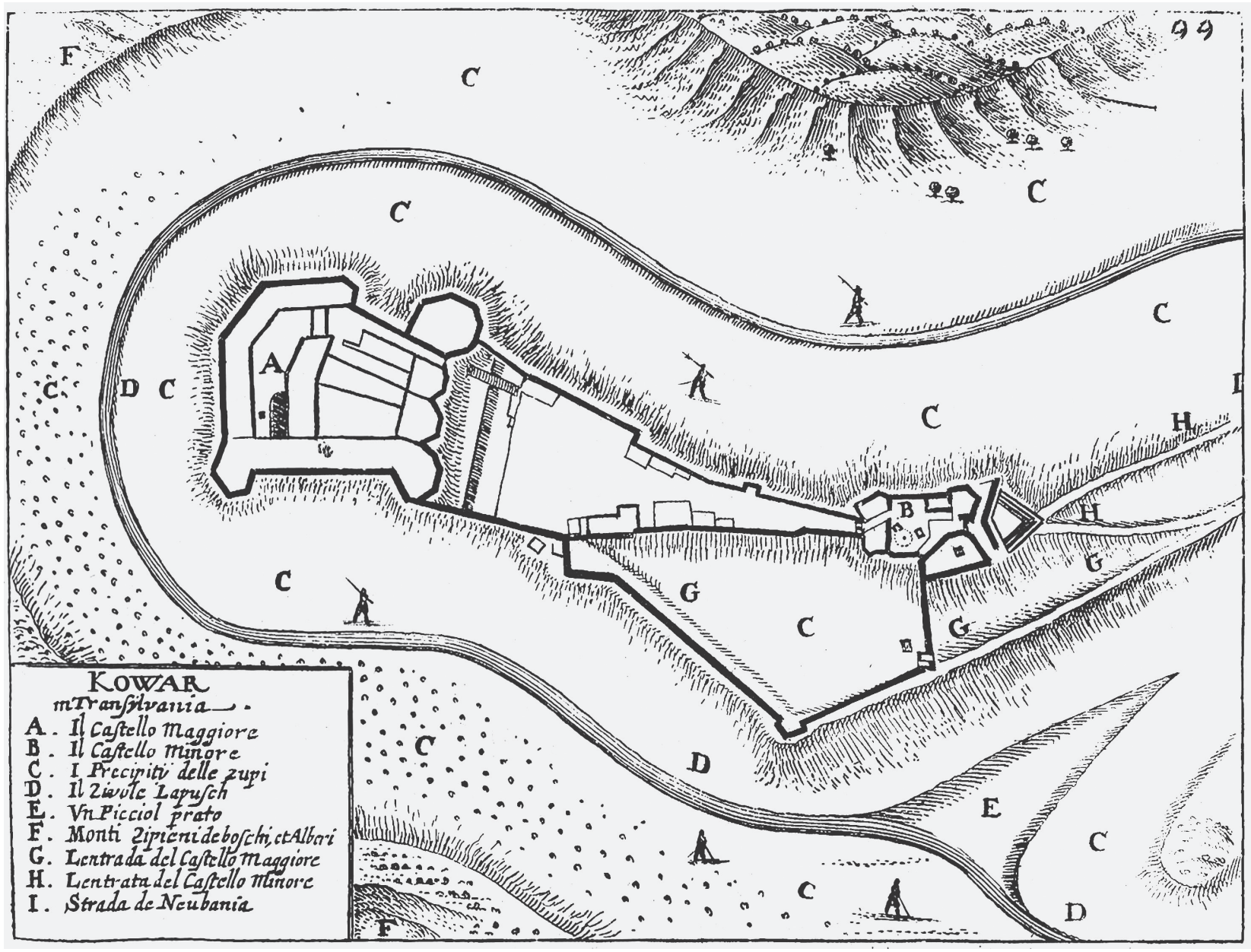

2.29 kép Kővár 1676/1

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 201 06.10.2023 13:43

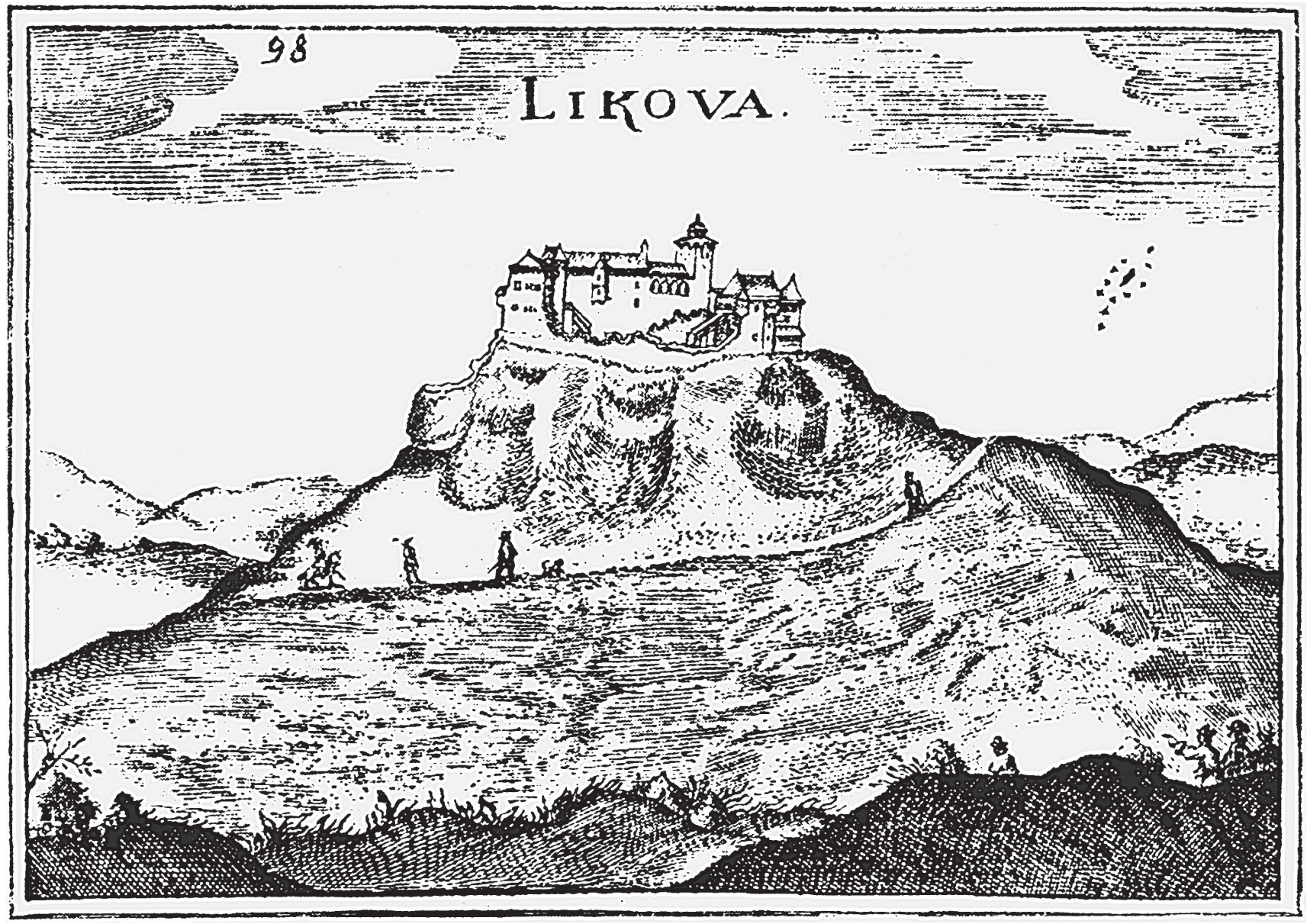

2.30 kép Likava1676/2

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 202 06.10.2023 13:43

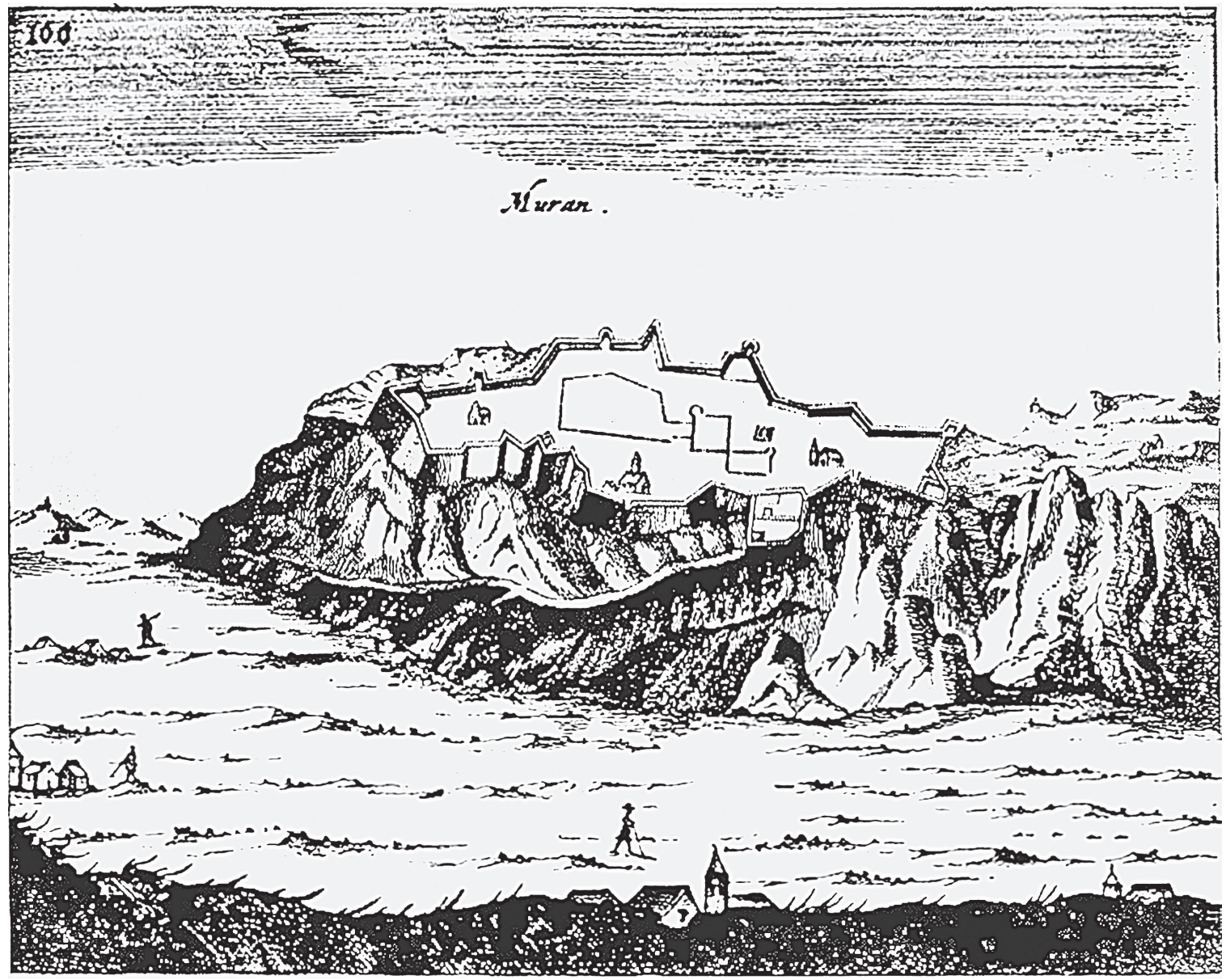

2.31 kép Murány 1676/1

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 203 06.10.2023 13:43

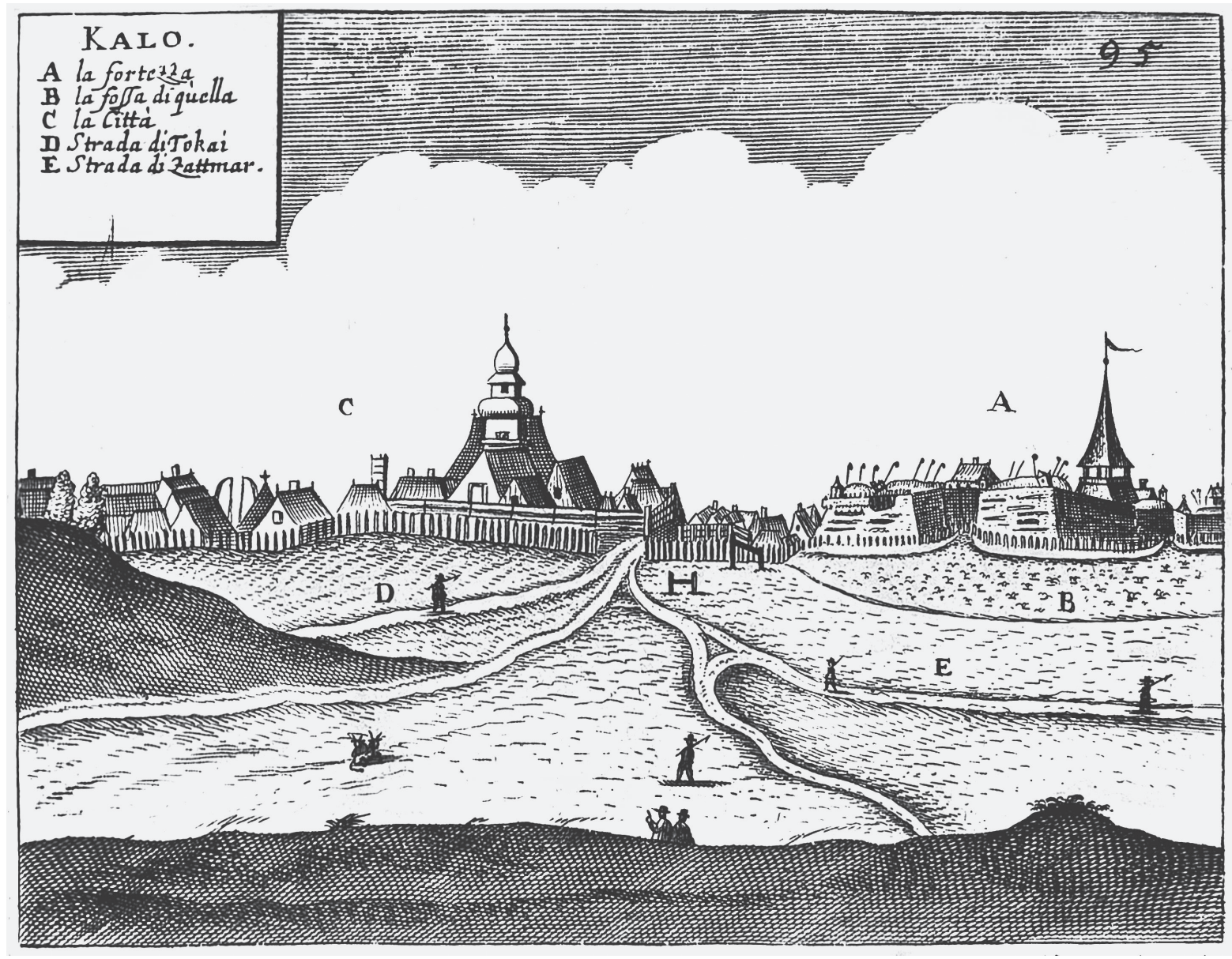

2.32 kép Nagykálló 1676/1

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 204 06.10.2023 13:43

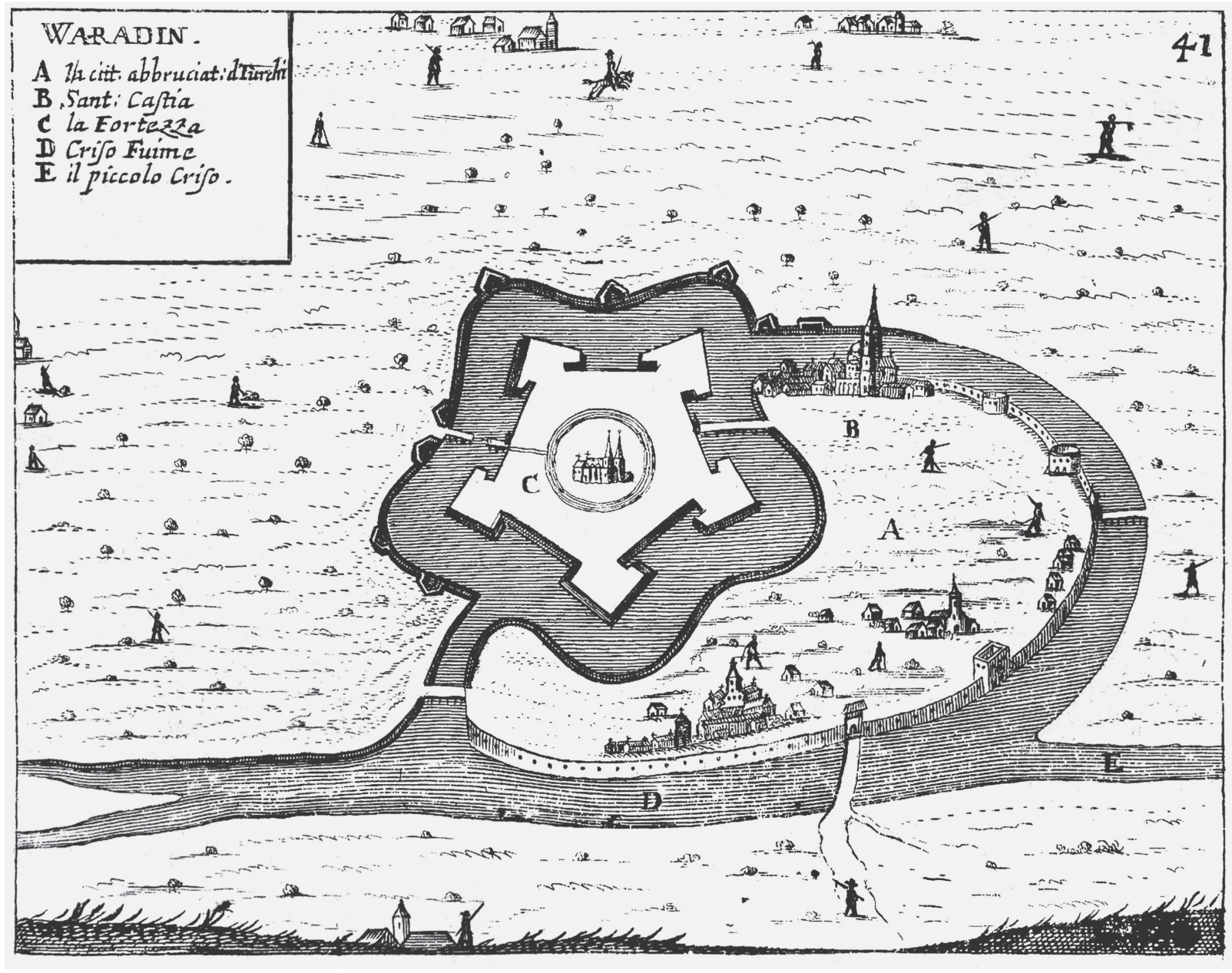

2.33 kép Nagyvárad 1676/1

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 205 06.10.2023 13:43

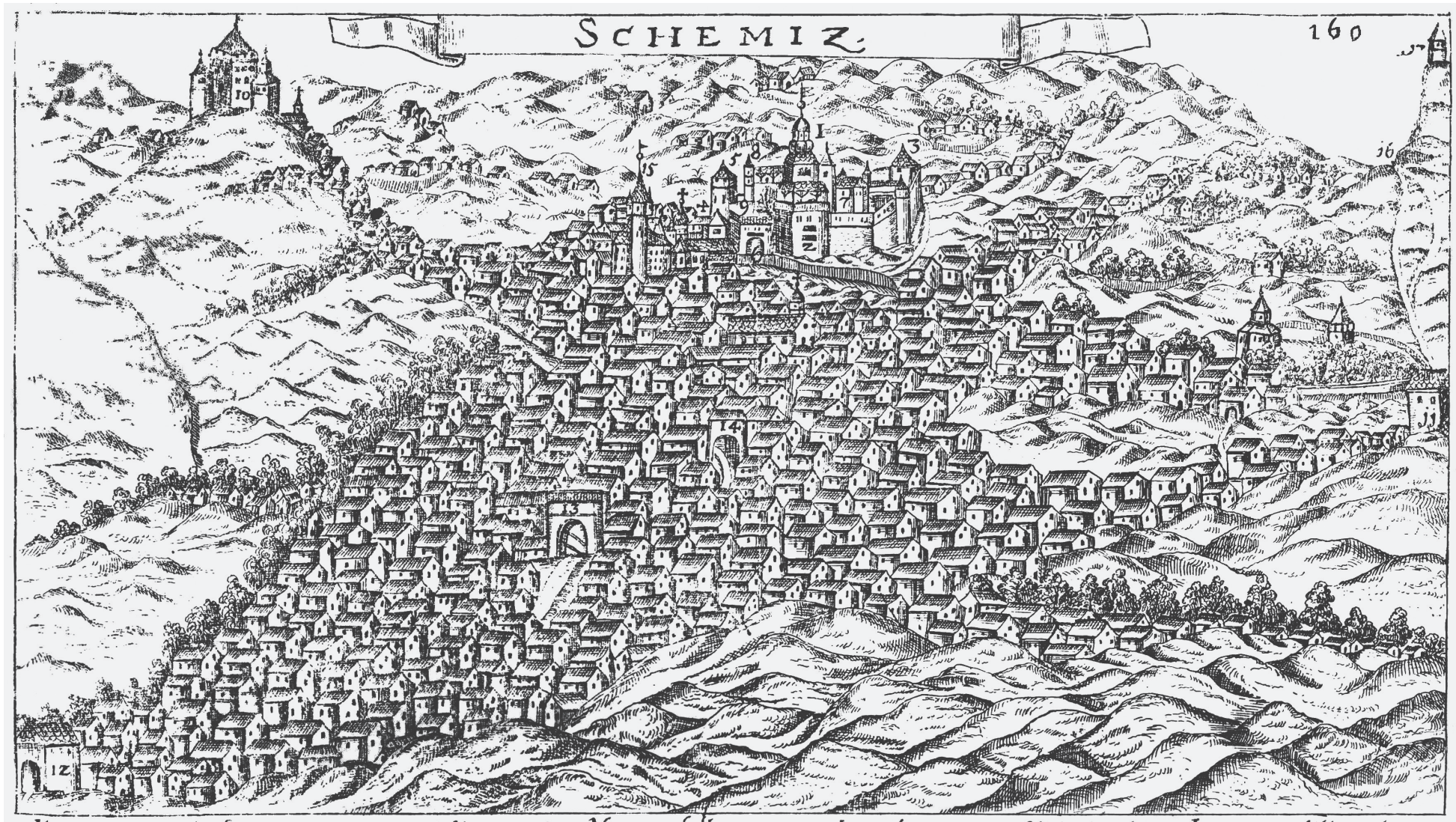

1. Il Castello. 2. Vn bastione con 3 pezzi di cannoni, 3. Vna rondella con un pezzo di cannone, 4. Il campanile, 5. La torre della poluere sotto la quale stà l'Arsenale, 6. Porta del Castello. 7. Quartiere del Comandante. 8. Quatro Rondelle picciole cantonate. 9. Due cannoni, 10. Il castelletto nuouo. 11. Porta de Creniz, 12. Porta di Kerpten, 13. Porta appresso il Cortile della Camera, 14. Porta per entrar nella Città. 15. Casa del Publico, 16. Strada uerso Tillen, 17. Casuccia per la guardia. 18. Le miniere d' argento.

2.34 kép Selmecbánya 1676/1

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 206 06.10.2023 13:43

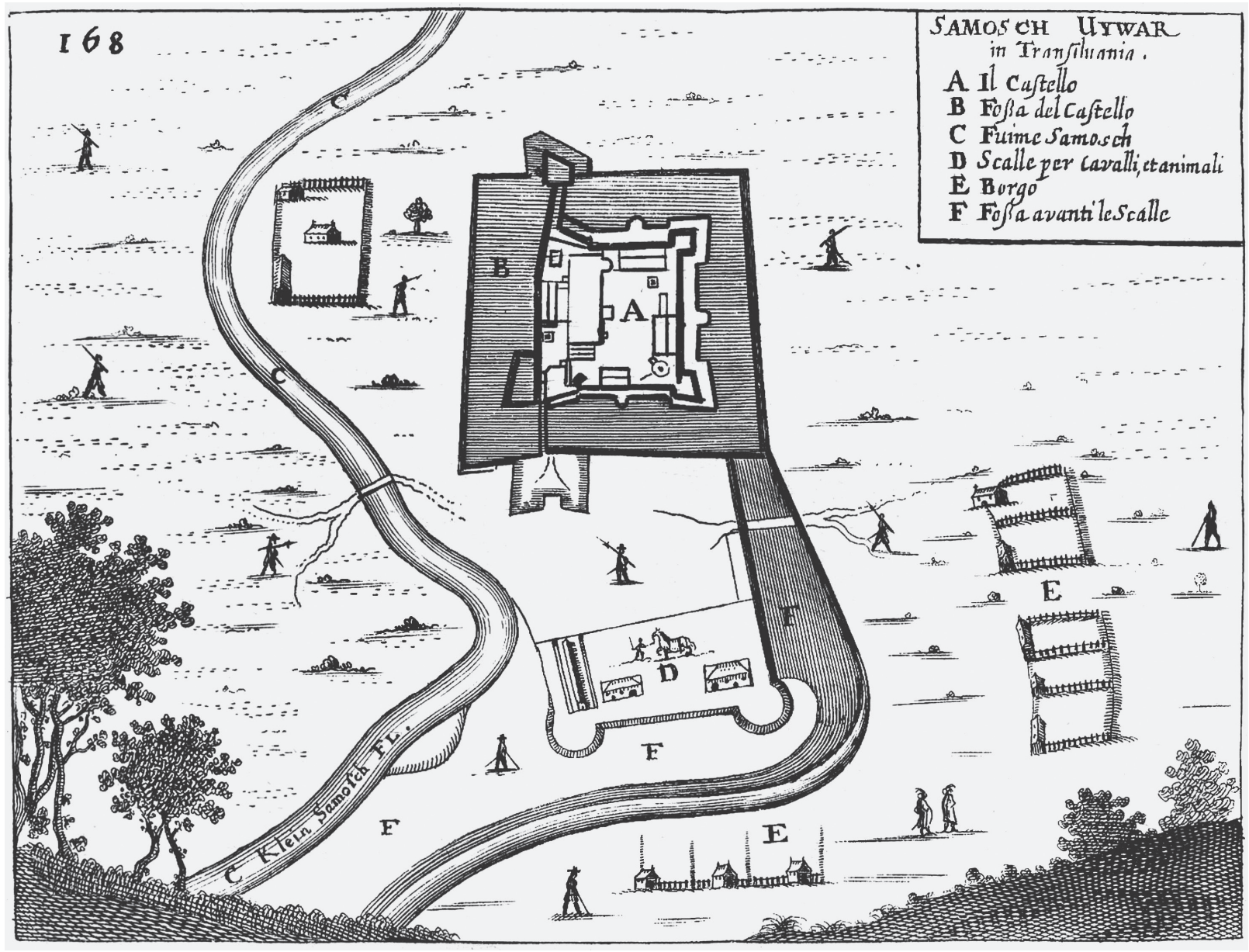

2.35 kép Szamosújvár 1676/1

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 207 06.10.2023 13:43

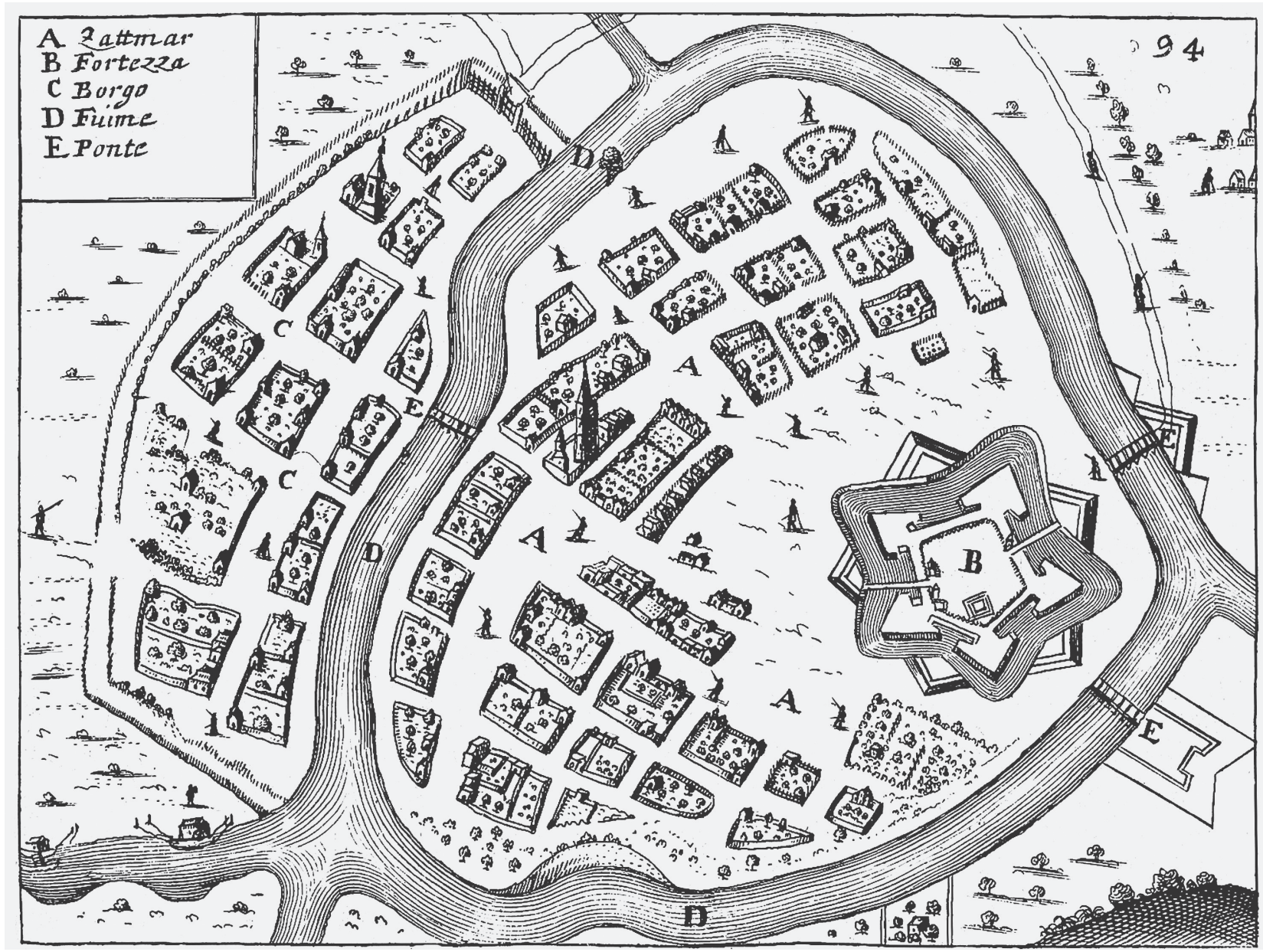

2.36 kép Szatmár 1676/1

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 208 06.10.2023 13:43

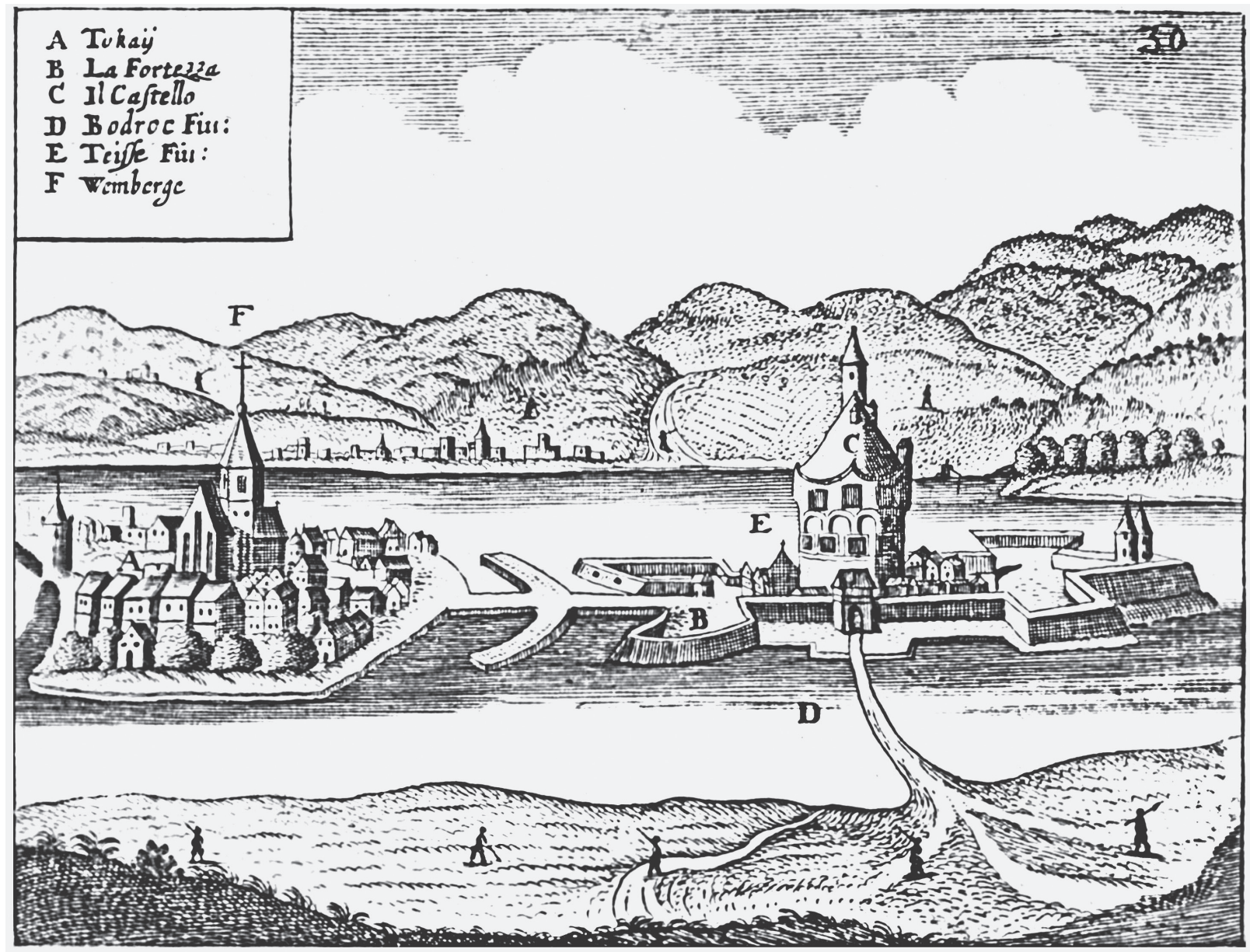

2.37 kép Tokaj 1676/1

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 209 06.10.2023 13:43

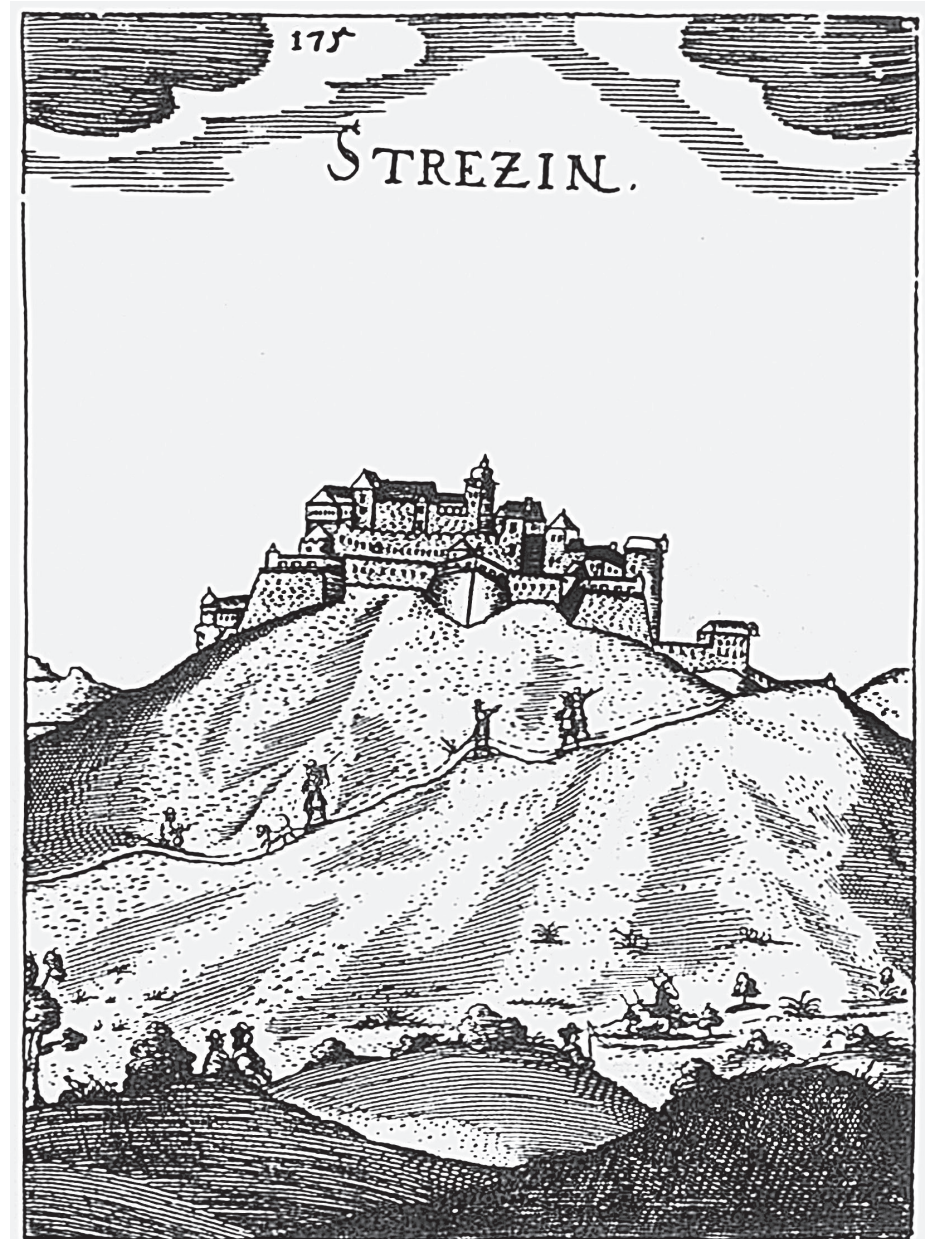

2.38 kép Sztrecsnó 1676/1

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 210 06.10.2023 13:43

2.39 kép Sztrecsnó 1676/2

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 211 06.10.2023 13:43

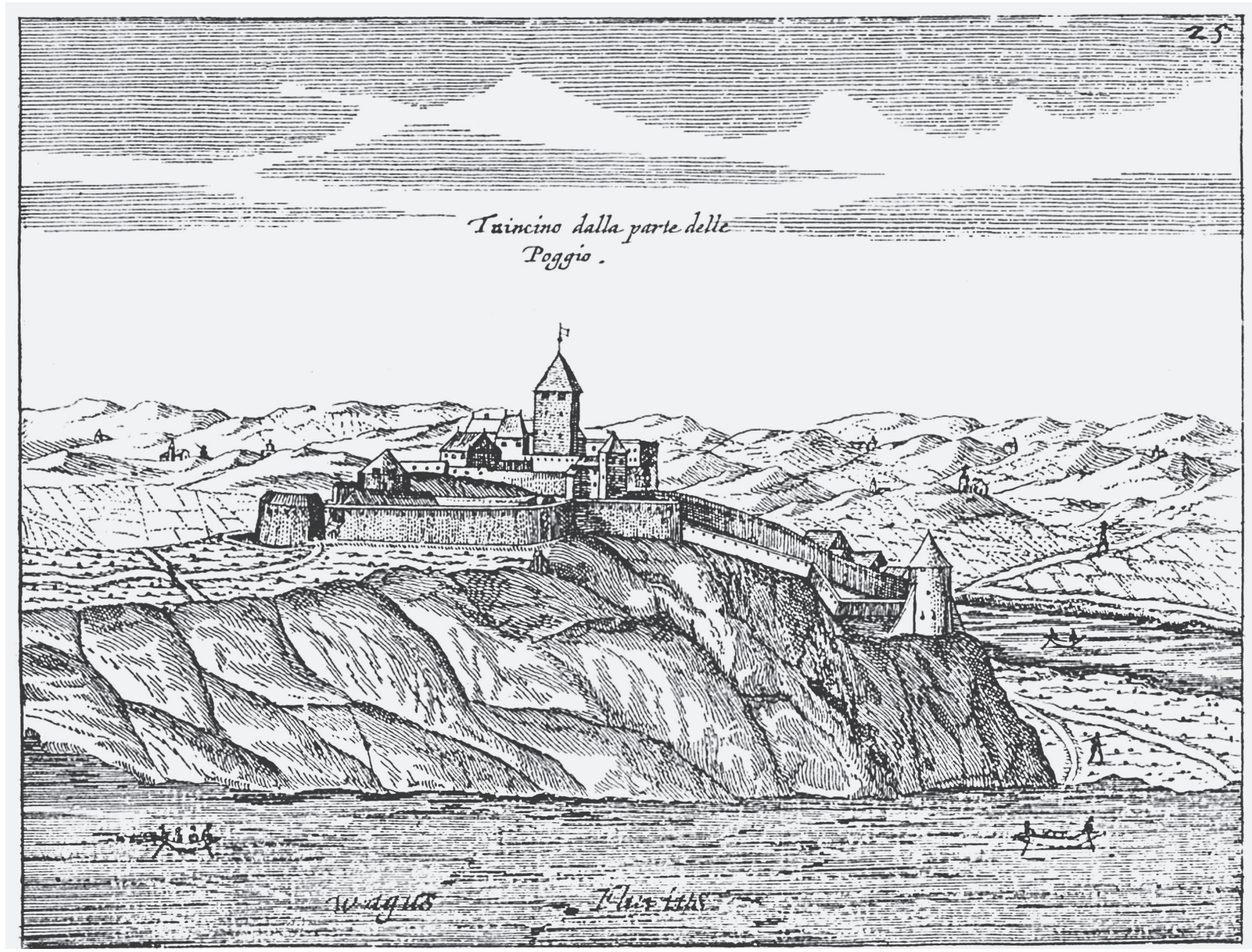

2.40 kép Trencsén 1676/1

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 212 06.10.2023 13:43

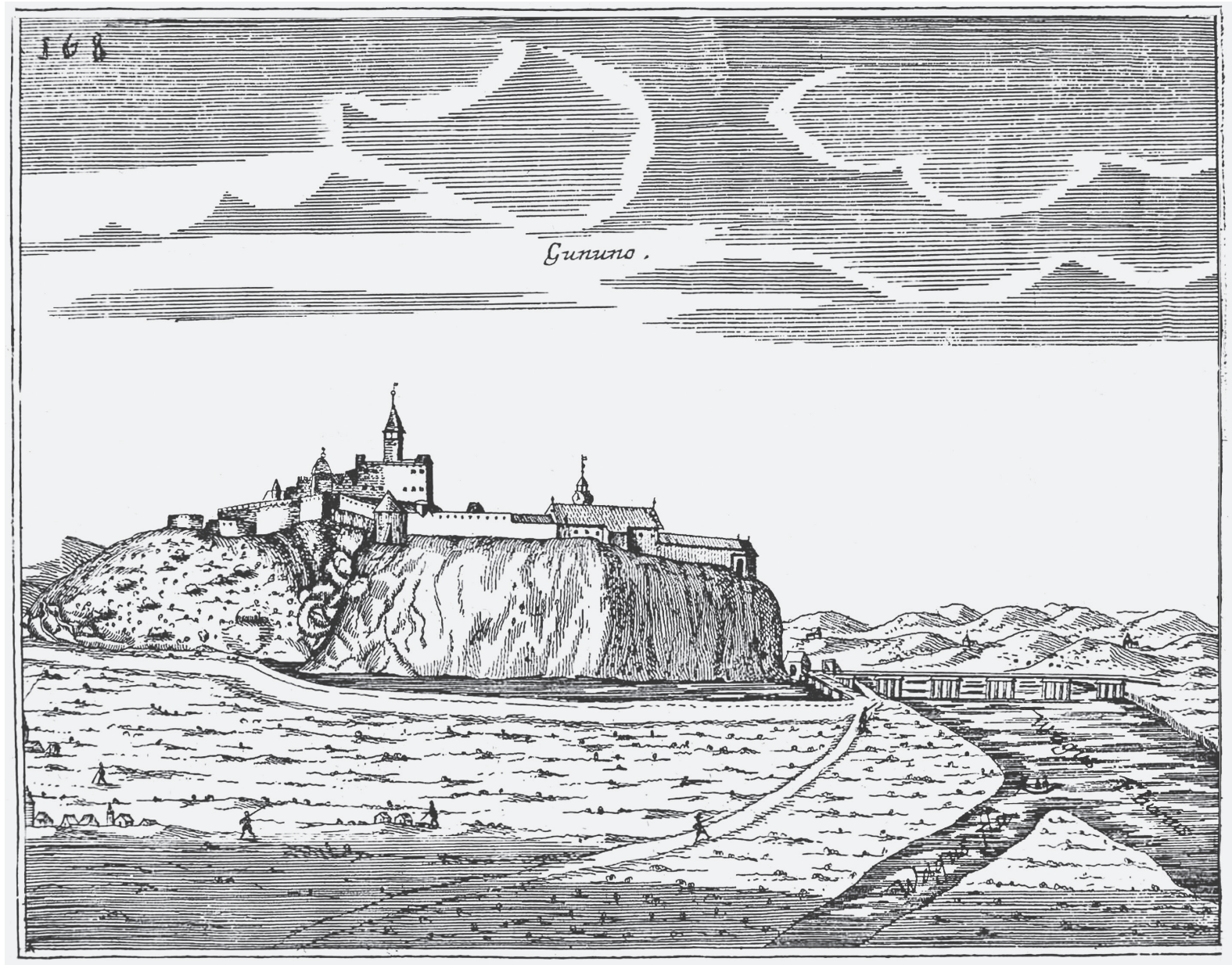

2.41 kép Trencsén 1676/2

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 213 06.10.2023 13:43

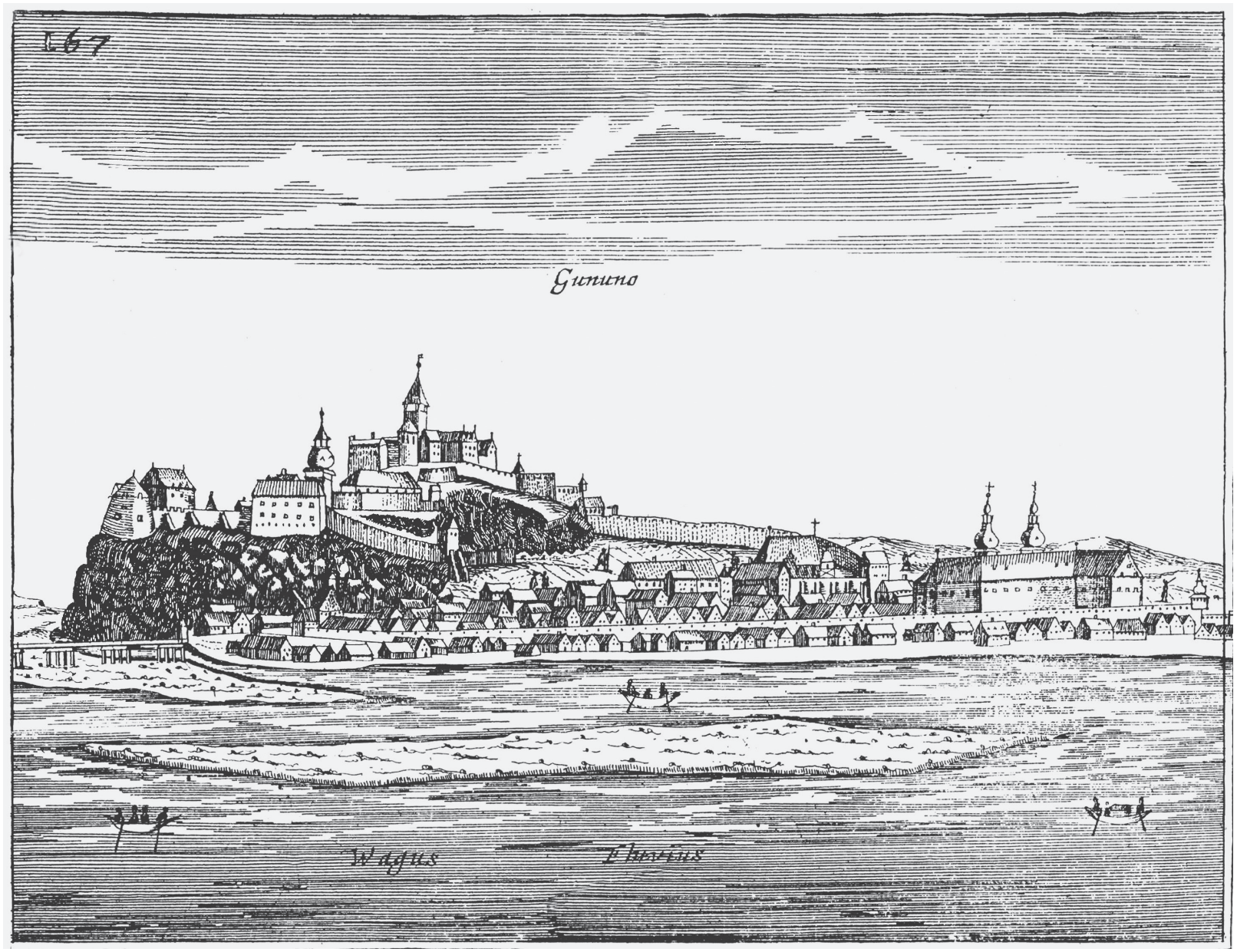

2.42 kép Trencsén 1676/3

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 214 06.10.2023 13:43

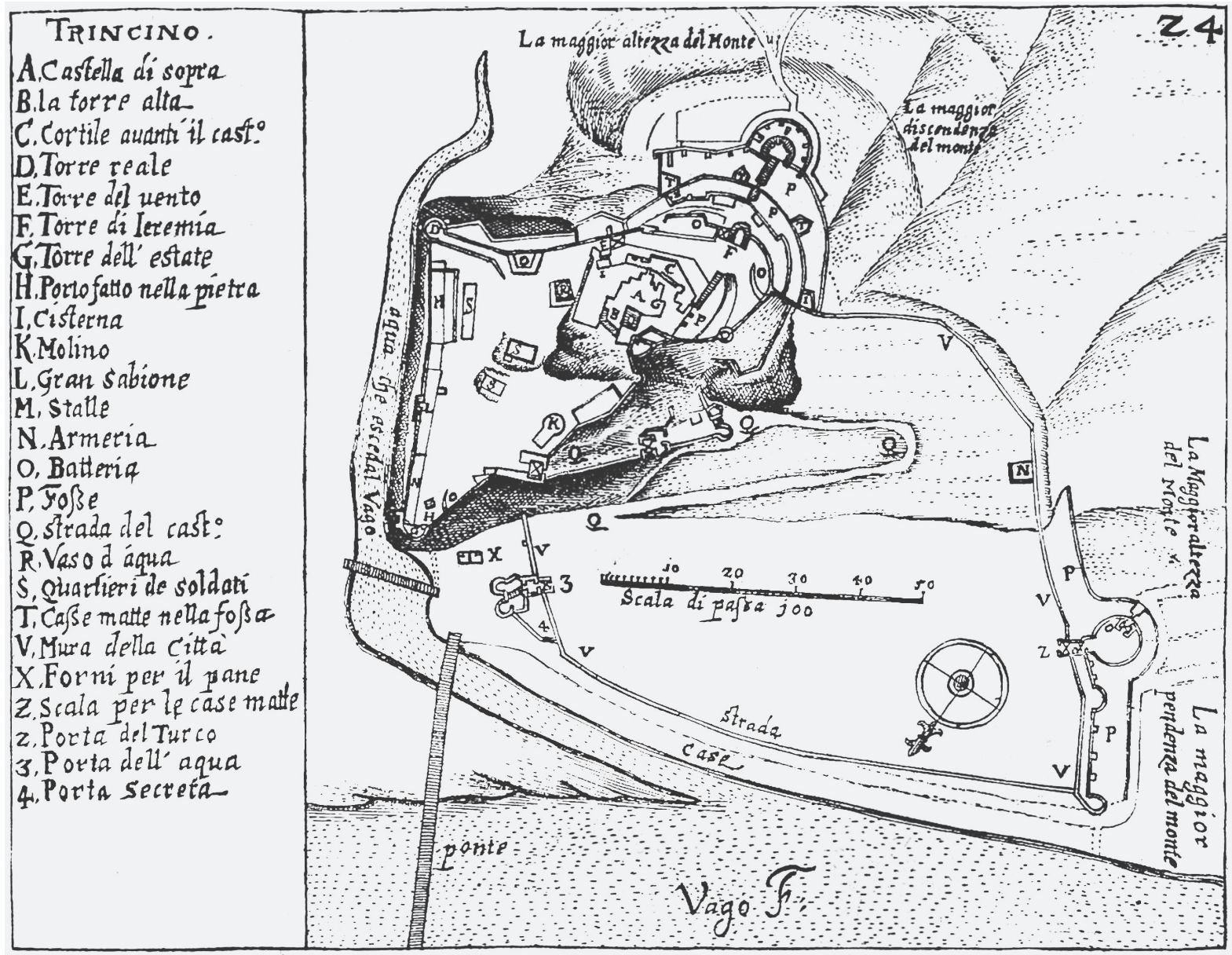

2.43 kép Trencsén 1676/4

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 215 06.10.2023 13:43

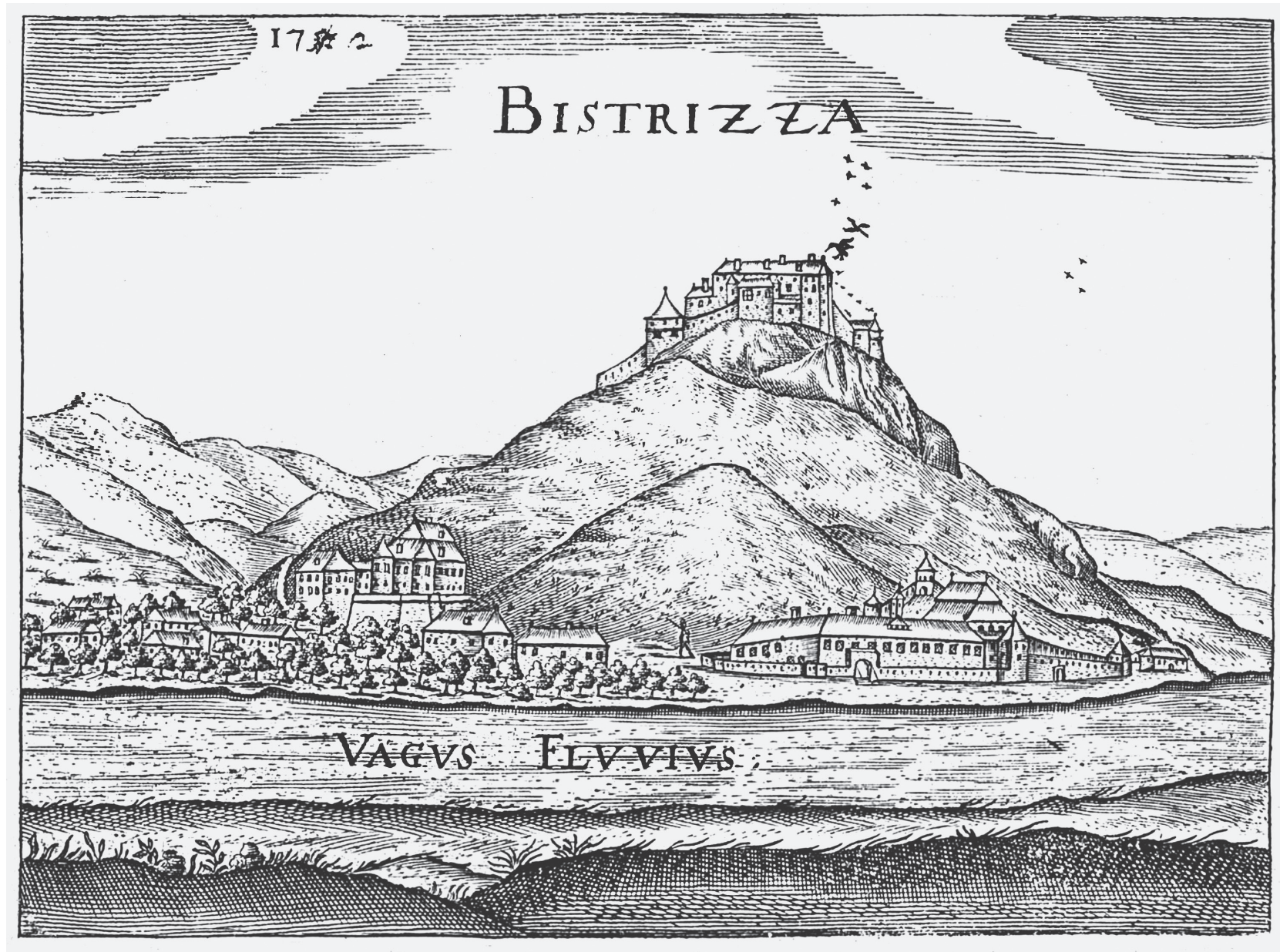

2.44 kép Vágbeszterce 1676/1

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 216 06.10.2023 13:43

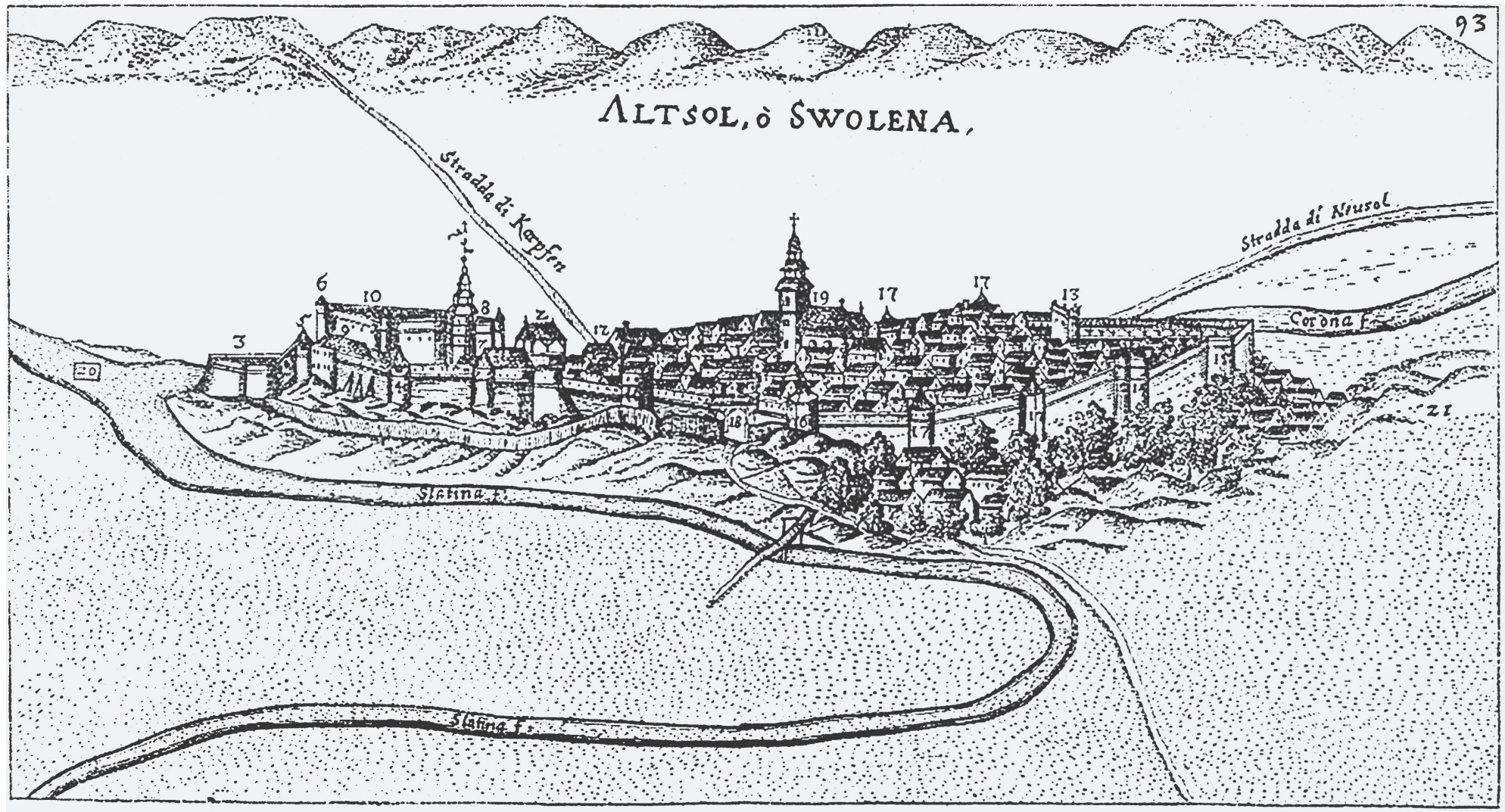

1. La Torre grande del castello con un pezzo di cannone, 2. Vn bastione con 3. cannoni, 3. Vn' altro bastione, 4. Vna Rondella con un picciolo cannone, 5 Vn' altra Rondella, 6. Vn' altra Rondella, 7. L' Arsenale, 8. Due cannoni uerso la Città, 9. Moschettoni, e piccioli cannoni, 10. Torre uecchia del Castello, 11. Porta del Castello, 12. Porta di Kerpfen, 13 Porta di Neusol, 14. Porta nuoua, 15. Vn' altro bastione, 16. Porta picciola, 17. quatro Rondelle adorno la Città, 18. Porta uecchia, 19. Chiesa di S. Elisabetta, 20 Congiuntione delli 2 fiumi, 21. Montagna doue si caua oro puro,

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 217 06.10.2023 13:43

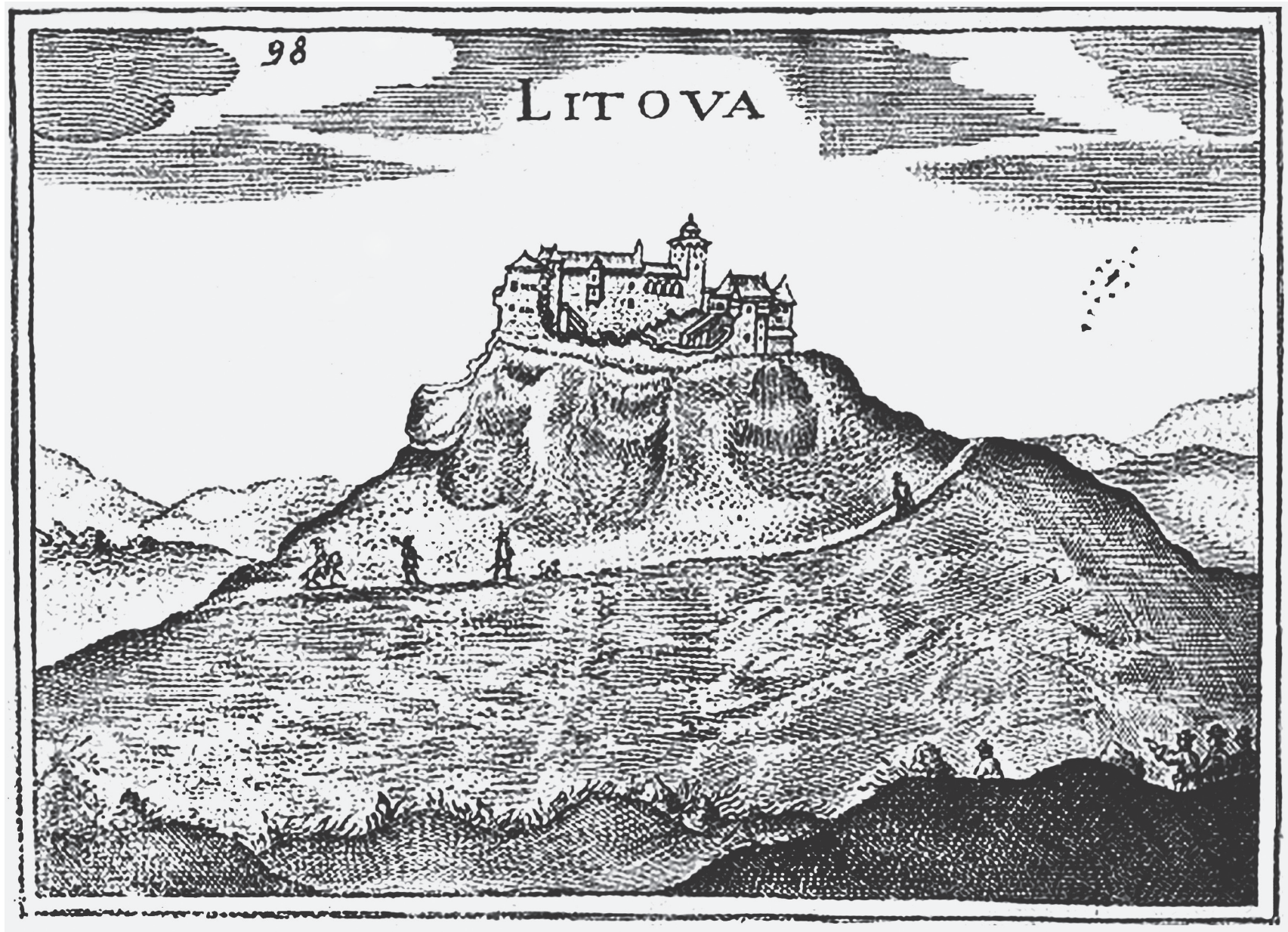

2.46 kép Zsolnalitva 1676/1

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 218 06.10.2023 13:43

2.47 kép A prédikátorok meghurcoltatásai (1684)

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 219 06.10.2023 13:43

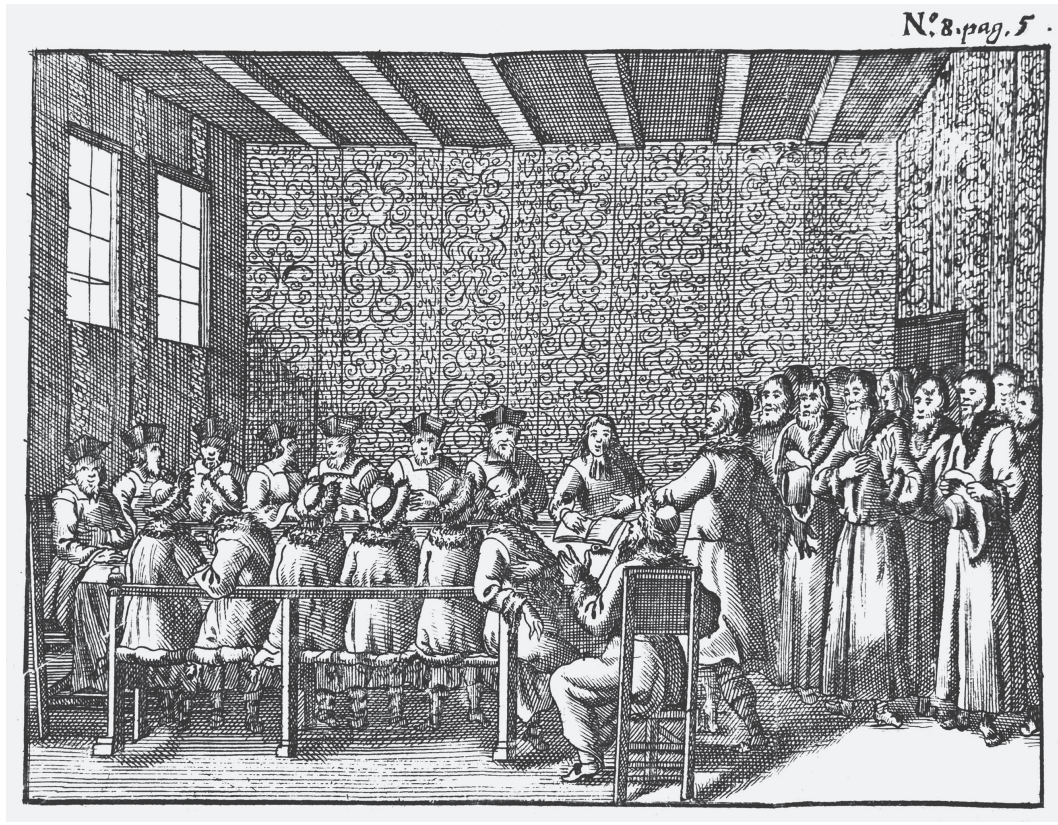

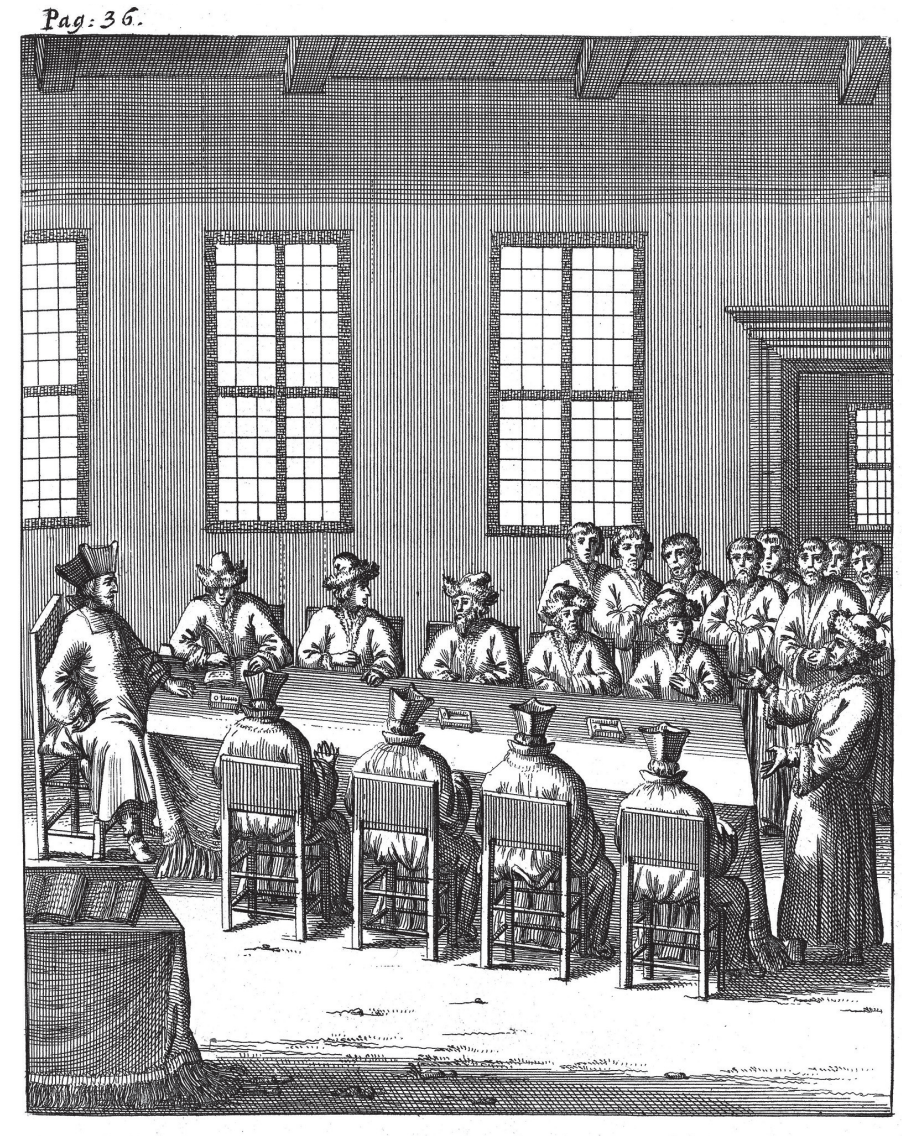

2.48–2.49 kép A pozsonyi törvényszék 1678-1 és 1684-1

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 220 06.10.2023 13:43

2.50–2.51 kép Az elítélt prédikátorok szállítása a börtönbe 1678-2 és 1684-2

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 221 06.10.2023 13:43

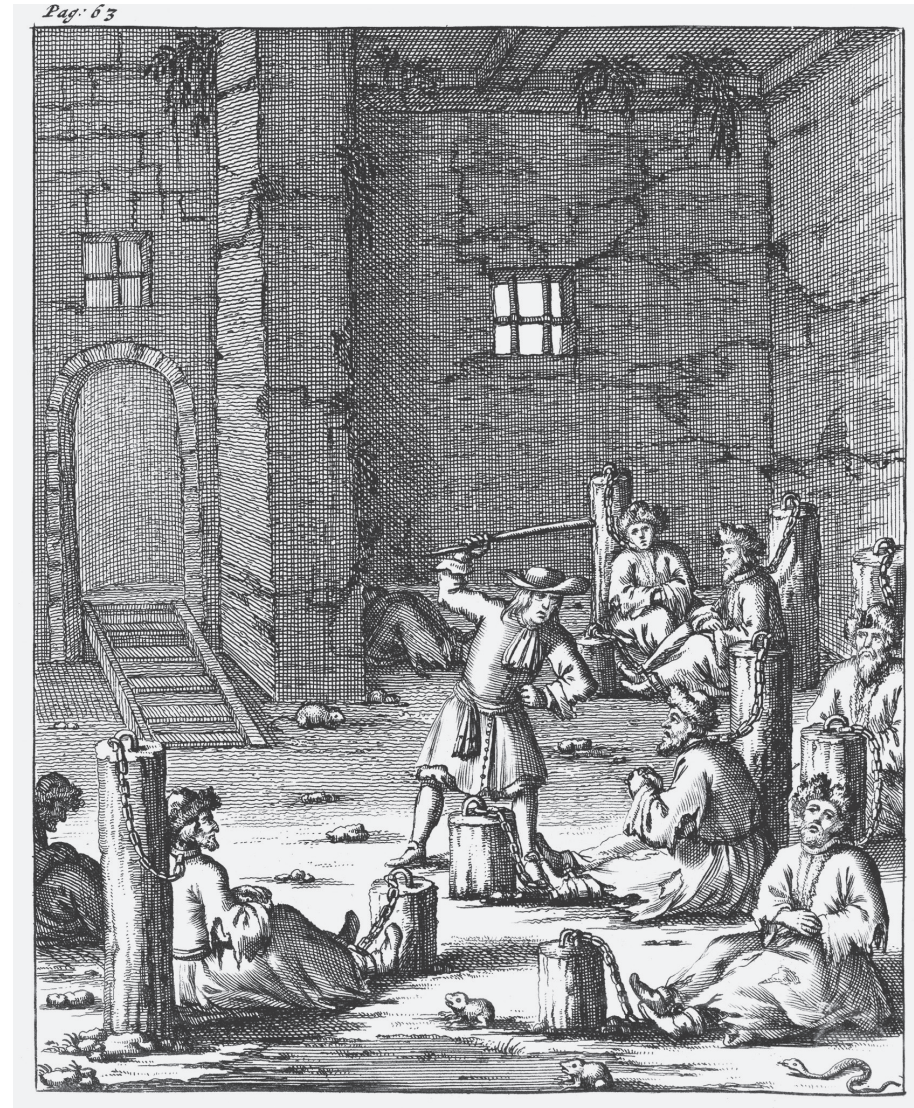

2.52–2.53 kép A prédikátorok börtönben 1678- 6 és 1684-4

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 222 06.10.2023 13:43

2.54–2.55 kép A prédikátorok kényszerítése részvételre katolikus körmenetben 1678-4 és 1684-7

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 223 06.10.2023 13:43

2.56–2.57 kép A prédikátorok fenyítése 1678-3 és 1684-5

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 224 06.10.2023 13:43

2.58–2.59 kép A prédikátorok útja a tenger felé 1678-5 és 1684-8

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 225 06.10.2023 13:43

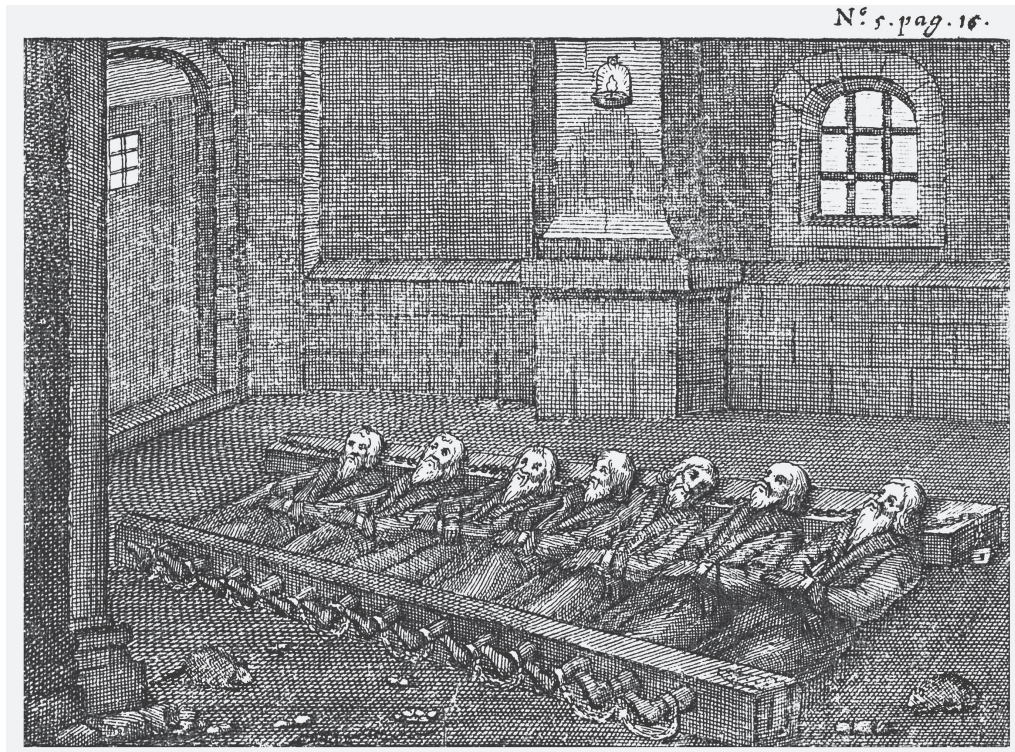

2.60 kép A prédikátorok kalodába zárva 1678-6

2.61 kép A prédikátorok kikötői kényszermunkán 1678-8

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 226 06.10.2023 13:43

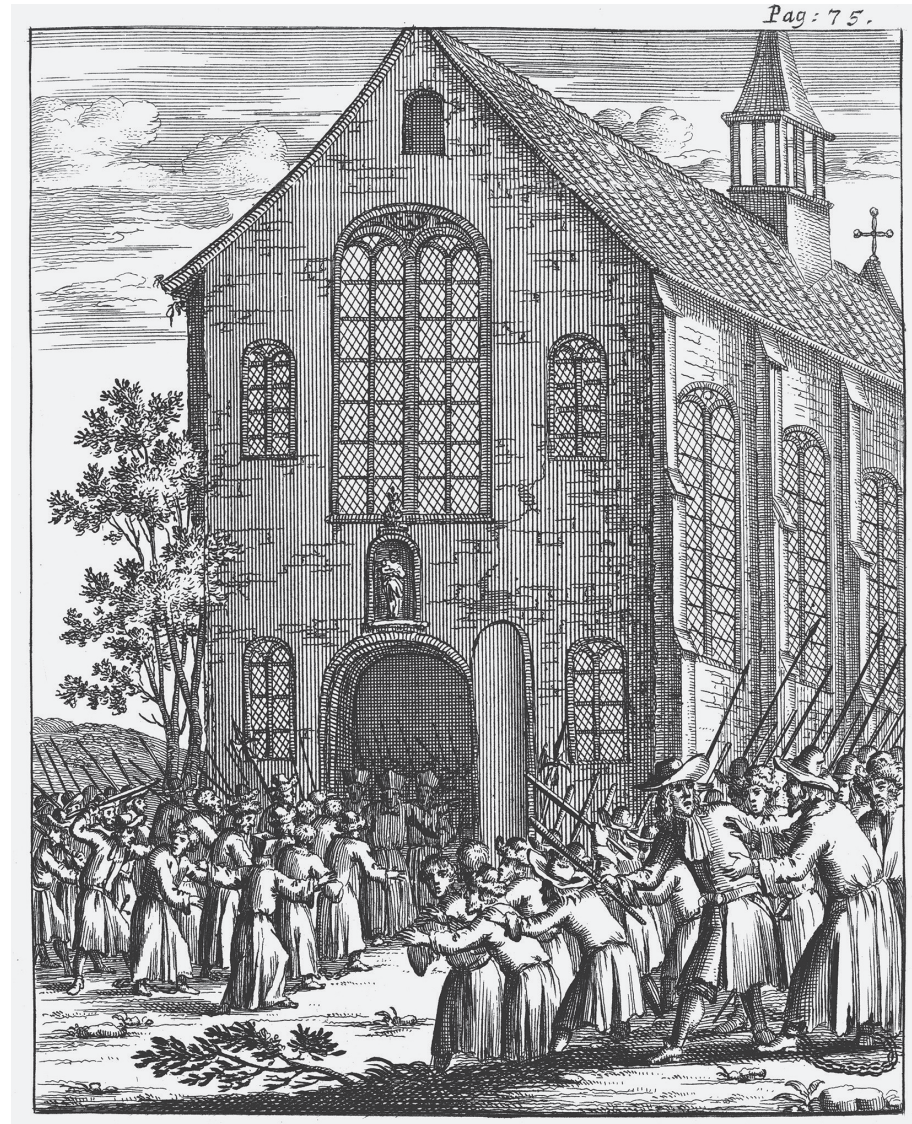

2.62 kép A prédikátorok kényszermunkán 1684-3

2.63 kép A prédikátorok katolikus templomba kényszerítése 1684-6

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 227 06.10.2023 13:43

2.64 kép A prédikátorok útja Nápoly felé Gályarab 1684-9

2.65 kép A prédikátorok eladása 1684-10

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 228 06.10.2023 13:43

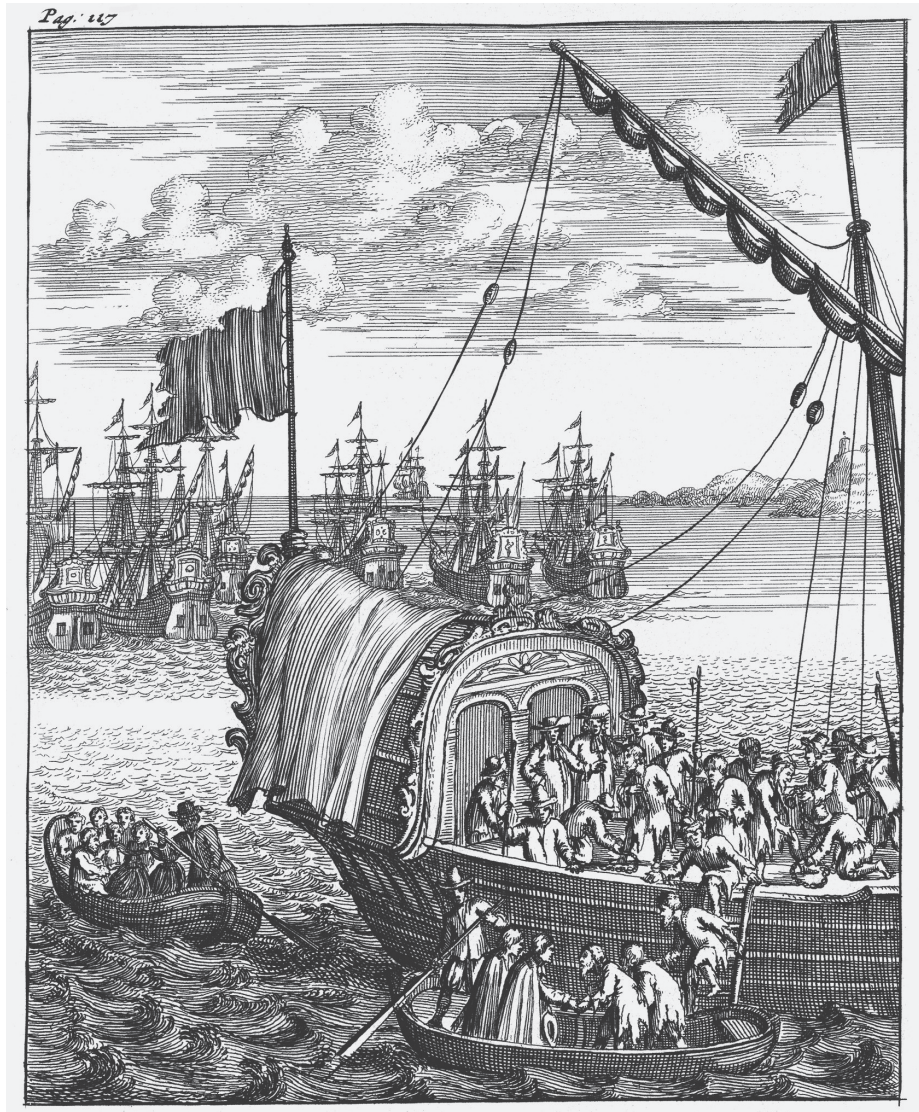

2.66 kép A gályarab prédikátorok kiváltása 1684/11

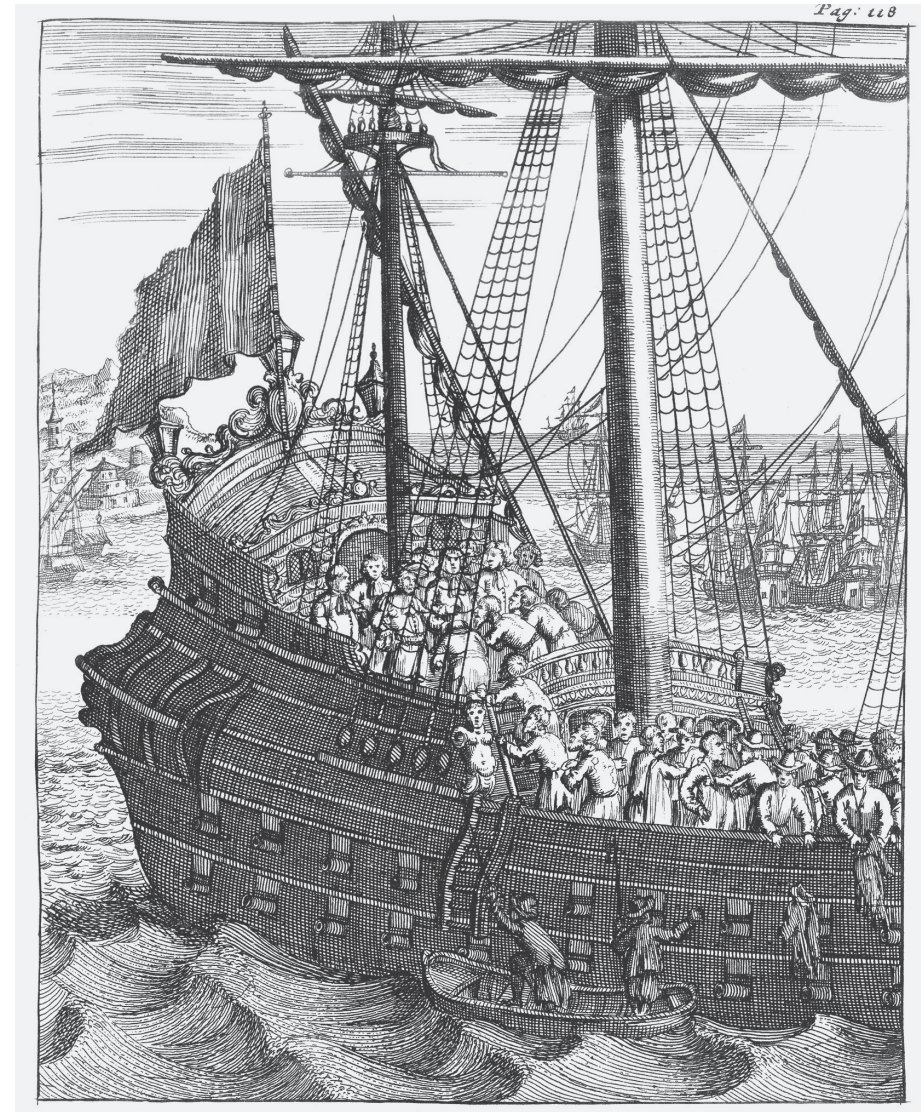

2.67 kép A kiszabadult prédikátorok Ruyter admirális hajóján 1684-12

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 229 06.10.2023 13:43

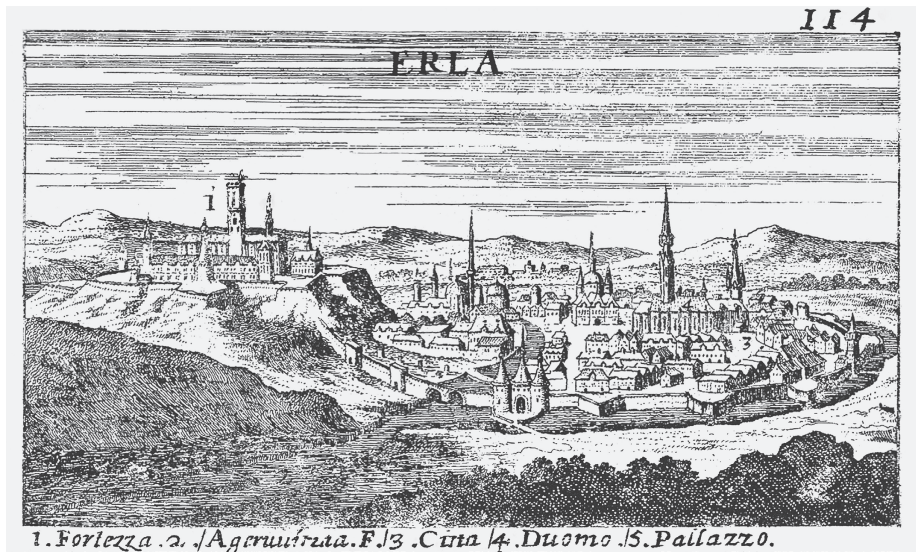

2.68 kép Eger 1684/1 (Velence)

2.69 kép Eger 1684/2 (N&B)

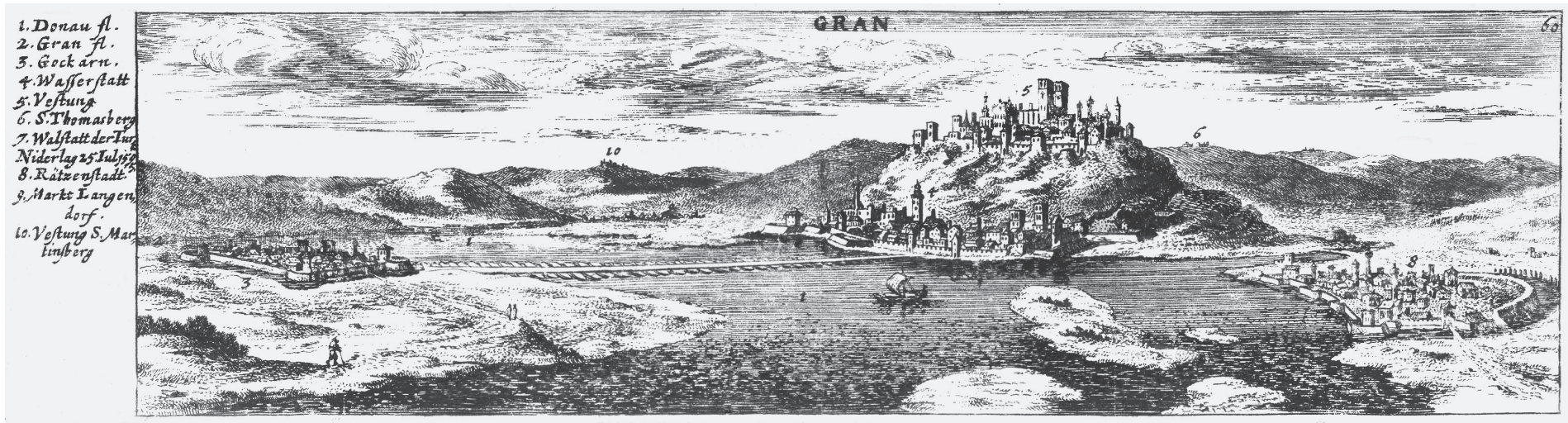

2.70 kép Esztergom (Birken-Sandrart)

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 230 06.10.2023 13:43

2.71 kép Esztergom 1684/1 (Velence)

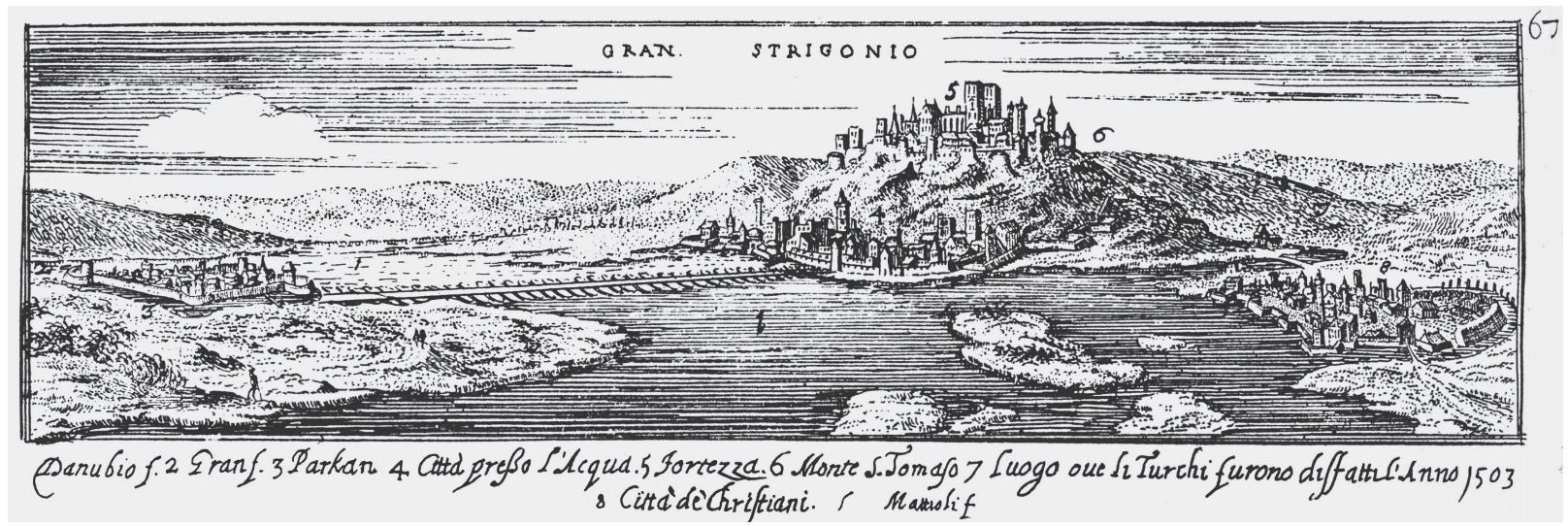

2.72 kép Esztergom 1684/2 (N&B)

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 231 06.10.2023 13:43

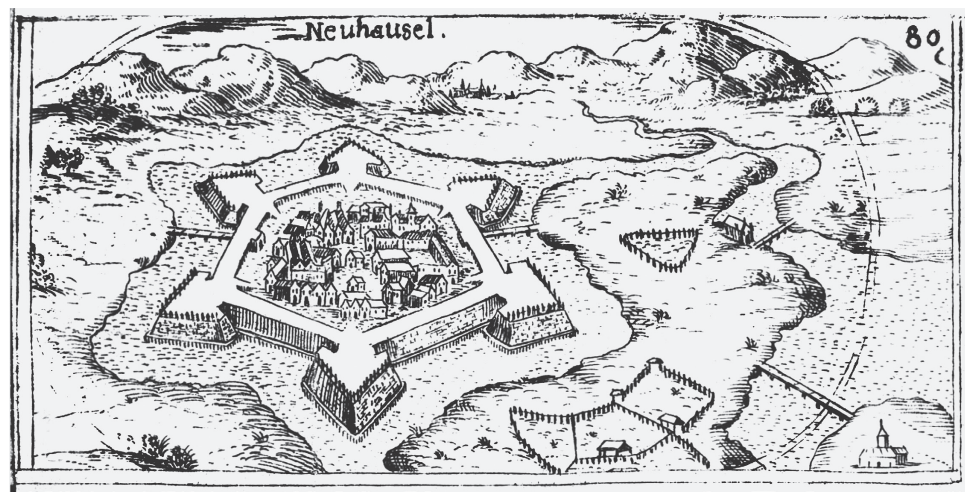

2.73 kép Érsekújvár 1684/3 (Velence)

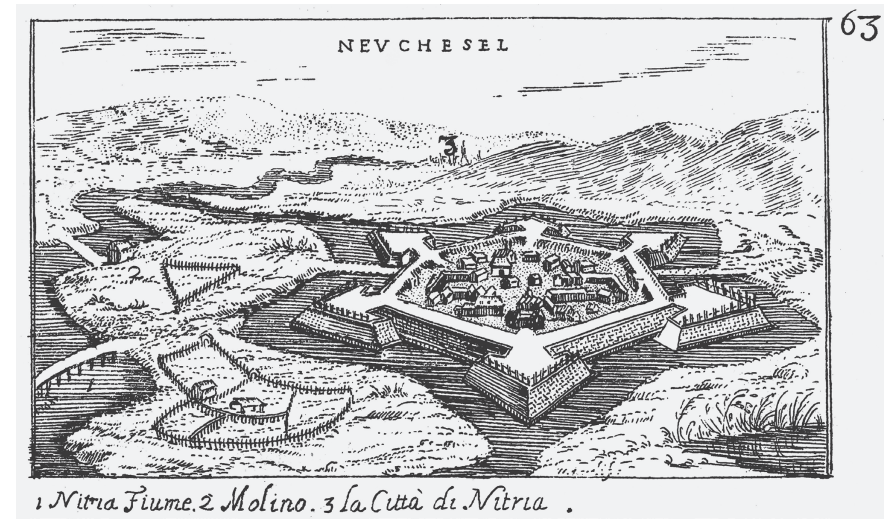

2.74 kép Érsekújvár 1684/2 (N&B)

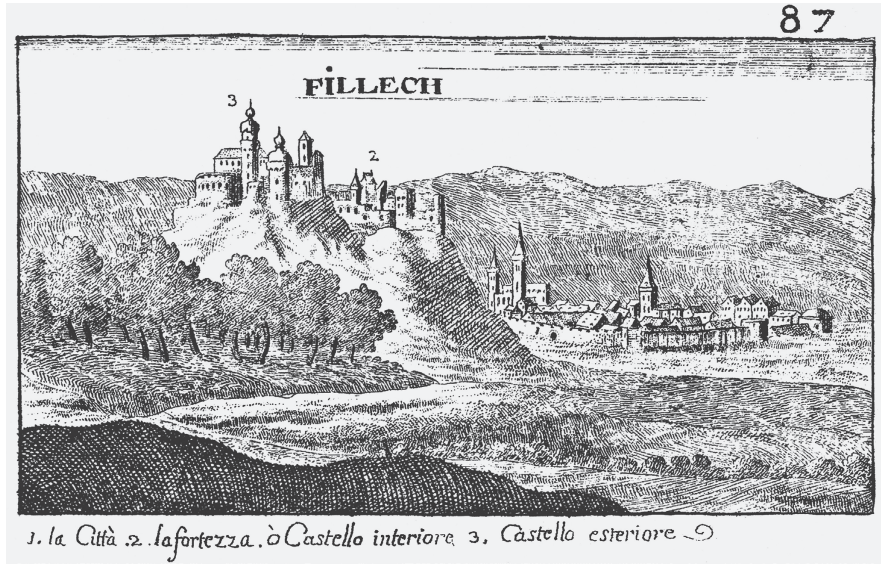

2.75 kép Fülek 1684/2 (Velence)

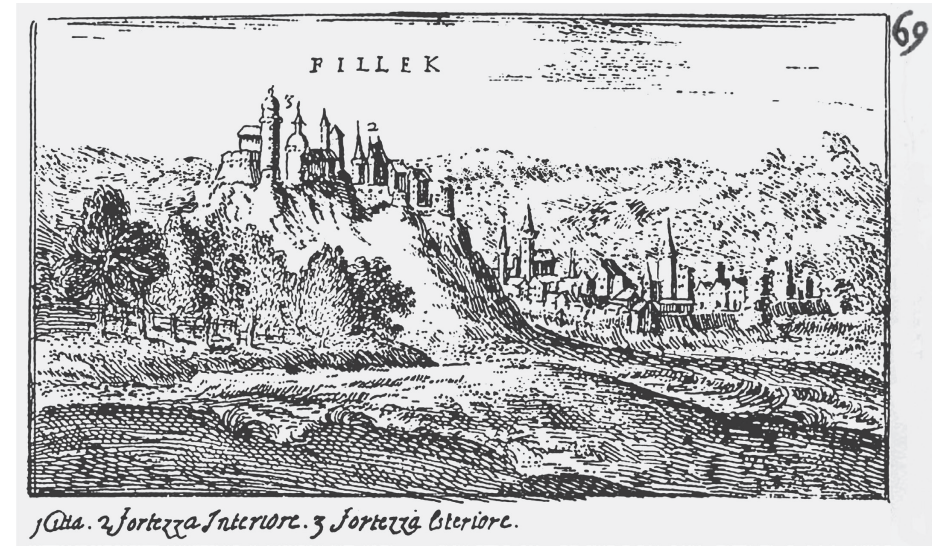

2.76 kép Fülek 1684/1 (N&B)

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 232 06.10.2023 13:43

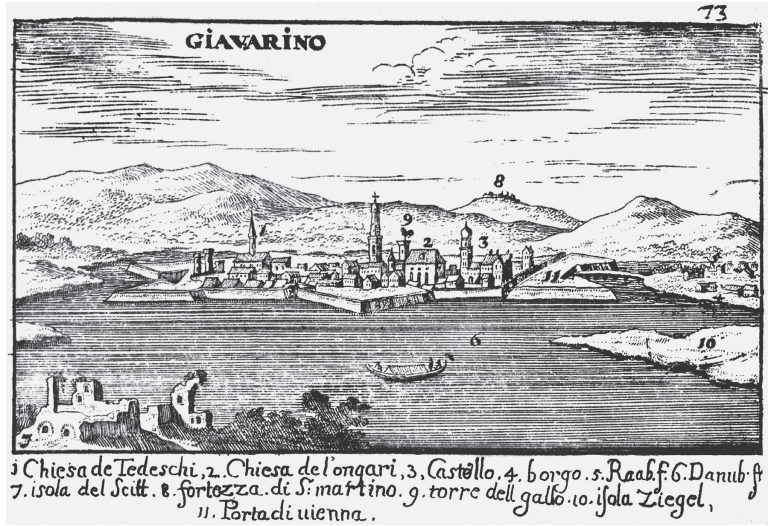

2.77 kép Győr 1684/1 (Velence)

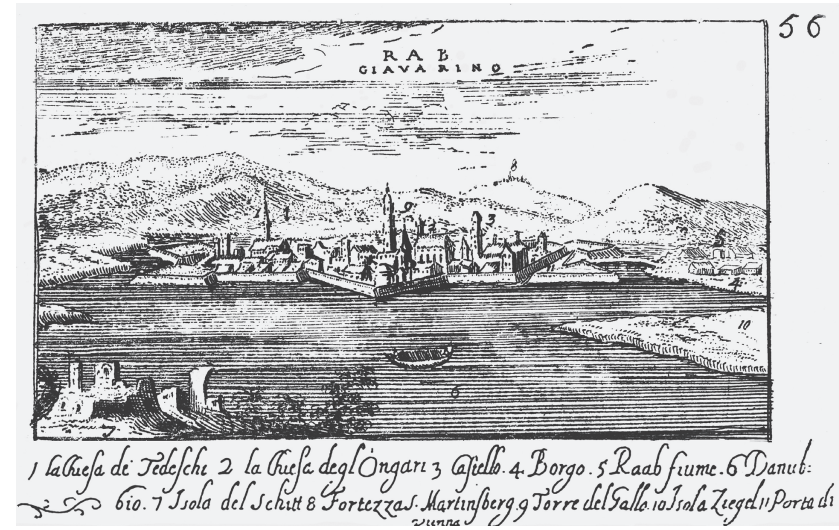

2.78 kép Győr 1684/2 (N&B)

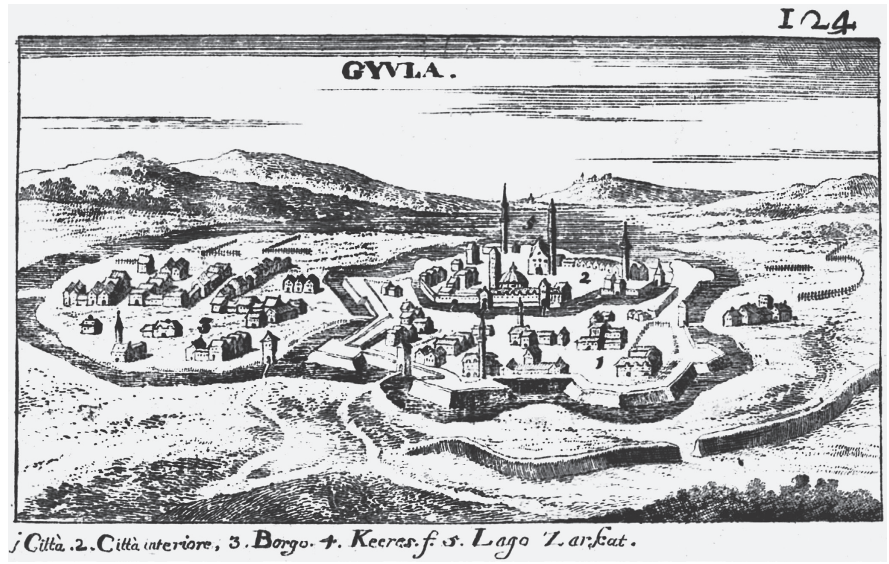

2.79 kép Gyula 1684/1 (Velence)

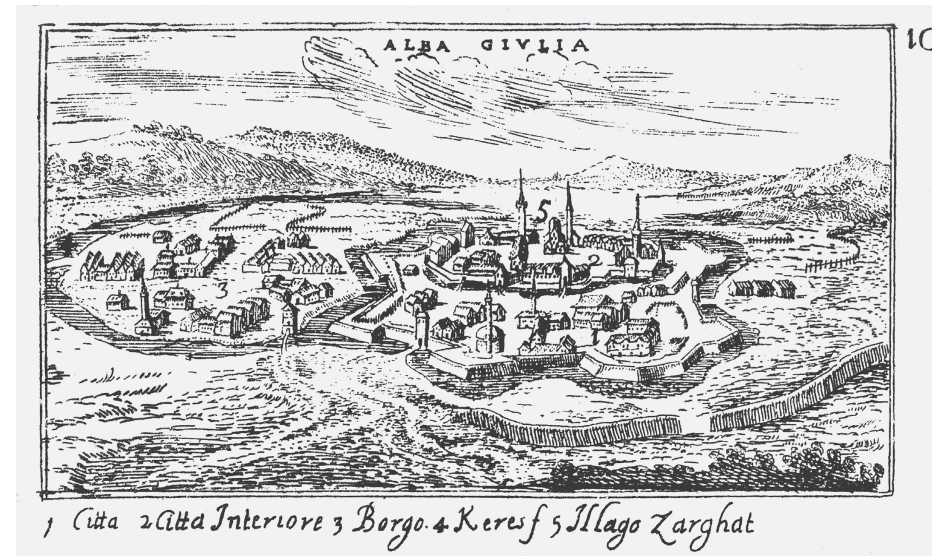

2.80 kép Gyula 1684/2 (N&B)

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 233 06.10.2023 13:43

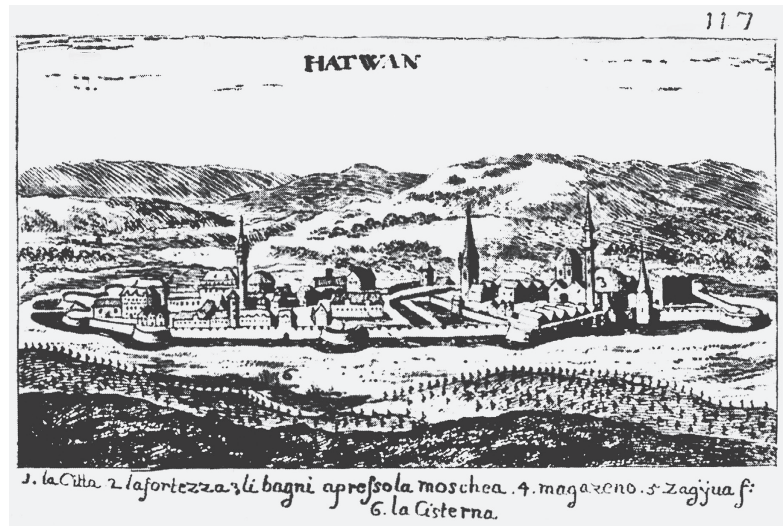

2.81 kép Hatvan 1684/1 (Velence)

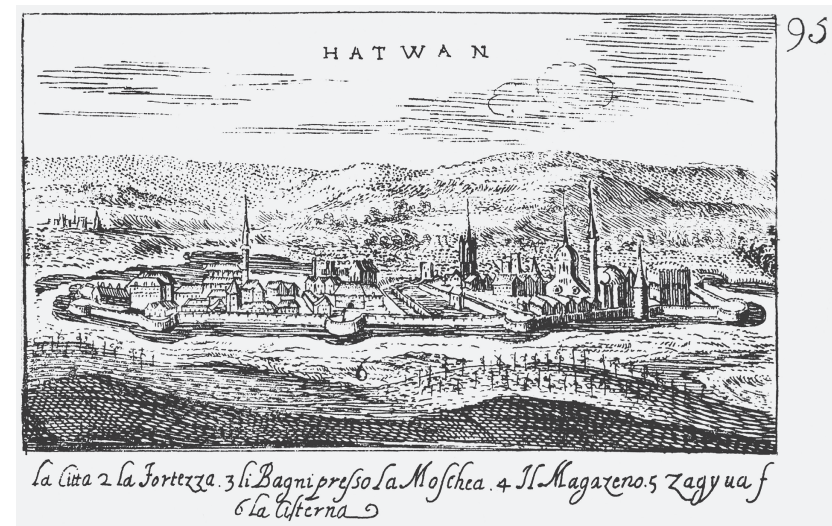

2.82 kép Hatvan 1684/2 (N&B)

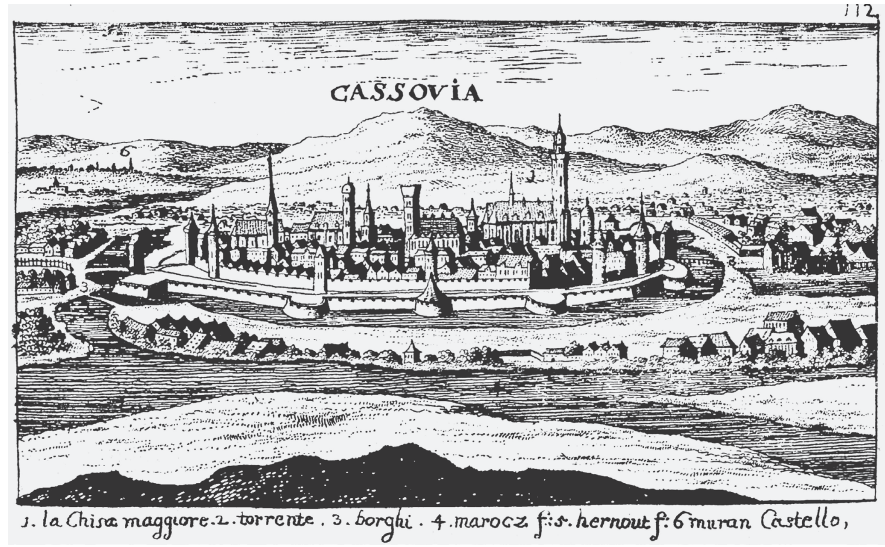

2.83 kép Kassa 1684/1 (Velence)

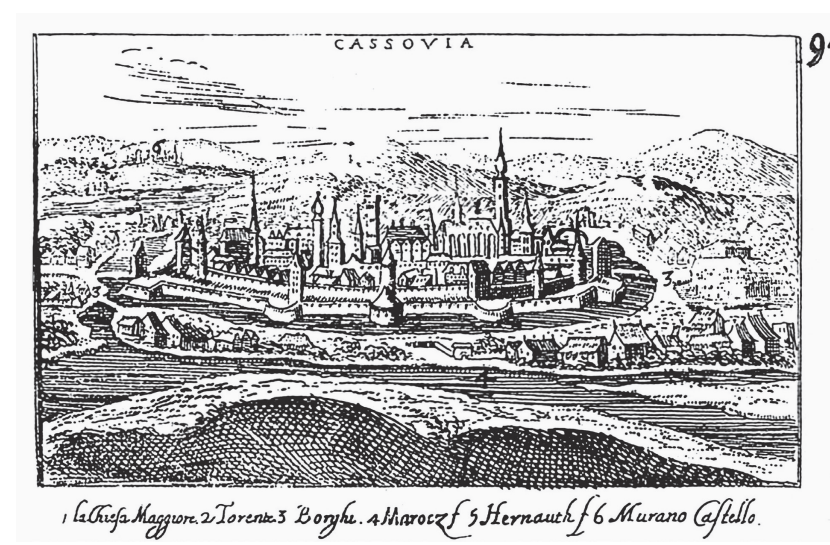

2.84 kép Kassa 1684/2 (N&B)

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 234 06.10.2023 13:43

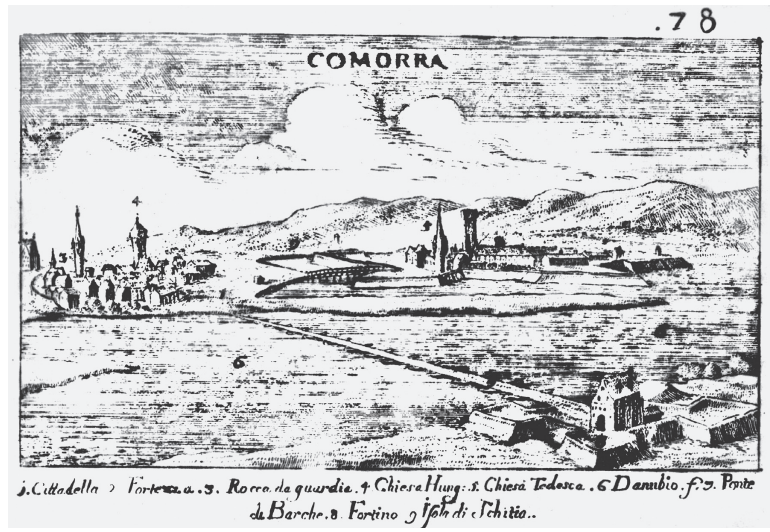

2.85 kép Komárom 1684/1 (Velence)

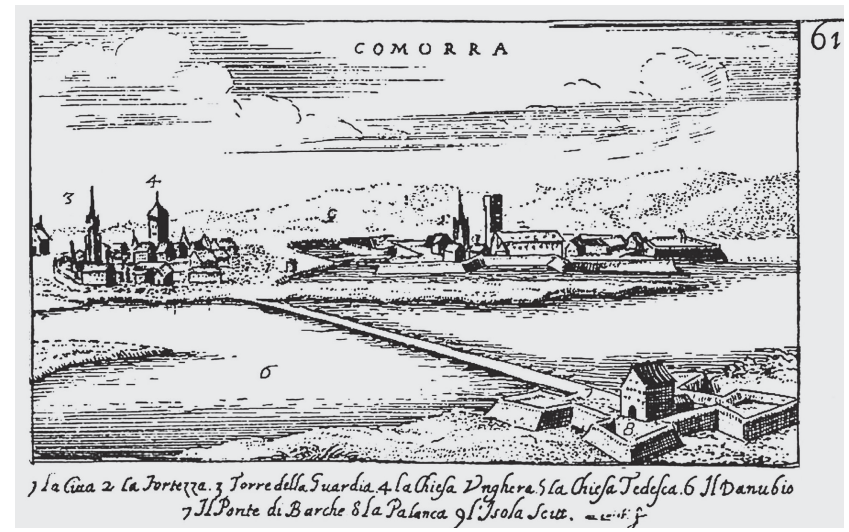

2.86 kép Komárom 1684/2 (N&B)

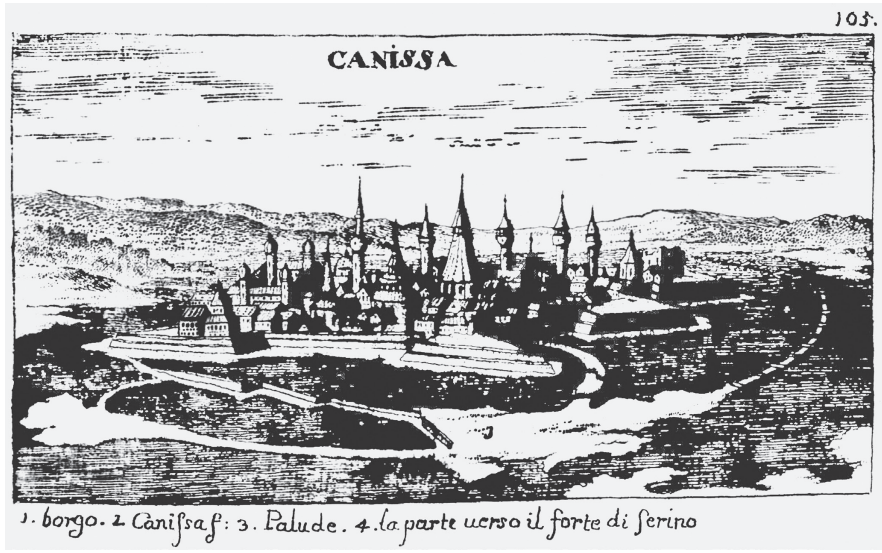

2.87 kép Nagykanizsa 1684/1 (Velence)

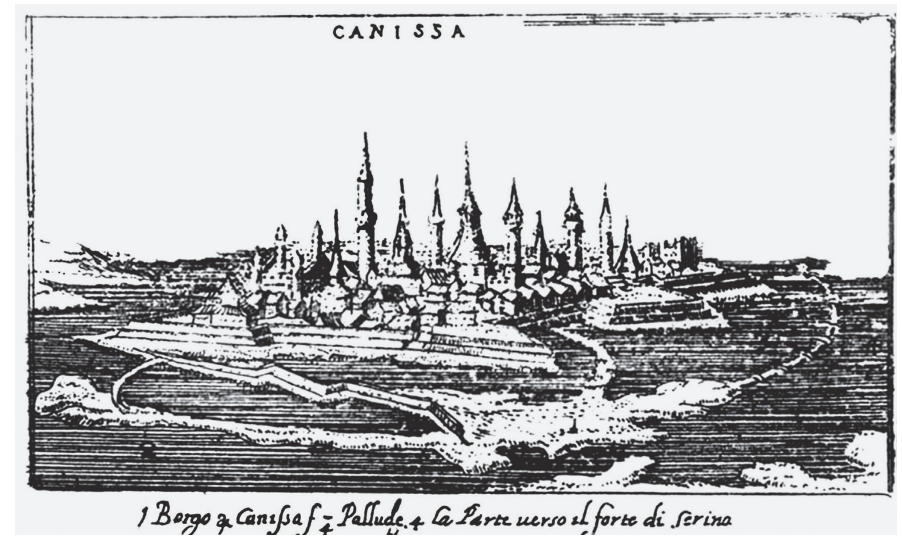

2.88 kép Nagykanizsa 1684/2 (N&B)

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 235 06.10.2023 13:44

2.89 kép Nagyvárad 1684/2 (Velence)

2.90 kép Nagyvárad 1684/1 (N&B)

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 236 06.10.2023 13:44

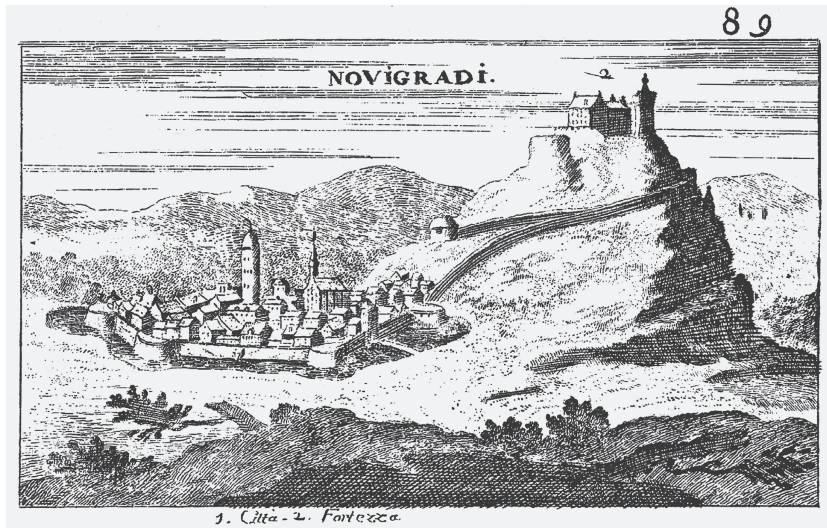

2.91 kép Nógrád 1684/1 (Velence)

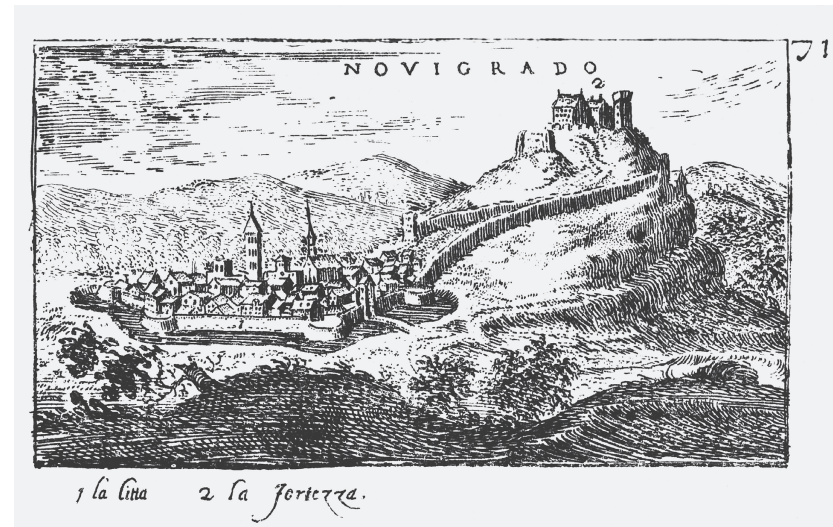

2.92 kép Nógrád 1684/2 (N&B)

2.93 kép Pannonhalma 1684/1 (Velence)

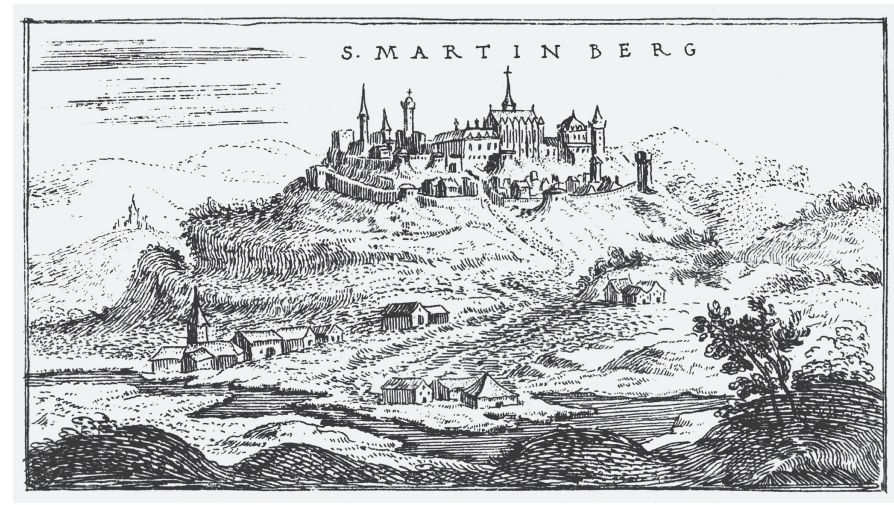

2.94 kép Pannonhalma /tükörkép/ 1684/2 (N&B)

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 237 06.10.2023 13:44

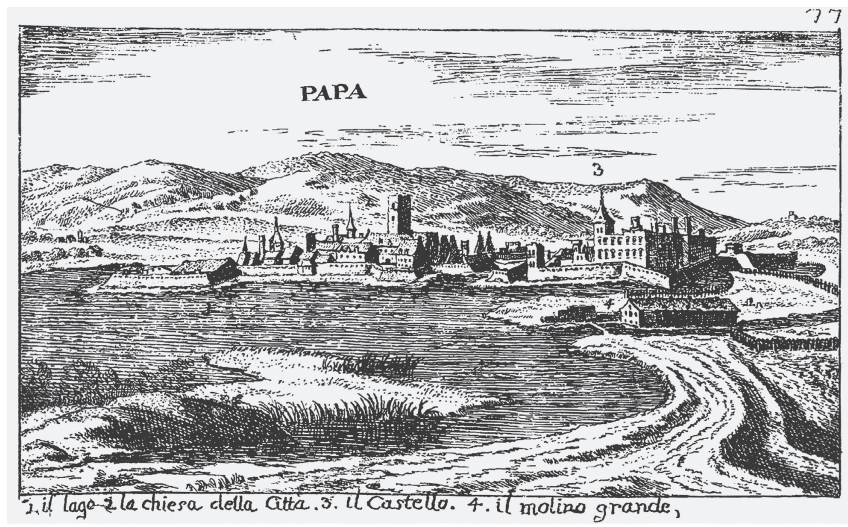

2.95 kép Pápa 1684/1 (Velence)

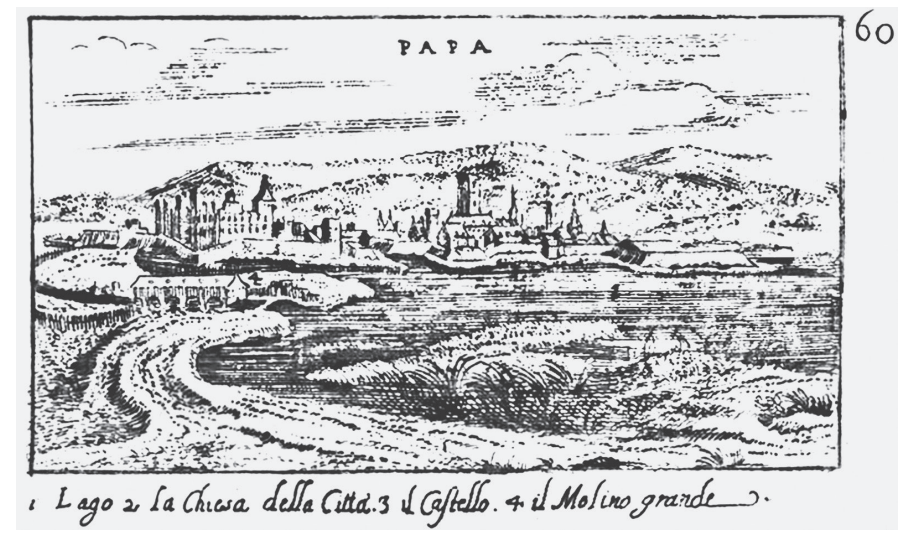

2.96 kép Pápa /tükörkép/ 1684/2 (N&B)

2.97 kép Pozsony 1684/1 (N&B)

2.98 kép Pozsony 1684/2 (Velence)

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 238 06.10.2023 13:44

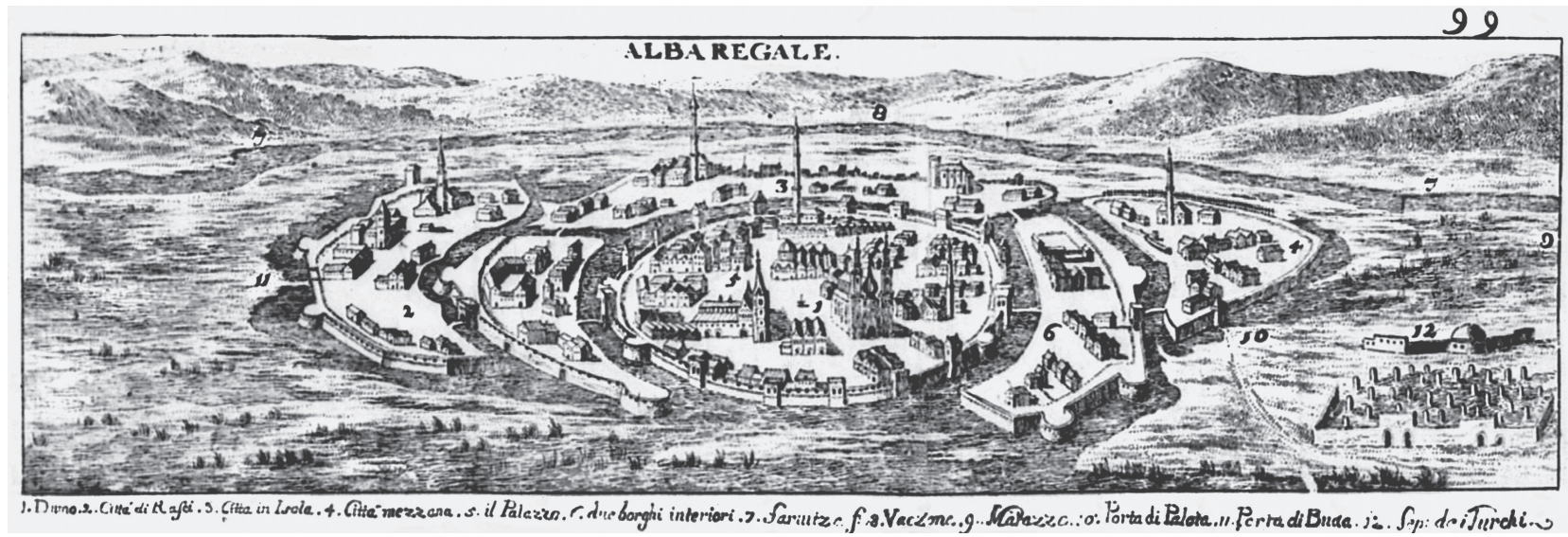

2.99 kép Székesfehérvár 1684/1 (Velence)

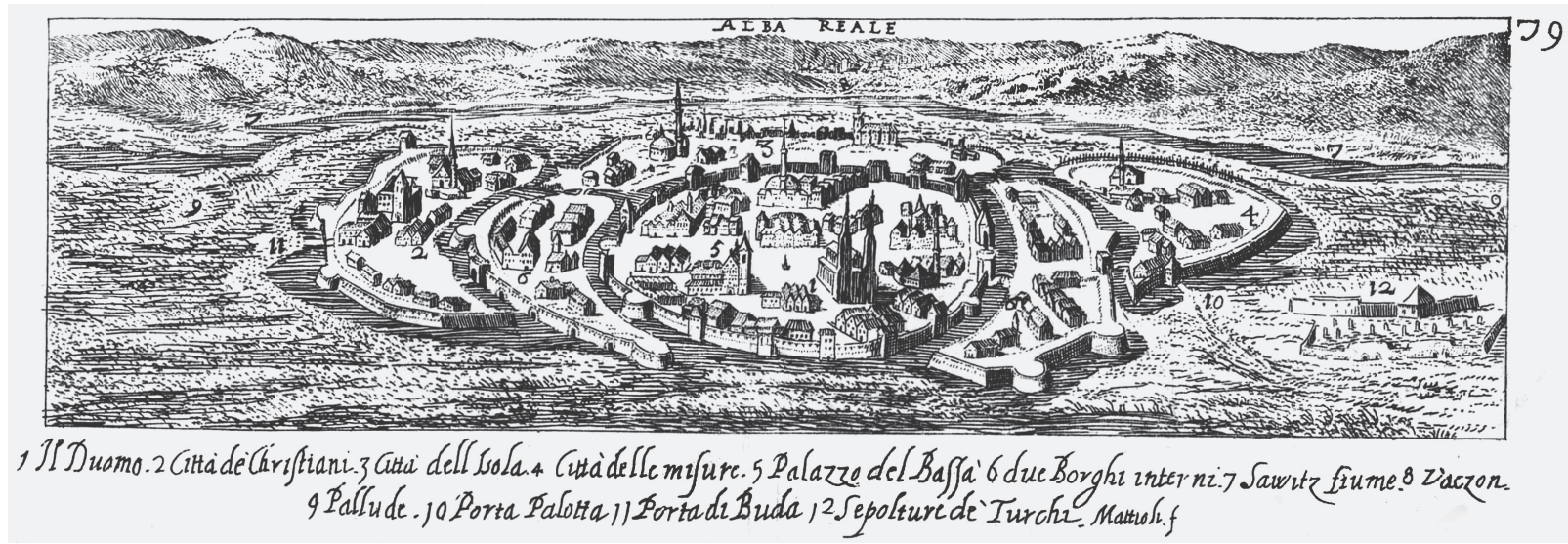

2.100 kép Székesfehérvár 1684/2 (N&B)

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 239 06.10.2023 13:44

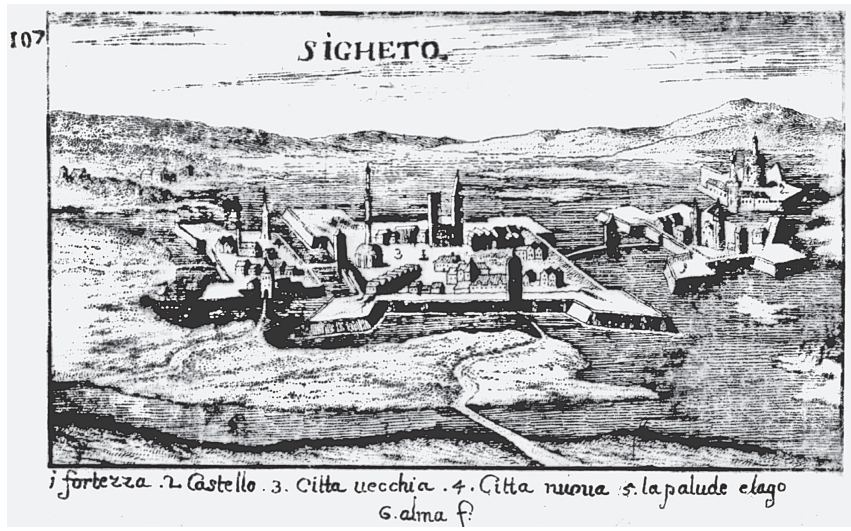

2.101 kép Szigetvár 1684/1 (Velence)

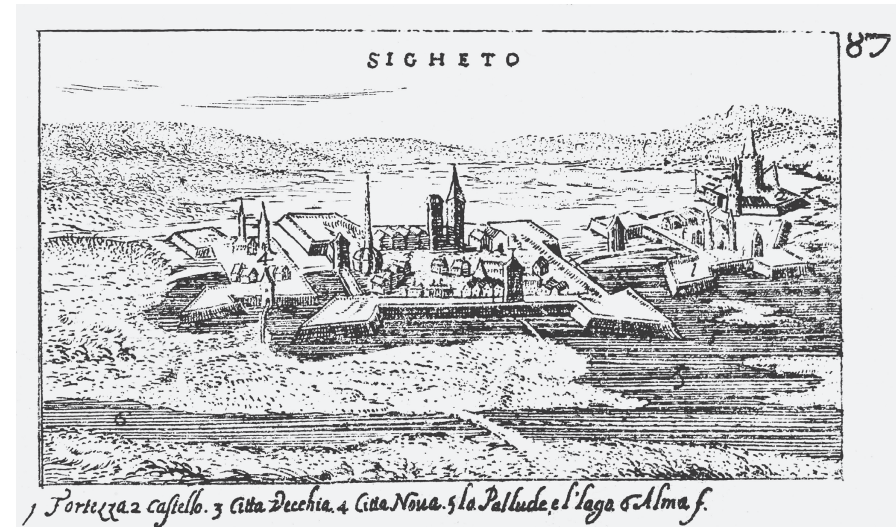

2.102 kép Szigetvár 1684/2 (N&B)

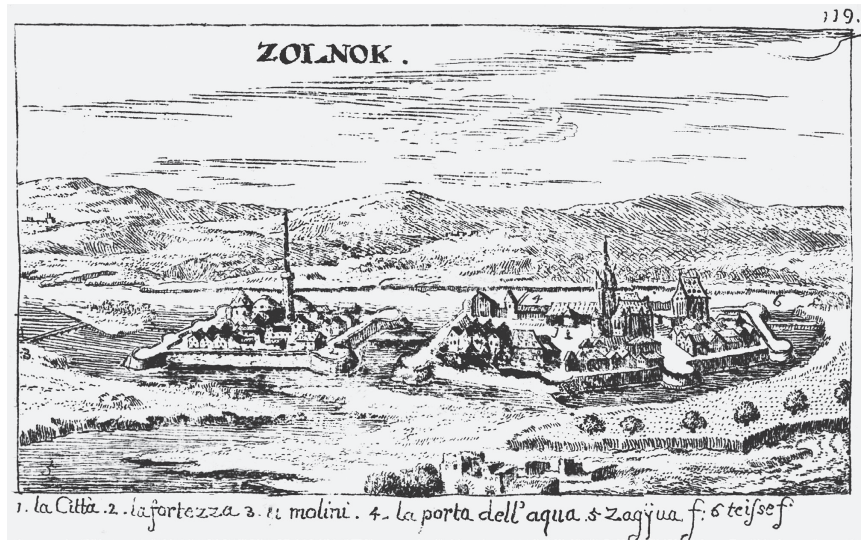

2.103 kép Szolnok 1684/2 (Velence)

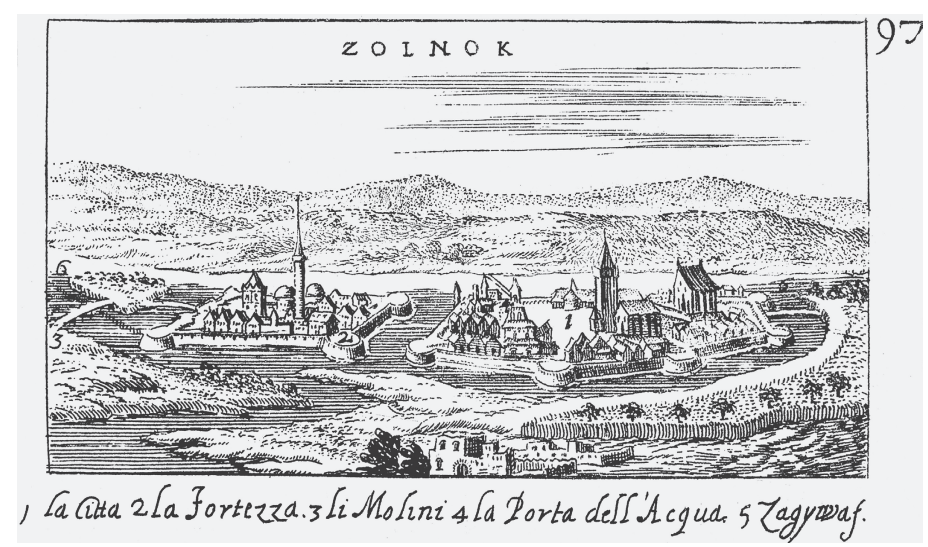

2.104 kép Szolnok 1684/1 (N&B)

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 240 06.10.2023 13:44

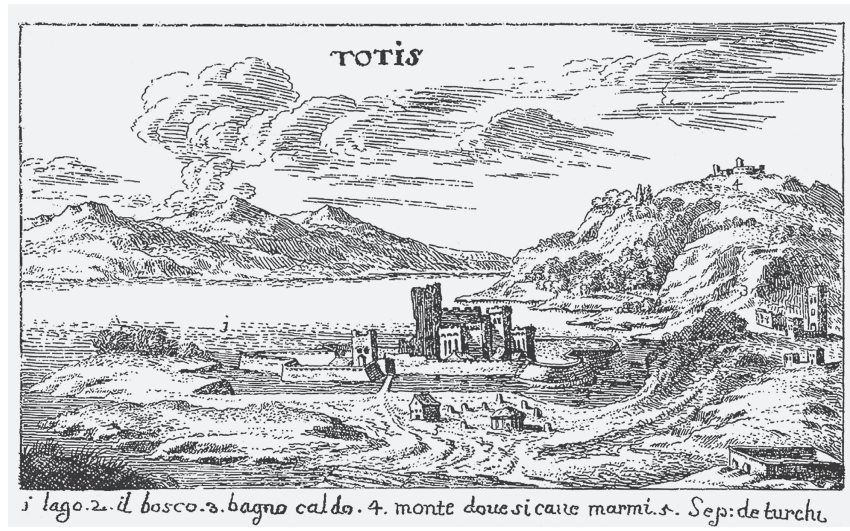

2.105 kép Tata 1684/2 (Velence)

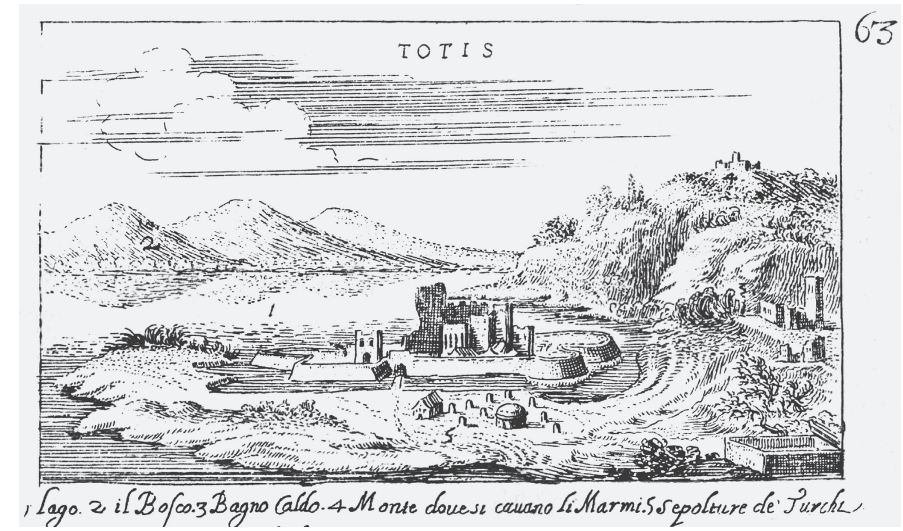

2.106 kép Tata 1684/1 (N&B)

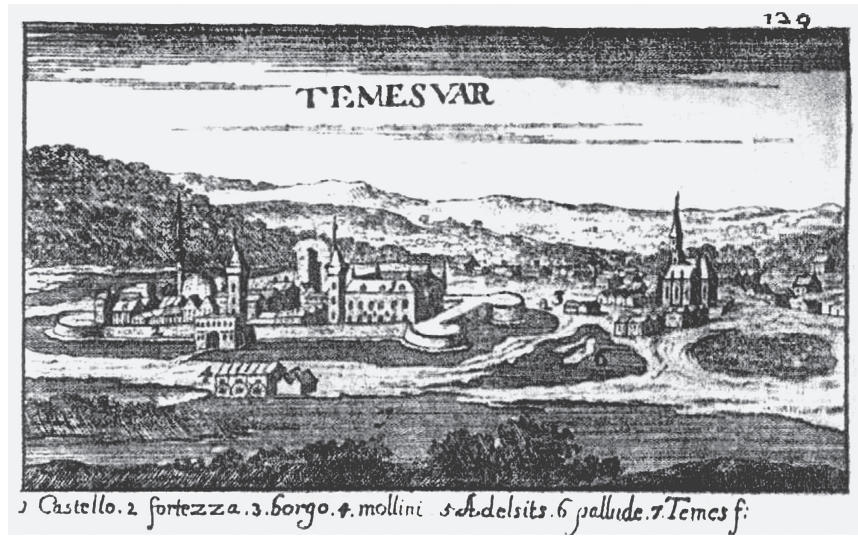

2.107 kép Temesvár 1684/2 (Velence)

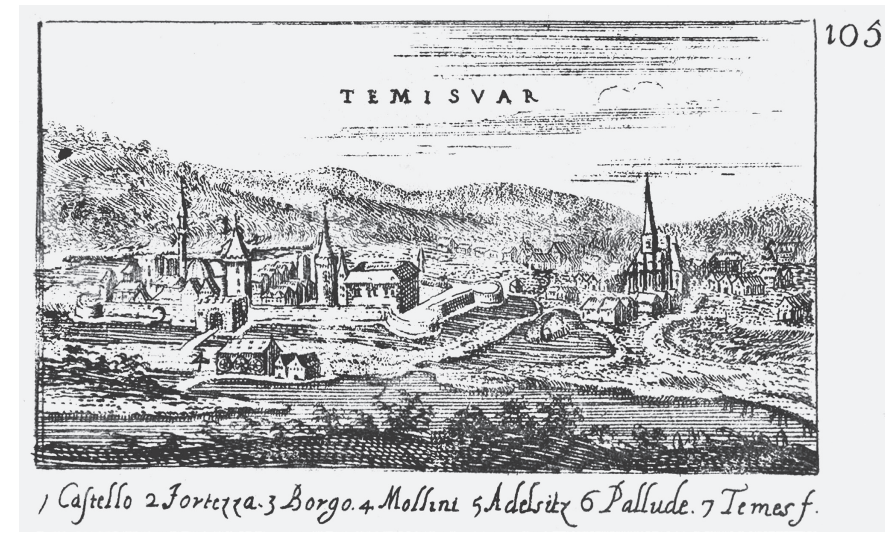

2.108 kép Temesvár 1684/1 (N&B)

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 241 06.10.2023 13:44

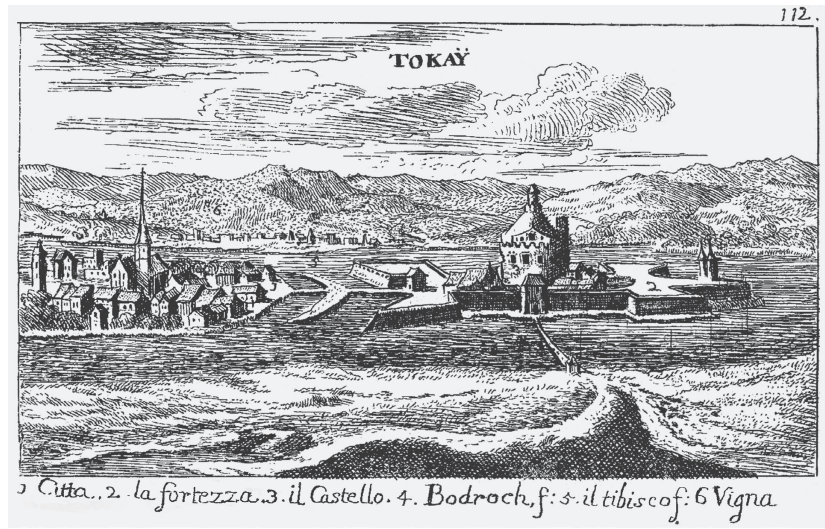

2.109 kép Tokaj 1684/2 (Velence)

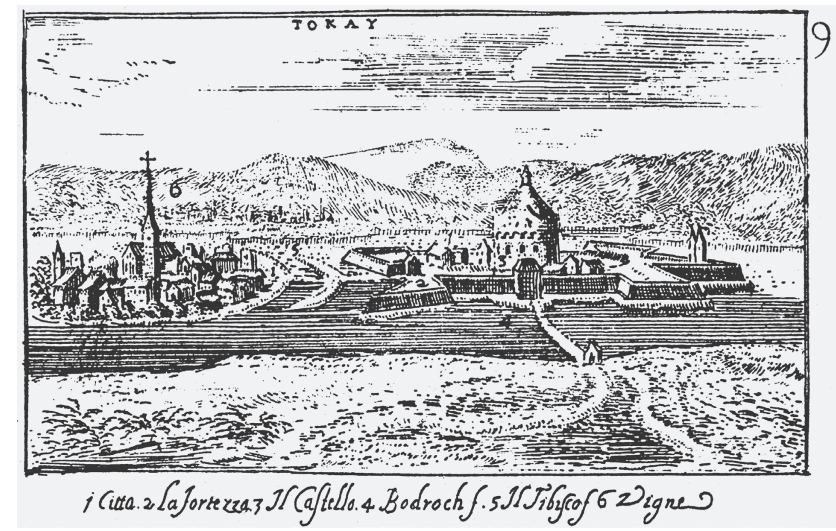

2.110 kép Tokaj 1684/1 (N&B)

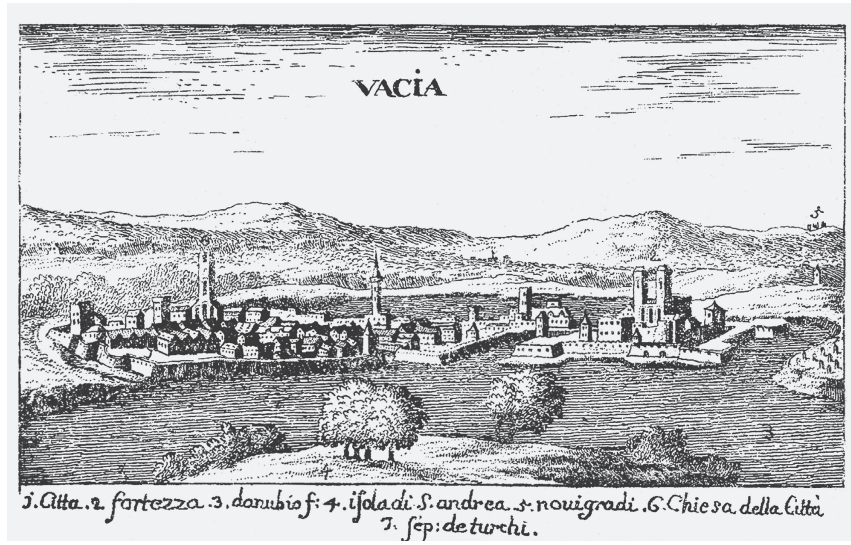

2.111 kép Vác 1684/2 (Velence)

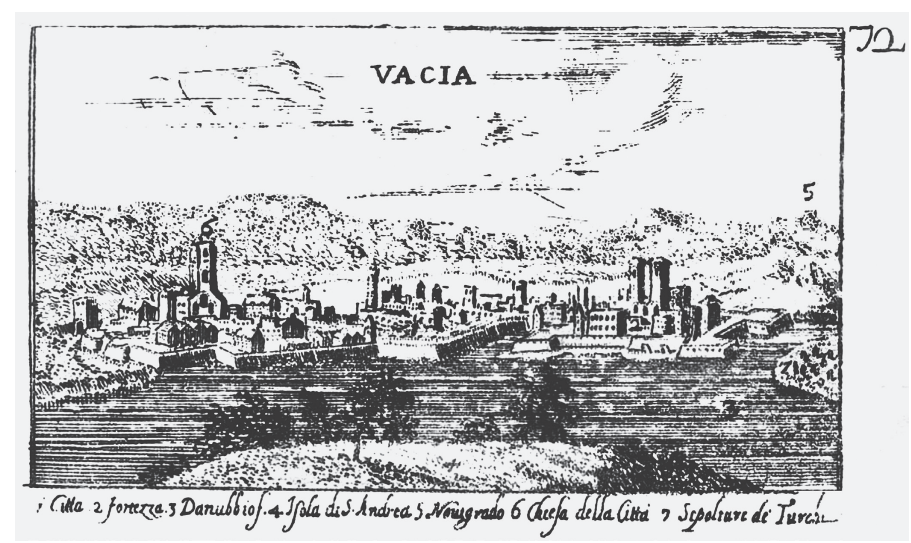

2.112 kép Vác 1684/1 (N&B)

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 242 06.10.2023 13:44

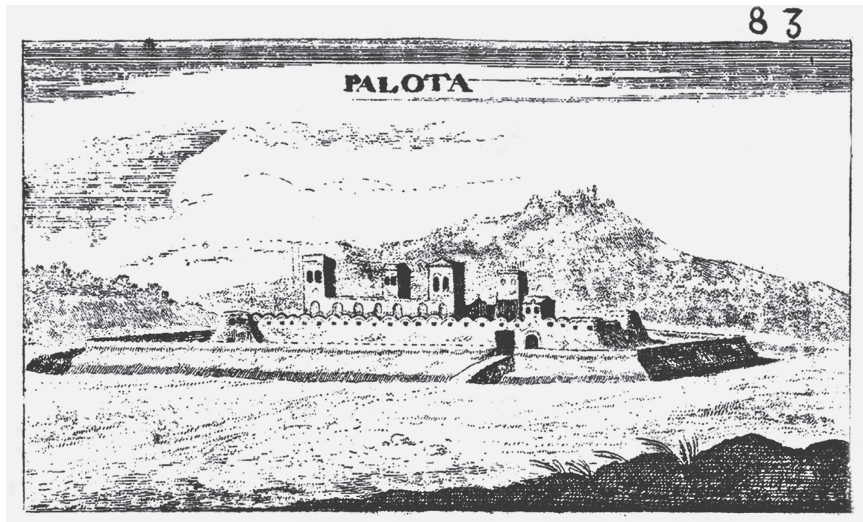

2.113 kép Várpalota 1684/2 (Velence)

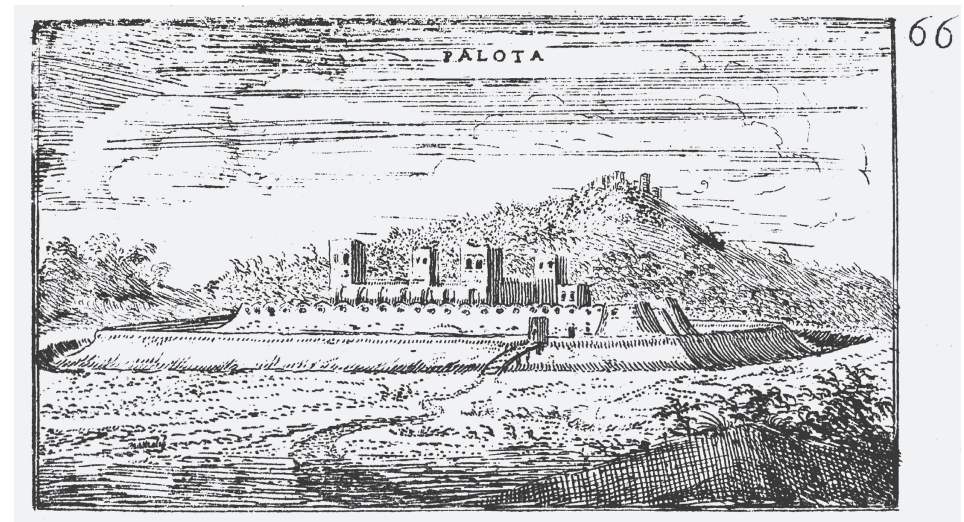

2.114 kép Várpalota 1684/1 (N&B)

2.115 kép Veszprém 1684/2 (Velence)

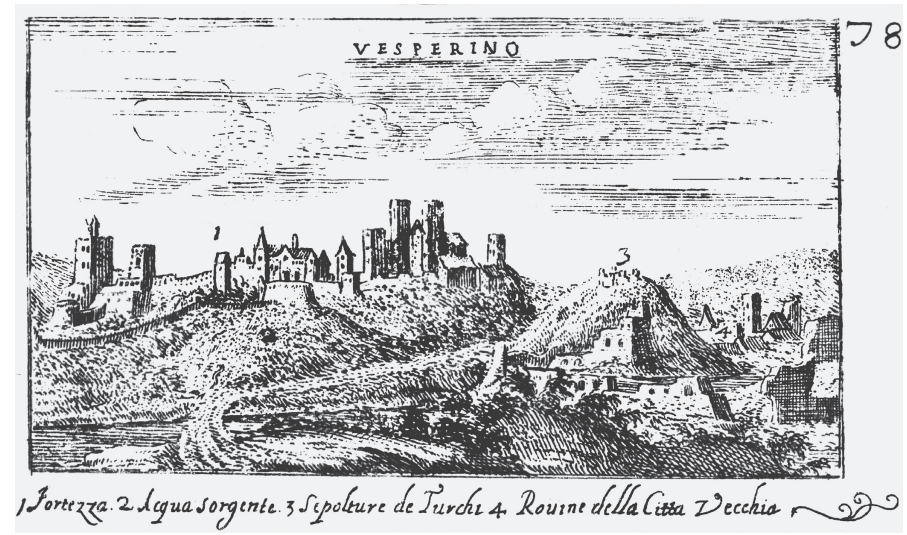

2.116 kép Veszprém 1684/1 (N&B)

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 243 06.10.2023 13:44

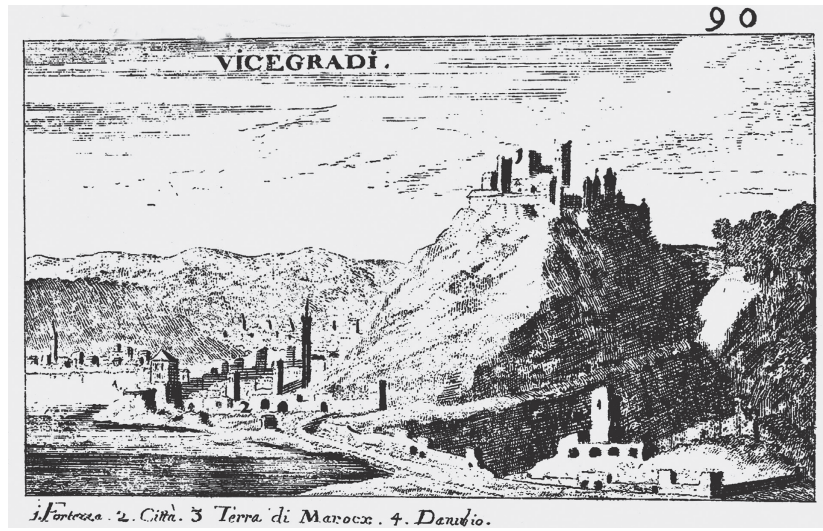

2.117 kép Visegrád 1684/2 (Velence)

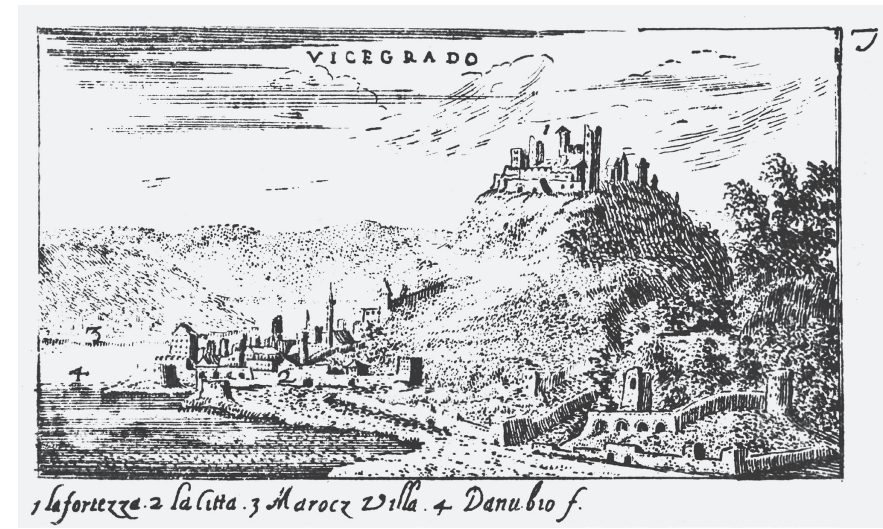

2.118 kép Visegrád 1684/1 (N&B)

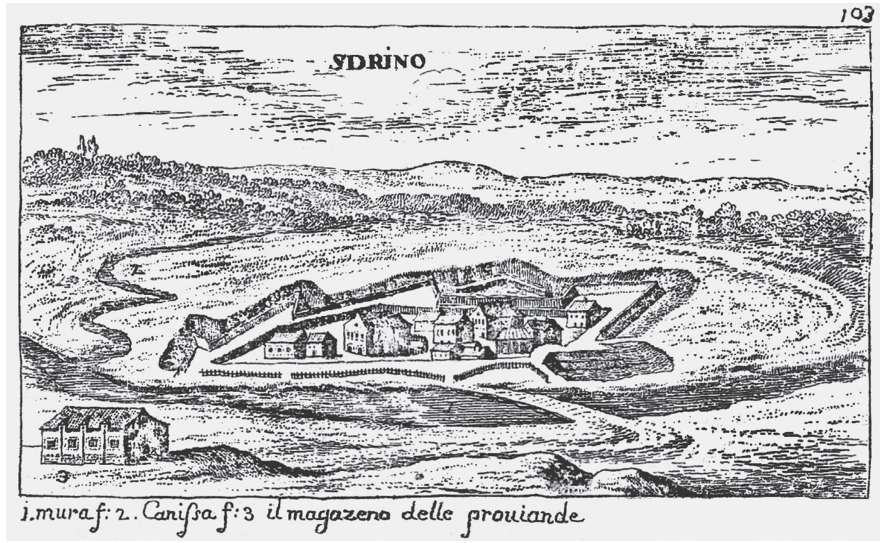

2.119 kép Zrínyiújvár 1684/2 (Velence)

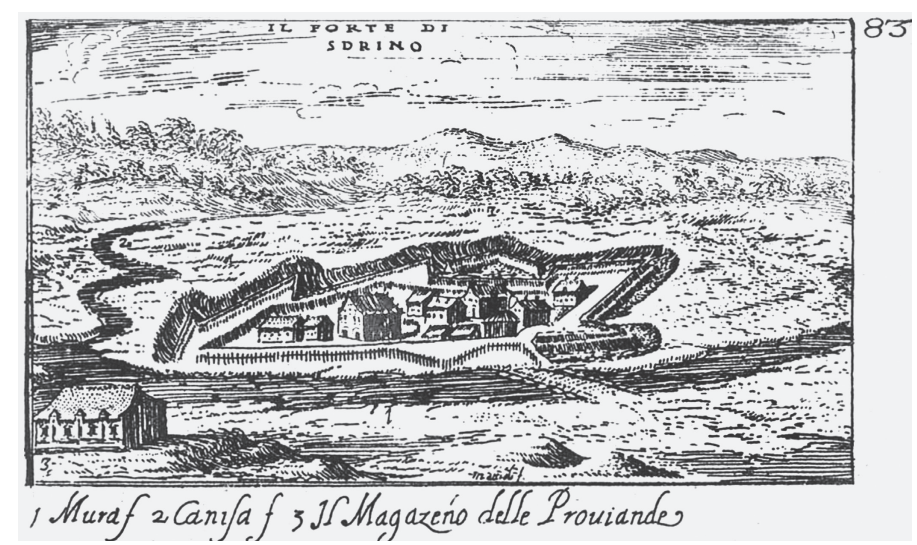

2.120 kép Zrínyiújvár 1684/1 (N&B)

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 244 06.10.2023 13:44

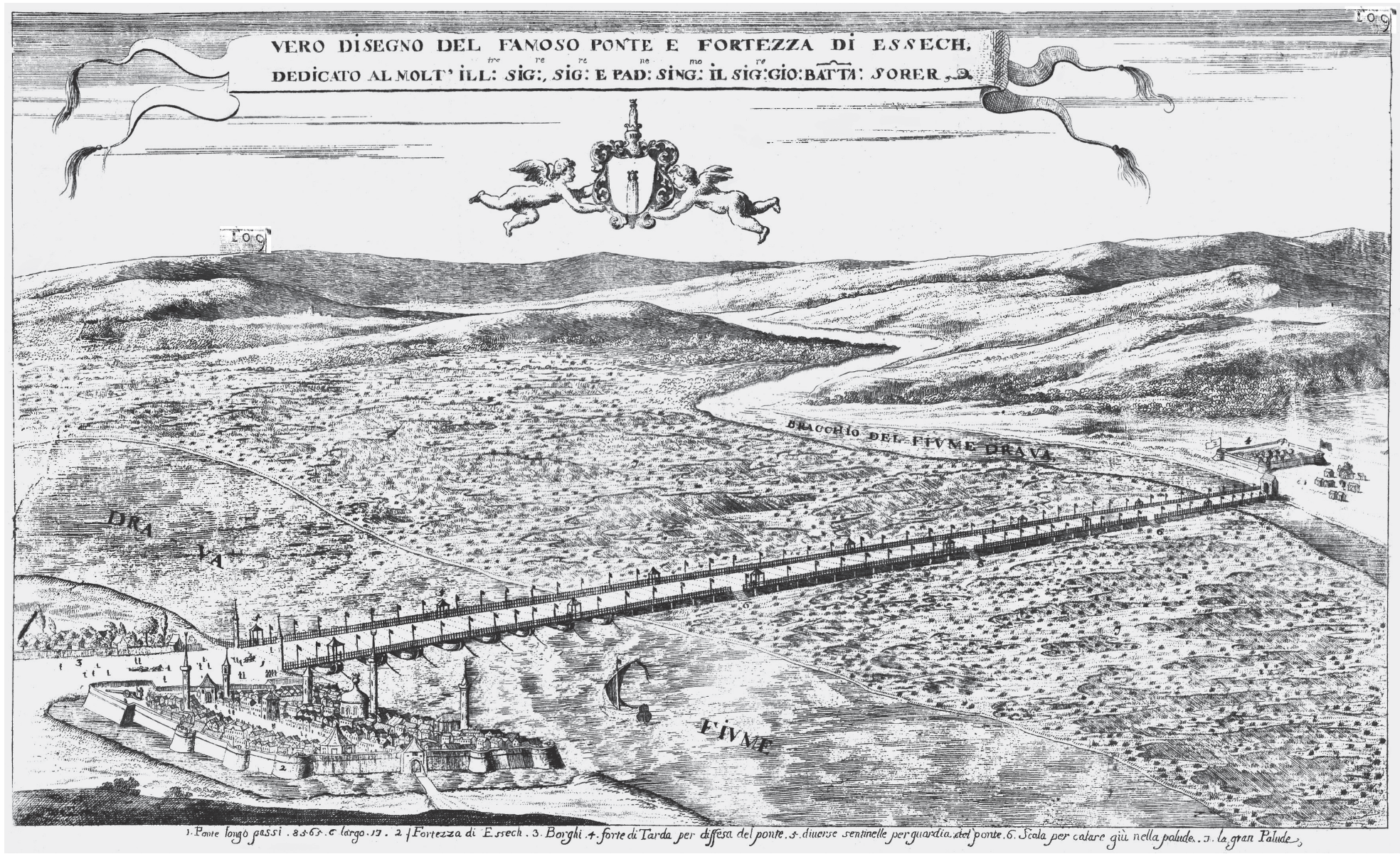

2.121 kép Eszék 1684/1 (Velence)

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 245 06.10.2023 13:44

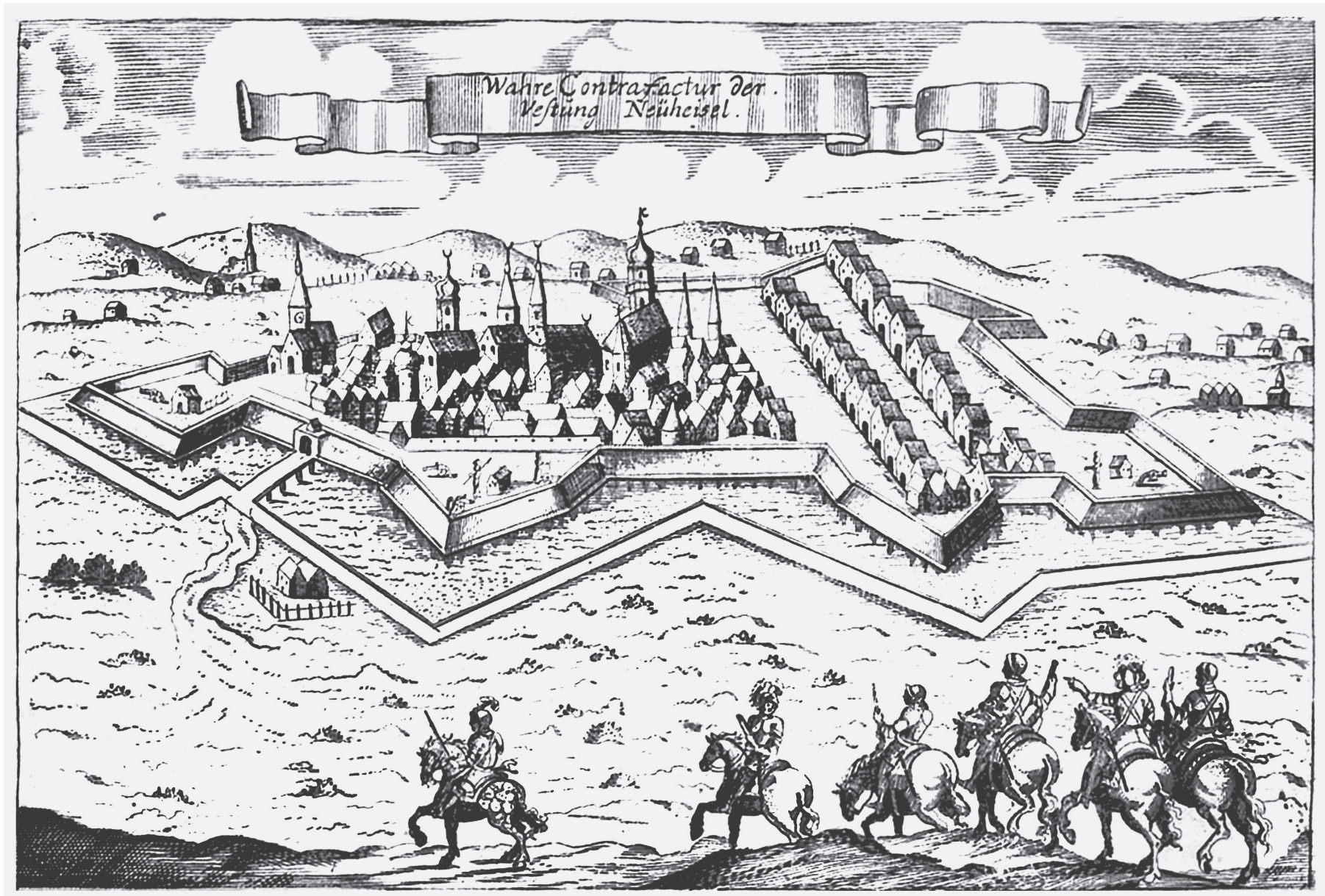

2.122 kép Érsekújvár 1684/5

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 246 06.10.2023 13:44

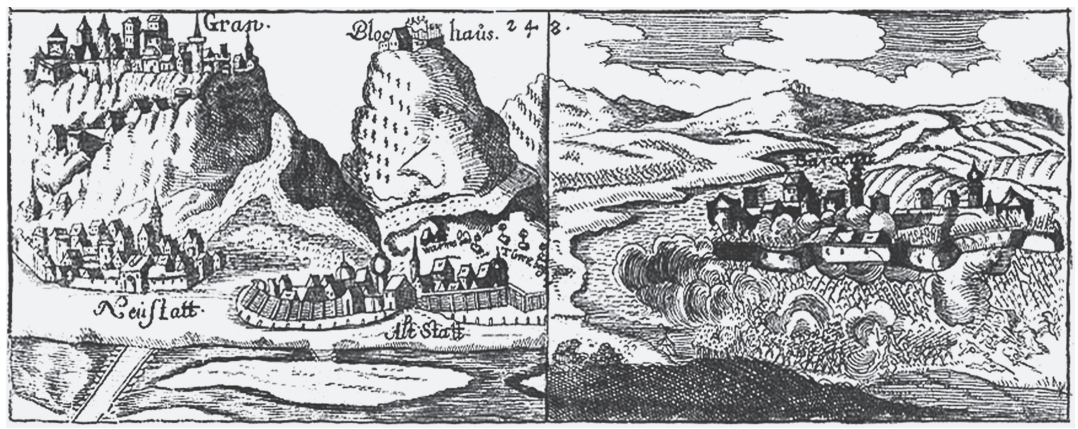

2.123 kép Esztergom 1684/9 és /10

2.124 kép Nagyvárad 1684/3

2.125 kép Székesfehérvár 1684/4

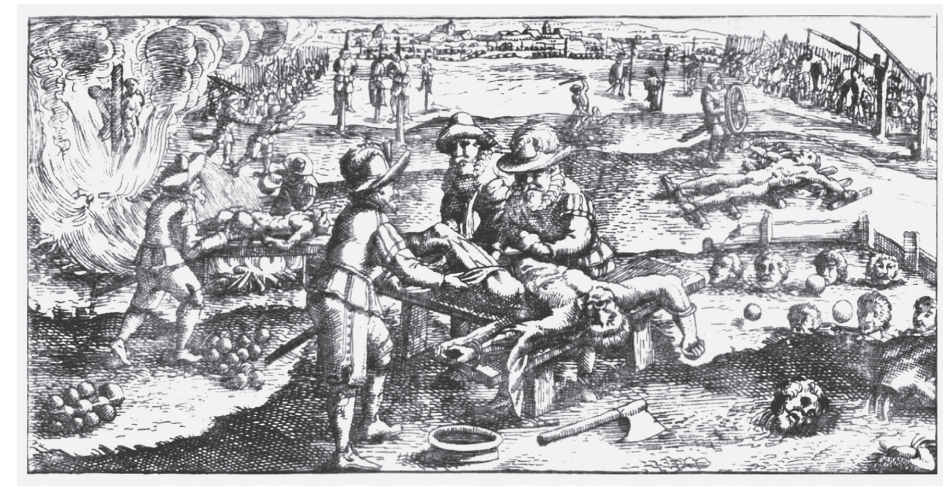

2.126 kép Pápa 1684/4

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 247 06.10.2023 13:44

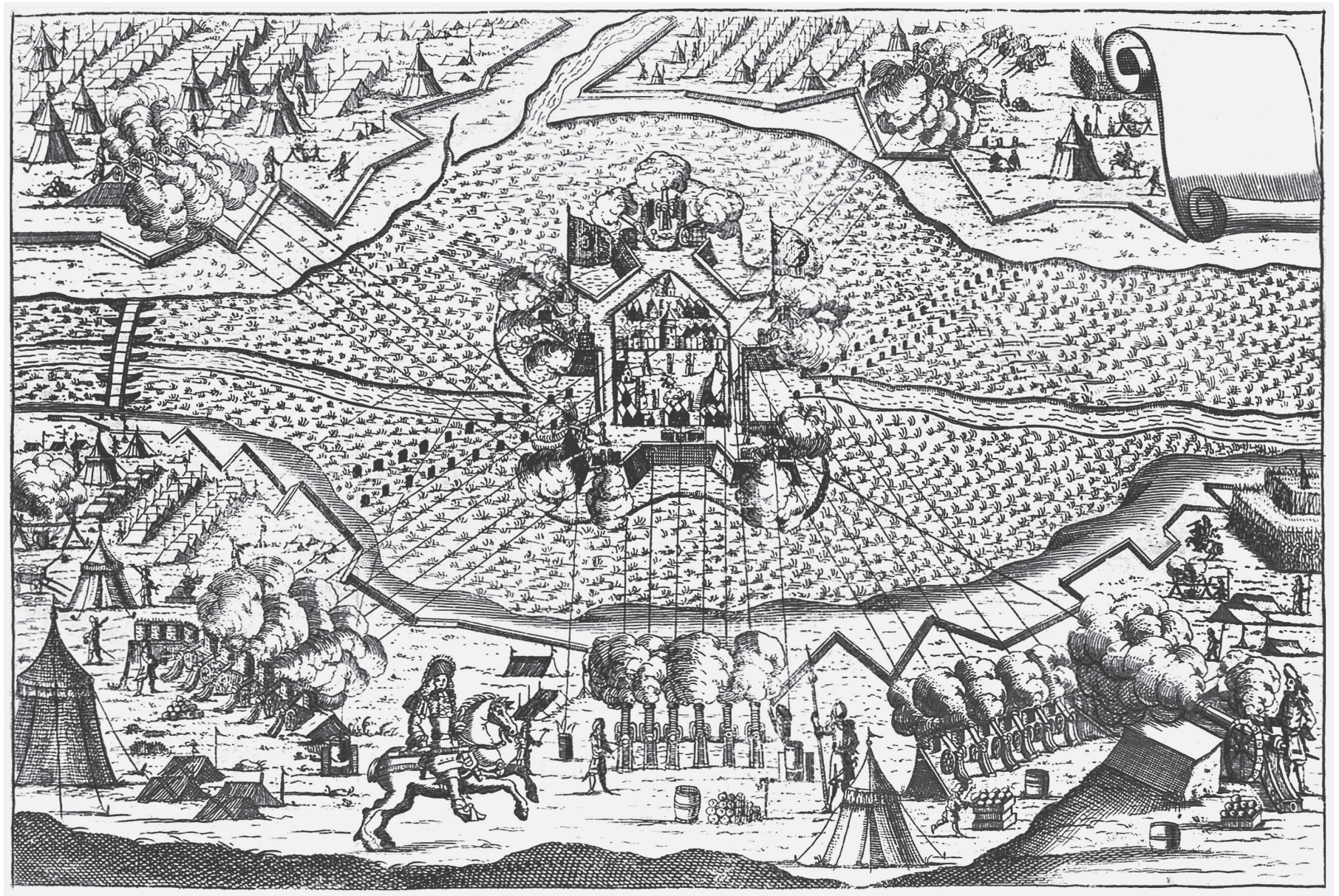

2.127 kép Nagykanizsa 1684/4

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 248 06.10.2023 13:44

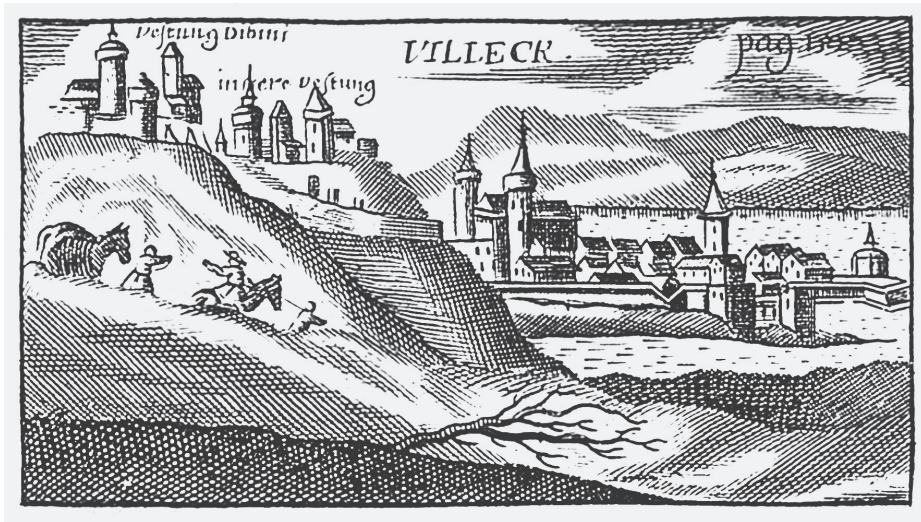

2.128 kép Fülek 1684/3

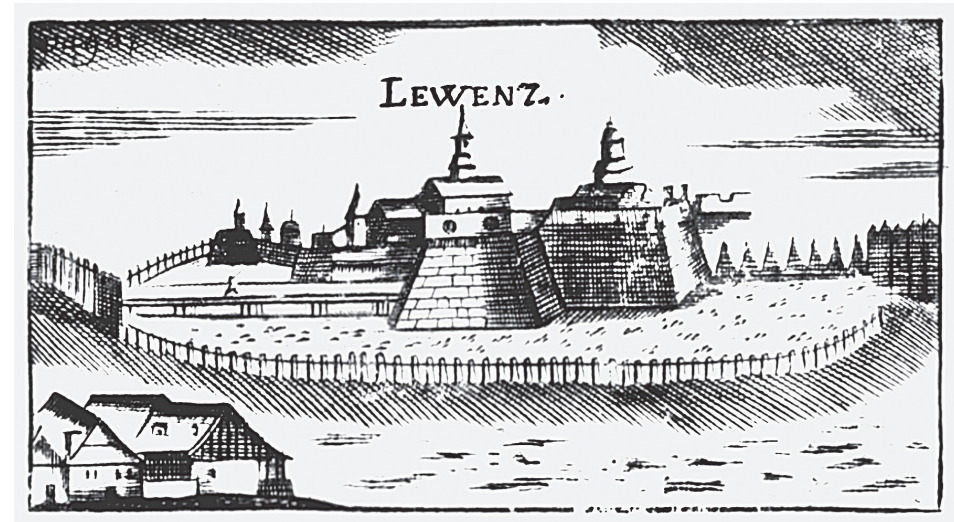

2.129 kép Léva 1684/1

2.130 kép Pápa 1684/5

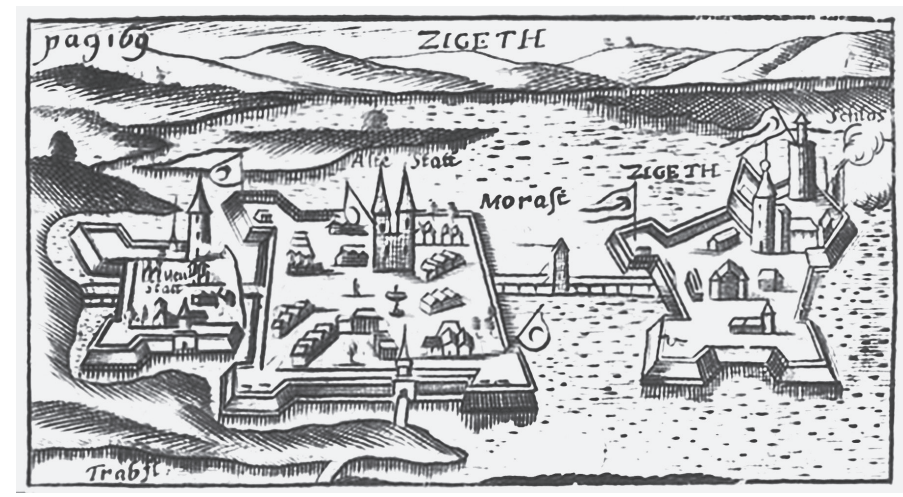

2.131 kép Szigetvár 1684/3

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 249 06.10.2023 13:44

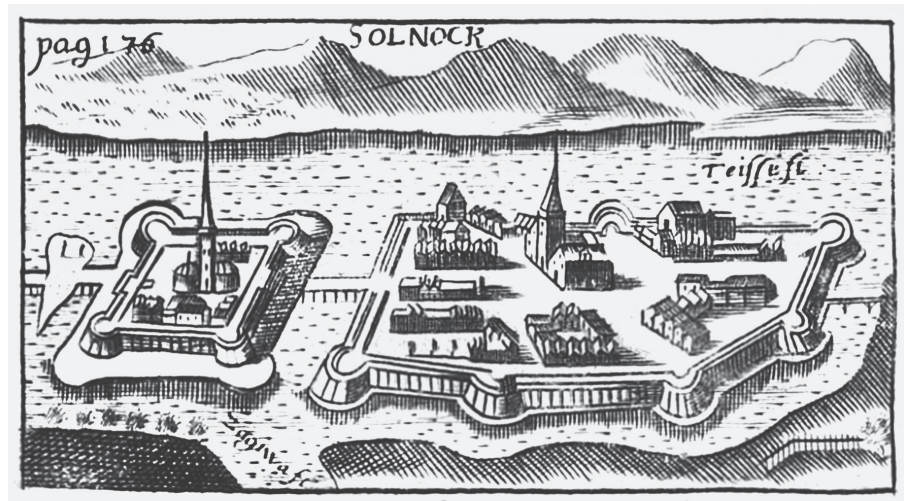

2.132 kép Szolnok 1684/3

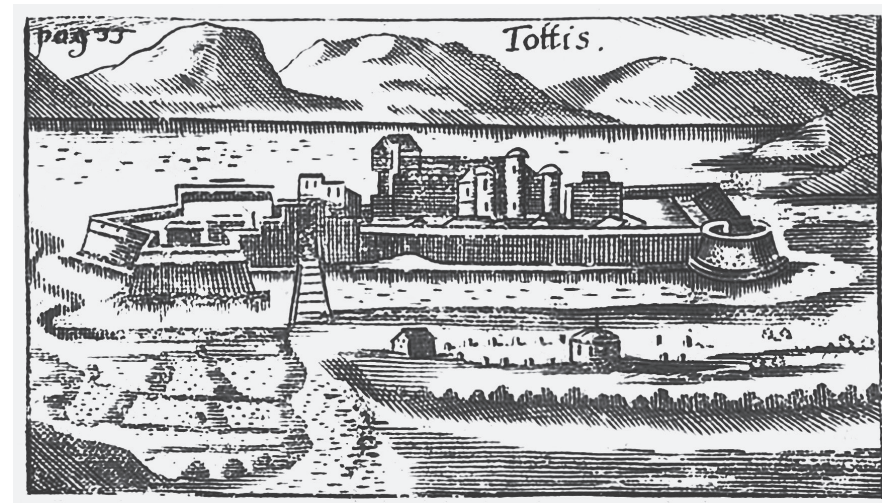

2.133 kép Tata 1684/3

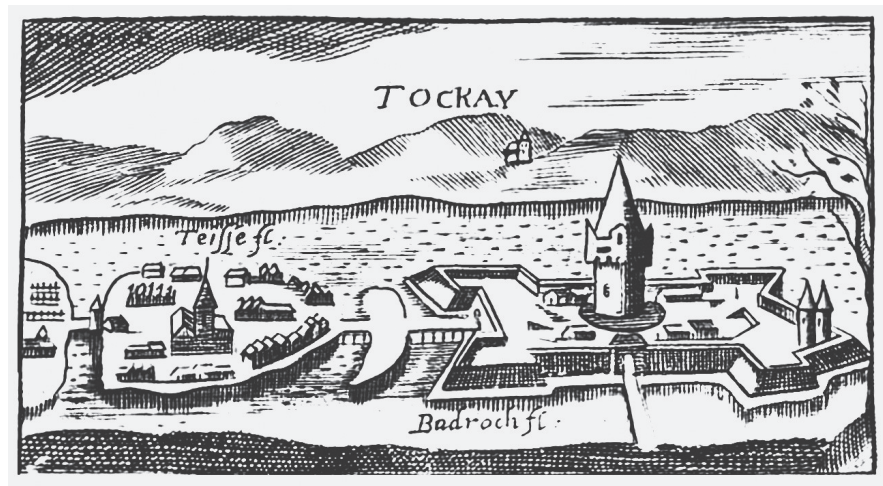

2.134 kép Tokaj 1684/3

2.135 kép Vác 1684/4

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 250 06.10.2023 13:44

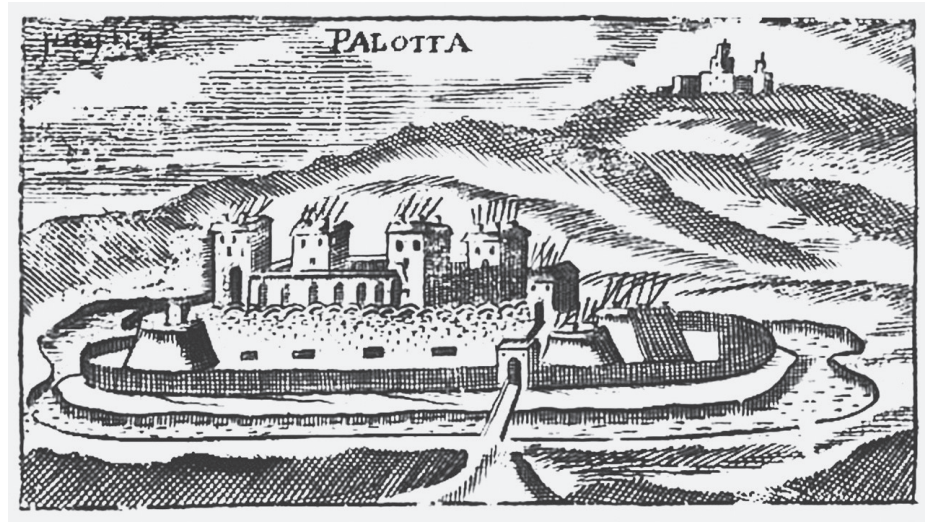

2.136 kép Várpalota 1684/3

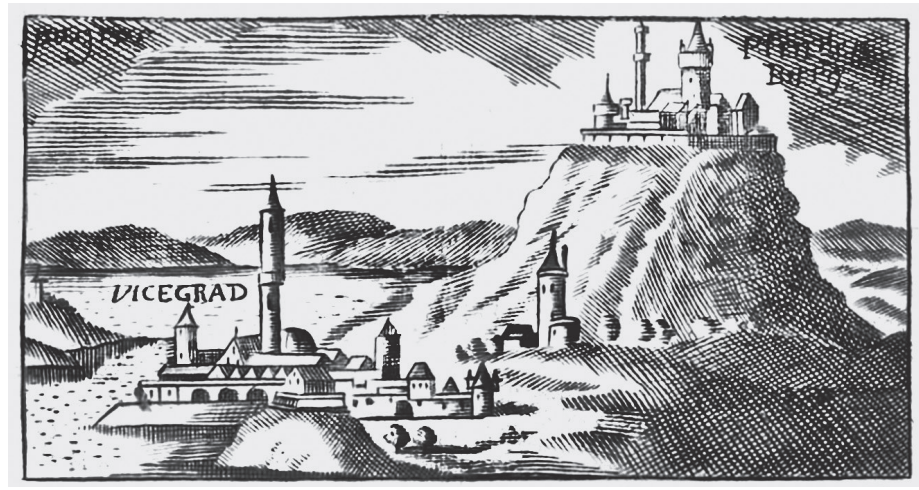

2.137 kép Visegrád 1684/3

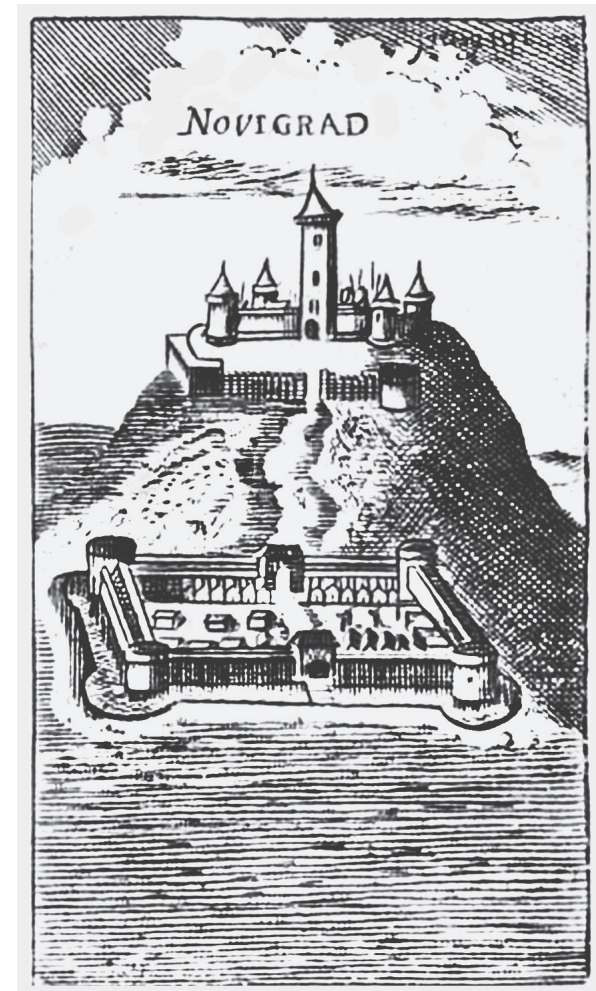

2.138 kép Nógrád 1684/4

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 251 06.10.2023 13:44

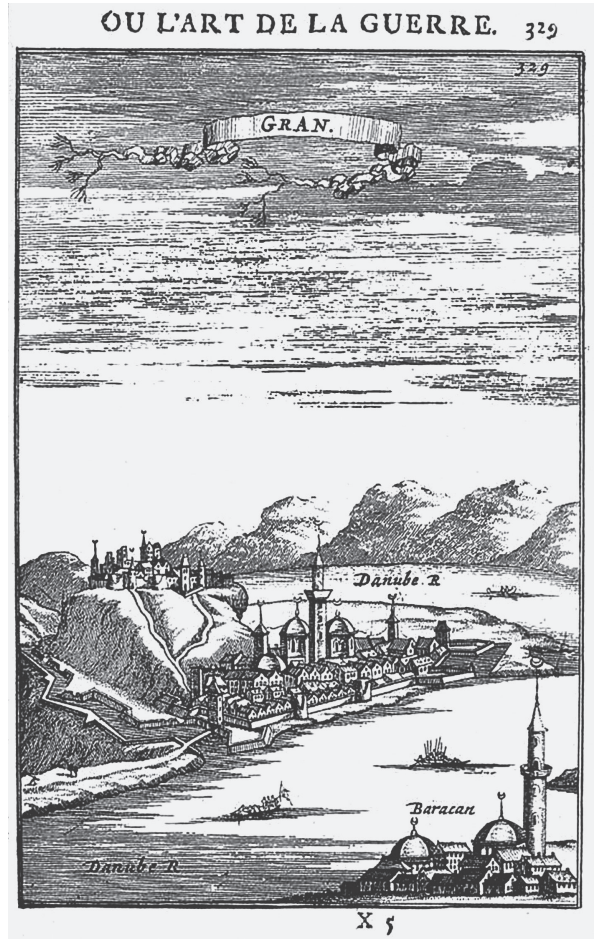

2.139 kép Esztergom 1684/8/a

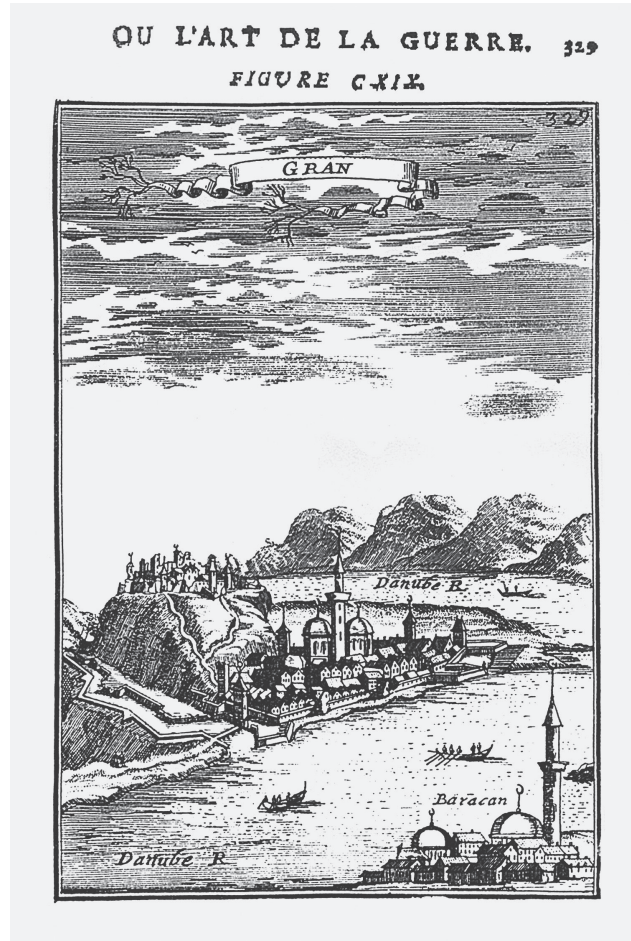

2.140 kép Esztergom 1684/8/b

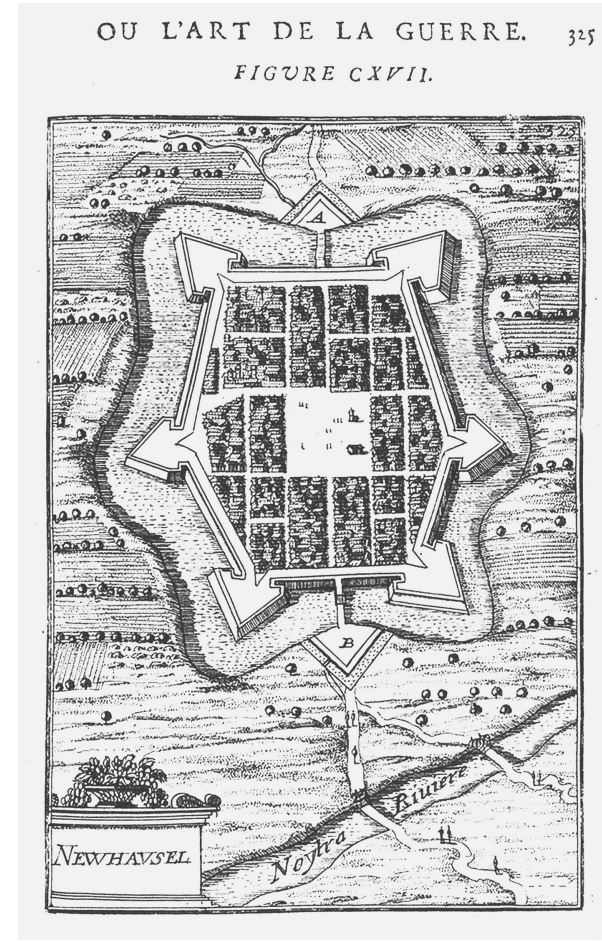

2.141 kép Érsekújvár 1684/7/b

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 252 06.10.2023 13:44

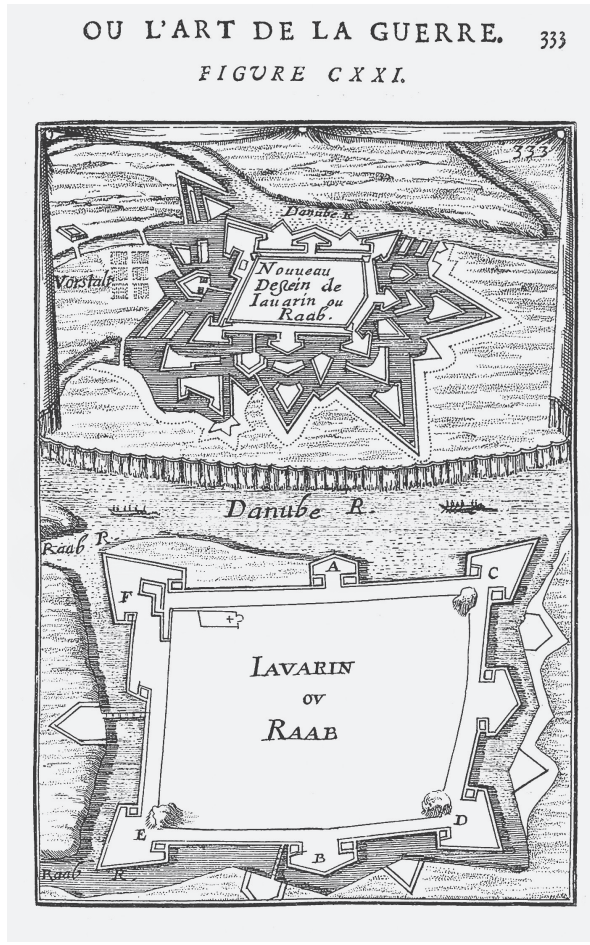

2.142 kép Győr 1684/5/b

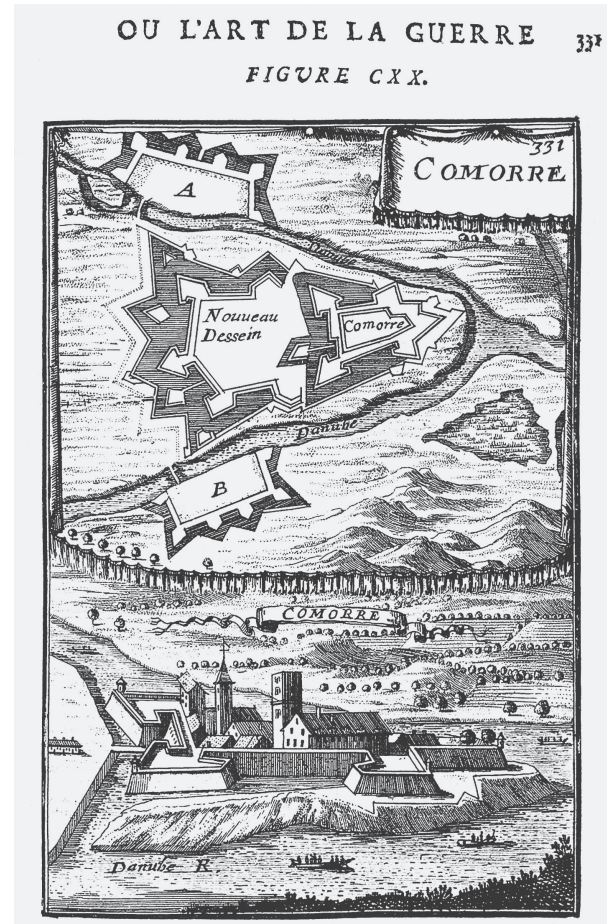

2.143 kép Komárom 1684/4/b

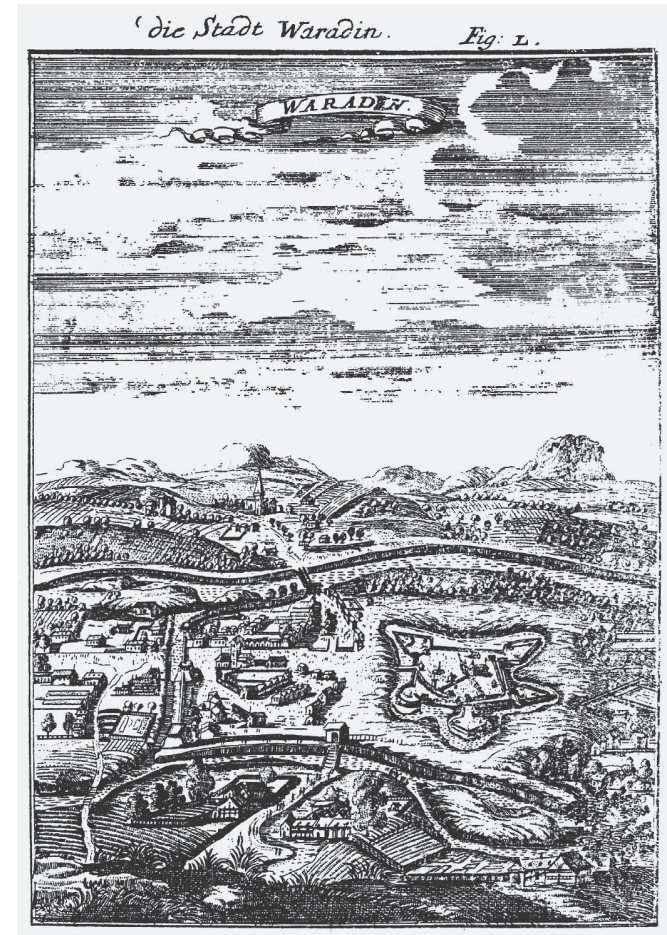

2.144 kép Nagyvárad 1683/1/b

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 253 06.10.2023 13:44

2.145 kép Pozsony 1683/1/a

2.146 kép Pozsony 1683/1/b

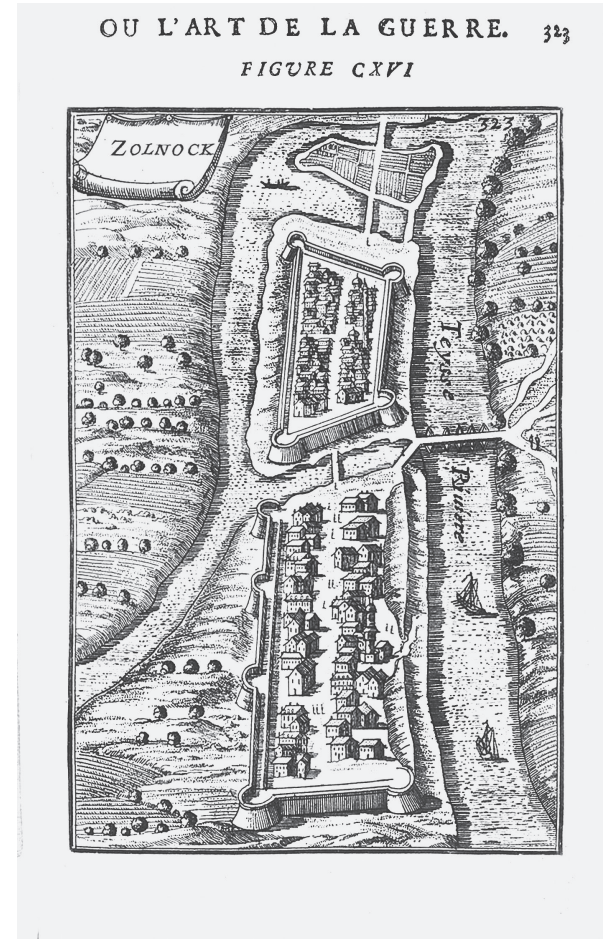

2.147 kép Szolnok 1684/4/b

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 254 06.10.2023 13:44

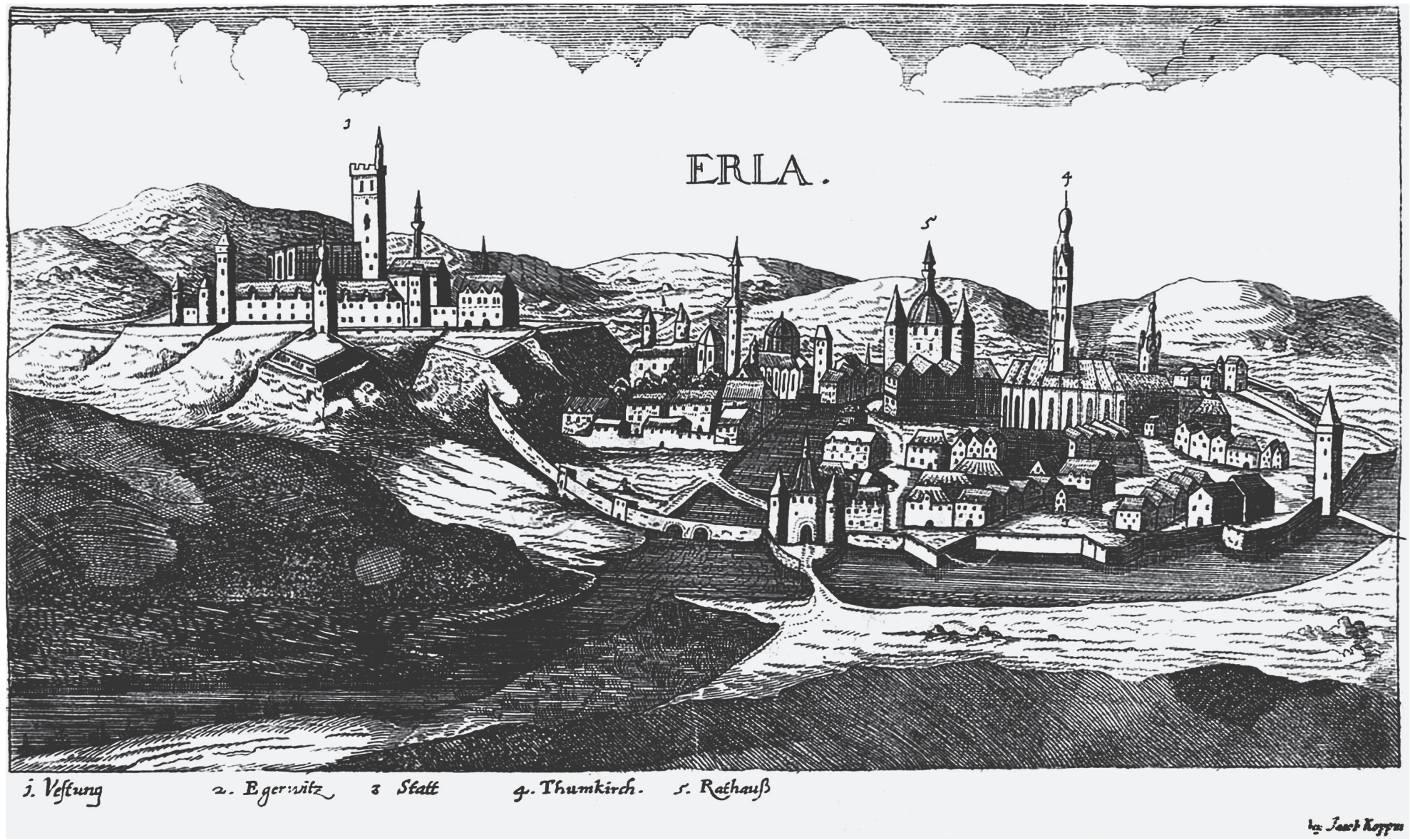

2.148 kép Eger 1684/3

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 255 06.10.2023 13:44

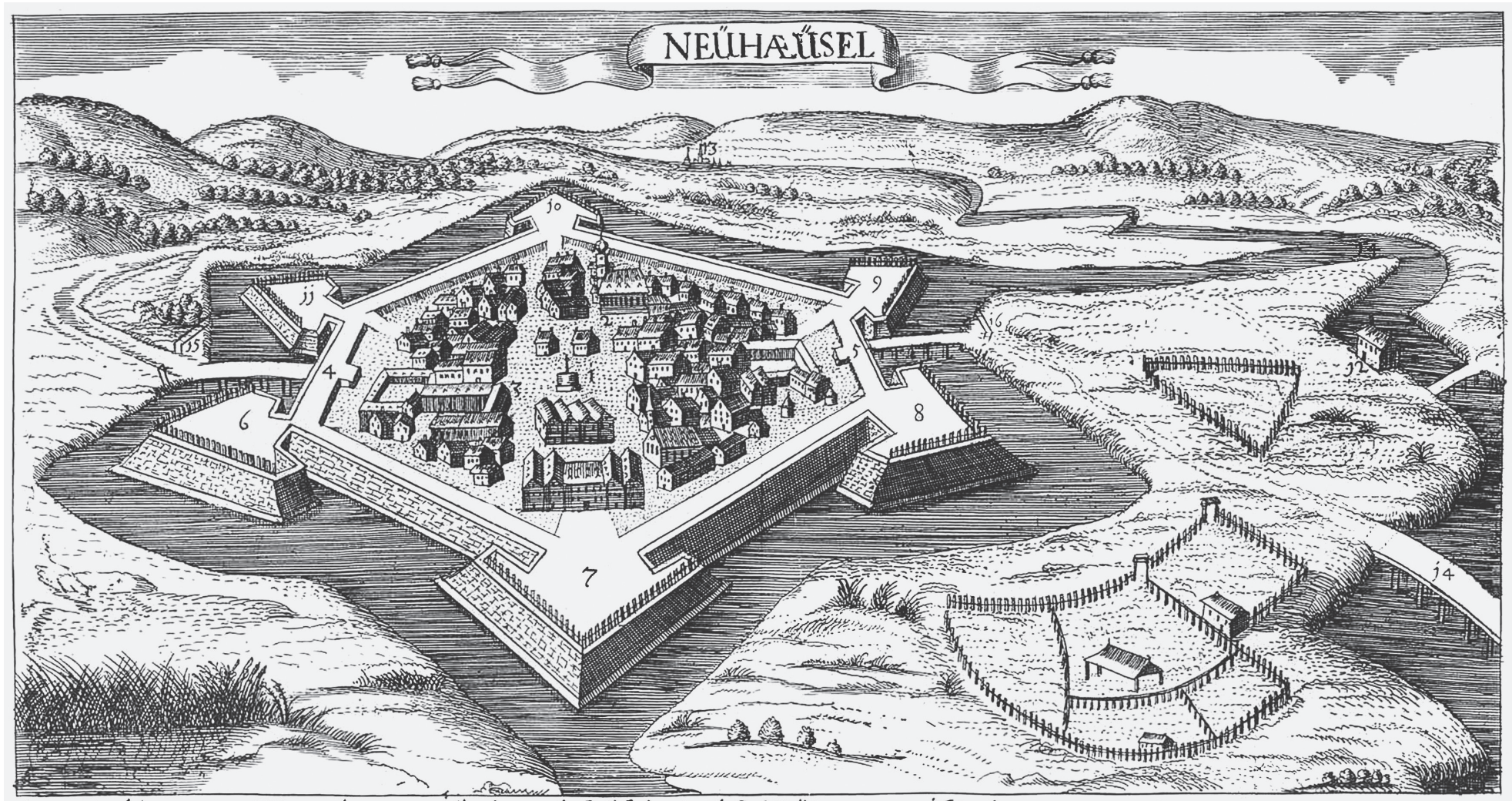

2.149 kép Érsekújvár 1684/4

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 256 06.10.2023 13:44

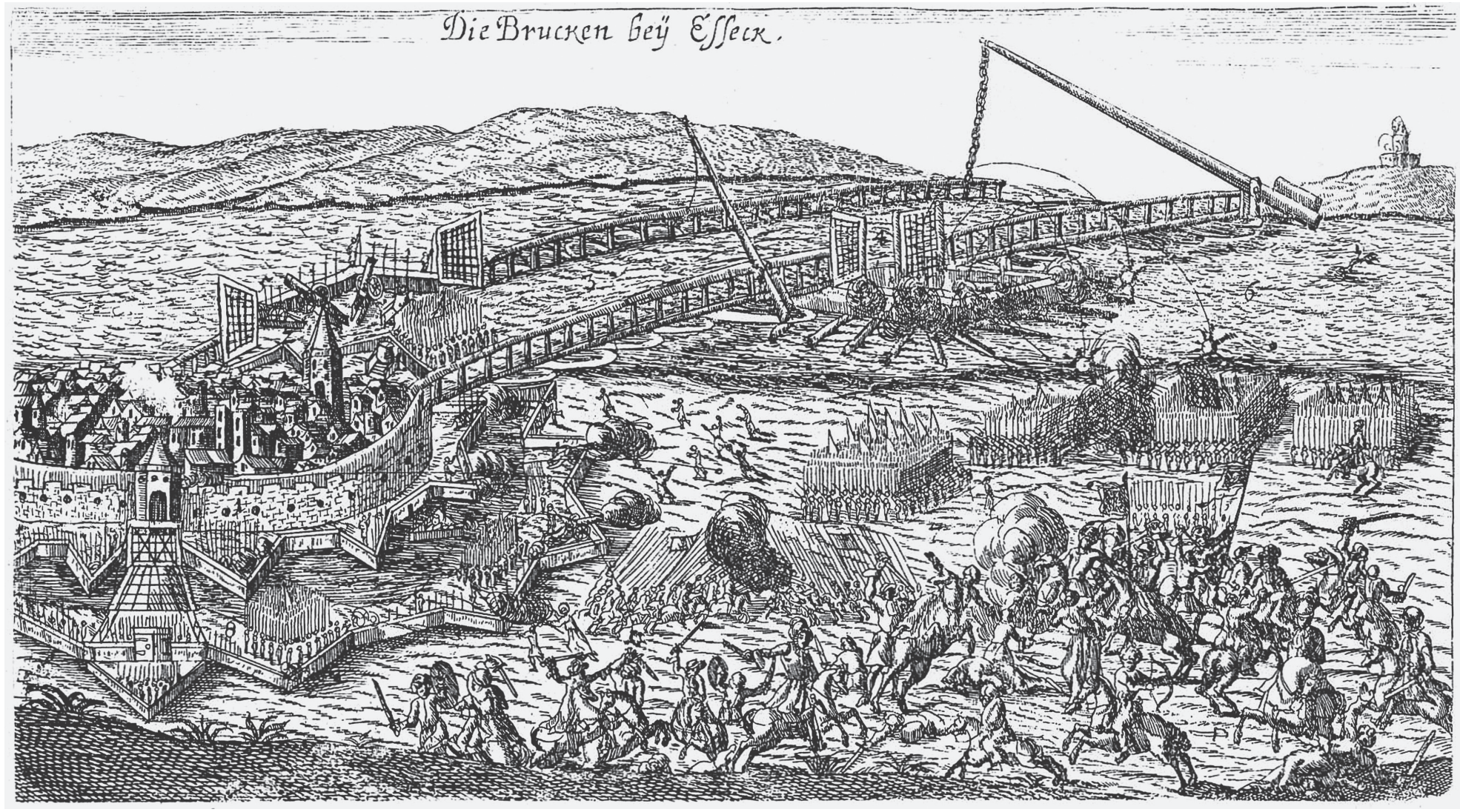

2.150 kép Eszék 1685/8

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 257 06.10.2023 13:44

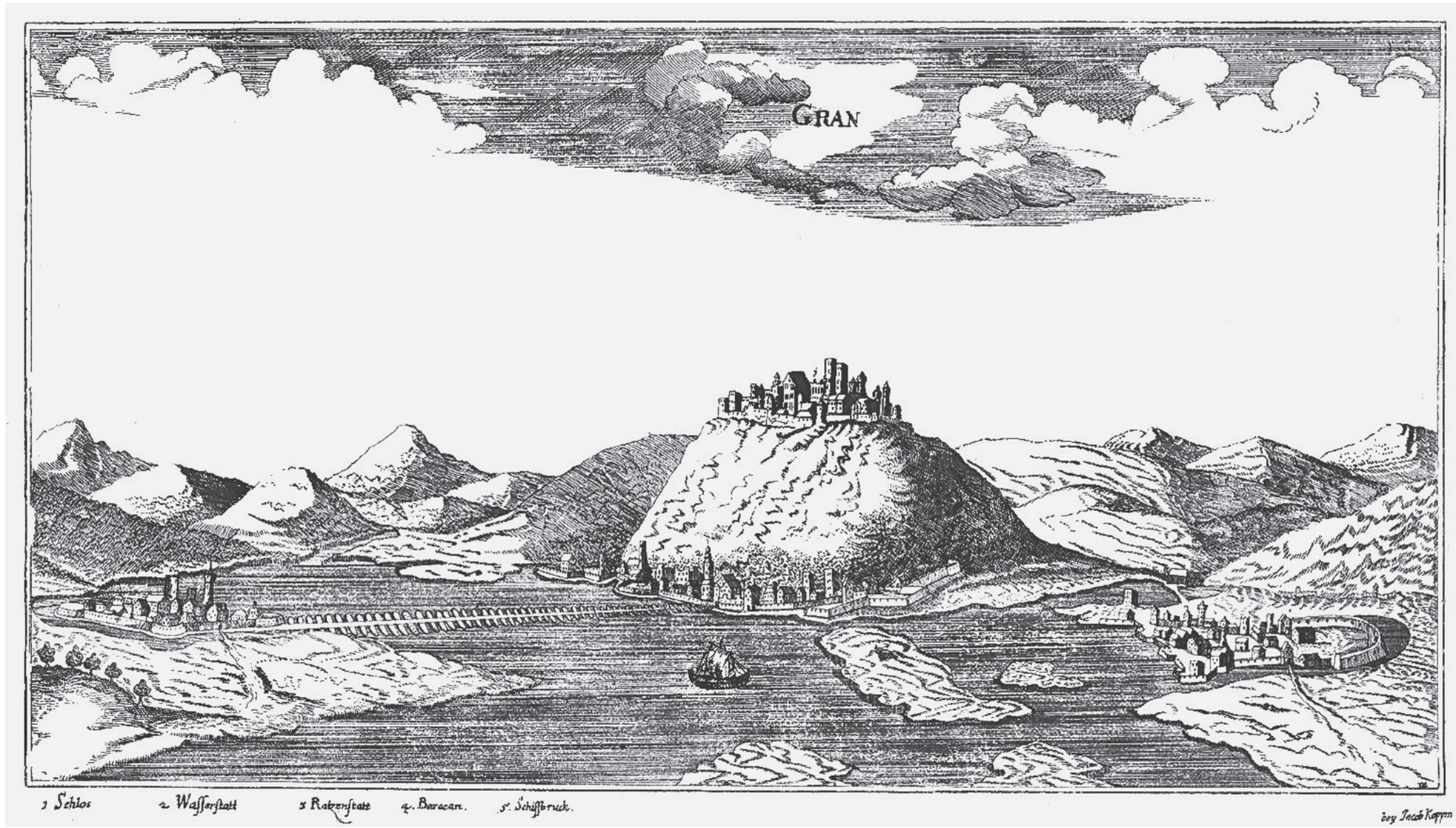

2.151 kép Esztergom 1684/3

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 258 06.10.2023 13:44

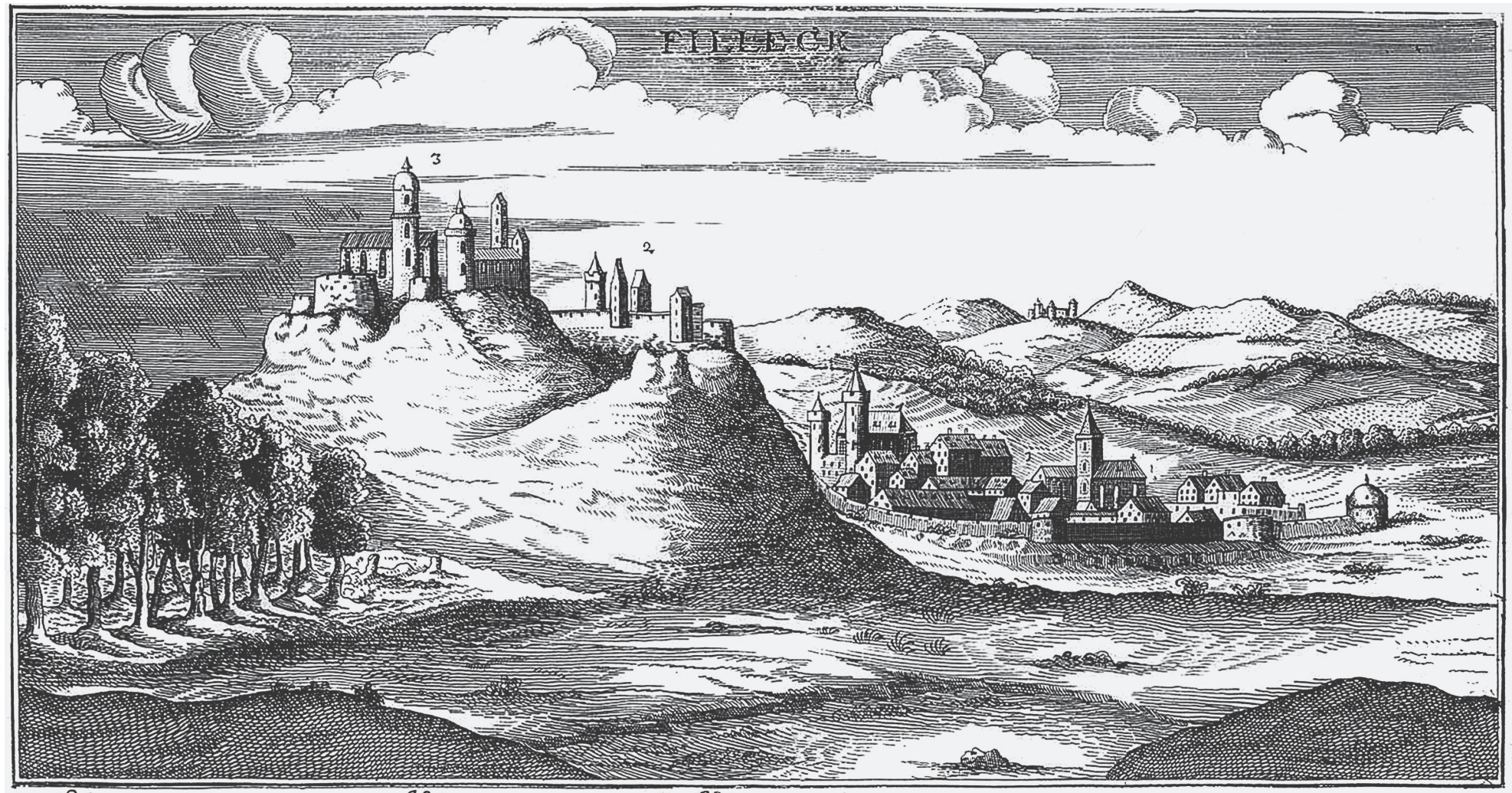

2.152 kép Fülek 1684/4

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 259 06.10.2023 13:44

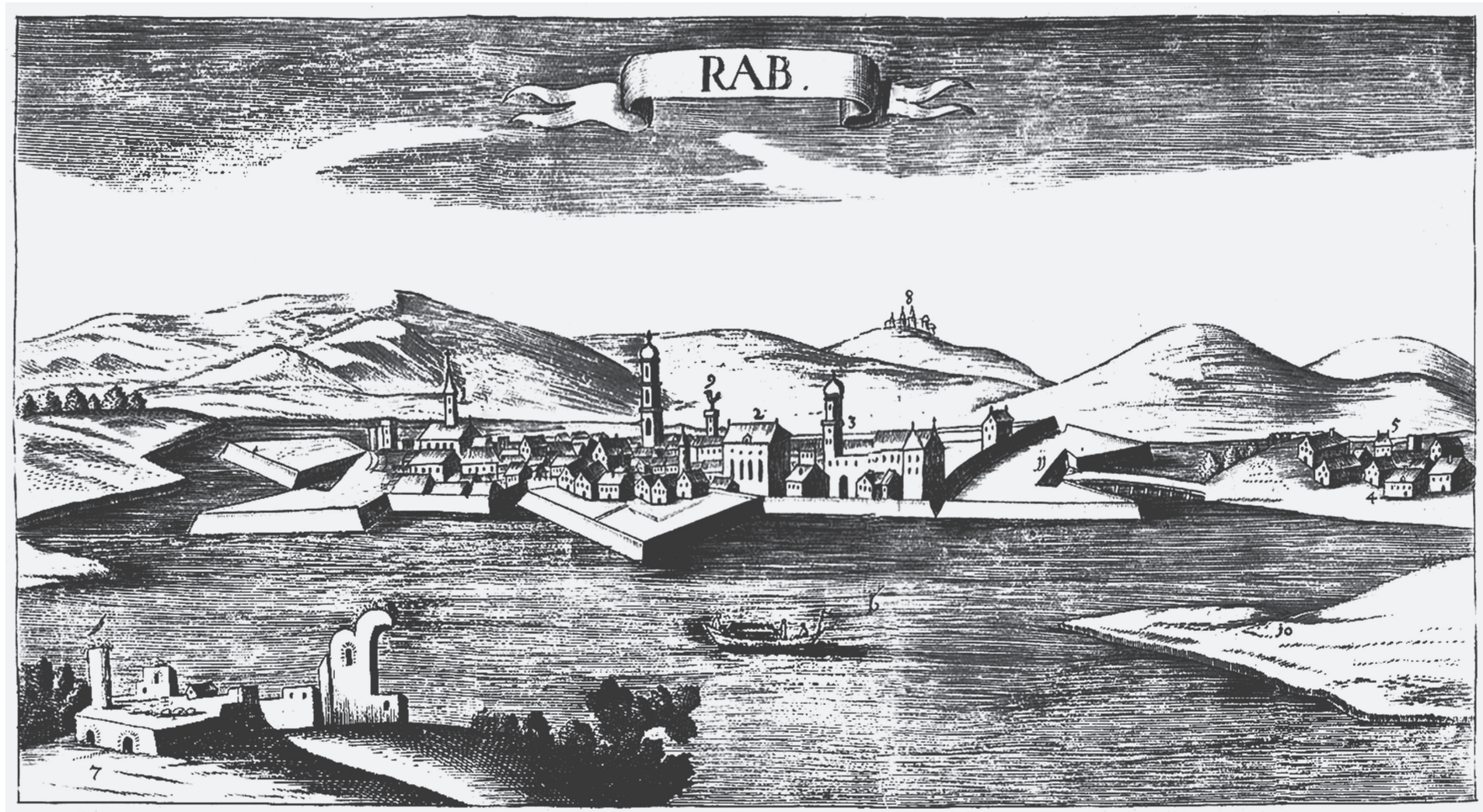

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 260 06.10.2023 13:44

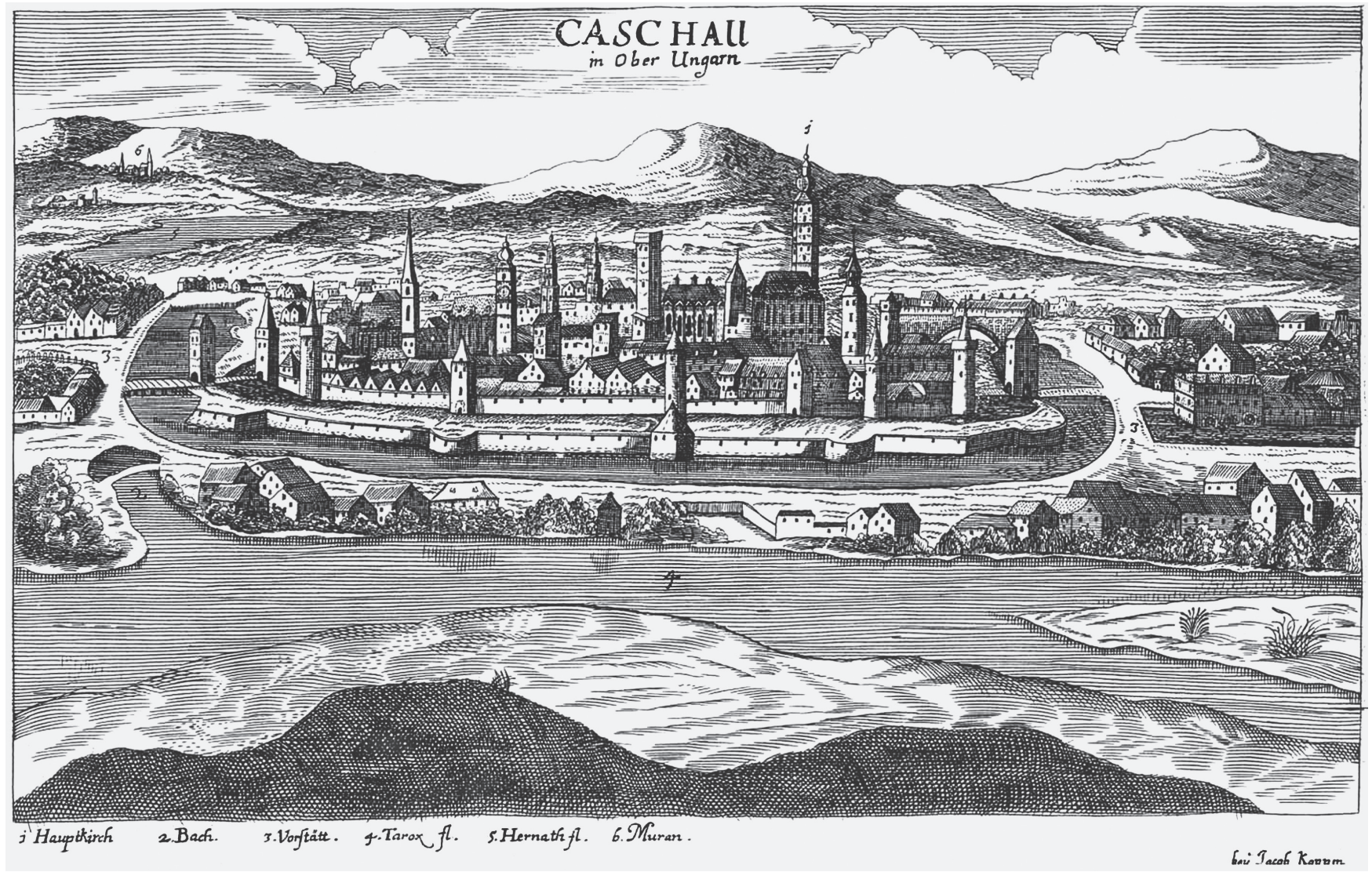

2.154 kép Kassa 1684/3

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 261 06.10.2023 13:44

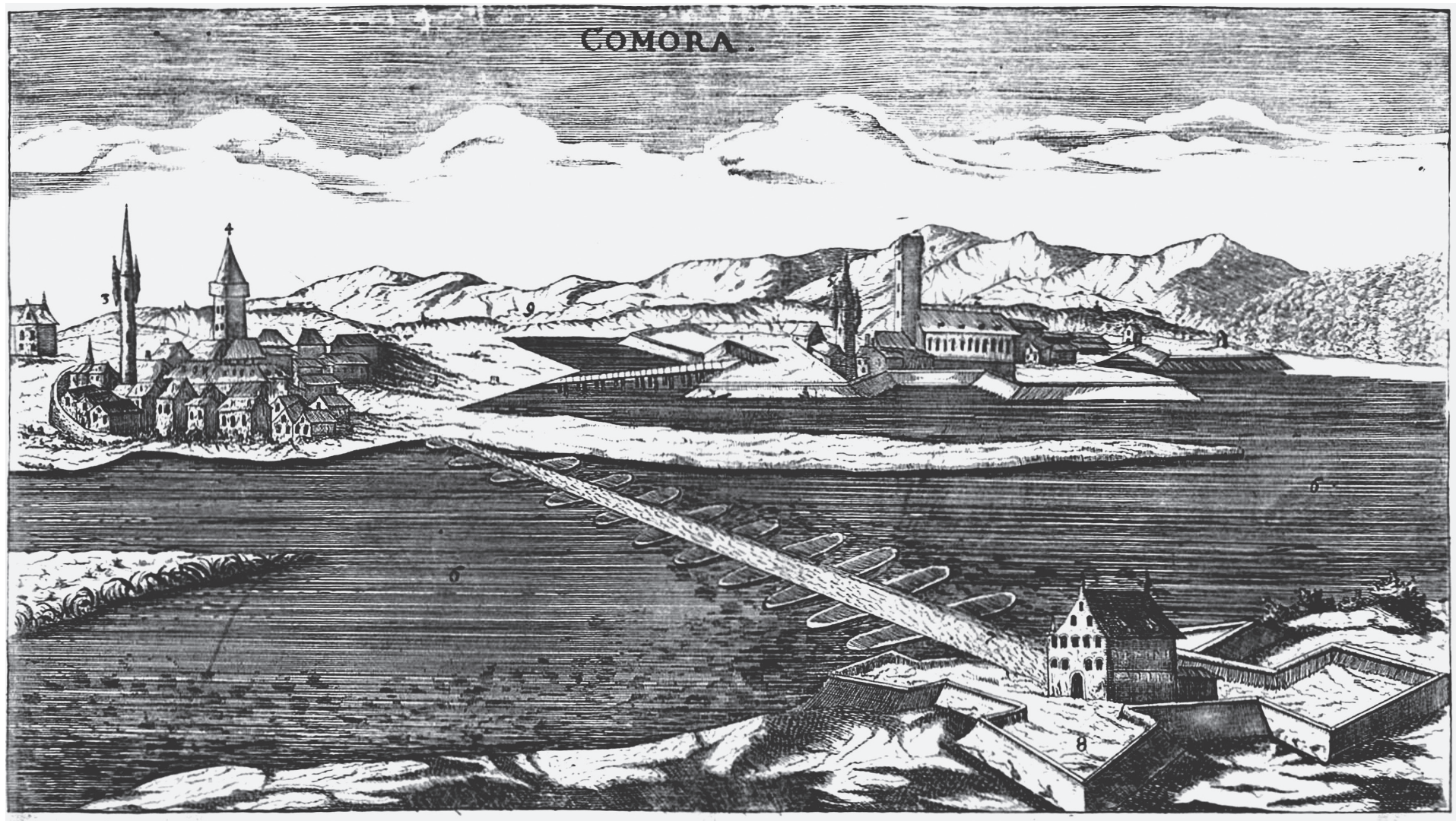

1. Städtlein od. Marxt 2. Vestung. 3. Wacht Turn. 4. Hung Kirch. 5. Teütsche Kirch. 6. Donau fl. 7 Schiff Brucke. 8. Plockhaus. 9. Insel Schütt.

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 262 06.10.2023 13:44

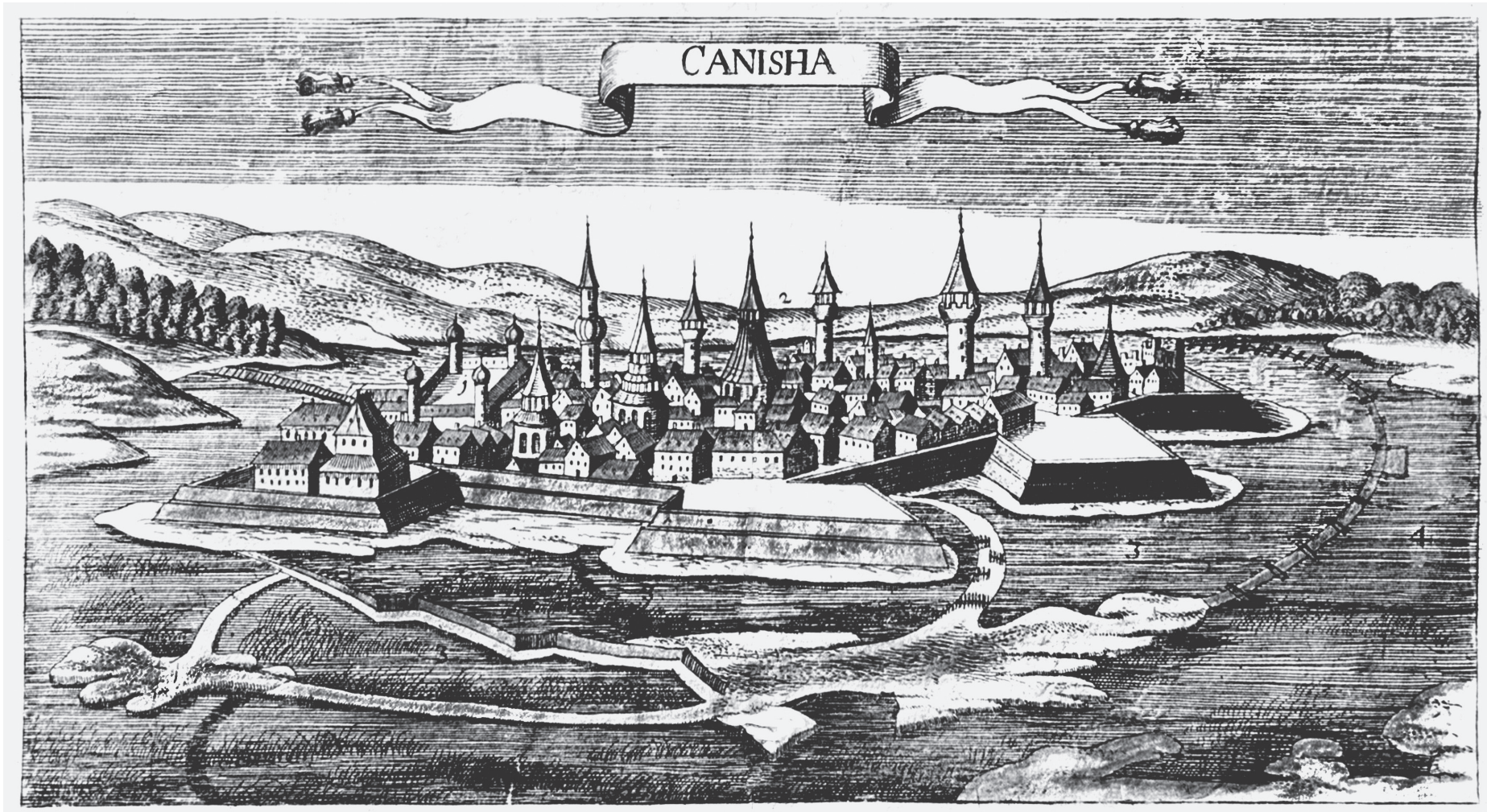

2.156 kép Nagykanizsa 1684/3

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 263 06.10.2023 13:44

264 2.157 kép Nagykanizsa 1684/6

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 264 06.10.2023 13:44

2.158 kép Nógrád 1684/3

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 265 06.10.2023 13:44

2.159 kép Pannonhalma 1684/3

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 266 06.10.2023 13:44

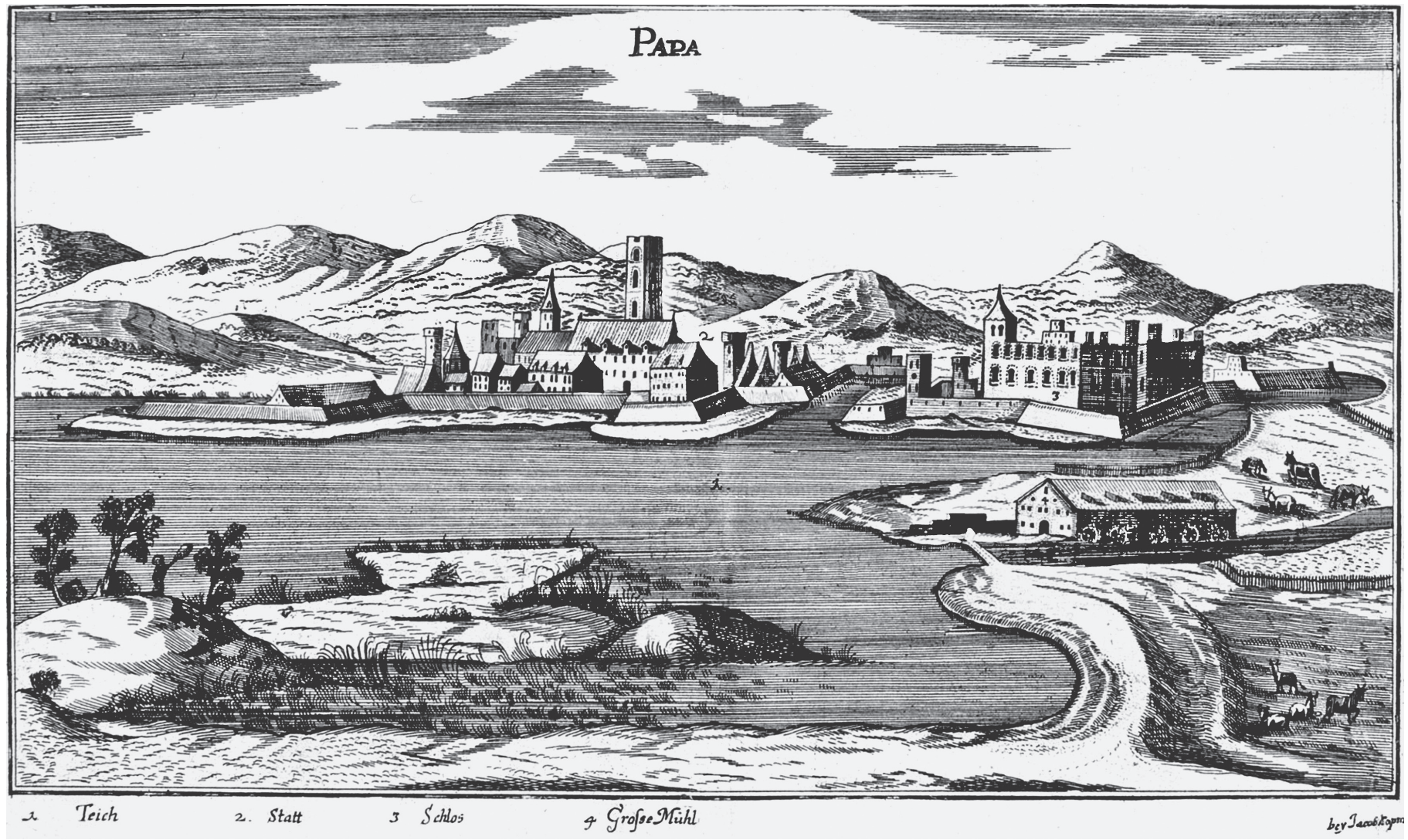

2.160 kép Pápa 1684/3

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 267 06.10.2023 13:44

1. Schloß da die Cron verwahret wird. 2. Stadtkirch. 3. Vorstadt. 4. Tonaustrohm.

2.161 kép Pozsony 1684/3

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 268 06.10.2023 13:44

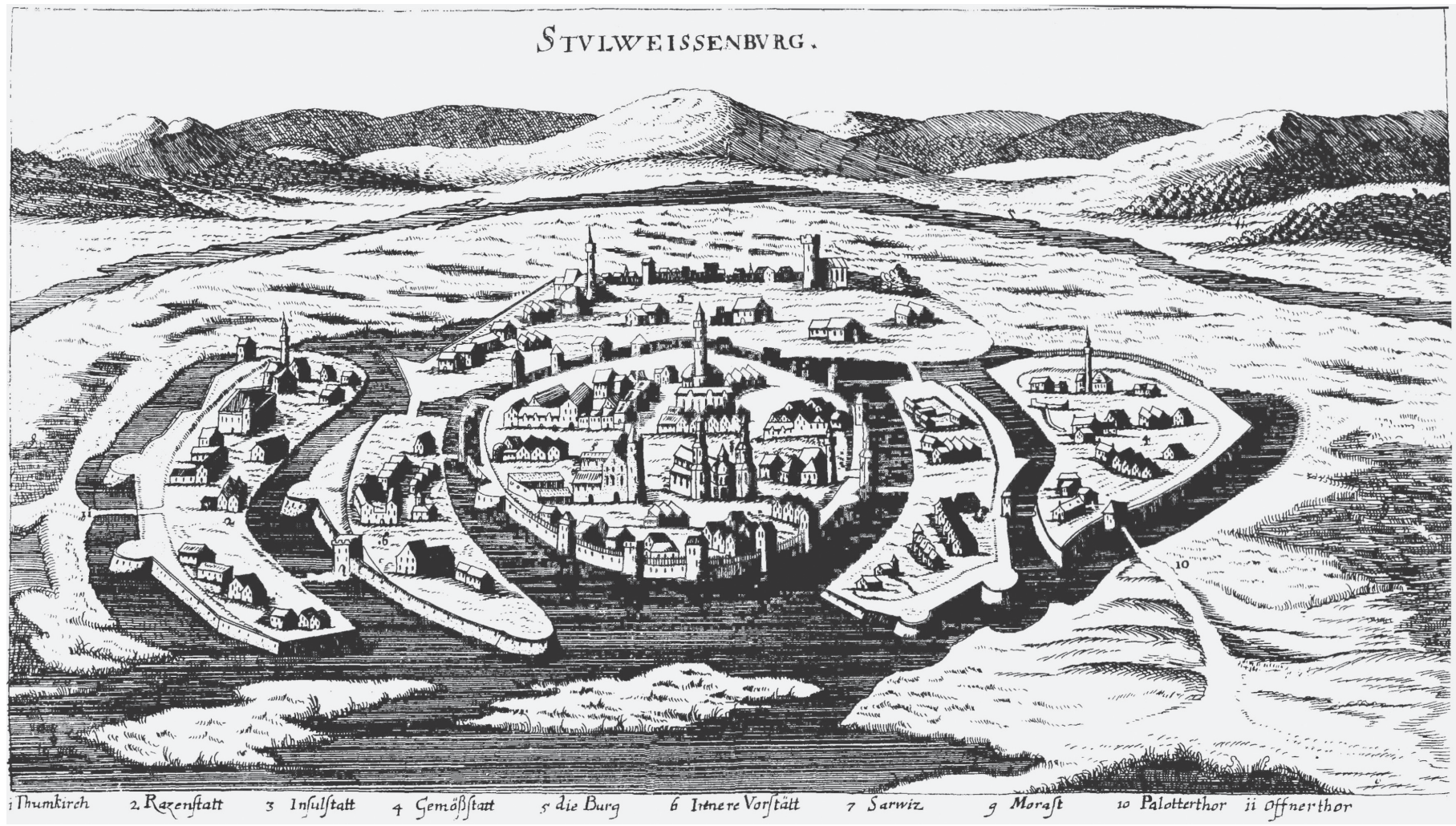

2.162 kép Székesfehérvár 1684/3

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 269 06.10.2023 13:44

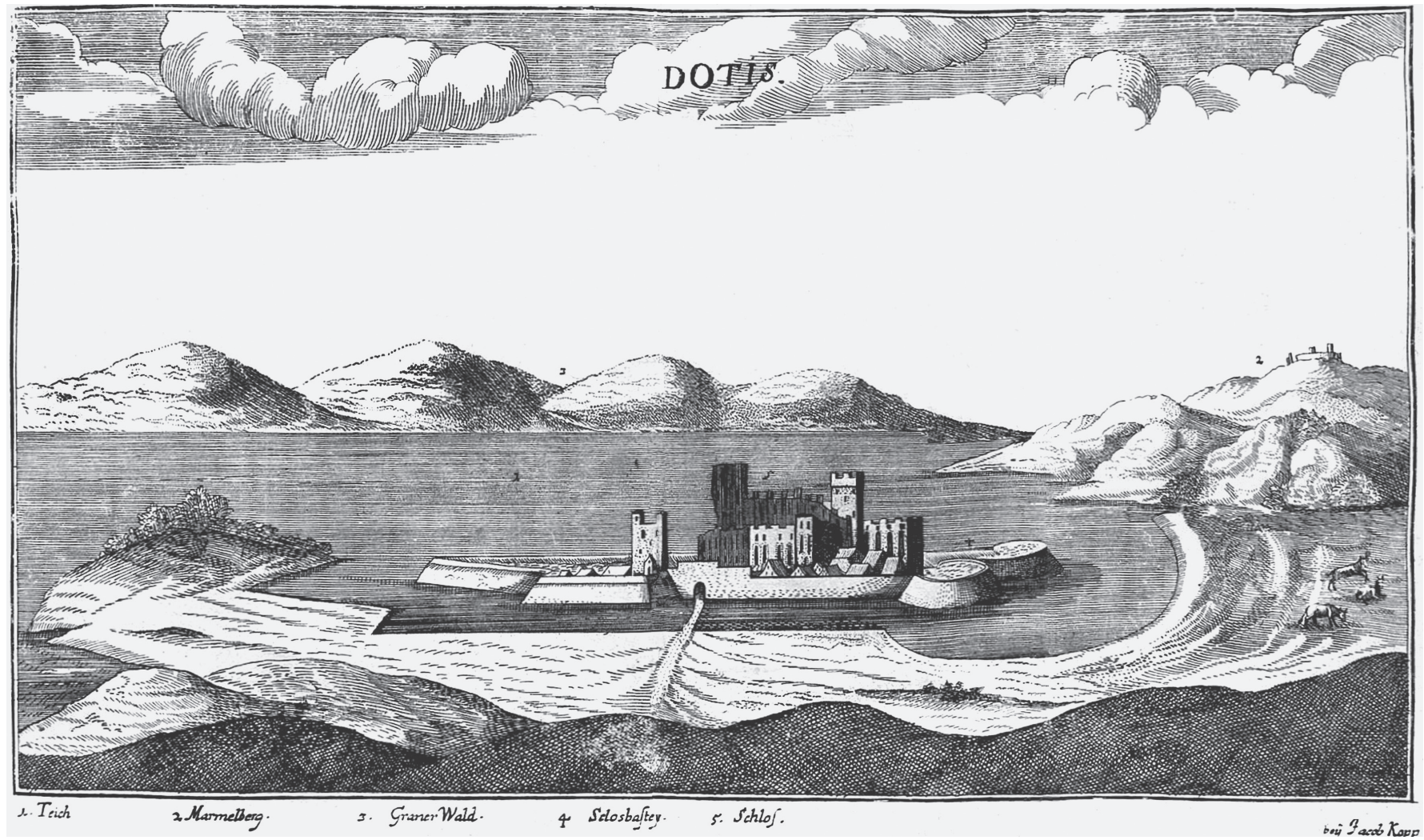

2.163 kép Tata 1684/3

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 270 06.10.2023 13:44

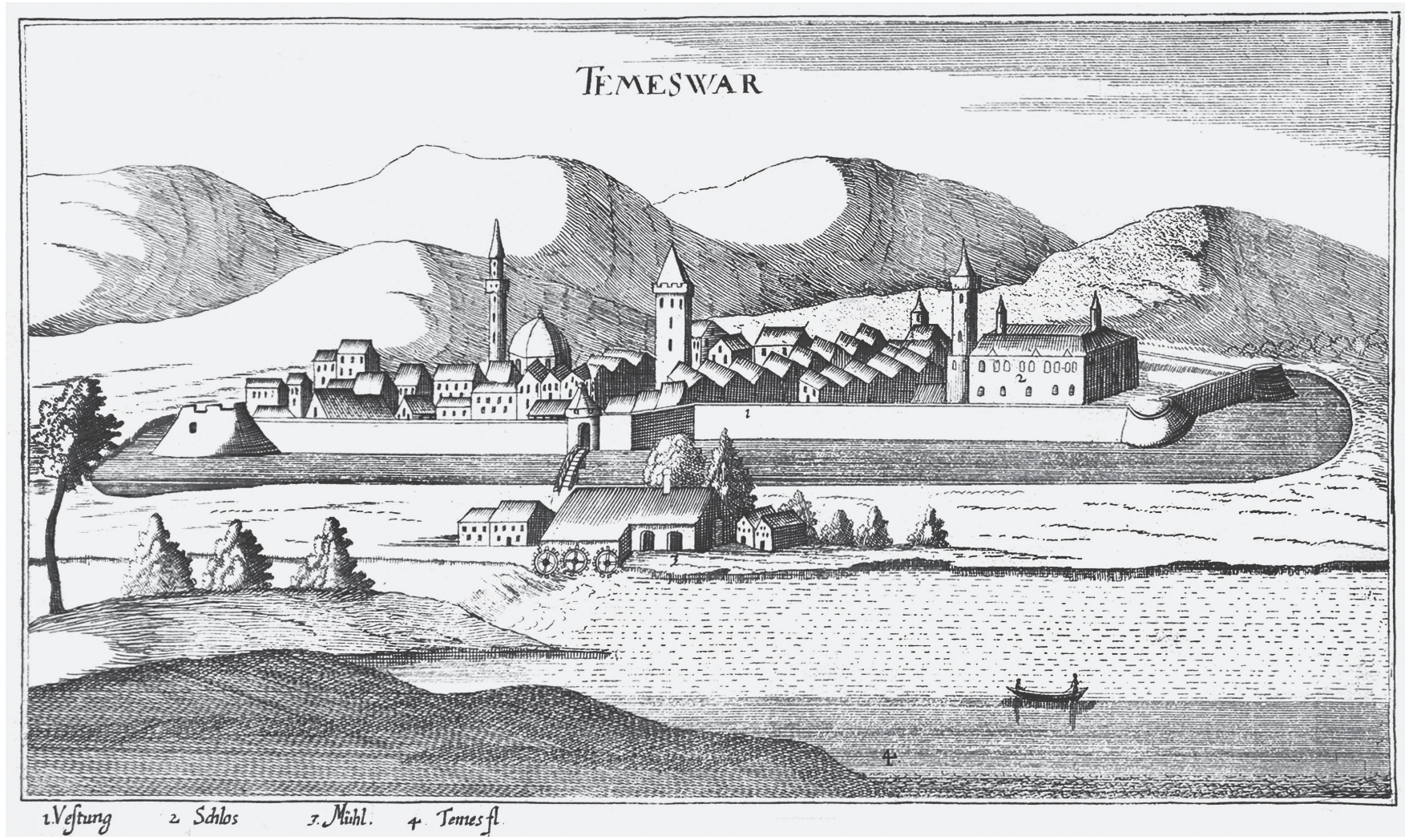

2.164 kép Temesvár 1685/7

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 271 06.10.2023 13:44

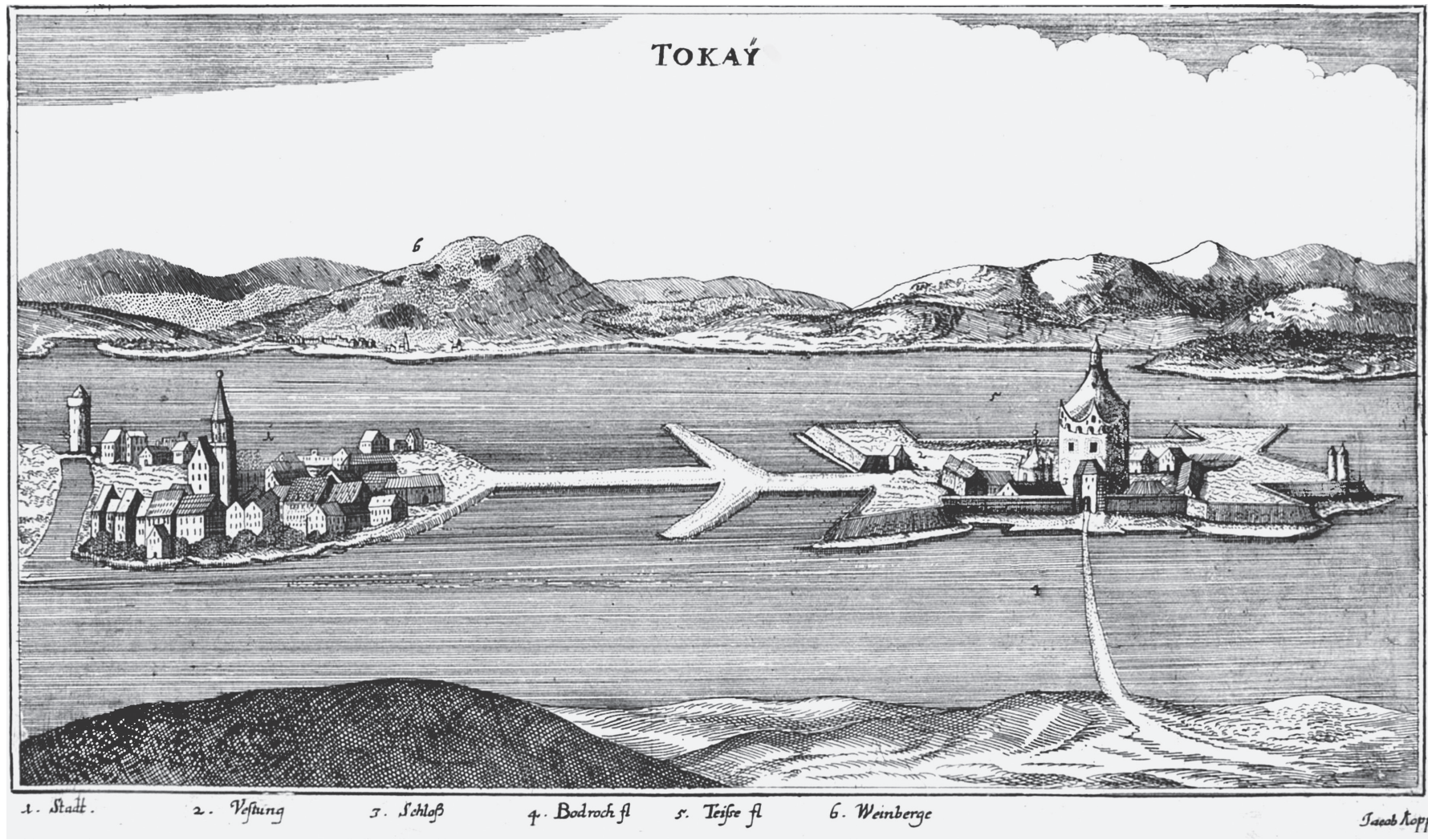

2.165 kép Tokaj 1684/3

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 272 06.10.2023 13:44

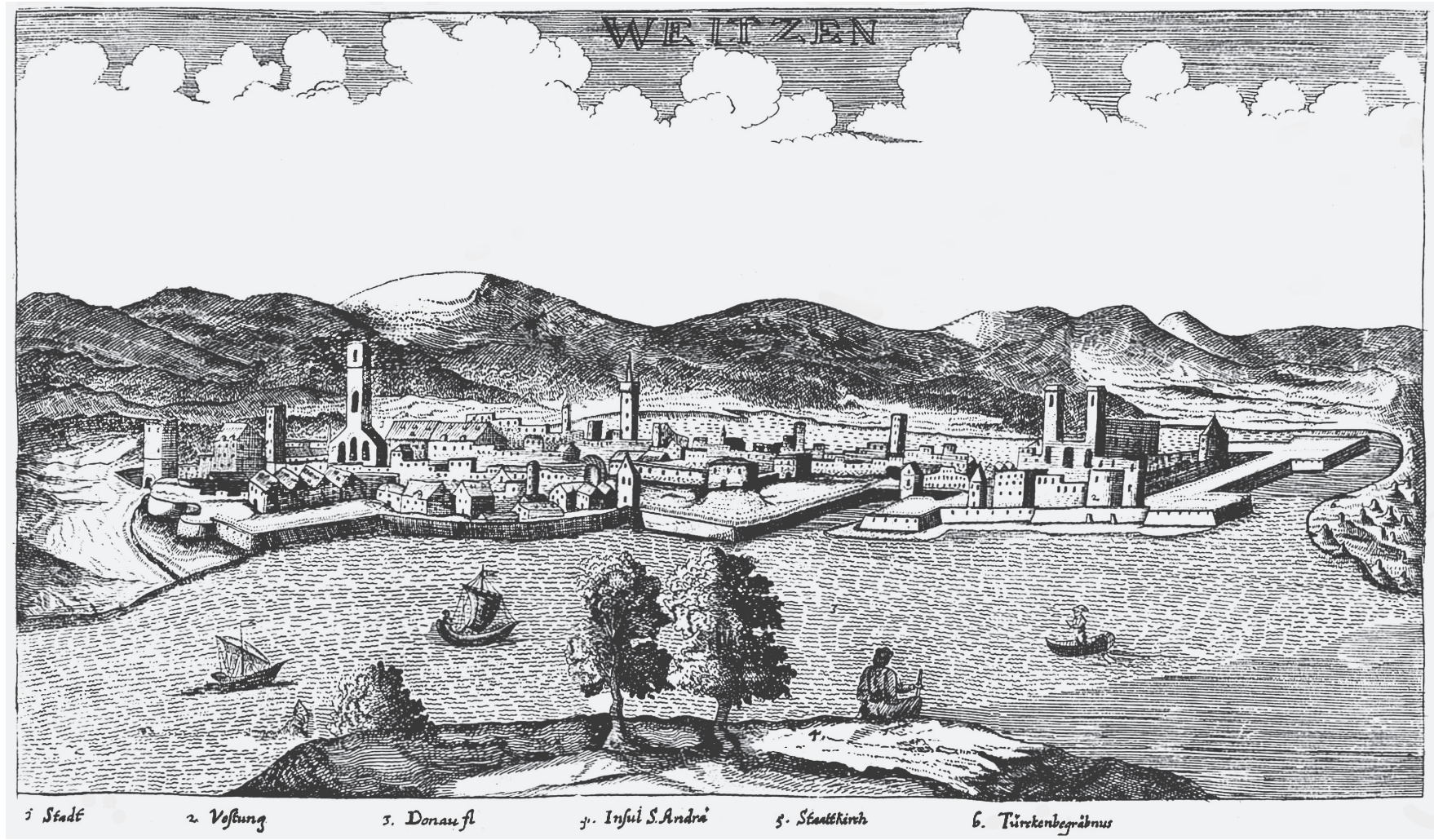

2.166 kép Vác 1684/3

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 273 06.10.2023 13:44

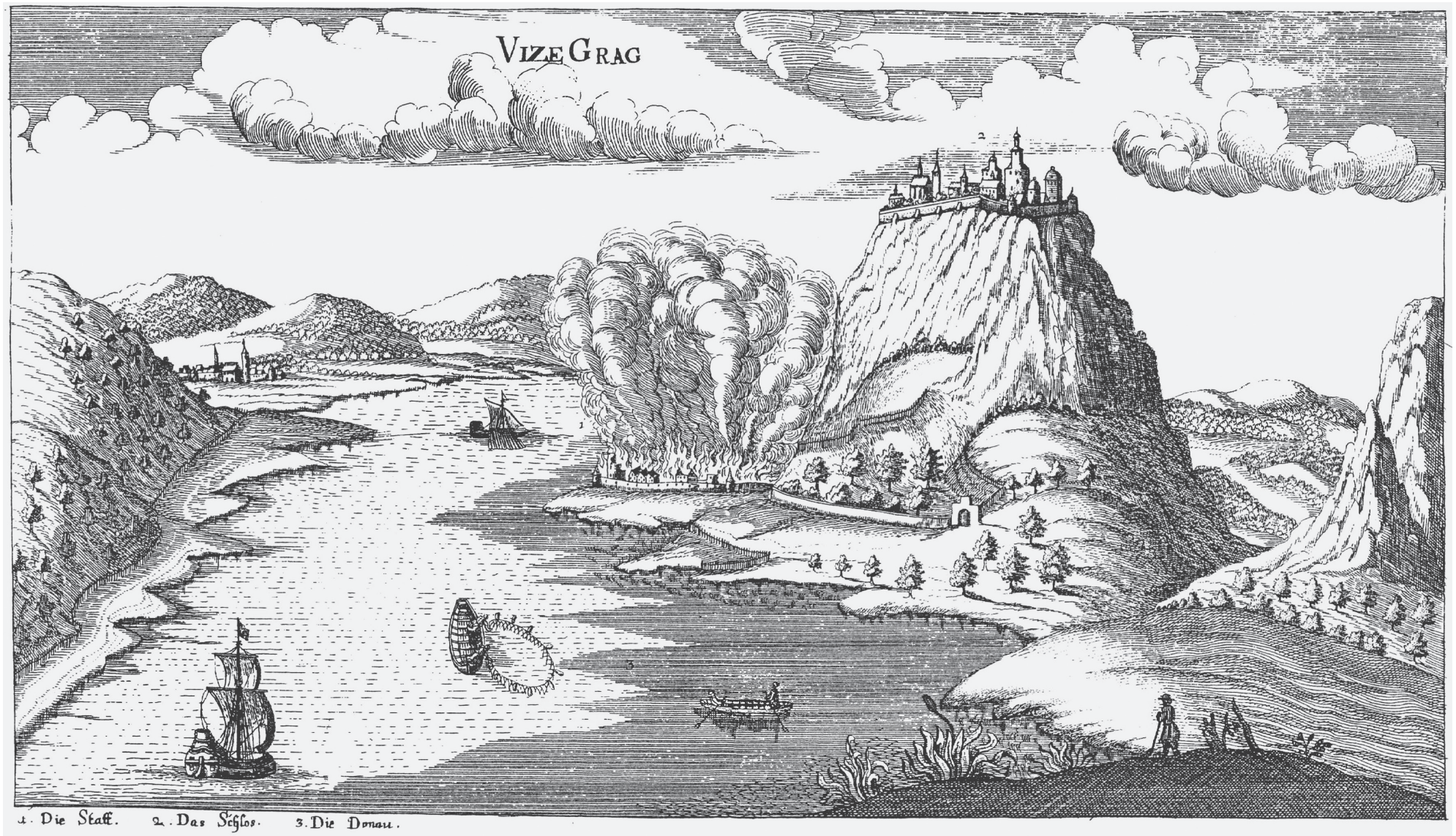

2.167 kép Visegrád 1685/5

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 274 06.10.2023 13:44

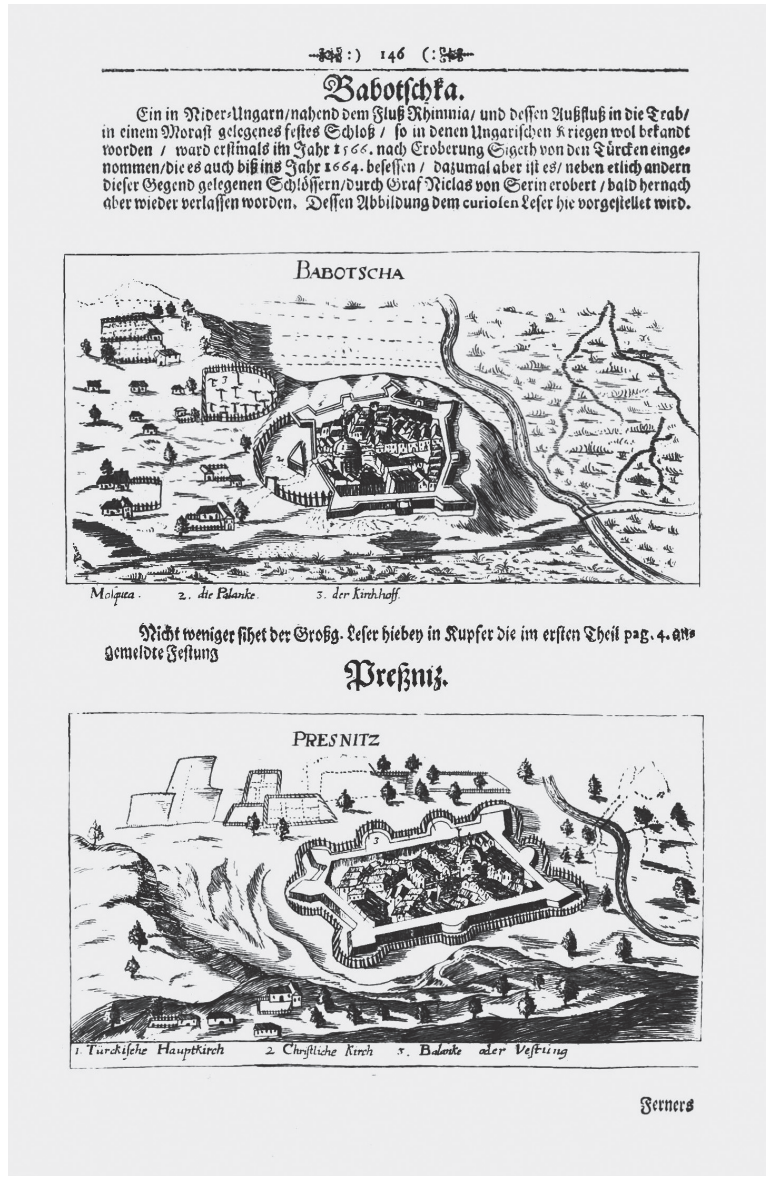

:) 146 (:

Babotschka.

Ein in Nider-Ungarn/nahend dem Fluß Rhimnia/ und dessen Außfluß in die Trab/ in einem Morast gelegenes festes Schloß / so in denen Ungarischen Kriegen wol bekandt worden / ward erstmals im Jahr 1566. nach Eroberung Sigeth von den Türcken eingenommen/die es auch biß ins Jahr 1664. besessen / dazumal aber ist es/ neben etlich andern dieser Gegend gelegenen Schlössern/durch Graf Niclas von Serin erobert / bald hernach aber wieder verlassen worden. Dessen Abbildung dem curiosen Leser hie vorgestellet wird.

BABOTSCHA

Molqua. 2. die Palanke. 3. der Kirchhoff.

Nicht weniger sihet der Groß. Leser hiebey in Kupfer die im ersten Theil pag. 4. angemeldte Festung

Preßniz.

PRESNITZ

1. Türckische Hauptkirch 2. Christliche Kirch 3. Balanke oder Vestung

Ferners

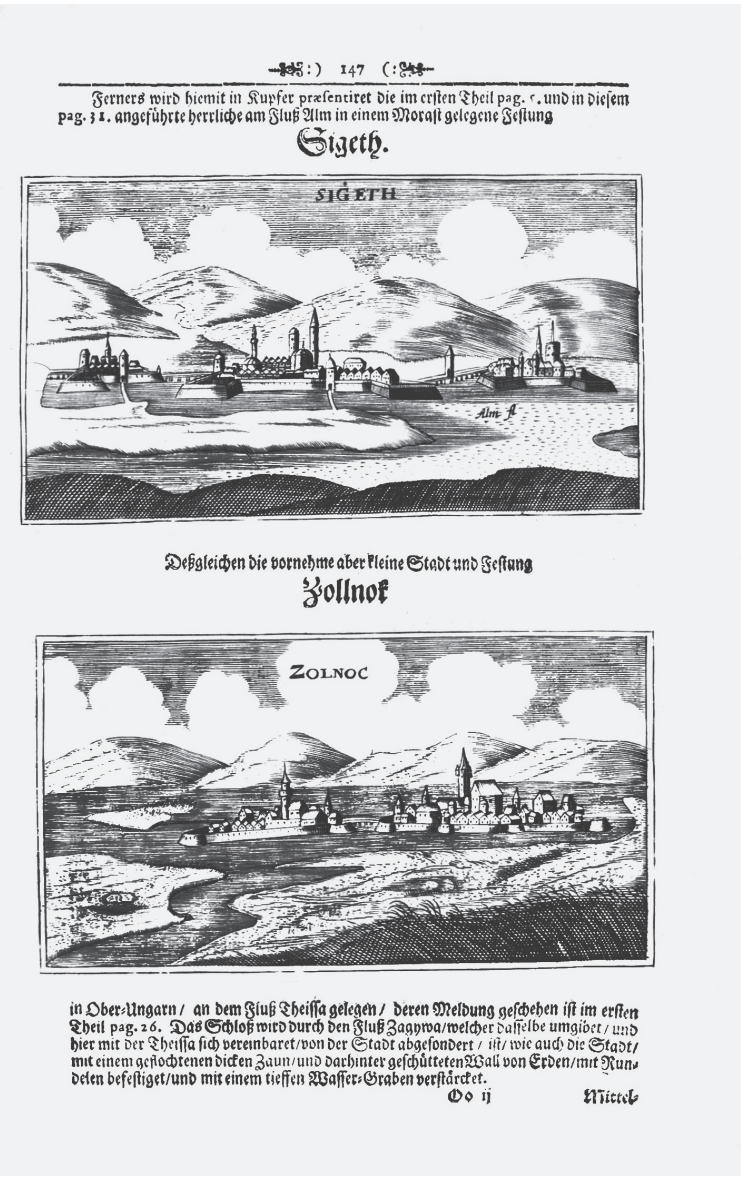

:) 147 (:

Ferners wird hiemit in Kupfer præsentiret die im ersten Theil pag. 5. und in diesem pag. 31. angeführte herrliche am Fluß Alm in einem Morast gelegene Festung

Sigeth.

SIGETH

Alm fl.

Deßgleichen die vornehme aber kleine Stadt und Festung

Zollnok

ZOLNOC

in Ober-Ungarn / an dem Fluß Theissa gelegen / deren Meldung geschehen ist im ersten Theil pag. 26. Das Schloß wird durch den Fluß Zagywa/welcher dasselbe umgibet / und hier mit der Theissa sich vereinbaret/von der Stadt abgesondert / ist/ wie auch die Stadt/ mit einem geflochtenen dicken Zaun/und darhinter geschütteten Wall von Erden/mit Rundeln befestiget/und mit einem tieffen Wasser-Graben verstärcket.

Oo ij Mittel

2.168 kép Babocsa 1685/1 és Berzence 1685/1

2.169 kép Szigetvár 1685/5 és Szolnok és 1685/3

keptablak 1-2. resz 1666-1684_SZEPT 21.indd 275 06.10.2023 13:44

